I. EFREMOV

COROANA NEAGRĂ

Editura pentru
Literatură universală

I. EFREMOV

Lei 17

I. EFREMOV

Coroana neagră

I. EFREMOV

Coroana neagră

Roman de aventuri

ÎN ROMÂNEȘTE DE
I. PELTZ ȘI M. ROTH

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ
BUCUREȘTI — 1966

Coperta de *Micu Veniamin*

ИВАН ЕФРЕМОВ
ЛЕЗВИЕ БРИТВЫ
Роман приключений
Издательство ЦК ВЛКСМ
«Молодая Гвардия» — 1964

Prolog

În zilele noastre, cunoaşterea ia o amploare din ce în ce mai mare. Se conturează acea legătură extrem de fină, acea interdependenţă dintre fenomene din univers şi din viaţă, fenomene aparent cu totul deosebite. Împletirea generală a unor întîmplări îndepărtate în timp şi spaţiu devine o necesitate, adică lege a naturii şi constituie, poate, revelaţia cea mai de seamă a omului contemporan.

Tot astfel şi în existenţa omului, anumite coincidenţe, neluate în seamă, anumite înlănţuiri de împrejurări care s-au conturat cu mult înainte, anumite fire subţiri care leagă întîmplări neprevăzute, se transformă într-un lanţ logic, bine sudat, care antrenează după sine vieţile omeneşti intrate pe orbita lui. Iar noi, necunoscînd în profunzime legătura cauzală dintre fenomene şi neînţelegînd adevăratele cauze care le genereazā, ne-am deprins a le da numele de soartă.

Dacă urmărim în sens invers întregul lanţ al întîmplărilor, cercetîndu-l verigă cu verigă, putem ajunge la un anume moment de pornire care i-a servit drept pîrghie sau drept buton de declanşare. De aici înregistrăm un şir lung de evenimente care alătură inevitabil oameni cu totul străini unii de alţii, trăind în locuri cu totul diferite ale planetei noastre, obligîndu-i să acţioneze împreună ca duşmani sau ca prieteni, în dragoste sau ură, urmărind, însă, laolaltă unul şi acelaşi ţel.

La 5 martie 1916, s-a deschis la Petrograd expoziţia vestitului artist şi giuvaergiu, Alexei Kozmici Denisov-Uralski, colecţionar al comorilor de nestemate din Urali.

Încă de jos, de la garderobă, unde forfotea un personal de serviciu cît se poate de stilat, se simţea o adiere uşoară de parfum franţuzesc şi defilau, plutind ca nişte lebede, cucoane gătite în mătăsuri grele şi foşnitoare. Expoziţia se bucura de succes.

Ziarele *Reci* şi *Petrogradskie Vedomosti* aprobau această manifestare de „artă patriotică", drept care, şi „lumea bună" din capitală socotea că vizitarea expoziţiei constituie o acţiune patriotică.

Lumina acestei zile mohorîte făcea ca sălile joase să pară cam golaşe şi neprietenoase. În centrul fiecărei încăperi fuseseră aşezate cîte două sau trei vitrine în care erau expuse grupuri de sculpturi miniaturale, tăiate din cele mai frumoase nestemate ale Uralului. Aceste pietre îşi radiau propria lor lumină, independent de capriciile vremii de afară şi de obscuritatea dinlăuntrul clădirilor durate de mîna omului.

În faţa uneia din vitrine, un tînăr inginer, înalt şi slab, într-un surtuc de gală, părea atît de adînc cufundat în gînduri, încît nu se întoarse decît atunci cînd simţi că cineva îl atinge pe umăr, şi întîlni zîmbetul prietenos al unui bărbat masiv cu barbişon, elegant îmbrăcat.

— Ivernev ! Te chem o dată, Maximilian Feodorovici, te chem a doua oară — nici un răspuns. Se vede că pietrele astea te-au răpit cu totul ! Mă întreb unde naiba le-o fi găsind Alexei Kozmici, că tare frumoase mai sînt !

— Au fost adunate de sute de oameni în zeci de ani, răspunse inginerul. Sînt, într-adevăr, frumoase, dar tot uitîndu-mă la ele, m-am gîndit că...

— Aha ! că nu făcea să iroseşti asemenea pietre şi asemenea măiestrie pentru confecţionarea unor caricaturi.

Tînărul tresări.

— Cîtă dreptate ai, Eduard Eduardovici ! Hai să mergem să le mai privim o dată.

Făcură din nou ocolul expoziţiei, zăbovind cîte puţin în faţa grupelor-miniaturi, cum le numea însuşi artistul. Un urs alb, lucrat din piatra-lunei, de o rară frumuseţe, şedea pe o banchiză de selenit, părînd că apără un stindard tricolor de lapislazzuli, jasp-sangvin şi marmoră, iar la marginea gheţii plescăiau parcă valuri de ametist. Doi porci cu capete de oameni, cioplişi din rodonit roz pe un mic suport de onix de un verde catifelat, îi înfăţişau pe Franz Joseph, împăratul Austro-Ungariei, şi pe Abd ul-Hamid, sultanul Turciei, trăgînd după ei o căruţă în care se afla un corb de turmalină neagră cu cască nemţească şi lance ascuţită. Corbul purta faimoasele mustăţi în furculiţă ale lui Wilhelm al II-lea. Ceva mai departe, un leu britanic galben-auriu, făcut din mineralul numit ochi-de-tigru ; apoi o siluetă zveltă

de fată — Franța — cioplită din amazonit și jasp, în nuanțe surprinzător de frumoase. Mai departe, vulturul rusesc bicefal, lucrat din cristal-de-stîncă, împodobit cu aur și cu două smaralde mari, ținînd locul ochilor. Apoi iarăși Kozma Kriucikov cu faimoasa lui lance pe care se aflau înșirați nemți făcuți din serpentin, pe un suport de malahit de un verde excepțional de dens, și un sultan gras de morion polizat, fugind de unicornul englez pe malul Mării Negre — înfățișată sub forma unor plăci late de hematit ale cărui reflexe sîngerii, străbătînd suprafața neagră șlefuită a morionului, aminteau de sîngele vărsat în Dardanele.

Măiestria artistului șlefuitor era uimitoare, dar rămîneai nu mai puțin entuziasmat de calitatea excepțională a pietrelor din care erau executate figurinele. În același timp însă îți părea rău că o asemenea măiestrie și un asemenea material fuseseră irosite pentru confecționarea unor caricaturi ieftine, vrednice de un mic cotidian pe care nici nu catadicsești să-l citești ca lumea.

— Cred că e destul, suspină inginerul Ivernev.

— De acord, consimți însoțitorul lui, celebrul geolog Anert, și arătă spre un perete pe care atîrnau tablouri înfățișînd exploatările miniere din Urali. Erau niște basoreliefuri de ipsos, încrustate cu roci naturale reprezentînd mine și peșteri în secțiune, din care nu lipseau nici figurinele încovoiate ale căutătorilor de nestemate.

În vitrine plate în formă de măsuțe dispuse de-a lungul pereților și ferestrelor străluceau, neatinse, minunate ofrande ale naturii : macle de cristal, druze de ametist, cristale aciculare de turmalină, sintere de malahit și fragmente pestrițe de piatră-evreiască.

— Ia uitați-vă, Maximilian Feodorovici — Anert făcu un semn cu capul spre un băiețel blond în vîrstă de vreo opt ani, cu căpșor bălai și cu ochi imenși, albaștri ; stătea ca vrăjit, cu privirea pierdută spre o vitrină cu „munți“. Iată unde se află autentica frumusețe, cea pe care o înțelege pînă și un țînc.

Acești „munți“ miniaturali, cărora li se datora din străvechi timpuri faima meșterilor din Ekaterinburg, îi reușeau de minune lui Denisov-Uralski care nu mai prididea cu executarea lor, ca și cu adunarea colecțiilor de pietre din Urali, pe care le așeza în lăzi mai mari sau mai mici, cu despărțituri pătrate.

„Muntele“ — această originală manieră de expunere a pietrelor, azi pe nedrept uitată — avusese la începutul secolului o mare trecere. Diferite bucăţi din frumoasele roci eruptive sînt îmbinate şi lipite în aşa fel, încît să alcătuiască o stîncă ascuţită cu cîte una sau mai multe grote mici şi adînci la bază. Cristale aciculare de beril şi turmalină, sau mici trunchiuri de ghips-selenit fixate ici, colo, înfăţişează stalactitele de sub bolţile peşterilor. În fund scînteiază feeric puzderia măruntelor cristale de ametist, topaz, de corindon albastru-închis sau de cristal-de-stîncă. Terasele „muntelui“ sînt împodobite cu bucăţele de agată, malahit, azurit sau minereu de fier roşu şi amazonit, alese cu mare iscusinţă. Ici, colo, se văd incrustate oglinjoare negre de biotit, iar în pereţii „peşterilor“ strălucesc, iradiind lumină, pietre străvezii, foiţe de mică albă, muscovit sau cinvaldit.

Băieţelul încremenise ca vrăjit tocmai în faţa unui astfel de „munte“, de altfel, cel mai bogat în minerale.

— Cum te cheamă ? îi mîngîie Ivernev căpşorul rotund. Băieţelul îşi ridică în silă privirea spre el.

— Vanea, dar de ce mă-ntrebaţi ?

— Îţi place „muntele“ ăsta ?

— Oho !

— Şi ce ţi-a mai plăcut ?

— Uite, asta. Şi băiatul arătă cu degetul spre o geodă extrasă de cine ştie ce meşter, din cine ştie ce groapă de prin Munţii Ilmen — o bucată de cuarţ granular galben cu minusculi fluturaşi de mică peste care erau aruncate, cu o ciudată fantezie, mici cristale, strălucitoare columnare de turmalină neagră. Şi asta ! Băiatul se repezi spre o altă vitrină.

Deodată, se auzi în preajma lor un foşnet de mătăsuri. Inginerul văzu o doamnă tînără, cu o coafură înaltă şi înfoiată. Avea părul blond-cenuşiu cu reflexe aurii, şi ochii — două lacuri albastre — la fel cu ai băieţelului.

— Vanea, Vanea, e timpul să mergem, e grozav de tîrziu ! Şi îi puse sub nas brăţara ei de aur cu un ceas minuscul.

— Iertaţi-mă, domnilor, dar trebuie să-l iau acasă. E un copil tare ciudat — nu-l poţi rupe de lîngă pietre. A doua oară vin aici numai pentru el.

— De ce spuneţi că-i ciudat, *madame* ? zîmbi Ivernev. Uneori un interes deosebit ascunde aptitudini deosebite. Noi printr-însul ne-am verificat impresiile.

— Şi n-am greşit, întări Anert, înclinîndu-şi capul cu început de chelie ; omul era vădit entuziasmat de frumuseţea doamnei.

Mama şi fiul se depărtară, iar cei doi prieteni îşi urmară agale plimbarea prin expoziţie.

— Ce ar fi să mergem să fumăm, propuse Ivernev, dar Anert îl opri cu un gest.

— Ia stai puţin, Maximilian Feodorovici, era cît p-aci să uit ! Cînd te-ai întors din Turkestan, dacă-ţi aminteşti, mi-ai povestit că ai găsit nişte pietre pe care ştiinţa poate că nu le cunoaşte încă. Aveai de gînd să i le dai lui Denisov-Uralski să le şlefuiască. A ieşit ceva din asta ?

— Vrei să ştii ce a ieşit din ele ? Ai să vezi numaidecît, chiar aici în expoziţie.

— Dar cum de mi-au scăpat ?

— Asta înseamnă că n-a ieşit nimic deosebit.

Se apropiară de o mică vitrină, înaltă, cilindrică, în care străluceau, aşezate pe o catifea neagră, nişte bijuterii executate potrivit schiţelor aceluiaşi neobosit artist, şlefuitor de pietre.

— Iată-le ! Inginerul arătă spre un pandantiv cu patru pietre nu prea mari, prins de un colan de topaze de un galben atît de viu, încît era vizibil chiar de la intrare.

La prima vedere pietrele acestea nu erau atrăgătoare. Şlefuite în faţete „oglindă“ şi montate în platină, după cum era la modă, pietrele păreau cenuşii, confundîndu-se cu metalul mat al monturii şi al lanţului. Numai un ochi de cunoscător putea aprecia originalitatea acestor nestemate străvezii, străbătute în acelaşi timp de o puzderie de puncte abia vizibile, cu sclipiri metalice. Norişorul acestor puncte, răspîndite la baza străvezie, imprima pietrei acea stranie culoare cenuşie dîndu-i un aspect de metal cu transparenţă de cristal şi armonizîndu-se de minune cu cenuşiul mat al platinei.

— Să ştii că n-ai dreptate, protestă Anert după o lungă tăcere. Doar sînt şi eu inginer de mine şi amator de pietre. Cît despre Alexei Kozmici nu pot decît să-l felicit, iar dumneata trebuie să-i rămîi foarte îndatorat. Află că a intuit perfect această nestemată. Mda... Şi ce ai de gînd să faci cu ele ?

— Zău, că nu ştiu. Le-aş păstra, dar mi-e teamă că asta are să mă coste prea scump. Am făcut prostia de a nu mă fi înţeles cu el în prealabil şi, ştii doar, că Alexei

Kozmici e un negustor cam strîns la pungă. Mă tem că pentru lucru are să mă jupoaie, nu alta.

Anert se încruntă, nemulţumit.

— Ştii şi dumneata de ce e strîns la pungă — are nevoie de bani mulţi, dar nu pentru el, ci ca să ducă lupta de apărare a meşteşugului prelucrării pietrelor din Urali. Şi în acţiunea asta, o dată cîştigi, altă dată dai faliment. Aflăcă nu-i păcat să-i dai cît cere, că doar ai leafă bună! Am auzit de la Alexandr Pavlovici că Societatea de mineralogie are de gînd să-ţi acorde pentru raportul cu privire la cercetările din Turkestan medalia *Inginer Antonov.* Cu siguranţă că va urma şi un premiu în bani.

— Tot ce spui e adevărat, răspunse Ivernev, numai că... Şovăi o clipă, apoi izbucni: Mă însor, Eduar Eduardovici.

— Aha, asta era! Te felicit! Îmi voi îngădui, cu dreptul celui mai vîrstnic, să te întreb dacă nu cumva te pripeşti. Nu mă refer la etatea dumitale, dar... e război!

— Să ştii că mă însor tocmai din pricina războiului — războiul ăsta oribil, prea lung şi inutil. Vera mea vrea să meargă pe front ca soră de caritate. Aşa e ea. Şi în acest caz, ce-o să se întîmple: eu să plec în Siberia, iar ea pe front? Numai prin căsătorie voi reuşi s-o împiedic! surîse inginerul, dar acest surîs păru cam forţat.

Anert întrebă pe un ton grav:

— Dacă e aşa, să te ajute dumnezeu! Dar v-aţi găsit casă?

— În Vasilievski, un apartament bun.

— Să mă chemi la nuntă, Maximilian Feodorovici. Sînt măgulit de cele ce mi-ai împărtăşit; le iau drept un semn de prietenie. Totuşi, nu sînt lămurit în privinţa pietrelor. Dacă n-ai de gînd să-ţi răscumperi pandantivul, ai să i-l laşi lui Denisov-Uralski? În cazul acesta mai bine l-aş cumpăra eu! Dar pentru că veni vorba, cum ai denumit piatra asta nouă?

— Deocamdată în nici un fel! Aveam de gînd să mă apuc de descrierea ei, dar ştii şi dumneata ce vremuri trăim. Şi nu numai atît; pe noi, geologii, ne îngrijorează nivelul forţelor de producţie, iar pe deasupra ceva se precipită şi în Orientul Îndepărtat — asta o ştii mai bine decît mine. Cînd s-o termina cu războiul, poate o da dumnezeu să ne mai vedem şi de ştiinţă.

— Vorba ceea: N-ai ordonat să se tragă o salvă din o sută unu de motive, dintre care principalul era că n-ai avut

tun ! surîse malițios Anert. Mă tem că nu tunul constituie motivul dumitale principal. *Cherchez la femme* [1]... Uite ce-i : în baza vechii noastre prietenii am să-ți cer un serviciu.

— Am înțeles. Alexei Kozmici va cere consilierului de stat Anert o asemenea sumă, încît acesta o să uite de folosul care trebuie acordat meșteșugului șlefuirii pietrelor. Așadar, am să răscumpăr eu pietrele pentru dumneavoastră. Locuiți tot acolo ?

— Da, tot acolo, pe Troițkaia 23. Dar, uite-l chiar pe Denisov ; vorbești de lup !...

În sală intrase tocmai atunci Denisov-Uralski, cunoscut de toți amatorii de nestemate. Originar dintr-o familie de munteni, fiu al unui miner care lucra la minele din Berezovsk, născut la Ekaterinburg, acest autodidact rus era „ultimul meșter șlefuitor de pietre din Rusia", cum îl numeau ziarele. Rămas de tînăr fără tată, a izbutit totuși să-și întrețină familia și să-și cîștige celebritatea cu mozaicurile lui — peisaje alcătuite din pietricele. Denisov-Uralski, cunoscut ca artist în arta șlefuirii pietrelor prețioase încă de pe la sfîrșitul secolului trecut, își făcuse studiile, pe nimica toată, la Școala societății pentru încurajarea artelor.

Ivernev se uita spre cunoscuta siluetă care se apropia — un bărbat cu o coamă de păr rebel și cu o barbă mițoasă care încadra obrazul prelung al artistului cu frunte înaltă de *starover*.

„Am impresia că simțul măsurii și bunul-gust l-au cam părăsit pe faimosul nostru șlefuitor, gîndi geologul. De ce oare ? Probabil că o dată cu faima, cu averea și cu somptuoasa lui vilă din Finlanda, s-a rupt acea neprețuită legătură cu comorile artei populare — cea care realizează autenticul infailibil..."

Denisov-Uralski îi strigă de departe : „Bună ziua, Ivernev!" și întorcîndu-se spre bărbatul înalt care îl însoțea continuă cu el convorbirea.

— Cine e domnul acela, Eduard Eduardovici — dumneavoastră cunoașteți toată societatea din Petersburg, ptiu ! din Petrograd.

— E o persoană destul de importantă : e prințul Witgenstein.

— Oho, arhimilionarul ?

— Nu, nu-i acela ! E doar vărul lui, dar e bogat și el !

[1] Notele explicative sînt date la sfîrșitul volumului.

— În cazul ăsta să mai aşteptăm. Să mergem puţin jos să fumăm, iar seara am să-i telefonez lui Alexei Kozmici acasă.

— Nu, eu trebuie să plec, am treabă la Societatea orientaliştilor ruşi, care e pe aici pe aproape, în Morskaia, îşi luă rămas bun Anert.

Denisov-Uralski îl conduse pe prinţ chiar la vitrina în care scînteiau pe catifeaua lor neagră ciudatele pietre cenuşii.

— Este vorba, luminăţia-voastră, de o raritate nemaivăzută, spuse el cu o pronunţie afectat populară. Nici în toată Rusia şi nici în toată lumea, cred eu, nu se mai află pietre ca acestea. Au fost găsite de inginerul acela pe care l-am salutat adineauri. Nici el nu ştie ce fel de pietre sînt şi mi le-a dat mie să fac o probă cu ele. E o mostră necunoscută în mineralogie.

Aplecat spre vitrină, prinţul cercetă îndelung pandantivul de platină şi — îndreptîndu-şi, în sfîrşit, spinarea ostenită — îşi trecu mîna peste mustăţile cănite.

Artistul se uita scrutător la prinţ, căutînd să-şi dea seama în ce măsură îi aţîţase curiozitatea, apoi, aşa într-o doară, aruncă :

— Ieri a trecut pe aici Letunovski Nikolai Nikolaevici, ştiţi, milionarul care are vila aceea în Pokrovska. Spunea că va veni astăzi cu soţia ca să-i arate aceste pietre.

— Aş da pentru ele... Prinţul Witgenstein rămase o clipă gînditor, apoi oferi o sumă.

Expresia de răceală pe care o luase chipul lui Denisov îl făcu să înţeleagă că suma era cu mult inferioară celeia pe care conta artistul. Făcuse o gafă. Pietrele îi plăceau nespus de mult. Dacă ar fi oferit un preţ cît de cît apropiat de cel meritat, artistul i le-ar fi cedat desigur, dar acum el era cel pus în situaţia să capituleze şi, ca de obicei, capitularea urma să fie scump plătită de cel învins.

Pentru a mai cîştiga timp, prinţul îşi exprimă dorinţa de a privi pietrele mai de aproape. Denisov-Uralski trimise după chei, deschise vitrina, şi pietrele expuse luminii, lîngă fereastră, prinseră a scînteia şi mai avan cu ciudatul lor joc de sclipiri metalice.

Un surîs şiret flutură sub mustaţa artistului. Prinţul se încruntă şi, cu ochii pe fereastră, rosti :

— Bine, le iau ! Chiar acum ! Să mi se aducă şi sipetul !

PARTEA ÎNTÎI

Rădăcinile mîniei

CAPITOLUL 1

Anna

Alunecînd pe zăpada topită, Ghirin călca ostăşeşte, pe toată talpa, împroşcînd în juru-i stropi gălbui. Au trecut două luni de cînd a sosit la Moscova, dar abia acum este în măsură să îndeplinească rugămintea prietenului său. Două luni de nedumerire, de nesfîrşite întrebări şi demersuri pe la „instanţe". „Cine v-a convocat ? Şi de ce ?" — aşa era întîmpinat şi interogat, pe un ton de vădită suspiciune, pus în ipostaza unui şmecher, care se străduieşte din răsputeri să răzbească din „provincie" în capitală. I-a trebuit mult pînă să priceapă că demobilizarea şi mutarea lui în capitală constituia o mişcare abilă într-un joc al cărui tîlc n-avu cum să-l înţeleagă din capul locului ; nu izbuti să afle decît faptul că prin candidatura lui bara, aidoma unui pion la şah, drumul cuiva a cărui avansare în ierarhia ştiinţifică era în dezavantajul unei persoane necunoscute, dar suficient de influente pentru a îndeplini formalităţile necesare în vederea transferării lui Ghirin la Moscova.

Nu se îndoia nici o clipă că într-o zi va descoperi totul ; deocamdată, însă, acel penibil şi dedublat sentiment — de a fi luat drept mincinos şi impostor — îl urmărea pas cu pas, ba mai mult, îl împiedica să-şi apere drepturile aşa cum se cuvine. „Dar să lăsăm deocamdată toate astea..." Ghirin scoase din buzunar o scrisoare cu grafia aproape ştearsă — ultima rugăminte a prietenului său, sculptorul, mort pe front cu şaisprezece ani în urmă. Amar de vreme a trecut de atunci, dar rugămintea rămăsese neîmplinită ; fiind chirurg militar şi şef al unui spital, Ghirin nu izbutise pînă azi să-şi facă timp.

Sigur, asta e strada din spatele stadionului „Dinamo" ! Ghirin mai privi o dată planul schiţat de mîna precisă a unui maestru.

Casa artiştilor plastici, mare şi cenuşie, de pe Maslovka, i se păru mohorîtă. Prin geamurile mari şi prăfuite ale atelie-

rului de la parter zări foindu-se nişte oameni. Străbătu un gang larg, apoi coti la dreapta scării pe un coridor unde erau îngrămădite statui, busturi, capete turnate din ipsos, precum şi bucăţi de ipsos informe, din care ieşeau sîrmele ruginite ale carcaselor. Asta îi aminti în chip neplăcut de bucăţile de ghips care zăceau aruncate într-un colţ al curţii marelui spital în care lucrase. Ghirin înainta pe coridorul întunecos pe bîjbîite, servindu-se de lanterna sa de buzunar. Prima, a doua, a treia uşă... aici e! De uşă însă era atîrnat un lacăt trecut prin două belciuge. Fu nevoit, deci, să bată la uşa camerei de vizavi de unde răzbăteau nişte glasuri.

Un omuleţ într-un halat mînjit de sus pînă jos cu ipsos îi adresă un surîs întrebător.

— Nu mi-aţi putea spune cum ajung la atelierul lui Pronin? întrebă Ghirin.

Zîmbetul pieri de pe faţa omuleţului, iar vecinul său — un bărbat neras, cu ochelari, îmbrăcat cu un palton negru, ponosit — se încruntă.

— Păi ştiţi că Pronin... mormăi el cu o nuanţă de tristeţe.

— Ştiu tot, îl întrerupse Ghirin, dar trebuie să-i găsesc neapărat atelierul.

— Atelierul e ocupat de un alt sculptor... e ocupat de mine, răspunse omul cu palton.

— Şi asta de mult?

— Din cincizeci. Sînt unsprezece ani de atunci!

— Şi cu sculpturile, cu machetele sale ce-aţi făcut?

— Ce puteam face, le-am scos pe coridor. Noi am crezut că va veni după ele vreo rudă, dar rude n-are... sau, dacă are, n-au catadicsit să se intereseze.

— Dar cum e cu putinţă ca dumneavoastră, sculptor, să vorbiţi cu atîta calm despre o asemenea situaţie? Asta-i curată barbarie!

— Lăsaţi! Viaţa e plină de asemenea întîmplări. Unde să te aciuezi? Chiar eu, cînd m-am întors, mi-am găsit lucrările... uite colo!

Cel care vorbise arătă spre curtea în care zăceau, claie peste grămadă, bucăţi de sculpturi, închipuind un monument închinat înverşunatelor stăruinţe creatoare şi speranţelor neîmplinite.

— De altfel, urmă sculptorul, Pronin nu avea aproape nici o lucrare terminată, doar vreo zece eboşe de dimensiuni

mici. Înainte de a izbucni războiul n-a lucrat decît la o singură statuie...

— Da, da, înţeleg... şi unde se află lucrarea ? deveni atent Ghirin.

— Chiar aici !

— Cum aici ?

— Păi unde să fie ? Uitaţi colo, în fundul coridorului. S-a păstrat, n-a fost folosită ca lemn de foc în timpul războiului...

— Ca lemn de foc ?

Cu toată stăpînirea lui de sine, Ghirin nu-şi putu ascunde indignarea.

— Da... zace uitată acolo. Cine să aibă nevoie de ea ? Şi, în afară de asta, dintre noi toţi, Pronin era singurul care se încăpăţîna să sculpteze nuduri. Înainte de război îi mergea rău de tot. De altfel nici acum nudul nu e... hm... la modă în artă. Naturalism... Tendinţă burgheză...

— Vă mulţumesc, am înţeles tot. Cu voia dumneavoastră am să mă duc să văd statuia. Cu bine !

Ghirin porni pe coridor, fără a observa privirile nedumerite pe care le schimbaseră, ei între ei, cei doi sculptori. Îşi ridică lanterna şi văzu chiar lîngă perete, dincolo de ultima uşă, o statuie de lemn, mare cît un stat şi jumătate de om. În mijlocul unui haos nemaivăzut de sculpturi schilodite, se înălţa senină şi triumfătoare, reliefîndu-se puternic prin ţesătura vie a lemnului de albul-mort al ipsosului din preajmă-i. Lemnul se crăpase pe alocuri brăzdîndu-i cu fisuri adînci şi negre braţul şi obrazul drept. Torsul, în partea stîngă, ca şi şoldul erau spintecate în lung şi, pe lîngă toate acestea, întreaga lucrare era haşurată de mărunte liniuţe verticale. Ghirin îşi îndreptă lanterna spre faţa statuii. Ea e, Anna ! Din adîncurile timpului dus, peste abisul de netrecut ce-o despărţea pe moartă de cel viu, se ridică într-însul, renăscut, simţămîntul unei pierderi ireparabile... Un strat gros şi întunecat de colb acoperea capul şi umerii statuii, ca o străveche mărturie a durerii — iar goliciunea ei, aici, în acest capăt de coridor rece şi murdar, părea atît de lipsită de apărare, încît inima doctorului se strînse întocmai ca în anii demult apuşi, cînd neputinţa Annei celei vii şi tinere de a se apăra fusese obiectul nemărginitei lui compasiuni.

Bateria lanternei era aproape descărcată, şi lumina abia mai pîlpîia, dar Ghirin se deprinsese acum cu întunecimea coridorului, aşa că băgă lanterna în buzunar. Obscuritatea,

în care stăruia mirosul de mucegai, ascunse urîţenia celor înconjurătoare, crăpăturile şi praful de pe statuie; aceasta începu să prindă viaţă, abia conturată şi misterioasă. În jocul şovăielnic al umbrelor, obrazul sculpturii devenise obrazul acelei Anna pe care o întîlnise pentru prima oară cu mulţi ani în urmă... O clipă doar şi se văzu în camera boltită, cu arcadele înalte ale ferestrelor — cabinetul profesorului său — doctorul Mednikov — aflat într-unul din numeroasele corpuri de casă ale Academiei medico-militare din Leningrad.

În vîrstă de nouăsprezece ani, student al anului întîi, urma să plece în deplasare, spre a face primele sale cercetări ştiinţifice. Profesorul, cunoscîndu-i posibilităţile, îi încredinţase sarcina de a recolta toate probele de apă potabilă, a cărei folosire constituia, pare-se, cauza apariţiei bolii Kaşin-Bek în trei din satele regiunii Volgăi. Această afecţiune inexplicabilă se manifesta prin îmbolnăvirea articulaţiilor picioarelor, cu precădere a genunchilor. Cartilagiul din articulaţii dispărea, iar capetele oaselor, lipsite de stratul de cartilaj, frecîndu-se unul de celălalt în timpul mersului, se polizau. E uşor de înţeles că în asemenea condiţii mersul omului devenea extrem de chinuitor, atît din pricina durerilor, cît şi a dificultăţilor de mişcare a genunchilor. Această boală era întîlnită numai în trei dintre satele unui raion. Interesant era faptul că în comunele învecinate cu acestea nu apăruseră nicicînd simptomele bolii amintite. Sate lovite de boala Kaşin-Bek mai erau cunoscute şi în ţinuturile de dincolo de Baikal, pe rîul Ur, dar acolo se înregistra în plus şi guşa — boală provocată probabil de lipsa iodului din apa cristalină, prea pură, a rîurilor de munte din acest raion. Profesorul Mednikov presupunea că şi boala Kaşin-Bek ar fi condiţionată de lipsa unor substanţe chimice din apa şi solul localităţilor cu pricina. Misiunea lui Ghirin era de a aduna probe de sol de pe cîmp ca şi probe de apă din fîntînile şi rîurile raionului. Aceste probe urma să le adune atît din satele bîntuite de boală, cît şi — în mod obligatoriu — din cele învecinate, în care nu s-au semnalat asemenea cazuri.

În acest fel, prin metoda simplă a comparaţiei, s-ar descoperi care anume sînt acele substanţe, a căror lipsă constituie cauza şi, ca atare, explicaţia ciudatei boli.

Iată de ce, în toiul verii anului 1933, studentul Ghirin se pomeni navigînd pe apele măreţului fluviu rusesc. Izbutise să termine cea mai mare parte a lucrării, cînd, într-o zi mohorîtă, fu nevoit să treacă pe malul drept al Volgăi. Tra-

versarea marelui fluviu nu se face cu una, cu două, şi podarii aşteptau vreme îndelungată pînă se aduna destulă lume. Graţie uniformei sale militare Ghirin fu luat de toată lumea drept soldat. În aşteptare, avu tot timpul să mai schimbe cîte o glumă cu fetele vioaie de pe bac, ba chiar să angajeze o discuţie serioasă cu podarul, trăgînd în răstimp din ţigara lui cu mahorcă de Morşansk, pînă cînd vechiul pod umblător se desprinse de mal şi începu să vireze. În ziua aceea urmau să fie trecute numai două căruţe pe malul drept, aşa că platforma podului era liberă. Ghirin rămase lîngă cîrmă în preajma bătrînului podar, care, cu glas scăzut, dădea din cînd în cînd cîte o comandă ajutoarelor sale de nădejde. Trei femei tinere, îngîndurate, scuipau coji de seminţe în apa gălbuie a Volgăi, iar fetele se adunaseră grămadă la proră sporovăind cu însufleţire despre nişte flăcăi din Bogorodsk, cum că ar fi mult mai chipeşi decît flăcăii din satul lor. Numai una din fete stătea deoparte cu ochii aţintiţi în apa rîului. Toată făptura ei vădea un fel de înstrăinare încordată, şi, cu toate că de prietenele ei n-o despărţea decît un stînjen, Ghirin intui că între ele se căsca o adevărată prăpastie.

Adierea călduţă, care venea din josul rîului, aduse nori mai groşi, suprafaţa apei se făcu plumburie şi peste puţin se porni o burniţă măruntă şi deasă, aducînd mai curînd a ceaţă. Malul drept se depărtă, şters de perdeaua ploii. Fetele tăcură, ba chiar şi cele trei femei tinere, voinice şi pline de importanţă încetară cu scuipatul cojilor de seminţe.

— Ei, daţi-i drumul la cîntec ! strigă bătrînul podar. Vîslaşii scoaseră un fel de răcnet răguşit, tuşiră ca să-şi dreagă glasul şi, după încă o încercare, tăcură de-a binelea.

— Alaltăieri a fost sărbătoarea hramului, privi ştrengăreşte la Ghirin un flăcău cu ochi albaştri şi cămaşă rusească — şi atîta am horit, că acu' nu mai sîntem în stare de nimic. Nene Mihail — se adresă către şeful lor — o avem cu noi pe Niuşka Stolearova. Să ne cînte ea, că doar o trecem pe veresie !

— Păi eu şi aşa o iau întotdeauna pe gratis, răspunse bărbosul, şi asta în amintirea lui taică-su. Niuşa !

Fata, care stătea deoparte, se întoarse la strigătul şefului. Ghirin zări privirea alunecîndă a ochilor ei întunecaţi, o fluturare de gene şi cîteva şuviţe cîrlionţate, aurii, scăpate de sub tulpan. Obrazul fetei — cam lat, cu pomeţii proeminenţi — nu putea fi numit frumos, dar avea ceva care o făcea să se deosebească de celelalte femei de pe bac. Căutătura bănui-

toare, neliniştită, aproape înfricoşată, malițiozitatea, bunătatea şi amărăciunea se învălmăşeau pe chipul ei într-o stranie succesiune. O faţă atrăgătoare, dar plină de nelinişte...

— Vrei să-ţi cînt, nene Mihail ? întrebă ea.

Bărbosul aprobă din cap cu duioşie.

După felul cum fetele îşi ciuliseră urechile şi cum vîslaşii mahmuri îşi ridicaseră capetele, Ghirin înţelese că Niuşa e o bună cîntăreaţă. Fata îşi întoarse privirea în josul apei, ţinîndu-şi mîinile pe balustrada bacului, iar piciorul desculţ şi ud pe şipca de jos. Cîteva clipe de tăcere, şi un glas adînc, puternic — un adevărat mezzo-soprano — îşi luă zborul peste întinderea cenuşie şi ceţoasă a fluviului.

Neagra-i noaptea-nopticica,
Doarme casa liniştită...

Vorbele cunoscute din copilărie despre soarta vitregă a femeii răsunară cu mult sentiment şi cu o tragică forţă. Ghirin, şi el mare amator de muzică şi un destul de bun cîntăreţ — la scara studenţească — asculta cu răsuflarea tăiată. Pentru întîia oară, poate, îi era dat să asculte o interpretare atît de pregnantă a *Lucinuşkăi.* Cîntecul acesta trist se potrivea de minune cu înserarea aceea ploioasă, fără pic de soare, cu grupul de oameni care amuţiseră ca prin farmec pe podul vechiului bac cu fîn pe jos, însoţit de acompaniamentul ritmic al vîslelor ce scîrţîiau încetişor...

Iar glasul Niuşei răsuna, înălţîndu-se ca un pescăruş peste întinderea Volgăi.

Nu-s vrednică nevastă, nu-s de casă,
Bărbatului statornic preasupusă,
Întocmai ca un cîine, credincioasă ? !...

Tristeţea tragică a cîntecului îl făcu pe Ghirin să-şi strîngă fără să vrea pumnii.

Fata tăcu, aţintindu-şi ochii în pămînt, iar vîslaşii slobozîră deodată, în cor, un „off !" din adîncul sufletului.

— Asta zic şi eu cîntec !... spuse, surîzînd visător, vîslaşul cu ochi albaştri. Haide, Niuşa, mai zi-i !

— Lasă fata să-şi mai tragă sufletul, că tare nesăţios mai eşti, interveni bătrînul podar. Să mai cînte şi alţii ! Ochii lui sclipiră ştrengăreşte îndreptîndu-se spre Ghirin. Iaca, studentul ista, tovarăşul, e viitor doctor... (Ghirin o observă

pe cîntăreaţă tresărind şi înălţîndu-şi fruntea) — oare n-o fi şi el în stare să ne arate cum se cîntă în capitală ?

— Nu-s din capitală, ci din Leningrad, îl corectă Ghirin, iar pîn-oi fi doctor mai va.

— Tot aia e, ba chiar e şi mai bine ; Leningradul e doar ăl mai prima oraş al nostru — nu se lăsă bătut podarul. Hai, studentule, dă-i drumul...

Ghirin rămase cîteva clipe pe gînduri, întrebîndu-se ce anume ar putea să le cînte acestor întîmplători tovarăşi de drum. Apoi, răspunzînd dorinţei spontane de a executa o bucată serioasă, care să se potrivească cu atmosfera acelei seri pe rîu, dar să nu exprime atîta tristeţe şi deznădejde ca *Lucinuşka* Niuşei, Ghirin începu să cînte *Serenada* de Schubert.

Glasul meu duios te cheamă,
Vino, draga mea,
Vino iarăşi în poiană
Unde-am stat cîndva.

Cînta cu ochii la fată şi observa cum chipul acesteia devenea mai sever, iar făptura ei mlădie şi armonioasă, încordată ca o strună, părea a se oferi întreagă sunetelor melodioase ale cîntecului.

Nicicînd nu mai cîntase el cu atîta însufleţire ; cîntecul său răsuna ca un protest împotriva soartei amărîte a ţăranului din străvechi timpuri, care abia acum începuse să se îndrepte spre adevărata lumină...

Era stăpînit de un simţămînt nelămurit de forţă interioară, graţie căruia izbuti să dea glas ultimelor cuvinte ale serenadei — ca pe o chemare triumfătoare şi plină de măreţie :

Ce-ar putea să-ţi mişte oare
Inima din piept
Te aştept cu nerăbdare,
Vino, te aştept !...

— Ei, ce-aţi rămas toţi cu gura căscată ? Mişcaţi-vă, că de nu, o să-l ridicaţi cu funia ! rupse tăcerea basul nemulţumit al şefului. Vîslaşii smuciră grăbiţi vîslele şi trecură de pe firul apei într-unul din golfuleţele liniştite de sub rîpele roşietice ale malului abrupt. Cîteva minute încă şi parîmele fură date pe după parii înfipţi în fundul apei. Vîslaşii aduseră podeţele pentru coborîtul căruţelor de pe bac.

— Straşnic mai cînţi, studentule ! îi strigă flăcăul cu ochi albaştri, de parcă l-ar fi cunoscut de cînd lumea. Dumneata şi cu Niuşa aţi fi o pereche potrivită ! Să mai vii, că te-om trece întotdeauna fără să-ţi luăm o copeică — numai să ne cînţi !

Ghirin zîmbi către podari şi strecură o monedă de zece copeici în mîna scorţoasă a lui nea Mihail care tocmai termina cu strînsul banilor.

— Te grăbeşti, doctore ? mormăi bătrînul. Ai treabă, socot, la Nikolskoe ?

— Da, la Nikolskoe. Ai dumneata vreo cunoştinţă pe acolo ? întrebă Ghirin.

— Ai avea nevoie de casă ? Păi la sovietul sătesc...

— Mi-ar plăcea să stau la nişte oameni cumsecade, învoindu-mă cu ei. Pentru vreo două săptămîni.

— Ia stai — Niuşa ! — o strigă el pe cîntăreaţa care şi sărise pe mal. Nu l-ai lua pe student la tine ? Aveţi doar casă încăpătoare, şi-i pustie !

Pe obrazul fetei se revărsă deodată o roşeaţă fierbinte, întunecată.

— Eu aş fi bucuroasă... poate că tovarăşul doctor i-ar da vreun sfat mamei... Numai că ştii şi matale, nene Mihail, că nu prea avem cu ce-l ospăta, gospodărie nu mai avem...

Ghirin nu-şi mai putea stăpîni dorinţa de a face mai de aproape cunoştinţă cu această fată atrăgătoare şi oarecum stranie.

— Nu-i nimic, se amestecă el, nu rîvnesc la cine ştie ce bunătăţi ; de lapte şi pîine ai să-mi poţi face rost, nu-i aşa ? Numai dacă nu vă stingheresc...

— Ce vorbă-i asta, se bucură vădit fata... să nu vi se pară... dar atunci o să vă puteţi muta în altă parte.

— Ei, văd că v-aţi înţeles, spuse mulţumit şeful podarilor, grăbit parcă să se termine treaba asta. Iar tu, doctore, dacă nu te grăbeşti, mai stai olecuţă cu mine, la o ţigară. Te-aş mai întreba una-alta despre ştiinţa ta.

— Să fumăm dacă vrei... Dar pe dumneata, Niuşa, cum să te găsesc ?

— O iei pe drumul ăsta şi mergi pînă ajungi aproape în capătul satului. Satul nu-i mare — o singură uliţă, partea stîngă e mai lungă, a dreaptă mai scurtă. Taman acolo, cobori într-o vîlcică, şi în dreapta, pe o moviliţă, ai să vezi o casă în cinci colţuri cu un pridvor de lemn cioplit.

— Ia uitaţi-vă, fetelor, Niuşka şi-a mai găsit un ibovnic! strigă deodată cu glas ascuţit o fată înaltă cu basma înflorată pe fond roşu-închis; au şi început să se învoiască! Bagă de seamă, Niuşka, mamă-mamă ce mai chelfăneală o să încasezi de la feciorul Urazovilor! Mi-e că o să-şi primească şi studentul partea!

Fata se răsuci în loc, de parcă ar fi plesnit-o careva cu biciul şi o luă repede în sus, alunecînd în lutul gălbui, muiat de ploaie, fără să privească înapoi.

— Ce v-a apucat, fetelor, cum de nu vă e ruşine, strigă la ele Ghirin.

— De ce să ne fie, e o teleleică! Sau poate că asta şi căutai mătălică?

— Ia ştergeţi-o de aici, iepelor! le repezi brutal bătrînul podar. Nu ştiţi decît să faceţi omul de ocară... şi de ce?

— Ştim noi ce ştim, strigară fetele în cor şi o porniră rîzînd pe drum în sus.

Încruntîndu-şi sprîncenele a nemulţumire, bătrînul îşi turnă în palmă puţină mahorcă din tabachera lui Ghirin.

— Ce le-o fi venit? întrebă studentul. Mie Niuşka mi s-a părut o fată foarte bună.

— Să ştii de la mine că o fată ca ea nu găseşti uşor, dar n-a avut noroc. Eu îi cunosc bine familia...

— Care i-a fost nenorocul? Am băgat şi eu de seamă că s-a întîmplat ceva cu ea.

— Aha, studentule, n-ai trecut-o cu vederea pe Niuşa noastră! Şi cu drept cuvînt, pe o fată ca ea doar un orb n-ar băga-o în seamă. După ce-i sta o bucată de vreme la ele, poate că le-i ajuta cu vreun sfat doftoricesc de-al tău. Bine m-am gîndit să te rostuiesc la ele.

— Păi...

— Ai răbdare, că ţi le-oi lămuri pe toate aşa cum s-au întîmplat. Pe taică-său, zic, tatăl Niuşkăi, de prin părţile de sus ale Volgăi, tîmplar, l-a luat în casa ei maică-sa. El a luptat în războiul cu nemţii, apoi într-ăl civil şi s-a întors — nu chiar ca om al partidului, dar conştient şi, desigur, priceput în toate treburile ăle noi. Satul ăsta-i vechi, bogat, chiaburii-s puternici, iar cozile de topor, şi mai şi; pe Pavel, pe tatăl Niuşkăi, bineînţeles, nu-l aveau la inimă. Nici n-au fost începute bine discuţiile despre colectivizare, că a şi izbucnit aici la noi o zaveră chiaburească...

Bătrînul podar se posomorî şi pufăi din ţigară.

— O răscoală? întrebă Ghirin.

— Nu, ia aşa, nişte focuri banditeşti. Trăgeau noaptea prin ferestre şi pîndeau prin tufişuri... Şi, între altele, s-au răfuit şi cu Pavel. Seara, pe cînd el cu nevastă-sa şi cu Niuşka stăteau la cină, au năvălit în izbă doi indivizi, cu *nagane*, şi, înjurînd cumplit, au tras în Pavel, de i-au zburat creierii. Nevastă-sa, mama Niuşkăi, a căzut jos fără simţire, iar Niuşka, pe atunci de o şchioapă, a sărit la ei ca o leoaică. Unul dintre bandiţi a lovit-o aşa de straşnic, că a trebuit să treacă mult pînă să-şi vină în fire.

— Dar împuşcătura n-a auzit-o nimeni ?

— Păi casa lor, ai să vezi şi tu, e în capul satului. Şi chiar de-a auzit-o careva, i-a fost frică — fiecare tremura pentru pielea lui.

— Şi ce s-a întîmplat mai departe ?

— Cu asta s-a isprăvit. De atunci mama Niuşkăi nici nu s-a mai ridicat din pat şi nici nu poate vorbi, scoate numai un fel de mugete. E paralizată de mîini şi de picioare. Iar Niuşka e ca ferecată — unde să pleci de lîngă mamă-ta bună. Casa trainică, gospodăria, toate s-au dus de rîpă. Ce-i în stare să facă o biată fată tinerică şi singură ? Se zbate ca peştele pe uscat, lucrează cu ziua pe unde apucă, spală şi-şi îngrijeşte grădina de zarzavat, un petec acolo — să aibă de-ale gurii.

— Dar colhozul nu i-a venit în ajutor ?

— Să vezi cum stau lucrurile — şi podarul îi trase o înjurătură zdravănă — la început cică pe alde Pavel l-ar fi „atins" unu la beţie... Că la noi aşa e obiceiul, care cum are temei să ocolească legea — gata : dă vina pe beţie. De-ar fi după mine, apăi i-aş pedepsi şi mai vîrtos tocmai pe beţivanii ăştia... Bătrînul scuipă, scîrbit. Într-un cuvînt, la început, ele n-au primit nici un ajutor. Poate careva din oamenii de omenie îşi mai rupea din bucata lui de pîine... Şi-apoi Niuşka e mîndră şi n-ar primi de la oricine... şi uite aşa, viaţa fetei a luat-o strîmb, şi n-are, săraca, nici o ieşire.

— Dar de ce i se zice teleleică ?

— Gîndeşte-te şi tu dacă ai cap. Fata nu e ca oricare alta, şi asemenea făpturi ne atrag întotdeauna pe noi, bărbaţii. Cu cît e blăniţa mai frumoasă, cu atît e şi vînătorul mai şiret ! Cei mai iscusiţi în ale muierilor încep să alerge după ea. Iar tinereţea e verde, sîngele fierbinte, şi, într-o noapte caldă, a ameţit-o unul de cap, şi iac-aşa a luat-o razna fata, s-a făcut ibovnica lui. De atunci toţi ăi de-i dădeau tîrcoale şi se aşterneau la picioarele ei s-au preschimbat

în fiare şi îşi arată colţii. Iar muierile, să te păzească dumnezeu : te fac de ruşine şi te bagă în mormînt fără pic de milă ! Le roade pizma pentru frumuseţea şi îndrăzneala ei, asta e. Zău, nu pricep în ruptul capului, de ce-s atît de necruţătoare, că doar îs şi ele tinere. Flăcăul, ăl de-a dus-o de nas pe Niuşka, e chipeş ca un şoim, dar cu suflet de şarpe, coadă de topor, o lepădătură cîrlionţată. Nu numai că nu se însoară, dar nici de ruşine nu vrea s-o ferească. Se vorbeşte în sat că la un joc de noroc o pierduse pe Niuşka. Cîştigase, zice-se, un prieten de-al lui şi că acum ea e încurcată cu ăsta, dar nu-mi vine a crede ! Cît despre muieri — ce mai : scorpii, nu alta. Şi uite aşa trăieşte biata fată ca în iad, din pricina inimii ei încrezătoare, din pricina bunătăţii şi frumuseţii ei. Ptiu !

Bătrînul îşi pierduse buna dispoziţie şi nu mai răspunse la întrebările pe care încercă să i le pună Ghirin.

După ce îşi împărţi cu podarul tutunul, care-i plăcuse acestuia atît de mult, studentul îşi aruncă geamantanul pe umăr şi o luă cu paşi mari pe drumul care se mai zvîntase, urcînd pieptiş pe malul cel înalt.

Ieşi din umbra rîpelor pe întinderile nesfîrşite ale ogoarelor. Razele slabe ale soarelui ce asfinţea răzbiseră prin vălul uniform al norilor, înviorînd cu reflexe roşietice băltoacele prelungi din făgaşele drumului şi frunzişul ud, proaspăt spălat de ploaie al tufanilor mărunţi şi noduroşi. O biserică mare, albă, cu turla vopsită de curînd, se lăsase cu toată greutatea pe culmea dealului, de-a lungul poalelor căruia se întindea satul. Izbele mari cu cerdace înalte sau cu verande, cele cîteva acoperişuri de tablă şi hambarele de piatră erau mărturia traiului îndestulat al gospodarilor de aici, iar prăvălia mare, spoită într-un albastru-închis, cu temelia de piatră, aflată nu departe de piaţa bisericii, ieşea în văzul lumii plină de trufie, deosebindu-se de stilul obişnuit al celorlalte case. Ghirin recunoscu îndată casa Annei sau Niuşei — i-o descrisese fata cu precizie. De multă vreme nezugrăvită, cenuşie ca majoritatea construcţiilor vechi de lemn, casa purta totuşi amprenta unor pricepute mîini de gospodar. Chenare la ferestre, un pridvor de lemn sculptat cu fantezie şi o uşă solidă, care nu dădea de-a dreptul în tindă, ci într-o galerie acoperită ce ducea pînă în fundul curţii — răposatul tată al Annei era, se vede, un constructor priceput şi cu mult gust. Totuşi, deşi de la moartea lui nu trecuseră prea mulţi ani, acoperişul se lăsase, poarta stătea

într-o rînă, iar gardul parcă se jeluia că a fost reparat de o mînă nedibace, cu scînduri şi prăjini luate la întîmplare şi prost îmbinate. Ghirin îşi curăţă noroiul de pe cizme, bătu la uşă şi auzi un lipăit grăbit de picioare desculţe. După felul cum i se deschise uşa, cît era de mare, şi cum se lumină chipul trist al Annei, Ghirin înţelese că va fi un oaspete dorit, şi luă pe dată hotărîrea de a o ajuta pe fată cum o putea mai bine.

— Abia-abia de-am avut vreme să fac puţină rînduială, spuse Anna gîfîind uşor şi deschise uşa spre o odaie destul de încăpătoare, cu un pat de lemn cît toate zilele în colţul cel mai apropiat, cu o masă şi cîteva laviţe de lemn nevopsite, curate. Pe tot peretele din dreapta erau lipite afişe din *Vitrinele Rosta* [2] şi placarde agitatorice de pe vremea războiului civil: ostaşi din Armata Roşie cu chipuri aspre, muncitori voinici, cu ciocane enorme, burjui pîntecoşi în fracuri, cu jobene lucioase, chiaburi, popi...

— Aici la noi e linişte, spuse fata scuzîndu-se parcă.

— Păi tocmai asta-i foarte bine, eu am de studiat! exclamă Ghirin, aşezîndu-şi cu un aer convins geamantanul pe o laviţă.

— Veniţi să vă arăt rostul casei, îl îmbie încet Anna, mereu sfioasă. Ieşiră în tinda din dos unde-l aştepta pe Ghirin un vas mare de pămînt, plin ochi cu apă.

— Poftiţi pe aici — Anna deschise o uşă umflată de umezeală ce dădea în bucătăria încăpătoare cu vatră rusească — mama stă aici, iar eu colo în stînga, în cămăruţa din spatele cuptorului.

Simţi imediat aerul acela greu al încăperilor în care zace un bolnav de multă vreme ţintuit la pat. Intră în bucătărie şi dădu cu ochii de o femeie care nu era încă bătrînă, dar cumplit de palidă şi slabă. Stătea în pat, nemişcată, acoperită cu o pătură din petice pestriţe şi rezemată de un maldăr de perne.

Ochii ei atenţi şi inteligenţi — aceiaşi ca ai Annei — îl cercetară pe Ghirin dintru întîi cu atenţie şi severitate, apoi se încălziră.

...În spatele lui Ghirin scîrţîi o uşă, iar coridorul semiobscur se lumină. Cei doi ieşiseră din atelier. Sculptorul cu palton mormăi:

— Tot aici e musafirul. E în contemplaţie! Se vede treaba că a găsit-o pe gustul lui!

— Şterge-o ! i se adresă tăios Ghirin, şi se inciudă grozav, atît pentru că fusese tulburat, cît şi pentru faptul că nu putu să se stăpînească.

După ce-i aruncă răstit cîteva cuvinte usturătoare cu privire la civilizaţie şi educaţie, sculptorul se făcu nevăzut. Înlănţuirea armonioasă a amintirilor fusese ruptă. Ghirin părăsi în grabă coridorul întunecos, ferm hotărît să găsească un loc vrednic de statuia Annei. Îşi închipui camera lui aproape pustie, doar cu un pat de campanie şi cîteva boarfe, cu statuia aceasta uriaşă, înaltă pînă în tavan, şi chiar se înveseli. Pînă va fi primit la institut mai avea de aşteptat multă vreme. Ghirin o luă prin curte spre stadionul „Dinamo“, îl ocoli şi ieşi în Şoseaua Leningradului. Aici, căută o bancă uscată, se aşeză şi, netulburat de nimeni, se lăsă din nou purtat de amintiri spre îndepărtatele zile ale tinereţii lui...

După ce se instală în casa Annei, se apucă de cercetări. Umplea sticluţe cu apă şi pămînt, le închidea ermetic şi, împachetîndu-le cu grijă în lădiţe, le expedia prin poştă. Îi rămînea destulă vreme atît pentru lungi şi singuratice plimbări de-a lungul malului înalt al Volgăi, cît şi pentru a o ajuta pe Anna în unele treburi ale gospodăriei, care cereau o mînă de bărbat. Poarta strîmbă se îndreptă, treptele intrării din spatele casei se făcură albe datorită scîndurilor noi puse de mîna lui, iar acoperişul bucătăriei şi al fînăriei, prin care curgea apa, putea de-acum înainte să înfrunte ploile de toamnă.

Într-o noapte, Ghirin fu trezit din somn de un zgomot ciudat. Pe jumătate adormit, se întrebă dacă nu cumva i-o fi rău bolnavei şi trase cu urechea.

Auzi scîrţîind o uşă, apoi două glasuri de bărbaţi murmurînd ameninţări pe înfundate, întrerupîndu-se unul pe celălalt... O ciorovăială mută... şi şoapta întretăiată şi mînioasă a Annei.

— Pleacă de aici... fiară ce eşti... nu vreau... te aude mama. Cruţ-o măcar pe ea...

— Ce poa' să-mi facă mă-ta ? N-o vezi, zace ca un buştean, numai ochii-s de ea ! bombăni unul din ei vorbind dinadins pe nas. Ia nu te mai codi...

— Ştii că mama e bolnavă şi de aia îţi faci mendrele, ticălosule ! Au !

Uşa spre cămăruţa Annei se deschise, apoi se închise cu zgomot. Unul din cei doi plecă tropăind cu neobrăzare. Pe

de-o parte, Ghirin se simţise cuprins de o aprigă dorinţă de a da lupta cu ticăloşii, pe de alta, se temuse să se amestece în treburile despre care nu avea habar. Cînd însă cugetă asupra apăsătoarei tragedii a Annei, neamestecul lui i se păru de-a dreptul ruşinos. Stătea culcat, fără somn, regretînd că, cu toată statura şi marea lui forţă fizică, reacţionase ca un băieţandru fără experienţă şi îşi dori să se transforme ca prin minune într-un bărbat aspru şi bărbos ca bătrînul podar. Atunci, cu siguranţă că n-ar fi lăsat-o pe această fată la cheremul absurdului ei destin...

Ghirin nu adormi decît spre dimineaţă şi se deşteptă cînd soarele se ridicase mult deasupra lăstărişului înalt al pădurii tăiate ; sihla ajungea acum pînă sub ferestrele casei. Anna îi aduse obişnuita gustare de dimineaţă : lapte rece, ouă, pîine. Îşi legase basmaua pînă peste ochii adumbriţi de gene, şi, roşie ca focul, se uita ţintă în pămînt, aruncîndu-i pe furiş cîte o privire ; Ghirin pricepu că fetei îi crapă obrazul de ruşine. Nu, Anna nu aducea de fel a femeie iubită, fericită, ceea ce îl făcu să ia hotărîrea de a acţiona într-un fel oarecare.

Ziua întreagă, în timp ce cutreieră, ca de obicei, ogoarele, fîntînile şi izvoarele, se gîndi cum s-o scoată pe Anna din această crîncenă robie. Dificultatea rezolvării acestei probleme o constituia boala mamei ei ; Anna era pur şi simplu legată de mîini şi de picioare şi nu se putea despărţi sub nici un motiv de bolnavă. Le-ar fi luat pe amîndouă la Leningrad, dar treaba asta depăşea posibilităţile unui student fără familie. Deci, înainte de toate, mama Annei ar fi trebuit internată într-un spital bun sau... vindecată. Şi astfel, reîmprospătîndu-şi în minte tot ce-i era cunoscut cu privire la tratamentul ce se aplică în cazurile de paralizii psihice, Ghirin îşi aminti de o experienţă a profesorului Astvaţaturov, care făcuse vîlvă în tot Leningradul. Celebrul neurolog, şeful clinicii de boli nervoase al Academiei medico-militare — poreclit de studenţi „Infernul lui Dante“ pentru că adunase pe lîngă el o seamă de bolnavi cu grave afecţiuni nervoase — primise la clinică o femeie adusă de undeva din provincie, lovită de paralizie psihică în urma morţii subite a copilului ei. Un caz, deci, asemănător cu cel al mamei Annei — adică, bolnava auzea, vedea, dar nu putea nici să vorbească, nici să se mişte. Vestitul Astvaţaturov constituia ultima nădejde a femeii, deoarece

toate eforturile medicilor care o îngrijiseră înainte rămăseseră fără nici un rezultat.

Astvaţaturov chibzui o săptămînă încheiată asupra cazului, în care timp intenţionat nu dădu ochii cu bolnava. În cele din urmă luă o hotărîre îndrăzneaţă şi originală.

După multe zile de aşteptare încordată, femeia fu în sfîrşit anunţată că va fi examinată de Astvaţaturov „în persoană". Şi astfel, singură în rezervă, aşezată într-un fotoliu chiar în faţa uşii, bolnava paralizată îşi ieşise din fire de emoţie. Asistenţii îi recomandaseră să aştepte privind fix spre uşă, căci dintr-o clipă în alta urma să intre Astvaţaturov „în persoană", care, fără îndoială, o va vindeca... Trecu un sfert de oră, apoi o jumătate, iar aşteptarea ei devenea tot mai încordată, mai chinuitoare. În sfîrşit, uşa se dădu în lături cu zgomot şi în cameră dădu buzna un bărbat de o statură uriaşă, părînd şi mai înalt în halatul lui alb, cu tichia pe cap peste părul negru uşor încărunţit şi cîrlionţat, cu un obraz „vulturesc" frumos şi expresiv, cu ochii imenşi şi aprigi. Astvaţaturov se apropie cu paşi repezi de femeie şi, cu o voce înfricoşătoare, strigă : „Scoală-te !"

Bolnava se ridică, făcu un pas şi căzu... dar paralizia fusese biruită. Astfel, profesorul din Leningrad înfăptuise o tămăduire miraculoasă, cu nimic mai prejos decît profetul biblic, exploatînd în chip genial aceeaşi gigantică forţă a psihicului, acea credinţă aproape religioasă în minuni.

Cum să facă ceva asemănător cu mama Annei — e ştiut doar că paraliziile psihice pot fi vindecate printr-un puternic şoc nervos... Dar cum s-o facă pe o femeie care de cîţiva ani de zile trăieşte într-o stare de deznădejde fără leac şi este desigur deprimată şi de tragedia fetei ei, de care nu se putea să nu-şi fi dat seama — cum s-o facă, aşadar, să creadă în el, un boboc-student, chiar dacă venise dintr-un oraş atît de „învăţat" ca Leningradul ? Nu, metoda lui Astvaţaturov nu era bună în cazul de faţă. Totuşi ce ar putea oare născoci el ?...

Mai trecură două zile. Ghirin stătea întins în pat, cu lumina stinsă, străduindu-se să nu adoarmă, ci să vegheze trăgînd cu urechea la liniştea nopţii. Deodată auzi forfotă lîngă uşa dinspre curte şi sări din aşternut. Cineva se străduia cu încăpăţînare să dea la o parte zăvorul de lemn. Ghirin se repezi în tindă în clipa în care uşa se dădu în lături şi o umbră răsări în prag lîngă odaia Annei.

— Stai aşa, că de nu, trag! strecură el încetişor printre dinţi.

— Uşurel, ce te-a apucat? mormăi cu sfială umbra, lungindu-şi gîtul.

— Afară, că te ucid! răcni Ghirin ridicînd sonda recurbată pe care o ţinea strîns în mînă.

Silueta întunecată o rupse la fugă; se auzi bufnitura unei căzături însoţită de un icnit. Anna ieşi din odaia ei cu un chibrit aprins în mînă şi dădu cu ochii de Ghirin, care, tremurînd încă de surescitare, încuia cu grijă uşa. În cele două-trei secunde cît lumină flacăra chibritului, Ghirin citi în privirea ei îngrijorată şi extaziată atîta recunoştinţă, încît se simţi cu drept cuvînt un erou.

— Îţi mulţumesc, dragul meu, spuse cu glas tare Anna. Ghirin bolborosi şi el ceva.

— Trebuie să vedem ce face mama, reluă fata, invitîndu-l cu un gest s-o urmeze. Intrară în bucătăria luminată de o candelă micuţă — în camera bolnavei lumina ardea toată noaptea — şi întîlniră pe dată ochii mari deschişi ai paraliticei. Fără îndoială că ştia tot, pentru că, văzîndu-i pe cei care intraseră, expresia de ură din privirea ei se şi preschimbă în triumf. Anna îi potrivi mai bine pernele, şoptindu-i ceva la ureche. Simţind că e de prisos, Ghirin se înclină, dar plecăciunea lui, de orăşean, i se păru nelalocul ei, şi, fîstîcit, ieşi. O idee, abia-abia conturată, îi încolţise în minte la vederea ochilor femeii. Ideea aceasta nu dispărea, ci se preciza din ce în ce mai bine în timp ce, culcat în pat, privea spre stele prin ochiurile de sus ale micuţelor lui ferestre...

Mama Annei, desigur, n-avea nici un motiv să se încreadă în puterea lui de a o vindeca. Dar o altă emoţie, puternică, ar putea eventual declanşa şocul nervos, şi anume: puterea urii. Ura împotriva acelora care îi uciseseră bărbatul şi-i schilodiseră atît de groaznic viaţa, şi care acum îşi băteau joc de tinereţea şi de puritatea fetei ei... Da, în asta exista o nădejde reală şi unică; încercarea de vindecare trebuia pusă la cale cu toată grija posibilă!

Era iarăşi o zi mohorîtă. Ghirin mergea de-a lungul malului înalt al Volgăi, îndreptîndu-se spre un sat îndepărtat — ultimul de pe malul drept, rămas necercetat. Vîntul foşnea a jale prin ovăzul pîrguit, aplecînd în valuri largi spicele lui răsfirate.

Nu apucase să se depărteze de sat nici cu o jumătate de verstă, cînd din tufişurile de pe buza rîpei îi răsăriră în faţă, în mijlocul drumului, două siluete de bărbaţi. Inima porni să-i bată puternic — sosise clipa răfuielii, consecinţă a eroismului său nocturn. Cu hotărîrea fermă de a nu ceda nici în ruptul capului, se apropie tacticos de cei care-l aşteptau, îşi vîrî mîna în buzunarul drept şi se opri. Judecînd după cîrlionţii blonzi, ce ieşeau de sub *kubanka* de caracul, Ghirin presupuse că acesta era flăcăul care o sedusese pe Anna, un bărbat într-adevăr frumos, dar privirea ochilor lui albaştri cam bulbucaţi era neobrăzată, respingătoare. Celălalt, mai scund şi mai îndesat, cu ochii mici şi ageri, ca de urs, nu vădea nimic deosebit în afară de îmbrăcăminte — un veston de şeviot foarte fin, pus peste o cămaşă elegantă şi pantaloni croiţi din aceeaşi ştofă cu vestonul, vîrîţi în nişte cizme mai arătoase, poate, chiar decît ale şefului Academiei medico-militare.

După ce schimbară cîteva fraze scurte, pe care Ghirin nu le desluşi, cei doi huligani rămaseră descumpăniţi. Nu-şi luau ochii de la mîna lui dreaptă vîrîtă în buzunar, şi Ghirin pricepu că inamicii lui sînt convinşi că are la el o armă. Într-adevăr, uniforma ca şi îndeletnicirile lui de neînţeles, îl făceau pesemne misterios, deci periculos pentru oamenii cu intenţii rele. E student, dar parcă-i militar, doctor, cînd colo, umblă prin sate, caută fîntîni şi izvoare... Păşi cu hotărîre înainte, făcînd un gest de parcă ar fi vrut să-i înlăture din cale. Flăcăii se retraseră în silă spre marginea drumului, iar Ghirin trecu prin faţa lor, urmărindu-i cu coada ochiului.

— Ei, studentule, eşti ostaş al Armatei Roşii, sau ce naiba eşti ?! îl apostrofă flăcăul cel chipeş.

Ghirin se opri.

— Uite ce vreau să-ţi spun, urmă flăcăul ca şi cum ar fi nutrit intenţii paşnice, dar cu o nuanţă de ameninţare în glas, nu te mai amesteca în treburile noastre, cît despre fată, nu cumva să te dai la ea... Eşti un străin, în trecere, isprăveşte-ţi treaba şi — ia-ţi valea ! Că de nu...

— Că de nu, ce ? Ghirin îl privi drept în ochi, simţind cum clocoteşte în el acea furie a omului bun cînd se ciocneşte de puterea oarbă a bestialităţii omeneşti.

— O să te dichisim noi, aşa cum ne pricepem, rînji cel scund, cu straie bogate. Cred că în anul ăsta n-ai să mai ai prilejul să alergi după fetele altora !

— E ultimul nostru cuvînt, îl întrerupse cîrlionţatul, că de nu-l asculţi, ai să te căieşti. Noi sîntem mulţi, iar nopticelele-s întunecoase, şi *naganul* tău n-o să-ţi fie de mare folos.

Ghirin o luă fără grabă înainte, chibzuind asupra acestei întîlniri. Şi chiar de ar fi avut un revolver — la ce i-ar fi putut sluji ? De după orice tufă, fie că ar fi lucrat la o fîntînă, fie că ar fi mers pe drum — putea fi pîndit, atacat prin surprindere, şi dacă ar fi scăpat cu viaţă, ar fi rămas, fără doar şi poate, „dichisit" în lege ; or, asta l-ar fi pus în situaţia de a-şi lua adio de la planurile cu privire la salvarea Annei şi la înapoierea sa la studii. Acum Ghirin simţea că ajutorarea Annei devenise ţelul imperios al existenţei sale, şi nici un fel de ameninţări nu l-ar fi putut face să renunţe la el. Totuşi era o prostie să nu-şi dea seama de primejdia reală care îl ameninţa.

Tot gîndindu-se la cele întîmplate, Ghirin se depărtase cam cu o verstă de sat, cînd deodată făcu stînga-mprejur şi porni cu hotărîre îndărăt. Nu fără greutate îl găsi pe secretarul organizaţiei de comsomol din sat, în care activau o mînă de tineri. Flăcăul, morocănos şi neliniştit, foarte concentrat asupra lucrului său, repara o perniţă veche de ham.

Acesta îl ascultă, vădind un aer de dezaprobare, îşi răsuci o ţigară, trase un fum şi scuipă.

— Ţi-ai băgat nasul unde nu-ţi fierbe oala, strecură el printre dinţi, ori ţi-a căzut cu tronc Niuşka ? Lasă-te de-alde astea, ţi-o spun prieteneşte. Ea singură-i vinovată. S-a încurcat chiar din douăzeci şi nouă cu un chiabur, iar acum umblă cu cei mai mari bandiţi din sat — asta-i situaţia ! Aşa că n-are rost să-ţi pui pielea în saramură.

În glasul tînărului răsunase o notă de adîncă amărăciune, şi Ghirin, care, lucru curios, devenise în ultima vreme grozav de sensibil, se lămuri pe dată. Găsind intuitiv linia justă a convorbirii, se trase mai aproape de comsomolist şi, vorbind încet, începu să-i expună propriile lui păreri despre fata amăgită.

— Şi, dacă ai iubit-o, spuse fără veste Ghirin, nu trebuia să-i întorci spatele, de parcă ai fi fost un sfinţişor, ci s-o ajuţi în mod serios. Ea trebuie smulsă de aici şi nu lăsată pradă acestor bandiţi. Ei şi-au bătut joc de ea, iar tu, neghiobule, ai stat deoparte zgîindu-te, ba poate te-ai şi bucurat.

— Ia te rog, ştii, ia-o mai uşurel ! se înfurie flăcăul.

— Ba de loc! Dacă ai să chibzuieşti mai bine, ai să pricepi singur... numai să te gîndeşti mai repede.

— Dar ce, sînt eu împotrivă ?... Numai că nu ştiu cum te-am putea ajuta. Să-ţi dăm o pază personală — dar crezi că se poate ? Sîntem cu toţii doar trei inşi ; pe fiecare din noi ne paşte primejdia.

— Nu despre asta ţi-am vorbit eu. Trebuie să jucăm o comedie. Ne trebuie două pistoale şi un om de nădejde ceva mai în vîrstă ca noi... Şi Ghirin, întinzîndu-i comsomolistului vestita lui mahorcă, îi explică de ce sînt necesare toate acele ciudate pregătiri. Ascultîndu-l, flăcăul pricepu tîlcul vorbelor lui, şi buzele i se destinseră într-un zîmbet larg, dezvelindu-i dinţii mari şi egal rînduiţi.

— Ai cap, să ştii! îl bătu el pe umăr, nu degeaba primiţi voi acolo învăţătură, îmbrăcăminte şi mîncare. Face, zău aşa... Hai să mergem! Comsomolistul atîrnă perniţa în cui, îşi strînse cu grijă sculele şi curelele, apoi se încinse. O luară spre capul opus al satului, unde, într-o izbă mică de tot, locuia un fost ostaş al Armatei Roşii, membru de partid, cu numele de Gavrilov, palid şi slab, care nu se restabilise încă după o boală grea. Spre norocul lor era acasă, ba chiar se bucură văzînd un vizitator îmbrăcat în uniformă militară.

În timp ce-l ascultă pe Ghirin, Gavrilov se încruntă la început, căutînd să-l contrazică, dar peste puţin pe chip îi înflori un zîmbet deschis, ca şi al comsomolistului. Numai că surîsul lui nu promitea nimic bun în ce-i privea pe siluitori şi pe banditii ascunşi. Gavrilov îşi netezi mustaţa cam rară şi, îngustîndu-şi ochii ageri, se întoarse către comsomolist:

— Va să zică, e străin de sat, Ivan... cum te cheamă pe dumneata după tată ?

— Nu trebuie, sînt încă prea tînăr...

— Cam aşa-i. Vanea s-a dovedit mai tare ca tine... şi mai ager la minte.

— D-aia a învăţat.

— Umbli cu şiretlicuri, Fedka! Se vede după mutră că nu ştii să minţi. Dacă nu ţi s-ar fi aprins chiar ţie călcîiele după Anna, ţi-ar fi dat mai repede prin minte ce trebuie să faci. Cînd colo, ţi s-a pus un văl pe ochi.

— Lasă asta, nene Andrei, isprăveşte! Doar am stabilit tot. Aşadar, Ivan vorbeşte astă-seară cu Niuşka, iar mîine noi ne prezentăm la faţa locului.

— O fi aşa cum spui, şovăi deodată Gavrilov, dar dacă bătrîna o mierleşte?

— Aoleu, zbieră Feodor. Atunci ne condamnă pe toţi. Vezi că la asta nu ne-am gîndit!

— Nu pe toţi — numai pe mine, îi asigură pe loc Ghirin, v-o dau şi în scris. Vreţi acum?

— Lasă, vedem noi. Întîi să facem treaba. Răspundem pe urmă.

— Ei, vă mulţumesc, mă plec în faţa voastră pînă la pămînt, oftă Ghirin uşurat. De izbutim sau nu, se va vedea, dar pentru ajutor şi prietenie, îmi scot căciula în faţa voastră.

— Ce vorbă-i asta, noi îţi mulţumim că ne-ai deschis capul. Cu toate că... bănuiesc eu că ai şi tu un interes, îl privi deodată fix Gavrilov, iar Ghirin se făcu roşu ca focul. Dar nu-i bai. Ăsta, Gavrilov arătă spre comsomolist, nu contează, pe Niuşka a pierdut-o pentru totdeauna.

— Nici că mai am nevoie de ea, se justifică flăcăul. La ce bun acum?

Ghirin o luă încet spre casă, gîndindu-se la convorbirea ce urma s-o aibă cu Anna. Trebuia ca ea să-şi aducă aminte de înfăţişarea celor care-i uciseseră tatăl şi să accepte a juca un rol în mica înscenare pe care o pusese la cale. Succesiunea logică a concluziilor sale era tulburată de un sentiment nedesluşit de ciudă stîrnit de ultimele cuvinte ale comsomolistului. În vorbele astea sălăşluia toată „demnitatea" latentă a bărbatului, renunţarea amară şi răutăcioasă la aceea care avusese îndrăzneala să aparţină altuia şi nu lui. Şi mai ales cînd respectivul s-a dovedit a fi un mare ticălos. Oare n-avea dreptate Feodor?

De îndată ce Anna înţelese ce anume intenţiona să facă Ghirin, o cuprinse o emoţie cumplită. Cu tîmplele în palme, gest clasic de fată îngîndurată, îl asculta pe student cu răsuflarea tăiată şi se străduia din răsputeri să-şi amintească de chipurile ucigaşilor tatălui ei. Nu se pricepu să-i descrie amănunţit, întrucît nu le putuse desluşi chipurile la lumina slabă a unei lămpi de cinci focuri. Bandiţii dăduseră buzna în casă, cu cozoroacele trase pe ochi, îmbrăcaţi în uniforme ponosite. Împrejurarea asta constituia totuşi un element favorabil, pentru că-i dispensa de un machiaj special. De altminteri, ca să-l realizeze, n-aveau la îndemînă decît cîlţi, vopsea şi clei — şi nici un fel de pricepere.

Ghirin hotărî să se înfăţişeze el sub forma unuia dintre „bandiţi“, iar pe celălalt să-l întruchipeze Gavrilov, şi tot el să răcnească, deoarece bolnava cunoştea glasul chiriaşului ei.

Nu era admisibilă nici un fel de scăpare, nici măcar a celui mai neînsemnat amănunt. Înainte de a se însera, Ghirin puse zăvoare noi la uşi şi ferestre, de nu le-ai fi putut urni din loc nici cu caii. Sosirea neaşteptată a „drăguţilor“ Annei ar fi putut zădărnici totul. Cînd terminară cu pregătirile, Ghirin se simţi groaznic de neliniştit. Nu dormi aproape toată noaptea şi nu-şi putu găsi astîmpăr nici a doua zi, pînă ce plecă după Gavrilov şi Feodor. Comsomolistul consimţi să-i împrumute pistolul, dar numai cu condiţia ca să fie şi el pe aproape.

Pe fostul ostaş al Armatei Roşii Ghirin îl găsi înfuriat peste măsură, iar lui Feodor îi ardeau urechile, de parcă l-ar fi făcut cineva cu ou şi cu oţet.

— Ia te uită, i se adresă Gavrilov lui Ghirin, arătînd spre o jumătate de duzină de cartuşe stricate. Am încercat să scot gloanţele. Care-i tîmpitu' ăla de a inventat drăcia asta ? Să le vîre în aşa fel, încît să nu le mai poţi scoate de acolo, neam !

— Cine a inventat asta, a inventat-o bine : fii fără teamă, rămîn şi pentru ţeasta duşmanului gloanţe, surîse Ghirin.

— Ţie îţi convine, bombăni, de astă dată mai potolit, Gavrilov, dar pentru mine şi pentru el, cartuşele sînt mai scumpe decît aurul.

— Ia taie tu cu pila jumătate din ţeava cartuşului, îl sfătui Ghirin.

— Păi atunci cum să trag ? O să izbucnească focul din tambur !

— Dracu să-l ia ! O să fie şi mai înfricoşător. Numai să-l ţii mai departe de ochi...

— Că bine zici !... Au să meargă alea de le-am stricat. Ajung două ?

— Socot că ar trebui trei... Adu-ţi aminte — întîi tragi în sus cînd intri, apoi în Anna, pe urmă ţinteşti spre bătrînă !

— Ciudată poveste ! Dar nu-i nimic — cum am hotărît, aşa rămîne. Să mergem !

Cînd Anna se apucă să strîngă masa din faţa patului maică-si, zăbovind dinadins, începuse să se întunece. Mîncau întotdeauna împreună — Anna trăgea masa lîngă pat, o

aşeza pe maică-sa în capul oaselor, o hrănea, apoi mînca şi ea, în timp ce bătrîna o urmărea cu grijă, duioşie şi atenţie. Astăzi fata îşi stăpînea cu greu tremurul nervos. După ce-i dădu de mîncare bolnavei, se aşeză pe scaun şi mută lampa micuţă în celălalt capăt al mesei. Acesta era semnalul. Deodată uşa se dădu în lături, bubuind, împinsă de cizma lui Ghirin. Slobozind sudălmi abjecte, năvăliră în bucătărie doi „banditi" cu bluze cazone descheiate şi şepcile trase mult pe ochi, cu pistoale în mînă. Anna sări în sus urlînd ca din gură de şarpe, răsturnîndu-şi scaunul. Împuşcătura porni cutremurînd izba, umplînd încăperea cu duhoarea acră a prafului de puşcă fără fum. Cu gura căscată, cu ochii ieşiţi din orbite, mama Annei îşi pironise privirea asupra lui Gavrilov care răcni cît îl ţinea gura, ca apucat de o furie oarbă :

— Aha, te-am prins ! Atunci n-am izbutit s-o doborîm pe căţeaua lui Pavel, dar acum i-a sunat ceasul ! Steopka (către Ghirin), împuşcă-i tu odrasla, cu asta mă răfuiesc eu ! zbieră Gavrilov ţintind spre bolnavă. Aceasta însă, albă ca varul, nu se uita la el, ci o urmărea pe fie-sa care o zbughise spre fereastră. Bubui şi cea de-a doua împuşcătură, iar Anna se prăbuşi acolo, pe duşumea, ca moartă. Gavrilov şi Ghirin începură să urle ca nişte fiare. Fostul soldat tocmai ţintea în bolnavă, cînd se întîmplă ceea ce voise să obţină Ghirin cu orice preţ. Uitînd de toate cîte sînt pe lume în afară de odorul ei ucis, mama Annei scoase un strigăt nearticulat şi se smuci afară din pat.

— Co-o-pi-i-ll-a-a ! răsună urletul ei, întipărindu-se pentru totdeauna în mintea lui Ghirin.

Bolnava se prăbuşi pe duşumea, lovindu-se puternic la cap, dar cu un efort supranatural se prinse cu mîinile de laviţă, încercînd să se ridice. Ghirin şi Gavrilov săriră s-o ajute luînd-o de subţiori. Cu o ultimă sforţare, mama Annei dădu să-l scuipe pe Ghirin în obraz, dar îşi pierdu cunoştinţa. După ce o culcă în pat, Ghirin îi luă pulsul, iar Anna „reînviată" alergă în tinda mică după apă şi se ciocni de Feodor, îngrijorat şi curios să afle cum s-au petrecut lucrurile. Comsomolistul păşi greoi în cameră şi, înainte de orice, îşi reluă în stăpînire pistolul, aruncat de Ghirin pe masă.

— Ei, cum a fost ? Aţi izbutit ? Sau aţi omorît-o de-a binelea ? nu-l slăbea el pe Ghirin, care dădea doar din cap străduindu-se s-o readucă pe bolnavă în simţiri. În sfîrşit,

apa rece, frecţiile, amoniacul îşi făcură efectul, şi mama Annei deschise ochii ; o expresie de nedumerire vecină cu nebunia îi încremeni pe chip cînd o văzu pe fiică-sa vie şi nevătămată, aplecată asupra ei.

— Fetiţa mea, An-nuşka... abia putu îngăima bolnava şi, cu un imens efort, îşi ridică mîinile subţiri, numai piele şi os. Anna se aruncă pe patul maică-si, plîngînd în hohote nestăvilite. Ghirin se dădu la o parte şi privi în jur. Gavrilov, leoarcă de năduşeală, îşi ştergea faţa cu mîneca şi îşi potrivea uniforma veche, dar îngrijită, pe care şi-o pusese dinadins cît mai şleampăt ca să semene a bandit.

— Văleu, ce spaimă am mai tras cînd Maria... a făcut urît, gîndindu-mă că a mierlit-o de tot şi la ce o să mai fie de aci încolo ! Primejdioasă treabă, frăţioare ! Cum de ai izbutit să mă vîri în drăcia asta ? M-ai cam tras pe sfoară matale, bombănea Gavrilov privindu-l, totuşi, aprobator, cu duioşie pe student.

— Spaima cea mare am tras-o eu, mai mult decît voi toţi — mărturisi Ghirin. Asta, pentru că eu am pus la cale toată înscenarea. Se putea foarte uşor întîmpla ca bolnava să se prăpădească. Îl am mereu în faţă pe Astvaţaturov, despre care v-am povestit. Am crezut în el mai abitir decît bolnava aceea.

— Acum lasă, văd că toate s-au terminat cu bine. Eu mă duc. Şi se apropie de pat cu un zîmbet şiret. Să fii sănătoasă, Maria ! Să te vedem cît mai curînd pe picioare ! spuse Gavrilov şi ieşi din casă, însoţit de Feodor, care rămăsese uluit de cele văzute.

Ghirin mai tremura încă din fiecare fibră a trupului său, iar în timp ce asculta cuvintele rostite de mama Annei, nedesluşite, cu un fel de rezonanţă prostească şi cu accent străin, în gît i se punea un nod... Era pentru întîia oară după ani şi ani de zile cînd mama îi putea mărturisi fiicei sale toată dragostea, grija şi neliniştea ei, tot ceea ce pînă acum se străduise să-i exprime doar din priviri.

Lacrimile se prelingeau nesecate pe feţele celor două femei strîns îmbrăţişate în ceasul acela de miraculoasă izbăvire. Ghirin se întoarse încet şi făcu un pas spre uşă. Anna sări în sus şi se aruncă la picioarele studentului, fîstîcit la culme.

— Ce ţi-a venit... cum se poate... ce prostie... bolborosi el şi, cu o singură mişcare puternică, o ridică. Se aciuă apoi în camera lui de unde auzea hohotele de plîns ale celor două

femei : „Îndatorată pînă la moarte... n-am să uit niciodată... pe vecie..."

Uriaşa încordare şi neînchipuitele temeri din ultimele douăzeci şi patru de ore îl istoviseră într-atît, încît nu putea nici măcar să se ţină pe picioare şi parcă se abrutizase. Răsucindu-şi în neştire o ţigară, se aşeză pe pat fără să se dezbrace, fără să se descalţe, încercînd să stabilească tratamentul ce urma să-l aplice bolnavei de aci înainte, şi... se trezi, tîrziu de tot, în dimineaţa însorită a zilei următoare. După ce privi mirat în jur şi îşi întinse mădularele amorţite, Ghirin se ridică din pat, încercînd un sentiment de imensă uşurare. Ceva foarte greu şi înfricoşător rămăsese în urmă — biruise. O adevărată victorie, care-ţi dăruieşte cea mai mare bucurie cu putinţă... Ce fericire este să izbăveşti o fiinţă omenească, ba nu — două, de o soartă grea, nemeritată, de urmările unei fărădelegi întîmplate demult. Acum nu mai era decît o chestiune de timp, şi nu prea îndelungat, pentru ca mama Annei, vindecată de paralizie, să redevină un om normal.

Auzi acel lipăit uşor de picioare desculţe — se vede că Anna se apropiase în repetate rînduri de uşa lui, trăgînd cu urechea, temîndu-se să nu-l deştepte.

— Anna ! făcu Ghirin, şi fata năvăli ca vîntul în odaie ; rămase o clipă nemişcată, orbită de lumina soarelui, apoi strigă : „Scumpul meu !" şi se aruncă de gîtul lui. Ghirin o îmbrăţişă fără să-şi dea bine seama ce face ; ea îl sărută apăsat pe gură, se ruşină şi fugi.

Buimăcit de această furtunoasă manifestare de recunoştinţă, Ghirin pregetă o clipă înainte de a porni spre bucătărie, ca s-o vadă pe mama Annei. E greu pentru un tînăr de nouăsprezece ani, şi încă sfios din fire, să suporte mulţumiri prea entuziaste, vecine cu veneraţia, dar este şi mai greu cînd aceste cuvinte sînt rostite cu eforturi din cale afară de înduioşătoare şi jalnice de buze cărora nu le-a revenit încă vorbirea normală, după cinci ani de muţenie deznădăjduită. Şi e chiar insuportabil de greu cînd ai alături o fată fermecătoare, care ia drept un dar venit de sus orice privire şi orice vorbă a ta... Ghirin îndură cu chiu, cu vai inevitabilul. Mai află şi de zarva stîrnită printre vecini de împuşcăturile, ţipetele şi înjurăturile din noaptea trecută. Nimeni nu pricepea nimic, iar Gavrilov şi Feodor tăceau chitic. Oricum, întîmplările misterioase din casa Annei avură o bine-

făcătoare influenţă şi asupra obişnuitelor vizite nocturne — nimic nu mai tulbura liniştea convalescentei.

Ghirin plecă la Korkino, un sat îndepărtat, necercetat încă şi, cînd se înapoie, după patru zile, constată că mama Annei putea acum să umble puţin prin casă şi chiar să ajungă pînă în pridvor.

Noutatea îi zguduise pe toţi sătenii — pesemne că vreunul dintre ajutoarele lui Ghirin scăpase pînă la urmă o vorbă-două. Chiar şi cei răuvoitori, care înainte vreme nu-i acordau studentului nici măcar o privire, începură să-i dea bineţe. Cei doi neobrăzaţi nu-i mai aţinură calea. Se apropia şi momentul în care Ghirin trebuia să plece.

În timpul acestor ultime zile, Anna îl evită parcă dinadins pe student, pînă în seara în care Maria îi chemă pe amîndoi la un fel de consiliu de familie. Bucătăria bine aerisită, cu ferestrele micuţe date în lături, arăta cu totul altfel... Ghirin văzu cu mirare că mama Annei, pe care o socotea o femeie bătrînă, nu era de fapt bătrînă de fel, ba păstrase chiar mult din frumuseţea ei de altădată — frumuseţe moştenită şi de fiică-sa. Cu fiecare zi ce trecea femeia prindea viaţă, cu fiecare zi devenea tot mai hotărîtă în privinţa viitorului lor.

— Nu mai pot rămîne nici o zi mai mult în izba asta blestemată, spuse ea. Aici unde l-au ucis pe Pavel, unde fii-mea şi cu mine ne-am chinuit fără nădejde de scăpare cinci ani de zile, nu-i de trăit! Oriunde, numai aici nu!

Anna privea ţintă la Ghirin, în aşteptare. Acesta îi reaminti de sfatul pe care i-l dăduse — acela de a pleca la oraş la facultatea muncitorească. Mama ei putea acum să-şi găsească de lucru în oraş, iar Ghirin făgădui să le caute o odăiţă ieftină la Leningrad. Casa, pe care Pavel o clădise cu atîta dragoste, era încă trainică, iar banii obţinuţi din vînzarea ei le putea asigura existenţa pînă-şi vor face un rost.

Anna începu să se învîrtească bucuroasă prin bucătărie, iar Maria, rostind cuvintele tot tărăgănat, dar foarte desluşit, spuse:

— Bun, chiar mîine să-l chemi pe Obiedkov — că de cînd te tot sîcîie să-i vindem casa. Am să mă învoiesc chiar eu cu el, şi cît mai degrabă. Numai să nu rămînem, fata mea, aici fără Ivan — ştii şi tu de ce! Trebuie să călătorim împreună... Măcar pînă la port. Pînă una-alta, facem un popas la Bogorodsk, cu chirie... Dacă tu şi cu ai tăi aţi fi fost din Leningrad, cred că te-aş fi rugat să ne iei la tine

chiar de la început. Aşa însă, o să aşteptăm la Bogorodsk — acolo nu ne poate face nimeni nici un rău. Apoi, şi eu am să mă mai obişnuiesc puţin — crezi că e lucru uşor să te întorci, ca să zic aşa, de pe marginea gropii şi să iei viaţa de la început ?!...

Chiar aşa şi hotărîră. Să aduni şi să împachetezi avutul Stoliarovilor era o treabă uşoară. În ultimele zile Anna se sculase cu noaptea în cap şi dispăruse nu se ştie unde, apărînd acasă dimineaţa tîrziu. Ghirin nu putea alunga din minte o bănuială care-i făcea silă şi, fără să vrea, începuse să se înstrăineze de fată, pînă cînd, într-o dimineaţă, Anna îl chemă şi pe el să vină acolo unde se ducea ea. La întrebarea unde-l duce, fata se mulţumi să surîdă enigmatic, şi, strîngînd mîna lui Ghirin într-a ei, fierbinte şi aspră, şopti : „Ai să vezi singur !"

Ghirin se alarmă — citise în ochii strălucitori ai Annei expresia iubirii adevărate. A doua zi era ultima pe care o mai petreceau în sat. Furat de rolul său de cavaler-salvator, nici nu prinsese de veste că devenise foarte tandru cu Anna, subjugat de farmecul ei. La Leningrad însă, îl aştepta Nastia, cea cu ochi de nu-mă-uita — studentă la Facultatea de biologie, o fată mîndră, de o seamă cu el. La drept vorbind, aventurile acestea ale lui îl făcuseră să cam uite de ea, dar acum toate erau pe cale de a se termina şi... va trebui să-i vorbească deschis Annei. Ghirin ştia că după ce convorbirea lor va avea loc, toate se vor schimba ; şi tocmai de aceea poate căuta cu orice chip să o amîne. A doua zi însă, probabil că nu va mai avea încotro !

Anna îl deşteptă pe Ghirin înainte ca cerul să prindă a se lumina. Sus, în tării, stele strălucitoare de august clipeau deosebit de vii şi de prietenoase. Era un ceas prea timpuriu chiar şi pentru cei ce munceau pe cîmp. Secerişul era în toi, şi în timpul zilei satul rămînea pustiu, lăsat în seama copiilor şi a bătrînilor. Ici-colo se aprindeau lumini pe la ferestrele izbelor şi gospodinele îşi începeau trebăluiala. Tot drumul, Anna şi Ghirin nu întîlniră nici ţipenie de om şi trecură de barieră neobservaţi de nimeni ; apoi o luară pe drumul Leşnovului, spre nord. Nu departe începea un crîng de pini înalţi şi zvelţi, care uitaseră de mult de topor. Ghirin se opri spre a-i pune Annei o întrebare, dar fata, adîncită în gînduri şi grăbită, îl trase după ea de mînecă, fără

a-i răspunde. Studentul își iuți pasul. Drumul de cîmp, acoperit cu un strat gros de colb, îi înăbușea zgomotul cizmelor, și Ghirin avea impresia că se furișează prin liniștea nopții asemeni unei jivine.

Drumul de cîmp coti, preschimbîndu-se într-o potecă. Rarele smocuri de iarbă ca și tufele micuțe din preajma pădurii erau încărcate de rouă. Anna, cu poalele fustei prinse în brîu, trecea peste ele zorită, cu picioarele desculțe și ude, iar în cizmele uzate ale lui Ghirin începuse să mustească apa. Își simțea genunchii uzi de roua bogată și răcoroasă. O urmă pe Anna cea grăbită și tăcută, în așteptare a ceva deosebit. Secera îngustă a lunii suspendată deasupra pădurii ce se tot apropia, revărsa mai puțină lumină decît stelele mari și decît geana abia vizibilă de lumină ce se ivise în dreapta, dincolo de pădure.

Un simțămînt ciudat îl tulbură pe Ghirin. I se părea că părăsise lumea gîndurilor și grijilor de fiecare zi — grabnica lui revedere cu Leningradul pe care atît îl îndrăgise, Nastia, fata cu ochi albaștri, raportul ce-l va da profesorului, vindecarea neașteptată a mamei Annei, modul în care o va ajuta pe Anna să-și făurească o viață nouă... Dar deocamdată acel simțămînt primar de contopire cu natura înlăturase totul. O vie senzație de încordare stăpînea întreaga-i făptură ; pășea grăbit alături de Anna, fermecat de liniștea poienii, de boarea ei înrourată, de chemarea luminițelor stelare, către o depărtare fără hotar, dătătoare de speranțe. Dar iată că stelele s-au stins. În locul lor îi învălui întunericul adînc al unei păduri seculare. Codrul acesta crescuse pe un val prelung de nisip, îngrămădit aici cîndva de ghețari. Pe aceste meleaguri pămîntul era uscat, sărac în iarbă și lăstăriș ; sub tălpi foșnea molcom mușchiul alb. Ghirin mai colindase astfel de codri de obicei pustii, cu excepția perioadelor cînd oamenii vin aici să culeagă ciuperci. Acum, în timpul secerișului, puteai fi sigur că nu vei întîlni în calea ta nici măcar un suflet.

Întunericul nopții se risipea încet-încet, iar dincolo de pădure mijeau zorile. O negură mohorîtă, cenușie, stăruia în jur, dar printre crengi se și zărea cerul arămiu al răsăritului.

Un nou simțămînt îi umplea sufletul. Acum nu mai era jivina care absorbea toate miresmele, foșnetele și luminițele

firii, ci omul care păşise în templul codrului, triumfător, ca un artist, în clipa deşteptării naturii după somnul nopţii.

Ieşiră din pădure într-o poiană ce se întindea chiar pe culmea unui deal. Locul acesta deschis, unde ziua se îngîna cu noaptea, era neaşteptat la ieşirea dintre zidurile întunecate ale codrului. O pală de vînt, trecînd ca un talaz înviorător deasupra poienii, netezi uşor iarba înaltă încărcată de rouă. Luminate de zorile de aramă, milioanele de picături răsfrîngeau cînd o lumină caldă, rubinie, asemeni nenumăratelor scîntei ale unui foc pe care-l înteţeşte făurarul, cînd luciri reci, argintii, ce străpungeau întunericul care se destrăma cu fiecare clipă. Fîşiile de smarald ale ceţii, dinaintea ivirii zorilor, se unduiau ca faldurile unui văl fermecat deasupra poienii înrourate şi, coborînd uşor, se pierdeau în bezna adîncă ce domnea încă la liziera codrului secular.

Zorile prindeau putere stingînd secera subţire a lunii şi ivind atîta risipă de nestemate rubinii. Înviorate, firişoarele de iarbă se legănau lin în adierea vîntului. Învăluită în tăcere şi taină, poiana îşi lua acum rămas bun de la stelele care mureau una cîte una. Totul încremenise, doar negura îşi urma jocu-i vrăjit, tot mai trandafirie şi mai destrămată. Ghirin îşi spuse că poate strămoşii noştri aveau dreptate cînd atribuiau puteri miraculoase dimineţilor înrourate. Mai toate baladele şi basmele povestesc cum în vremurile de demult oamenii se scăldau şi îşi spălau caii în rouă la răsăritul soarelui, spre a căpăta o mai mare tărie în luptă cu duşmanii. Cine ştie ce putere e tăinuită în această poiană care a sorbit atît lumina de noapte a stelelor, cît şi primele raze ale fiecărui început de zi? Sorbind aerul dătător de viaţă, tînărul simţi cum i se dilată pieptul, cum îi bate mai straşnic inima. Anna luă oftatul lui zgomotos drept un semn de nerăbdare. Mîna fetei îi prinse mîna şi buzele ei slobozîră o şoaptă:

— E aici, vezi?

— Ce să văd aici?

— O poiană vrăjită. E a nu ştiu cîta oară cînd vin aici de dimineaţă ca să mă spăl cu rouă.

— Şi cum faci asta?

— M-a învăţat o bătrînă. Ei, te dezbraci de tot şi o iei la goană prin poiană, drept înainte, apoi îndărăt, apoi la

stînga, apoi la dreapta, încotro vezi cu ochii. La început ţi se strînge inima rău, de parcă s-ar opri, o simţi aici sus, în gîtlej, ştii, roua-i rece, îmbelşugată, curge de pe tine şiroaie... Dar pe urmă te încălzeşti, trupul începe să-ţi ardă ca potopit de flăcări, toată oboseala piere... Apoi te îmbraci şi te duci acasă, iar sufletul ţi-e liniştit, şi te simţi curată, ca un înger pogorît din ceruri! Locul ăsta nu-i ca oricare, e străvechi, bătrînii spun că acum o mie de ani se aflau aici nişte idoli — din care pricină poiana e aşa de rotundă. Aici iarba nu se coseşte niciodată — se spune că vitele se îmbolnăvesc dacă o mănîncă; buruienile astea au mare putere...

— Şi nu ţi-e teamă că te îmbolnăveşti? În felul ăsta poţi să răceşti zdravăn.

— Ba nu mă îmbolnăvesc, mă întăresc.

Şi fata se uită drept în ochii lui. Se lumina de ziuă, dar umbrele, adînci încă, dădeau chipului Annei ceva enigmatic, şi toată făptura ei, dreaptă ca o trestie, pe fundalul zorilor, părea maiestoasă.

— Atunci de ce nu te scalzi pur şi simplu în rîu? întrebă Ghirin, căutînd într-un fel oarecare să scape de neliniştea crescîndă din sufletul său, la gîndul că va trebui să aibă din clipă în clipă o explicaţie cu Anna... şi că o va pierde.

— Aici te lepezi de toată necurăţenia, de parcă te-ai naşte din nou, răspunse abia auzit fata, iar eu trebuie să fiu curată, curată... Tăcu, veni aproape de tot de Ghirin şi-l privi drept în ochi, cu ochii ei larg deschişi. Nu mai ştie nici el cîtă vreme au stat aşa privindu-se.

Pădurea ce se deşteptase răsuna de cîntecul păsărilor; razele oblice ale soarelui se strecurau printre trunchiurile roşii ale pinilor, moviliţe de muşchi alb răsăreau ici-colo prin puzderia de conuri ţepoase de pin. În depărtare, sfioasă încă şi lipsită de vlagă, răsună prima cîntare a secerătorilor. Anna îl cerceta atît de stăruitor, încît Ghirin se simţi stînjenit. Nu ştia şi nici nu voia să se prefacă, dar temîndu-se să n-o jignească, încercă să-şi ascundă sentimentele sau mai degrabă lipsa acestora printr-o glumă.

— Să stăm jos, îl îndemnă ea scurt, arătînd spre o moviliţă acoperită cu muşchi. Spune-mi, sînt eu pentru tine prea bătrînă sau mă socoţi o stricată?

— De ce vorbeşti aşa, Anna ? se indignă sincer Ghirin, eu... tu îmi placi, dar...

— Bine, să nu mai vorbim. Tu eşti un flăcău tînăr de tot, iar eu o teleleică, rosti Anna cu tărie şi amărăciune.

Ghirin nu suflă o vorbă, blestemîndu-se pentru nepriceperea lui de a-i explica cum că nici prin gînd nu i-a trecut una ca asta. Pur şi simplu iubeşte o altă fată care-l aşteaptă.

Anna rămase multă vreme culcată pe moviliţă, cu mîinile sub cap, gînditoare, urmărind norii de pe cerul devenit acum de un albastru intens. Pierzîndu-şi nădejdea că va putea relua discuţia, Ghirin o rugă să-i cînte ceva. Fata se aşeză în capul oaselor şi, cu privirea îndreptată spre cer, urmărind cum se leagănă vîrfurile înalte ale pinilor, începu un cîntec străvechi şi plin de tristeţe :

În strălucirea zilei minunate,
Voi, mîndri pini, spre soare vă-nălţaţi,
Nălţaţi-vă spre zările curate
Şi-a mele grele lanţuri sfărîmaţi !

Şi vechea jale, care-i aminti de întîlnirea lor pe podul plutitor, ca şi de *Lucinuşka,* răsuna din nou în glasul ei. Îngîndurat, Ghirin asculta cîntecul Annei pornit din adîncul sufletului.

Se trezi la realitate abia cînd o auzi pe Anna izbucnind în hohote disperate de plîns. Nu avu însă prilejul s-o mîngîie. Fata sări în picioare, îşi potrivi fusta, şi amîndoi o porniră tăcuţi spre casă pe drumul de cîmp, de-a lungul lizierei pădurii. Ghirin îi urmărea cu coada ochiului mersul mîndru şi nestingherit. Bluza nu i se uscase încă de tot şi îi mula strîns pieptul. Păşea dreaptă şi zveltă ca un pin tînăr, cu fruntea ridicată. Sînii ei tari, fermecători, se desenau perfect pe ţesătura subţire, gata parcă să-şi ia avînt. Ghirin se uita la fată şi se gîndea cît de minunat e mersul acesta nestingherit, cînd tinereţea falnică nu se ruşinează de propriu-i trup înfloritor, cînd îşi dezvăluie frumuseţea-i deplină, fără a se sfii. Desigur că acea stranie pudicitate ni se trage de pe vremea cuceritorilor mongoli, cînd femeia îşi aducea dizgraţios umerii înainte, străduindu-se, jenată, să-şi ascundă sînii. Sau poate că acest exces nesănătos de pudoare fusese o necesitate în timpul jugului tătăresc, cînd

fetele, ieşind în lume, îşi poceau frumuseţea, ca să nu nimerească în mîinile cuceritorilor, ca ostatece... Pînă nu demult — cu un veac şi ceva în urmă — era socotit, în toată Rusia, drept o necuviinţă faptul că unei femei i se vedea părul de sub şalul sau basmaua care îi acoperea capul. Iată încă una din podoabele naturale ale femeii pe care cineva a declarat-o ruşinoasă. Mai dăinuiesc şi acum cuvinte ca „neîmbrobodită", deşi noi nu le mai atribuim sensul de odinioară...

Ghirin o mai cercetă o dată pe Anna cea mîndră şi gînditoare, care mergea alături de el şi deodată se simţi mîndru de ea.

— Ei, militarule, ce stai, apuc-o de ţîţe pe Niuşka! se auzi strigînd un glas puternic, dinspre cîmpul unde muncea o namilă de flăcău.

Ghirin tresări, revenit din gîndurile lui şi o întrebă pe Anna ce anume strigase flăcăul.

— Nimic, prostii, răspunse fata roşindu-se şi îşi plecă ochii, iar o dată cu ei şi umerii, preschimbîndu-se pe loc într-o femeie a satului de odinioară, care se ruşinează de frumuseţea ei...

...Un urlet ascuţit de sirenă răsună pe bulevard şi Ghirin se trezi la realitate. O maşină a salvării trecu în goană spre gara Belorusia; viaţa cuiva era în primejdie. Pieri şi studentul Ghirin, şi vara aceea dogoritoare de pe Volga, şi Anna cea vie şi tristă cu glas frumos. Medicul-savant, omul cu o atît de mare experienţă, se ridică încet de pe bancă şi o luă spre staţia de troleibuz. Da, memoria lui excelentă nu pierduse nimic din cele întîmplate atunci pe Volga, cu mulţi ani în urmă. Petrecîndu-l pînă la vapor, fata îl încredinţase că şi-a pus ca ţel să se instruiască, întocmai ca el. Şi Anna îşi ţinuse făgăduiala. După ce învăţă o vreme la Leningrad, se mută la Moscova şi deveni o bună cîntăreaţă de muzică populară, dar fără a ajunge o celebritate.

Pasionată de pictură şi sculptură, făcuse cunoştinţă cu Pronin, prietenul lui — poate singurul sculptor de nuduri de pe atunci. Deveniră prieteni, apoi soţ şi soţie. În ultimii ani înainte de război, Ghirin, ocupat cu cercetările lui, venea rar la Moscova, aşa că pierdu urma Annei. Dar într-o zi nefastă, află de la nişte cunoscuţi comuni că Anna, care se înrolase ca voluntar, murise în timpul luptelor de lîngă Moscova... Chiar înainte de sfîrşitul războiului, Ghirin primi

o scrisoare de la Pronin care se afla la un spital, grav rănit. Sculptorul ştia că va muri şi-l ruga, în numele vechii lor prietenii, să încerce a găsi şi păstra ultima lui lucrare — statuia neterminată a Annei. O încuiase în atelier înainte de a porni pe front, cîteva zile după plecarea nevestei sale. Prietenul său murise, şi Ghirin se simţea dator să-i împlinească această ultimă dorinţă.

Cu toate că vara aceea, cînd făcuse primele lui cercetări, trecuse atît de repede, toate cele întîmplate atunci avuseseră darul să determine drumul vieţii sale, precum şi multilaterala lui activitate ulterioară ca medic-savant. Tocmai de aceea îi şi sînt atît de vii amintirile fiecărei zile ale acelui an, care, ca nişte stîlpi adînc înfipţi în pămînt, au pus bazele concepţiei sale despre viaţă.

Vindecarea uimitoare a mamei Annei îl convinsese pentru totdeauna că atît la omul sănătos, cît şi la cel bolnav, psihicul joacă un rol mult mai important decît o credeau profesorii lui. Ca urmare, ajunsese la convingerea că organismul uman este o maşină biologică atît de complicată, încît anatomia şi fiziologia din trecut nu făceau altceva decît să schiţeze în linii generale contururile unui eşafodaj nemaipomenit de dificil. Chiar înainte de a se fi obţinut rezultatele de laborator ale probelor de apă şi de sol pe care la adunase, el respinsese presupusa influenţă a elementelor rare asupra apariţiei bolii Kaşin-Bek. Chiar dacă această influenţă exista într-o oarecare măsură, ea putea constitui doar o cauză indirectă a unui proces foarte încîlcit, imposibil de analizat cu metodele ştiinţifice ale acelor vremuri. Ulterior, se dovedi că Ghirin avusese dreptate — încercările profesorului Mednikov de a stabili cauzele bolii rămaseră fără rezultat.

Întîlnirea cu Anna deşteptase într-însul un deosebit interes pentru frumuseţea omului, ca şi setea de a ajunge la înţelegerea ştiinţifică a legilor frumosului. Dar şi mai important pentru el a devenit dorinţa de a pătrunde legile după care instinctele ancestrale, pe de-o parte, şi prejudecăţile sociale, pe de alta, răsfrîngîndu-se în psihicul omului, influenţează asupra fiziologiei lui. Ca rezultat al tuturor acestor frămîntări, ajunse la concluzia că este imperios necesar ca psihofiziologia, această ştiinţă majoră, să fie pusă eminamente în slujba omului — fiinţă înzestrată cu darul gîndirii, a cărui medicină nu se deosebise pînă atunci de cea veterinară.

CAPITOLUL 2

Firida

Ghirin îşi duse mîna la reverul hainei unde ar fi trebuit să dea de buzunarul tunicii militare ; se trezi însă la realitate şi scoase un teanc de acte din buzunarul interior. Profesorul Riabuşkin frunzări neglijent referinţele şi certificatele :

— Toate astea îmi sînt cunoscute, dar de ce Institutul Timukov a renunţat la dumneata ? E drept că în timpul războiului n-ai prea progresat.

— Mi-am schimbat specialitatea şi am devenit chirurg. Cred că... Ghirin fu cît pe-aci să explice cum stăteau lucrurile în realitate, dar se stăpîni.

— Înţeleg, înţeleg, se reculese Riabuşkin, toate astea ţi-au folosit, au fost binevenite pentru lucrările dumitale experimentale, totuşi, pînă la disertaţia de doctor în ştiinţele medicale mai ai mult !

— Dar nici nu pretind să conduc vreo secţie. Aş fi mulţumit dacă mi s-ar da un post mic, de asistent de lucrări.

— Foarte bine ! exclamă Riabuşkin uşurat. Deci — de-a dreptul în laboratorul meu. Ne ocupăm de problema durerii sub aspectul ei fiziologic, iar pentru dumneata — cu o deviere spre psihologie.

Şi directorul-adjunct al institutului se apucă să-i explice fondul problemei la care lucra. Ghirin îl ascultă din ce în ce mai încruntat, şi, profitînd de o mică pauză în expunerea profesorului, spuse :

— Nu, asta nu-mi convine.

Riabuşkin rămase perplex, ca un cal oprit brusc din săritură.

— Şi, mă rog, de ce ?

— Mi se pare inadmisibil felul cum abordaţi problema. Un ser dureros — adică un mijloc de a provoca durerea şi nu de a lupta împotriva ei.

— Cum se poate să nu pricepeţi că, aflînd mecanismul apariţiei şi intensificării durerii vom putea merge la sigur în lupta împotriva ei ! exclamă iritat profesorul. Se vede că nu sînteţi dialectician.

— Dialectica e un lucru complicat, ripostă liniştit Ghirin. Iată, de pildă, şi o astfel de dialectică : noi trăim într-o lume care e departe de a fi ajuns la un nivel de organizare

exemplară, în care mai există tot soiul de ticăloşi, şi serul dumneavoastră provocator de durere poate fi folosit de minune pentru torturi nemaiauzite... În ce priveşte secretul, dumneavoastră, fiind coordonator ştiinţific, ştiţi, desigur, mai bine decît oricine că secretele în ştiinţă nu sînt decît amînări, cu atît mai de scurtă durată, cu cît problema este mai vastă. Şi toate acestea, pe fundalul realizărilor anesteziologiei noastre, nu arată prea frumos.

— Ce prostii spuneţi ! nu se putu stăpîni profesorul. Aşadar, sînteţi de părere că de unele lucruri nu trebuie să ne ocupăm de loc ?

— Există lucruri de care nu-i admis să te ocupi pînă ce societatea de pe planeta noastră nu va fi mai bine organizată, întări Ghirin, şi e bine ca savanţii să aibă asta în minte. Pe mine unul mă îngrijorează, de pildă, că pe ici, pe colo, unii se distrează prea mult cu encefalografele.

— Şi ce-i cu asta ?

— Iată ce-i : o seamă de laboratoare de fiziologie din America se ocupă intens cu studierea influenţei directe a curenţilor electrici asupra unor anumite sectoare ale creierului, provocînd astfel diferite senzaţii : de teamă, de fericire sau de satisfacţie deplină — euforie. Deocamdată, bineînţeles, la şobolani şi la pisici, dar punticica asta-i îngustă.

— După părerea dumitale activitatea mea ştiinţifică e primejdioasă ?

— Eu aşa cred.

— Şi tocmai din pricina asta nu vrei să lucrezi în laboratorul meu ?

— Înainte de toate, din această pricină.

Trecu un răstimp în care profesorul încercă să-şi adune gîndurile şi să-şi biruie indignarea.

— Aşadar, ăsta-mi eşti ! Să ştii însă că la noi în institut n-o să-ţi putem găsi o altă muncă ! De altfel nu degeaba am fost prevenit că... Riabuşkin îşi înghiţi vorba, dîndu-şi seama că a făcut o gafă, dar Ghirin deveni atent.

— Vă rog să continuaţi ! E vorba de caracterul meu imposibil, nu ?

— Caracterul — fleac ! Sînt altele mai grave !

— Aşa ? Atunci, binevoiţi, vă rog, a-mi comunica despre ce e vorba, pentru că eu tot aveam de gînd să mă duc la comitetul de partid. Acolo voi afla, cu siguranţă, totul.

Riabuşkin făcu o uşoară strîmbătură şi începu să vorbească în silă, însufleţindu-se pe parcurs.

— Ai dumneata o hibă mică, ba chiar una mare — ce să ne mai ascundem după deget? — pentru care pe vremuri omului i se lua diploma de doctor... Ai îngrijit un bolnav, chipurile de cancer, dar de fapt l-ai intoxicat cu antestezice. Nici măcar n-a fost cancer, iar dumneata i-ai administrat o asemenea doză, încît bolnavul a murit... De justificat, te-ai justificat în faţa comisiei, dar faima se ţine coadă după dumneata.

— Da, aveţi dreptate, se ţine coadă! Tocmai astfel de întîmplări îi transformă pe oamenii mai slabi în tîrîtoare cu coadă... răspunse Ghirin înfuriat, şi se ridică. Se sculă şi Riabuşkin, ocolindu-i privirea.

— Numirea dumitale se anulează, strigă profesorul în urma lui.

— Nu-i nimic, voi găsi eu o cale.. Vă salut!

Şi, plecînd de la directorul-adjunct al institutului, Ghirin se îndreptă spre minister.

— Nu cred că mă voi putea întoarce — doar nu ne jucăm — după ce m-au scos din muncă, demobilizîndu-mă în vederea unei activităţi ştiinţifice... Dacă nu mai sînt bun pentru Moscova, pot să primesc orice post, chiar şi undeva mai departe, îi spuse Ghirin şefului de cadre.

— Cine ţi-a spus dumitale că nu mai eşti bun? Riabuşkin?

— Nu numai el. Oare cei de la Institutul Timukov n-au voit să scape de mine? Ca şi Riabuşkin, de altfel, după ce am refuzat să lucrez în laboratorul lui.

— Da, da. Dar nici unul, nici altul nu reprezintă ultima instanţă. O să-ţi găsim o muncă frumoasă. Îl vom invita imediat pe consilierul nostru, pe profesorul Medvedev — poate îl cunoşti?

— Am auzit de el.

— Bună ziua, docentule Ghirin, îl salută profesorul cel micuţ, vioi şi uscăţiv, al cărui nume nu i se potrivea de fel.

— Ce docent pot fi eu, care n-am predat niciodată nicăieri, făcîndu-mi veacul doar în spital?

— Oricum, dacă eşti candidat în ştiinţele medicale... Iartă-mă, m-am obişnuit să respect cu sfinţenie tabelul gradelor în ştiinţă, pentru că, dacă nu le dai titlul care li se cuvine, oamenii se supără. Dar să lăsăm astea naibii şi să nu ne pierdem timpul. Dumneata, ca şi mine, eşti neuro-

log. Îţi cunosc articolele de psihofiziologie. Probabil că şi acum tot la asta visezi ?

— Mai mult ca oricînd. Dar...

— Au trecut vremurile alea. Nu mai sîntem nici în treizeci şi şapte, nici în patruzeci şi şapte. Sîntem în şaizeci şi unu.

— Bine ar fi să fie aşa ! Inerţia însă e încă foarte mare. Şi, după cum mi-a trîntit-o Riabuşkin, ceva se ţine de mine coadă. De unde ştie ? Am povestit, desigur, despre experienţele mele tovarăşilor de muncă. Se vede treaba că unul a găsit cu cale să v-o comunice în scris. Lev Tolstoi încă reproşa intelectualităţii ruse „incurabila ei înclinaţie de a scrie denunţuri“ — sînt exact cuvintele lui.

— Ei, aici chiar că exagerezi, exclamară într-un glas cei doi interlocutori, trebuie totuşi să cunoşti oamenii.

— Numai după fapte şi nu după cozi. Nu sîntem crocodili ; la animalele alea probabil că se bucură de stimă cel cu coada mai lungă. Permiteţi-mi să vă povestesc o scurtă istorioară. Se poate ? Şi, la gestul de încuviinţare al şefului de cadre, Ghirin reluă : Ştiţi că în secolul trecut, în Egipt, nişte savanţi arheologi s-au apucat să dezgroape ruinele Tel-el-Amarnei, capitala faraonului Ekhnaton [3], un faraon cu totul deosebit, reformator al religiei şi al vieţii sociale. S-a găsit o arhivă uriaşă cu mii de papirusuri sau, mă rog, materiale pe care se scria pe atunci, în total cîteva mii de documente, cărţi, note — întreaga bibliotecă a palatului faraonului. Învăţaţii s-au aruncat asupra bibliotecii ca nişte ulii ; era doar o bibliotecă de prin secolul XV înaintea erei noastre, şi în plus, dintr-o epocă de reforme ! Iată, în fine, şi-au zis ei, s-a găsit cheia întregii istorii, a ştiinţei şi a religiei vechiului Egipt ! Descifrarea migăloasă a hieroglifelor a durat pînă după anii douăzeci ai secolului nostru. Şi ce credeţi ? Nici un fel de date, nici despre ştiinţă, nici despre viaţă, nici chiar despre religie. Nu erau decît mii şi mii de denunţuri ! Nu ştiu dacă mi-aduc bine aminte, dar cred că procentajul era aproximativ următorul : şaizeci la sută denunţuri, patruzeci la sută umile cereri în vederea acordării a ceea ce se acorda pe atunci slugoilor stăpînirii — pămînturi, vile, sau mai ştiu eu ce. Asta se petrecea acum aproape trei mii cinci sute de ani ! Iar astăzi, şi încă în primul stat socialist din lume, ar trebui să se fi pierdut şi amintirea unor astfel de obiceiuri. În primul rînd, trebuie să se termine cu această „coadă“ a lumii vechi.

— Frumos, n-am ce zice! dădu din cap Medvedev. Dacă eşti întotdeauna aşa de arţăgos cu colegii dumitale, nu e de mirare... Ar putea scrie lucruri şi mai grozave!

— Nu e important ce scriu ei, ci că...

— Bine, am înţeles. Dar totuşi istoriseşte-ne întîmplarea aceea nefericită.

Ghirin începu fără vlagă:

— Încă înainte de război, pe cînd lucram la spitalul regional din Vologda... în minte îi reapărură toate amănuntele acelui insucces.

...Fusese la o consultaţie în raion şi la întoarcere înnoptase într-un sătuc. Pe la ora unu fu trezit din somn de doi copilandri. Alergaseră pînă la el din satul vecin, nădăjduind să găsească un ajutor de la vreun medic aflat în trecere.

— Taica s-a bolnăvit, auzi, rău de tot, de-ţi e şi milă să te uiţi la el, îi explică gîfîind o fetiţă bălaie, în timp ce fratele ei, un băiat de vreo doisprezece ani, speriat, dar plin de nădejde copilărească, privea pe sub sprîncene spre Ghirin care asculta pe jumătate adormit. Din întrebările ce le puse, reieşi că pe seară tatălui lor îi apăruse pe obraz o pată roşie, însoţită de o durere atît de violentă, încît bărbatul acesta voinic, în vîrstă de patruzeci de ani, ţipa uneori „ca din gură de şarpe". Pata devenise roşie ca jarul, de nici n-o puteai privi...

— De ce n-o puteaţi privi? îi iscodi zadarnic Ghirin, depănînd în minte tot ce ştia despre gangrene şi alte simptome de infecţie purulentă.

— Mai repede, nene doftore, că se chinuie rău, îl zorea fetiţa în timp ce Ghirin se îmbrăca şi îşi controla trusa medicală în care avea tot ce era necesar pentru a acorda primul-ajutor. Şi, pe neaşteptate, Ghirin se lumină — memoria lui excelentă nu-l trădase nici de astă dată.

— Ascultă, o ţinu el în loc pe fetiţă care se repezise spre uşă, eu ştiu de ce nu poţi să te uiţi la pata aia. Numai să spui adevărat — miroase?

— Mamă, cum mai miroase, ţi se întorc maţele pe dos!

„Asta trebuie să fie, e vorba de nomă, sau gangrenă bucală, una din rarele boli cu care un medic nespecializat se întîlneşte o dată în viaţă sau chiar niciodată...", îşi spuse Ghirin, poticnindu-se pe întuneric şi străduindu-se să nu rămînă în urma acestor ţînci atît de iuţi la mers.

Noma este o afecţiune rară, gangrenoasă, întîlnită la copii şi numai în cazuri cu totul excepţionale la oamenii

maturi. Apare întîi pe mucoasa cavității bucale și peste puțin răzbate spre exterior sub forma unei ușoare inflamații de un roșu-aprins de la care se întind în diferite direcții ramificații. De-a lungul lor, țesutul viu se descompune transformîndu-se într-un lichid vîscos cu un miros insuportabil de greu.

Sub ochii tăi, literalmente, un sector mare din corp se poate descompune, lăsînd să apară osul. Noma este uneori însoțită de dureri grozave, iar alteori, dimpotrivă, evoluează aproape fără dureri. Ghirin se strădui să-și reîmprospăteze în minte vreun caz de vindecare a nomei, dar din păcate nu întîlnise nici unul pînă atunci. Numai o intervenție chirurgicală imediată, care să înlăture întreaga regiune infectată, și în plus o porțiune întinsă din jurul ei, putea salva victima. Bolnavul se alegea cu fața pocită, dar rămînea în viață.

Și dacă-l așteaptă într-adevăr o nomă, ce va putea face ? Pe vremea aceea el nu se ocupa încă de chirurgia propriu-zisă. Făcuse simple incizii ale unor abcese, tratase unele fracturi sau extrăsese ghimpi intrați sub pielea pacienților — într-un cuvînt, practicase toată gama rănilor simple pe care le întîlnește orice medic chemat să dea primul-ajutor. Un bisturiu, un turnichet, un foarfece, o pensă — erau instrumentele pe care le avea în trusă.

În pragul unei case trainice și curate îl întîmpină o femeie speriată de moarte.

Stăpînul casei se perpelea în pat, gemînd înăbușit. Cămașa ca și ștergarul aruncat peste umăr și gît erau leoarcă de sudoare. Părul încîlcit și jilav atîrna peste fruntea-i îmbrobonată de sudoare. Ochii mici, adînciți în orbite, cătară spre Ghirin cu atîta încredere și bucurie, încît acesta încercă să-și ascundă fîstîceala prin cîteva cuvinte de îmbărbătare : „Ei, vedem noi acum“.

O duhoare groaznică, pe care pînă atunci n-avusese prilejul s-o mai întîlnească, îl izbi în nas. Se strădui să-și biruie greața și să nu respire ; dar cum încă mai gîfîia după oboseala drumului, mirosul îi pătrundea stăruitor în nări. Da, era așa cum prevăzuse el. Inflamația roșie cu ulcerații și prelungiri era situată pe obrazul stîng, jos, aproape de unghiul maxilarului inferior, iar prelungirea cea mai mare ajunsese pînă la marginea fosei supraclaviculare, spintecînd pielea ca o brazdă îngustă în fundul căreia se zărea, vag, osul. O examinare de un minut numai, era suficientă spre a te convinge că extirparea acestei nome necesită o operație

complicată, pe care, fără doar şi poate, chirurgul de la raion ar fi făcut-o cu o mînă sigură. Dar pînă ce bolnavul va putea fi transportat la spital, inflamaţia se va întinde mult şi atunci nici cei de la raion nu vor mai fi în stare s-o biruie; va fi nevoie de utilajul şi de personalul unei clinici regionale. Iar pînă la clinică... Ghirin îşi întrerupse voit raţionamentele, socotind că nu dispune de timpul necesar pentru a se pierde în presupuneri inutile. Ca să fie salvat, bolnavul trebuie transportat imediat la spital sau... sau — să frîneze extinderea inflamaţiei. A-l transporta imediat nu era cu putinţă. Deci, nu rămînea de făcut decît un singur lucru — să oprească evoluţia bolii! Dar cum? Dacă ar secţiona ţesuturile din jurul locului lezat? Dar la ce adîncime ajung ulceraţiile? Şi ce-i poate garanta că ele nu vor trece chiar dincolo de ţesuturile extirpate?

Ghirin se aşeză pe scaunul care i se oferise şi se adînci în gînduri. Membrii familiei, împrăştiaţi prin colţurile casei, aşteptau încremeniţi şi muţi. Chiar şi gospodarul încetase să mai geamă, cu ochii pironiţi la medic.

Acesta, încordîndu-şi toate puterile, se străduia să găsească soluţia justă. Duşmanul de care se ciocnise era atît de înspăimîntător, încît o hotărîre greşită era inadmisibilă. Fără a se simţi prea sigur de el, ceru să i se aducă nişte apă fierbinte şi un cearşaf curat, apoi îşi desfăcu trusa şi scoase din cutiuţa ei o siringă sterilizată. Chiar în clipa cînd deschisese cutia, se simţise parcă zguduit de ceva. Dacă în loc să extirpe ţesuturile, le-ar injecta cu novocaină? Poate că ceva în genul unei blocade cu novocaină ar fi tocmai ce trebuie? Chiar dacă e vorba de nomă — afecţiune virotică — procesul inflamatoriu nu poate avea loc fără participarea sistemului nervos. Iar dacă este aşa, novocaina va frîna procesul, exact atît cît îi trebuie bolnavului ca să ajungă pe masa de operaţie. Mai rău era că nu ştia cît a progresat inflamaţia în adîncime: bariera de ţesut anesteziat trebuia creată şi sub zona inflamată. Nu va fi nici o nenorocire dacă va avea nevoie de o doză mare de anestezic, deoarece luase cu el o cutie întreagă...

Nesiguranţa care-l făcuse să tărăgăneze dispăruse ca prin farmec. Cu fraze scurte şi autoritare începu să dea dispoziţii. Să se înhame calul şi să fie aşteptaţi, el şi bolnavul. Cineva să iasă în şosea şi să oprească prima maşină care va trece — prin orice mijloace — rugăminţi, bani, amenin-

ţări — totul era ca automobilul să se ivească neîntîrziat, şi nu cînd se va fi terminat efectul anestezicului.

Începu cu toată încrederea operaţia, îmbibînd porţiune cu porţiune ţesuturile cu novocaină, aşa cum învăţase de la Spasokukoţki şi Vişnevski. Peste puţin un inel alb înconjură inflamaţia cu un cerc de ţesut desensibilizat. Bolnavul încetă de a se mai zvîrcoli, surîse şi ceru să bea lapte.

De aci încolo toate au decurs bine — pe şosea a fost oprită o maşină, bolnavul a fost transportat cu rapiditate ; au ajuns la spital înainte de a se fi luminat de ziuă, iar chirurgul s-a pregătit să facă rezecţia, dar... bolnavul a murit de colaps, cam la o jumătate de oră după sosire. Ghirin nu putu stabili pînă la urmă ce anume se întîmplase — fie că omul avea intoleranţă faţă de novocaină, fie că zona anesteziată cuprinsese şi vreo ramură mare cu traiect anormal a nervului pneumogastric (nervul vag, perechea a zecea a nervilor cranieni), sau poate cantitatea de anestezic se dovedise a fi peste puterile bolnavului, deşi acesta părea un ins robust. Dar cel mai important lucru era că inflamaţia nu numai că nu progresase, ci se redusese într-atît, încît chirurgul şi medicul-şef al spitalului refuzaseră să confirme noma ca diagnostic ! De aci — mari neplăceri : reieşea că Ghirin dăduse un diagnostic greşit şi-l intoxicase pe bolnav cu o cantitate prea mare de novocaină, pe deasupra — prost administrată ! Ghirin reuşi să-şi apere cauza la regiune, prezentînd o analiză a ţesutului inflamat şi explicînd de ce luase aceste măsuri, dar asupra lui mai planau anumite îndoieli pe care le tîra după el, ca pe acea faimoasă coadă de crocodil. De altfel, nici medicii care îl găseau vinovat, nici cei care îl considerau fără vină nu avuseseră niciodată în practica lor prilejul să dea de un caz de nomă. Toate discuţiile aveau un caracter teoretic.

Cei doi lucrători din minister ascultară cu atenţie relatarea lui Ghirin şi schimbară tăcuţi cîte o privire. Ascunzîndu-şi zîmbetul, Medvedev întrebă :

— E adevărat că pe vremea cînd erai student ai aplicat cuiva un „tratament“ cu pistolul ?

— Nu, nu cu un pistol, ci cu metoda lui Astvaţaturov, ripostă aprins Ghirin, văd că şi pe asta o cunoaşteţi.

— Dar dumneata nici n-ai ascuns-o vreodată !

— Nu, desigur. Numai că asta s-a întîmplat cu mulţi, mulţi ani în urmă !

Nimeni nu răspunse la provocarea ce răsunase în tonul lui.

— Aşa, făcu după o îndelungă tăcere şeful de cadre. Dumneata posezi, se vede, vaste cunoştinţe şi mari capacităţi ; ai fi de folos oricărui institut de cercetări şi totuşi...

Cel care vorbise tăcu.

— O dată ce aţi început, continuaţi.

— Înţelegi şi singur sau vei înţelege mai tîrziu. Ce părere aveţi, profesore ?

— Eu socot că e bine să te trimitem la acel laborator de fiziologie despre care ţi-am vorbit. Vrei să fii numit cercetător la fiziologia comparată a vederii ?

— Da... deocamdată, consimţi indiferent Ghirin.

— Ce înseamnă acest deocamdată ?

— Pînă cînd va fi creat un laborator special de psihofiziologie ; voi dovedi utilitatea şi ca atare necesitatea organizării lui.

— Atunci e bine, încheie şeful de cadre.

„La Moscova nu mi-a mers bine de la început — se gîndea Ghirin, cercetîndu-şi camera cu acele cîteva mobile luate la întîmplare. A rămas baltă şi problema muncii la institutul de care aveam eu nevoie. Lipsa de bani mă împiedică să restaurez statuia Annei şi s-o aduc la expoziţie — artiştii au spus că o vor expune dacă iau asupra mea toate cheltuielile. Mulţumesc şi pentru atît."

A doua zi Ghirin se duse la Institutul de geologie unde lucrau poate jumătate din geologii cărora ţara noastră le datorează minele şi ţiţeiul, cărbunele şi diamantele, bauxitele şi cimentul. Străbătea coridoarele pline cu dulapuri citind cu emoţie pe uşi nume cunoscute lui din ziare, indignat în acelaşi timp că această clădire era atît de vetustă şi de strîmtă, o construcţie ieftină de prin treizeci. Andreev îl întîmpină la intrarea unui cabinet cu despărţituri făcute din dulapuri. Ghirin se gîndi că această firidă strîmtă nu-i potrivită pentru un om care şi-a petrecut întreaga viaţă prin întinderile stepelor kazahe, prin mlaştinile nesfîrşite ale taigalei siberiene sau pe înălţimile Altaiului şi ale Tian-Şanului... Geologul îi citi pesemne gîndurile, deoarece spuse zîmbind :

— Nu-i ăsta necazul ; după taiga e bine să stai niţel mai înghesuit. Ştii şi dumneata, că te saturi stînd cîte o jumătate de an în locuri fără pereţi — e greu să te concentrezi.

— Ai rămas acelaşi, îi răspunse cu condescendenţă Ghirin, fără a lua în seamă gluma prietenului. Oare dumitale nu ţi se întîmplă niciodată să ai ceea ce se cheamă un necaz ?

Pe faţa geologului licări un zîmbet şi mai larg, dar fără veste se stinse şi omul izbi supărat cu pumnul în masă.

— Cum să nu mi se întîmple ? Numai cretinii nu au necazuri. Există şi d-ăştia — încîntaţi de toate... pe cînd eu ! Andreev deschise larg uşile unui dulap înalt din placaj ordinar şi dădu la iveală două rînduri de sertare suprapuse, nevopsite.

În penumbra dulapului prinseră a sclipi bucăţile colţuroase ale unor roci. Chiar şi ochiul neexperimentat al lui Ghirin fu surprins de marea diversitate a pietrelor ; cînd de un cenuşiu-închis şi sumbru, ori de un roşu sau galben-cald, cînd cu pete multicolore îmbinate în fel şi chip. În bucăţile de piatră scînteiau discret tot soiul de fluturaşi argintii şi negri, iar luminiţele ce le radiau nişte cristale micuţe, verzi, trandafirii sau albastre îl zădărau parcă pe Ghirin reproşîndu-i ignoranţa.

— Vezi ce ticsite-s, n-ai unde s-arunci un ac ?! strigă Andreev şi Ghirin înţelese îndată că geologul vorbeşte într-adevăr de ceea ce îl doare mai mult decît orice. Şi aici, şi pe coridor, şi la depozitul ăla prăpădit, peste tot e la fel. Şi fiecare piatră pe care o vezi aici, şi care pentru tine nu e decît o piatră obişnuită, este o raritate. Astea, de pildă — şi Andreev trase afară dintr-o smucitură un sertar foarte greu — au fost tăiate din pereţii de stîncă ai defileului aproape inaccesibil al unui afluent al Indighirkăi. Întîi ne-am rupt spinările purtîndu-le în raniţe, apoi le-am încărcat pe reni, iar pe urmă am gonit cu ele cu plutele peste rîuri cu ape învolburate şi praguri fără număr. Iar astea sînt de pe creasta unei culmi... hm, al unui munte uriaş, de nu mai ştiu nici eu cum de am reuşit să coborîm cu o asemenea încărcătură de probe. Iar astea — ca să ajungem la ele a trebuit să ridicăm caii cu funiile pe repezişurile verticale ale righelelor — barierele trecătorilor din gheţari... Pe cele de acolo, din dulapul din stînga, le-am scos dintr-o coamă muntoasă de la care sînt patru sute de kilometri pînă la apa cea mai apropiată ; şi le-am cărat străbătînd nişte întinderi nisipoase înfiorătoare... Iar cele de dincolo sînt din bălţile fierbinţi ale Africii —

primele care au fost scormonite de o mînă de savant, şi nu de degetele indiferente ale vreunui prospector alb, care nu caută decît să se îmbogăţească !...

Impresionat de vorbele amicului său, Ghirin cercetă rînd pe rînd, cu un sentiment de respect, sertarele cu pietre.

— Şi chiar nu aveţi unde le ţine ? întrebă el. Cum se poate una ca asta ?

— Nu avem ! Cîndva, în anii primelor cincinale, duceam o lipsă grozavă de geologi. Trimiteam pe atunci în expediţii boboci din anul doi, cît despre cei care-şi luaseră diploma, mai-mai că erau şefi de grupe. Desigur că recoltele erau cam disparate, iar colecţiile care se alcătuiau — de valori diferite. De atunci s-a statornicit părerea că colecţiile geologice nu trebuiesc păstrate, pentru că ocupă prea mult spaţiu ; ca atare, după ce harta este documentată şi proba prezentată — la gîrlă cu ele. Nici pînă acum n-a putut fi învinsă rutina asta. Dacă ar fi să luăm în consideraţie fie şi numai uriaşele eforturi cu care au fost culese din locuri inaccesibile aceste pietre, doar acest lucru să-l socotim, şi ele, cred eu, şi-ar justifica păstrarea. Nu poţi şti niciodată care din ele îţi va trebui la un moment dat, pentru că itinerarele şi expediţiile nu se pot repeta cu una, cu două, iar uneori trec şi cincizeci de ani pînă ce vreunul din confraţi reuşeşte să ajungă prin locurile umblate de tine. Oare nu s-ar putea, fir-ar să fie ! să se construiască o magazie mare de piatră, cu cîteva birouri încălzite, realizîndu-se astfel, pentru binele ţării, o adevărată arhivă ? Cu tehnica noastră actuală asta-i un fleac, ar costa o nimica toată, dar gîndeşte-te numai ce materiale de preţ ar fi astfel păstrate. Cu condiţia să se construiască însă chibzuit, cu o rezervă de spaţiu, căci altminteri peste cinci ani s-ar ajunge la aceeaşi stare de lucruri.

— E limpede ca lumina zilei ! Totuşi, ceva nu înţeleg : cum de nu-şi dau seama de asta şefii voştri ăi mari. La proporţiile actuale, treaba ar costa într-adevăr o nimica toată !

— Da, da, o nimica toată. Numai că nu e abordată izolat, ci laolaltă cu o sumedenie de alte probleme, şi în cazul acesta rezultă că n-a sosit încă timpul, mormăi Andreev. Nenorocirea constă în aceea că academicienii noştri de multă vreme nu se mai deplasează personal pe teren ca să adune colecţii. Ştii doar că atunci cînd un lucru ţi se aduce de-a gata, totul se schimbă. Vorba ceea : pică pară mălăiaţă în gura lui nătăfleaţă.

— Ehe, văd că fiecare îşi are necazurile lui, chiar şi stîlpii ştiinţei ca dumneata.

— Asta-i viaţa, n-ai ce-i face! Geologul se linişti la fel de repede precum se şi supărase.

Ghirin rămase o vreme tăcut, apoi spuse foarte încet, ca pentru sine:

— Te invidiez pentru caracterul dumitale. Noi fiziologii numim asta un caracter bine echilibrat. O inhibiţie rapidă şi totul reintră în normal.

— Asta se datoreşte probabil obişnuinţei de a face faţă la fel de fel de ghinioane, răspunse Andreev şi, fără veste, oftă. Dacă şi dumneata ai fi călătorit cît mine în primii ani ai Puterii sovietice, în timpul primelor cincinale, cînd transportul constituia o problemă... Numai dumnezeu, şi poate şi dracu, ştie cîte ceasuri şi zile penibile m-am perpelit prin oficii poştale, prin gări şi halte, debarcadere şi aerodroame! Cîte argumente, ameninţări, rugăminţi pentru a-ţi îmbarca la timp colectivul, pentru a expedia nişte colete sau pentru a-ţi trimite oamenii acasă. Pe lîngă toate astea, incidentele din taiga erau floare la ureche; ele depindeau de tine însuţi, de sănătatea, isteţimea şi tăria ta de caracter. Cînd ajungi însă să depinzi de cineva, şi cum adesea se întîmplă să mai fie şi un om rău, apoi să te ţii frate... Geologul făcu o strîmbătură. Dracu ştie dacă e întîmplător sau firesc, dar tocmai acolo unde este vorba de nevoi şi griji omeneşti se nimeresc parcă anume oameni cu suflet de hîrtie. Dacă ar fi după mine, la spaţiile locative, la serviciile de asigurări, unde se vine cu nevoi şi cereri, aş pune oameni acătării, de inimă, nemaivorbind de cele de transporturi, unde pentru geologi, aş înfiinţa brigăzi speciale de deservire exemplară. Ba mai mult, aş institui o inspecţie din acelea independente şi cumpănite cu drepturi necruţătoare în genul *Rabkrin* [4]-ului de odinioară!

— Văd că ai avut de pătimit, nu glumă! rîse Ghirin, iar geologul izbucni indignat:

— Închipuie-ţi numai o clipă un rîu mare în taiga. Maluri pustii, acoperite de un strat nu prea gros de zăpadă, cum e în Siberia răsăriteană, cînd gerurile timpurii se înteţesc în timpul nopţii, iar peste rîu pluteşte aburul ca o ceaţă; prin apa lui alunecă cu freamăt puternic, îmbulzindu-se, sumedenie de sloiuri care, prin locurile repezi, gonesc nebuneşte. De la o zi la alta rîul va îngheţa şi în acest caz întreaga

expediţie, care abia a ieşit din taiga, va fi condamnată să aştepte două luni de zile drumul de sanie peste apă.

— De ce două luni ? Chiar dumneata spuneai : de la o zi la alta...

— Păi pentru că locurile repezi, gîtuiturile şi pragurile îngheaţă cu mult mai tîrziu, aşa încît să poţi trece cu încărcătură peste ele. Nu există altă soluţie decît poate cea cu sănii trase de reni, dar în sezonul de vînătoare care bate la uşa *orocenilor* — oamenii cu reni — e greu să aduni o caravană destul de mare ca să transporţi tot : oameni, poveri, bagaje, colecţii — astea pe care nu avem unde le ţine. Asta era situaţia. Şi ce crezi că se întîmpla cînd se apropia ultimul vapor de aşezarea unde te aflai ? Fiecare ştie că ăsta e ultimul, că e arhiplin şi că oamenii se zbat din răsputeri să-l ia. Siberienii din taiga sînt oameni serioşi care ştiu ce vor şi-s zdraveni pe deasupra, drept care, căpitanul postează la scara de bord vreo şase matrozi, toţi unul şi unul. Flăcăii ăştia sînt voinici şi de-a dreptul fioroşi ca nişte fiare din pricina atacurilor, la fiecare aşezare, la fiecare debarcader. În cazul ăsta, pe unde scoţi cămaşa ?

— Şi exista vreo soluţie ?

— Exista ! O parte din băieţii mei, simpli muncitori, de obicei rămîneau în sat, fie ca să străbată taigaua în sens invers, fie ca să aştepte drumul de sanie, şi pînă una-alta mai lucrau pe lîngă cîte o casă. Băieţii ăştia, împreună cu cîţiva voluntari dintre localnici, care pentru asta îşi aveau asigurată recompensa corespunzătoare, asaltau cu neruşinare scara de bord, şi se luau la harţă cu matrozii dintr-o nimica toată. Curînd se isca o bătălie pe care o susţineau cu încăpăţînare. Întregul echipaj, cu căpitanul în frunte, săreau în ajutorul ortacilor, bătaia lua proporţii, soseau întăriri din partea candidaţilor la călătorie. Căpitanul, în culmea furiei, dădea ordin să se ridice ancora şi, cînd vaporul se îndepărta de aşezare, ajungînd în mijlocul rîului, după ce răzbătuse prin zăpezile de lîngă mal, se constata că toată expediţia noastră se afla la bord.

— Cum vine asta ?

— Păi la ce crezi că servea bătaia ? În timp ce echipajul se războia, noi ne strecuram cu o barcă pînă la babord, aruncam într-o clipă încărcătura noastră pe vas şi ne piteam şi noi pe undeva pe după un horn sau o grămadă de marfă de pe punte, iar barca se făcea nevăzută.

— Şi ce spunea căpitanul cînd dădea cu ochii de voi?

— Există sau a existat înainte vreme o lege nescrisă care se respectă pe rîurile din taiga cu sfinţenie: dacă ai reuşit să te strecori pe vas, nu mai îndrăzneşte nimeni să te alunge de acolo. Este şi de înţeles! Să debarci nişte oameni undeva pe un mal în mijlocul taigalei, pe un rîu gata, gata să îngheţe, ar însemna să-i expui unui pericol de moarte. Iar să te întorci e şi mai rău: n-ai voie să pierzi nici un ceas — vaporul poate rămîne toată iarna prins între gheţuri. Aşa se nasc legile — din necesităţi vitale... Geologul tăcu, apoi se uită la ceas şi întrebă: Şi cu ce treabă ai venit la mine?

— Nu cu cine ştie ce... împrumută-mi trei sute de ruble, dar cu condiţia să ţi-i înapoiez peste vreo cinci luni de zile... Complicat, nu?

— Nu-i de loc complicat. Am nişte bani depuşi pe carnetul de economii de care n-am să am nevoie curînd. Toţi geologii îşi fac cumpărăturile toamna, cînd se întorc din expediţii — e un obicei statornicit de mulţi ani, ştii cum se spune:

Din juneţe, primăvara n-ai la tine nici un ban,
Dar din taigă vii acasă cu chimirul dolofan.

Cum să facem? Cel mai bine ar fi să vii la noi pe seară. O să bem nişte ceai bun, veritabil, tare... La Moscova oamenii nu mai sînt ca altădată, chiar şi geologii beau apă chioară în loc de ceai.

Lui Ghirin îi plăcea foarte mult nevasta lui Andreev; Ekaterina Alexeevna era exact antipodul bărbatului ei. Geologul voinic şi vioi, dar nu prea înalt de statură şi soţia lui, o femeie impunătoare, trupeşă, ca o boieroaică de pe vremuri, alcătuiau o pereche minunată. Firea blajină, frumuseţea autentic rusească a Ekaterinei Alexeevna, mişcările ei domoale şi sigure, privirea atentă şi pătrunzătoare a ochilor ei limpezi, ca şi glasul adînc, din piept, îl făceau pe Ghirin să spună în glumă că s-ar fi îndrăgostit fără doar şi poate de soţia prietenului său, dacă n-ar fi fost atît de maiestoasă. Îi plăcea să vină din cînd în cînd în locuinţa lor ticsită cu cărţi, care îţi dădea o plăcută senzaţie de confort şi tihnă, de casă rînduită parcă în chip special pentru lucru şi odihnă. Vorba repezită, tăioasă a lui Andreev contrasta cu felul ei nepripit de a vorbi, în care stăruia acel abia perceptibil „o" în loc de „a" (era originară din Rostov Veliki). Cu nelipsita-i

ţigară între degetele-i subţiri, întotdeauna îndulcea cu umor expresiile aspre sau uşor grosolane ale geologului. Ghirin, care în general nu mînca mult, pleca de la soţii Andreev ghiftuit, abia răsuflînd, şi nu-şi putea explica de fel cum de reuşea Ekaterina Alexeevna, veşnic foarte ocupată (era o pictoriţă cunoscută) să pregătească nişte mîncăruri atît de bune şi în asemenea cantităţi.

De data aceasta Andreev nu avu prilejul să-l mai „hrănească" pe Ghirin — soţia lui era plecată, iar fata, studentă, „hoinărea" pe la cine ştie ce prietene, după cum se exprima el. Totuşi ceaiul negru ca smoala fu opărit pe cinste.

— Ei, aştept să-mi povesteşti, spuse sever geologul, umplînd pentru a doua oară ceştile de porţelan opalin, de care numai Andreevii aveau cunoştinţă din ce ţară şi din ce veac sînt.

— Deocamdată n-am ce povesti, răspunse Ghirin în silă.

— Cum vine asta ? izbucni geologul. Cînd vechiul meu prieten, care a atins anumite culmi în cariera lui de medic, apare deodată la Moscova unde n-are nici casă, nici masă şi, colac peste pupăză, se şi repede să ceară bani cu împrumut... într-o asemenea împrejurare nu e nevoie să fii prea deştept ca să-ţi dai seama că viaţa lui a luat o întorsătură serioasă. Şi e limpede ca lumina zilei că întorsătura asta e legată de reîntoarcerea lui în sferele ştiinţei teoretice. Şi încă ceva : după ce s-a despărţit de nevastă, a început să se afunde tot mai mult în burlăcie ; un om însurat nu face asemenea „trăsnăi". Se îngrijeşte de o leafă bună, de o locuinţă confortabilă, de perspective. Ce poţi să-mi spui despre noua dumitale ocupaţie ? Ai reuşit să organizezi... cum îi spune... îţi aminteşti, ceea ce îţi doreai de mult — psihologia fiziologică ?

— Cum de ai ţinut minte ? Am scris despre asta acum zece ani.

— Am ţinut minte pentru că problema e interesantă şi pentru că studiul era scris cu sentimentul unui om deznădăjduit. Nu te ironizez, mi-a rămas asta în minte nu pe calea înţelegerii, ci a intuiţiei. Iar acum ai venit din nou ca să lupţi pentru asta chiar în capitală ?

— De astă dată, da ! Dar nu mai sînt deznădăjduit. E într-adevăr ciudat — de ce oare ? N-am făcut încă nimic, mai bine zis, pînă acum chiar n-am avut noroc, şi totuşi sînt convins de reuşită.

— Ba eu înţeleg de ce. Ceea ce voi oamenii cu mintea pătrunzătoare aţi presimţit de mult şi anume, gigantica ascensiune a ştiinţei, încep astăzi s-o înţeleagă toţi !

— Să ştii că ai dreptate ! Acum e clar pentru oricine că ştiinţa va contribui la asigurarea viitorului copiilor, la crearea a tot ce este necesar pentru a hrăni, a îmbrăca şi a feri de boli întreaga masă de locuitori, care acum se ridică. E clar pentru toţi că noi trebuie să ne clădim viitorul potrivit unor legi ştiinţifice, deoarece altfel... Ghirin îşi curmă vorba cu un gest expresiv.

— Acest imn închinat ştiinţei ar fi valabil dacă n-ar exista şi reversul : bombele termonucleare, de pildă. Totuşi, şi sub acest aspect puterea ei este de asemenea limpede ! Dar, în fond, voiam să spun cu totul altceva — devine tot mai evident faptul că nu există ştiinţe inutile ; de curînd s-a dovedit că vechea lor împărţire este definitiv perimată şi că omul cel mai perspicace nu va mai fi capabil să traseze o linie de demarcaţie între nişte cercetări importante şi altele mai puţin importante. Psihofiziologia asta, care înainte de război ţi se părea chiar şi dumitale departe de a fi aplicată, urmează să devină acum cea mai importantă ramură a biologiei şi a medicinei...

— Ai perfectă dreptate ! Nici dumneata nu-ţi dai seama în ce măsură ! Viaţa nouă creează necesităţi noi, maşinile noi necesită oameni noi, care să ştie să-şi stăpînească psihicul... Dar şi psihicul acesta trebuie antrenat, întărit, dezvoltat. Pentru noi materialiştii însă este evident că psihicul se bazează pe fiziologie, se trage şi se dezvoltă din ea, drept care, în primul rînd, trebuie studiată corelaţia dintre ele, dar acest psihic e mai complicat şi mai stabil decît sistemul de automatizare, adică al reflexelor. Iar noi, biologii, ne-am trezit neajutoraţi, nepregătiţi pentru studierea activităţii creierului... Am operat cu noţiuni aproape mistice — inteligenţă, voinţă, emoţii... pînă cînd fizicienii şi matematicienii ne-au demonstrat-o — adică ne-au băgat cu nasul în cibernetică. Abia atunci a devenit clar cu ce construcţie arhicomplicată avem de-a face. Probabil însă că nu s-a ajuns încă la ideea creării unui institut consacrat psihofiziologiei ; totuşi cîteva centre de acestea ştiinţifice ar fi necesare.

— Destul, îşi ridică în chip glumeţ Andreev braţele, înţeleg tot. Dar, pentru că veni vorba, ăsta e un articol al dumitale ?

Geologul ridică de pe masă o revistă de știință popularizată.

— E al meu, confirmă Ghirin.

Andreev îi aruncă o privire de parcă îl vedea pentru prima dată :

— M-da ! Cîtă dreptate avea Lenin cînd spunea că fantezia este o însușire de mare preț ! Eu unul ți-aș acorda titlul de magister al fanteziei — și geologul agită revista în aer.

— Aici nu-i cine știe ce fantezie, dădu el din umeri. Am citit un articol despre dinozauri al unui cunoscut paleontolog al nostru în revista *Priroda*. Acolo se explică în mod convingător că aceste șopîrle, animalele cele mai mari de pe pămînt, nu erau mari pentru că aveau prea mult dezvoltată hipofiza — glandă cu secreție internă care stimulează între altele și creșterea. Dimpotrivă, hipofiza lor se dezvolta tocmai pentru a stimula o creștere rapidă — condiție de adaptare la mediul înconjurător. Asta mi-a plăcut. Într-adevăr, dacă animalul face parte dintr-o specie mare, el trebuie să și crească repede, altfel va pieri viețuind în condiții în care e nevoie să fii de dimensiuni mari. M-am gîndit imediat la balenă. Un pui de balenă crește în greutate „văzînd cu ochii", aproape cu o sută de kilograme în douăzeci și patru de ore. Iar dacă e așa, hipofiza unei balene trebuie să fie comparativ mare, și cînd se vînează o balenă, ea trebuie folosită pentru obținerea hormonului de hipofiză — cea mai importantă dintre toate glandele cu secreție internă.

— E adevărat că pentru a se obține un kilogram de hormoni...

— E nevoie de patru sute de mii de porci ? Da, așa este. Bineînțeles că asta se obține concomitent cu tăierea lor la combinatul de abatoare, totuși ar fi bine să se găsească o sursă nouă și în același timp îmbelșugată. Eu am arătat într-un articol că hipofiza trebuie obținută de la balene, mai ales de la cele tinere...

— Și în felul acesta ai aruncat o punte de la demult dispăruții dinozauri la industria medicală contemporană !

— Așa și trebuie să se procedeze în orice știință. Punți de astea există peste tot, numai că uneori sîntem departe de a le vedea. Dar s-a făcut tîrziu. Întotdeauna mi-a plăcut să

stau de vorbă cu dumneata. Am pierdut şi noţiunea timpului. Aş mai bea o ceaşcă de ceai şi apoi aş lua-o din loc. Acum am şi eu capital, aşa că chiar de mîine mă apuc să-mi îndeplinesc o veche îndatorire.

CAPITOLUL 3

Ziduri întunecate

Ghirin intră în sala prelungă şi privi în jur. Da, chiar acolo, în fund, este statuia Annei. Curăţată de praful care s-a depus pe ea ani de zile, cu rănile-fisuri vindecate, lustruită din nou, pare minunat de luminoasă pe fondul acestor pereţi cenuşii, întunecaţi. El înţelese abia acum scopul pentru care Pronin dăduse statuii dimensiuni mai mari decît cele normale. De aici, de la o distanţă de cîteva zeci de metri, statuia producea o impresie deosebită. Nu exprima o maiestate monumentală — nu, chipul Annei era executat după o cu totul altă metodă. Ghirin, care nu cunoştea tehnica sculpturii, putea din punctul lui de vedere s-o numească metoda vie. Totodată, dimensiunile statuii o făceau cu totul neobişnuită, obligîndu-te să-ţi concentrezi involuntar atenţia asupra-i şi să-i percepi frumuseţea...

Deodată Ghirin trase adînc aerul în piept; un gînd vag prinse a i se desluşi în minte. Părea că Anna i-ar fi şoptit: „Asta de aici nu sînt eu, ci o alta, aceea pe care o slujeşti şi spre care ai năzuit toată viaţa. Dar eu te-am ajutat s-o înţelegi, şi, în statuia asta, eu sînt — *ea...*“

Avu — lucru rar pentru un om de vîrsta lui, dar obişnuit pentru un tînăr — un fel de presimţire, a ceva nedesluşit încă, dar foarte plăcut. Această aşteptare vine adesea spre tine în zbor, o dată cu vîntul de primăvară, cu mirosul de fum într-o noapte geroasă, te ademeneşte cu oglindirile lunii în apa rîului cu maluri largi, foşneşte în ierburile aspre ale stepei...

În ceasul acesta de dimineaţă, la expoziţie era puţină lume. Ghirin străbătu sala, pornind de-a dreptul spre soclul înalt, în formă de cub, al statuii. Acolo, cu cotul sprijinit de un colţ al piedestalului, se afla un bărbat slab, puţin adus de spate, cu ochelari, care se uita fix la statuie, apropiindu-şi uneori atît de mult faţa de ea, încît mai-mai că-i atingea genunchii cu nasul lui ascuţit. Văzîndu-l pe Ghirin care se

apropia, omul luă un aer de vădită mulţumire că va avea cu cine schimba o vorbă.

— Aţi văzut ? Ce lucrare ! ! şi necunoscutul împunse energic cu degetul în curbura genunchiului statuii.

Zîmbind propriilor sale gînduri, Ghirin încuviinţă. Necunoscutul se desprinse de statuie, aruncă spre el o privire trufaşă şi pufni dispreţuitor.

— Nu vorbesc de întreaga sculptură, ci de felul cum e finisată suprafaţa. Uitaţi-vă ! Şi atinse cu duioşie lemnul lustruit, de parcă ar fi fost obrazul fiinţei iubite. Puneţi puţin degetul şi veţi simţi — de văzut n-o poate vedea decît un sculptor ; nu e netedă, ci are sute de minuscule proeminenţe şi gropiţe, ceea ce dumneavoastră vă dă impresia vizuală de trup viu.

— Oare nu în orice sculptură...

— Bineînţeles că nu. Acum nimeni nu mai lucrează în acest fel — e un procedeu demodat. Şi necunoscutul pufni iarăşi.

— Şi din care motiv ?

— Din o sută de motive. Şi, desigur, motivul principal stă în faptul că executarea unei statui în stil antic, cum procedau vechii greci, cere o îndelungată şi necruţătoare trudă, precum şi un ochi de vultur, la care se adaugă şi dificultatea de a-ţi găsi modelul. Dumneata habar n-ai, dar eu mi-am dat imediat seama — ăsta-i un model cum rar găseşti, un model care a pozat fără tricou, pentru ca artistul să-i poată vedea muşchii cei mai fini, precum şi cele mai mărunte adîncituri de sub piele, adică tocmai ceea ce îţi dă impresia de trup viu. Iar pentru a realiza o asemenea lucrare îţi trebuie un model de cea mai înaltă clasă, cu un trup şi o piele ca cel de aici.

— Oare, în general, se pozează în tricou ? Niciodată nu mi-am închipuit aşa ceva...

— Judecaţi, desigur, după tablourile în care un atelier de sculptură nu este pictat decît ca un fundal, pretext pentru a înfăţişa un nud. Metoda asta a fost născocită de artişti ca să se apere de făţarnici. În realitate modelul e strîns într-un tricou, ca o balerină — sculptorului îi vine chiar mai uşor să lucreze : suprafaţa, după cum se spune, se uniformizează ; de altfel şi sculptura din zilele noastre e clădită pe uniformizare — la ce mai serveşte suprafaţa ? A făuri, însă, a înfăţişa, a aduna la un loc frumuseţea omenească, în aşa fel, încît să fie reală, vie, e un lucru uriaş şi extrem de dificil. E mai simplu să dai o formă generală, să subliniezi, să scoţi în evi-

denţă ici-colo cîteva trăsături speciale, care să oglindească tema — să zicem mînia, elanul sau efortul. Sculptorii deformează intenţionat anumite proporţii, pentru ca trupul să capete expresie, dar nu şi frumuseţe. Ca să înfăţişezi însă un corp în felul acesta, trebuie să posezi un gust extraordinar, să ai pricepere, experienţă, şi în primul rînd, măiestrie. Dar măiestria este practic inaccesibilă cînd faci numai meserie şi în asta stă principala cauză a aparentei sale desuetudini. Frumosul, în complexitatea sa, se dezvăluie oricui, indiferent de unghiul din care e privit, indiferent de starea sufletească a vizitatorului. Tocmai asta a şi realizat Pronin în sculptura sa.

Omul cu ochelari, de bună seamă un cunoscător în materie de artă, vorbea tare, ceea ce atrăsese în preajma lor cîteva persoane.

— Dacă-mi îngăduiţi o întrebare, cetăţene, i se adresă cunoscătorului în ale sculpturii unul din cei care-l ascultaseră, dumneavoastră vorbeaţi despre frumos în toată complexitatea lui şi dădeaţi statuia asta drept exemplu, dacă am înţeles bine ?

— Da, chiar asta am şi vrut să spun ! Aţi înţeles perfect.

— Ei, aflaţi atunci şi părerea mea : cred nu numai că asemenea statui nu trebuiesc expuse, dar n-are rost nici măcar să le faci.

Cunoscătorul îl privi pe sub ochelari pe cel care vorbise, surîzînd nedumerit, descumpănit. Acesta se proţăpi grav şi, sprijinindu-şi bărbia în piept, ceea ce făcu să i se încreţească pielea pe obrazul neglijent bărbierit, îşi ţintui adversarul cu privirea grea a ochilor lui adînciţi în orbite.

— Treaba dumitale ! Şi cunoscătorul în ale artei ridică din umeri. Din fericire, adăugă el, nu toată lumea îţi împărtăşeşte opinia. Dimpotrivă, imensei majorităţi a privitorilor, frumuseţea unui corp omenesc le prilejuieşte o mare desfătare spirituală.

— Ştim noi ce este şi cu desfătarea asta spirituală ! Nu face decît să pervertească tineretul, să-l depraveze. În ceea ce mă priveşte, figura unei fete sau a unei femei nu pierde nimic dacă părţile ruşinoase sînt acoperite cu o brasieră şi un slip.

Pe chipul cunoscătorului apăru o expresie de dezgust, de renunţare. Atunci interveni Ghirin. Cunoştea bine acest tip de oameni, cu psihicul atacat în mod latent — tipul paranoicului agresiv...

— Ceea ce ai spus aici, stimate cetăţene, e o greşeală. Este rezultatul experienţei dumitale neizbutite de viaţă. Mă prind pe ce vrei că pe dumneata te obsedează în permanenţă o lovitură pe care ai primit-o în cursul vieţii, o fisură survenită în relaţiile dumitale cu o femeie pe care ai iubit-o.

Cel atacat, cu obrajii roşii ca focul, se întoarse brusc spre Ghirin, cu buza de jos împinsă înainte :

— Dumneata o faci aici pe ghicitorul ? Ai luat lecţii de la vreo ţigancă ?

— Nu, n-am luat lecţii de la nici o ţigancă. Există însă o ştiinţă care se numeşte psihologie. Poţi să vii la mine la o consultaţie şi am să-ţi dau explicaţia acestor gusturi „artistice" ale dumitale, lipsite de noimă, pe care de altfel ar fi mai bine să le păstrezi pentru dumneata ! Şi să ţii minte că dacă privind frumuseţea unei femei goale, vezi în primul rînd „părţile ruşinoase" şi ceri ca ele să fie ascunse, înseamnă că în privinţa asta eşti încă neevoluat.

Cei care se adunaseră în faţa statuii întîmpinară aprobator cuvintele lui Ghirin.

— Insinuaţi, aşadar, că sînt un animal ? şi adversarul înfuriat la culme, făcu un pas spre Ghirin, ameninţîndu-l că „îi va cere socoteală pentru jignire".

Ghirin însă îl privi drept în ochi cîteva clipe şi agresivitatea grosolană dispăru fulgerător de pe chipul adversarului. Ca oprit de o mînă nevăzută, acesta se dădu înapoi şi dispăru în spatele unui grup de oameni care tocmai ieşiseră din sala alăturată. Gesturile lor uşor dispreţuitoare, ca şi maniera voit nepăsătoare cu care examinau lucrările expuse, vădeau că sînt artişti de profesie.

— Nu înţeleg : de ce a fost expusă lucrarea asta a lui Pronin ? întrebă cu voce tare o femeie subţire, cu obrazul îngust, trecînd prin faţa statuii Annei. Nu-i nici frumoasă, nici expresivă, n-are pic de bun-gust, e realizată într-o manieră primitivă...

— Îţi împărtăşesc părerea, nu merita să fie expusă, tună glasul unui bărbat corpolent, bine îmbrăcat, care mergea în urma ei ; ce a trecut, e bun trecut ; vremea noastră trebuie să dăinuiască prin dezvăluirea unei frumuseţi de o altă factură.

Trăgînd cu urechea la discuţie şi uitîndu-se prin sală, Ghirin remarcă o fată de statură mijlocie stînd în faţa unui mare panou. Ţinuta ei dreaptă şi în acelaşi timp nestingherită vădea o îndelungată prietenie cu sportul, cu gimnastica

sau cu dansul. Rochia simplă, de un albastru-deschis, strînsă în talie cu un cordon negru îngust, nu-i ascundea făptura care corespundea în aşa măsură cu idealul de frumuseţe al lui Ghirin, încît acesta simţi că i se taie răsuflarea. Ochii ei neobişnuit de mari şi cenuşii care păreau aproape negri, în contrast cu albul lor strălucitor, ca la copii, întîlniră deodată privirea lui Ghirin. Fata schiţă un zîmbet şi îşi scutură părul negru, tuns scurt. Ghirin îl luă drept o aprobare tacită, şi supunîndu-i-se, deşi nu era poate decît rodul imaginaţiei lui, se întoarse spre artişti.

— V-am ascultat părerea pe care o aveţi despre această sculptură, se adresă el către bărbatul corpolent, cu părul destul de încărunţit şi care părea a fi conducătorul grupului. Aţi putea, oare, să-mi explicaţi ce anume înţelegeţi dumneavoastră prin frumuseţe ? Colega dumneavoastră întru artă, de pildă — Ghirin făcu un semn cu capul spre femeia slăbuţă — a declarat că statuia e urîtă, iar mie mi se pare foarte frumoasă ; să fie, deci, aici ceva ce eu nu sînt în stare să discern ?

Conducătorul grupului privi spre Ghirin cu milă şi condescendenţă.

— Trebuie să ştim să deosebim frumuseţea adevărată de cea superficială, spuse el pe un ton de povaţă. Frumuseţea superficială este ceea ce li se pare frumos oamenilor de rînd, cu gustul nedezvoltat, pe cînd frumuseţea... îşi curmă vorba lăsînd să se înţeleagă multe.

— Şi totuşi ?

— Cum să vă explic mai bine... cu tot aplombul său, pictorul se cam încurcase. Este... este atitudinea artistului faţă de viaţă. Dacă el e optimist, încrezător în fericire, aproape de sufletul poporului, de viaţă, dacă dovedeşte o profundă cunoaştere a vieţii, atunci rezultatul obţinut constituie adevărata frumuseţe...

— În operele unui artist ?

— Fără îndoială !

— Dar eu nu despre asta v-am întrebat. Problema este alta : există oare în natură această frumuseţe, adevărată sau superficială, cum vreţi să-i spuneţi, sau se obţine numai pe calea creaţiei ei de către artist, ceea ce este, după părerea mea, o născocire idealistă.

Atraşi de discuţie, vizitatorii se apropiară şi mai mult de grupul artiştilor.

— Da, desigur că pe lume frumosul există. Însă, pentru înţelegerea lui e nevoie de un gust dezvoltat, e nevoie de sensibilitatea unui artist. Şi datoria lui este de a scoate la iveală frumuseţea spre a o înfăţişa oamenilor.

— În sfîrşit! Asta înseamnă că frumosul există şi în afară de noi, în realitatea obiectivă, cum spun filozofii. Iar dacă este aşa, ce criterii aveţi dumneavoastră pentru determinarea frumosului?

— Nu vă înţeleg, murmură pictorul care nu-l mai privea pe Ghirin cu superioritatea unui mare expert în ale artei.

— Păcat. Să încercăm atunci, servindu-ne de un exemplu. Colega dumneavoastră, care e, probabil, artistă... Ghirin privi întrebător la femeia care criticase atît de aspru statuia.

— Tovarăşa Semibratova e graficiană.

Chirin se înclină:

— Tovarăşa Semibratova a spus că statuia-i urîtă. De ce? Explicaţi-mi, vă rog, care sînt criteriile care au determinat aprecierile dumnevoastră atît de categorice. Uitaţi-vă o clipă — şi cuprinse cu un gest al mîinii grupul de oameni care creştea mereu. Mi se pare că majoritatea celor de aici găsesc că statuia e frumoasă.

Cei de faţă dădură din cap aprobator.

Pictoriţa îşi strînse buzele subţiri:

— Mi-e greu să vorbesc cu un om care nu e familiarizat cu noţiunile noastre despre artă. Am să încerc totuşi. Într-un chip de femeie curat şi luminos, particularităţile de sex nu trebuiesc accentuate.

— De ce? Este doar vorba de sexul ei.

— Dacă ai să mă întrerupi, n-am să mai spun nimic! În viaţa noastră nouă, femeia va semăna cu un bărbat, va fi subţire şi zveltă ca un adolescent pentru a putea fi peste tot camarada şi tovarăşa de drum a bărbatului, capabilă de a îndeplini orice fel de muncă. Iar aici, uitaţi-vă — şolduri largi, masive. Pentru a respecta proporţiile, sculptorul a fost nevoit să îngroaşe picioarele, să accentueze muşchii pulpelor şi proeminenţele musculare de deasupra genunchilor. Cîtă forţă animalică inutilă zace aici. La ce serveşte asta în secolul maşinilor? Şi peste toate — nu numai forţă fizică, ci şi forţă sexuală, erotică. Asta-i cam tot ce aveam de spus.

— Hm-m! Oricum, de astă dată am sesizat felul dumneavoastră de a gîndi. Ghirin se uită cu respect la pictoriţă. Rezultă că apreciaţi frumosul aşa, cum ar trebui el să fie

după părerea dumneavoastră. Şi nu acceptaţi ceea ce nu concordă exact cu noţiunea de frumos pe care v-aţi făurit-o ?

— Se prea poate.

— În acest caz se poate trage concluzia că frumosul porneşte din eul fiecăruia, din ideile şi concepţiile personale asupra oamenilor şi lucrurilor. Înseamnă că iar ajungem la părerea că frumosul nu există în afara artistului şi deci nu este o realitate obiectivă ? Frumosul este relativ, şi problema ce şi-o pune artistul este de a-i descoperi forme noi — concepţie pe care o socot profund greşită. De unde să-l ia atunci artistul — numai din sufletul său ? A descoperi legile frumosului în infinitatea de aspecte pe care o prezintă lucrurile şi oamenii — iată o formulare materialist-dialectică. Se poate spune şi altfel : a căuta în realitatea obiectivă, existentă în afara noastră, ceea ce deşteaptă în om sentimentul de frumos.

— Nu încerca să mă prinzi cu cazuistica dumitale, se supără deodată Semibratova. Am dreptul să-mi aleg acel tip de frumuseţe care îmi place şi pe care l-am întîlnit într-adevăr !

— Nu sînt cîtuşi de puţin cazuist. Eu nu ştiu aproape nimic — vinovaţi nu sînteţi decît dumneavoastră, artiştii : unde sînt cărţile care să ne iniţieze pe noi, oamenii de rînd, care vă vom privi operele ? Aşadar, dumneata, de exemplu, ai întîlnit un anume tip de frumuseţe care îţi place, deoarece corespunde ideilor dumitale. Iar eu am întîlnit un alt tip, care îmi place mie — acesta. Ghirin arătă spre statuie. Există, oare, un criteriu obiectiv ? Care dintre noi are dreptate ? Ce spun în această privinţă minţile luminate din domeniul artei ?

— Nu spun nimic ! Ei, bineînţeles, se ţine seama de corectitudinea anatomică ; există o carte străveche scrisă de un abate în care acesta a cules toate proporţiile posibile ale corpului.

— Şi le explică, sau le înşiră ?

— Nu le explică.

— Atunci nu serveşte la nimic. Dar bine ai spus : „corectitudine anatomică". Şi în ce constă ea ? Cine e în stare să ne-o spună ? aruncă el pe un ton tăios, privind spre grupul de artişti care rămăseseră tăcuţi. Sau, după părerea dumneavoastră, este numai o corelaţie empirică între părţi ?

— Poate ne veţi dezvălui dumneavoastră această taină, mormăi sarcastic conducătorul grupului, de vreme ce sînteţi un atît de mare cunoscător.

— Nu sînt decît medic, dar m-am gîndit mult la problemele de anatomie. Dacă simplificăm definiţia frumosului, ceea ce este mult mai dificil, cum sînt de altfel toate pe lume, trebuie spus, în primul rînd, că frumosul există ca o realitate obiectivă şi nu creat de imaginaţia şi simţurile omului. A sosit timpul să ne lepădăm de idealismul camuflat sau vădit din artă şi din teoriile ei. E timpul ca noţiunile de artă să fie traduse într-un limbaj accesibil tuturor, folosindu-se definiţii ştiinţifice. Vorbind în acest limbaj comun, frumosul este culmea cea mai înaltă a utilului, a concordanţei şi îmbinării armonioase a elementelor contradictorii ale oricărei creaţii, ale oricărui lucru, ale oricărui organism. Iar perceperea frumosului nu poate fi altfel decît instinctivă — cu alte cuvinte, fixată în memoria subconştientă a omului, mulţumită miliardelor de generaţii anterioare, cu experienţa lor inconştientă şi a miilor de generaţii cu experienţa lor conştientă. De aceea orice linie, formă sau îmbinare armonioasă de culori este o rezolvare conformă unui scop, elaborată de natură în decurs de milioane de ani de selecţie naturală, sau descoperită de om în căutările lui de frumos, adică cea mai potrivită fiecărui lucru. Frumosul este tocmai acea lege generală care aduce ordine în haos, este marea mediană în universalitatea raţională, atrăgătoare din orice unghi ai privi-o, ca o statuie.

Cunoscînd dialectica materialistă, nu e greu de constatat că frumuseţea este linia cea mai justă în unitatea şi lupta contrariilor, acea medie între cele două aspecte ale oricărui fenomen, ale oricărui lucru, constatat încă de grecii din antichitate. Ei i-au dat numele de *ariston* — cel mai bun, socotindu-l sinonim cu măsura, mai exact cu simţul măsurii. Eu îmi închipui această justă măsură ca ceva extrem de fin — ca tăişul unui brici — pentru că a-l găsi, realiza şi respecta este adesea tot atît de greu ca şi mersul pe o lamă de brici, aproape invizibilă din pricina extremei sale fineţi. Dar asta e o altă problemă. Principalul lucru pe care voiam să vi-l spun, este că există o realitate obiectivă şi că noi o percepem ca pe-o frumuseţe incontestabilă. Aceasta este percepută de oricine, fără deosebire de sex, de vîrstă sau profesie, grad de instrucţie sau alte asemenea împărţiri convenţionale elaborate de oameni. Dar mai există şi o altă frumuseţe şi aici intervine gustul personal al fiecăruia. Mie

mi se pare că dumneavoastră, artiştii, vă sprijiniţi pe această a doua frumuseţe şi căutaţi, cu sau fără ştiinţă, s-o prezentaţi drept autentică ; or, frumuseţea autentică trebuie să fie în realitate ţelul artistului adevărat. Artistul care făureşte acest fel de frumuseţe devine un clasic, un geniu sau cum li s-o mai fi zicînd unor astfel de oameni. Opera lui e apropiată şi accesibilă tuturor, iar el se poate numi cu drept cuvînt un culegător de frumuseţe care îndeplineşte cea mai măreaţă sarcină a omenirii, după ce această omenire e hrănită, îmbrăcată şi vindecată... sarcină care ar putea sta pe aceeaşi treaptă cu aceste probleme de primă importanţă... Dar asta e greu de explicat acum. Taina frumosului zace în străfundurile fiinţei noastre şi de aceea, pentru tălmăcirea ei, este nevoie de o bază biologică a psihologiei — psihofiziologia.

Artiştii îl ascultau, miraţi, pe acest surprinzător orator.

— Aşadar, socotiţi, rosti încet Semibratova, că această statuie...

— Este întruchiparea acelei frumuseţi din prima categorie — incontestabilă — întări Ghirin.

Pictoriţa ridică din umeri şi se întoarse spre colegii ei. Pictorul corpolent şi încărunţit făcu un pas spre Ghirin şi-i întinse mîna. Acesta se prezentă.

— Sînt bucuros să te cunosc ! Mi se pare că ne-ai captivat pe toţi. Să nu te aştepţi desigur să-ţi dăm dreptate pe loc, totuşi e interesant ce spui ! Ascultă, se învioră el deodată, n-ai putea dumneata să ne ţii o prelegere pe tema asta — se vede că te-ai gîndit mult la aceste lucruri la care naturaliştii nu se prea gîndesc de obicei. Să-i dăm ca titlu, de pildă : *„Frumosul ca utilitate biologică“* ? După cîte am înţeles, dumneata astfel intenţionezi să-l defineşti, nu ?

Ghirin nu rămase mult pe gînduri :

— De ce nu ? Hotărîţi dumneavoastră timpul şi locul. În zilele cu soţ sînt liber de dimineaţă pînă la ora trei, iar în cele fără soţ — numai seara.

Rămaseră înţeleşi să se întîlnească într-una din sălile Casei artiştilor plastici. Vizitatorii, care se strînseseră în jurul lor, începură să se agite, cerînd permisiunea de a asista şi ei la punerea concluziilor acestei interesante discuţii. Spre norocul lor, pictorul cel cărunt era unul din membrii consiliului Casei artiştilor şi-i invită pe toţi să audieze proiectata prelegere.

Ghirin îşi luă rămas bun de la cei care cu cîteva minute înainte îi fuseseră adversari, apoi o căută din ochi pe fata în albastru. O văzu tot acolo lîngă panou şi se îndreptă încet spre ea, temîndu-se totuşi ca nu cumva să dispară în sala alăturată. La rîndul ei tînăra păşi în întîmpinarea lui. Ghirin îi zîmbi, dar zîmbetul lui nu avu puterea să destrame acea gravitate ce se desluşea pe chipul ei.

— Ţi-am îndreptăţit oare speranţele ? o întrebă el pe un ton oarecum glumeţ.

— Ele n-au nici o importanţă. Sînt însă foarte, foarte bucuroasă. Ştii dumneata cîtă satisfacţie ai atunci cînd după îndelungate cugetări asupra unor lucruri, pe care n-ai cui să le împărtăşeşti, descoperi la un moment dat că n-ai tras concluzii greşite, că aprecierile tale sînt juste ? Şi lucrurile acelea devin parcă mai vii, mai calde, mai apropiate !

— O ştiu, o ştiu bine ! exclamă Ghirin.

— Voi veni şi eu la prelegerea dumitale, adăugă ea.

— Să vii neapărat ! Dar mai întîi să facem cunoştinţă. Ghirin îşi rosti numele şi privi spre fată, în aşteptare.

— Mă cheamă Sima... Serafima Iurievna Metalina, dacă vrei să cunoşti numele meu întreg. Predau educaţia fizică şi, bineînţeles, mă ocup şi cu sportul. Asta e tot. Nici o legătură cu arta.

— Poate că aşa e mai bine... Uneori nu-i prea uşor să ai de a face cu profesioniştii. Au prea multe idei preconcepute... Dar parcă voiai să mai spui ceva ?

— Aş vrea, dar probabil că te grăbeşti. De altfel, şi eu trebuie să mă duc la cursul seral...

— Atunci să mergem. Am să te conduc, dacă-mi permiţi.

La garderobă Ghirin o mai privi o dată cu vădită plăcere cînd fata făcu doi-trei paşi spre oglindă ca să-şi aranjeze coafura. Cît de repede a făcut-o — două mişcări cu pieptenele, o uşoară atingere a părului cu degetele şi imperfecţiunile, aproape imperceptibile, au şi fost înlăturate. O bucurie pe care n-o încercase de mult îi trecu aidoma unui fior rece pe şira spinării. Mişcările ei line, dar în acelaşi timp iuţi, ţinuta ei mîndră ca şi privirea deschisă şi atentă — îi făceau impresia că fata asta venea spre el din viitor. Şi, într-adevăr, Sima nu părea stingherită, nu căuta să-şi ascundă sînii sculpturali, picioarele frumos formate şi şoldurile rotunjite. În mişcările sale degajate şi mlădioase, trupul ei puternic căpăta acea independenţă fără de care altor femei le e uneori atît de greu să trăiască. Frumuseţea fizică a tinerei

fete se contopea cu fondul ei sufletesc, se dizolva în el, pierzîndu-şi în chip ciudat orice nuanţă provocătoare...

Sima îşi puse paltonul şi bereta, care-i dădea o înfăţişare de adolescent, şi amîndoi pătrunseră în mijlocul acelei neîntrerupte forfote din preajma Podului Kuzneţki.

Din cînd în cînd puternice rafale de vînt acopereau vorbele lor, întrerupîndu-le conversaţia.

Ca să fie mai aproape de fată, Ghirin îi luă braţul. Sima îşi potrivi cu uşurinţă mersul după al lui, cu pasul ei sprinten şi dansant, cu ritm precis. Ghirin încercă şi el, fără să vrea, să intre în ritmul acestui pas aproape de dans. Se strădui să-şi răsucească puţin talpa din mers, aşa cum făcea Sima, dar se încurcă şi începu să rîdă. Drept răspuns la întrebarea mută a fetei, Ghirin îi mărturisi ridicola lui încercare. Sima se îmbujoră la faţă, se încruntă şi, spre regretul lui, luă pasul obişnuit, mărunt, al femeilor care poartă pantofi cu toc înalt. Ghirin observă abia acum că pantofii ei micuţi aveau tocuri înalte, „cui", şi că fata e ceva mai mică de statură de cum o crezuse el la început. După o tăcere, fata spuse :

— Aşa calc eu întotdeauna cînd port în suflet o bucurie. Dar ce găseşti caraghios în asta ?

Ghirin se grăbi să o asigure că nu ea, ci el fusese caraghios. Fata ripostă :

— Dar dumitale, de pildă ? Nu ţi s-a întîmplat oare niciodată să simţi cum îţi cîntă tot trupul ? Atunci, fără să vrei, cînd mergi, parcă dansezi...

— Îţi place să dansezi ? ocoli el răspunsul.

— Foarte mult. Dar dumitale ?

— Ce dansator mai pot fi eu, aşa stîngaci, bătrîn şi deşirat precum mă vezi...

Sima izbucni într-un hohot răsunător de rîs, dîndu-şi capul pe spate. Ochiul exersat al anatomistului înregistră perfecţiunea dinţilor în jurul cărora gingia era parcă trasă cu compasul.

— De ce o negare atît de categorică ? Ţi-e teamă că am să te invit să dansăm *rock and roll ?*

— Dumneata ştii aşa ceva ?

— Acel „aşa ceva" despre care scriu ziarele, intenţionat schimonosit — nu. Dar uneori te îmbie inima, mai ales dacă ai un partener bun, să dansezi o drăcie complicată şi să-ţi dai drumul, să ai impresia că pluteşti purtată de vînt.

Ghirin se simţi puţin jignit de cuvintele „cînd ai un partener bun“ — nu se putea considera un astfel de partener.

— Bine spus — să ai impresia că pluteşti purtată de vînt! Aşa şi este!

— Aha, eşti doctor şi socoţi că aşa este!

— Nu sînt doctor, ci medic. Doctor este acela care are titlul de doctor în medicină, dar, ca pe timpuri, li se spune doctori şi medicilor. Mai ales bolnavii, ca să-l linguşească pe medic, şi asta a devenit o obişnuinţă.

Sima rîse din nou. „Ca iepurele cel vesel din filmul *Bamby*“, îşi zise Ghirin.

— La om, perioadele de linişte sau nemişcare trebuie să alterneze cu cele de mişcare energică, iar dansul are o bază fiziologică extrem de serioasă, urmă Ghirin, este, de fapt, o necesitate şi nu un capriciu. Pe oamenii care nu se ocupă cu munca fizică îi atrag dansurile cele mai nebuneşti, iar pe cei cu muncă fizică grea — cele potolite. Răspîndirea diferitelor *rock and roll*-uri, *mambo* şi *twist*-uri din Europa constituie un fenomen firesc, — rezultat al creşterii populaţiei de la oraşe şi a numărului de tineri care nu au o activitate efectivă. De aceea asemenea dansuri iau aproape caracterul unui fenomen social. Dar, în general, este mult mai recomandabilă pentru tineret gimnastica, mai ales cea artistică, pentru fete : ce minunat lucru!

Sima îi zîmbi radioasă :

— Eşti un om grozav, pot să spun aşa? Şi mă bucur că te-am cunoscut. Trăiam cu impresia că una ca asta-i cu neputinţă a se întîmpla — eu să cuget asupra unui lucru, iar altul să-l exprime şi încă atît de simplu şi de limpede! Şi, în genere... Sima tăcu.

— În genere — ce?... o întrebă Ghirin.

— În genere, cu dumneata totul mi se pare simplu, şi-i plăcut... Mai degrabă se întîmplă ca... Sima tăcu din nou privind drept înainte, doar cutele subţiri din colţurile buzelor ei răsfrînte trădară amintirea unor clipe amare. Ghirin îi strînse uşor încheietura subţire a mîinii.

— Înţeleg tot. Dar ce să-i faci? Trăieşti printre oameni atît de diferiţi, în majoritate prost crescuţi.

— O, da. Dumneata cu siguranţă că nici nu bănuieşti cît de mulţi oameni, vorbesc de bărbaţi, socotesc că e destul să spună cu tandreţe cîteva prostii ca să cucerească o fată

necunoscută, abia întîlnită pe stradă... Uneori toate astea sînt atît de agasante, mai ales vara, cînd umbli...

— Uşor îmbrăcată, e clar. Şi am să adaug de la mine: sînt oameni cărora frumuseţea le stîrneşte un fel de răutate, şi aceştia caută cu tot dinadinsul să jignească şi să umilească o fată drăguţă, să-i arunce din spate o vorbă grosolană...

— Eşti atît de informat, de parcă singur ai fi fost în pielea noastră, a femeilor.

— Psihiatria e una din ştiinţele mele preferate. Într-o zi am să-ţi descriu ce anume dirijează acţiunile oamenilor — există o explicaţie pentru orice. Pînă la urmă totul e firesc.

— Am să-ţi fiu nespus de recunoscătoare! Dar uite că am ajuns. Îţi mulţumesc foarte mult. Şi — pe curînd la Casa artiştilor.

— O clipă! Ghirin rupse o foaie din blocnotesul lui, îşi scrise numărul de telefon: cine ştie, poate ai să ai nevoie de el. Nu e rău să cunoşti un medic, cu atît mai mult un chirurg...

Imenşii ochi cenuşii ai fetei îi aruncară, pieziş, o privire ironică.

— Dar dumneata de ce nu-mi ceri numărul telefonic sau adresa?

— Ca să nu simţi... nici o obligaţie faţă de mine. Dacă ai să vrei — ai să mă suni, dacă nu, nu. Eu aş putea să nu nimeresc momentul potrivit, să fiu inoportun.

— Nu cumva eşti prea modest, teribile psihiatru? şi fata îi atinse brusc tîmpla cu palma ei caldă.

Mîngîierea fusese atît de fulgerătoare, încît Ghirin se întrebă mai apoi dacă nu cumva i se păruse numai. Sima se întoarse în loc şi dispăru pe poarta grădinii şcolii, între cele două coloane dizgraţioase de beton. Ghirin rămase cîteva clipe încremenit, privind în gol, fără gînduri, dar cu o senzaţie limpede, deosebit de plăcută, unică.

Fantezia lui năvalnică îi înfăţişa destinul sub forma unei surîzătoare zeiţe din mitologia greacă, făcîndu-i un semn de bunăvoinţă din cap, încadrată de superbul arc de triumf în care se transformase poarta-standard de fier. Ghirin îşi adresă sieşi un surîs ironic şi porni mai departe. „Sînt incorigibil!“ De cîte ori aceeaşi soartă nu i se înfăţişase ca un labirint de coloane sumbre şi grele, învăluite în negură, ce se transformau treptat într-o beznă de nepătruns! Aceste coloane apăsătoare, în întunericul lipsit de cea mai

mică rază de lumină, erau întotdeauna pentru Ghirin imaginea care oglindea propriile lui căutări neizbutite, asemenea unei rătăciri fără de sfîrşit printre stîlpi de cremene a căror greutate îl copleşea. Dar cît de puţin îi trebuie omului cu un psihic şi un trup sănătos, ca, de îndată ce simte cea mai uşoară adiere de speranţă, cînd abia a atins ceva minunat, să renască într-însul forţa nestăvilită a căutării şi creaţiei, dorinţa de a înfăptui ceva frumos şi folositor, spre binele semenilor. Iată în ce constă imensa forţă a frumosului !... „Femeia frumoasă este un paloş care spintecă viaţa", glăsuieşte un proverb japonez, iar o cimilitură din Asia Mijlocie îl secondează : „Ce-l face pe omul rău să fie cel mai rău, pe cel bun — cel mai bun, pe cel viteaz — cel mai viteaz ?" Răspunsul : „Frumuseţea !" Îndepărtarea noastră de natură ne-a făcut să uităm aproape cu desăvîrşire acest adevăr.

— Destul pentru azi ! Ghirin deconectă encefalograful. Banda lată de hîrtie milimetrică ce se tîra pe masa aparatului încremeni. Peniţele care înscriau şiruri de zigzaguri — notarea grafică a biocurenţilor diferitelor sectoare ale creierului — îşi încetară oscilaţiile. Vera, laboranta, apăsă pe o pîrghie masivă şi deschise uşa grea a camerei izolate de lumină, de sunete, de oscilaţii electrice şi de influenţe magnetice ; o uşă vopsită în negru şi pusă în contact cu pămîntul. Într-un fotoliu adînc, şedea un student care se oferise voluntar pentru experienţă. Laboranta desprinse catarama bandei de cauciuc strînsă pe capul tînărului ; banda fixa reţeaua experimentală, cu douăzeci de electrozi, care la rîndul lor trimiteau prin peretele camerei pînă la un encefalograf enorm un mănunchi de fire electrice multicolore. Studentul îşi scărpină pielea capului iritată de electrozi, îşi netezi părul şi o zbughi vesel din fotoliu. Cerîndu-şi scuze, îşi dezmorţi cu voluptate mădularele amorţite.

— Ura ! s-a terminat. Recunosc că m-am plictisit. A cîta experienţă a fost azi, Verocika ?

— A cinci sute şaptezeci şi patra, răspunse laboranta.

— Şi cîte mai avem de făcut, Ivan Rodionovici ?

— Probabil că vom ajunge la şapte sute, depinde de ce va spune profesorul.

— Recunoaşteţi şi dumneavoastră că vi s-a urît să tot batem apa în piuă ?

— De ce vorbeşti aşa ? Chiar şi datele negative pe care le obţinem au un rost.

— Aşa este, încuviinţă cu tristeţe studentul. Aş avea poftă de ceva zguduitor, de ceva foarte nou. Şi care să se producă rapid ! Există în ştiinţa noastră atîtea posibilităţi, atîtea poteci neumblate. Şi dumneavoastră, văd eu, ştiţi multe lucruri de care noi, la Facultatea de biologie, nici n-am auzit. Şi trebuie să facem o muncă plicticoasă, lipsită de elan — fiindcă bătrînul nostru e complet depăşit !

— Nu v-am spus eu, oare, că în ştiinţă sînt două căi — calea marilor salturi, a ipotezelor îndrăzneţe, cu reveniri, eşecuri şi decepţii, şi cea a înaintării domoale, cînd adevărul ţi se dezvăluie treptat-treptat ? Amîndouă căile sînt bune, şi una nu se poate lipsi de cealaltă, comparabil cu caii de tracţiune grea, care trag după ei carul enorm al datelor precise, cum e profesorul nostru. Stimează-i, Serioja, sînt cele mai solide pietre de temelie.

— De fapt, aşa-i, mormăi din nou studentul.

Într-un colţ al laboratorului sună telefonul şi laboranta îi întinse lui Ghirin receptorul.

— Ivan Rodionovici, dragul meu, ce bine că te-am găsit, auzi el glasul răsunător al lui Andreev. Am mare nevoie de dumneata. Ajută-mă. Ce-ar fi să vii pînă aici, da ? Katia nu s-a întors încă, dar cu ceai te-oi ospăta... Un coleg al meu (rosti numele unui geofizician cunoscut) are nevoie să stea de vorbă cu un medic inteligent. Neoficial, ca să zic aşa, fără ceremonialul profesional, ca între oamenii de ştiinţă ! Ce zici ?

Ghirin n-avea chef să se mai ducă nicăieri după unsprezece ore de muncă, dar îi veni greu să-l refuze pe Andreev.

Aşadar, aşezat în obişnuitul lui fotoliu adînc, în faţa unei măsuţe de fumat, lucrată în stilul Kashmirului, asculta povestea destinului tragic şi absurd al fiului acelui geofizician. Nici că se pomenise un matematician mai bun la Institutul politehnic. Cînd, deodată, tînărul acesta frumos şi sănătos, muzician talentat şi bun jucător de şah, se îmbolnăvise. La început se simţea vlăguit, obosea repede, iar în partea dreaptă avea dureri ; peste puţin timp însă toate acestea fură urmate de o dereglare a mersului, de o proastă coordonare a mişcării mîinilor şi de violente dureri de cap. Cauzele bolii fuseseră îndelung cercetate, tînărul schimbase pînă acum trei spitale, şi starea lui se înrăutăţea mereu... Acum însă...

— Stați o clipă. Cred, bănuiesc despre ce e vorba. Sifilisul ereditar a fost exclus imediat ? Ca şi vreo tumoare la creier, nu-i aşa ?

Profesorul de geofizică încuviință tăcut din cap.

— Asta înseamnă că ați dat peste un medic inteligent. V-a pus să faceți o analiză a urinei pentru compuşii metalici şi a descoperit că...

— Da, da, desigur, cuprul !

— Aşadar, e vorba de boala lui Wilson.

Ghirin îşi pierdu vizibil dispoziția.

Geofizicianul se ridică în picioare, făcu cîțiva paşi prin cameră şi se apropie brusc de Ghirin cu un aer hotărît. Acesta înțelese că va urma imediat întrebarea pentru al cărei răspuns fusese rugat să vină aici.

— Ce anume a pricinuit boala lui Wilson ? O ereditate proastă, atîta tot ?

— Da, numai şi numai ereditatea e de vină. Dar sînteți greşit informat. Nu e vorba de o ereditate proastă, ci de o ereditate întîmplătoare.

— Nu e acelaşi lucru ?

— Diferența e fundamentală ! Se poate vorbi de o ereditate proastă cînd mecanismele ereditare sînt lezate în urma unei boli. Ca rezultat — un şir de defecte, cu precădere ale sistemului nervos, cum ar fi, de pildă, psihoza maniaco-depresivă ereditară, idiotismul amaurotic şi mongolismic, sau al sîngelui, ca talasemia. Sînt însă boli pricinuite de o dereglare întîmplătoare în formidabila complexitate a dezvoltării unui organism nou... Nu e vorba de vreo boală a părinților sau a cine ştie căror strămoşi, şi nici de o îmbinare a structurilor lor ereditare lezate, ci de o combinație neizbutită. Chiar şi o ereditate sănătoasă prezintă oscilații naturale sub raportul biochimic. Noi abia am început să sesizăm aceste diferențe. Unii oameni nu deosebesc nici un gust aparte în preparatul numit feniltiouren, în timp ce alții îl găsesc insuportabil de amar. Una sau două molecule nu se combină perfect în dezvoltarea lanțurilor în spirală a mecanismelor ereditare, şi din organismul nou-născutului lipseşte un detaliu infim pe care noi nu-l putem deocamdată sesiza. Lipsa acestui amănunt se manifestă uneori mult mai tîrziu. Copilul se dezvoltă perfect normal, cînd, fără veste...

— Da, chiar aşa, fără veste, izbucni geofizicianul, ce lovitură groaznică ! Ce lovitură !

Emoţionat, Andreev îşi întoarse capul şi puse iute mîna pe o ţigară. Ghirin reluă pe acelaşi ton:

— Se întîmplă însă uneori, ca de la început chiar, la unii nou-născuţi să întîlnim cazuri de diabet al laptelui — e vorba tot de o dereglare a metabolismului cînd organismul nu asimilează zahărul din lapte, ceea ce provoacă intoxicarea copilului. În astfel de cazuri laptele mamei e mortal! Însă boala este vindecabilă dacă e surprinsă la timp. Incurabilă este boala numită urina neagră, sau alcaptonuria: organismul nu poate prelucra unele substanţe metabolice. Sînt cazuri cînd ficatul copilului nu poate transforma unul dintre aminoacizi — fenilanina — într-un alt aminoacid, anume în tirozină. Fenilanina creşte în sînge peste limita normală şi copilul devine un deficient psihic; de ce? — asta nu se ştie în toate detaliile. Important este că o abatere infimă — plastic vorbind, nici cît un fir de păr — de la normal, în procesul extrem de gingaş al metabolismului, are repercusiuni extrem de grave. Abia de puţină vreme am început să ne imaginăm în ce mod se desfăşoară procesele biochimice din organismul nostru şi în consecinţă şi complexitatea transmiterii acestor procese prin ereditate. Fără îndoială, că eventualităţile rare sînt pe deplin admisibile, iar ceea ce-i surprinzător, e că ele sînt atît de rare... Dar, iartă-mă, asta nu te poate uşura cu nimic!

— Ba dimpotrivă, m-a uşurat mult! Dumneata nu-ţi poţi închipui ce greutate ne iei de pe suflet, mie şi soţiei mele — ideea că poartă o vină îngrozitoare faţă de băiatul nostru a adus-o la disperare. Ivan Rodionovici, te implor, explică toate acestea Nataşei, soţiei mele. Am să-i telefonez imediat să vină şi ea aici. Nu-ţi poţi închipui cît este de important ce-mi spui, şi cît o va ajuta, în starea ei de acum, cînd e rănită de moarte.

Ce putea Ghirin să facă? După douăzeci de minute, repetă explicaţiile, iar femeia, încă tînără, cu o faţă chinuită, îl ascultă ca pe un profet care-i transmitea adevăruri din sfere superioare.

În timp ce explica, se gîndea cît de binevenite sînt lămuririle în privinţa uriaşelor realizări ale ştiinţei actuale. Fără autoironie înţelese că se transformase într-un propagator al cunoştinţelor ştiinţifice în faţa celor mai feluriţi oameni, adeseori întîlniţi pentru prima oară şi că, de fapt, cei dintîi învăţaţi au fost tocmai astfel de propagatori. Chiar şi cuvîntul „profesor“ înseamnă în latineşte „predicator“ sau „propa-

gator". subliniind rolul extrem de important al popularizării activităţii oamenilor de ştiinţă. Cît de minunat ar fi dacă oamenii cu un talent oratoric deosebit ar ţine conferinţe despre cuceririle ştiinţei şi ale artei, vorbind pe larg, în cuvinte simple, despre perspectivele nebănuite ce se deschid în faţa omului zilelor noastre. Lectorii cu talent în ale ştiinţei sînt puţin numeroşi, în schimb, fiecare din ei îndrumează spre ştiinţă mulţi viitori savanţi. Cît de folositor ar fi dacă, de pildă, slujitorii bisericii, printre care întîlneşti adesea oratori minunaţi, ar propovădui ştiinţa, în locul acelor milioane de poveţe religioase, care răsună zilnic în toate bisericile de pe glob...

Ghirin o convinse pe această mamă chinuită că e cu totul nevinovată de soarta tragică a fiului ei. Îi vorbi despre sistemele chimice complexe care sînt descoperite în activitatea vitală a organismului omenesc, explicîndu-i cît de puţin trebuie pentru ca organismul să primească o lovitură nimicitoare. Viaţa se desfăşoară sub semnul unei continue şi încordate lupte între procese chimice contradictorii, iar existenţa noastră depinde de o reglare chimică de mare precizie care are loc încontinuu în organism prin trei sisteme. Cel mai străvechi sistem este reglarea chimică prin intermediul unor anumite substanţe: catalizatori şi acceleratori ai proceselor chimice. Miile de aşa-numiţi fermenţi sau enzime şi hormoni, conlucrînd cu alte mii, sînt legaţi într-un sistem unic şi armonios care înlesneşte transformarea hranei în energie, crearea de noi celule în corp, transformarea deşeurilor toxice în altele inofensive, uşor de eliminat. Enzimele sînt cheia bolilor, mai cu seamă ale celor ereditare. Cel de al doilea sistem este automat — sistemul nervos-simpatic — acţionînd independent de conştiinţa şi voinţa noastră. Iar cel de al treilea este sistemul nervos propriu-zis, care funcţionează după principiul reglementării impulsului, proces la care ia parte conştiinţa noastră.

Acest sistem întreit de reglare ne asigură viaţa şi echilibrul, chiar şi în cele mai vitrege condiţii de trai. Şi toate acestea, în pofida faptului că organismul nostru, luat ca maşină biologică, funcţionează între limite foarte înguste şi că toată viaţa noastră este un fel de balans pe tăişul unui brici. O cantitate infimă de zahăr mai mult în sînge poate provoca pierderea cunoştinţei, şi dacă situaţia nu este remediată, survine moartea, iar dacă, dimpotrivă, lipseşte din organism, se produce pierderea cunoştinţei, colapsul şi iarăşi moartea.

Binecunoscutele şocuri termice nu şi-au aflat explicaţia decît de curînd — ele fiind rezultatul scăderii (bineînţeles infime) a sării din sînge, deoarece în timpul arşiţei, organismul, o dată cu sudoarea, pierde o mare cantitate de sare. Prevenirea insolaţiilor prin simpla administrare a unei doze de sare, înainte de a se porni la o muncă grea sau la un marş pe arşiţă, este acum aplicată pretutindeni pe scară largă.

În cele mai diferite împrejurări, existenţa noastră se află mereu la un pas de moarte — şi totuşi trăim, săvîrşim opere gigantice, fapte extraordinare, izbutim să realizăm minuni de stoicism fizic şi uriaşe munci intelectuale — iată cît de frumos se reglementează şi se aduce la acelaşi numitor întreg ansamblul multilateral al proceselor activităţii vitale. Nu e deci de mirare, că pentru a reproduce un organism nou, pentru transmiterea ereditară nu numai a celor mai complicate structuri, ci şi a instinctelor, sînt necesare mecanisme ereditare de o colosală complexitate. În cele două celule ale părinţilor — minuscule — ce se pot vedea numai la microscop, se găsesc două molecule spirale-lanţ, care cuprind întreaga informaţie şi întregul program după care va fi creat un om. Nu e de mirare deci că infimele imprecizii, cu neputinţă de apreciat cu ajutorul tehnicii noastre actuale, care se produc în timpul unirii moleculelor, se vor manifesta neapărat şi în organism.

— Astfel stau lucrurile şi cu băiatul dumneavoastră, spuse Ghirin. Nu putem spune încă precis de ce s-a întîmplat aşa, dar ştim că bolnavul are în sînge o insuficientă concentraţie de ceruloplasmină — care conţine cuprul din moleculele de albumină. Sîngele lui conţine puţin cupru, în schimb o parte considerabilă a acestui element a fost găsită în urină — deci nu e reţinută de organism, ci eliminată. Puţin sau mult, e o noţiune relativă — în realitate se exprimă în miimi de miligram. Şi iată că această cantitate mică de cupru duce încet, dar sigur, la degenerescenţa ficatului şi a creierului mic, numită degenerescenţă hepato-lenticulară... Noi nu ştim cum anume se produce acest proces, pentru că mai există unul sau mai multe stadii de transformări chimice complicate, care deocamdată constituie pentru noi un mister...

Imediat ce-şi termină „prelegerea", mama îi puse inevitabila întrebare : dacă bolnavul poate fi salvat, dacă i s-ar administra cupru sub o formă sau alta ?

— Nu, preciză Ghirin, miimile acelea de grame necesare vieţii normale organismul său le primea din hrana zilnică,

însă n-avea capacitatea de a le asimila, adică de a le reţine. Iar noi nu cunoaştem sub ce formă anume este asimilabil cuprul, spre a asigura echilibrul organismului şi nu ştim care anume ferment sau hormon răspunde de asta.

— Dar, doctore, poate că nu e prea tîrziu ca să facem totuşi ceva ? Poate că dumneavoastră... cei mai rugători ochi pe care-i poate avea o mamă cînd îi este copilul bolnav erau acum aţintiţi asupra lui Ghirin — dacă l-aţi vedea... A intrat în spital de curînd.

Şi din nou medicul din Ghirin nu-i îngădui să pronunţe cuvinte dure, de refuz, să explice că această boală îndeobşte incurabilă a progresat probabil vertiginos şi că dacă el s-ar deplasa pînă la pacient, prezenţa lui s-ar dovedi tot atît de inutilă ca a unui lăutar sau ca a unui scamator... Ca psiholog, însă, ştia că nu trebuie înlăturată nici cea mai mică şansă pentru a uşura o durere, a ameliora starea de depresiune şi de deznădejde a unei mame, care îşi închipuie că se mai poate face ceva pentru fiul ei sortit morţii. După ce adresă o privire plină de imputare geologului amărît şi stingherit, care suferea atît pentru prietenii săi, cît şi pentru Ghirin, Ivan Rodionovici îşi luă rămas bun de la Andreev, îndreptîndu-se cu cei doi soţi spre staţia de taxi.

Aşa cum se întîmplă adeseori, doctorul nostru nepoftit fu primit cu răceală de către medicii spitalului, ceea ce spori şi mai mult sentimentul de stinghereală pe care Ghirin îl încerca ori de cîte ori trebuia să se amestece, fără voia lui, în treburi în care, de fapt, i se părea că se procedase cît se poate de just.

Tînărul se afla într-o rezervă confortabilă de trei paturi, lîngă fereastră, în stare de inconştienţă. Ghirin îl luă deoparte pe medicul de salon (care din fericire era de gardă tocmai în seara aceea) şi îşi ceru cu jumătate de glas scuze, mărturisindu-i că cedase numai la stăruinţele părinţilor, cu toate că ştia şi el ce înseamnă boala lui Wilson. Medicul de salon îi răspunse tot atît de încet că va îngădui ca bolnavul să fie examinat şi de zece medici, dacă asta ar putea uşura cît de cît suferinţele părinţilor. Ghirin îi strînse mîna cu putere şi se apropie de bolnav. Cu un gest hotărît, dădu pătura la o parte şi se aşeză pe un scaun, în timp ce părinţii, care îşi puseseră la repezeală halate albe, stăteau cu sufletul la gură lîngă patul gol de alături.

Bolnavul, un băiat frumos şi bine legat, zăcea în pat, în stare de totală imobilitate. Pleoapele sale uşor umflate şi

strînse dădeau feței lui o expresie de chinuitoare sforțare. Pe fruntea înaltă ieșiseră broboane mărunte de năduşeală, buzele albe încremeniseră într-o schimă de neputință. Ghirin observă că pielea bolnavului era curată și sănătoasă, și chiar ușor bronzată de soare. Îi pipăi tălpile picioarelor și încheieturile mîinilor care, împotriva așteptărilor, erau fierbinți și uscate. Ceva din întregul aspect al tînărului îi sugeră ochiului experimentat al lui Ghirin că omul acesta nu prezenta toate simptomele acelei boli fatale. Starea tînărului îi aminti mai curînd de una din fazele extreme ale isteriei cataleptice, decît de efectul comatos al unei îmbolnăviri grave. Departe încă de a fi ajuns la vreo concluzie, îi pipăi cu băgare de seamă mușchii picioarelor și brațelor. Spre mirarea lui, mușchii erau puternici și elastici, deși contractați, departe de stadiul de sleire caracteristic bolii lui Wilson.

Pentru o clipă îl străfulgeră o presupunere aproape fantastică, făcîndu-l ca întotdeauna să se încordeze din tot trupul și să-și țină răsuflarea de bucurie, deoarece întrezărise o posibilitate de salvare care răsturna toate la cîte se gîndise pe cînd se apropia de patul bolnavului. Se concentră atît de puternic, încît nici nu observă că medicul de salon ieșise. Un glas domol, venit dinspre patul de lîngă celălalt perete, îl făcu să se trezească la realitate. Un bătrîn cu bărbuță rară, kazah pesemne, se săltă puțin sprijinindu-se pe un cot și spuse :

— O mîndrețe flăcău, ai-ai, și se prăpădește. Rău îmi pare, doare inima. Toată ziua zace de parcă mort, iar noaptea cînd se scoală...

— Se scoală ?!! Ghirin sări atît de brusc în picioare, încît mama tînărului scoase un țipăt, iar bătrînul kazah își strînse buzele a obidă.

— Am spus doar, că se scoală, tu de ce speriat ? Sînt aici o săptămînă și în timpul ăsta de două ori sculat. Zace parc-ar dormi, numai că răsuflă des, ca un cal care mult alergat. Apoi scoală, iar cade pe pat, iar scoală. Pe urmă horcăie și buf, ca un buștean. Eu mă duc atunci, așez bine pe pat să nu cadă jos...

— Le-ai spus ceva despre asta doctorilor ?

— De ce să le spui ? Cine întrebat ? Doctor știe și singur ce-i de făcut. Doctorul ăl mare, știi cît priceput este !

— Of, mulțumesc, *rahmat, aksakal !* Ghirin îi vorbise fără să vrea în kazahă — cunoștea puțin limba de pe cînd fusese în Kirghizia și Kazahstan. *Kup djahsî !*

— Ce s-a-ntîmplat ? Ce spune ? Credeţi că mai există o speranţă ? Vorba întretăiată a mamei vădea extrema ei încordare nervoasă, care putea să degenereze într-un acces de isterie.

— Vă rog s-o duceţi acasă, porunci Ghirin în şoaptă profesorului de geofizică. Să nu-i spuneţi absolut nimic — nădejdea de o clipă care nu s-ar împlini o poate distruge definitiv. Şi Ghirin, după ce-i adresă un zîmbet bătrînului kazah, porni să-l caute pe medicul de salon. Profesorul, descumpănit şi palid, fugi după el pe coridor.

— Un singur cuvînt — există o speranţă ?

— Slabă, aproape de necrezut, dar există. Dacă scăpaţi însă un singur cuvînt faţă de soţie — vă omor cu mîna mea. Şi cu pumnul lui masiv, Ghirin schiţă un gest de ameninţare.

— Bine, bine. Geofizicianul izbucni în plîns.

— Tăceţi ! îi porunci el mînios, şi profesorul dispăru în rezervă.

Medicul de salon împreună cu Ghirin rămaseră multă vreme în micul hol al secţiei. Şefa de secţie se apropie de ei, iar medicul i-l prezentă pe Ghirin, expunîndu-i pe scurt fondul presupunerilor acestuia. Şefa se lăsă într-un fotoliu, privindu-l sceptic pe venetic, încruntîndu-şi sprîncenele epilate cu grijă.

— Mi-e teamă că nu voi putea fi de acord cu argumentele dumitale, spuse ea cu convingere, agitîndu-şi mîna pentru a alunga fumul de tutun — Sonia, deschide, te rog, fereastra — strigă ea către o soră care umbla la frigider.

— La urma urmei ce riscaţi, încercînd să salvaţi un condamnat ? întrebă el pierzîndu-şi răbdarea.

— Ceea ce riscă un medic, cînd tratamentul se dovedeşte greşit. Şi dacă rudele, care habar n-au de medicină, intentează un proces pentru aşa-zisa moarte datorată diagnosticului greşit ?

— Toate astea le ştiu prea bine, surîse Ghirin cu amară ironie. În cazul de faţă însă nu vă ameninţă nici o primejdie — părinţii sînt oameni instruiţi, iar eu am să le explic tot. Dacă asta nu vă e de-ajuns, vom proceda altfel. Părinţii îşi vor lua chiar mîine băiatul „contra chitanţă".

— Şi dacă moare...

— Veţi fi în afară de orice răspundere. Dar dacă se face bine ? Cum rămîne atunci cu răspunderea pentru diagnostic şi tratament greşit ?! Hotărîţi-vă, aşadar.

— Bine. Să încetăm de a vorbi formal. Expune fondul chestiunii.

— Aşa era bine s-o facem de la început.

Ghirin le împărtăşi neaşteptata bănuială care îi mijise în minte, în timp ce-l examinase pe bolnav. Spunea că psihiatrii cunosc o mulţime de afecţiuni care apar numai datorită unor dereglări psihice. Există cazuri de scleroză a creierului, pe care nu le poţi deosebi de cele de vîrstă. Numărul unor astfel de boli creşte brusc în timpul epidemiilor, al războaielor, al foametei, în timpuri de teroare, cum erau de pildă acelea din evul mediu. Asta denotă că factorul principal al unor asemenea boli este isteria, nu în sensul obişnuit care se acordă cuvîntului, ci în cel medical. În cele mai dese cazuri e vorba de un conflict sufletesc din domeniul subconştientului, dar, în fond, sîntem în faţa unei disocieri din ce în ce mai profunde şi mai largi între conştient şi subconştient, în urma influenţei prelungite a unor împrejurări de viaţă grele, sau a inhibării prelungite a unor sentimente violente. Fără să-şi dea seama, omul caută să evadeze din atmosfera prea apăsătoare pentru forţele lui sufleteşti, slabe sau slăbite. În acelaşi ev mediu, evadarea aceasta, fuga de realitate, se manifesta în diverse forme de invaliditate, provocată prin autosugestie. Numărul de paralitici de cele mai diferite vîrste era monstruos faţă de densitatea, pe atunci mică, a populaţiei. Nefiresc de mare era şi numărul de vindecări, ceea ce sporea autoritatea religiei şi a bisericii. Isteria profundă, provocînd boala (de multe ori prin autosugestie), îl face în acelaşi timp pe om foarte sensibil şi la sugestia din afară, oferind, în consecinţă, prilejul acelor tămăduiri subite, chipurile, miraculoase, la care sînt atît de receptivi adepţii religiei. Există şi manifestări ale isteriei de-a dreptul înspăimîntătoare. În cazurile de spasme isterice, puternicii muşchi ai coapsei îşi fracturează cu uşurinţă propriul lor os femural, dînd aşa-numitele autofracturi.

Multe asemenea afecţiuni s-au observat şi în timpul celor două războaie mondiale. Din păcate, medicii nu ştiu încă bine să depisteze natura isterică, mai degrabă psihică, a unui şir întreg de afecţiuni. Iar pentru prevenirea lor se face şi mai puţin.

— Te gîndeşti la nişte spitale speciale ? întrebă cu interes şefa.

— Exact. Dar nu chiar spitale, ci un fel de cămine izolate, unde, în condiţii de disciplină severă, un om obosit, în

pragul îmbolnăvirii, ar putea să se ocupe cu o muncă uşoară, de preferinţă fizică şi să stea acolo doi-trei ani, uneori chiar mai puţin, pînă ce îşi va fi refăcut forţele. Şi, fiindcă veni vorba, înainte vreme, mănăstirile îi atrăgeau pe mulţi tocmai pentru că le ofereau prilejul de a se odihni o vreme în urma unor puternice şocuri şi a dezechilibrului lor psihic. Nu puţini veneau acolo, dar nu se călugăreau, ci se făceau fraţi, adică îndeplineau o muncă anumită în schimbul unei chilioare şi a hranei.

Şi bogătaşii îşi găseau acolo un refugiu — dar, bineînţeles, în schimbul unei plăţi pentru întreţinere. Asta însă e altă chestie. Să revenim la bolnavul nostru. Sînt aproape sigur că e atins de o isterie gravă, cu transe de tip cataleptic...

— Bine, dar cuprul aflat în urină constituie indicaţia sigură a bolii lui Wilson. Asta, împreună cu toate celelalte simptome...

— Să încercăm să fim dialectici. Insuficienţa de enzime provoacă eliminarea cuprului, şi această eliminare provoacă leziuni ale anumitor regiuni din creier. Să inversăm situaţia. Afecţiunea (sau depresiunea psihică) a aceloraşi zone ale creierului duce la schimbarea biochimiei organismului, la pierderea acelei anumite enzime şi la eliminarea cuprului. Gîndiţi-vă la boala lui Grave sau la boala lui Basedow de natură psihică — oare nu are loc şi aici o tulburare serioasă a echilibrului hormonal biochimic ?

— Cam aşa reiese, nu se putu stăpîni să recunoască medicul de salon, dar se potoli pe loc cînd privi spre severa lui şefă.

— Şi atunci ce trebuie să facem ? întrebă aceasta, de astă dată cu o voce mult mai blîndă. Socot că înainte de orice, trebuie să verificăm presupunerile dumitale. Am să-l rog pe doctorul Siniţîn să telefoneze imediat părinţilor lui Mişa, ca să le punem întrebări asupra perioadei premergătoare bolii. Asta din punctul de vedere al depresiunii psihice.

Medicul de salon se şi duse la telefon.

— Minunat ! exclamă Ghirin. Pe urmă probabil că va trebui să începem a-i administra calmante. Acele umbrele care apără cu devotament creierul de tot felul de zguduiri : niamidă sau dacă s-ar putea face rost de mellaril, care e mult mai puternic.

— Umbrele — ce potrivită denumire ! rîse şefa secţiei — biochimiştii sînt cu drept cuvînt poeţi. Îmi şi închipui o umbrelă mare, care se deschide deasupra creierului descoperit al bolnavului.

— Păi, de fapt, chiar aşa se şi întîmplă. Toate aceste calmante înrudite cu atropina şi chiar cu alt calmant — curara, acţionează perfect chiar şi în epilepsie. Aşadar, mellaril sau toridazin în doze standard — noi, însă, îl vom administra în cantitate dublă.

— Şi-apoi ?

— Să ne consultăm cu profesorul Rogacev în privinţa hipnozei. O şedinţă serioasă de sugestie, şi cred că toată boala lui Wilson va dispare. Asta o iau asupra mea, iar dumneavoastră — umbrela. De acord ?

Şefa de secţie încuviinţă din cap, cu ochii îndreptaţi spre capătul coridorului, unde apăruse medicul de salon.

— Aţi lămurit ceva ?

— Nimic deosebit. O perioadă de timp înainte de a se îmbolnăvi, băiatul a fost foarte posomorît şi tăcut, dar n-a mărturisit nimic părinţilor şi n-a îndreptăţit nici o presupunere a maică-si : o dragoste nefericită, o tovărăşie proastă sau o boală ascunsă — refrenul obişnuit al tuturor mamelor.

— Care şi sînt, de fapt, cele mai frecvente în realitate, spuse Ghirin. Dar asta o să se lămurească mai tîrziu ; în clipa de faţă boala lui seamănă a depresiune psihică, indiferent de cauzele care au provocat-o. De cînd a intrat în starea asta, n-au spus ?

— Ba da — de aproape un an.

— Precizarea e pe deplin satisfăcătoare. Of, şi părinţii ăştia ! Ba se amestecă prea mult în existenţa copiilor şi le strică viaţa şi psihicul, ba îi lasă în voia lor, tocmai cînd nu trebuie... Oare cînd vom fi în stare să dăm societăţii copii educaţi aşa cum se cuvine ? Cînd vom pricepe că educaţia este totuşi lucrul cel mai important şi că în materia asta nu trebuie nesocotite nici un fel de posibilităţi ?

— Ce om ciudat eşti şi dumneata, spuse şefa. Te-ai indispus, de parcă dumitale personal ţi-ar fi pricinuit cineva un mare rău.

— Păi chiar aşa şi este. Sînt doar o părticică a societăţii şi sufăr cînd ceva nu merge ca lumea. Asta mă priveşte direct : trăiesc doar în această societate. Aşadar, ne-am

înțeles în toate privințele și pornim la acțiune. Dar deocamdată mamei — nici o vorbă !

Șefa secției și doctorul de salon îl petrecură pe Ghirin pînă la scară ; felul în care își luară rămas bun de la el nu semăna de loc cu cel în care fusese primit.

CAPITOLUL 4

Regina șerpilor de casă

Sima stătea lungită pe divan cu mîinile sub cap, străduindu-se să intre în starea aceea de relaxare, fără gînduri, care-l ajută pe sportiv să evite tracul, adică supraîncordarea nervoasă. Chiar și unii amatori de sport, de coregrafie, de spectacole de circ sau de muzică ignorează cît de mulți oameni talentați n-au izbutit să dobîndească succesul meritat, numai pentru că în momentul hotărîtor sistemul lor nervos era parcă amorțit, incapabil să imprime corpului acea coordonare de-a dreptul muzicală, de care are nevoie oricine pentru a exprima anumite sentimente, rezistență, sau forță.

Nu arareori se întîmplă astfel : un antrenament îndelungat a prelucrat corpul, imprimîndu-i o coordonare precisă a mișcărilor ; mușchii sînt dezvoltați și plini de forța pe care au înmagazinat-o, inima e acum un motor neobosit, gata să pompeze acele tone de sînge care vor trece printr-însa în timpul competiției sportive sau al unei manifestări artistice. Cînd deodată, ceva, ca o otravă misterioasă, atacă creierul : presimțirea paralizantă a unui eșec, a unei înfrîngeri, o timorare neașteptată sau poate o influență psihică, asemeni hipnozei, venită din partea unor spectatori ostili sau sceptici, din cine știe ce motive ; atunci cei slabi de înger încep să se autosugestioneze, automatismul mișcărilor lor — dobîndit cu prețul unei îndelungate strădanii — trecute din conștient în subconștient, va face calea întoarsă, ajungînd sub controlul conștiinței, otrăvită de-acum de acea sugestie întîmplătoare. În cazul acesta totu-i pierdut ! Coordonarea perfectă se deregleazâ, mușchii sînt încordați de conștientul înfricoșat, mișcările, altădată degajate, devin repezite, cele rapide sînt încetinite, efortul este frînat. Și, pentru multă vreme, dacă nu pentru totdeauna, în sufletul sportivului sau al artistului își face loc tracul, care pe unii îi

sileşte chiar să se despartă de ocupaţia îndrăgită, în ciuda aptitudinilor pe care le au...

Iată de ce antrenamentul psihic al omului chemat să slujească arta sau sportul nu este mai puţin important decît oricare altul. Este una din cauzele pentru care şcolile de balet, de pildă, pentru a crea artişti desăvîrşiţi, încep să-i instruiască pe elevi încă din anii copilăriei. Mulţi sportivi, însă, şi-au descoperit vocaţia la un moment dat, după un termen de antrenament şi instruire cu mult mai scurt; în cazul acesta, educarea lor psihică are un rol extrem de important.

Sima ştia acest lucru, dar pentru psihicul ei sănătos, cu funcţiile creierului — conştiente şi inconştiente — sudate într-un singur tot, nu se punea problema tracului. În gimnastica artistică te mai ajută şi muzica. Muzica este cea care îţi creează dispoziţia, te susţine cu ritmul, cu armonia ei, te ajută să-ţi dozezi mişcările. Altceva este să te produci la aparate, sub privirile mute a mii de ochi care cîntăresc fiecare întoarcere a trupului, fiecare avîntare a braţului sau îndoire a piciorului... Dar şi aici îţi vine în ajutor, înviorîndu-te, acel simţămînt înflăcărat al încrederii în forţele tale, pe care ţi-l dă numai un antrenament susţinut...

Sima îşi ridică braţul şi privi la ceas.

Rita trebuia să vie peste o jumătate de oră ca s-o ajute să studieze o nouă compoziţie — şi ea nu se schimbase încă.

Astăzi e într-o stare sufletească deosebită. Nu izbuteşte să se concentreze şi să examineze temeinic a doua parte, lentă, a programului. Gîndurile îi zboară la întîlnirea de la Expoziţia artiştilor plastici din Moscova. În faţa Simei se desenează din nou — şi pentru a cîta oară ? ! — scena : un grup de oameni la picioarele unei statui uriaşe de lemn, cu mutre sceptice, indiferente sau ironice, iar printre ei, cu capul uşor înclinat, încrezător şi totodată cu o mare siguranţă de sine, punînd cu simplitate întrebări specialiştilor, stă el, acest neobişnuit medic-cunoscător în artă, Ivan Ghirin. Numele, înfăţişarea, simplitatea şi precizia mişcărilor, limpezimea ideilor, vorba reţinută şi glasul său profund — toate acestea constituiau expresia unui caracter specific rusesc.

Sima nu suferea ironia ieftină, zeflemisirea vulgară prin care cei ignoranţi sau slabi îşi ascund neîncrederea faţă de nou, invidia faţă de frumos sau teama în faţa unui mare erudit. I se păruse că dintru-ntîi artiştii voiseră să-l ia puţin

peste picior pe necunoscutul care cutezase să-şi exprime părerea în privinţa sculpturii. Plină de simpatie, îi trimisese în gînd asentimentul ei, dar el nu părea nici stingherit, nici sfios şi, fără a căuta să arate cu tot dinadinsul că ar cunoaşte legile artei, exprimase lucruri atît de interesante, de-a dreptul captivante, despre esenţa frumosului.

Felul în care se cunoscuseră fusese simplu şi inevitabil, ca şi plecarea lor împreună. Tot aşa au vorbit fără ocolişuri şi cît se poate de direct despre toate cîte îi priveau şi-i preocupau pe amîndoi. Era prima oară în scurta ei viaţă cînd întîlnea un om pentru care multe probleme ale ştiinţei erau o carte deschisă şi care, mulţumită lui, deveniseră accesibile şi Simei, o fată ca oricare alta, cu o cultură nu prea vastă, căreia, nu o dată, satisfacţia de a avea un trup antrenat, suplu şi puternic — ce să ne mai ascundem ? — i se păruse mai de preţ decît multe cărţi serioase...

Graţie lui, lui Ghirin, Sima înlăturase parcă vălul obişnuitului.

O uşoară bătaie în uşă îi rupse firul gîndurilor. În prag apăru Rita Andreeva — o fată înaltă, cu pistrui pe mutricica ei simpatică de puştan.

— O, marele şi înţeleptul meu calif ! Vin la tine ca supus muzicant şi o găsesc pe înălţimea-ta mîngîiată de adierile voluptoase ale Orientului. Porunci-vei, oare, vizirului tău să te aştepte ? Sau poate că Harun al-Raşid e bolnav, ocrotească-l Alah !

Izbucnind în rîs ca o şcolăriţă, Sima sări din pat, îi dărui prietenei o sărutare şi o portocală mare şi începu să-şi pună costumul de gimnastică, ascunsă de uşa deschisă a dulapului. Se împrieteniseră încă de pe vremea cînd Rita era în anul întîi al Institutului de educaţie fizică. În pofida diferenţei de vîrstă, născociseră această activitate pe jumătate în joacă, pe jumătate în serios, care continua tradiţiile *timuriene* [5]. Cele două prietene duceau şi ele o activitate plină de „iniţiativă personală“ — ca şi romanticul calif al basmelor arabe, care seara se travestea în om din popor şi colinda oraşul însoţit de marele său vizir în căutarea nefericiţilor care aveau nevoie de un ajutor ; Sima căpătase deci numele de Harun al-Raşid. Îşi făcuseră rost de un caiet gros, în care îşi notau cele mai variate întîmplări, de fapt, foarte modeste — ce posibilităţi puteau avea două fetişcane, în afară de o inimă bună şi picioare zdravene ?

— Cîntă-mi ceva ca să mă dezmorţesc, o rugă Sima, ieşind de după dulap.

Rita își șterse cu grijă degetele lipicioase pline de zeamă de portocală și se așeză la pian, umplînd camera cu sunetele unei gavote vesele. Sima își începu încălzirea, privindu-se în oglinda care ocupa în întregime unul din pereții odăii sărăcăcios mobilate, dar spațioase.

— Pînă nu începi exercițiile, se poate discuta cu tine? întrebă Rita. E vorba și de o treabă serioasă referitoare la Harun al-Rașid, dar despre asta mai tîrziu. Pînă atunci însă... tu știi că-mi place să trăncănesc, cum spunea fostul tău bărbat.

— Desigur, numai că eu n-am să-ți răspund, ca să nu-mi pierd suflul.

— Știu, știu. Mi-am amintit așa, deodată, cum povesteai despre mama ta adoptivă. De multă vreme, chiar din ziua în care am venit la tine pentru prima oară, m-am mirat că o fetișcană singură cum ești tu are o cameră așa de mare, un pian și pe lîngă asta ditamai oglinda. Englezeasca ta, ca și cunoștințele în materie de artă le datorezi tot ei?

— Da, ea m-a crescut, ea m-a instruit. Și a depus atîta trudă ca eu să devin cea mai — cea mai cultă! Numai că eu n-am fost în stare să ajung cea mai... Sima făcu o piruetă, cîteva salturi și, dîndu-se peste cap, se trezi pe divan. Acum, cinci minute de repaus și începem compoziția. Am însemnat pe note ce pasaje anume trebuie sărite. Ai mai cîntat adagio-ul din *Egle*?

Sima se concentră. Se așeză în fața oglinzii, cu umărul drept împins înainte și cu brațele lăsate în jos, ușor încordate, încrucișate la încheietura mîinii.

— Vrei să începem de-a dreptul de la... cum îi zice... partea aceea mai lentă? întrebă Rita și, primind încuviințarea, începu să cînte urmărind notele și în același timp imaginea reflectată de oglindă a prietenei sale.

Compoziția concepută de Sima nu era de loc ușoară. Succesiunea ritmică a acordurilor se reflecta în mișcările ei foarte energice, cu opriri neașteptate, care ar fi putut părea sacadate, dacă n-ar fi alternat cu treceri line, încetinite. Prin gimnastica ei, tindea să realizeze o compoziție modernă, care să corespundă cu tempo-ul vieții contemporane, cu vertiginoasa ei succesiune de impresii. Sima îi spusese de mult Ritei că unele dansuri, mai precis, exprimarea sentimentelor prin intermediul lor, nu diferă cu nimic astăzi de vremurile trecute, cînd femeia avea la dispoziție mult timp pentru alambicarea senzațiilor și emoțiilor

ei, cînd ea era aceea care trăia mult mai intens decît bărbatul chinurile şi bucuriile dragostei, cînd îşi permitea să se ofere pe de-a-ntregul patimii, cînd îi dădea mîna să fie jucăuşă, amuzantă. Sima însă dorea ca suita ei coregrafic-gimnastică să înfăţişeze femeia contemporană, care încearcă şi ea sentimente puternice şi profunde, dar care se străduieşte să-şi găsească locul în viaţă şi în lume, capabilă să facă faţă în cele mai diverse domenii de activitate — o femeie cu desăvîrşire alta decît aceea care nu aşteaptă decît sosirea şi sărutul bărbatului ales. Nu era convinsă că a izbutit să redea pe deplin ceea ce a conceput, dar, oricum, realiza ceva serios şi estetic...

— Să-ţi cînt finalul ? întrebă Rita fără să se oprească.

— Da, da !

După o înlănţuire de mişcări fulgerătoare, aproape insesizabile, trupul Simei încremenea pentru o clipă într-o poziţie sculpturală plină de graţie, subliniată de cîte o energică şi dificilă îndoire a braţului, o întoarcere bruscă a capului sau de un gest iute al mîinii cu degetele răşchirate. Piciorul ridicat cu repeziciune şi menţinut într-o perfectă imobilitate, flexiunea şi îndreptarea mîinilor aduse deasupra capului păreau hazlii acum, după execuţia atît de grea a paşilor de balet din dansul ei acrobatic.

Dar şi perfecţiunea corpului Simei făcea ca dansul să semene cu o succesiune de secvenţe cinematografice luate după o sculptură vie.

Adagio-ul se termină.

— Repetă finalul ! ceru Sima gîfîind.

— Mai odihneşte-te !

— Nu, nu sînt obosită.

Rita mai cîntă o dată şi încă o dată, pînă cînd Sima ceru ea o pauză, apoi se răsuci pe scaunul turnant şi îşi privi ţintă prietena.

— Eşti bine ! Eşti aşa de bine de-mi vine, nu ştiu cum, să te înjur ! exclamă ea.

— Ce-i asta ? Spui că sînt bine şi vrei să mă înjuri ? Şi asta se numeşte încurajare prietenească ?

— Încetează. Nu te preface că nu pricepi ! Îmi vine să te înjur pentru că totul e aşa de bine — şi corpul, şi mişcările, ai gust şi sensibilitate în execuţie. Cît s-ar mai zbate alta în locul tău ca toate astea să se lege, pe cînd la tine totul e gata pus la punct... O mai ţii minte pe gimnasta aceea din Austria, Karin Froner, care s-a produs la întrecerile demonstrative din aprilie ?

— Sigur că da. Îmi amintesc şi programul ei liber ales — dans „modern". Dar ce vrei să spui cu asta ?

— E la fel de simpatică şi negruţă ca tine, şi aveţi exact acelaşi corp.

— Rita, scumpul meu vizir — Sima îşi trase prietena aproape şi o cuprinse de umeri — cît aş fi vrut să fiu niţel mai înaltă, aşa cum eşti tu. Şi cu un corp tot atît de uşor ca al Liusiei. Adu-ţi aminte de săriturile ei — eu ca să le fac, mai va ! Dar Tamara ? Iată adevărata gingăşie : e ca o statuetă japoneză.

— Nu te mai subestima ! Întreaga ta făptură e cît se poate de feminină, şi tocmai asta te caracterizează, în asta îţi stă farmecul. Bărbaţii ar trebui să te poarte pe braţe...

— Ei sînt bucuroşi să mă poarte, dar mă scapă cam repede, rîse Sima, cum s-a întîmplat, de exemplu, cu Gheorghi, fostul meu bărbat.

— Şi ce, nu mai există alţii ?

— Asta-i adevărat. Dar pînă la urmă toţi bărbaţii ţin morţiş ca tu să fii aşa cum vor ei. Dacă nu eşti, încearcă să te formeze după gustul lor. Iar cel mai teribil lucru se întîmplă cînd te dovedeşti a fi mai tare ! În acest caz, ei trebuie să-şi manifeste într-un fel sau altul superioritatea, iar dacă această superioritate nu există, atunci dumnealor simt nevoia să te umilească, să te coboare la nivelul lor sau, dacă se poate, şi mai jos.

— Te cred şi eu !... încuviinţă Rita cu gravitate. Vrei să punem de ceai ? Am terminat pentru azi, nu-i aşa ?

— Dacă nu eşti prea obosită, te rog să mai repetăm o dată. Pînă la nouă, e bine ?

Şi Rita cîntă adagio-ul din baletul lui Balsis încă o oră încheiată, iar Sima îşi perfecţionă programul liber ales. În sfîrşit, fugi sub duş, lăsînd-o pe Rita gînditoare în faţa pianului.

— Ce părere ai de programul meu ? întrebă Sima pieptănîndu-şi părul des.

— Totul e bine, ţi-am spus-o, dar... Rita rămase pe gînduri, adunîndu-şi ideile. Eu aş mai căuta ceva. Lipseşte punctul culminant, un ultim avînt, înfocarea aceea nebunească cu care ar trebui să se încheie o compoziţie atît de originală şi impresionantă. Aş zice că, ţinînd seama de temperamentul tău, e chiar cam rece... De altfel, poate că... Rita tăcu.

— Ai impresia că eu sînt cam rece ?

— Uneori. E chiar ciudat: acolo unde femeia ar trebui să fie înflăcărată, tu eşti liniştită, iar alteori dai dovadă de un temperament aproape sălbatic.

— O, e interesant! Poate că ai dreptate, da, da, răspunse Sima, aşezîndu-se pe marginea divanului. Mi s-a părut întotdeauna că iubirea dintre doi oameni puternici şi sănătoşi trebuie să fie uşoară şi luminoasă. Nimic n-o denaturează, nimic n-o înăbuşă. Iar dacă trece, trece de asemenea fără „autosfîşiere", fără neguri şi disperare. Cu mine chiar aşa se întîmpla — îmi trecea mai repede decît altora... dar nu pentru că aş fi sărit de la unul la altul...

— Bineînţeles, încuviinţă Rita. Eu te cunosc destul de bine ca să nu presupun ceea ce le-ar trece altora prin minte. Dacă ai multe preocupări, dacă ai o muncă permanentă care te fură, e limpede că nu eşti dintre femeile a căror unică preocupare este dragostea.

— Se poate. Totdeauna se întîmplă aşa: întîi te simţi amărîtă, tristă, ţi-e greu, dar în acelaşi timp undeva, în străfundurile tale, s-a şi strecurat un fel de uşurare: chiar dacă s-a terminat, ştii cel puţin un capăt.

— Rămîi singură, cu inima pustie.

— Da. După părerea mea, teama asta de singurătate la noi, femeile, este sentimentul predominant. Cîte fete bune nu s-au grăbit să se mărite din pricina asta cu primul venit şi plătesc pentru graba lor pînă în ziua de azi. Singurătatea te sperie la gîndul că într-o zi vei fi bolnavă sau bătrînă... Ba nu, teama asta o sorbim o dată cu laptele mamei şi îşi are originea în trecutul îndepărtat al satului, unde într-adevăr o femeie singură era sortită să îndure cea mai neagră mizerie. Acum nu mai e aşa. Femeia e capabilă să-şi cîştige pîinea tot aşa de bine ca bărbatul, trăieşte înconjurată de oameni şi îşi poate oricînd găsi o ocupaţie, chiar şi la bătrîneţe. Sima îşi întinse mădularele şi zbură cu gîndul la evenimentele petrecute cu două zile în urmă, pînă ce Rita o scutură de umeri.

— Ce-i cu tine, o, nefericit calif? Nu cumva te-ai îndrăgostit de o roabă din vreo ţară îndepărtată?

— Nu, m-am împrietenit doar. E, uite, aşa de înaltă şi mult mai în vîrstă decît mine.

— Asta e ceva nou, Sima! Şi tu crezi în prietenia dintre un bărbat şi o femeie?

— Cît aş dori să cred! Uneori mi se pare că noi, oamenii zilelor noastre, nu sîntem încă destul de evoluaţi din acest punct de vedere. În orice caz, doi bărbaţi bine mi-au

propus prietenie şi au sfîrşit cu declaraţii de dragoste. Unul din ei îmi explica de zor că tînjeşte după o prietenie feminină, că acum nu mai există adevărata prietenie între bărbat şi femeie din pricină că lumea e îmbîcsită de idei mic-burgheze şi că ar fi încîntat să poată găsi o adevărată prietenă, fără să intervină însă obligativitatea dragostei de care el a obosit. Dar n-a ieşit nimic!

— Poate că ar fi ieşit, dacă erai ceva mai urîtă!

— Nu ştiu. Sînt însă convinsă că în prietenie e altfel decît în dragoste. Prietenia cere neapărat reciprocitate. Şi egalitate cu orice preţ. Dar nu în sensul de a fi la fel, înţelegi?

— Desigur. Povesteşte-mi însă despre roaba ta, califule.

— Îmi plac astfel de oameni pentru că ştiu să muncească în toată accepţiunea cuvîntului!

— Ca tata şi mama! exclamă Rita. Mama spune că nu se simte niciodată obosită cînd o interesează sau vrea cu orice preţ să dobîndească ceva.

— Nu pot să sufăr oamenii care socotesc că au făcut tot pentru familie, pentru stat şi pentru ei înşişi. Adeseori nu sînt decît nişte trîntori ascunşi...

— Totuşi, cîţi ani are roaba aceea?

— Nu e prea tînără, sincer vorbind, e mult mai în vîrstă decît mine.

— Nu ştiu, nu ştiu, clătină Rita dezaprobator din cap.

— Pari dezamăgită. Ce nu-ţi place?

— Pot să jur că te-ai ambalat, Sima. Am tot sperat că în viaţa ta va apărea un om adevărat, vrednic de tine şi că vei deveni pentru el o zeiţă care să-l înflăcăreze, să-i umple sufletul de dorinţă şi nerăbdare. Un om dîrz, cu multă fantezie şi o nesecată dragoste şi admiraţie faţă de tine. Pe cînd ăsta-i în vîrstă... Înţeleg: vaste cunoştinţe, sensibilitate, experienţă de viaţă... Şi totuşi, după mine, astea nu fac nici doi bani în comparaţie cu acea mare dragoste care se înfiripă între doi tineri!

— Tu uiţi că nici eu nu mai sînt tînără şi apoi... prin toate astea eu am trecut. Dacă ai şti cît de repede se destramă totul cînd nu există înţelegere, cînd îţi dai seama că nu ai acelaşi drum cu alesul tău... Nu ştiu cum să mă exprim mai bine. Ţin foarte mult ca amîndoi să aibă în general interese şi gusturi comune, iar el să posede în plus şi vaste cunoştinţe.

— Visul meu e altul. Să fie copleşit de dragoste, să se extazieze în faţa mea şi să fie gelos, să aibă în el chiar şi o

doză de ferocitate bărbătească, în aşa fel ca eu să mă simt şi zeiţă şi sclavă supusă în acelaşi timp!

— Aoleu, Rita, asta o să se termine prost! Timpul corsarilor şi al cavalerilor a apus. Partenerul tău de viaţă va căuta mai degrabă să-şi dea seama dacă nu cumva îl obligi să facă mai multe decît faci tu însăţi.

— Nu rîde, calife, sînt cît se poate de serioasă. Dacă nu iese bine, îmi voi relua libertatea.

— Libertatea nu e posibilă decît în condiţii de mare singurătate, dar adeseori oamenii n-o înţeleg, şi nici tu de altfel. Hai mai bine să bem ceai... Vreau să ştiu ce treabă ai cu califul tău?

Rita îi povesti o întîmplare care le tulburase pe toate elevele ei de la cămin. Una dintre muncitoare, o fată tînără şi bălaie, Nadia, se îndrăgostise de un aviator proaspăt ieşit din şcoală, plin de prestanţă şi prea sigur de el. Nici Nadia, nici tînărul aviator n-aveau cameră, drept care prietenele fetei luară hotărîrea să se restrîngă puţin şi să le ofere tinerilor căsătoriţi o cămăruţă chiar acolo în cămin. Asta pentru o vreme, pînă ce Nadia şi bărbatul ei îşi vor fi găsit un adăpost. Noaptea, prietenele Nadiei au fost martorele unei scene dezgustătoare. La un moment dat, uşa camerei tinerilor s-a deschis, izbindu-se de perete. Aviatorul, îmbrăcat în pripă, cu geamantanul în mînă, s-a oprit în prag, apoi s-a întors şi, trăgînd o înjurătură trivială, dădu să plece. Tînăra lui soţie, plîngînd în hohote, s-a agăţat de mîneca bărbatului care, în culmea furiei, a împins-o brutal cît colo, şi Nadia a căzut în genunchi. „Tîrfă!“ — a urlat el şi a zbughit-o afară din cămin trîntind uşa de-au zăngănit geamurile.

Prietenele ei veniră în fugă, o ridicară, o aşezară în pat, o înveliră. Din scîncetele ei nearticulate reuşiră să înţeleagă că Nadia nu era o fată neprihănită, dar că se temuse s-o mărturisească iubitului ei. Credea că va izbuti poate să-i ascundă într-un fel sau altul ceea ce fusese un scurt şi nereuşit roman de dragoste în adolescenţă. Aviatorul însă se considerase jignit în cele mai frumoase sentimente, frustrat, păcălit. Nici un fel de rugăminţi nu l-au impresionat pe gelosul care, de atunci, n-a mai apărut. Nadia e într-o stare gravă de depresiune. Biata fată stă zile întregi într-un colţ — prietenele ei au luat-o iarăşi în vechea lor cameră. Dacă nu dă nimeni pe acolo, nu-şi aprinde lumina şi nu mănîncă.

— Trebuie făcut ceva ca să iasă din starea asta.

— Eu am încercat, au încercat şi fetele, dar fără nici un rezultat. Poate vii tu să stai de vorbă cu ea. Nu face decît să repete: „Viaţa mea e distrusă, eu mi-am distrus-o singură, cine să mai aibă nevoie de mine?“

— Dar fanatic mai e şi aviatorul ăsta! se indignă Sima.

— Ia încearcă s-o iei şi altfel. Aşa a fost el crescut. Pentru bărbaţi e foarte important să fie ei primii. Asta o găseşti aproape în toate romanele.

— Ai şi găsit la ce să te referi — la vechiturile alea, unde toate se petreceau după canoane religioase.

— Ce legătură are asta cu vechiturile? Ia gîndeşte-te şi la unele opere de-ale noastre, sovietice — şi acolo eroii sînt foarte sensibili în privinţa asta. Ferească dumnezeu ca eroina să fi avut pe cineva înainte, că încep torturile, umilinţele. Aşadar, ce pretenţie să mai ai de la flăcăul ăsta? El visa ca totul să fie aşa cum a fost învăţat că trebuie să fie. Iar Nadia n-a fost decît o fricoasă căreia i-a lipsit curajul să-i spuie totul din capul locului.

— În privinţa cărţilor, poate că ai dreptate, cît despre laşitate... Adică tu voiai ca ea să ia poziţia de drepţi şi să raporteze: ştii, eu nu sînt o fecioară neprihănită; dacă vrei, iubeşte-mă, dacă nu, nu? Mi se pare dezgustător...

— Dar să nu mărturiseşti nimic, iar nu e bine. E ca şi cum te-ai ascunde de acela care trebuie să devină pentru tine omul cel mai apropiat din lume, ripostă Rita.

— Da, nu e bine nici aşa. Ce e de făcut? Sima căzu pe gînduri. Aha, mi-am amintit de omul care vorbea de linia aceea din cale-afară de subţire, fină ca un tăiş de brici, care trece printre două extreme. Margarita, am să-i telefonez şi am să mă sfătuiesc cu el în privinţa Nadiei.

— Cui, adică? Of, Serafima, ce ţi-a venit aşa deodată să ai nevoie de sfaturi? Te-ai prostit oare?

— Tu să nu mai spui prostii dacă nu ştii despre ce e vorba. Oamenii cu cunoştinţe multilaterale, enciclopediştii, au devenit foarte rari, iar un enciclopedist înzestrat cu o bogată fantezie constituie pur şi simplu un miracol.

— Dar cine e ăsta, la urma urmei? E academician, profesor?

— N-are titluri înalte. E colaborator ştiinţific, sau medic, nu ştiu precis.

Profesorul de geofizică nu-l slăbea de loc pe Andreev în dorinţa de a cunoaşte adresa lui Ghirin. Andreev îi jura

însă că n-a aflat-o nici el, şi că nici oficiul de adrese nu-i va fi de folos, întrucît Ghirin de-abia se mutase la Moscova.

Geofizicianul îşi descărcă năduful proferînd un şir de blesteme.

— Nataşa mă execută dacă mă întorc acasă fără adresă ! Spune că niciodată în viaţa ei n-a încercat un atît de nestăpînit sentiment de recunoştinţă.

— Mai curînd e consecinţa unei prea mari încordări şi deprimări psihice. Aş sfătui-o să se trateze cu calmante, ca să-şi potolească aceste elanuri nesăbuite.

— Îndrăzneşte numai să-i spui una ca asta Nataşei, cînd fiul ei a şi început să se dea jos din pat. Cîteva medicamente, două şedinţe de sugestie, şi minunea s-a săvîrşit ! strigă geofizicianul.

— Frumuseţea constă tocmai în faptul că nu e vorba de nici o minune. Este pur şi simplu rezultatul unei uriaşe erudiţii, plus o minte limpede de medic. Dar ia stai, mi-a dat în gînd cum îi poţi afla adresa : telefonează la institut, am ţinut întîmplător minte numărul... Dar îţi repet că e în zadar.

— O fac numai pentru Nataşa... Ba nu, mint, o fac şi pentru mine, mărturisi geofizicianul.

— Verocika, uite o bomboană pentru dumneata, una mare de tot. Dat fiind că am terminat, am putea chiar să ne sărutăm. Dar nu merită, ai un logodnic tare hain, spuse cu o strîmbătură studentul Serghei, ajutorul lui Ghirin. Acum ce facem, Ivan Rodionovici ? Ne apucăm de problema dumneavoastră ?

— Să ne apucăm. Am elaborat atîtea materiale pentru profesorul nostru, încît i-am asigurat lucrul pentru vreo trei luni de zile. Conform înţelegerii mele cu dînsul, pot profita acum de laborator... aş avea nevoie şi de dumneata, dacă vrei.

— Cum de nu ! Vorbeaţi despre eidetică.

— Ai ghicit. De asta o să ne ocupăm. Am şi găsit cîţiva oameni interesanţi pentru experienţe.

— Dar eidetica asta ce-o mai fi, Ivan Rodionovici ? întrebă laboranta.

— Uneori poţi întîlni oameni cu o imaginaţie vizuală de-a dreptul extraordinară. Tablouri făurite în gînd, de o limpezime şi o putere surprinzătoare, asemeni unor halucinaţii. Dacă în faţa unui astfel de om aşezi un ecran — o

coală mare de hîrtie albă — acesta, în timp ce povesteşte, proiectează, s-ar putea spune, pe hîrtie, imaginile acelea ale lui, ca şi cum ar privi pe fereastră la nişte întîmplări reale.

— Şi acest tablou care se naşte, rămîne aşa, neschimbat, în mintea lui ?

— De obicei, da. Dar se întîmplă ca prin faţa lui să treacă o succesiune de imagini, probabil conforme cu desfăşurarea poveştii ce şi-o imaginează.

— E grozav ! Aş dori să posed această însuşire.

— Poate chiar că ai şi avut-o. Imaginaţia eidetică nu e un fenomen chiar atît de rar şi e întîlnit în special la copii, care mai tîrziu o pierd.

— Verocika, îţi garantez că tu n-ai avut-o niciodată, se amestecă în vorbă Serghei.

— Şi de ce, mă rog ?

— Dacă ai fi avut-o, cu siguranţă că te-ai fi amorezat de mine.

Ghirin urmărea zîmbind cum se tachinează prieteneşte tinerii lui colaboratori, continuînd să se gîndească la experienţele ce urmau să înceapă curînd.

Fondul problemei care îl preocupa consta în aceea că în unele cazuri izolate plăsmuirile eidetice ale copiilor dau dovada unei imaginaţii mult mai bogate decît şi-ar fi putut însuşi din mediul înconjurător prin toate căile accesibile lor. Idealiştii îşi explicau foarte simplu acest surplus de informare — fie prin existenţa unei lumi necunoscute, o lume de percepţii psihice imateriale, de unde sufletul copilului ar putea, chipurile, să capete cele mai neobişnuite veşti, sau — mai adeseori — prin mijlocirea memoriei unei vieţi trecute, în cazul cînd s-ar accepta teoria migraţiunii sufletelor care, după moarte, trec dintr-un trup în altul. Este de la sine înţeles că ştiinţa nu poate accepta „tălmăcirile" acestea idealiste, însă, negînd categoric misticismul, se impune găsirea unei explicaţii reale. O dată cu dezvoltarea ciberneticii, multe procese inexplicabile ale gîndirii şi memoriei au început să capete contururi materiale. Acum Ghirin putea apela la experienţe, chiar dacă deocamdată mergea numai spre dibuirea metodei, chiar dacă nu era sigur că va atinge ţelul propus, ca acele cercetări ştiinţifice care se fac pe baza unui bagaj considerabil de date culese anterior. El avea nevoie de oameni maturi care să-şi fi păstrat eidetismul, oameni care să accepte să se supună de bunăvoie anumitor experienţe şi să fie în stare să-şi descrie

senzațiile... Pe acești oameni îi și găsise : o tînără studentă, un inginer, un pictor și un electrician. Toți patru ardeau de nerăbdare să fie folositori științei, numai că era nevoie de timp sau mai bine zis — de un laborator liber... Acum sosise momentul !

— Pe dumneavoastră vă cheamă la telefon, Ivan Rodionovici ! îl strigă laboranta dintr-un colț îndepărtat al laboratorului, întinzîndu-i receptorul.

Ghirin nu pricepu pe dată al cui e acest glas potolit și acest rîs sonor ; nu sesiză că pe firul telefonic pornea spre dînsul un adevărat val de bucurie. Nuanța de emoție, care nu-i scăpă lui Ghirin, îi dezvălui că aceea care chemase nu era nici ea indiferentă la această convorbire ; asta îi spori bucuria. Răspunse că mai bine îi convine să se vadă chiar în ziua aceea, pentru că a doua zi începea experiențele — și primi încuviințarea.

Rămase o clipă lîngă aparat, calculîndu-și timpul. Aci îl găsi studentul care aduna la un loc „rebuturile" muncii precedente — notițe, diagrame, scheme de cîmp vizual, ciornele de rapoarte cu privire la experiențe.

— Mîine începem, Ivan Rodionovici ?

— Negreșit. Electricianul lucrează în schimbul de seară, așa că punem mîna pe el chiar dimineața. Am să-i telefonez.

— Ce trebuie să pregătesc ? Numai ecranele, creioanele și aparatajul medical obișnuit ?

— Nu, Vera să pregătească și encefalograful. Pe cel mare. Electrozii nu-i vom așeza decît pe jumătatea posterioară a capului — unsprezece bucăți. Medicamentele le voi aduce eu, siringa de asemenea — sînt obișnuit cu a mea.

— Oare *acidul lisergic* [6] nu se ia pe gură ?

— Ba da. Dar cine știe ce se poate întîmpla ? Da, bine că veni vorba — pentru orice eventualitate să pregătești și oxigenul. Balonul și masca, nu pernele.

— Dar...

— Experiența se face pe om și cu toate că nu există nici un pericol, nimic nu trebuie scăpat din vedere, conchise grăbit Ghirin. Psihicul îți joacă uneori niște feste... Ei, e timpul să plec. Termină și dumneata și odihnește-te ca lumea. Plimbă-te sau du-te la un film, condu-o acasă pe Verocika cu vaporașul. E o seară caldă cum rar întîlnești. La revedere !

Rămaşi singuri, studentul şi laboranta se priviră nedumeriţi.

— Auzi, seară caldă ?! E o frigăraie de nu-ţi vine să ieşi fără palton, spuse mirat studentul.

Verocika zîmbi cu atîta înţeles, încît Serghei exclamă:

— Oare „ea“ să-i fi telefonat ?

— Bineînţeles. Ce prostuţ eşti încă, Serioja !

— Nu cred. Asta o spui dinadins. O maşină cibernetică, aşa cum e Ivan Rodionovici al nostru, poate fi oare scoasă de pe linie ? Îmi pun capul că e vorba de un nou obiect de experienţă !

— Dacă n-ai prea mare nevoie de cap, atunci fă-o. Eu însă, în locul tău, n-aş risca nici măcar un fir de păr.

— Nu, zău ! Şi cum e după... glas ?

— Destul de bine, are un glas plăcut, vorbeşte politicos şi calm.

— Nu asta vreau să întreb. Cam cîţi ani să aibă, dacă eşti atît de perspicace ?

— Cum să-ţi spun... După glas pare a fi o persoană mult prea tînără. Dar să lăsăm pălăvrăgeala. Să ne strîngem lucrurile şi să mergem. Îndeplineşte ordinul — condu-mă cu vaporaşul.

Ghirin se întoarse acasă tîrziu.

Hoinărise mult timp împreună cu Sima pe minunata alee de tei de pe Şoseaua Vorobiov. Fata îi vorbi despre cazul nefericitei Nadia. Pe Ghirin întîmplarea îl impresionă şi făgădui fetei că imediat după conferinţa care se va ţine la Casa artiştilor plastici peste două zile, o va lua la bibliotecă şi-i va arăta monstrul care pricinuise cele mai groaznice chinuri şi cele mai mari rele femeilor întregii Europe. Rădăcinile geloziei şi ale urii care distruseseră fericirea modestei Nadia veneau de acolo, şi Ghirin socotea că înţelegerea acestei legături cauzale o va înarma pe Sima, iar prin intermediul ei şi pe Nadia, cu destulă energie ca să iasă la suprafaţă din naufragiul ei sentimental.

După ce-o urcă în troleibuz, Ghirin porni spre casă pe jos, depănînd amintirile din trecut care-l tulburaseră.

Toată lumea din casă dormea de mult. Ghirin îşi scoase încetişor pardesiul şi se apropie de birou. Pe perete atîrna o reproducere în culori. Cu spatele spre întunericul nopţii şi puternic luminată din faţă, şedea picior peste picior, pe marginea unei mese, o fată în costum alb de *Colombină.*

Trunchiul era puţin dat spre spate, iar în mîna ridicată ţinea un trandafir. Masca micuţă care-i ascundea partea de sus a obrazului părea indiferentă, contrastînd puternic cu dinţii strălucitor de albi şi cu pomeţii fragezi, uşor ridicaţi din pricina rîsului ei nepăsător. Fustiţa scurtă şi înfoiată îi descoperea pînă sus picioarele îndoite din genunchi şi încrucişate la glezne, pentru menţinerea echilibrului. Aveai impresia că dintr-o clipă în alta fata se va cocoţa sus pe masă dansînd, sau va coborî dintr-o săritură, mistuindu-se în bezna nopţii...

Ghirin scoase reproducerea de pe perete, o întoarse în aşa fel, încît să nu-l supere luciul sticlei şi citi versurile scrise oblic, cu litere avîntate, jos, în colţul din dreapta:

De vei afla c-ai fost respins de marele-ţi prieten
De vei afla că arcul lui Eros n-a fost destul de-ntins...

Această amintire, insuportabil de vie, îi strînse dureros inima, dar Ghirin o respinse, gîndind că memoria, mai ales cînd se referă la întîmplări foarte vechi, e cît se poate de perfidă. Noi ţinem minte, mai întîi de toate, ceea ce a fost bun, viu, puternic, iar perioadele lungi de viaţă, lipsite de însemnătate, se pierd în noianul zilelor obişnuite. Oricînd şi oriunde, să fiţi circumspecţi faţă de amintirile oamenilor din altă generaţie. Ei n-au intenţia nici de a se păcăli pe ei, nici de a induce în eroare pe ceilalţi; din viaţă au reţinut doar mirajul senzaţiilor şi chipurilor selecţionate de memorie, ba încă înfrumuseţate de regretul trist al zilelor tinereţii lor, sănătoase şi puternice, care îşi leapădă iute oboseala, care doarme somn greu, şi crede că aşa va fi întotdeauna, că sfîrşitul firesc a tot ce e viu fie că nu-i priveşte, fie că sălăşluieşte undeva într-o depărtare la care nu vor ajunge nicicînd. În general e întocmai ca într-o operă literară: pe de o parte viaţa pare adevărată, reală, iar pe de alta, concentrată — marile trăiri şi impresii acoperă zilele mărunte şi triste cu meschinele lor dezamăgiri. Aidoma se petrec lucrurile şi aici: dragostea veche e înfrumuseţată datorită faptului că memoria n-a reţinut dintr-însa decît clipele de trăire intensă, vii, puternice şi care nu pot fi uitate. Tocmai de aceea Ghirin îşi aduce aminte nu de întîmplările reale din trecut, ci de esenţa lor, de ceea ce a fost atunci mai frumos şi mai drag inimii sale.

Cercetă îndelung portretul mare al unei balerine, pictat de Serebriakova, atîrnat deasupra canapelei. O fată îmbrăcată într-un splendid costum, ca o zînă din basmele romantice din secolul trecut, cu capul uşor aplecat şi faţa încadrată de bucle negre, cu privirea fixă, tristă şi gînditoare. Ghirin se încruntă frămîntîndu-şi mintea, apoi făcu un pas hotărît spre masă şi, cu un zîmbet abia mijit pe buze, scoase dintr-o mapă un desen pe care-l aşeză în locul *Colombinei*. Executat în culori vii şi pure, reprezenta o dansatoare stînd pe vîrful piciorului stîng, cu dreptul ridicat şi îndoit din genunchi. În braţele ei goale flutura un voal lung cărămiziu. Obrazul rotund cu ochi prelungi era aplecat spre umărul drept. Asemănarea cu Sima atît la obraz, cît şi la corp îl uimi şi-l încîntă. Dansatoarea purta pantaloni violet-închis, o fustiţă largă de un albastru-tare căptuşită cu galben, un corsaj verde strîns cu nişte aripioare străvezii în spate. Bakst. *Truhanova în rolul Peri* — glăsuia subtextul.

CAPITOLUL 5

Două trepte spre frumos

Sala micuţă de pe Kropotkinskaia era ticsită de lume. Spre surprinderea lui Ghirin, marea majoritate a publicului o forma tineretul. Pe „maeştrii" mai vîrstnici sau bătrîni ai artelor plastice din primele rînduri îi puteai recunoaşte după expresia lor plictisită sau voit dispreţuitoare. Nu o dată întîlnise Ghirin la unii această dorinţă, inexplicabilă cînd e vorba de oameni ai societăţii sovietice, de a-şi lua un aer de stupidă superioritate.

Cercetă cu atenţie sala cu ochiul lui de observator-naturalist căruia nu-i scapă nimic şi o văzu în rîndul al şaselea pe Sima, cu bărbia ei fermă şi rotundă, mult ridicată, spre a privi peste capetele celor din faţă. În aceeaşi clipă, un sentiment fulgerător de bucurie îi năpădi inima: femeia aceasta i se păru uimitor de atrăgătoare. Ciudat! De ce simţea oare asta tocmai acum, în toiul căutărilor lui încordate, a bătăliei ce urma s-o dea împotriva rutinei şi a făţărniciei, el care avea regretul permanent al timpului irosit... Dar iat-o acolo pe ea, într-o rochie de culoarea cafelei ; nu-l vede ; prezenţa ei are însă pentru dînsul, într-un fel, o mai mare importanţă decît tot restul. Poate că inima omului ră-

mîne întotdeauna accesibilă frumosului, şi, de cîte ori îl întîlneşte, reîmprospătează veşnica aşteptare inconştientă a ceva nou, pentru care de fapt şi merită să trăieşti ?

Ghirin îşi ascunse zîmbetul şi se apropie de catedră fără să-şi ia ochii de la fată. Chipul ei se lumină de o sinceră bucurie.

Preşedintele anunţă începerea prelegerii.

— Ceea ce am să spun aici — expunerea pe care o voi face — n-aş crede că poate fi considerată drept o prelegere — începu rar şi cu vocea limpede Ghirin. Trecînd prin sală mi-au ajuns la ureche unele reflecţii cu privire la mine şi la ceea ce voi expune. Unii, cu precădere tinerii, spuneau că vor asculta cu plăcere cum vor fi strînşi cu uşa înfumuraţii şi mîzgălitorii. Alţii, mai vîrstnici, afirmau cu convingere că-l vor pune cu toată plăcerea cu botul pe labe pe doctoraşul care intenţionează să-i dăscălească pe artişti. Vă pot asigura că n-am venit cu gîndul de a dăscăli, sau de a strînge cu uşa pe careva şi nici de a fi pus cu botul pe labe.

Cred că nu ne aflăm nici la un miting de adversari politici, nici la tribunal şi nici pe stadion. Eu intenţionez să discut aici asupra celor mai dificile probleme ale naturii umane cu nişte oameni instruiţi şi dornici de cunoştinţe noi. S-ar putea ca ştiinţa să ne ofere, pentru întîiá oară în toată istoria omenirii, posibilitatea de a rezolva aceste probleme...

Auditoriul se potoli, interesat de această introducere neobişnuită. Ghirin urmă :

— În anul 1908, pe fundul Mării Egee, în apropierea Insulei Terra, scafandrii au descoperit epava unei corăbii greceşti antice din primul veac al erei noastre, sau înainte de era noastră — data nu s-a putut stabili cu exactitate. În această corabie a fost găsit, printre alte obiecte, un mecanism ciudat, lucrat din bronz — o îmbinare complicată de rotiţe dinţate — oarecum asemănător cu mecanismul unei pendule cu greutăţi. Timp de o jumătate de secol savanţii n-au izbutit să dezlege taina acestui mecanism. Abia de curînd s-a lămurit că era o originală maşină, creată în vederea calculării mişcării planetelor, foarte importantă pentru prezicerile astrologice în acele timpuri.

Dar nu e vorba de maşină, ci de faptul că noi n-am fost în stare să-i pricepem menirea pînă în momentul în care am creat noi înşine instrumente asemănătoare, bineînţeles mult perfecţionate. Tot astfel ne aflăm şi noi de mii de ani, nu în faţa unei maşini primitive, ci în faţa celei mai com-

plexe şi superioare îmbinări de mecanisme biologice supuse aceloraşi legi fizice şi chimice, care se desăvîrşesc în decursul istoriei, ca şi oricare din maşinile făurite de noi. Abia în vremurile din urmă — între anii patruzeci şi cincizeci ai secolului nostru — a avut loc un avînt nemaipomenit al ştiinţei, extinderea nelimitată a orizonturilor ei. Întreaga omenire s-a convins de uriaşa ei putere ; în rău sau în bine — asta depinde de noi.

Acest avînt al ştiinţei ne dă putinţa să purcedem la studierea celei mai complexe creaţii a naturii — făptura înzestrată cu darul gîndirii — omul. L-am studiat noi şi înainte, dar am crezut cu naivitate că un bisturiu obişnuit, un cîntar şi o analiză chimică sumară pot rezolva probleme pentru înţelegerea cărora este nevoie de microscopul cuantic, analizatori electronici şi maşini de calculat. Biologia, ca şi celelalte ştiinţe despre om, a dobîndit azi capacitatea de a descoperi unele particularităţi ale organismului uman, inaccesibile înainte vreme înţelegerii noastre...

Ghirin vorbi despre drumul, de o uriaşă durată, al dezvoltării istorice a animalelor din care a rezultat pînă la urmă omul, a vorbit despre milioanele de legături, de o extremă fineţe, care străbat toate celulele organismului ca nişte fire întinse spre lumea exterioară care reacţionează la felurite radiaţii — luminoase, calorice, sonore, moleculare — la torente magnetice care gonesc şi vibrează în jurul nostru. A pomenit despre mecanismele ereditare care transmit nu numai întreaga informaţie necesară formării omului nou, ci şi uriaşul bagaj de cunoştinţe ale generaţiilor anterioare, reflectate prin instincte şi în activitatea subconştientă a creierului. În acesta din urmă se află un fel de pilot-automat care ne conduce prin toate schimbările mediului înconjurător, fără participarea gîndirii conştiente şi care ne apără cu devotament de boli, urmărind fără preget reglarea corectă a funcţiilor organismului pe care o realizează şi sistemul nervos şi sistemul mai vechi al reglării chimice — hormonii şi enzimele.

Creierul omului este o suprastructură colosală legată de natură prin miliarde de tentacule ; el oglindeşte necesităţile extrem de complicate ale naturii, drept care are — putem spune — o complexitate universală.

Omul este şi el un univers, profund, misterios, inepuizabil, și lucrul cel mai de seamă acum îl constituie nevoia de a se descoperi fără întîrziere toate necesităţile pe care

le are. Şi asta nu cu amînări de sute de ani şi nici făcîndu-se apel la fiinţe superioare din cosmos — numească-se ele astronauţi sau zei aflaţi pe alte planete.

Domeniul subconştientului la om este nebănuit de vast. Volumul memoriei instinctive înmagazinată într-însul este chiar greu de închipuit. În viaţa primitivă procesele psihice subconştiente joacă un rol primordial în vederea conservării speciei, iar animalele sînt mai automatizate, mai robotizate decît ne-o închipuiam noi înainte.

Viaţa primitivă a omului este atît — Ghirin îşi ridică palma mult de tot, iar civilizaţia — atîtica — arătă el apropiind degetul mare şi arătătorul, şi lăsînd între ele o distanţă milimetrică. Creierul este natură şi univers, dar nu universul unui singur moment curent, ci al întregii lui istorii de milioane de ani, şi experienţa creierului reflectă nu numai această vastitate de necuprins a proceselor din natură, ci şi întreaga lor evoluţie. De unde şi logica dialectică — exprimarea esenţei acestui creier, iar psihicul nostru, care reflectă lumea înconjurătoare, este de asemeni un proces în continuă mişcare ca tot ce ne înconjoară.

Baza senzaţiei de frumos a esteticii şi moralei noastre se ridică din adîncul subconştientului şi, făcînd contact cu conştiinţa în procesul de gîndire, se transformă în imagini şi senzaţii... Vă rog să mă iertaţi, îmi dau seama că nu explic destul de bine, dar nu ştiu cum aş putea s-o fac altfel. Cu acestea zise, s-ar putea încheia introducerea, care a ţinut cam mult. Acum îmi rămîne să vă spun că întregul nostru simţ al frumosului, plăcerea estetică şi bunul-gust nu sînt decît experienţa de viaţă acumulată în subconştient de miliarde de generaţii anterioare. Această experienţă e dirijată în vederea selecţionării a tot ce este mai perfect organizat, universal şi avantajos în lupta pentru existenţă şi pentru perpetuarea speciei. În aceasta constă esenţa frumuseţii, înainte de toate a celei omeneşti, sau animale, pentru că ea e pentru mine, ca biolog, mai uşor descifrabilă decît perfecţiunea liniei unui val, a unui zid, proporţiile unei clădiri, sau o armonie de sunete...

Ghirin tăcu. Sala fu străbătută de un murmur, şi un bărbat gras cu ţăcălie se ridică în picioare.

— După cîte înţeleg, dumneavoastră reduceţi estetica noastră la nişte senzaţii subconştiente. În privinţa asta, mărturisesc, îl întreceţi şi pe Freud [7] ! Oratorul se întoarse spre ascultători, vrînd parcă să-i fie împărtăşită indignarea. Ghi-

rin însă nu-l lăsă să-şi rostească a doua frază, probabil bine pregătită.

— A reduce nu este o expresie care corespunde realităţii. Să nu aruncăm vorbe în vînt. Eu cred că izvoarele principale ale senzaţiilor de frumos se găsesc în zona memoriei subconştiente şi sînt generate nu de cine ştie ce intuiţie supranaturală, ci de experienţa milenară a nenumărate generaţii. În ceea ce-l priveşte pe Freud, e o neînţelegere. Freud şi adepţii lui operează cu acelaşi material ca şi mine, cu activitatea psihică a omului. Însă drumul lui Freud — coborînd în străfundurile psihicului, vrea să ne înfăţişeze motivele primitive ale acţiunilor noastre. Reducerea de către Freud a psihicului la patru-cinci emoţii principale este o deformare primitivă a realităţii. El a respins total legătura complexă a informaţiei ereditare şi a scăpat cu totul din vedere puternica influenţă a instinctelor sociale consolidată de selecţia ce s-a produs în decursul a milioane de ani, influenţă care alături de grija pentru posteritate a creat în psihicul nostru baze solide de sacrificiu, duioşie şi altruism care paralizează străfundurile întunecate ale egoismului bestial. De ce oare au uitat, Freud şi adepţii lui, că încă în stare primitivă omul era supus selecţiei naturale în drum spre constituirea societăţii ? Comunităţile erau cu atît mai viabile, cu cît membrii îşi luau mai vîrtos apărarea unul altuia. Freudiştii au pierdut toată preistoria reală a omului şi au rămas ca nişte sinistraţi numai cu hornurile pe locul incendiului — cu cîteva instincte elementare ce ar putea mai degrabă privi o moluscă fără creier decît adevărata psihologie a unei fiinţe cugetătoare. Menirea mea, ca biolog sovietic, este să urmăresc cum, pornind de la nişte baze primitive de senzaţii şi gîndire, se formează, devine o realitate cu totul materială, tot ceea ce e măreţ, frumos şi înălţător, adică ceea ce, în fond, reprezintă omul şi-l deosebeşte de monştrii născociţi de şcoala lui Freud. Nu e limpede ?

— Posibil — sări din nou artistul cu ţăcălie, cu o schimă de nemulţumire. Dar oare noţiunea de frumos, mai ales frumuseţea omului, a trupului său minunat, nu este decît simţul de discernămînt supt o dată cu laptele mamei, cel al utilităţii în vederea perpetuării speciei ? Părerea asta aduce a crescătorie de animale şi o găsesc chiar jignitoare pentru femei.

— Urmează acum să afirmaţi că e jignitor să fii om pentru că ai intestine şi anumite nevoi, precum şi faptul că tre-

buie să mănînci în fiecare zi, răspunse Ghirin calm şi, după cum i se păru Simei, cu o nuanţă de tristeţe în glas, ceea ce stîrni rîsul sălii. O astfel de concepţie nu este nouă. La începutul secolului nostru, printre savanţi era la modă să i se reproşeze omului imperfecţiunile lui, iar naturii care-l crease — prostia. Pînă şi Helmholtz [8], de pildă, studiind ochiul omenesc, exclamase : „Ce prost oculist mai e şi dumnezeu ! Eu aş fi conceput ochiul mult mai bine !“ Dar, vai, marele savant nu putuse declara o asemenea nerozie decît din pricină că gîndea formal. Helmholtz nu cunoştea dialectica naturii nici pe departe, altfel ar fi înţeles că ochiul, răspunzînd mai multor meniri, în parte complet contradictorii, ca sensibilitatea la lumină şi ascuţimea văzului, se deosebeşte prin minunatul echilibru al acestor două extreme. Noi, care am parcurs un drum atît de lung după Helmholtz, nu avem încă aparate care să înregistreze două-trei cuante de lumină, ca ochiul. Iar imperfecţiunea lui optică este minunat compensată chiar în creier, prin experienţa văzului... Aşadar, organismul omului este construit extrem de complicat şi, în acelaşi timp, splendid, dar, dat fiind că este o creaţie a lumii materiale, e construit pe două planuri, adică dialectic. Organismul însuşi e alcătuit dintr-o multitudine de elemente contradictorii ale căror conflicte se rezolvă pe parcursul unei dezvoltări de o extrem de lungă durată. Organismul nu poate în nici un fel să depăşească limitele materialităţii şi de aceea toate simţămintele, noţiunile şi instinctele noastre reprezintă o reacţie la fenomene exclusiv materiale. La fel şi cu simţul estetic : el nu e decît oglindirea a ceva foarte real şi important, din moment ce s-a fixat în memoria ancestrală, subconştientă a generaţiilor şi a devenit unul din modurile esenţiale în care percepem lumea exterioară — nicicum altfel ; altminteri ne vom cufunda din nou în cloaca idealismului. Iar dacă este aşa, înseamnă că legile de bază ale simţului estetic trebuie să se supună cercetării ştiinţifice. Înainte vreme asta nu era cu putinţă, dar acum a sosit timpul să fie !

— E nemaipomenit de greu ! exclamă cineva din fundul sălii.

— Desigur că e greu ! Tot ce e nou şi necunoscut e greu. Şi fără îndoială că eforturile noastre comune — ale dumneavoastră, ale făuritorilor şi culegătorilor de frumos, şi ale savanţilor, vor duce într-un viitor apropiat la o adîncă înţelegere a frumosului.

— Dar pentru ce ? întrebă cu un aer nepăsător, îngustîndu-şi ochii o femeie înaltă, care şedea la picioarele catedrei, gata-gata parcă să-şi întindă mădularele.

— Într-adevăr, pentru ce ? se auziră deodată cîteva glasuri. Cît ni s-a tot repetat că amestecul gîndirii omoară inspiraţia creatoare.

— Povestea lui Mozart şi Salieri, de a verifica armonia prin algebră ! aruncă dispreţuitor un omuleţ cu o coamă bogată de păr cărunt.

Sima îl urmărea neliniştită pe Ghirin, speriată la gîndul că această conferinţă, care o interesa atît de mult, va fi întreruptă. Însă omul acesta puternic, cu faţa lui mare, cu ochi sfredelitori şi în acelaşi timp buni, nu păru de fel intimidat.

— De acord, e un exemplu bun ! Salieri, în căutările lui, a fost un savant, dar greşeala sa, dacă acceptăm această pildă poetică drept realitate, era că a aplicat aici o altă ramură a matematicii decît ar fi trebuit. Să observăm, totuşi, în treacăt, că armonia a şi fost încredinţată matematicii şi că în curînd maşinile vor scrie simfonii — mediocre, de bună seamă, dar cîte lucrări mediocre n-au existat oare în arta tuturor timpurilor şi popoarelor ? !

Sima observă cum se îmbujorase la faţă femeia înaltă care continua să afişeze o atitudine cît se poate de nepăsătoare.

— Rămîne însă întrebarea cea mai importantă : pentru ce ? Pentru ce să cunoaştem adică legile naturii, lumea înconjurătoare ? Dar a pune sub semnul întrebării necesitatea unei asemenea lămuriri, aici în mijlocul unui auditoriu alcătuit din intelectuali, ni se pare pur şi simplu ridicol. Am să vă spun însă altceva — oare pe dumneavoastră, artiştii, nu vă interesează şi nu vă par importante cauzele care ne determină să socotim că un lucru este minunat, iar altul nu ? Oare nu aveţi nevoie să înţelegeţi care anume este criteriul frumuseţii, al bunului-gust, pe ce se bazează plăcerea estetică ? Oare n-aţi dori să cunoaşteţi toate acestea, tocmai pentru a evita lucrările mediocre şi greşelile gratuite, pentru a vă înarma mai bine în lupta întru cucerirea unor trepte noi, superioare, în artă ?...

Ghirin îşi roti privirea asupra asistenţei şi aproape că tresări, auzind glasul vibrînd de emoţie al Simei :

— Destul, nu vă mai pierdeţi vremea, vorbiţi-ne despre aceste legi ! Cei pe care nu-i interesează, să plece sau să doarmă... Ultimele cuvinte ale fetei fură acoperite de un vuiet

aprobator, de rîsete şi de aplauze. Surîse şi Ghirin, aruncînd o privire spre Sima. Aceasta se fîstîci şi se grăbi să se ascundă în spatele a doi indivizi cu o înfăţişare sinistră — de la începutul conferinţei rămăseseră tot timpul ca nişte stane de piatră.

— Bine ! glasul lui Ghirin tună pe neaşteptate. Atunci, să cădem la o învoială : dumneavoastră să nu mai întrerupeţi, oricît de straniu vi s-ar părea ceea ce voi spune, iar la sfîrşit, vă stau la dispoziţie, întrebaţi, îndoiţi-vă, criticaţi...

Aşadar, organismul nostru nu poate fi respins decît de ceva cu totul real, el stînd pe o temelie materială. Dumneavoastră, artiştii, de pildă, apreciaţi în mod obişnuit, din ochi, să zicem, lungimea unor linii raportate una la alta, dar cum procedaţi ? În tăcerea care se lăsase, Ghirin reluă : Eu am pus întrebarea nu ca să vă umilesc sau să vă reproşez neştiinţa şi nici ca să mă prevalez de înţelepciune. Puţini oameni îşi imaginează adevăratul mecanism al unui proces atît de simplu în aparenţă ca acela de a compara două linii. Urmărim cu ochii întîi o linie, apoi cealaltă. Linia mai lungă, spre a fi percepută, cere ca ochii să se rotească un timp mai prelungit. În muşchii care pun ochii în mişcare se va acumula mai mult acid lactic — toxina oboselii, iar aceasta, pe baza experienţei creierului şi a sistemului nostru nervos, ne va da senzaţia unei linii de o lungime mai mare. În acest caz precizia este surprinzătoare, deoarece diferenţa cantitativă de toxină va fi infimă — e vorba literalmente numai de cîteva molecule. Dar în acelaşi timp ele constituie baza absolut materială servită de procesul chimic al activităţii muşchilor din corp.

Omul se deosebeşte de toate animalele superioare ale întregului univers prin aceea că posedă în cel mai înalt grad simţul formei, pe care ne ajută s-o comparăm şi s-o apreciem muşchii ochilor sus-amintiţi. Acest simţ este folosit de natură pentru îndeplinirea celei mai de seamă acţiuni — atracţia reciprocă a sexelor. Cîndva, vertebratele — tîrîtoare — cele mai vechi care trăiau pe pămînt şi păsările înrudite cu ele aveau ca simţ principal — văzul, a cărui ascuţime era uneori de-a dreptul surprinzătoare ! Condorii văd mortăciunea care zace pe un loc plat la o depărtare de aproape o sută de kilometri. Un văz foarte dezvoltat îl au şi crocodilii şi chiar şopîrlele mici, şi, în genere, toate speciile de şopîrle — sauropodele, cum le numesc zoologii. Şi iată cum împestriţarea solzilor, a penelor, coloraţia

cea mai curioasă sau cele mai subtile nuanţe de culoare, alcătuiesc pentru sauropode semne de recunoaştere, de diferenţiere sau de atracţie. La păsările care au un creier mai dezvoltat decît şerpii şi crocodilii, penajul pitoresc al masculului o atrage pe femelă şi o cucereşte. Cu cît speciile sînt intelectualmente situate pe o treaptă mai ridicată, cu atît sînt mai puternice şi mijloacele pe care le întrebuinţează pentru a obliga sexele — îndeosebi femela — să se supună legilor firii. O anumită gamă de culori hipnotizează pur şi simplu animalul înzestrat cu o deosebită sensibilitate faţă de ele.

Să mai urcăm o treaptă pe scara evoluţiei. La vertebratele superioare, mamiferele, din care facem şi noi parte, simţul principal a devenit mirosul — este un simţ conducător, cu toate că şi văzul ocupă un loc destul de important în rîndul mijloacelor de percepere a lumii exterioare. Mirosul — iată mijlocul cel mai de seamă al animalelor de sexe deosebite pentru a atrage şi a fermeca. Omul, cu mirosul lui mai slab dezvoltat, a compensat această carenţă prin văzul obiectiv, binocular, percepînd cu ascuţime adîncimea şi forma. Un văz asemănător îl au şi multe din animalele sălbatice printre care şi maimuţele : pentru a sări de pe o ramură pe alta, de la o înălţime enormă, trebuie să vezi foarte precis — de asemenea ca să apuci, cînd urmăreşti o pradă. Marea capacitate psihică a creierului omenesc a accentuat şi mai mult acuitatea văzului — simţul formei devenind şi pentru om o senzaţie preponderentă, natura a folosit-o imediat pentru aceeaşi mare acţiune — perpetuarea speciei. Posedînd un deosebit simţ al formei, pe lîngă cel al culorilor, sunetelor şi mirosurilor, obţinem întreaga gamă de senzaţii din care se alcătuieşte percepţia frumosului. Şi iată cum, folosind simţul formei în vederea atracţiei sexelor, natura a fost nevoită să asigure o justeţe automată în alegere, codificînd în formă, culori şi sunete, perceperea a tot ce se apropie cel mai mult de perfecţiune. Încă de pe atunci, strămoşii omului, situaţi pe o treaptă mult inferioară de dezvoltare, au început să se orienteze just în alegerea celor mai buni tovarăşi de viaţă. Procesul de selecţie sexuală se petrecea nu numai cu o mai mare intensitate, dar avea şi o orientare justă, pe scurt, toate au început să meargă cum trebuie pentru ascensiunea pe scara evoluţiei istorice, a desăvîrşirii tot mai mari a organismului omenesc. Iar mai tîrziu, cînd am început să cugetăm şi să înţelegem lumea din

jurul nostru, această alegere instinctivă şi justă a fost astfel codificată, încît perceperea ei să ne facă plăcere, să ne bucure, transformîndu-se într-o impresie de frumos, în senzaţia pe care o numim desfătare estetică. Dar, de fapt, nu este decît experienţa acumulată de milioane de generaţii, o dată cu alegerea şi determinarea a ceea ce este perfect, a ceea ce este construit corect, din punct de vedere anatomic, şi răspunde cel mai bine menirii sale funcţionale... Un mecanism — da ! Procesul lent de dezvoltare istorică a chezăşuit în acest mecanism înfăptuirea unei inevitabile perfecţionări, a înălţării. Iată de ce frumosul prezintă atîta importanţă pentru om.

Absolut toate simţurile care ne produc senzaţia de frumos au în fond o mare însemnătate şi exercită o influenţă binefăcătoare asupra organismului nostru, fie că e vorba de o îmbinare de sunete şi de culori, fie de mirosuri. Faptul că lucrurile pe care le percepem ca frumoase, armonioase, sînt construite după legi matematice riguroase, este incontestabil. Descoperirea tainelor frumuseţii depinde de cercetările atente ale unor procese fizice care se produc în organismul nostru. Dar eu nu mă voi depărta de subiect vorbind despre ceea ce mai trebuie făcut — de acel noian de fenomene interesante şi misterioase care se cer studiate — ci mă voi limita la analizarea frumuseţii omului, la perfecţiunea fizică a corpului omenesc.

— Să fie, oare, totul atît de simplu ? Să se reducă totul la utilitatea anatomică ? nu se putu abţine să nu întrerupă expunerea o femeie frumoasă, cu păr blond auriu şi sprîncene negre, care şedea aproape de catedră.

— Aveţi dreptate, răspunse Ghirin, nu e de loc simplu. Nu e vorba de osatura de bază a perceperii, pe care se clădeşte gama extrem de încurcată a psihologiei şi a gusturilor personale, care depind de astă dată de constituţia noastră individuală, de temperament şi de experienţă. Dar noi trebuie să pornim de la această bază şi, găsind în ea capătul firului, să depănăm ghemul pînă la sfîrşit, cu prudenţă şi răbdare. Iar aci este cu neputinţă să ne lipsim de ajutorul artiştilor.

— Dar artiştii s-au ocupat de cînd lumea cu aflarea legilor frumuseţii, şi eu nu înţeleg despre ce anume vorbiţi, îl întrerupse iritat omul cu ţăcălie.

— Îmi pare rău, înseamnă că n-am izbutit să explic nimic, răspunse Ghirin cu o ironie abia perceptibilă. Regret că n-am spus chiar de la început că în decursul mileniilor,

de cînd este în ființă arta plastică, nu s-a făcut, din punctul meu de vedere, nici o singură încercare, într-adevăr științifică, de a se explica simțul estetic. Canoane, măsurători, jonglerie cu cuvintele „volum, corelație, proporție" întîlnim într-o sumedenie de cărți nemțești pseudoștiințifice și falsantropologice, la toți cei care încercau să traducă limbajul artei în noțiuni raționaliste. Toate părțile componente ale corpului omenesc au fost raportate unele la altele și măsurate de mii de ori de un abate învățat încă din secolul al șaptesprezecelea. Nu poți să nu-ți scoți pălăria în fața eforturilor titanice pentru înțelegerea frumosului pe care le-au făcut oamenii din vechea Indie, din vechea și noua Europă, din China și Japonia! Dar nu poți să nu întrevezi și sterilitatea acestor încercări, tocmai pentru faptul că explicația au căutat-o în afara omului. Acum e cu totul limpede că senzațiile estetice își au obîrșia în străfundurile ființei noastre. Trebuie să mergem însă mai departe și să stabilim regulile după care anumite forme, linii, culori, se reflectă în conștiința noastră drept „frumusețe neasemuită". Și dacă vorbim despre frumusețea omenească, aceasta nu poate fi ruptă de simțămîntul de patimă, deoarece țelul ei inițial este compasul în căutarea desăvîrșirii a ce este mai favorabil pentru perpetuarea speciei! Totuși cercetarea, chiar și superficială, a extraordinarei complexități a structurii omului ne-ar duce prea departe. Să ne întoarcem, așadar, la lucruri mai simple.

Care sînt punctele comune de plecare ale concluziei noastre: omul acesta este oare frumos? O piele strălucitoare, netedă și intinsă, un păr des, ochi limpezi și curați, buze roșii. Dar acestea sînt indiciile directe ale sănătății, în general, ale unui metabolism perfect, ale unei minunate vitalități. E frumoasă ținuta dreaptă, cu umerii ridicați, privirea atentă și capul sus, pe care o numim atitudine mîndră. Sînt caracteristicile unei firi voluntare, energice — însușirile unui corp armonios dezvoltat, în veșnică mișcare sau antrenament — alert — cum ar spune fiziologii. Nu degeaba actorii, mai ales actrițele de cinema, dansatoarele, manechinele, toți acei pentru care e important să impresioneze prin farmecul iradiat de persoana lor, femei sau bărbați, sînt instruiți special cum să meargă, să stea în picioare sau jos într-o atitudine alertă, pe care în limbaj comun am numi-o corectă. Nu degeaba militarii se deosebesc de noi, civilii, nesportivi, printr-o ținută corectă și agerime în mișcări. Să spun ceva mai mult. Ați observat ce atitudini iau animalele

— cîinii, caii, pisicile — cînd ne par ele deosebit de frumoase? În momentele lor de maximă vioiciune, cînd, de pildă, animalul se înalţă cît poate pe picioarele dinainte, îşi ciuleşte urechile, îşi încordează toţi muşchii. De ce asta? Pentru că în asemenea momente ies cel mai puternic în evidenţă semnele de energie activă a corpului!

Şi astfel, arcul dur al energiei, strîns de condiţiile grele de trai, într-un corp viu omenesc este perceput de noi ca ceva minunat, care ne atrage şi prin aceasta împlineşte sarcina pusă de natură — unirea celor mai potriviţi indivizi în lupta pentru existenţă, asigurînd o justă selecţie. Acesta este înţelesul biologic al simţului estetic care joacă un rol primordial atît la omul primitiv, cît şi în viaţa civilizată.

Un om cu o sănătate ideală nu simte nevoia de a-şi sufla nasul sau de a scuipa, iar mirosul lui este foarte slab. E de prisos să vă explic de ce mare importanţă era echilibrul chimic al organismului în viaţa primitivă, cînd omul fie că era pîndit de fiare, fie că el urmărea prada.

Aceasta nu este însă decît prima treaptă, fundamentală, spre frumos. Să mergem mai departe. Ce este oare incontestabil frumos la om, în afara deosebirilor individuale de gust, de cultură sau a particularităţilor de rasă? De pildă, nişte ochi mari şi totodată depărtaţi, nu prea proeminenţi, şi nici prea adînciţi în orbite. Cu cît ochii sînt mai mari, cu atît este mai mare şi suprafaţa retinei, deci şi vederea este mai bună. Cu cît ochii sînt mai depărtaţi, cu atît este mai bună stereoscopia văzului, adîncimea planurilor. Poziţia ochilor în orbite oglindeşte starea ţesuturilor înconjurătoare şi a reglementării hormonale a organismului: probabil că poziţia lor medie în orbite este cea mai bună. Sînt frumoşi dinţii regulaţi, bine înfipţi, într-o arcadă corectă — astfel de arcadă dentară chezăşuieşte o perfectă masticaţie a alimentelor vegetale sau a cărnii crude. Sînt frumoase genele lungi, întrucît tocmai acestea apără cel mai bine ochiul. Ni se par mai gingaşe cînd sînt răsfrînte — e firesc, deoarece vîrfurile răsfrînte nu lasă genele să se lipească sau să îngheţe. Iată cum tot ce-i frumos este în acelaşi timp şi deosebit de util.

Flerul organic cu care sîntem înzestraţi este de o extremă fineţe. Noi deosebim pe loc, subconştient, şi interpretăm drept frumuseţe, trăsăturile specifice ale sexelor şi niciodată nu ne vom înşela asupra menirii lor. Muşchii proeminenţi care reliefează puternic pielea li se potrivesc de minune bărbaţilor, dar

la femei asemenea muşchi nu constituie o calitate. De ce ? Pentru că o femeie dezvoltată normal, sănătoasă, are sub piele un strat de grăsime întotdeauna mai gros decît al unui bărbat. Acesta-i un fapt notoriu. Dar oare se ştie că în caz de foamete, stratul acesta constituie o rezervă de hrană pe o lună, cînd femeia poartă în sînul ei sau are de alăptat un copil ? Observaţi unde sînt dispuse la femei aceste rezerve de hrană ? În partea de jos a abdomenului şi în regiunea din jurul bazinului — prin urmare acest strat serveşte drept izolaţie termică şi în acelaşi timp constituie un mijloc de apărare împotriva şocurilor pentru copilul ce-l poartă în pîntec. Totodată acest strat subcutanat creează liniile dulci ale trupului feminin — cea mai minunată creaţie a naturii.

Încă un exemplu : un gît subţire şi prelung sporeşte frumuseţea femeii, dar cînd acelaşi gît îl întîlneşti la un bărbat, impresia pe care o produce nu numai că nu e aceeaşi, ci, dimpotrivă, supărătoare — omul pare bolnăvicios. Gîtul unui bărbat trebuie să fie de o lungime mijlocie ca să-i sprijine bine capul în luptă şi ca să poată duce pe el greutăţi. Femeia, potrivit naturii ei, încă din antichitate este un paznic, iar un gît lung are o mai mare elasticitate, permiţînd capului întoarceri rapide — deci încă o dovadă că frumosul se dovedeşte a fi în acelaşi timp şi util. În sfîrşit, unul din principalele componente ale organismului uman care diferă la bărbat şi femeie : şoldurile late la bărbat sînt de-a dreptul hidoase, alcătuind în schimb una din cele mai frumoase trăsături ale trupului feminin.

— Nu aveţi dreptate ! Aşa se considera pe vremuri ; astăzi o asemenea concepţie e perimată ! Acum totul s-a schimbat. Nu există canoane veşnice pentru frumuseţe ! îl întrerupse fără sfială femeia cu mişcări leneşe şi vorba tărăgănată, aceea care întrebase : „Pentru ce ?“

— O-o ! m-am aşteptat la astfel de riposte. Într-adevăr, în istoria omenirii au existat multe perioade cînd adevăratele idealuri ale frumuseţii erau vremelnic înlocuite cu altele. Subliniez : eu nu mă refer decît la adevăratul ideal, la acele canoane, dacă vreţi să le numiţi aşa ; la frumuseţea obiectiv existentă în natură. De altfel, în toate epocile de înflorire culturală şi de belşug, idealul de frumuseţe a fost un corp sănătos şi robust, poate chiar prea robust din punctul nostru de vedere actual. Aşa, de pildă, sînt femeile pe care le-au generat societatea de pe vremea matriarhatului din Creta şi civilizaţiile *protoindiene* şi *dravidiene,* ca şi India

veche şi cea medievală. Este interesant că la noi în Europa, în evul mediu, pictorii care au înfăţişat pentru prima oară un trup gol pictau femei rahitice care prezentau acut semnele acestei afecţiuni : exagerat de înalte, înguste în şolduri, cu piept sărac, pîntecele lăsat şi fruntea bombată. Şi nu e de mirare, de vreme ce le-au servit drept modele femei închise în cetăţi medievale, în care aproape nu vedeau soarele şi aveau o alimentaţie săracă în vitamine. Căderea părului, adeseori chelirea, mutarea tot mai spre spate a limitelor frunţii, au creat chiar o modă care a dăinuit mai mult de două secole. În năzuinţa lor de a semăna cu cea mai rahitică dintre aristocratele de la oraş, femeile îşi rădeau părul de deasupra frunţii. Toate aceste tragice figuri de Eve, sfinte Ariadne şi zeităţi ale secolului al cincisprezecelea de pe pînzele lui Van Eyck, Bourdichon, van der Goes, fraţii Limbourg, Memling, Hieronymus Bosch, Dürer, Lucas Cranach, Niklaus Manuel Deutsch şi ale multor altora sînt la fel. Italienii vechi, în genul lui Giotto şi Bellini, îşi pictau frumoasele, între ghilimele, după modele asemănătoare şi chiar şi marele Sandro Botticelli a luat drept model pentru *Venus* a lui o orăşeancă tipică — rahitică şi tuberculoasă. Mai tîrziu, italienii au luat ca modele femei din sate sau localităţi din preajma mării, cu o climă mai sănătoasă, iar rezultatele le cunoaşteţi mai bine decît mine. Este interesant de reţinut că pecetea unei sănătăţi şubrezite de condiţiile vieţii de la oraş se citeşte şi pe unele figuri din frescele romane din epoca de mai tîrziu — aceleaşi urme de rahitism, întrucîtva atenuate datorită climei însorite, aceleaşi semne de avitaminoză, de lipsă a muncii fizice.

Cît este de adîncă neînţelegerea frumosului, în adevăratul sens al cuvîntului, reiese din cunoscuta poezie a lui Dmitri Kedrin, *Frumuseţea* :

Mîndria frunţilor înalte de madone,
Create de măiestrul Leonard,
Ades am desluşit la secerat,
Cînd lanul se-nclina secerătoarei...

Hipnotizat de autoritatea marilor maeştri ai Renaşterii, poetul nostru consideră frunţile rahitice, bombate, cu părul tras mult spre spate, drept „mîndrie". Reîntîlnindu-le la femeile ruse din trecut, istovite de muncă şi de foame, realităţi cu totul fireşti în condiţiile grele de trai de atunci, poe-

tul pune semnul de egalitate între madone şi ele. Din punctul nostru de vedere, al medicilor, cu cît vor exista mai puţine asemenea „madone", cu atît va fi mai bine.

În secolul XX se revine la acele canoane — femei vădit rahitice care alcătuiesc temele picturilor lui Munch, Rousseau, Matisse, Picasso, Van Dongen şi ale altora asemeni lor. Moda contemporaneităţii înclină spre aflarea frumuseţii într-un corp exagerat de lung, parcă anume alungit, mai ales al femeii — de la oraş, se înţelege — plăpînd, slab, neînarmat pentru munca fizică şi nici pentru procreaţie normală, avînd puţine rezerve de forţă.

— Într-un cuvînt, dumneata ai gusturi antice! căută să-l înţepe aceeaşi femeie.

— Nu vorbesc aici despre gusturi şi nu pot să discut asupra justeţei lor. Incontestabil că apariţia a o mulţime de femei cu aspect de orăşence, molatice, care nu se îndeletnicesc niciodată cu o muncă fizică grea, e firesc să exercite o oarecare influenţă asupra gusturilor epocii noastre. Le putem, oare, considera justificate la scara timpului nostru? Eu cred că nu, deoarece omului, prin natura lui, i-a fost dat să se bucure de o sănătate perfectă, fiind înzestrat cu o inepuizabilă rezervă de forţă şi energie. În legătură cu aceasta, ne vom referi din nou la şoldurile late, fără să luăm în seamă frumuseţea lor, cu toate că vechii eleni, adresîndu-se unor femei, exclamau adesea: „Mîndriţi-vă cu şoldurile voastre!".

Procesul de naştere la specia umană este mai dificil decît la animale şi duce la o diferenţiere mai pronunţată între sexe. De aci, o gravă contradicţie.

Poziţia verticală a omului în mers cere o apropiere maximă a capetelor oaselor femurale, fapt care înlesneşte fuga, echilibrul şi asigură rezistenţa în mers. Dar omul se naşte cu un cap enorm şi rotund, iar procesul naşterii cere un bazin larg cu articulaţiile şoldurilor desfăcute. Blestemul Evei, atît de iscusit folosit de religie — „în chinuri îţi vei naşte copiii" — este o realitate: naşterea se dovedeşte a fi mai chinuitoare şi mai dureroasă la om decît la animale. În istoria evoluţiei omului această contradicţie s-a adîncit necontenit — dezvoltarea creierului cerea lărgirea bazinului mamei, iar poziţia verticală — îngustarea acestuia. Această contradicţie a fost rezolvată în parte prin apariţia fontanelelor — zone neosificate ale craniului fetal. În momentul trecerii prin orificiul de jos al bazinului, oasele cutiei craniene au

astfel posibilitatea de a se apropia, suprapunîndu-se în dreptul creştetului. Ţeasta supusă presiunii ia o formă lunguiaţă caracteristică; ulterior această formă se corectează. Dar nici asta nu era de ajuns. Omul se naşte absolut neajutorat şi are nevoie să fie hrănit un timp îndelungat cu laptele mamei, mai îndelungat decît toate celelalte animale. Comparînd dezvoltarea omului cu a elefantului — animal cu care se aseamănă cel mai mult ca longevitate şi etape de creştere — s-ar putea spune că omul se naşte sub formă de avorton, şi că gestaţia normală a omului ar trebui să fie de acelaşi ordin ca al elefantiţei care îşi poartă copilul în pîntece 22 de luni. Probabil că într-un astfel de răstimp, copilul ar deveni mult mai mare, iar capul lui enorm ar provoca, fără îndoială, în momentul naşterii, moartea mamei. Şi aici a venit în ajutor un fenomen biologic deosebit — reîntoarcerea la stadiul mamiferelor inferioare — marsupialele care nasc pui subdezvoltaţi. Numai că omul, în loc de pungă, are inteligenţa, abnegaţia şi duioşia maternă. Ca să nu fie vătămat creierul copilului şi pentru ca femeia să-l poată purta în pîntec în condiţii optime, ea trebuie să aibă şolduri largi. Totuşi, tovarăşa de viaţă a sălbaticului, care e nevoită să alerge mult, să transporte vreme îndelungată prada vînată de bărbat, ba îşi mai poartă şi plozii după ea, devine în decursul procesului de selecţie strîmtă în şolduri şi adeseori moare la naştere sau aduce pe lume copii debili. În această privinţă, vînătorii primitivi din Australia, pigmeii, precum şi alte triburi din pădurile Americii de Sud, care trăiesc în cele mai vitrege condiţii cu putinţă de pe glob, sînt un exemplu elocvent. De îndată ce oamenii au început să ducă o viaţă mai aşezată, încă de pe vremea cînd trăiau în peşterile Europei de Sud, ale Africii de Nord şi ale Asiei, asistăm la un vădit proces de selecţie; sînt preferate mamele robuste, cu şolduri largi, cele din care se trag exponenţii cei mai înzestraţi ai neamului omenesc şi care merită pe drept cuvînt numele de *homo sapiens* — omul înţelept. Acest fenomen s-a vădit în toate părţile globului, din Japonia pînă la coasta de vest a Europei, cuprinzînd zona situată pe aceeaşi latitudine cu Marea Mediterană, unde belşugul de hrană animală şi vegetală ca şi născocirea suliţei şi a dardei l-au transformat pe om din hoinar în locuitorul unui adăpost stabil şi trainic.

Şi astfel, noţiunea instinctivă de frumos este rezultatul îmbinării necesităţii de perpetuare a speciei cu atracţia fi-

zică spre o tovarășă de viață — o făptură robustă, care să nu rămînă schiloadă după prima naștere și care să procreeze urmași cu sorți de izbîndă în acea împărăție întunecată și de necuprins a fiarelor care-i înconjura pe strămoșii noștri, întocmai ca o mare. Dar orice ar spune cei ce dictează moda ca și născocitorii a tot soiul de originalități, dumneavoastră, pictorii, cînd vi se va cere să înfățișați o femeie seducătoare, care cucerește bărbații, fie la modul serios, fie la modul umoristic, în genul lui Bidstrup [9], veți desena tot o femeie cu șoldurile pline, cu sîni provocatori și o talie de viespe. Și, fiindcă veni vorba, trebuie precizat că o talie subțire și mlădioasă constituie compensația anatomică a șoldurilor largi, spre a asigura vioiciune și suplețe întregului corp. Să observați că o linie într-adevăr frumoasă a șoldurilor o au acele femei la care nu sînt evidente adînciturile de deasupra proeminențelor trocanteriene ale oaselor iliace, adică este o linie curbă neîntreruptă. O astfel de linie se obține numai ca rezultat al unei perfecte dezvoltări fizice a ligamentelor și a mușchilor abductori iliaci ai coapselor. Uitați-vă la corpul balerinelor, al gimnastelor și, în sfîrșit, la trupul robust al fetelor de la țară, obișnuite cu muncă variată, și veți vedea că și de astă dată simțul nostru estetic se dovedește a fi în deplină concordanță cu utilul.

Iată că am analizat și a doua treaptă importantă a frumosului — rezolvarea armonioasă a unor contradicții ce s-ar părea a fi funeste, rezolvare adusă pînă la acea posibilitate unică și absolută, care, ca tăișul unui brici, sau ca vîrful unei săgeți, oscilează între două contraste. Și astfel drumul nostru întru aflarea frumosului, cel al căutării lui oriunde și pretutindeni, se așterne peste conturul acestei linii subțiri, formate într-o lungă perioadă istorică și care marchează în cel mai înalt grad biruința asupra dificultăților nebănuit de mari și atît de diverse pe care le are de întîmpinat ființa vie și cugetătoare — omul. Dați-mi voie, să închei cu aceasta!

Sala rămase tăcută cîteva clipe, ca apoi dinspre ultimele rînduri, însoțite de un vuiet unanim de aprobare, să pornească ropote de aplauze care antrenară întreaga asistență. Se auzeau strigăte: „Foarte interesant!", „Vă mulțumim, doctore!" Ghirin mulțumi la rîndu-i și, de îndată ce coborî de la catedră, se trezi împresurat de un cerc compact de tineri. Sima, care intenționase să vină spre Ghirin, fu ne-

voită să se dea la o parte şi să asculte conversaţia de la distanţă.

Bărbatul cu ţăcălie îşi croia energic drum spre conferenţiar şi numai statura de uriaş a lui Ghirin îl salvă de pericolul de a fi strivit de mulţimea artiştilor surescitaţi.

— Demult, dumneata nu erai pe atunci decît un ţînc, strigă omul cu ţăcălie, la Leningrad era un profesor-biolog, Nemilov! A scris o carte, *Tragedia biologică a femeii*, afirmînd că destinul ei de a naşte copii o apasă atît de greu, încît niciodată nu se va putea ridica la nivelul bărbatului. Oare prelegerea dumitale nu e oarecum î... î... influenţată de Nemilov?

— Vă rog să judecaţi singur. Condiţia femeii, după mine, n-o consider de loc tragică. Ba dimpotrivă, cred chiar că noi, bărbaţii, am avea multe temeiuri s-o invidiem. Deosebirea dintre sexe constituie o realitate şi nu o putem nesocoti. Or, tocmai de aci pornesc toate neînţelegerile. Unei femei nu-i poţi cere ceea ce nu poate da, sau îi dăunează, dar în toate celelalte privinţe mă tem că nu se lasă mai prejos decît bărbatul, mai ales în vremurile noastre, cînd în faţa ei se deschid sute de căi, inclusiv calea spre ştiinţă. Trebuie să învăţăm tineretul nostru să privească în mod just această problemă a deosebirii între femeie şi bărbat, deoarece, fie că am cam uitat s-o facem, fie că am fost siliţi s-o trecem pe planul al doilea din pricina greutăţilor pe care le-am avut de întîmpinat în perioada industrializării şi apoi a războiului.

— Dacă v-am înţeles bine, întrebă o ascultătoare căruntă, cu ochelari, dumneavoastră, bărbaţii, simţiţi o plăcere estetică mult mai mare în faţa unui corp de femeie decît noi, femeile, în faţa unui corp bărbătesc.

— Întocmai. Asta se datorează faptului că la bărbaţi, hormonii sexuali exercită o influenţă mult mai mare asupra psihicului, acţionează sub formă de porniri, de impulsuri care ascut la extrem perceperea a tot ce e legat de sex, deci şi de frumuseţe. Problema asta e încă prea puţin studiată, dar, în linii generale, este evident că întreaga activitate hormonală are o mare importanţă pentru structura psihologică a omului şi nu poate fi trecută cu vederea. Puternica frînă sexuală — creierul, care în natură stimulează lenea firească a masculului şi rezistenţa femelei, în cazul omului este echilibrată de un sistem sexual foarte puternic, amplificat de memorie şi imaginaţie. Omul este înzestrat cu o

cantitate de hormoni sexuali pe care nu o are nici un animal. Ei înăbuşă protestul firesc al intelectului, fac să devieze în altă direcţie suprastuctura psihică. E ştiut că de cantitatea de hormoni sexuali depinde în foarte mare măsură tonusul energetic al organismului, cum e, de pildă, saturaţia, sîngelui cu 17-cetosteroizi. Se impune ca o necesitate vitală studierea acestei chestiuni, în aşa fel, ca energia hormonilor să fie conectată la alte forme de activitate, fără a răpi însă omului marea plăcere, fericirea pe care i-o dă dragostea sexuală.

— Dar iată o chestiune care pune sub semn de întrebare toate afirmaţiile dumitale, de altfel, nu lipsite de spirit, rosti provocator pictoriţa, care tot timpul căutase să-l înţepe pe Ghirin. Cu dezinvoltura femeii obişnuite să cucerească, îşi aduse înainte piciorul frumos format ; purta nişte sandale ultraelegante, foarte decupate şi cu tocul „cui". Femeile din lumea întreagă, urmă ea, oricare ar fi moda şi gusturile, corectează înţeleapta dumitale natură, purtînd pantofi cu tocuri înalte. Şi cutează, rogu-te, să susţii că astfel încălţată, femeia ar fi mai puţin avantajată decît dacă ar umbla desculţă.

— O-o, nici în ruptul capului nu m-aş încumeta să susţin una ca asta — rîse Ghirin — pentru că femeia astfel încălţată e, fără îndoială, mai frumoasă. Totuşi, nu strică să înţelegem : de ce ? Veţi spune că tocul înalt lungeşte piciorul, făcînd-o pe o femeie micuţă de statură să pară mai înaltă, nu ? Dar şi celor înalte le stă mai bine cu tocuri. De ce este atunci atît de importantă această lungire a picioarelor ? Nu e vorba însă numai de o alungire, ci de o schimbare a proporţiilor piciorului — iată care-i rostul tocului înalt. În felul ăsta gamba devine mai lungă decît coapsa. Un asemenea raport dintre gambă şi coapsă este rezultatul adaptării la fuga rapidă, uşoară şi de durată — condiţie care asigură succesul la vînătoare. Aceeaşi proporţionalitate o găsim la străvechiul reprezentant al speciei noastre omul de *Cromagnon* [10] ; o întîlnim şi azi la membrii unor triburi din Africa. Faptul că noi ne-am însuşit tocul de dragul esteticii, dovedeşte că ne tragem din aceşti vechi alergători şi vînători, locuitori ai stîncilor — o amintire subconştientă a perfecţiunii în alergare. Mai adaug că tocurile fac piciorul să fie mai cambrat. Aici estetica se sincronizează direct şi nu indirect cu avantajul pe care îl dă scobitura din talpă la mers, făcîndu-l mai uşor şi mai puţin obositor. Toţi

oamenii cu picioarele cambrate ştiu cîtă economie fac la pantofi faţă de cei cu talpa normală sau plată.

— Înseamnă că în comparaţie cu vremurile vechi am cam degenerat? nu se potolea să-l sîcîie pictoriţa cu picioare lungi.

— De loc, deşi oscilaţiile în proporţiile lor generale la diverse neamuri sînt considerabile. Dacă ne-am ocupa serios de noi înşine, ne-am transforma curînd în oameni de *Cromagnon*. Nimic din ce am moştenit de la aceşti îndepărtaţi strămoşi ai noştri nu s-a pierdut încă. Dovada: de îndată ce omul trăieşte o perioadă îndelungată în condiţii aspre, dar cu hrană îmbelşugată şi climă sănătoasă, evoluează în bine; creşte înalt, cu o musculatură puternică şi picioare lungi. Aşa erau, în mijlocul populaţiei vechii Rusii, *staroverii*, unii cazaci şi cei ce trăiau în preajma mării. Iar procesul invers — condiţii nefavorabile de trai, o alimentaţie slabă în timpul sarcinii, în timpul alăptării copiilor, determină tot atît de repede micşorarea staturii şi a forţei fizice şi încă ceva foarte interesant de observat este scurtarea picioarelor. Acest fenomen compensează pierderea parţială a vitalităţii; dacă în aceste condiţii vitrege omul ar avea picioare lungi, ar irosi prea multă energie pentru alergare, iar organismul său s-ar uza repede şi n-ar rezista mult.

— Dar părul lung la femei? întrebă cineva în spatele lui Ghirin.

— Constituie o senzaţie estetică perimată, pe cale de dispariţie, pentru că de zeci de mii de ani omul se foloseşte de îmbrăcăminte. Părul lung se fixase în simţul nostru pentru frumos, pe vremea cînd oamenii, în perioada caldă, interglaciară, nu cunoşteau încă îmbrăcămintea. Putinţa de a apăra un copil mic de răcoarea nopţii, ţinîndu-l la sîn, spre a-l feri de vremea rea — iată rostul părului lung şi semnificaţia lui în alegerea mamei celei mai potrivite.

— Dar de ce se consideră mai frumos un nas drept? Oare dacă nu-i drept nu-i tot atît de frumos?

— Un nas drept înseamnă un drum direct pentru aerul inspirat. Pentru noi, europenii, oameni nordici, rădăcina nasului înaltă şi cerul gurii boltit sînt însuşiri caracteristice. Datorită lor, aerul trece în gîtlej urmînd un arc rotunjit şi se încălzeşte mai bine. Dar toate acestea mai trebuie studiate. Oare, într-adevăr, ochii înguşti ai mongoloizilor sînt o adaptare la lumina bogată în raze ultraviolete din munţii şi

pustiurile altitudinilor mari ? Mai sînt destule probleme similare pe care antropologia ar fi trebuit de mult să le studieze, în loc să facă demagogie rasială. Deocamdată însă nu există o antropologie funcţională, iar noi nu putem decît deduce cauzele importante care au determinat particularităţile rasiale. Şi, fiindcă veni vorba, majoritatea caracteristicilor rasiale care răspund aceleiaşi utilităţi anatomice-funcţionale nu ne par străine şi ne provoacă în general aceleaşi asociaţii estetice. Totul se reduce la faptul că noi oamenii de tipul *sapiens* sîntem incontestabil fraţi şi surori, înrudiţi cu adevărat. N-au trecut decît treizeci de milenii de cînd eram doar o mînă de oameni, dar care a generat toată această nesfîrşită varietate de popoare, neamuri, triburi, vorbind fiecare altă limbă şi fiecare închipuindu-şi uneori că sînt unici, că ei sînt reprezentanţii aleşi ai neamului omenesc.

— Şi totuşi e ceva ce te înspăimîntă — spuse deodată frumoasa blondă cu sprîncene negre, care se uita la Ghirin ca la un vestitor de rele. Toate ideile noastre despre frumos, visurile şi operele de artă... deodată, totul se reduce la — copii, cămin, o viaţă simplă...

— O viaţă simplă ? Imposibil ! Numai din ignoranţă ne închipuim că e simplă, şi într-una plătim pentru asta. Viaţa e foarte complicată, diversă şi interesantă ! Dar nu înţeleg totuşi ce te înspăimîntă ? Faptul că lumea va şti în ce anume rezidă frumuseţea sprîncenelor dumitale ? Sprîncenele, care au menirea să dirijeze sudoarea ce se prelinge pe frunte, pentru ca ochii să nu fie inundaţi, e bine să fie dese. Dese, da, dar nu prea late, ca să nu se strîngă în ele murdăria şi să se cuibărească paraziţii. Nu ? Iată şi secretul frumuseţii sprîncenelor dumitale de samur, subţiri şi dese.

La rîsetele lipsite de răutate ale asistenţei, blonda îşi acoperi faţa cu mîna.

Ghirin continuă :

— Dar aceasta constituie numai o urzeală grosolană pentru înţelegerea cauzelor care determină formarea senzaţiilor estetice de un fel sau altul. Pe această urzeală, timp de milioane de ani, se va împleti broderia încîntătoare a farmecului ochilor albaştri, cenuşii, verzi şi căprui, a tuturor nuanţelor imaginabile ale părului, sau ale tenului, a conturului buzelor şi a tuturor celorlalte subtilităţi, ale căror combinaţii posibile sînt tot atît de numeroase, pe cît sînt de

numeroşi atomii sistemului solar. Atunci, ce vă înfricoşează ?

Blonda nu răspunse, însă un tînăr lat în umeri, care nu-şi mai luase ochii de la Ghirin, îşi croi drum pînă la el.

— V-aş ruga să ne mai daţi un exemplu de contradicţie în constituţia omului... Ceva care s-a format în decursul istoriei ?

— Mă tem să nu-i reţin prea mult pe cei prezenţi. Veniţi mai bine într-o zi la mine ca să stăm de vorbă.

Tînărul îşi maltrata nervos carnetul de însemnări.

— Dacă s-ar putea acum. Vreau să le povestesc prietenilor mei chiar astăzi...

— Bine, se dădu bătut Ghirin. Poziţia verticală a omului i-a mutat pe de-a-ntregul greutatea părţii dinainte a corpului pe coloana vertebrală, devenind astfel partea lui superioară. Vertebrele, mai ales cele lombare, cînd omul transporta sau ridica poveri, au fost nevoite să suporte o încărcătură verticală foarte mare. Faptul acesta a provocat apariţia uneia din cele mai frecvente îmbolnăviri ale omului : modificări ale vertebrelor lombare, însoţite de dureri, inflamaţii, aşa-numita spondiloză, ca să nu mai vorbim de durerile de şale pe care le are aproape orice om la bătrîneţe. Este interesant că de aceleaşi afecţiuni sufereau şi tigrii cu colţii în formă de sabie — *machairodus* — astăzi dispăruţi, singurii la care oamenii ar fi găsit înţelegere. Această năpastă a dat peste ei din pricina unei exagerate dezvoltări a colţilor maxilarului superior — colţii-sabie. Forţa cu care şi-i înfigeau în trupul victimei şi cu care îşi sfîşiau prada exercita o presiune mult prea mare asupra coloanei vertebrale — în cazul de faţă orizontală şi nu verticală, dar care acţiona de asemeni de-a lungul axului ei. Astfel ni se dezvăluie că printre sutele de schelete de tigri cu colţi-sabie dezgropate în smîrcurile asfaltice de la Rancho la Brea din California, foarte multe prezintă urme de spondiloză.

— Dar prin ce era compensată această contradicţie la oameni ?

— Prin dezvoltarea muşchilor presei abdominale, o dată cu muşchii intercostali, în scară, care dau un sprijin suplimentar trunchiului... Judecînd după aspectul statuilor, muşchii aceştia erau deosebit de dezvoltaţi la atleţii din Grecia antică. Să ne amintim de pildă de *Apoxiomen* al

lui Lisip sau mai curînd de *Doriforul* lui Policlet. E bine ca omul să-şi dezvolte aceşti muşchi — sînt necesari din punct de vedere vital, în toate împrejurările.

Dar dacă ţii să împărtăşeşti cele auzite prietenilor dumitale, să-ţi mai dau un exemplu. O frecventă afecţiune a omului, care nu se datorează nici infecţiilor, nici traumatismelor, este guta — depunerea de săruri în articulaţii, ca şi formarea de pietre în rinichi şi vezica urinară. Toate acestea sînt procese deosebite, însă provocate de cauze analoge. Guta, ca şi pietrele la rinichi, sînt rezultatul depunerii de acid uric, compus azotos puţin solubil. Aproape în sîngele tuturor animalelor, cu excepţia maimuţei şi a omului, există un anumit ferment — uretaza — care transformă acidul uric în uree solubilă. Cum de s-a întîmplat ca uretaza să lipsească din organismul omului ? Putem presupune că acidul uric, care ţine de grupul purinelor, din care face parte şi cofeina, este un stimulent al funcţiunii nervoase. Cînd creierul a devenit dispozitivul conducător în viaţă, maimuţa şi omul au fost nevoiţi să-şi menţină sistemul nervos în stare de permanentă veghe, de excitaţie, ceea ce s-a obţinut prin suprimarea uretazei. Un exces de acid uric le-a dat acel stimulent indispensabil care trebuia plătit. Natura-mamă nu dă nimic copiilor săi fără a le lua ceva în schimb — această lege extrem de importantă, noi, oamenii, apăraţi de condiţiile civilizate de viaţă actuale, o înţelegem greşit.

— Destul ! Un bărbat fercheş şi sigur de el îl dădu la o parte fără prea multe menajamente pe tînărul cu bloc-notes. Nu se poate să-l reţineţi atît de mult pe doctorul Ghirin. Toţi mai avem cîte ceva de întrebat. Cum să înţelegem, doctore, că unele combinaţii abstracte de linii, forme şi culori ne produc o plăcere estetică ? În ce măsură se leagă asta cu peripeţiile despre care ne-aţi vorbit ?

— În nici o măsură. Am vorbit numai tangenţial despre simţul frumosului fără a intenţiona să epuizez problema. De altfel, v-am prevenit că nu voi vorbi decît despre perceperea frumuseţii corpului uman.

— Iertaţi-mă, am venit puţin mai tîrziu şi prelegerea începuse. Aş vrea totuşi să ştiu ce părere aveţi despre operele de artă abstracte ? Nu cred să negaţi faptul că şi ele exercită o oarecare influenţă estetică.

— Nicidecum. Mie unul, accentuez că nu vorbesc decît ca biolog şi psiholog, mi se pare că esenţa influenţei exercitate de operele abstracte constă în aceea că sînt nişte indicii memoriale. Adică puncte de sprijin şi îndrumare ale memoriei, cum de altfel sînt pentru noi adesea şi mirosurile.

— Aha, cam în felul următor : mergi pe stradă, adulmeci o dîră de fum şi în minte ţi se desfăşoară o întreagă scenă...

— Aţi explicat cum nu se poate mai exact esenţa indiciului memorial. Semne de acestea sînt nenumărate. O parte din ele se referă la aceeaşi memorie subconştientă a generaţiilor. De exemplu : aspectul unui foc, culoarea mierei, zgomotul unei ape curgătoare. Dar cele mai multe indicii, observaţii inconştiente sînt adunate prin experienţa vieţii individuale, fără să fi fost în prealabil analizate în copilărie.

— Daţi-mi voie să vă întreb, îl întrerupse cu glas piţigăiat încă una din pictoriţe. Înseamnă că la noi perceperea frumuseţii corpului omenesc este axată, ca să zic aşa, pe tinereţe. Am dreptate ?

— Pe deplin !

— Atunci, ce să facă cei vîrstnici ? Întrebarea răsună nelalocul ei, dar din adîncul sufletului.

— Să rămînă cît mai multă vreme tineri, surîse Ghirin. În acest sens au toate posibilităţile. Tinereţea nu se reduce numai la privilegiul vîrstei. Ea constă în elasticitatea ţesuturilor corpului, în fermitatea lor, şi deosebit de important este să ai pielea netedă, întinsă. Toate astea sînt dovezile unei perfecte stări fizice, ale unui organism care funcţionează minunat, care poate rămîne surprinzător de tînăr pînă la vîrsta bătrîneţii. Un regim de viaţă sobru şi regulat, antrenament...

— Regim şi antrenament ! exclamă dispreţuitor femeia cu picioare lungi. Atunci cum rămîne cu libertatea, cu odihna ? Omul e născut pentru fericire, şi dumneata îl pui la regim !

— Eu ? rîse sincer Ghirin. În timpul evoluţiei sale omul a fost supus la încercări aspre şi a ieşit învingător. Însă latura opusă acestei biruinţe constă în faptul că organismul uman, prin însăşi natura sa, este capabil să facă faţă unor încercări şi eforturi mari. El are nevoie de ele chiar şi atunci cînd nu-l supunem unor eforturi, sau cînd viaţa de oraş nu o impune ; şi dacă în acest caz nu-i vom

stabili periodic un regim alimentar ponderat, vor surveni inevitabil tulburări şi boli. Cu toate că de la strămoşii dumneavoastră, care au trăit în condiţii de viaţă sănătoase şi aspre, aţi moştenit un organism perfect, dacă nu veţi avea grijă ca el să fie supus unei activităţi normale, cel al copiilor sau al nepoţilor dumneavoastră va fi fatalmente şubrezit. Iar pentru a evita aceasta, trebuie muncă, în care intră şi cea fizică, sport şi un regim alimentar corespunzător. Sacrificiile aduse sînt compensate prin frumuseţe şi sănătate ; găsiţi că e puţin ? Practic vorbind, fiecare om poate face ca trupul lui să devină frumos : astfel se pot îndrepta defectele noastre dacă nu sînt prea grave şi dacă ne îngrijim de ele din timp. Exemplul îl aveţi chiar în faţa dumneavoastră. Rămas fără părinţi în timpul războiului civil, am îndurat foame, nu glumă, fiind şi un copil destul de pirpiriu. Iar acum, după cum vedeţi... Ghirin mişcă uşor din umerii lui puternici.

Un tînăr oacheş, cu ochelari cu rama groasă, neagră, se repezise spre Ghirin, de undeva din fundul sălii.

— Vă rog, numai o clipă ! Vorbeaţi despre hotarul îngust între două meniri sau procese contradictorii şi aţi folosit încă o comparaţie foarte plastică, cea cu vîrful unei săgeţi care freamătă între două semne opuse. Dar asta din punct de vedere matematic înseamnă zero, iar frumuseţea luată ca perfecţiune este, matematic vorbind, tot un zero. Sau, dacă o luăm altfel : frumuseţea este în acelaşi timp şi scop, şi energie vitală. În ea este ascunsă dualitatea lui zero.

Ghirin se opri deodată în loc.

— Dar asta-i o idee foarte profundă ! Zău că pînă acum nu mi-a venit aşa ceva în minte. Matematicienii indieni, care au descoperit zeroul cu multe sute de ani înainte de a se naşte gîndirea europeană, îl socoteau drept perfecţiunea absolută, cifră cu care, după expresia lor, „dualitatea ia fiinţă". Frumuseţea este ca şi linia lui zero între două extreme, ca linia celei mai sigure rezolvări a unei probleme dialectice, ca ceva care conţine în acelaşi timp amîndouă laturile, amîndouă posibilităţile — o formulare dialectică — şi cît se poate de justă. Bravo dumitale !

Ghirin îşi scoase carneţelul, îşi scrise grăbit numărul de telefon pe o foaie şi o vîrî în mîna tînărului care se îmbujorase de plăcere, apoi se întoarse şi, fără a mai lua pe nimeni în seamă, se apropie de Sima ; aceasta, văzînd cum

toţi ochii se îndreaptă de astă dată asupra ei, se fîstîci. Doctorul caută să-i surprindă privirea pe sub genele plecate.

— Dacă nu eşti ocupată, hai să facem cîţiva paşi împreună. Cînd vorbesc în public sînt emoţionat şi consum fără nici un rost multă energie nervoasă.

— Şi mie care mi se părea că eşti ca o maşină cugetătoare, tăios şi rece, puternic şi lipsit de patimă, răspunse Sima. Sigur, să mergem, azi sînt liberă toată ziua...

Strada îi întîmpină cu vînt şi ploaie. Cu capul uşor plecat, Sima înfrunta vîntul, iar cu coada ochiului privea din răstimp în răstimp spre Ghirin. Uneori îşi încreţea năsucul scurt cînd o gîdila cîte o picătură de ploaie. Faţa ei lua atunci o expresie de nemulţumire şi viclenie. Stropii de apă străluceau ca mărgelele în părul ei des, cîrlionţat.

— Şi totuşi, cele două trepte spre frumos nu te-au speriat ? O doamnă frumoasă...

— Am observat. Se uita la dumneata ca la un Mefisto, sau, cel puţin, ca o drept-credincioasă la un blasfemator. Dar să ştii că şi eu m-am înspăimîntat de propria mea ignoranţă. Este şi în asta ceva înfricoşător ; am simţit în mine un gol.

Ghirin izbucni în rîs, iar Sima se îmbujoră.

— Ştiu că nu m-am exprimat cum trebuie, spuse ea încet. Dumitale ţi-e greu să-ţi închipui cît de ignorantă te poţi simţi cînd înţelegi atît de puţin lumea şi viaţa. Şi ştii ce imagine mi-ai sugerat ? Sima îşi schimbă brusc felul de a vorbi potolit, aproape trist, într-unul uşor amuzat. Dar n-ai să te superi ?

— Nu, n-am să mă supăr. Dar vreau să-ţi spun mai întîi că mi-ai interpretat greşit rîsul. Sentimentul ignoranţei îl încerc şi eu adeseori, şi golurile în propria-mi cultură îmi sînt bine cunoscute. Da, da, văd că nu mă crezi, dar acesta-i adevărul. Acum spune-mi cu cine semănam ?

— Cu un urs sau cu un mistreţ încolţit de cîini. Sare la el un dulău, dar în aceeaşi clipă... o întoarcere fulgerătoare, un clănţănit de colţi, şi javra zboară cît colo, apoi sare altul, şi cu acesta se întîmplă la fel.

— Îţi plac animalele în general, sau numai cîinii ? o întrebă el rîzînd.

— Îmi plac în general animalele, nu însă orice cîine. Nu pot suferi cîinii de pază de cînd am auzit despre monstruozităţile fasciste din timpul războiului, din lagărele de concentrare. E abject să vezi cîini întărîtaţi urmărind, în-

colţind, sfîşiind oameni. Descoperind în cărţi sau în filme asemenea scene, regret întotdeauna că omul şi-a pierdut acea însuşire primitivă, cînd pentru el era o nimica toată să alunge cît colo chiar şi o duzină de făpturi din astea infecte! Ce găseşti frumos la dulăii furioşi de la unele vile de lîngă Moscova? O făptură care se înăbuşă de furie, lătrînd de după un gard!

Ghirin asculta cu interes pledoaria energică a fetei. Pesemne că atunci cînd era ferm convinsă de ceva, vorbea tăios şi răspicat.

— Hai să mergem într-o zi la Grădina zoologică. Îmi place să hoinăresc pe acolo, să privesc animalele, cugetînd asupra legilor biologice.

— Să mergem, neapărat! Păcat de vremea asta urîtă, că am putea-o face chiar acum. Am lua troleibuzul şi la a cincea staţie am fi la Kudrinskaia. Mi se pare că încă nu cunoşti prea bine Moscova?

— Ca să te familiarizezi cu un oraş atît de mare, ai nevoie de vreo cîţiva ani, afară de cazul cînd te faci şofer de taxi. Nu mă pot încă dezobişnui de planul dreptunghiular al Leningradului.

Sima privea gînditoare spre depărtarea înceţoşată de ploaie a străzii Sadovaia, plină de freamăt, înţesată de camioane.

— Vrei să mergem la mine? Am să te tratez cu ceai — garantez de calitate. Mama mea adoptivă era mare specialistă în ale ceaiului, şi de la ea am aflat unele taine în ce priveşte prepararea lui.

— Era? sublinie întrebător Ghirin.

— A murit în cincizeci şi şase.

— Cîţi ani aveai pe atunci?

— Douăzeci şi doi. M-am născut în o mie nouă sute treizeci şi patru.

— N-aş fi crezut niciodată! Mi se părea că abia acum ai împlinit douăzeci şi doi-douăzeci şi trei de ani şi, ca profesionist, arareori mă înşel.

— Nu-i nimic de făcut, am douăzeci şi opt.

— Eşti măritată?

Cu mişcarea ei obişnuită, bruscă şi precisă, Sima îşi întoarse faţa spre Ghirin:

— Mă surprinde că ai început să cobori din ceruri pe pămînt!

— Foarte bine — nici nu-s potrivit pentru împărăţia cerească. Spune-mi totuşi de ce ?

— Crezi că o femeie măritată s-ar fi plimbat cu dumneata pe străzi, imediat ce te-a cunoscut ? Ba să te mai şi invite la ceai ?

— Ce găseşti rău în asta ?

— Personal — nimic. De aceea te şi invit. Dar stau singură. Închipuie-ţi, însă, ce-ar fi dacă aş avea un soţ crescut după toate regulile de educaţie mic-burgheză, în ideea că nu este posibilă nici un fel de prietenie între un bărbat şi o femeie, convins că dacă o pereche merge pe stradă, o face în scopuri absolut precise... Chiar şi într-un faimos cîntec al nostru se spune că prietenia bărbatului e dezinteresată. Dar a femeii ?

— Da, da, încuviinţă Ghirin după cîteva clipe de tăcere. Nu sînt un bun psiholog.

— Ba cred că eşti, păcat însă că ştiinţa dumitale se ocupă atît de puţin de morală şi etică.

— Iarăşi ai dreptate, Sima, şi nici nu-ţi dai seama în ce măsură. Ei, cum rămîne cu ceaiul făgăduit ?

— Să mergem. E foarte aproape de aici. Stau pe străduţa aceea din dreapta.

Restul drumului îl străbătură în tăcere ; doar din cînd în cînd li se întîlneau privirile, şi, de fiecare dată, zvîcnitura caldă a inimii îi sporea lui Ghirin bucuria că în acest oraş enorm şi oarecum străin, trăieşte această fată extraordinară pe care avusese norocul s-o întîlnească. Extraordinară — dar prin ce anume ? De fapt Sima nu părea să aibă într-însa nimic neobişnuit... Să fie, oare, de vină ochii ei atît de mari ? Dar fete cu ochi mari întîlneşti adeseori, şi totuşi ai Simei sînt o raritate. Proporţiile desăvîrşite ale întregii ei făpturi ? Poate, dar după moda actuală nici nu are un corp extraordinar. Contrastul dintre părul negru, ochii cenuşii şi tenul foarte neted şi oacheş ? Nu, nici asta... Poate că tot farmecul acestei fete îl dă tocmai suma acelor trăsături care nu-ţi sar în ochi, dar care, luate în ansamblu, alcătuiesc un chip cu mult mai minunat decît fizicul cel mai de efect... „Nimic de zis, zîmbi în sinea lui Ghirin, limpede mai judec. «O perfecţiune insesizabilă» — poate că asta să fie cea mai potrivită caracterizare a Simei... Nu, nu e insesizabilă, e, dimpotrivă, atît de vădită, încît am impresia că nici un bărbat, ba chiar nici o femeie, nu trece fără s-o petreacă din ochi, cu o privire oarecum nedume-

rită, negăsind, în primul moment, nimic deosebit într-însa. Da, aşa e... teoreticianul frumosului s-a cam încurcat. O, am găsit! Este formularea matematică a acelui tînăr matematician — armonia bilaterală dialectică, «zero-linie». Sima şi «zero»" — asta i se păru atît de comic, încît rîse cu gura pînă la urechi.

— Ţi-ai adus aminte de ceva? întrebă ea fără a manifesta vreun interes deosebit.

— Mă gîndeam la dumneata, la puterea de atracţie în general şi la a dumitale în particular.

— Ce fel de putere de atracţie o fi aceea, dacă îţi sugerează ceva caraghios?

— Caraghios sînt eu, nu puterea de atracţie.

Sima ridică din umeri, exprimînd prin acest gest şi nedumerire, şi indiferenţă, şi o uşoară ironie. Se apropiară de o vilă mică şi veche cu mezanin, cu o curte îngustă şi cîţiva copaci piperniciţi. Vopseaua brun-roşcată se cojise rău, iar tencuiala căzută pe ici, pe colo dezgolea şipcile oblice, putrede, ale paiantei. Această casă mică, sortită probabil demolării într-un viitor nu prea îndepărtat, nu se afla, desigur, în graţiile serviciului de gospodărie locativă.

— Pe aici, spuse stingherită Sima, îndreptîndu-se spre o scară de fier exterioară, care ducea la mezaninul cu ferestrele orientate spre curte. Scoase cheia şi deschise o uşă capitonată cu o muşama veche, neagră.

— Casa nu-i arătoasă, în schimb, practic vorbind, locuiesc într-un apartament separat. Scoate-ţi pardesiul aici. Sima aprinse lumina şi Ghirin se pomeni într-un vestibul de dimensiunea unui dulap. Locuinţa „practic vorbind, separată", se reducea de fapt la o singură odaie, chiar sub acoperiş. O parte a camerei avea o despărţitură transformată într-o minusculă bucătărie, care la rîndul ei era prevăzută cu o altă despărţitură pentru duş. Şi totuşi, în comparaţie cu normele din Moscova, Sima avea o locuinţă spaţioasă — camera ei fiind mai mare decît a lui Ghirin.

Gazda îl invită pe oaspete să ia loc pe divan şi dispăru în bucătărie. Ghirin privi curios în jur. Nimic nu dezvăluie mai bine caracterul unui om decît locuinţa lui. Un divan lat, o măsuţă grea din lemn de stejar, vechi şi întunecat, şi un covor aspru pe jos — totul destul de uzat, dar de o curăţenie impecabilă. Curăţenia îl impresionă plăcut, deoarece, judecînd după duşumeaua putredă şi după petele

din tavan, din pricina acoperişului stricat, nu era uşor să-ţi întreţii odaia într-o ordine atît de perfectă.

Oglinda mare şi bara de lemn montată într-unul din pereţii camerei îl intrigară o clipă, dar îşi aminti de gimnastica artistică. Unicul obiect de valoare era un pian deschis, cu nişte note pe suport. Mai văzu şi două mici tablouri în rame simple — o litografie după o pînză de Borisov-Musatov şi peisajul fantastic şi pitoresc al unei planete îndepărtate, de Andrei Sokolov.

Sărăcia necamuflată a încăperii, ca şi simplitatea mobilierului, îl mişcară fără să ştie nici Ghirin de ce, pe el, care, atunci cînd era vorba de mobilier, îl reducea la strictul necesar, ca un adevărat spartan. Se ridică şi apropiindu-se de pian, se uită la note. *Elegie* de Rahmaninov — o lucrare plină de melodioasă gingăşie, în care clincăneau clopoţei de argint. Ghirin îşi plimbă degetele pe clape. Jerbe de note înalte răsunară în cascade, coborînd apoi şi stingîndu-se.

Simţind că Sima intrase, întoarse capul. Fata îl privea bucuroasă şi în acelaşi timp uimită. Ochii i se întunecaseră, devenind parcă şi mai mari. „E ca o prinţesă coborîtă de pe planeta Marte“, se gîndi el şi spuse:

— Rahmaninov îmi place cel mai mult.

— Nu sînt notele mele, ci ale Ritei, răspunse Sima. Îşi pregăteşte programul după *Elegie.* Se potriveşte de minune cu mişcările ei graţioase şi unduitoare.

— Rita e prietena dumitale? Cum de nu m-am gîndit imediat. Rita Andreeva! O cunosc de mult, sau, mai exact, îl cunosc pe tatăl ei.

— Aşa? E cea mai bună prietenă a mea, cea mai apropiată...

— Adevărat că lumea e mică! Dar ce muzică ţi-ai ales pentru dumneata?

— Adagio-ul din baletul *Egle, regina şerpilor de casă.*

— Nu l-am văzut şi nici nu l-am auzit.

— E o bucată nouă a compozitorului lituanian Balsis. Dacă vrei, am să-ţi cînt muzica mea, dar mai tîrziu, că se răceşte ceaiul. Ia loc. Nu ştiu ce mă face să cred că dumitale îţi place ceaiul tare, e adevărat?

— Ai ghicit, cu toate că asta este o caracteristică îndeosebi a celor care au călătorit mult.

— Dar dumneata ai fost pe front. Oare asta nu-i o mare călătorie?

— Şi aici ai dreptate.

— Vorbeşti de parcă ai vrea să-ţi ascunzi mirarea. De ce n-aş putea face şi eu deducţii logice ?

„Adevărat, gîndi Ghirin, de ce, oare, Sima nu le-ar putea face ?“

Fata turnă ceaiul în ceştile ei frumoase, împestriţate, şi se aşeză parcă pentru o clipă pe marginea divanului, aproape de scaunul lui Ghirin. Chiar aşa, parcă numai pentru o clipă : cu toată atitudinea ei firească şi calmă, lui Ghirin i se părea că în orice moment e gata să se ridice, ca un fulg, iute şi pe nesimţite. Tocmai asta îi producea acea impresie de energie latentă, de forţă şi atenţie încordată care-l surprinsese pe Ghirin din clipa în care se întîlniseră.

— Pune-le, te rog, pe raft. Fata îi întinse două cărticele învelite în hîrtie. Ai să ai mai mult loc pe masă.

Lîngă el, în colţ, se ridica un raft de lemn nevopsit plin de cărţi. Privind cu coada ochiului observă : „Nici un fel de opere complete — foarte bine“. Luă cărţile ce i se părură cunoscute şi exclamă :

— Şkapskaia ! Îţi place ?

— Foarte mult. Şi dumitale ? E ciudat...

— De ce ?

— Versurile ei sînt foarte feminine şi multora li se par, cum să-ţi spun...

— Ştiu. Că proslăvesc simţăminte primitive, aproape animalice. Şi, ca orice părere ostilă faţă de ceva, şi asta este exagerată. Noi exagerăm automat ceea ce nu ne place, dar asta n-o înţeleg mulţi. Dacă ar fi altfel, s-ar da mai puţină atenţie lucrurilor urîte care se spun despre oameni. Nu ştiu dacă ai observat că o părere proastă despre cineva cîntăreşte mai mult decît una bună, chiar dacă pentru asta n-ar exista nici cel mai mic temei. În fond nu e vorba decît de acelaşi efect psihologic care ne face să ne speriem de un zgomot neaşteptat : teama şi starea de încordare a fiarei în lumea primitivă sau a proprietarului egoist în cea civilizată.

— Ce interesant, Ivan Rodionovici ! Dumneata îmi explici exact ceea ce simt instinctiv sau, dacă vrei, cu intuiţia mea de femeie.

— Intuiţia feminină este tocmai acea evaluare instinctivă cîştigată prin înţelepciunea ce se datorează experienţei generaţiilor trecute, cu care femeia e mai înzestrată decît bărbatul. Şi asta este explicabil pentru că ea poartă răs-

punderea pentru doi. Dar să ne întoarcem la Şkapskaia. Eu aş spune că ceea ce o caracterizează este redarea ştiinţific justă a legăturii dintre generaţii — oglindirea trecutului în prezent. Cum spune într-o poezie:

Ce-naltă şi lungă, şi-abruptă e scara,
Cu trepte din beznă spre inima mea;
Din ele ziditu-mi-aţi temniţă grea —
Toată-s din voi, de voi nu-i scăpare!

— Este una din cele mai frumoase, se bucură Sima. Totuşi eu prefer poezia aceea plină de mîndrie, îţi aminteşti?

Şi pruncul ce-n sîn am să-l port vreodată
Suna-va din trîmbiţi, chemînd judecată!

— Conştiinţa atotputerniciei mamei pentru viitor. Ce să-i faci, va veni curînd vremea cînd femeia îşi va da seama de valoarea ei şi atunci toate vor deveni nişte „vidme".

— Ce tot spui! rîse Sima, şi Ghirin îi admiră iarăşi dinţii, de o perfecţiune uimitoare.

— Nu glumesc. Cuvîntul „vidmă" vine de la „a vedea", „a cunoaşte": cuvîntul acesta o caracteriza şi înainte vreme pe femeia care ştia mai multe decît celelalte, fiind înzestrată pe deasupra şi cu o intuiţie pur feminină. Cunoaşterea — pătrunderea simţămintelor ascunse şi ale motivelor care au determinat unele acţiuni ale oamenilor este o calitate care decurge dintr-un contact strîns şi multilateral cu natura. Nu este nicidecum o pornire urîtă sau lipsită de noimă a femeii, ci spirit de pătrundere. Strămoşii noştri au denaturat această noţiune datorită influenţei Apusului în perioada evului mediu ca şi a religiei creştine care a preluat ideea barbară, aş zice, de a despica universul în două: rai şi iad, aşezînd femeia în partea iadului! Iar eu, vorbind la figurat, voi fi întotdeauna dispus să ridic paharul pentru „vidme", pentru femeile pătrunzătoare, vesele, cu suflet tare, care nu sînt cu nimic mai prejos decît bărbaţii!!

Sima îşi aşeză palma caldă şi uscată peste degetele lui Ghirin.

— Cît mă bucur! Nici nu-ţi închipui cît mă bucur!... Îşi ciuli deodată urechile şi se ridică de pe divan ocolind cu îndemînare colţul mesei. Ghirin auzise şi el nişte paşi repezi, mai degrabă o fugă, în sus pe scară. Sima deschise

uşa, apoi se auzi o pupătură zgomotoasă şi, luînd-o înaintea stăpînei casei, cu dezinvoltura unui oaspete obişnuit, în cameră intră ca o vijelie o fată înaltă, roşcată. Văzîndu-l pe musafir, se opri descumpănită :

— Aoleu, cum adică, Ivan Rodionovici ? Dumneata aici, la Sima ? Cum se explică ?

— Rita, ce-s vorbele astea ? se indignă Sima. Aşa cum vorbeşti tu, s-ar părea că...

— Nu s-ar părea nimic ! Eu sînt fără doar şi poate o proastă. Îl cunosc de mult pe Ivan Rodionovici, iar tata mi-a povestit atîtea despre el. Cînd deodată, dumneavoastră... Îl privi ţintă rîzînd — aici, la Sima mea. Hi ! hi ! Hai, nu fi supărată pe mine şi nu mai clătina din urechiuşe. Şi eu care am venit în goană ca să-mi uşurez sufletul plin de indignare în faţa califului meu. Am fost cu întreg grupul nostru să dăm ajutor la o construcţie, şi acolo m-am certat rău de tot. Mai clocotesc şi acuma !

— Întîi stai jos. Vrei ceai ?

— Şi cum încă ! Dar eu am căzut ca musca-n lapte. Rita înşfăcă ceainicul şi fugi la bucătărie.

Ghirin se uită la ceas.

— Te grăbeşti ? În întrebarea Simei vibrase o nuanţă de dezamăgire care lui Ghirin îi făcu plăcere.

— În cît timp se poate ajunge de aici la Prospectul Lenin ?

— În ce loc anume ? Prospectul Lenin e foarte lung.

— În strada a treia — a Constructorilor.

— Cred că în cel puţin patruzeci de minute.

— Atunci mai pot rămîne vreun sfert de oră. Mi-ai promis că-mi cînţi *Egle, regina şerpilor de casă.*

— De ce te interesează asta atît de mult ?

— Pentru că aş fi curios să ştiu ce muzică ţi-ai ales pentru apropiata dumitale demonstraţie.

Sima se aşeză ascultătoare la pian şi deschise notele. Cînta destul de bine, pe cît îşi putea da seama Ghirin ca diletant în muzică. Şi această bucată inegală, cu melodia uneori ruptă, cu năvalnice izbucniri de ritm şi treceri triste, melodioase, îi plăcu foarte mult. Căutînd să nu facă zgomot, Rita se căţără pe divan şi începu să bea ceai, golind ceaşcă după ceaşcă. Nota finală înaltă, prelungă, se curmă şi Sima, rotindu-se pe scaunul turnant, se întoarse spre Ghirin. Acesta se arătă încîntat de adagio.

— Şi eu care credeam că n-are să vă placă, se auzi dinspre divan vocea Ritei. E o muzică modernă. Dumneavoastră preferaţi probabil bucăţile clasice, ca majoritatea oamenilor din generaţia dumneavoastră.

Sima, care stătea în spatele lui Ghirin, clătină dojenitor din cap. Acesta izbucni în rîs din toată inima, ca şi adineauri pe stradă.

— Nu cred să cunoaşteţi zicala aceea spaniolă: „Bărbaţii se prefac doar că le place vinul sec, fetele subţiri şi muzica lui Hindemith". În realitate toţi adoră vinul dulceag, femeile durdulii şi muzica lui Ceaikovski.

— Adevărat că n-o cunoşteam! pufni în rîs Rita. M-aţi pus pe gînduri.

— Iar eu — pe mine însumi. Fără glumă, îmi place foarte mult Ceaikovski şi în general îmi plac bucăţile melodioase, cantabile. Judecînd după gusturile mele luate în ansamblu, mă consideram drept un anost adept al normelor academice. Realitatea însă e alta: ori de cîte ori vin în contact cu arta contemporană, cu „modernul", după cum se obişnuieşte a se spune astăzi, cu condiţia să fie de bună calitate, mă simt atras de el, fie că e vorba de muzică, de pictură sau de sculptură. Mulţi însă interpretează cu totul altfel modernismul. În loc să i se dea un sens larg, contemporan, sub egida lui se strecoară adeseori în artă fel de fel de elucubraţii minore, atît în pictură, arhitectură, cît şi în literatură. Pînă şi în ştiinţă se întîmplă că unii, în loc să se adîncească în cercetări, se limitează în a lansa cîte un „truc ştiinţific" pentru a atrage atenţia asupra lor, şi astfel a-şi cîştiga mai repede „faima". Asemenea fenomene au mai avut loc în decursul istoriei, numai că aceasta n-a găsit de cuviinţă să eternizeze în paginile ei acest balast. Şi peste secolul nostru au trecut cîteva valuri de „pseudomodernism", nu mai puţin deocheate decît cele de astăzi.

— Înţeleg, spuse Sima.

— O dată, la televizorul unor prieteni, am văzut un campionat mondial de patinaj artistic. S-au produs două perechi — amîndouă din Canada — sportivi de cea mai înaltă clasă, care, nu ţin minte pe ce locuri s-au clasat, dar în orice caz foarte aproape de locul întîi.

— Da, da! Îmi amintesc foarte bine! strigară într-un glas cele două fete.

— Erau toţi foarte simpatici ! urmă Rita. Cele două partenere semănau una cu alta, micuţe, brune, ca nişte adevărate franţuzoaice. Iar la corp, erau cam ca Sima...

— Rita, nu-l întrerupe pe Ivan Rodionovici.

— Deci, de vreme ce v-aţi amintit de ele, explicaţiile nu-şi mai au rostul. Una dintre perechi îşi executa programul pe un fragment de muzică clasică ; mişcările dansatorilor erau cizelate, trecînd lin şi graţios dintr-una într-alta cu uşurinţa ce ţi-o dă virtuozitatea, curgînd ca o apă, în strînsă îmbinare cu melodia. Erau admirabili ! Dar după aceea, în acordurile unei melodii ritmate, s-a produs şi a doua pereche, executînd cu o precizie uimitoare, cu mişcări scurte, sacadate şi repezi o admirabilă suită de exerciţii. Nu sînt un cunoscător, şi nu pot afirma care anume dintre perechi atinsese o mai mare măiestrie sportivă — mie unul mi s-a părut că amîndouă patinau cu aceeaşi virtuozitate. Dar am simţit că-mi plăcea mai mult tocmai ritmul acela sincopat.

— Asta e bine, declară Rita. Înseamnă că şi Sima o să-ţi placă. Tocmai aşa e şi ea : plină de nerv, sprintenă, toată numai ritm. De aceea şi-a şi ales acest adagio.

— M-am gîndit întîi să-mi aleg unul din dansurile simfonice ale lui Rahmaninov, spuse Sima. E acolo un fragment care îmi place la nebunie. M-au stingherit, însă, pauzele prea lungi, care mă împiedicau să execut suma necesară de mişcări. Iartă-mă, Ivan Rodionovici, noi trăncănim într-una, iar dumneata trebuie să pleci.

— Aş fi vrut mult să mai stau, dar sînt aşteptat de un bolnav, şi la un bolnav nu trebuie să întîrzii — asta constituie încă din vechime etica medicală.

— Dumneata practici medicina, îngrijeşti bolnavi ? întrebă Sima, conducîndu-l spre vestibulul ei micuţ cît un dulap.

— O, nu ! Şi aşa nu-mi ajunge timpul pentru cercetări. Totuşi, se întîmplă să fiu solicitat — sînt predat ca o ştafetă de la un bolnav grav la altul. Fapt este că am darul de a diagnostica. Şi acum, spune-mi cînd ne vedem ?

— Dacă vrei, mîine. Eu n-am telefon, dar pot să te sun. Hotărăşte dumneata ora.

A doua zi Ghirin, cu sufletul stăpînit de o presimţire bună, cobora scara semiobscură care ducea la subsolul institutului. Starea asta sufletească nu avea însă nici o legătură cu seria monotonă de experienţe în curs şi nu era

condiţionată nici de vreo discuţie interesantă prevăzută pentru ziua respectivă ; iar „victimele", cum obişnuia să le spună Serghei celor supuşi experienţelor, nu erau programate decît pentru săptămîna următoare. Acum două zile îi dăduse drumul Verocikăi spre a se pregăti pentru sesiunea de examene, iar astăzi, ajutat de Serghei, va face puţină ordine şi... va aştepta pînă spre seară cînd spera să primească telefonul de la Sima. N-apucase însă nici să deschidă bine uşa grea a laboratorului, cînd auzi zbîrnîitul strident al telefonului. Glasul Simei răsuna inegal, cuprins de o emoţie abia stăpînită. Îl întrebă cît se poate de serios ce treburi importante are în zilele următoare şi, după ce primi răspunsul, spuse :

— Astăzi e joi. Ai putea fi liber vineri şi sîmbătă, ca să mergi cu mine undeva ?

— Şi la capătul lumii ! glumi Ghirin, dar Sima nu-i gustă gluma.

— Ştiam. Va trebui deci să plec singură.

— Ba nu ştii nimic, ripostă energic Ghirin. Pot într-adevăr dispune de două zile, plus duminică. Unde şi cînd plecăm ?

— La noapte, cu avionul ; mă duc chiar acum să iau biletele. Îmi place să călătoresc, să zbor şi să înot noaptea cînd totul e misterios, neobişnuit şi plin de făgăduinţe.

— Totuşi...

— Totuşi trebuie să ne vedem ; eu am să te aştept lîngă monument. Am impresia că termini la cinci, adăugă Sima şi puse receptorul în furcă.

Uluit, Ghirin rămase cîteva clipe locului ; era nespus de bucuros că invitaţia Simei coincidea cu o oarecare stagnare a lucrărilor sale. La ora cinci se şi înfiinţase lîngă monument, căutînd din ochi să desluşească, printre cei ce şedeau pe bănci, pardesiul negru al Simei.

— Eşti un adevărat cavaler, Ivan Rodionovici, şopti Sima în spatele lui, cu gingăşie în glas, şi asta-mi place la fel de mult ca toastul pe care l-ai rostit în gînd pentru „vidme". Mă tem însă că te mai aşteaptă o încercare.

Îi povesti lui Ghirin că, în ajun, verificînd cu Rita cele patru bilete de loterie, se pomenise cîştigînd un covor în valoare de o sută douăzeci de ruble.

— Judecă şi dumneata, la ce-mi trebuie mie covor, rîse ea, şi Ghirin îi admiră ochii strălucitori de surescitare, obrajii îmbujoraţi. Cînd deodată, reluă Sima şi mai înflă-

cărată, mi-am dat seama că, de fapt, nu e vorba de un obiect, ci de nişte bani veniţi pe neaşteptate şi pe care pot să-i cheltuiesc pentru a-mi îndeplini o veche dorinţă. Revederea cu marea, căreia i-am dus dorul în toţi aceşti şase ani ce s-au scurs de la concursurile de înot — proba de fond. Cu mijloacele actuale de zbor poţi ajunge mai repede pînă în Crimeea decît la Istra cu trenul. Pentru mine acesta-i un prilej de nemărginită bucurie şi nu ştiu de ce — Sima îşi coborî privirea şi apoi vorbi dintr-o răsuflare — am impresia că şi dumitale ţi-ar face plăcere o călătorie ca asta, de aceea... tare aş vrea să fii şi dumneata cu mine. Asta-i tot! Îl privi ţintă, cu ochii larg deschişi, în care el citi o speranţă atît de naivă şi de copilărească, încît refuzul pe care i-l sugerase demnitatea lui de bărbat îi muri pe buze.

— Ai să vii, ah, ce bine-mi pare, dacă ai şti ce teamă mi-a fost!

— Că am să te refuz pentru că plăteşti biletele? Într-adevăr, aşa aveam de gînd, mărturisi el.

— Nu, nu-i vorba de asta şi nici de faptul că această călătorie a noastră n-ar fi avut loc, ci de altceva!

— Teama de a nu-ţi fi înşelat aşteptările?

— Da! spuse în şoaptă Sima şi-i întinse radioasă amîndouă mîinile.

Aşa ajunse Ghirin pentru prima dată în viaţa lui în Crimeea gătită de primăvară. Cele trei zile trecură cu viteza peliculei de film, dar fură atît de bogate în impresii, încît i se întipăriră pentru totdeauna în memorie... Şedea în avion alături de Sima, într-un fotoliu confortabil; înăuntru era o lumină difuză. Se afundă într-o profundă izolare pe care ţi-o dă zborul în înalturi, imprimînd un caracter de vrajă întregii lor călătorii. Nici Sima, nici Ghirin nu-şi destăinuiră nimic unul altuia, nu-şi puseră nici un fel de întrebări, ci se bucurară din plin de pămîntul cald al Crimeei, de munţi şi de mare, de văzduhul primăvăratic răcoros, nebănuit de pur.

Prima zi o petrecură pe versantele Ai-Petri-ului, hoinărind printre pinii falnici şi tufele încărcate cu flori de un liliachiu-aprins, ascultînd vuietul melodios al vîntului, clipocitul unor mici căderi de apă, într-un perfect acord cu această ambianţă aproape muzicală, pătrunşi de acel sentiment de evlavie pe care-l încearcă orice om poposind pe meleagurile Crimeei, Greciei sau Mediteranei, intuind parcă

străvechea lui înrudire cu țărmurile aride și stîncoase ale mărilor calde.

Apoi Sima îl duse pe Ghirin la Sudak, unde, la doi kilometri de cetatea genoveză, pe povîrnișul cu desăvîrșire pustiu se întindea grădina ei „personală" — un desiș de brazi sădiți demult de cine știe cine.

La marginea desișului se deschidea o largă poiană, cu tufe de ienupăr rînduite ca într-o adevărată grădină, ce cobora spre un golf micuț, cu o apă uimitor de limpede, verde-albăstruie, ca în golful Lumea Nouă. Bineînțeles că Sima nu rezistă tentației și făcu o baie, iar apoi, în timp ce se încălzea, execută în fața lui Ghirin o întreagă demonstrație de gimnastică — exerciții liber alese.

Ultima zi pe care au petrecut-o împreună în parcul Nikitin trecu cît ai clipi. După ce admirară pe săturate cedrii și deodarii care își întindeau largile pologuri de crengi întunecate, copacii ziși „sacri" de *ginkgo* [11] și pinii din sud cu acele lor lungi, se așezară pe o bancă sub acoperămîntul unor platani uriași, lîngă cascada produsă de apa unor mici eleștee. Apa, căreia i se dăduse drumul spre cascadă, plescăia, luînd pe parcurs forma unor minuscule căderi, iar în spatele lor fîșîiau sonor, fără a-și fi pierdut din măreție, ierburile de pampas din anul precedent. Sima, tăcută și gînditoare, aproape tristă, îi recita, din memorie, versuri ale Marinei Țvetaeva.

Ghirin știa acum că Sima era o mare admiratoare a artei clasice și a vechilor tradiții rusești, că nutrea o nemărginită dragoste pentru natura rusească, pentru priveliștile ei, așa cum le realizaseră marii pictori ca Rörich, Vasnețov, Nesterov: mesteceni plîngători, brazi semeți străjuind taina unei păduri de basm, lacuri fermecate peste a căror încremenită întindere plutește o ceață albăstruie, și-n apa cărora sclipește, argintiu, secera lunii; drumuri de stepă și lanuri fremătînde, gorgane și stînci singuratice de granit, sau coloanele unor monumente străvechi. Prin intermediul acestor peisaje, care s-au schimbat pentru totdeauna, se stabilește acea punte de legătură între generația trecută, cea a strămoșilor noștri, și tainele propriului nostru suflet. Ghirin începuse să se maturizeze tocmai în acele vremuri cînd, din dorința legitimă de a elimina influența șovină și religioasă din cultura sovietică în curs de formare, dintr-un exces de zel, era respinsă întreaga moștenire culturală a trecutului. El, care pînă atunci fusese indiferent față de Rusia veche,

sub influenţa Simei, se trezi deodată cuprins de un sentiment cald, se iscă într-însul interesul faţă de tot ce ţinea de trecut, se simţi legat de viaţa strămoşilor săi.

Înainte vreme, lui Ghirin nu-i plăcea şi nu înţelegea poezia Ţvetaevei, dar prin Sima reuşise să pătrundă profunzimea acelui fluviu al simţămintelor ruseşti din stihurile poetesei, strîns legate de istoria şi pămîntul patriei.

În acompaniamentul sunetelor pure ale apei veşnic curgătoare, al foşnetelor ierbii şi al plescăitului îndepărtat al valurilor mării, în ţesătura străvezie a vălului acelui amurg de primăvară, Sima îi recita *Ulicioarele* — un poem despre Marinka, o fată vrăjitoare, care locuia într-una din ulicioarele străvechiului Kiev. Voinicul Dobrînea pleacă la Kiev, şi maică-sa îi dă de grijă cu străşnicie, ca nu cumva s-o vadă pe fată, pentru că aceasta îi preschimbă pe voinici în tauri. Bineînţeles că primul lucru pe care-l face Dobrînea este s-o caute pe Marinka. Acesteia, flăcăul îi place şi s-apucă să-l vrăjească. Întîi cu farmecele firii, apoi cu fermecătoru-i trup, apoi cu chipul ei de fecioară... În jurul lui vraja se aşterne, se învîrtejeşte şi iată că nu mai sînt decît două suflete — al ei şi al lui — ei doi, rămaşi singuri, trăgînd cu ochiul la adîncurile nemăsurate dintr-înşii. Vraja devine tot mai puternică şi în cele din urmă, o lovitură de copită, un salt, şi din poartă se văd pe zăpada proaspătă, subţire, urme de taur.

Sima îi recita poemul aplecîndu-se tot mai aproape de Ghirin, şi el observa cum în ochii ei întunecaţi se aprind tot mai dese luminiţe jucăuşe. Fata intra în rolul de vrăjitoare, unduindu-şi provocator trupul şi apropiindu-şi obrazul de obrazul lui Ghirin, ca şi cum ar fi încercat să privească într-adevăr în străfundurile sufletului său.

— Marea, copacii, ierburile şi noi, spuse Sima cu glas adînc şi stins — un glas care nu părea al ei.

Ghirin se lăsă pradă forţei vrăjitoreşti emanate de făptura fetei, răsuflării ei fierbinţi, privirii ei stăruitoare. Uitînd de orice prudenţă, îi porunci Simei să i se supună. Cu capul plecat şi cu genele coborîte, fata căzu la pieptul lui. Ghirin o înşfăcă, o îmbrăţişă strîns şi o sărută apăsat pe gură. Un fior îi străbătu, aidoma unui val, trupul care se încordă, devenind dur ca lemnul. În clipa aceea Ghirin îşi şi venise în fire şi o lăsă din braţe. Sima sări în picioare, roşie ca focul, cuprinsă de un sentiment penibil, îşi duse degetele

la tîmple şi se aşeză, cu capul plecat, cît mai departe de Ghirin.

— Vai, ce prostie ! rosti ea, făcînd o sforţare, nici nu pricep cum de s-a întîmplat. Vai, ce urît !

— De ce ? surîse Ghirin, mie mi se pare că totul a fost foarte frumos ! Nici că se poate mai frumos.

— N-ai priceput nimic ! exclamă ea indignată. Aşa nu merge ! Ştii bine că nu m-am apropiat încă îndeajuns de dumneata. Mi-a venit, nu ştiu cum, aşa, dintr-o dată, să fac o ştrengărie şi cînd colo mi s-a părut că voinţa mi-a fost anihilată şi că ţi-am devenit deodată supusă... ca o roabă. Aşa visează Rita, dar eu... eu nu pot.

— Iartă-mă, Sima, spuse Ghirin luînd un aer serios şi mîhnit ; îi strînse mîinile într-ale lui şi continuă : cîndva ai să înţelegi că vinovatul sînt eu. Să uităm asta. Consideră că nu s-a întîmplat nimic !

Sima schiţă un zîmbet, dar tot drumul pînă la Simferopol fusese îngîndurată, păstrînd o atitudine de înstrăinare. Abia în avion îi reveni vechea încredere într-însul şi aţipi cu capul pe umărul lui Ghirin, care şedea nemişcat ca o statuie, temîndu-se să nu tulbure nepreţuitul simţămînt de apropiere cu tovarăşa lui de drum.

Înţelese dintr-o dată în ce măsură e autentic, din punct de vedere psihologic, poemul *Ulicioarele.* Cînd te desprinzi, treaptă cu treaptă, de sentimentele primare, răsare, se înalţă conştiinţa spre o tot mai largă percepere a frumosului.

„Minunat, hotărî Ghirin, iată şi titlul prelegerii pe care vor s-o publice artiştii : *Două trepte spre frumos.*“

CAPITOLUL 6

Umbrele fanaticilor

Ghirin se întîlni cu Sima pe treptele largi ale bibliotecii Lenin şi porniră împreună spre Muzeul cărţii. Acolo nu exista acea cameră specială medievală — un „laborator al lui Faust“ — cu arcade gotice, acea fereastră îngustă şi mobila grea, sinistră, care-i impresiona pe vizitatorii Bibliotecii Publice din Leningrad. Dar şi această încăpere, cu totul modernă, părea posomorîtă din pricina tomurilor enorme, legate în scoarţe groase de piele care păstrau încă urma

monturii de fier ale acelor timpuri străvechi, cînd cărţile erau ferecate în lanţuri masive. Sima, dreaptă şi uşor încordată, călca cu băgare de seamă, de parcă s-ar fi temut de o cursă. Amîndoi îl salutară cu jumătate de glas pe custodele incunabulelor, care era un cunoscut al lui Ghirin. Acesta îi conduse spre o măsuţă izolată pe care se afla o carte în stare de mare uzură, a cărei grosime depăşea o jumătate de metru, legată în scoarţe netede de piele, albită de vremuri.

— Acesta este ? întrebă scurt Ghirin.

— Acesta-i *Maiul.* Cam a cincea ediţie de pe la sfîrşitul secolului al cincisprezecelea.

— Dar cîte ediţii numără blestemata asta de carte ?

— Douăzeci şi nouă — ultima în 1669, prima în 1487. E un număr nemaiauzit de mare, pentru vremurile acelea de ignoranţă !

— Hm ! făcu vag Ghirin posomorîndu-se.

Custodele îi îmbie printr-un gest să cerceteze cartea şi se retrase.

Ghirin se apropie încet de masă şi rămase nemişcat, cu ochii pironiţi asupra cărţii, de parcă ar fi uitat de tot şi de toate. Sima urmărea curioasă cum se schimba acea expresie, ce-i devenise atît de familiară, a chipului său blînd. Acum luase o înfăţişare gravă, aspră, iar ochii îngustaţi şi reci, aparţineau parcă unei cumplite maşini cugetătoare. Sima se gîndi că aşa arată probabil Ivan Rodionovici în ceasurile de grea cumpănă, după un insucces sau după o înfrîngere, inerente oricărei adevărate activităţi creatoare.

Fără a se întoarce spre însoţitoarea lui, Ghirin dădu la o parte scoarţa tare ca o scîndură a cărţii. Sima văzu literele mari ale titlului de pe prima pagină, scrise probabil de mînă şi care-şi păstraseră pe de-a-ntregul claritatea. Cuvintele latine însă, scrise cu caractere gotice, îi erau cu totul necunoscute. Se uită nedumerită spre Ghirin.

O schimă de dezgust deformase buzele frumos conturate ale medicului, care citea în gînd titlul misterioasei cărţi. Se trezi la realitate abia atunci cînd fata îi atinse uşor mîna. Ghirin o privi ţintă în ochi, şi Sima înţelese că dincolo de privirea lui absentă se ascunde munca încordată a imaginaţiei.

Monstrul din faţa lui îi stîrnise mînia şi durerea, care, la rîndul lor, generaseră în mintea sa o galopadă de gînduri. Vedea acum lumea înfricoşătoare a evului mediu din Eu-

ropa, ca retezată de restul vastului şi minunatului univers, cufundată în bezna otrăvită de răutate, teamă şi suspiciune a negurii răspîndite de religie. Oraşe medievale, strîmte, unde, într-o groaznică murdărie şi promiscuitate, vieţuia, înghesuită între zidurile cetăţilor, o populaţie rahitică, oameni care părăsiseră aerul curat al cîmpiilor, în schimbul acestui refugiu insalubru. Dar şi la şes, locuitorii satelor mici trăiau sub continua ameninţare a jafurilor, a birurilor împovărătoare şi a foametei, ca urmare a unor recolte proaste. Oamenii aceştia trăiau zi de zi cu frica în sîn, strînşi cu cruzime în cleşte de către feudalii războinici şi de slujitorii bisericii, care se dovedeau a fi mai răzbunători, mai iscusiţi şi mai perspicace decît seniorii stăpînitori. Neîncetate ameninţări, însoţite de fel şi fel de pedepse pentru nesupunere şi liberă cugetare, se revărsau din partea puterii civile şi a celei bisericeşti asupra capetelor lor, plecate şi supuse. Groaznicele chinuri ale iadului şi o întreagă gloată de diavoli şi spirite rele, nevăzute, născocite de o imaginaţie bolnavă, ţineau într-o permanentă încătuşare psihicul popoarelor credule şi ignorante.

Pentru Ghirin, ca psiholog, era absolut limpede că îmbolnăvirile psihice în masă erau, în asemenea condiţii, inevitabile. Despotismul educaţiei dată de familie şi biserică transforma copiii în fanatici — paranoici. Hrana proastă, viaţa în acele condiţii de permanentă groază, provoca psihoza isterică, adică acea disociere a conştientului de subconştient, cînd omul — în momentele anihilării conştientului — poate săvîrşi cele mai stupide fapte, îşi poate închipui că e oricine vrei, devine insensibil la durere, sau cade pradă halucinaţiilor. Printre bărbaţi se iveau nenumărate cazuri de paralizie isterică, aidoma celei de care suferise mama Annei. Era, de fapt, o încercare subconştientă de a scăpa de ambianţa abjectă înconjurătoare. Soarta femeilor însă era şi mai grea. Fiind în general mai înclinate spre isterie decît bărbaţii — o consecinţă firească a răspunderii lor permanente faţă de copii şi familie — ele sufereau şi mai mult de pe urma condiţiilor vitrege de existenţă. Urgia lui dumnezeu şi a bisericii, neputinţa de a ocoli păcatul în sărăcia în care se zbăteau, apăsau asupra psihicului şi aşa oprimat, tulburînd echilibrul şi interacţiunea dintre cele două laturi ale gîndirii — conştientă şi subconştientă.

Diferite forme de isterie grăbeau sfîrşitul acestor nefericite femei. Biserica şi mulţimea întunecată la minte a cre-

dincioşilor considerau femeia drept o făptură inferioară, păcătoasă şi primejdioasă — moştenire directă a religiei cu învăţătura ei despre păcatul şi blestemul Evei. Ruguri şi torturi — aşa a întîmpinat biserica boala generată de ea însăşi, şi, cu cît inchiziţia se dezlănţuia mai crîncen, cu atît deveneau mai frecvente şi psihozele de masă, creştea frica faţă de vrăjitoare în atmosfera tulbure de zvonuri, intrigi şi denunţuri monstruoase. În imaginaţia lui Ghirin trecură în goană ţărmurile însorite ale Eladei — lumea ce se închina în faţa frumuseţii femeii, Asia cea întinsă şi îndepărtată, cu al ei cult pentru femeia-mamă... apoi totul fu acoperit de duhoarea rugurilor care pălălăiau în Europa. Cu cît femeia era mai deşteaptă şi mai frumoasă, cu atît avea mai mulţi sorţi de a pieri în temniţele înfiorătoare ale bisericii, deoarece frumuseţea şi deşteptăciunea atrag întotdeauna atenţia, ies din comun, pentru ca apoi să cadă jertfă urii stîrnite chiar de aceste însuşiri în sufletele josnice ale denunţătorilor şi călăilor...

Ghirin îşi trecu mîna pe frunte şi privi spre Sima ; chipul ei gingaş era cuprins de nelinişte.

— Ce-i cu dumneata ? întrebă fata.

— Iartă-mă, Sima, rosti el îndreptîndu-şi spinarea. Prea mi-e mare ura faţă de această ruşine a omenirii şi nu pot cu nici un chip să mă ridic la nivelul cercetării imparţiale şi înţelepte cînd e vorba de vremurile trecute. Am impresia că devin şi eu părtaş al acestor fărădelegi şi că port şi eu o parte din răspundere. Aşadar — cartea asta care zace aici, în faţa noastră, este un monstru care a torturat un număr incomensurabil de oameni, mai cu seamă femei. Mi-e scîrbă să-i ating paginile — mi se pare că şi acum din ele mai picură sînge. Este *Maiul vrăjitoarelor* — *Malleus maleficarum*, născocită de doi preaînvăţaţi monahi ai Germaniei medievale — Sprengeri şi Institoris. Manual cu instrucţiuni pentru depistarea şi torturarea vrăjitoarelor, ca şi metode de a le stoarce mărturisiri.

— Şi aşa ceva ai ţinut dumneata să-mi arăţi ? Pentru ce ?

— Ca să capeţi cît mai acut, mai pătimaş, din tot sufletul, convingerea în dreptatea şi justeţea raţionamentelor dumitale — acea convingere care formează tocmai forţa omului cultivat şi pe care voi, femeile, nu o posedaţi în suficientă măsură. Cultura construită de bărbaţi, fie şi în for-

mele ei cele mai înalte, păcătuieşte uneori... chiar şi în vremurile noastre !

— Prin justificarea sexului tare şi condamnarea celui slab ?

— În linii generale, da. Însă rădăcinile acestui fenomen zac la mari adîncimi, iar ca mărturie, există *Maiul.*

— Oare nu se referă decît la femei ? Dar vrăjitorii ?

— Erau în număr incomparabil mai mic. Chiar titlul cărţii : *Malleus maleficarum* o certifică. Ghirin începu să citească în latină ; cuvintele sonore, rostite clar şi apăsat, cădeau ca nişte lovituri de mai : *Malleus maleficarum : consequenter heresis decenda est non maleficorum sed maleficarum ut a potiori fiat denominatio* („Maiul răufăcătoarelor, întrucît nu este eresul răufăcătorilor, ci al răufăcătoarelor, de aceea a şi fost numit astfel"). Ghirin întoarse cîteva pagini şi urmă, de astă dată traducînd direct din latină : „Dacă n-ar fi existat perversitatea femeilor, lumea ar fi fost scutită de multe primejdii. Femeile îi întrec cu mult pe bărbaţi în ce priveşte superstiţiile, răzbunarea, orgoliul, minciuna, patima şi senzualitatea nesăţioasă. Femeia, dat fiind nimicnicia ei lăuntrică, este întotdeauna mai slabă în credinţă decît bărbatul. De aceea se şi leapădă cu mult mai uşor de credinţă, fapt pe care se sprijină întreaga sectă a vrăjitoarelor..." Apoi, jumătate din cuprinsul cărţii se ocupă cu enumerarea abjecţiilor sexului feminin, luate de la vechii scriitori ai creştinătăţii de genul lui Ieronim, Lactantius, Ioan Gură de Aur şi chiar de la unii romani şi greci din antichitate, cum ar fi Socrate, bolnav de isterie. Cred că e de ajuns, nu-i aşa ?

— Dar mai departe ce urmează ? exclamă Sima. Îmi închipui că oroarea acestei cărţi nu se reduce numai la insulte stupide la adresa femeii ?

— Desigur ! Toate astea nu sînt, ca să zic aşa, decît o pregătire, ca să îndîrjească inimile judecătorilor-bărbaţi.

— Şi ?

— Mai departe urmează instrucţiuni directe. Iată, şi Ghirin deschise cartea la o pagină deosebit de uzată : „Caracterul extraordinar şi misterios al acestor fapte cu totul excepţionale duce la ineficacitatea procedurii juridice obişnuite. Se consideră drept probe fie mărturisirile acuzatului, fie mărturiile complicilor." Principiul *haereticus haereticum accusat* — „ereticul îl acuză pe eretic" — trebuie luat drept bază. Experienţa arată că mărturisirile şi numele complicilor

se obţin cu preţul celor mai cumplite torturi: *singularitas istius casus exposuit tormenta singularia* — vezi, rîndul acesta scris cu chinovar, de parcă ar fi sînge închegat — ceea ce înseamnă: „cazurile speciale necesită torturi speciale". A se renunţa la torturi, ar fi însemnat „stingerea şi înmormîntarea întregii cauze", ceea ce ar fi fost pe placul diavolului, deoarece aici „are loc o întrecere a inchizitorilor nu cu omul, ci cu însuşi diavolul, care-i stăpîneşte pe eretici".

Restul cărţii este consacrat descrierii torturilor, modului cum trebuie aplicate, şi tehnicii interogatoriului, deoarece obţinerea mărturisirii cu orice preţ este unicul ţel al acestor anchete. Cununi rupte din rai le erau făgăduite inchizitorilor de către biserica din Roma prin vestita bulă a papei Inocenţiu al şaptelea, ca şi prin multe alte documente anterioare. Eforturile diabolice ale acestor *domini canes*, adică ale „cîinilor domnului", nu duceau decît la răspîndirea psihozelor isterice în rîndul maselor. În timpul torturilor se adunau vrafuri de denunţuri şi calomnii pe baza cărora era masacrată populaţia şi aşa puţin numeroasă. Numai într-un singur orăşel german, Osnabrück, în secolul al şaisprezecelea, au fost arse pe rug şi torturate patru sute de vrăjitoare, numărul total al femeilor fiind de aproximativ şapte sute! Biserica, însă, nu lua de fel în seamă îmbolnăvirile psihice. Pricina credulităţii judecătorilor se datora profundei lor ignoranţe şi stupidităţi; ei credeau în cele mai absurde elucubraţii ale acelor oameni chinuiţi, înspăimîntaţi şi torturaţi. Ce să mai vorbim de oamenii de rînd, care zăceau într-o ignoranţă de-a dreptul monstruoasă!

— Dar cum se poate ca oamenii să nu se fi ridicat în apărarea acestor nefericite femei? întrebă Sima, din ce în ce mai indignată.

— Nu numai că nu se ridicau, ci — mai rău — proferau blesteme şi le hăituiau pe osîndite.

— Şi cum se explică asta?

— Prin aceea că puterea bisericească şi stăpînirea profitau de condiţiile proaste de trai ale mulţimii! O guvernare incompetentă, războaiele, birurile, exterminarea la care erau supuşi oamenii, aduceau după sine instabilitatea economiei şi în primul rînd a agriculturii. Cele mai mici defecţiuni în munca pămîntului, ca şi capriciile vremii, duceau inevitabil la înfometarea populaţiei dinainte sărăcită şi istovită. Nemulţumirea crescîndă a poporului trebuia abătută cu orice preţ în altă direcţie — de bună seamă că părinţii bisericii

nu puteau să recunoască incapacitatea lui dumnezeu de a uşura soarta „fiilor“ lui, aşa cum nici puterea civilă nu-şi putea recunoaşte incapacitatea de a guverna.

Totul era cît se poate de simplu: recoltă proastă — opera vrăjitoarelor; vacile nu dau lapte — tot vrăjitoarele sînt vinovate; viţa de vie e năpădită de dăunătoare — desigur tot din pricina vrăjitoarelor, într-un cuvînt, pentru toate nenorocirile de pe pămînt erau năpăstuite aceste fiinţe. Şi iată rezultatul: toate actele de anchetă, interogatoriile, sînt pline de mărturisiri ale nenorocitelor femei, care recunosc că ele au provocat foametea, molima printre vite, bolile printre oameni. Înverşunarea poporului împotriva vrăjitoarelor creşte în fiecare an proporţional cu înrăutăţirea condiţiilor economice din perioada medievală. Dar bisericii nu-i ajungea atît: vrăjitoarele erau învinuite de asemenea monstruozităţi, încît ţi-e şi silă să vorbeşti despre ele.

— Totuşi?

— Erau acuzate, de pildă, că dezgropau cadavre, mai ales de prunci şi că le devorau... dar ce să mai vorbim despre ticăloşiile pe care le poate născoci o minte neştiutoare, orientată spre abject, sau imaginaţia înfierbîntată a unor trîntori şi a unor sadici? Îţi aminteşti de un desen al lui Goya, *Nu-i nici o scăpare?* E de o neobişnuită expresivitate! O femeie tînără şi chinuită, cu o tichie de măscărici în cap, pe care sînt zugrăviţi nişte draci; femeia e legată de un catîr, cu faţa spre coadă — nenorocita e dusă, desigur, la execuţie. Ochii larg deschişi ai „vrăjitoarei“, implorînd ajutor, privesc pe deasupra unei mase de chipuri înrăite şi obtuze.

— Şi nu s-a găsit nici un om întreg la minte, luminat, care să se ridice în ajutorul lor, nu cu sabia, ci cu pana?

— Ba da! Dacă ne-am referi numai la învăţatul teolog Weyer — cunoscut adversar al inchiziţiei. El a demonstrat că toate aceste procese ale vrăjitoarelor nu sînt decît vicleniile diavolului însuşi. Iată ce scria el — îmi amintesc aproape cuvînt cu cuvînt traducerea făcută de unul dintre cei mai buni cercetători ai istoriei vrăjitoarelor, Nikolai Speranski.

„Mulţimea stă şi priveşte cum sînt transportate vrăjitoarele cu căruţa jupuitorilor de vite, spre locul execuţiei. Adeseori toate membrele le sînt schilodite de cazne, sînii sfîşiaţi atîrnă ca nişte zdrenţe; una are braţele rupte, alta are gambele zdrobite ca ale tîlharilor răstigniţi. Nu se pot

ţine pe picioare, nu pot face un pas, deoarece labele picioarelor le-au fost strivite de menghină. Acum călăii le leagă de nişte stîlpi în jurul cărora sînt rînduite lemne. Femeile ba gem jalnic, ba urlă de durerea chinurilor. Una din ele îl cheamă în ajutor pe dumnezeu, cealaltă pe diavol, hulindu-l pe dumnezeu. Iar mulţimea — în rîndul căreia se află şi persoane de vază, şi sărăcime, şi tineri, şi bătrîni — priveşte la toate aceste grozăvii adeseori batjocoritor, împroşcînd cu ocări pe nefericitele osîndite..."

Observînd cît o impresionaseră pe Sima cuvintele lui, Ghirin se opri.

— Cred că e de ajuns. Am să adaug doar că nu poate fi învinuită numai biserica catolică de aceste groaznice fărădelegi. Protestanţii, calviniştii şi luteranii, le-au persecutat poate cu şi mai multă cruzime pe aceste presupuse răufăcătoare, iar din punct de vedere al inventivităţii torturilor, monstruozitatea lor n-a fost mai prejos decît a catolicilor. Cartea care se află aici în faţa dumitale nu este un început, ci un rezultat al experienţelor de veacuri din camerele de tortură, puse la cale în chiliile mănăstirilor.

— Groaznic ! şopti Sima. Cît de puţin am ştiut din toate astea.

— Nu eşti dumneata vinovată, ci noi care nu ne pricepem încă să predăm istoria. În cărţile de istorie antichitatea este prezentată într-o lumină foarte frumoasă, dar lipsită în mare măsură de adevăratul marxism economic ; evul mediu e acoperit cu pudoare de către învăţaţii cu mentalitate creştină, iar noi nu l-am demascat încă aşa cum se cuvine. Abia de curînd a început să se acorde atenţie, în egală măsură, studiului istoriei ţărilor din Occident şi Orient ; totuşi, la ora actuală, chiar cele mai neînsemnate evenimente petrecute în Europa ne sînt mai bine cunoscute decît marile transformări istorice din Orient. Trebuie studiată viaţa reală, trebuie relevate atît progresele, cît şi scăderile omenirii care făureşte această viaţă... şi în nici un caz ignorate asemenea nelegiuiri, de felul celei pomenite mai sus. Nume obscure ca Sprengeri, Institoris, Bodin, Delrio, Karpţov, nu trebuie să slujească drept sperietori cînd vorbim de aceste îngrozitoare cruzimi, ci să devină subiecte de cercetare ştiinţifică. A sosit timpul să fie izgoniţi din studierea istoriei evului mediu slujitorii bisericii sau credincioşii care caută să atenueze şi să camufleze această înspăimîntătoare ruşine a

bisericii, şi să se facă apel la oameni de ştiinţă cu o concepţie materialistă, competenţi în psihologie şi ştiinţe sociale.

— Este, oare, cu putinţă ca toate aceste femei bănuite să fi recunoscut calomniile infame care li se atribuiau? întrebă Sima.

— Ce puteau să facă? Judecînd numai după uimitoarea uniformitate a mărturisirilor lor, se poate deduce că aici n-a fost lucru curat. Dar nu asta-i preocupa pe acei călăi fanatici. Şi, totuşi, nenumărate protocoale vorbesc despre eroismul magnific al unora dintre victime: unele, fete foarte tinere, altele femei bătrîne... Mă înclin în faţa memoriei lor, deoarece nu există pe pămînt dovezi de mai mare eroism decît acest stoicism al lor. Dîrzenia acestor femei îi scotea din sărite şi îi întărîta şi mai straşnic pe inchizitori, care recurgeau la cele mai bestiale metode de torturare, socotite chiar de ei înşişi inumane. Acuzatele fie că se încăpăţînau în a nu recunoaşte învinuirile, fie că, doborîte de chinurile acelea groaznice, recunoşteau, pentru ca imediat să retracteze. Într-unul din protocoale stă scrisă cifra cincizeci şi trei. De cincizeci şi trei de ori a fost torturată o nefericită femeie! Eroinele acestea mureau în camera de tortură fără ca pînă la urmă să-şi recunoască vina şi fără să facă mărturisiri după bunul plac al judecătorilor. Nu de frica execuţiei (deoarece torturile erau cu mult mai înfricoşătoare decît moartea, „înzecit mai groaznice", după mărturia unuia dintre inchizitori, „părintele" iezuit Spe), ci datorită înaltei lor purităţi morale, care nu le îngăduia să năpăstuiască nişte nevinovaţi, sortindu-i aceloraşi chinuri. Aceste femei, care, scîrbite la culme, respingeau cu bărbăţie mîrşavele calomnii ale slujitorilor bisericii, ar putea sluji oricînd drept exemplu. Iată depoziţiile scrise sau, mai degrabă, strigătele unui suflet nevinovat şi dîrz, ce răsunau adesea în temniţele acelea blestemate: „Sînt nevinovată, doamne Isuse, nu mă lăsa, ajută-mă să îndur chinurile... Domnilor judecători, vă implor un singur lucru, să mă condamnaţi nevinovată. O, doamne, n-am făcut aceasta, iar dacă aş fi făcut-o, aş recunoaşte-o. Condamnaţi-mă nevinovată! Voi muri astfel bucuroasă!..."

Ghirin traducea într-una fără să observe cum se întuneca şi tresărea aproape la fiece cuvînt Sima.

— Mai departe scrie că aşa a şi murit nefericita. Tot astfel şi-a dat duhul şi o foarte frumoasă tînără, pe care „după ce au bătut-o straşnic, au aşezat-o pe *şevalet* [12] şi

i-au zdrobit oasele..." La toate aceste torturi femeia n-a scos un scîncet.

— Dar cum e cu putinţă una ca asta ?

— E un fenomen cunoscut în psihologie — aşa-numita analgezie isterică, sau pierderea senzaţiei de durere din pricina îmbolnăvirii de isterie gravă. Printre „vrăjitoare", aşa cum am spus, se aflau multe bolnave de nervi, iar tulburările psihice erau de la sine înţeles o consecinţă a torturilor îndurate. Însă în majoritatea cazurilor — şi asta e cît se poate de firesc din punct de vedere fiziologic — din pricina foamei, a recluziunii, a fricii şi a torturilor, psihicul omului e şubrezit, ceea ce îl transformă într-o făptură supusă în faţa călăilor lui, gata să ia asupră-şi orice acuzaţie, să recunoască orice, numai să scape de chinuri. Şi, toţi ajungeau pe rug. Ba nu toţi — Calvin, spre deosebire de ceilalţi „cîini ai domnului", zidea femeile de vii. Cu unele excepţii, extrem de rare, nici una din cele prinse nu scăpa : servitorii domnului nu puteau să se înşele...

— Destul ! izbucni Sima.

— De acord...

— Nu-mi dau încă seama de legătura dintre nenorocirea Nadiei şi *Maiul vrăjitoarelor*. E vorba probabil de acea ură faţă de femeie, cultivată de către biserică...

— Păi tocmai în asta rezidă fondul chestiunii ! Aproximativ de şaptesprezece secole, biserica creştină se ocupă de educarea omului din Europa. Nu este deci de mirare că rămăşiţele acestei morale s-au păstrat sub nişte forme tăinuite, uneori inconştiente, chiar şi în ţara noastră sovietică — ţară care a rupt de mult cu religia. Tocmai în privinţa femeii ne-au mai rămas multe prejudecăţi creştine, şi ceea ce s-a întîmplat cu Nadia are o legătură directă cu astfel de rămăşiţe. Ţi-am prezentat *Maiul vrăjitoarelor* ca să-ţi dai seama cît de profundă a fost infamia şi decăderea, pînă unde au putut ajunge obscurantismul şi cruzimea bisericii creştine, de care aceasta nu va putea fi spălată în vecii vecilor ; tot aşa cultura europeană a secolului nostru va purta pururea ruşinea fascismului şi a lagărelor morţii.

— Dar gelozia şi castitatea femeii ?

— Creştinătatea a împrumutat pe de-a 'ntregul din religia iudaică — învăţătura despre păcatul şi vinovăţia femeii. Iar de unde au luat-o iudeii — poporul cel mai vechi de pe planetă, care a supravieţuit tuturor contemporanilor săi, în afară poate de chinezi — nu e greu de stabilit dacă ne

gîndim la condiţiile lor de viaţă ; trăiau la marginea unui deşert, în permanenţă ameninţaţi de atacurile vecinilor. Dar acum nu despre asta e vorba. Fapt e că aceste principii morale au intrat neştirbite în religia creştină, iar apoi au fost temeinic însuşite de către biserică. Întemeietorul bisericii de la Roma, apostolul Petru, care, raportat la scara timpului nostru, a fost, fără nici o îndoială, un paranoic cu halucinaţii permanente — a întărit şi mai mult poziţia antifeminină a bisericii.

Spre sfîrşitul evului mediu aceasta s-a transformat într-o instituţie importantă cu puteri nelimitate, şi, potrivit legilor dezvoltării dialectice, grăunţele greşelii semănate la întemeierea ei s-au înmulţit într-atît, încît au ajuns la o contradicţie inevitabilă cu însăşi esenţa religiei creştine ; persecutarea monstruoasă, de nedescris, a vrăjitoarelor şi în acelaşi timp reprimarea oricărei manifestări de liberă cugetare a dat omenirea cu secole înapoi (mai exact civilizaţia noastră europeană), şi a adus Europa la hotarul unui total faliment economic. Dacă n-ar fi început la timp jefuirea Asiei şi Africii, e puţin probabil ca Europa să fi putut rezista acestui faliment al culturii şi educaţiei sale. S-a mers pînă acolo, încît în Germania, Spania şi în alte ţări, femeile frumoase ajunseseră o raritate.

Spania, ţara în care inchiziţia a făcut ravagii timp de aproape trei secole, şi-a pierdut treptat, generaţie după generaţie, fiii ei cei mai talentaţi, mai viteji şi mai instruiţi, ceea ce a dus-o la pierzanie ca putere mondială, devenind o ţară de mîna a treia care a încetat să-şi mai exercite influenţa asupra economiei şi culturii europene.

Şi, fiindcă veni vorba, la noi în Rusia, pe vremea aceea, nu se întîmpla nimic din toate astea. Desigur că slujitorii bisericii mai condamnau cîte o vrăjitoare sau cîte un vrăjitor — s-ar părea că la noi au predominat vrăjitorii — dar ororile n-au luat proporţiile unei calamităţi sociale, mai ales dacă faci o comparaţie cu cele ce scria preotul Meifart despre Germania acelor timpuri, citez din memorie după Speranski : „Pînă şi cel mai neînsemnat incident era remarcat, stîrnind îndată bănuieli şi denunţuri. Un om cinstit, cu nume bun, ar fi putut trăi cu mult mai liniştit şi ferit de primejdii, printre turci sau tătari, decît printre creştinii germani."

— Şi cum putea poporul să suporte toate astea ? întrebă Sima.

— Nici eu nu înţeleg cum. Am mai spus că în acest domeniu se impun cercetări serioase. Este interesant de reţinut faptul că restabilirea condiţiilor normale de existenţă, a umanismului şi a respectului faţă de femeie, ne-a redat dragostea de frumos, determinînd o mare renaştere a artei.

După cum scria vestitul cercetător Taylor: „Biserica n-a izbutit niciodată să obţină adeziunea unanimă a maselor la preceptele ei în ce priveşte raporturile dintre sexe. Totuşi, au fost perioade cînd a reuşit să sporească într-atît numărul de abstinenţi sexuali, încît a provocat foarte multe cazuri de îmbolnăviri psihice. N-ar fi exagerat să spunem că Europa evului mediu începuse să semene cu un balamuc."

— Dar cum a putut ajunge biserica pînă aici ?

— După multe secole de funcţionare, maşinăria bisericii a devenit din ce în ce mai bine organizată şi extrem de puternică. Iar la conducerea ei se afla o mînă de fanatici neînchipuit de primejdioşi. De altfel, acelaşi lucru se poate spune şi despre împăraţi şi seniori ; toţi, de la mic la mare, erau contaminaţi de ideile barbare ale credinţei, care, aşa cum am mai spus, rînduise femeia, dragostea, frumuseţea şi trupul ei — acolo, în sferele înspăimîntătoare ale infernului.

Pînă acum aceste date n-au fost popularizate ; dar, la drept vorbind, cum ar fi putut un om evlavios să dezvăluie această ruşine a bisericii ? Cum ar fi putut ea însăşi să recunoască asemenea fărădelegi ? Ar fi însemnat să-i îndepărteze de biserică pe toţi cei care erau cît de cît în stare să raţioneze.

Biserica n-a putut duce la bun sfîrşit rolul pe care şi-l asumase, de educator al omenirii. Prin însuşi sistemul ei de organizare biserica este fatală dezvoltării normale a culturii. Astăzi puterea ei a scăzut extrem de mult chiar şi în Apus. Însă, atît biserica din Roma cît şi protestanţii şi luteranii în perioada medievală s-au manifestat la fel, fapt care confirmă o dată în plus că germenii nefaşti ai intoleranţei, obscurantismului şi tiraniei — adică ai fascismului — îşi află cuibul în însăşi temelia bisericii creştine.

— Dumnezeule, cît sînt de ignorantă ! clătină din cap, cu amărăciune, Sima.

— Crezi că eşti singura ? Mă şi mir că în ţara noastră, primul stat ateu din lume, nu există o serioasă literatură pe tema asta. Un asemenea aspect al evului mediu ne e puţin

cunoscut, atît nouă, cît şi celorlalţi. Să fie, oare, faptul acesta întîmplător ? Cred că nu-i întîmplător, şi că noi îi urmăm pe oamenii bisericii din inconştienţă. Ca să-ţi dau un exemplu, pînă şi dumneata, care te-ai născut nu cu mult înainte de aniversarea a douăzeci de ani de Putere sovietică, faci apel la dumnezeu — înţeleg, desigur, că e pur şi simplu o exclamaţie care a intrat în uz, dar o rosteşti, totuşi. Atunci, de ce te miri că rămăşiţele moralei bisericeşti încă mai dăinuie ? Citeşte-i pe literaţii noştri sovietici şi în fiecare a doua carte vei da de gelozie, de femei neprihănite, de altele cu o comportare reprobabilă, „decăzute"... Toate astea sînt scrise cu intenţii bune, în numele consolidării familiei, dar lupta pentru întemeierea familiei pe principii noi nu trebuie dusă pe baza unei etici religioase perimate ! Şi femeile, aşa-zise „decăzute", încep pînă la urmă să creadă că sînt nişte făpturi anormale, nişte victime iresponsabile.

— Am înţeles, am înţeles tot ! exclamă Sima. Potrivit moralei bisericeşti, noi, femeile, sîntem creaturi inferioare ; iubirea şi pasiunile noastre sînt considerate păcătuiri ; blestemul Evei se răsfrînge asupra tuturor urmaşelor ei. Dar cum nici religia cea mai intolerantă nu poate interzice satisfacerea necesităţilor vitale ale oamenilor, a fost obligată să accepte dragostea fizică, fără de care, de altfel, cum ar fi putut exista lumea ? Femeia însă nu poate aparţine decît alesului ei şi de aceea trebuie să fie „curată", adică neprihănită pînă la căsătorie. Dacă a mai iubit pe cineva, atunci se îngăduie a fi umilită, blestemată, torturată. Aşa-i — sau nu ?

— Aşa-i ! Socotind că s-a terminat definitiv cu biserica şi că niciodată ea nu va mai exercita vreo influenţă asupra oamenilor sovietici, noi ne-am lăsat pe tînjală şi n-am mai ţinut seama de viabilitatea vechilor precepte morale, nu ne-am străduit să le dezrădăcinăm cu totul. Ba ici, ba colo, aceste rămăşiţe ale evului mediu, adînc pitulate în unele suflete, apar la suprafaţă. Aşa se explică de ce aviatorului Nadiei i s-a părut că a fost frustrat în chip josnic, că a fost jignit. Aceasta este esenţa problemei, din care mai derivă multe consecinţe.

Cînd sacerdoţilor unei morale obscurantiste li se dau puteri nelimitate, ca în cazul bisericii în evul mediu, rezultatul nu poate fi decît acesta. Şi Ghirin făcu un gest spre înfiorătoarea carte care zăcea pe masă. Tocmai de aceea se impune o luptă conştientă şi stăruitoare, în care ştiinţa să

constituie arma principală. De aceea te afli şi dumneata aici, înainte de a sta de vorbă cu Nadia.

Ghirin tăcu, iar fata îl privi lung, cu atenţie. Obrazul îi era uşor îmbujorat. Sima făcu un pas, se ridică pe vîrfuri, îi puse cu îndrăzneală braţele în jurul gîtului şi-l sărută.

— Ivan Rodionovici, îţi mulţumesc!

— Nu trebuie să-mi mulţumeşti, Sima! Şi asta-i ceva perimat.

— Păi dacă e aşa... poate mai dispui încă de un ceas, un ceas şi jumătate?

— Astăzi — da.

— Totdeauna cînd sînt amărîtă, îmi găsesc refugiul în Grădina zoologică. Aşa cum mă simt acum, după excursia noastră în trecut, mi-ar fi imposibil să mă întorc direct acasă. Mergem?

Ghirin era bucuros să simtă lîngă el umărul voinic al fetei, să meargă în ritmul pasului ei uşor şi avîntat.

O luară pe strada Vorovski, cu copaci pămîntii, peste care se aşternea dantelăria mugurilor. În colţul străzii Sadovaia, Sima, care tăcuse tot timpul, se opri brusc.

— Mă bucur că eşti medic, fiziolog şi psihiatru — înseamnă că am să capăt un răspuns complet la o problemă importantă care mă preocupă. Ultima din ziua de azi. Dar asta trebuie s-o rezolvăm înainte de a intra în Grădina zoologică.

— Depinde de problemă. Nu mă lua totuşi drept un înţelept al Orientului.

— O-o... începu fata emoţionată. Iată despre ce-i vorba. Mă întreb dacă gelozia asta a bărbatului faţă de trecutul femeii, în afară de cele menţionate de dumneata — adică pornirile primare la care se adaugă influenţa moralei religioase — mai are şi o bază psihofiziologică, cum ai denumit-o. Ceva care izvorăşte din psihic, dar determinat de realitatea zilelor noastre?

— Din păcate, aşa e! Noţiunile depăşite ale moralei nu mor, tocmai pentru că nimeresc pe un teren prielnic.

— Şi care e acest teren?

— O slăbire din ce în ce mai gravă a rezistenţei fizice şi a energiei spirituale în condiţiile vieţii de oraş, din care lipseşte munca şi călirea fizică. Din pricina asta se exercită o considerabilă suprasolicitare nervoasă. Reiese de aici că toate simţurile şi dorinţele într-un fel vătuite, înăbuşite, nu ne mai oferă acea plenitudine a trăirilor şi a impresiilor, care

sînt specifice psihicului sănătos. Asta generează un sentiment de inferioritate, care la rîndul său, face ca însuşi gîndul la un rival să fie insuportabil şi, în consecinţă, să ne simţim, în faţa iubitei, tulburaţi de o eventuală comparaţie cu altcineva. Ah, cît de important este ca omul să se ocupe de educaţia sa fizică !

— Şi asta mi-o spui mie ! rîse Sima. Iar eu ziceam, dimpotrivă, că am acordat prea multă atenţie culturii fizice în detrimentul evoluţiei mele spirituale.

— Ba nu, ripostă Ghirin cu un aer gînditor şi pe un ton convins, cu cît te cunosc mai mult, cu atît îmi dau mai bine seama că în dumneata totul e foarte armonios, echilibrat. Adică tocmai ceea ce propovăduiesc eu tuturor, spre ce năzuiesc.

Sima, încă năpădită de gînduri, neputîndu-se desprinde de ele, rămase tăcută pînă ce ajunseră pe noul teritoriu al Grădinii zoologice. Era ora cea mai potrivită. Seria întîia de elevi se afla la şcoală, iar cei din seria a doua nu apăruseră încă, aşa că lipsind principalii vizitatori, oamenii se plimbau tacticos printre plasele de sîrmă. Sima era transfigurată. Îi saluta cu porecle mîngîietoare pe favoriţii ei — urs-pisica cea gravă şi fălcoasă, cu ochii oblici, care şedea în colţul cuştii cu o mutră de birocrat jignit ; poneii îndărătnici şi lăţoşi care îşi întindeau printre gratii boturile calde spre mîinile ei gingaşe ; lupul cel sîrguincios care săpa de zor o groapă adîncă într-unul din sectoarele cuştii lui descoperite. Animalele îşi ciuleau urechile la auzul glasului fetei, de parcă ar fi înţeles-o şi nu-şi luau de la ea multă vreme ochii gravi şi adînci.

Un cîrd de bobocei de raţă sălbatică, greoi şi caraghioşi, se căţărau cu încăpăţînare pe lutul muiat de apă al malului, spre jgheabul lor cu mîncare. Sima îi îmbărbăta de zor, iar răţuştele, legănîndu-se, poticnindu-se şi căzînd pe o parte, alunecau îndărăt, dar nu se lăsau şi luau din nou vitejeşte malul cu asalt.

Ghirin admira această transformare a ei într-o ocrotitoare a vieţii — toată numai grijă şi duioşie faţă de tot ce era mic, neajutorat, neştiutor. Se gîndea că din totdeauna femeia a fost ocrotitoarea animalelor din jurul casei, ba chiar şi a tuturor animalelor, deoarece în inima ei de mamă este loc din belşug şi pentru alţii, nu numai pentru proprii ei copii. De aceea, străvechii locuitori ai şesurilor şi dealurilor Irakului, cu fauna lor bogată — închipuitul rai al

legendelor biblice — credeau într-o zeiţă căreia i se supuneau toate fiarele. Ei au transmis această credinţă multor popoare. Milenii de-a rîndul a dăinuit credinţa într-o putere deosebită pe care o au femeile asupra animalelor. Obscuranţiştii au denaturat-o însă, răspîndind legende cu vrăjitoare de care ascultă lupii, vîrcolacii, urşii turbaţi sau cîte o ceată mare de guzgani. Ghirin zîmbi în sinea lui închipuindu-şi-o pe Margarita Nazarova cu tigrii ei, în antichitate. „În Orient ar fi fost proclamată zeiţă, iar în Occident ar fi fost arsă pe rug. Tocmai aici e ascunsă cheia cu ajutorul căreia se clarifică deosebirea dintre cele două culturi şi nu în favoarea noastră, a europenilor. Dar ia să-i lăsăm naibii pe fanaticii tuturor timpurilor şi epocilor ! Fata asta, cu duioşia ei nemărginită faţă de aceste animale care o înţeleg, e atît de minunată, încît am impresia că aceste clipe petrecute alături de ea sînt cele mai însemnate din cîte mi-au fost şi-mi vor mai fi date să trăiesc."

— Spune-mi, nu ţi se pare caraghioasă... comportarea mea faţă de animale ? îl întrebă ea fără ocol, ca de obicei.

— Dimpotrivă, îmi place. Îmi pare rău că nu pot face la fel.

— Ba e mai bine aşa. Bărbatul care iubeşte un animal sălbatic sau unul domestic pînă într-atît, încît să devină sentimental, e cu siguranţă un om egoist, crud şi cu conştiinţa încărcată ! Ciudat, nu ?

— De unde ştii asta ?

— N-aş putea să spun. Am constatat sau am citit undeva...

Trecuse destul de multă vreme de cînd Ghirin şi Sima rătăceau de la o cuşcă la alta, zăbovind în dreptul animalelor care-i interesau în mod deosebit.

— Priveşte, te rog, cît de uimitor de limpezi sînt ochii fiarelor, spuse ea cercetînd cu atenţie capul mîndru şi expresia dispreţuitoare a unui leopard, sau prinzînd privirea unei leoaice, aţintită asupra ei. Ar fi bine ca natura să ne dea şi nouă asemenea ochi.

Ghirin îi explică atunci că simţul vederii la fiare este, pentru întreaga lor specie, o chestiune de existenţă. E motivul pentru care ochii păsărilor de pradă şi ai fiarelor sînt extraordinar de curaţi, avînd uneori pe deasupra şi însuşirea de a acumula lumină pentru vînătoarea din timpul serii sau al nopţii.

— Observă, te rog, că ele privesc drept înainte — arătă el spre o leoaică mare — de aceea şi seamănă privirea lor cu a noastră. E vorba de vederea binoculară, stereoscopică; ea se deosebeşte de vederea dispersată a erbivorelor prin aceea că e concentrată. În schimb, erbivorele au un cîmp vizual cu mult mai vast; aproape în toate direcţiile din care s-ar putea ivi duşmanul. Lucrurile acestea sînt însă de mult cunoscute. În vremea din urmă s-a descoperit că ochii unora dintre animale au o structură extrem de complexă, care le permite să vadă la lumina polarizată sau a razelor infraroşii; astfel şerpii, bufniţele desluşesc pe un întuneric desăvîrşit contururile unui trup cald, ba mai mult, pot chiar urmări prada după urma termică pe care o lasă, aşa cum se urmăreşte o pradă după miros. Ochii crocodililor, de pildă, au o facultate mai mare de a-şi schimba pigmentaţia retinei, drept care văd clar şi ziua, şi în amurg. S-ar putea vorbi fără sfîrşit despre lumea minunată a animalelor, despre structura surprinzătoare a organelor lor, descoperirea cărora ne duce la un fel nou de a-l înţelege pe om.

— Totuşi, mai spune-mi cîte ceva, îl rugă Sima, simt că încep să devin crocodil, fiindcă văd şi în amurg...

Şi Ghirin, cucerit de interesul şi atenţia de care da dovadă însoţitoarea lui, îi vorbi despre girafele care pasc la umbra copacilor în savanele cotropite de un soare puternic din care pricină ochii le sînt prevăzuţi cu filtre polarizante aşezate în cornee; despre o specie de feline străvechi din Tibet sau din munţii Chinei, înzestrate cu o iuţeală fulgerătoare a mişcărilor; despre nişte chiţcani atît de mici, încît neputîndu-şi păstra căldura trupului în timpul iernii, sînt nevoiţi să circule încontinuu consumînd în douăzeci şi patru de ore o cantitate de hrană de trei ori mai mare decît propria lor greutate. Îi mai povesti şi despre un animal minuscul din deşerturile Americii de Nord — şoarecele perognat, care nu cîntăreşte decît şapte-opt grame şi nu bea niciodată apă. Diametral opus chiţcanului nostru, acest şoarece s-a adaptat în aşa fel la mediu, încît poate să cadă în stare de hibernare în orice moment neprielnic: fie că vremea e prea caldă, fie prea friguroasă, fie că nu are hrană suficientă.

De la locaţia de ultrasunete a liliecilor, Ghirin trecu la radiolocaţia unor peşti din Africa — mormiruşi — care trăiesc în apa gurilor adînci, mîloase ale rîurilor; apoi la dispozitivul de orientare prin sunete a delfinilor, construit ca

sonarul de pe actualele vase de război. Îi povesti despre surprinzătorul număr de lilieci din America Centrală unde în peşteri, în timpul hibernării, se pot găsi „ciorchini" de lilieci de cîte cinci metri diametru ; despre vampirii veninoşi — tot o specie de lilieci din Panama, care sug sînge...

— Ce scîrboşenie groaznică, se cutremură Sima. Îmi pot închipui cum sug sînge tot soiul de insecte, căpuşele sau ţînţarii, dar liliacul-vampir ?! Doar e un mamifer, înrudit într-o oarecare măsură cu primatele inferioare !

— Văd că ştii destulă zoologie, se miră Ghirin. Dar ce-ai spune despre omul-vampir ?

— Din poveştile de groază ale evului mediu, bineînţeles ?

— Ba e vorba de realitatea cea mai verificată. Bunăoară în Africa există triburi care se ocupă cu creşterea vitelor — *vatussi* şi *massai* — de altfel odinioară indivizi cît se poate de civilizaţi, chipeşi şi viteji — acum nu mai sînt la curent cu modul lor de viaţă. Aceştia se hrăneau îndeosebi cu lapte, amestecat cu sînge de vacă, sînge ce-l scurgeau din vîna ei jugulară. Oare nu-i un procedeu vampiric ? din punctul de vedere al vacii, bineînţeles ! Dar din punctul de vedere al omului... În loc să omori animalul, mai bine îi iei puţin sînge : dacă o faci cu cap, nu se întîmplă nici o nenorocire.

— Adevărat ! La prima vedere pare îngrozitor, dar în fond e o faptă chiar umanitară !

— Ca toate, de altfel, în lumea noastră complexă, dialectică. Şi nu se ştie de ce asta o uităm aproape întotdeauna. Din copilărie ni se predă logica, dar o logică lineară, unilaterală, matematică. Ar fi timpul să ne gîndim la o altă pedagogie. De exemplu, noi ne-am deprins din copilărie să considerăm peştele drept un animal cu sînge rece şi mult inferior din punct de vedere fiziologic vertebratelor terestre. Există totuşi şi peşti cu sînge cald, cu o carne care seamănă cu cea de vită, fiind tot atît de bogat irigată cu sînge. Este vorba de peştii din specia tonului : peştele-cu-spadă, peştele-cu-vele, care gonesc prin apele oceanului cu o viteză de douăzeci de kilometri pe oră. Această iuţeală vertiginoasă abia o ating navele noastre cele mai puternice ; cînd colo — o asemenea performanţă o realizează un simplu peşte ! Un peşte însă cu muşchi de oţel, irigaţi cu sînge din abundenţă, care rezistă la cele mai puternice şocuri şi care funcţionează la temperatura-limită pentru albumină, ca şi muşchii celor mai evoluate animale. Şi iată că s-a şi ivit o contradicţie : nivelul scăzut în ce priveşte alimentaţia cu oxigen prin

branhii n-ar permite să se obţină energia necesară unei asemenea viteze, dacă nu i-ar veni în ajutor viteza însăşi. În goana aceea turbată, prin orificiile larg deschise ale branhiilor trece o mai mare cantitate de apă saturată cu oxigen, ceea ce înlocuieşte respiraţia energică a vertebratelor superioare.

Există peşti ce-şi hrănesc puii cu un fel de lapte, secreţia unor glande, dispuse chiar la suprafaţa pielii. E vorba de simfizodonii care trăiesc în rîurile bazinului fluviului Amazon.

Iată infinitatea de aspecte pe care le prezintă raporturile dintre organism şi natură — cele două laturi ale unui singur tot, strîns împletite întru rezolvarea contradicţiilor, în decursul a sute de milioane de ani de evoluţie a vieţii pe Pămînt.

Abia acum am început să pătrundem cum anume ia fiinţă o formă animală, în strînsă şi complexă interdependenţă cu mediul înconjurător — mister nedezlegat vreme îndelungată, constituind principalul cal de bătaie în concepţia idealiştilor. De aici trecem la tipul uman, căutînd să dezvăluim întreaga complexitate a fiziologiei şi psihologiei sale, şi vom avea astfel o temelie trainică pentru medicina contemporană, pentru etica şi morala zilelor noastre.

— Mă înşel, sau mi se pare că deocamdată vorbeşti de deziderate şi nu de starea de fapt a biologiei ? întrebă Sima.

Ghirin surîse cu neprefăcută amărăciune.

— Ai dreptate. La noi a dăinuit vreme îndelungată o părere învechită asupra biologiei, mai cu seamă a zoologiei, anatomiei, morfologiei, sub cuvînt că ar fi ştiinţe de categoria a doua. Numai de puţin timp guvernul s-a sesizat de rămînerea în urmă a biologiei. Energetica organismelor vii, studiul autodirijării şi a reglementării lor au dat naştere ciberneticii, bioenergeticii, bionicii. Şi totuşi, ici-colo, unii continuă să susţină inutilitatea anatomiei şi morfologiei, a studiului formelor şi corelaţiilor lor cu natura, reduc subvenţiile alocate unora dintre laboratoare. Noi am lăsat ca Occidentul să preia antropologia, genetica umană, psihologia şi un şir întreg de ramuri ale ştiinţei care se ocupă cu studiul omului. În perioada cultului personalităţii toate acestea erau interzise. Dar în comunism principalul este omul şi, în consecinţă, tot ce se referă la el e important. Cît despre tehnică — ce înseamnă tehnica fără om ? Un aparat cu comandă automată care zboară spre stele poate fi pilotat şi de un om care în alte privinţe e un barbar. Fiarele fasciste zburau

doar cu cele mai complicate avioane şi n-o făceau chiar atît de prost! Iartă-mă, se reculese Ghirin, mi-ai atins punctul vulnerabil şi ţi-am destăinuit gîndurile mele tainice, împuindu-ţi capul. Să mergem mai departe!

— Vorbeai despre ochi, spuse cu un aer gînditor Sima. Dar ai observat expresia lor la diferite animale? Privirea păsărilor de pradă, de pildă, exprimă ascuţime lipsită de suflet, de pasiune, pe cînd cîinii sau lupii au cu totul altfel de ochi — gînditori, trişti. Ochii erbivorelor sînt blînzi, tîmpi şi indiferenţi. Dar uită-te la hiena aceea. Sima arătă spre o hienă mare, cafenie-roşcată, originară din Africa de Sud, tolănită pe o platformă îngustă şi joasă. Vezi ce ochi demenţi are? Expresia lor e ca a unui nebun, sau a unui om beat mort. Şi am observat că aceeaşi expresie de demenţă o au şi cangurii, ba chiar şi dihorii. Ce ar putea însemna asta, dacă nu indiciile unor procese de gîndire deosebite? Cînd mă uit în ochii unei hiene, mă cuprinde frica...

— E foarte interesant ce spui, consimţi Ghirin după cîteva clipe de meditare. Într-adevăr, în procesele lor vitale, păsările sînt cele mai automatizate — sînt cu drept cuvînt nişte roboţi conduşi mai ales de memoria generaţiilor anterioare — de instincte. Hienele, dihorii şi mai ales cangurii sînt mamifere inferioare din punct de vedere psihic. Ele sînt conduse de procese subconştiente reglementate de instincte străvechi, fără o influenţă activă a memoriei. La om, asta ar însemna demenţă. Dumneata mi-ai sugerat ideea analizării comparative a proceselor psihice ale tuturor acestor animale. Îţi mulţumesc. Dar ce ai putea spune despre lei sau despre tigri? Arătă spre rîndul de cuşti în care se aflau aceste uriaşe feline. Se apropiară din nou de ele, trecînd pe lîngă hienă.

Sima nu răspunse îndată, ci privi gînditoare spre leul care, dincolo de zăbrelele de fier ale cuştii, îşi înălţase capul adulmecînd adierea umedă a vîntului. În expresia lui leneşă şi mîndră nimic nu-ţi sugera automatismul lipsit de patimă al păsărilor sau riposta bătăioasă a ursului şi nici docilitatea cîinelui. Expresia ochilor de chihlimbar ai leului şi ai leoaicei celei mari care se instalase alături de el nu amintea cu nimic nici de ermetismul trufaş al celorlalte feline mai mărunte.

— Sălăşluieşte într-înşii o forţă calmă şi necruţătoare, spuse în sfîrşit Sima. Sînt stăpînii celorlalte fiare; cu drept de viaţă şi de moarte asupra lor... Fata se mai gîndi puţin

şi încheie : Şi totuşi e păcat că nu ne tragem din animalele astea nobile, ci din infectele acelea de maimuţe.

— A ! Prin urmare nici dumneata ! Nici eu nu pot suferi aceste caricaturi ale omului, poate tocmai fiindcă ne seamănă atît de mult.

— Dar atunci de ce maimuţele au atîta succes ? Sima arătă spre mulţimea de oameni îngrămădiţi în faţa pereţilor înalţi de sticlă ai cuştii maimuţelor, care urmăreau rîzînd hîrjoana şi strîmbăturile îndepărtaţilor lor ascendenţi.

— Pentru că din păcate am moştenit ceva şi din psihologia lor, rîse Ghirin. Psihologii din Apus i-ar fi dat acestui fenomen numele de complex de inferioritate... O dată cu dezvoltarea creierului, maimuţele au căpătat însuşirea de a compara şi de a pizmui, dîndu-şi seama de inferioritatea lor faţă de fiarele puternice sau de erbivorele uriaşe. Aşadar, cocoţate în copaci, la o înălţime care le asigură securitatea, sînt gata, ca toţi pizmaşii, să insulte, să ia în batjocură sau în derîdere orice, compensîndu-şi astfel nemulţumirea. Specimenele cele mai pizmaşe şi cu cel mai dezvoltat simţ de proprietate sînt maimuţele, mai ales cele din specia pavianilor, după aparenţă, animale de turmă.

— De turmă, dar fără a avea o organizare de colectiv, interveni Sima. Ghirin făcu din cap un semn de aprobare.

— Şi, din păcate, a lua în derîdere ceea ce nu a înţeles, a-şi bate puţin joc de cel slab sau bolnav, a-l umili pe străin, e o atitudine pe care o întîlnim adeseori şi la *homo sapiens* — de bună seamă la cel situat pe o treaptă de cultură inferioară şi prost educat pe deasupra. Însuşi faptul de a rîde pe socoteala maimuţelor este probabil o meteahnă care ni se trage tot de la ele ; la fel şi rădăcinile sadismului.

— Ce păcat, totuşi, că natura a făcut să ne tragem din nişte burtăverde invidioşi ai regnului animal şi nu din leii imperiali sau din puternicii elefanţi. I-aş accepta chiar şi pe tauri. Sima se apropie de drugii groşi ai ţarcului în spatele căruia îşi legăna capul masiv un bizon uriaş.

— Nu cred că ar fi fost bine ; sînt animale cam obtuze, replică Ghirin cu seriozitate. Şi nici cu leul sau tigrul. Natura nu dă nimic pe degeaba. Tributul pe care-l plăteşte leul pentru forţa şi energia lui nervoasă este scurta lui existenţă în care n-ai timp să acumulezi înţelepciune.

— E adevărat că un savant german a regenerat nişte tauri sălbatici, numiţi bouri — a căror specie a dispărut, şi că acum există o cireadă întreagă de asemenea exemplare ?

întrebă Sima. Nu mai ştiu în ce ziar am citit o notiţă despre experienţa asta, dar mi s-a părut că e vorba de un adevărat miracol.

— Probabil că ştiinţa va izbuti, în viitor, să facă miracole şi mai uluitoare. E adevărat că această specie, crescută artificial, are toate caracteristicile bourilor. Totuşi nu sînt decît nişte copii ai celor de odinioară, care şi-au irosit forţa uriaşă acumulată prin selecţie naturală, în decursul miilor de secole de existenţă. Un zoolog englez a făcut o constatare interesantă şi anume că numai indivizii cu deficienţă mintală se lasă domesticiţi. Observaţia asta a publicat-o. Eu aş spune cam acelaşi lucru, dar altfel. Speciile naturale ale animalelor reprezintă un standard la care s-a ajuns după perioade de milioane de ani, fiind vorba de aceeaşi măsură şi mediană a utilităţii ca şi frumuseţea, în timp ce speciile obţinute artificial constituie nişte trucaje, nişte abateri, care, fără ajutorul omului, ar dispărea nu peste mult de pe faţa Pămîntului.

Ghirin îşi privi deodată ceasornicul.

— Ai întîrziat ?! se alarmă Sima. Atunci, fugi! Nu te îngriji de mine, eu am să mai rămîn aici singură, simt nevoia să mai reflectez...

O puternică strîngere de mînă, o privire caldă care nu-i mai era străină, care înţelegea tot... şi Ghirin ieşi în zgomotoasa stradă Gruzinskaia, trezindu-se deodată împresurat de oameni grăbiţi şi asurzit de uruitul metalic al maşinilor.

Sima reveni pe poteca singuratică de lîngă ocolul cerbilor şi rămase acolo nemişcată, pierdută în gînduri, cu degetele pe sîrma rece a împrejmuirii. În acorduri rare de ghitară şi în hohote de rîs, un grup de tineri se îndrepta spre ea. Cele două fete care o strigară erau de la Şcoala ei de gimnastică. Pe tinerii care le însoţeau îi cunoştea de asemenea — trei băieţi veseli şi cu vocaţie muzicală, artişti-amatori ai uzinei din apropiere, un trio unit care le aştepta adeseori pe fete după terminarea cursurilor.

— Serafima Iurievna, nici nu ştiţi ce cîntec hazliu ne-a cîntat Volodea! Ia repetă-l pentru Serafima Iurievna! strigă o fată către un flăcău înalt şi chipeş ca voinicii din poveste, cu părul auriu şi uşor cîrlionţat. Acesta o privi lung şi stăruitor, şi Sima îşi aminti că privirea asta o urmărea ori de cîte ori se întîlnea cu cei trei prieteni.

Flăcăul îşi îmbină sprîncenele a încăpăţînare, apoi consimţi brusc.

— Am să cînt altceva ! spuse el şi făcu ştrengăreşte cu ochiul către tovarăşul său. După care luă în faţa Simei poziţia teatrală a cîntăreţului de operă. Cu un glas plăcut şi sonor începu o veche romanţă despre nişte ochi ca marea, ochi care nu-ţi lasă nici un dram de speranţă, căci în adîncul lor întunecat se zăresc umbre stranii :

În negru-adîncul lor,
Zac sfărîmatele carene
Şi algele înstrună verzi poeme ;

Tînărul cînta, iar privirea lui rugătoare părea că exprimă într-adevăr o dorinţă care nu se putea împlini. Cu cît Sima, surprinsă, îşi încorda atenţia, cu atît cîntăreţul îşi dădea mai năvalnic drumul, gata să rupă strunele ghitarei. Flăcăii începură să zîmbească, iar fetele, intuind ce se petrece, tăcură mîlc.

Apoi, făcînd pe măscăriciul, flăcăul căzu în genunchi în faţa Simei, îşi desfăcu larg braţele şi îşi dădu capul pe spate.

Acolo vreau să mor,
În taina verde-a ochilor.

răcni el aproape, apăsînd pe cuvintele „vreau să mor".

Sima se aplecă spre cîntăreţ şi rosti încet :

— De ce toate astea, Volodea ? Crezi că e bine să glumeşti aşa, umilindu-te şi pe tine şi pe aceea căreia i te adresezi ? Eşti doar un om serios, cuminte, cu o profundă înţelegere a muzicii. Să nu mai încerci să-ţi manifeşti sentimentele în acest mod — nu vei reuşi să scapi de ele astfel, ci doar să... Sima tăcu.

— Să... ce, Serafima Iurievna ? întrebă tot atît de încet tînărul, sărind în picioare şi scuturîndu-şi maşinal genunchii de praf.

— Să le depreciezi. Şi în ochii dumitale, şi ai altora. Ce poate fi mai urît decît să trăieşti meschin ?

— Ei, Volodka, ai încasat-o ? chicoti una din fete, dar îşi înghiţi vorba sub privirea dojenitoare a Simei.

— Cu bine, Volodea, şi rămîi totdeauna aşa cum eşti, spuse Sima întinzîndu-i mîna, pe care acesta o strînse cu putere.

Sima îi zîmbi blînd, îşi luă rămas bun de la elevele ei şi plecă, simţind cum o petrec privirile stăruitoare a cinci perechi de ochi.

CAPITOLUL 7

„Ex Siberia semper novi“

— E timpul să mai facem o pauză, Ivan Rodionovici! nu se putu stăpîni să observe Vera, cînd primi dispoziţia de a porni după o nouă serie de medicamente. Asta însemna că vor continua experienţele la care lucrau de două săptămîni, fără a se fi înregistrat vreun succes deosebit.

„Au ieşit la iveală date interesante, îşi spunea Ghirin, totuşi nu sînt cele aşteptate... cele de care avem nevoie.“ Şi cu cît experienţele erau mai puţin promiţătoare, cu atît sporea şi rîvna colaboratorilor săi. Ca să nu-l distragă nimic de la muncă, Ghirin nu părăsea institutul nici noaptea, dormind într-o cămăruţă de lîngă laborator. Serghei rămînea şi el să lucreze pînă tîrziu. Vera era singura care se mai ducea în oraş cu treburi. Un vraf cît toate zilele de procese-verbale şi stenograme ale celor povestite de către oamenii cu care se făceau experienţele ca şi desenele ciudate executate de aceştia în momentul halucinaţiilor datorate schizofreniei, provocate artificial, constituiau mărturia muncii efectuate. Şi Serghei, şi Ivan Rodionovici erau traşi la faţă, palizi; inima de femeie a laborantei nu mai putea suporta nepăsarea de care dădeau dovadă cei doi faţă de ei înşişi.

— Degeaba te pierzi cu firea, Verocika. Vorbele lui Ghirin erau pline de blîndeţe. N-are să se întîmple nimic cu Serghei, cît despre mine, sînt călit. În general, prea ne ferim să punem la încercare puterea creierului. E o prostie — creieru-i capabil să asimileze infinit mai multe cunoştinţe decît îi oferim noi. Trebuie numai să ştim cum să-l facem să înveţe. Trebuie să avem convingerea că se poate, ba chiar se cere să supunem întregul organism unor suprasolicitări intense, însă cu condiţia de a ne asigura după aceea perioade lungi de odihnă. Aşa sîntem noi constituiţi, aşa ne-am format printr-un îndelungat proces de evoluţie, şi această realitate nu poate fi ignorată.

— Vezi, Vera, ce ţi-am spus eu? izbucni triumfător studentul. Ai încasat-o? Ivan Rodionovici a demonstrat că, fiind oameni civilizaţi, avem prea puţine sarcini şi sîntem prea puţin ocupaţi. Iar pentru a trăi din plin şi a te bucura de o sănătate de fier, e nevoie de o solicitare maximă în toate cele trei direcţii: intelect, sentiment, organism. Pe cînd la noi? Ba e solicitat corpul, şi capul e gol, ba e

ocupat capul, şi trupul trîndăveşte. Dacă adoptăm o atitudine de indiferenţă faţă de toate, atunci şi simţurile noastre devin pasive, încetează de a mai stimula, de a da avînt sufletului şi trupului. De pildă, tu, Verocika : de vreme ce nu te tulbură nici un sentiment faţă de mine, eşti aşa cum eşti... rece, fără strălucire !

— Că tu eşti tare strălucit ! se înfurie laboranta şi-i întoarse spatele. Nu, Ivan Rodionovici, cu toată autoritatea dumneavoastră, nu sînt de acord cu ceea ce susţineţi. Cîte boli nu sînt pricinuite de această suprasolicitare.

— Depinde numai de modul în care o facem. Dacă toate cele trei direcţii ale suprasolicitării de care a vorbit Serioja sînt aduse la acelaşi numitor, rezultă un mare stimulent psihic, graţie căruia întregul organism devine imun nu numai la oboseală, ci şi la boală. Gîndeşte-te la război — cît de rar se îmbolnăvesc oamenii pe front, trăind în condiţii cît se poate de grele, în timp ce suprasolicitarea e fantastic de mare pe toate liniile. Toţi învăţaţii, constructorii, artiştii, atîta vreme cît sînt captivaţi de munca lor, nu se lasă doborîţi de boală. Acelaşi lucru se întîmplă şi cu mamele care îngrijesc de copiii lor bolnavi. Optzeci la sută din bolile de care suferim sînt psihice, adică apar ca urmare a slăbirii psihicului, care la rîndul lui duce la slăbirea „axelor biochimice“ principale ale organismului. Omul, spre deosebire de animale, a dobîndit o puternică facultate de gîndire şi imaginaţie. Animalele sînt automatizate într-o măsură mult mai mare decît omul. De aceea, la ele, toate influenţele psihice apar şi dispar foarte repede, pe cînd omul le păstrează vreme îndelungată şi acestea îi pot dăuna. Omul este înzestrat cu o mult mai mare forţă psihică, iar aceasta atrage după sine o stabilitate şi o rezistenţă a organismului, care îl fac apt de a se împotrivi morţii şi bolilor grave, într-o măsură mult mai mare decît animalele cele mai puternice...

— Mi-e peste putere să vă contrazic, Ivan Rodionovici, se dădu bătută laboranta, şi totuşi...

— Şi totuşi, trebuie să te duci la direcţia farmaceutică, iar eu îi voi telefona între timp următoarei noastre victime...

Ca un răspuns, parcă, la cuvintele lui Ghirin, sună telefonul.

— Ivan Rodionovici, sînteţi chemat de urgenţă la direcţie, anunţă solemn Vera, care se şi repezise la telefon. Se schimbă cumva programul ?

— Nu. Du-te. Îl chem eu pe voluntar. Cine urmează ?

— O femeie. Soloviova, Tatiana Pavlovna, răspunse Serghei.

— Cred totuşi că vom întrerupe lucrul vreo trei ceasuri. Fă o plimbare, Serioja, sau du-te pînă acasă. Ori însoţeşte-o pe Verocika. Vom lucra astă-seară pînă tîrziu.

Străbătînd coridoarele înguste şi ungherele întunecate care despărţeau laboratorul bine izolat de clădirea principală a institutului, Ghirin se simţea înciudat că schimnicia îi fusese brusc violată. Ciuda lui se transformă în nelinişte de îndată ce puse piciorul pe scara largă, puternic scăldată în lumină. Avea sentimentul că ceva care-i aparţinea numai lui, ceva intim, nepreţuit, abia înfiripat şi încă nevolnic va fi dezvăluit şi expus unor priviri străine. Intră cu acelaşi sentiment de nelinişte şi în cabinetul directorului. Acesta, un om cu o înfăţişare bolnăvicioasă, se săltă în silă pe scaun şi-i dădu bună ziua. Alături de el şedea ţanţoş un profesor scund şi îndesat. Ghirin îl cunoştea ca pe unul din şefii de laborator ai institutului. Judecînd după expresia celor doi, avea să urmeze o discuţie dezagreabilă.

— Dumneata lucrezi la Wolfson ? întrebă directorul. În calitate de cercetător ?

— Da, la profesorul Wolfson.

— Şi cu ce anume te ocupi ?

— Nu sînt împuternicit de profesor să discut asupra lucrărilor noastre nici măcar cu conducerea institutului. În momentul de faţă profesorul lucrează acasă la întocmirea raportului şi desigur că dînsul vă va da explicaţiile necesare.

— Aşadar, aveţi secrete !

— Nici un fel de secrete. Subordonare elementară. Şi etică în ştiinţă.

— După părerea dumitale noi sîntem lipsiţi de etică ?

Ghirin dădu tăcut din umeri. Directorul îşi strînse buzele, ostil. Profesorul care şedea alături de el interveni :

— Nu ne-aţi înţeles bine, tovarăşe Ghirin. N-aţi fost întrebat despre munca şefului, ci despre activitatea dumneavoastră personală.

— Iertaţi-mă, dar eu nu mă ocup deocamdată cu lucrări personale — nu îndeplinesc decît sarcinile pe care mi le încredinţează profesorul Wolfson. În planul institutului nu figurează lucrări de ale mele.

— Aşa-i, nu figurează ! conveni directorul. Faci totuşi nu ştiu ce muncă personală în laboratorul institutului, iar

direcţia habar n-are despre asta. Nu găseşti că-i un abuz din partea dumitale ?

— Nicidecum. Eu efectuez o serie de experienţe psihofiziologice în urma unei înţelegeri cu profesorul Wolfson. Experienţele lui, conform planului, sînt momentan întrerupte. Am socotit că profesorul v-a pus în cunoştinţă de cauză. Cu atît mai mult, cu cît această muncă nu are nimic comun cu planul, ci o fac pe cheltuiala mea, folosindu-mă numai de local şi de munca voluntară a cîtorva studenţi — elevii mei.

— Ce fel de experienţe sînt astea de fapt ?

— O încercare de a descoperi de unde provine informaţia excesivă la oamenii eidetici.

— M-da ! O problemă cu totul străină de tematica noastră. Probabil că ar trebui să lucraţi la Kaşcenko. Ei, şi cum procedezi ?

— Eideticul primeşte o doză de LSD-25. Este un produs extras din corn-de-secară, *dietilamid-tartrat de acid d-lisergic*. Acesta micşorează eliminarea fosforului din organism, diminuînd acţiunea hormonului hipofizar. Astfel, principalul ax psihic pituitaro-adrenalinic din secreţia internă a organismului este dezechilibrat, producîndu-se o psihoză artificială de tipul isteriei grave sau a schizofreniei, timp de trei-patru ore.

— Şi pentru ce ai nevoie de asta ?

— Pentru a disocia conştiinţa echilibrată normal, prin separarea procesului de gîndire conştient de cel subconştient, şi a descoperi astfel tezaurele de informaţii ancestrale, înăbuşite de conştient. Eu presupun că în ele sînt ascunse înregistrările memoriei generaţiilor anterioare care la om se dezvăluie numai în timpul activităţii nervoase coborîte la o treaptă inferioară şi care sînt cu mult mai puternice la animale, avînd în vedere instinctele lor complexe şi acţiunile lor inconştiente.

— Dar toate astea sînt prostii ! Misticism !

— Rămîne de văzut. Experienţele vor aduce lumină în această privinţă. Şi cibernetica a fost socotită cîndva o prostie... Or, tocmai ea ne-a dat posibilitatea să creăm pentru prima oară o imagine ştiinţifică a funcţionării creierului. Acelaşi lucru se va întîmpla şi cu memoria.

— Nu intenţionez să port cu dumneata o discuţie în contradictoriu, cu toate că ai merita să fii pus la punct, cum se cuvine.

— „Discuţie" ! Prea abuzăm de acest cuvînt ! „Trebuie discutat, afirmaţie discutabilă, piesă, carte discutabile." Astea

se aud la tot pasul. Toţi uită însă că o discuţie în contradictoriu doar verbală nu este altceva decît scolastică şi nimic mai mult. Singura serioasă şi reală este acea discuţie care se impune prin fapte, nu prin vorbe. O experienţă este contestabilă — fă alta, o carte este discutabilă — scrie alta, de pe altă poziţie, o teorie este discutabilă — creează alta. Dar pe aceleaşi teme şi obiecte, nu pe altele. Nici eu nu vreau să discut în contradictoriu — mă mulţumesc să muncesc.

— Munca dumitale e periculoasă, ripostă directorul.

Ghirin se holbă la el mirat.

— Da, da, periculoasă şi lipsită de spirit de răspundere. Te-ai gîndit oare ce se poate întîmpla cu vreunul din „cobaii" dumitale ? Şi că va trebui să răspundă institutul, recte eu ?

— Daţi-mi voie, nu vă înţeleg, izbucni Ghirin. Cine poate să-şi dea mai bine seama dacă munca noastră e periculoasă sau nu, în afară de noi, cei care o facem ? Şi cine altul poartă răspunderea în primul rînd, dacă nu eu, în calitate de medic ? Şi într-o măsură incomparabil mai mare decît dumneavoastră, iar cît priveşte responsabilitatea de care aţi pomenit este mai mult inventată.

— Destul ! Ai înţeles, sper, că am de gînd să cercetez cazul. Cine ţi-a permis să foloseşti laboratorul pentru experienţele dumitale ? Îi mulţumesc profesorului Ţibulski că m-a pus în curent — directorul făcu un semn spre cel ce şedea alături de el — altfel n-aş fi aflat nimic decît atunci cînd ar fi căzut trăsnetul asupra capului meu !

Ghirin era gata să riposteze, dar se mulţumi doar să dea din mînă a lehamite.

— S-ar putea crede că sînteţi un luptător total dezinteresat în slujba ştiinţei, vorbi cu răutate Ţibulski. Dar atunci asta ce este ? Şi agită în aer o foaie de hîrtie pe care o înşfăcase de pe masa directorului.

— Da, da, te rugăm să ne explici şi nouă, exclamă directorul. Practici medicina în particular ?

— Nu sînt obligat să vă dau explicaţii, pentru că astfel de chestiuni nu intră în competenţa dumneavoastră ; şi să nu vă treacă cumva prin minte să-mi luaţi un interogatoriu. Dacă însă mă rugaţi să precizez, atunci situaţia se schimbă, poftim : nu m-am ocupat niciodată cu practica asta din clipa în care mi-am primit diploma de medic. Dar desigur că atunci cînd sînt solicitat să dau un ajutor, nu obişnuiesc să refuz pe nimeni.

— Şi după aceea pacienţii dumneavoastră trimit scrisori entuziaste institutului nostru şi afirmă că sînteţi o somitate, rosti muşcător Ţibulski.

— Nu înţeleg de unde aţi mai scornit-o şi pe asta ! V-aş ruga, profesore, să încetaţi cu batjocura ; asta nu face decît să vă scadă prestigiul.

— Ia te uită ! În schimb creşte prestigiul dumitale prin faptul că i-ai pus pe... Ţibulski rosti numele geofizicianului — pe tatăl şi pe mama băiatului, pe care, chipurile, i-ai salvat, să scrie aici despre faptele glorioase pe care le-ai săvîrşit, dîndu-le în acest scop adresa institutului.

Înţelese totul într-o străfulgerare, şi o expresie de profund dezgust se zugrăvi pe chipul său.

— Acuma-i clar. Într-adevăr, ce să vă mai spun... Ghirin şovăi o clipă, apoi urmă : curioasă psihologie trebuie să mai aibă cel care interpretează astfel recunoştinţa firească a unei mame şi apreciază în felul acesta contribuţia adusă de un medic la salvarea unei vieţi omeneşti... Păcat că nu s-au inventat încă aparate care să purifice de gunoaie unele creiere, mai ales ale învăţaţilor ! Iertaţi-mă, tovarăşe director, mai aveţi să-mi spuneţi ceva ? Atunci permiteţi-mi să mă retrag.

Şi Ghirin, după ce-şi părăsi şefii, coborî scara principală scăldată în soare.

— Aţi văzut cum l-am pus cu botul pe labe ? I-a pierit graiul, exclamă Ţibulski, de îndată ce uşa se închise în urma lui Ghirin. Nu i-a mai rămas decît s-o ia la sănătoasa.

— Ba nu, ripostă cu aerul gînditor directorul, plecarea lui nu aduce a fugă. Aşa pleacă numai oamenii care au dreptatea de partea lor, iar eu se vede treaba că am greşit. Puteţi pleca, îl concedie directorul pe Ţibulski, care ieşi încurcat de întorsătura neaşteptată pe care o luaseră lucrurile.

Ghirin se îndrepta spre laborator, străbătînd nesfîrşitele ganguri ale subsolului, cugetînd liniştit asupra celor întîmplate. Experienţa lui de viaţă ca şi cunoaşterea psihologiei omeneşti îl învăţaseră să nu se lase copleşit de amărăciune din pricina unor astfel de ciocniri cu rutina, cu ticăloşia sau neînţelegerea. „Oameni ca Ţibulski există tocmai pentru a-l face pe omul de ştiinţă mai tare, mai aprig, mai convins“ — aşa parafrazase el o veche zicală. Va cere, desigur, ajutorul organizaţiei de partid pentru a convinge direcţia şi a păstra laboratorul. Dar, spre marea lui mîhnire, nici el nu era convins că drumul pe care pornise, studierea eideticii, era

cel bun. Nu izbutise încă să culeagă date, cît de cît convingătoare. Chiar dacă aceste prime experienţe se vor dovedi neizbutite, ele constituie totuşi o parte infimă din cercetările vaste pe care le plănuia pentru anii următori !

Vera şi Serghei, care se înapoiară după vreun ceas şi jumătate, îl găsiră cufundat în gînduri, în faţa unuia din desenele inginerului electrician : o floare albă conturată de o spirală albastră, pe un fond negru, uniform. Cei doi tineri simţiră că între timp intervenise ceva neplăcut pentru că toate materialele şi aparatele erau strînse ; pînă şi mănunchiurile de fire electrice ale encefalografului erau bobinate cu grijă.

— S-a întîmplat ceva, Ivan Rodionovici ? întrebă speriată Vera.

— Exact lucrul pentru care pledai dumneata cu atîta insistenţă — o scurtă întrerupere a activităţii.

— Ştim noi, exclamă laboranta. Ei v-au făcut-o... se uitau strîmb mai de mult... Dumneavoastră, un om atît de învăţat, dar figurînd la ei ca simplu cercetător, v-aţi încumetat să faceţi asemenea experienţe. Îi cunosc eu !...

— Nu merită să te necăjeşti, Verocika, o întrerupse vesel Ghirin. Ştii ce... Dar laboranta nu-l lăsă să sfîrşească :

— Ivan Rodionovici, dacă azi facem pauză, trebuie să vă spun ceva, am promis solemn !

— Ce anume şi cui ?

— Persoanei. A telefonat de îndată ce aţi ieşit din laborator. M-a întrebat dacă sînteţi foarte, foarte ocupat, iar eu ştiam că dacă aţi fost chemat la director, veţi fi împiedicat să mai lucraţi azi... şi atunci i-am spus că s-ar putea să nu fiţi prea prins.

— Şi ?

— M-a rugat, dacă aflu că nu sînteţi ocupat, să vă comunic că astăzi la nouă şi cincisprezece se va produce la televiziune. Se transmite pe postul doi — gimnastică artistică.

— Foarte bine ! Drept consolare am să privesc la televizor această demonstraţie. Ei, cercetătorilor, ne împrăştiem care încotro — ce ziceţi ?

— Ivan Rodionovici, începu studentul, dacă doriţi... poate veniţi la mine acasă, avem un *Rekord* bun.

— Îţi mulţumesc, Serioja. Vecinii mei au un *Rubin*, şi nu va mai trebui să mă deplasez nicăieri. Pe mîine, credincioşii mei asistenţi !

Rămaşi singuri, cei doi începură să facă ordine în laborator, cînd, deodată, Vera scoase un strigăt de deznădejde.

— Ce s-a întîmplat ? şi Serghei se repezi spre ea speriat.

— Sînt o proastă cum nu s-a mai văzut ! Am uitat să-l întreb ceva pe Ivan Rodionovici. Acum totul e în zadar !

— Mare nenorocire ! Îi telefonezi diseară şi gata.

— Nu e ce crezi. Grozav aş fi vrut s-o văd în sfîrşit pe aceea... şi mă hotărîsem să mă duc la un televizor, orice s-ar întîmpla. Dar el a plecat aşa de grăbit, încît am uitat să-l întreb cum o cheamă. Acolo se produc multe gimnaste şi cum vrei s-o recunosc ? Vai de mine, ce proastă sînt !

Serghei, calmat, izbucni în rîs.

— Curioasa fiică a Evei e pedepsită precum merită. Însă domnia-ta nu preţuieşte la justa lor valoare modestele mele însuşiri. Îţi garantez că am să ghicesc imediat care anume este ea, numai că va trebui să vii la televizor la mine. Uite, nici eu nu mai am răbdare ; prea e interesant ca tip Ghirin ăsta al nostru şi abia aştept să văd pe cine şi-a ales...

— Nu te mai lăuda ! Sînt convinsă că n-ai s-o recunoşti. Cel mult, voi reuşi eu, cu intuiţia mea de femeie.

— Atunci n-ai încotro — trebuie să vii la mine. Ne plimbăm puţin, cinăm, şi pe urmă pornim s-o descoperim pe misterioasa posesoare a acelui glas plăcut.

Ca la comandă, de cum ţîşniră în stradă, Rita şi Sima traseră cu nesaţ în plămîni adierea proaspătă şi îmbătătoare de primăvară.

Se opriră o clipă în loc, Rita tresări şi, străbătută de un fior, se strînse mai aproape de prietena ei.

— Totdeauna tremur înainte de a mă produce, i se jelui ea, iar tu te ţii tare, parcă ai fi de fier. Şi mai susţii că ai emoţii !

— Bineînţeles că am emoţii. Cum de altfel are orice sportivă. In ocazii de astea ai impresia că nimic pe lume nu-i mai important.

— Adevărat. Numai că azi, ştii, mi-e mai frică decît de obicei, pentru că mă vor vedea şi mama, şi tata ; or, tu nu ştii ce critic aspru e tata !

— Cred că şi Ivan Rodionovici mă va privi... Dar dacă aş şti că mă priveşte, mi-ar fi mai uşor. De cum se uită la tine, sufletul ţi se înseninează şi devii calm, stăpîn pe tine.

Fetele se urcară în troleibuz şi se aşezară într-un colţişor. Rita se uita pe fereastră la nuanţa albastră, primăvăratică,

de seară, a asfaltului, iar Sima depăna în gînd evenimentele din ultimele zile. Cum stătuse de vorbă cu Nadia, străduindu-se să-i transmită mînia aprigă, ca şi convingerea în nevinovăţia ei pe care o resimţise stînd faţă în faţă cu acel monstru al evului mediu, care zăcea uitat, necondamnat de omenire. Discuţia n-o satisfăcuse pe deplin, deoarece tînăra femeie nu-i împărtăşise pe de-a-ntregul sentimentele, sau poate că ea, Sima, nu ştiuse cum să procedeze. Oricum, Nadia se dezbărase de senzaţia aceea apăsătoare de vinovăţie. Era mai liniştită şi începea puţin cîte puţin să-şi revină. Prietenele ei, care-i poartă atît de grijă, vor săvîrşi fără îndoială şi restul, dar traumatismul ei adînc sufletesc va persista încă multă vreme. Cîtă dreptate are Ghirin cînd spune că nu e admisibil să dai drumul unui copil în lume fără a-l fi înarmat în prealabil cu o ideologie, fără a-i fi dat noţiunile de bază ale fiziologiei, eredităţii, psihologiei, dialecticii istorice. Numai prin însuşirea temeinică a acestor ştiinţe se poate dezvolta o neclintită etică şi o nestrămutată încredere în triumful dreptăţii ; avînd această încredere, vei putea oricînd ţine piept loviturilor vieţii.

Pentru asta îi putem trage la răspundere pe pedagogii noştri. În programele noastre şcolare se remarcă o tot mai mare ruptură cu viaţa actuală, atît de complexă şi de bogată în realizări ştiinţifice, cînd asistăm la o armonioasă împletire a intereselor individuale cu cele de stat. Apoi se consacră din ce în ce mai puţin timp educaţiei şi autoeducaţiei — şi cît de greu e să-ţi găseşti fără ele locul pe lume...

— Sima, unde ţi-e gîndul ? Trebuie să coborîm !

La strigătul prietenei ei, fata sări în picioare, dar continuă, nestingherită, să-şi depene firul gîndurilor tot drumul, pînă ajunseră la baza sportivă. Îi stăruia în minte simţămîntul acela ciudat, ameţitor, pe care îl încercase, cînd, aplecată asupra *Maiului vrăjitoarelor,* îl ascultase pe Ghirin zugrăvindu-i tabloul minunatei Elade, ivită ca prin farmec, doar o clipă, în faţa ochilor lui, şi dispărînd în învolburarea norilor de fum dezlănţuiţi de rugurile fanaticilor creştini. Şi, deodată, ca într-o revelaţie, Sima îşi dădu seama că dezvoltarea fizică desăvîrşită fără instrucţie, ca şi morala fără cunoaştere, nu-i dau omului posibilitatea de a-şi găsi locul pe lume, şi atunci nu-i rămîne alt refugiu decît credinţa. Dar iată pînă unde poate duce credinţa religioasă ! O îngrămădire de născociri monstruoase, de fărădelegi... Da, în clipa aceea, acolo, în bibliotecă, făptura ei fusese străbătută de o imensă

revelaţie. Nu se risipise, ci stăruia în sufletul ei ca ceva temeinic, limpede, care te înarmează...

Pe fundalul ecranului, fete în tricouri negre apăreau perechi-perechi, în pas de defilare, se despărţeau şi piereau apoi din cîmpul vizual al spectatorilor. Serghei şi Vera le sorbeau pur şi simplu din ochi, în dorinţa de a o descoperi pe „ea", pe misterioasa fiinţă care cucerise inima şefului lor.

— Mi se pare că e a doua din dreapta, şopti Serghei — blonda aceea înaltă, zveltă, şi ce ţinută are ! Grozavă !

— Toate sînt grozave, declară Vera.

Şi, răspunzînd parcă dorinţei studentului, blonda cea înaltă ieşi în faţă.

— Maestra sportului Margarita Andreeva, anunţă conducătoarea. Rita, poate vrei să spui cîteva cuvinte spectatorilor despre dumneata ?

Fata vorbi scurt şi cu vioiciune despre învăţătura ei, despre pasiunea ei pentru sport şi despre munca ei susţinută pentru a se perfecţiona. Urmă apoi strălucitul ei program cu cercul, atît de graţios, de frumos conceput şi cu mişcări atît de precise, încît cei doi colaboratori ai lui Ghirin, care de obicei se contraziceau într-una, nu mai rostiră nici o vorbă. Un ropot de aplauze străbătu sala, şi Rita dispăru de pe ecran.

— Ce, n-am dreptate ? strigă Serghei cu convingere. Ea e. Îl invidiez pe Ivan Rodionovici. Are un gust desăvîrşit.

Vera clătină cu încăpăţînare din cap.

— E bine fata, nu zic, dar nu e ea. Nu uita că am vorbit cu ea la telefon de două ori, iar tu numai o dată. Glasul nu e acelaşi. Pentru un om cu un gust atît de rafinat ca Ivan Rodionovici nu se potriveşte, parcă-i lipseşte ceva, nu ştiu cum să-ţi explic — poate originalitatea.

— Lasă că originalitate are el cît doi. Nu crezi că aşa e şi firesc ?

— Ba da, se întîmplă adeseori, şi totuşi... Vera nu-şi sfîrşi vorba. Rînd pe rînd gimnastele îşi dezvăluiau întreaga lor măiestrie ; era greu de stabilit care din ele iese mai mult în evidenţă din punctul de vedere al execuţiei, ori al frumuseţii corpului, sau care întrunea ambele însuşiri.

— Da-a, făcu Serghei tărăgănat, parcă dinadins astăzi întregul efectiv e alcătuit numai din maestre sau executante de categoria întîi.

— Maestra sportului Serafima Metalina îşi va executa noul său program liber ales, se auzi glasul crainicei.

O fată de statură mijlocie, cu părul negru şi tenul oacheş, apăru alergînd şi se opri în mijlocul sălii; conducătoarea aşeză în faţa ei un microfon. Chipul fetei domina acum întreg ecranul; ochii ei extraordinar de mari, pare-se negri, aruncară o privire deschisă spre spectatori. Bărbia micuţă, dar fermă, era ridicată ştrengăreşte, iar zîmbetul lipsit de şiretenie o făcea foarte simpatică.

— Noi tot vorbim despre felul în care am devenit gimnaste şi, fără să vrem, avem aerul unor făpturi deosebite, începu fata.

— Asta-i, asta-i! sări de la locul ei Vera.

— Stai, uşurel, lasă-mă să văd, o potoli Serghei. Eu nu sînt încă sigur.

— Oricare dintre dumneavoastră, dragi spectatoare, poate să devină la fel şi să-şi descopere vocaţia pentru gimnastica ritmică, pentru exerciţii de forţă, supleţe sau echilibru. Noi ne acordăm prea puţină atenţie, iar dragii noştri tovarăşi de viaţă, bărbaţii, spun că trebuie să le înfrumuseţăm existenţa. Înainte de toate însă trebuie să ne înfrumuseţăm pe noi înşine, şi asta se poate realiza numai printr-o educaţie fizică practicată timp îndelungat şi cu perseverenţă. Prin gimnastică, dans sau patinaj, orice corp devine frumos, iar sănătatea, supleţea, precizia şi vioiciunea mişcărilor — o ţinută demnă, frumoasă — dau femeii incomparabil mai mult farmec decît simpla frumuseţe. Dezvoltarea fizică multilaterală este la fel de indispensabilă muncii cît şi distracţiei; ea întregeşte viaţa. Nu mai puţin necesară este şi pentru femeia-mamă. Gîndiţi-vă cît de fericiţi sînt copiii care au o mamă robustă, capabilă să ţină pasul cu ei la jocuri, alergări, înot, ba care îi mai şi poate învăţa toate acestea. Să le lăsăm pe femeile din Occident să ţină tot soiul de diete pentru ca apoi să-şi drapeze trupul slăbănog într-o rochie elegantă. Mie cel puţin, ca şi colegelor mele, o rochie simplă, care mulează o siluetă corectă şi viguroasă, mi se pare cu mult mai frumoasă. Ne putem dispensa de toate acele complicate rafinamente croitoreşti, care le răpesc femeilor atît de mult timp. Un celebru croitor parizian a spus că, din punctul lui de vedere, silueta feminină ideală este un băţ care îi dă deplină libertate în arta drapajului... Fata făcu un efort ca să-şi stăpînească rîsul, apoi continuă grăbită: Pretutindeni, în orice ţară, unde a fost preţuită frumuseţea

femeii şi nu veşmintele ei, au existat întotdeauna şcoli speciale în care fetele învăţau să-şi formeze o ţinută frumoasă, să aibă supleţe în mişcări şi să-şi însuşească arta dansului. Peste tot unde femeia a stîrnit entuziasmul călătorilor noştri — în India, în Indonezia şi în alte ţări — femeile obişnuiesc să transporte ulcioarele cu apă pe cap. Această muncă a lor (din fragedă copilărie pînă-n amurgul vieţii) le imprimă şi le asigură o ţinută mîndră, maiestoasă, iar rochia simplă — libertate în mişcări. Iată ce am dorit să vă spun. Îndeletniciţi-vă din copilărie cu gimnastica şi dansul, şi veţi fi frumoase — toate, fără excepţie... Fata se opri, uşor emoţionată şi încheie : Va fi minunat !

Pe ecran apăru acum imaginea sălii de gimnastică. Departe, în fund, se zărea silueta statuară a maestrei sportului Serafima Metalina. Cu o mişcare sprintenă a capului fata îşi aruncă spre spate părul negru, tuns scurt. Se auziră primele acorduri ale adagio-ului din *Egle*.

Ajutoarele lui Ghirin priveau spre presupusa iubită a şefului lor şi cu fiecare clipă li se întărea convingerea că ea este. Nu era vorba numai de măiestria desăvîrşită cu care îşi dirija fiecare muşchi, de nobila sobrietate şi graţie a mişcărilor ei — Serafima Metalina mai avea şi altceva : poezie, o perfecţiune, se poate spune, muzicală a corpului, capacitatea de a-şi doza şi îmbina în aşa fel mişcările, încît fiecare unduire de o clipă a trupului ei căpăta expresivitatea muncii unui chip, însufleţirea graiului.

— Ce să-ţi spun, Ivan Rodionovici al nostru n-a dat greş ! declară Serghei entuziasmat, cînd se încheie transmisiunea sportivă. Dintre toate, a ales-o pe cea mai... nu ştiu cum să-ţi spun.

— Originală ! îl completă Vera.

— Nu despre asta-i vorba ! Originală — s-ar putea numi una care place unui număr restrîns de oameni, chiar unui singur individ, cum îmi placi tu mie, spre exemplu. Dar ea place tuturor !

— Lasă ironiile, Serghei, eu vorbesc serios. Are un corp, cum să-ţi spun, foarte feminin. Nu-i mare de statură. O fată ca asta, cu rochie, la prima vedere nici n-o bagi în seamă. Bărbaţii de la institutul nostru se dau în vînt după blondele vopsite, cu rochii de culori aprinse.

— Fapt pentru care se şi ard ! enunţă grav studentul, încercînd s-o îmbrăţişeze pe Vera. Dar eu sînt un înţelept : tu nu eşti nici blondă şi nici nu porţi asemenea rochii.

Şi în casa Andreevilor televizorul era luminat. Se adunase o întreagă societate. Ekaterina Alexeevna, care se întorsese de la Leningrad, se aşezase confortabil într-un fotoliu şi îşi netezea alene nelipsita-i ţigară.

— Iar fumezi, o dojeni soţul ei, oferindu-i în acelaşi timp un chibrit.

— Nu-i frumos să faci reproşuri unei mame emoţionate, ripostă cu calm Ekaterina Alexeevna. Uită-te mai bine ce fete minunate! Nu-ţi tresaltă, oare, inima-ţi arzătoare, Lionea?

— De fel. Fetişcanele astea sînt într-adevăr prea frumuşele, dar gîndeşte-te ce stupid ar fi, la vîrsta mea, să mă amorezez fie chiar de cea mai frumoasă dintre ele? Sau dacă s-ar amoreza, să zicem, preaînvăţatul nostru Ghirin?

— De tine, ce-i drept, sînt sigură, dar Ghirin cred că ar fi în stare. Apropo, Ritka a făcut nişte aluzii vagi în legătură cu el şi cu prietena ei.

— Ce prostii, Katocek! Totdeauna îţi trec prin minte fel de fel de năzbîtii. Slavă domnului, tu nu le faci, dar ai vrea să le facă prietenii tăi.

— Bine, bine. Dar să ştii că negruţa aceea care a luat cuvîntul a spus lucruri foarte inteligente despre îmbrăcăminte.

— Şi eu optez pentru o linie cît mai simplă a straielor, se auzi glasul unei doamne în vîrstă cu o înfăţişare respectabilă — o cunoscută arheologă. Cînd te gîndeşti cu cîte şi mai cîte se împopoţonau bunicile noastre, dar de ce am spus bunicile — chiar mamele noastre! Îmi pare rău însă că procesul acesta se desfăşoară prea lent; mai sînt încă destui ipocriţi la noi; nu toţi ştiu să distingă, să preţuiască frumuseţea unui corp.

— E firesc să se desfăşoare lent acest proces, spuse Ekaterina Alexeevna, pufăind din ţigară. Nu este însă de ajuns să înveţi doar a distinge frumuseţea. Se impune ca şi corpul să înceteze a fi impudic, ceea ce nu se va putea dobîndi decît atunci cînd acesta se va deprinde a fi descoperit.

— Prea te exprimi ca un artist, Katia, protestă bătrîna doamnă. Cum s-ar putea exprima asta într-un limbaj mai simplu?

— Să luăm, de pildă, popoarele înapoiate din ţările calde. Acolo este obiceiul ca oamenii să umble goi. Atitudinea lor faţă de trupul dezgolit e cu totul indiferentă — asta

din pricina incapacităţii de a înţelege frumuseţea corpului uman. Dimpotrivă, îşi atîrnă pe trupurile lor superbe cele mai neverosimile podoabe. Îşi întortochează sîrme, îşi găuresc nasul şi buzele de care agaţă fel de fel de tinichele. Un călător de-al nostru, profesorul Puzanov, a observat încă prin anul 1912 fenomene foarte caracteristice în Sudan. Frumoasele sudaneze, care în general circulă mîndre şi nestingherite, cînd dau cu ochii de europeni, caută să se acopere — ceea ce înseamnă că privirea europeanului este excesiv de tulburată de goliciunea lor. Pentru a da lupta cu acel puternic curent asiatico-elen cu privire la modul în care trebuie percepută frumuseţea corpului prin Eros, creştinii şi musulmanii au făcut cale-întoarsă, adoptînd o atitudine de teamă şi de ură faţă de goliciune. După această perioadă de „educaţie", dacă-mi daţi voie să mă exprim astfel, un trup gol a fost multă vreme privit ca o imagine interzisă, indecentă, dar totodată numai dintr-un unghi de vedere specific. Acum se afirmă, din fericire, o întoarcere a spiralei istoriei : am început din nou să privim şi să înţelegem frumuseţea corpului omenesc. Are oare vreun rost s-o luăm îndărăt ca racul cum ar dori-o unii ipocriţi ? În numele a ce ? Înapoi spre obscurantism şi spre păcat ? La tot ce a dispărut, pune cruce şi atît. Dar nu e posibilă nici întoarcerea la vechea Eladă printr-un singur salt, cum pretind s-o facem unii naturalişti şi nudişti din Occident. Acum nu e epoca nudului, ci a trupului în parte descoperit, care nu-şi ascunde frumuseţea liniilor, dar care n-a devenit încă atît de perfect şi atît de obişnuit ochiului, încît să poată apărea gol. Vom trăi, sau mai bine zis vor trăi urmaşii noştri în societatea comunistă şi atunci se va vedea. Deocamdată socot că noi, femeile, trebuie să ne înclinăm adînc în faţa curajului şi a înaltei moralităţi a sportivelor noastre de prin treizeci, care au dat dovadă de mare îndrăzneală, cînd au apărut în costumele lor de baie în faţa unei mulţimi de oameni, neobişnuită pînă atunci cu un asemenea spectacol.

— Bine ai spus, Katia, bine ! exclamă doamna în vîrstă.

— Îmi place foarte mult pictoriţa Tatiana Sişmareva, urmă Ekaterina Alexeevna. Înainte de război a pictat multe portrete de sportivi şi tablouri cu aceeaşi temă. Posed reproducerea unui tablou al ei din treizeci şi nouă — *Sportiva* — o fată tînără stînd jos într-un costum negru de baie.

Pentru că veni vorba, fata seamănă foarte bine cu negruța care s-a produs și a luat cuvîntul...

— Katocek, nu crezi că ar fi timpul să hrănim poporul? întrebă stăpînul casei.

Musafirii se ridicară pentru a trece în sufragerie.

Țîrîitul ușor al soneriei din vestibul nu atrase atenția nimănui, dar peste cîteva clipe musafirii își ciuliră urechile la strigătul de bucurie al stăpînului casei. Ekaterina Alexeevna își pironi privirea spre cei care intrau — un bărbat de o înălțime colosală, teribil de voinic și o fată tînără cu cosițe blonde, groase, și obrajii îmbujorați de emoție.

— Faceți cunoștință, vă rog! strigă vesel, Andreev. Innokenti Efimîci Seleznev cu Irina, fiica sa. Vechiul meu prieten de pe rîul Tunghir, vînător și voivodul întregului ținut!

Vechiul și nedespărțitul tovarăș al lui Andreev, geologul Turișcev, astăzi musafir, se grăbi să ajungă și el la Seleznev și se pomeni încătușat în brațele lui de urs, îmbrățișare care făcu să-i pîrîie toate încheieturile. Zilele de mult trecute reînviară într-o clipă în amintirea celor doi — Andreev și Turișcev.

Își amintiră timpurile expedițiilor geologice ale micilor lor detașamente, cu un echipament sărac, cînd totul depindea numai de sănătatea, priceperea și rezistența lor. Anevoie își croiau drum prin taiga, peste mlaștini de necuprins — turbării, peste nenumărați vulcani stinși, munți pleșuvi și grohotișuri, traversau pe jos vadul pîraielor cristaline de munte cu apa rece ca gheața, sau, cu bărci șubrede și luntre nesigure, treceau peste pragurile care vuiau nebunește. Drumuri lungi prin fumul pădurilor incendiate, peste trunchiuri carbonizate, riscînd să-și rupă oasele, străbătînd terenuri cu mușuroaie înalte sau văi inundate, pe arșița obositoare a verii, prin nori de insecte zumzăitoare, prin burnița umedă a toamnei sau pe frigul aprig al iernii, prin ceața înghețată — pe jos, călare, sau cu sănii șubrede, trase de reni...

Cei trei tovarăși schimbară doar o privire cu un zîmbet abia mijit în colțul gurii, dar zîmbetul acesta cuprindea totul — și dîrzenia lor de neînfrînt, și trista resemnare față de neprevăzutele lor necazuri, și sentimentul de ușurare după trecerea pericolului, și adînca bucurie ce ți-o dă ducerea la bun sfîrșit a celor propuse...

Cu prilejul uneia din expedițiile lor pe rîul Tunghir, în Siberia răsăriteană, Andreev și Turișcev l-au întîlnit pe acest Innokenti — un om interesant — cu care apoi au întreprins

multe expediţii în cele mai inaccesibile locuri ale platoului Olekmo-Vitimsk.

Fraţii Seleznev — Illarion şi Innokenti — îşi aveau gospodăria pe malul înalt al Tunghirului, la vreo trei sute de kilometri de cea mai apropiată aşezare, iar singura cale de acces pînă la ei era acest rîu şerpuitor şi învolburat. Se îndeletniceau cu vînătoarea, cu pescuitul şi, potrivit unor înţelegeri prealabile, aprovizionau minele de aur din ţinut cu porumbe şi leordă. Fratele cel mare, Illarion, era văduv, şi avea două fete, Nastia şi Maşa, iar celălalt, Innokenti, încă neînsurat şi de o vîrstă cu Andreev, locuia şi el în aceeaşi izbă mare şi trainică. De gospodărie se ocupa sora lor, o tînără văduvă, care, de altfel le crescuse pe cele două nepoate.

Această familie, uimitor de unită, era atît de primitoare şi de simpatică, încît Andreev nu-i ocolea niciodată şi îşi orînduia în aşa fel concediul, încît să poată trece şi pe la Seleznevi.

Aceşti oameni, care nu cunoşteau altă viaţă decît pe cea din taiga şi care-şi petreceau cea mai mare parte a timpului în mijlocul naturii, erau de o robusteţe şi o sănătate rar întîlnite chiar şi printre siberieni. Andreev mai cunoscuse astfel de familii printre *staroverii* din Altai, printre *pomoreni* [13] sau la cei din stepele de dincolo de Volga. Bărbaţii — morocănoşi şi blajini, de o statură uriaşă, rezistenţi, cu o putere de urs, iar femeile — trupeşe, ca nişte statui de bronz, de o putere aproape bărbătească, totdeauna vesele, sprintene şi gata să rîdă din te miri ce. Nastia în vîrstă de şaptesprezece ani, împreună cu sora ei Maşa, cu un an mai mică, o porneau fără nici o teamă, în chipul cel mai firesc, la vînătoarea de elani, urşi, rîşi, departe, în inima taigalei. Evdokia, sora celor doi, avea la activul ei şase urşi doborîţi, Nastia — doi, iar Maşa — unul, dar un mascul atît de uriaş, încît pînă şi cei mai încercaţi vînători de asemenea fiare se uitau cu respect la blana lui transformată în covor.

Cu toate că trăiau atît de izolaţi, cei doi fraţi erau oameni luminaţi şi dornici de cunoaştere. Îşi făcuseră cu timpul o bibliotecă bogată şi le instruiseră şi pe fete. Convorbirile molcome la ceas de seară cu aceşti oameni ascuţiţi la minte, cu spirit de observaţie şi cu un umor sănătos, erau prilej de adevărată desfătare. În fiecare an, noul schimb de colectori

ai expediţiilor lui Andreev şi Turişcev se îndrăgosteau lulea de fetele lui Seleznev şi, pînă la sfîrşitul expediţiei, geologii erau însoţiţi de figuri sumbre, *byroniene*. Şi într-adevăr, sprinţarele vînătoriţe, cu cosiţe lungi, puteau cuceri inima oricui, uluindu-i pe bieţii orăşeni cu îndrăzneala, cu priceperea lor de a face faţă celor mai variate însărcinări, ca şi cu veselia lor nesecată şi îndrăcită.

La una din expediţiile lui pe o rută colaterală, de-a lungul unor afluenţi ai Tunghirului, Andreev luase şi fetele ; astfel avu prilejul să se convingă de măiestria lor la mers, la vîslit, la legatul plutelor, la pescuit şi la aprinsul focurilor de tabără. Fiecare din fete propunea totdeauna admiratorului zilei să se ia la trîntă cu ele, şi doar o singură dată, din cîte îşi aducea aminte Andreev, această luptă, bineînţeles amicală, se terminase cu înfrîngerea Nastiei. În anul acela, printre colectorii lui era şi studentul Proşko, pe jumătate cerchez, pe jumătate ucrainean, oacheş, posac şi foarte puternic. Ca să se răzbune pe acest flăcău ursuz, fetele se sfătuiră, propunîndu-i să facă o baie în rîu. Cel care ştie că rîurile Siberiei de răsărit curg pe un pămînt veşnic îngheţat şi că sînt foarte reci, chiar şi în toiul verii, poate să-şi dea pe deplin seama de festa pusă la cale de şiretele fetişcane. Cînd era arşiţa mai cumplită, ele îl duseră pe curajosul Proşko spre o luntre trasă la mal, într-un loc unde apa era adîncă. După ce-l puseră să se întoarcă cu spatele şi să aştepte semnalul, săriră în apă şi începură să înoate, apoi îl strigară şi pe tînăr. Acesta se dezbrăcă într-o clipă şi sări direct din barcă. Un guiţat strident ca de purcel trecu peste apa rîului, şi Proşko sări ca ars înapoi pe mal. După căldura de treizeci de grade din atmosferă, apa rece ca gheaţa fusese o răzbunare pe cinste. Chiar Proşko mărturisi mai tîrziu : „Parcă m-a izbit cineva cu un drug în moalele capului ; am văzut negru în faţa ochilor şi, mai-mai să-mi pierd cunoştinţa". Dar şi mai mare-i fu necazul cînd văzu cum „blestematele de fetişcane înotau fără să le pese !" Într-adevăr, pentru fetele astea călite, o asemenea schimbare de temperatură nu însemna nimic.

Totuşi viteazul cherchez-ucrainean o ceru în căsătorie pe Nastia. Poate că fata ar fi acceptat, dar tatăl ei se împotrivi categoric, pretextînd că e încă prea mică şi că abia peste trei ani, după ce-o mai creşte, să se gîndească la măritiş.

Cînd Proşko îi spuse că-i dispus să aştepte, Seleznev cel mare clătină doar din cap : „Nici tu n-ai acum decît nouăsprezece, aşa că, peste trei ani, tot căţelandru ai să fii, şi tot nepotrivit pentru Nastia. Un adevărat logodnic trebuie să fie cu cel puţin şapte, sau chiar zece ani mai mare decît aleasa lui. Noi, siberienii, aşa înţelegem lucrurile. La voi în Rusia se obişnuieşte să însori căţelandri, dar de pe urma ăstora nu te alegi nici cu gospodărie, nici cu urmaşi ca lumea." Probabil că Seleznev nici nu bănuia că enunţa regulile de căsătorie ale anticei Elade.

Profund jignit, Proşko nu-şi mai reveni tot restul drumului. De altfel şi Nastia îşi pierduse veselia. În anul următor însă, cînd Andreev se întîlni din nou cu Seleznev, care se întorcea de la minele Kalar, Nastia rîdea cu aceeaşi veselie şi tot atît de molipsitor ca înainte. La întrebarea pusă de Andreev, Seleznev cel mare zîmbi, sever şi mulţumit : „Deocamdată caut să le scot gărgăunii din cap. Nu ştiu dacă pentru multă vreme, că prea-s de capul lor fetişcanele mele — crescute fără mamă — şi suspină."

— Dar Evdokia Efimovna ? Nu le ţine oare loc de mamă ?

— Le poartă într-adevăr de grijă ca o mamă, dar bluzele le au toate la fel !

Andreev, nepricepînd nimic, se uită la Evdokia care se fîstîci şi o zbughi pe uşă, ameninţîndu-şi fratele cu pumnul.

Observînd pe pieptul Evdokiei două petecuţe cusute cu grijă, Andreev pătrunse tîlcul cuvintelor lui Seleznev. Sînii tari ca piatra uzau repede bluzele, atît ale văduvei în vîrstă de treizeci de ani, cît şi ale celor două fetişcane, care plesneau de sănătate.

În timpul aceleiaşi vizite la Seleznevi, Andreev avu prilejul să asiste la încă o cerere în căsătorie. De data aceasta „îşi pierduse busola", cum se exprimase Innokenti, unul din generaţia celor mari.

Turişcev, credinciosul tovarăş al lui Andreev, se uita de mult cu ochi galeşi la Dunia Selezneva. Andreev ştia că prietenul lui are serioase neplăceri familiale, dar pînă în anul acela nimic nu se schimbase.

Evdokia tocmai se întorsese de la Ust-Tunghir, după ce străbătuse cu piciorul două sute de kilometri în trei zile. Performanţa tinerei femei îl răpuse definitiv pe geolog. Ex-

plicaţia avu loc imediat şi se soldă cu înfrîngerea irevocabilă a lui Turişcev. De astă dată vechiul lui camarad era acela care arborase un aer *byronian*. Dar întrucît geologii nu merg, aidoma colectorilor, împreună, ci întotdeauna separat, spre a cerceta concomitent diversele sectoare ale unui raion, Andreev nu putuse fi martorul gravelor suferinţe sentimentale ale colegului său.

Abia la sfîrşitul expediţiei, cînd amîndoi se desfătau la lumina orbitoare, în căldura şi tot confortul vagonului de dormit al expresului transsiberian, deosebit de apreciat de ei după asprimea celor şapte-opt luni de campanie, Turişcev i-a povestit cum l-a respins Evdokia.

Ea răspunsese cu simplitate şi înţelepciune la toate argumentele lui : „Tu eşti un om învăţat şi n-ai să poţi duce întotdeauna traiul ăsta slobod, iar eu nu cunosc altă viaţă şi nici nu vreau să cunosc. Cu noi doi n-are să iasă nimic : dacă cedez eu, am să rabd pînă m-o năpădi urîtul, iar dacă cedezi tu — cu tine va fi la fel. Un învăţat tînjind după oraş, iar eu după taiga — asta nu s-ar mai numi viaţă."

La încercările lui înflăcărate de a o convinge, cum că e trist să-ţi petreci viaţa singură, femeia a răspuns liniştită că, fie că îl va întîlni, fie că nu, pe omul ce-i este destinat, rostul ei este să rămînă aici.

Şi, aducîndu-şi aminte de toate aceste evenimente petrecute cu aproape treizeci de ani în urmă, Andreev se uita la chipul emoţionat al lui Turişcev şi simţea că bătrînul lui coleg retrăieşte tot ce se întîmplase atunci. Ei se văzuseră pentru ultima oară cu Seleznev în 1935. În cîteva clipe aflară că Nastia se măritase şi plecase, că Evdokia era şi ea măritată şi că se mutase la una din minele din Niukja. Innokenti făcuse tot războiul, a fost şi în Manciuria, se căsătorise în 1939 ; are un fiu şi o fiică, şi e preşedintele unui mare artel de vînătoare. Locuieşte acum în regiunea cu cele mai multe praguri a rîului Olekma lîngă Eniuka, unde s-a mutat şi fratele lui cel mare, Illarion, cu Maşa şi cu bărbatul acesteia. Fata lui Innokenti, Irina, absolvise şcoala la internatul din Kudu-Kiuel, ca şi cursurile speciale de vînătoare, iar acum tatăl o luase cu dînsul ca să viziteze Moscova, unde, de fapt, şi el venise tot pentru prima oară.

În timp ce stăteau de vorbă, Ekaterina Alexeevna avusese grijă să întindă masa, care-i aştepta acum cu belşug de bunătăţi, după obiceiul Andreevilor.

Andreev îl aşeză pe Innokenti în faţa lui şi, potrivit vechiului lor obicei, îi umplu paharul cu votcă. Dar, lucru neaşteptat, uriaşul dădu cu hotărîre la o parte paharul cu licoare.

— De ce nu mă întrebi pentru ce am venit aici ? Aruncă spre geolog o privire pătrunzătoare şi îşi netezi barba tunsă îngrijit, mult încăruntită.

— Aştept să mi-o spui chiar tu ! răspunse Andreev. Probabil că ne-ai adus noutăţi. Romanii din antichitate aveau o zicală : „*Ex Africa semper aliquid novi*", adică „Din Africa întotdeauna cîte ceva nou". O putem şi noi parafraza : „*Ex Siberia semper novi*" — „Din Siberia întotdeauna ceva nou". Sau poate ai venit să ne vezi pe noi ca să te vedem şi noi pe tine.

— De florile mărului, nu m-aş fi hotărît eu niciodată. Treburi pînă peste cap, cu neputinţă să te rupi de ele !

— Atunci, vorbeşte !

— Deocamdată, vezi tu, nu-mi vine la îndemînă. Nu-i locul potrivit aci, la masă, de faţă cu lumea. După ce-om mînca, ai să afli de ce nu mai beau votcă, cu toate că nici înainte nu mă prea dădeam în vînt după ea.

Ekaterina Alexeevna le întrerupse convorbirea. Se luă hotărîrea ca Seleznevii să se instaleze la ei, la Andreevi. Irina va intra sub oblăduirea Ritei care urma să se întoarcă dintr-o clipă într-alta de la demonstraţia de gimnastică.

Turişcev, care de bucurie băuse un pahar mai mult, se lăsă furat de amintirile trecutelor expediţii... Seleznev mînca tacticos, rîzînd uneori, alteori întristîndu-se de cele ce i le reamintea Turişcev.

În sfîrşit, vînătorul îşi aprinse o ţigară şi, aplecîndu-se peste masă, îi spuse lui Andreev :

— Am auzit, măi Leonid, că n-o prea duci bine cu sănătatea. Te-ai îngrăşat, iar la faţă începi să aduci a conţopist.

— Cam sufăr de inimă. Vezi tu, noi geologii avem o viaţă ori prea agitată, ori prea sedentară — iarna. După ce te dezobişnuieşti, an de an, e mai greu să reintri în ritm. Cît timp eram tînăr, mergea, dar mai tîrziu am simţit că am cam luat-o la vale. N-am înţeles dintru început că trebuie să te menţii tot timpul strict în formă.

— Păi cum poţi trăi fără drumeţie, fără taiga, fără munţi ? Oare se poate ?

— Închipuie-ţi că se poate. Am crezut şi eu la început că am pierdut tot şi că asta nu mai e viaţă. Că nu mai e nimic de capul meu!

— Iar acum ţi-ai găsit un alt drum?

— L-am găsit. Chiar lîngă cel vechi. Toate gîndurile, cunoştinţele, observaţiile şi descoperirile pe care le-am adunat în patruzeci de ani de muncă, le-am pus la bătaie, dăruindu-le ştiinţei mele. Nu cu prilejul unor discuţii sau filozofări în genul geotectonicii în care nişte speculaţii spirituale ocupă deocamdată primul loc. Nu, ci spre a folosi experienţa şi cunoştinţele mele, ca pe un ciocan sau ca pe o daltă în complexul rocilor.

Andreev se lansase, vorbea tare, fără să observe că toţi tăcuseră, ascultîndu-l.

Citind o oarecare nedumerire în ochii lui Seleznev, geologul urmă, descriindu-i orizonturile de necuprins care se deschid în faţa geologiei istorice contemporane, înarmată cu noile realizări în domeniul fizicii şi al chimiei, îmbogăţită cu observaţii asupra proceselor geologice actuale, fără a mai vorbi despre cunoştinţele tot mai ample ale istoriei geologiei universale.

Andreev vorbi despre schimbarea direcţiei, forţei şi lungimii torentelor de apă care curg pe suprafaţa globului de sute de milioane de ani, despre restabilirea vînturilor care au suflat peste continente dispărute, despre determinarea temperaturii unor mări secate din timpuri imemoriale; despre radiaţiile solare ce au încălzit cîndva pustiuri şi munţi care prin degradare fizică s-au transformat în nisipuri purtate de ape şi depuse pe fundul mărilor, unde cu timpul s-au transformat la rîndul lor în complexe de roci sedimentare.

Toate stau însemnate în rocile munţilor şi nu trebuie decît descifrat codul după care au fost făcute aceste însemne. Coduri asemănătoare există multe şi, cu fiecare nouă treaptă a progresului ştiinţei, căpătăm posibilitatea de a descifra tot mai multe dintre ele. Reînvie cu mai multă vigoare în faţa noastră istoria pămîntului şi a vieţii, care părea definitiv dispărută în negura vremurilor, dîndu-ne astfel cheia pentru înţelegerea viitorului.

— Acum am priceput, spuse siberianul, care pînă atunci tăcuse. De, e şi ăsta un drum, un drum greu şi care duce departe, cu nimic mai prejos decît cele pe care am umblat împreună în tinereţe. Nu-i totul să încaleci pe cal şi să-i

dai pinteni. Cred că întîmpini piedici nenumărate ! E o viaţă care merită trăită. Tu să mă ierţi, Leonid, că era cît p-aci să greşesc faţă de tine, mi s-a năzărit că tu...

— Că m-am îngrăşat, că m-am prostit, că poate mi-am cumpărat şi o vilă, izbucni în rîs Andreev.

— Nu chiar aşa, dar pe-aproape.

— Află că am treabă de nu-mi văd capul, cu toate că de dus, n-o mai duc mult nici eu. Dar hai în odaia mea ca să-mi povesteşti ce-i cu tine.

Andreev află despre uimitoarele vedenii care începuseră să-l viziteze pe vînător imedait ce se întorsese din război, cînd abia apucase să se întremeze după rana căpătată pe front. Aceste imagini, deşi rupte unele de altele şi încurcate, erau atît de vii, încît ar fi putut să le deseneze numai din memorie. Uneori se repetau, mereu aceleaşi, alteori se succedau, sumedenie, cu o viteză ameţitoare. Omul se temuse că a înnebunit şi încercase un tratament, cu băi de aburi şi cu votcă, dar vedeniile deveniră de şi mai lungă durată, mai tulburi şi, într-un fel, mai înfricoşătoare. Seleznev a pornit atunci la o vînătoare lungă, apoi s-a repauzat la staţiunea balneară Darasun. Treptat, treptat, halucinaţiile s-au potolit şi vreme de cîţiva ani el s-a simţit bine.

Acum un an, însă, după contractarea unei răceli puternice, au reapărut cu o şi mai mare violenţă. Medicul din localitate, prieten cu Seleznev, se declară neputincios în faţa unui asemenea caz. Vînătorul plecă la Cita unde fu sfătuit cu insistenţă să se interneze la clinica de boli nervoase, dar cu cît creşteau stăruinţele în direcţia asta, cu atît mai mult se alarma şi bolnavul. Consiliul de familie hotărî atunci ca el să plece la Moscova. Iar cu acest prilej s-o ia şi pe Irina, să viziteze împreună capitala.

— Vezi ce întorsătură au luat lucrurile ? clătină amărît din cap siberianul. Poate-mi dai vreun sfat ?

— Închipuieşte-ţi că ţi-l şi dau, chiar acum pe loc ! Dacă ai fi venit aici anul trecut, poate că nu ţi-aş fi putut fi de nici un folos. Acum, însă, s-a mutat la Moscova un vechi prieten al meu, doctorul Ivan Ghirin.

— Ia te uită ce nume vechi rusesc !

— Numele ca numele, fapt este că Ghirin se ocupă tocmai de cazuri d-astea ca al tău. Dacă am înţeles bine ce mi-ai spus, tu eşti pentru dînsul un factor la fel de preţios, în aceeaşi măsură în care e şi el pentru tine. Mîine-i telefonez. Uite că a venit şi Rita. Cum o găseşti ?

Seleznev nu spuse nimic, ci privi doar spre sprintena fată a prietenului său.

— Iar eu, de cum mi-am aruncat ochii la Irina ta, mi-am amintit de versurile lui Pavel Vasilievici, *Stihuri dedicate Natalici* — le mai ştii ?

Mugurii scot coarne — paşii cînd i-aud,
De cîntări se-mbată prihorul zălud,
Îşi opreşte norul, goana, alb şi nud...

— Dacă o s-o lăudaţi prea mult aici la oraş, o să-mi pierd cu totul autoritatea, mormăi Seleznev, ascunzîndu-şi un zîmbet de satisfacţie.

PARTEA A DOUA

Coroana neagră

CAPITOLUL 1

Țărmul Scheletelor

Ianuarie. Un frig neobişnuit de aspru stăruia deasupra oraşului Napoli. Golful azuriu, rotunjit ca o seceră, se întunecase, nori subţiri acoperiseră cerul cu un giulgiu alburiu şi trist. Oraşul amorţise, învăluit în fumul albastru al căminelor şi al sobelor.

Pictorul Cesare Pirelli stătea ghemuit într-un fotoliu, trăgînd dintr-o ţigară umedă. Părea deprimat, ceea ce îi îmbătrînea obrazul, iar pledul aruncat peste genunchi îl făcea să semene a om bolnav.

— Ajunge, Cesare, altfel n-am să mai cred că ai doar douăzeci şi şase de ani, se auzi un glas plin de viaţă.

Maldărul de halate şi de pături de pe divanul larg începu să se mişte şi de sub el ţîşni pînă în mijlocul camerei o femeie tînără şi ciufulită. Se ridică pe vîrfuri, îşi arcui trupul mlădios, gata să cadă, execută cîţiva paşi repezi de dans, se înfăşură într-un pled şi, aşezîndu-se în faţa lui Cesare, îi ceru o ţigară.

— Înainte erai cu totul altfel, constată ea, strîngîndu-şi pleoapele din pricina fumului, sau mi s-a părut doar ? De cînd te-ai înapoiat de la Roma... Înţeleg că n-ai izbutit să obţii comanda aia mare. Ei, şi ? Pînă în primăvară ne-om descurca noi.

— Să zicem că ne-om descurca pînă în primăvară, dar pe urmă ? Eu sînt ca meseriaşul ; cînd confecţionez un lucru, mă gîndesc cum să-l vînd mai repede. Un artist însă nu se preocupă decît de lucrarea ce şi-a propus s-o realizeze — or, lucrul acesta eu nu mi-l pot permite.

— Primăvara se întîmplă întotdeauna ceva, aşa că o să găsim o ieşire şi de data asta. Ia exemplu de la mine.

— Ce fel de exemplu ? De frivolitate ?

— *Caro mio,* a sosit timpul să-ţi iei o slujbă. Aranjează-te eventual ca secretar pe lîngă un profesor oarecare sau, şi mai bine, pe lîngă arheologul acela străin. E un lucru

atît de simplu, mai ales dacă înveţi să desenezi cioburi. Cîştigul e mic, dar sigur. Peste zece ani ai să-ţi cumperi două cămăruţe, un *Fiat-millecento* [1] şi ai să te poţi chiar şi însura.

— Cu tine, crezi ?

— Iubitule, eu am douăzeci şi doi de ani şi nu năzuiesc încă la o fericire tihnită. Am să mă întorc la tine peste cincisprezece-douăzeci de ani !

— Să desenez cioburi ? ! Lea, nu eşti decît o fetişcană prostuţă. Eu trebuie să realizez ceva serios, ceva măreţ ! Mă simt în stare ! M-am săturat de pozele pe care le tot fac pentru reclame şi de „nudurile“ pentru care am ca model o frumoasă italiancă...

Lea sări ca arsă şi, îndreptîndu-şi spatele, luă o atitudine provocatoare :

— Dacă vreunul din noi e prost, apoi tu eşti ăla, Cesare ! Mă pricep şi eu cît de cît în materie de artă. Vrei să creezi ceva serios, ceva măreţ ? Băiatul meu, unde ai să găseşti tu un patron care să-ţi comande o lucrare de acest gen ? Ca să izbuteşti, va trebui întîi să roboteşti vreo treizeci de ani la mofturile alea, cum le numeşti tu — iar apoi, să tragi pe dracu de coadă în toţi anii aceia cînd vei crea ceva personal, cu adevărat valoros. Asta, în cazul în care, înainte de a izbuti, nu vei fi dus la spital sau la cimitir...

Pictorul o privi mirat. Strivi brusc ţigara în scrumieră, dădu pledul la o parte şi căzu la picioarele fetei.

Surprinsă, Lea scoase un ţipăt, apoi rîse şi mîngîie capul aplecat al lui Cesare :

— E mai bine aşa, băiatul meu. Deocamdată desenează poze, iar cînd va fi cald — vedem noi, am eu nişte planuri. Întîi de toate să mergem în Calabria pe ţărmul Mării Ionice. Am petrecut acolo cîteva luni minunate, cînd tu mă învăţai să înot cu acvalangul !

Lea se aşeză iar în fotoliu şi scoase o ţigară dintr-un pachet mototolit. Vuietul vîntului de afară era deprimant.

Cesare se aşeză pe un braţ al fotoliului şi o cuprinse de umeri. Lea fuma tăcută, cu ochii aţintiţi asupra ferestrei întunecate.

— Nu fi amărîtă, *carissima,* spuse încet pictorul, atingîndu-i cu buzele părul parfumat.

— Cesare, dragul meu, să nu-ţi fie milă de mine, izbucni deodată în rîs Lea. Nu sînt amărîtă de fel, mă gîn-

desc doar. Ştii, mi-a venit acum în minte ceva grozav!... Ai-ai-ai!

— Dacă ţi-a venit ţie în minte ceva, are să fie desigur „ai-ai-ai“! spuse înduioşat pictorul, ridicîndu-se. Vorbeşte, că eu vreau să fac puţină mişcare, e prea frig!

— Am fost deunăzi la mătuşa ta...

Cesare pufni ironic.

— Stai, nu mă întrerupe, că şi aşa pot să mă încurc! continuă fata. Taci şi aprinde-mi ţigara!... Acolo venise şi un marinar bătrîn, o rudă de a ta, de departe.

— Aglauco Callegari, aşa-i? Ce putea să-l aducă pe omul ăsta într-o familie care trăieşte în frica lui dumnezeu?

— Nici eu nu înţeleg. Se vedea bine că nu-i erau boii acasă. Pînă la urmă ne-am izolat amîndoi în vestibul, am fumat, iar el mi-a povestit despre Ţărmul Scheletelor. *Mamma mia,* ce pasionant!

— De ce nu mi-ai vorbit de asta pînă acum?

— N-am apucat! Mi-a îngheţat şi limba în gură.

— E ciudat...

— Taci odată şi ascultă, că de nu, te iau de ciuf, copil rău ce eşti! Ţărmul Scheletelor, ştii, e în Africa de Sud, într-o fostă colonie nemţească pe care a pus mîna Republica Sud-Africană. Numele ăsta i s-a dat pentru că în partea aceea au avut loc multe naufragii. Ţărmul astfel numit reprezintă un mare pustiu, iar marea în această zonă e foarte periculoasă, pentru că de jur împrejur malul e deschis, iar valurile care se izbesc în permanenţă de stînci sînt formidabile. Nici apă potabilă nu există acolo — pe o distanţă de cinci sute de mile dai numai de nisipuri — iar munţii sînt foarte mici. Pe lîngă toate astea, în ţinutul acesta nu locuieşte nimeni, s-a interzis colonizarea lui pentru că acolo se găsesc diamante, iar hrăpăreţii monopolişti sud-africani nu permit ca ele să fie prelucrate, ca să nu scadă preţul monopolului lor. Cum, însă, într-un pustiu nu se poate organiza o pază permanentă, pe meleagurile acelea nu circulă decît patrule. Se găsesc totuşi îndrăzneţi care se încumetă să se vîre acolo, şi în cîteva zile reuşesc să devină bogaţi, să-şi asigure averea pe toată viaţa... Eu m-am gîndit că...

— Să plecăm adică şi noi acolo? Cît de mult îţi seamănă propunerea asta! Dar unchiul Aglauco nu ţi-a spus pe cîţi i-a băgat la zdup poliţia?...

— Cesare, începi să mă plictiseşti! Nu ţi-e bine, sau ce ai? De la cine ai învăţat să fii aşa prăpăstios, de la mătuşă-ta?

— Haide, spune mai departe, surîse împăciuitor pictorul.

— Aşadar, căpitanul Callegari s-a împrietenit în Angola cu un marinar portughez. Marinarul ăsta, acum nu ştiu cîţi ani, s-a angajat într-o expediţie de cercetări marine care, de fapt, nu era altceva decît o asociaţie de căutători de diamante. Cutezătorii au debarcat pe Ţărmul Scheletelor şi au stat acolo o săptămînă. A sosit însă şi poliţia. Un detaşament întreg, călare pe cămile! Unul dintre exploratori, şeful, care fusese grav rănit, s-a aruncat în vîltoarea turbată a valurilor de coastă şi a izbutit să treacă de ele, dar era cît p-aci să se înece. Marinarul portughez de care ţi-am vorbit a sărit de pe iaht şi l-a salvat. Adică, de fapt, nu l-a salvat cu totul, pentru că aventurierul a murit peste puţin timp din cauza rănilor. Însă înainte de a muri, i-a încredinţat marinarului care-l salvase de la înec o taină: că dăduseră peste un loc cu diamante foarte mari şi că izbutiseră să ascundă de poliţie atît pietrele preţioase cît şi locul în care le-au găsit. Muribundul a apucat chiar să-i schiţeze o hartă cu planul acelui teren şi i-a dat-o, iar matrozul l-a lăsat pe căpitanul Callegari să-şi facă şi el o copie după schiţă — aşa, pentru orice eventualitate, întrucît portughezul nu mai spera să ajungă pînă acolo.

— Dar ce te face să crezi că harta e cea adevărată? întrebă de astă dată cu interes Cesare. Astfel de planuri există cu sutele şi în Angola, şi în Africa de Sud — sînt făcute pentru naivi.

Lea surîse triumfătoare.

— Pentru că portughezul n-a căutat nici să i-l vîndă şi nici să-l convingă pe Callegari să plece într-acolo. I l-a dat aşa, în semn de prietenie, fără să ceară nimic în schimb. Nu-i aşa că asta aduce a adevăr? Sau, mai ştii, poate că, totuşi, povestea asta nu merită atenţie!

— Iarăşi faci pe misterioasa!

— Ba de loc! M-am gîndit că ei ar fi trebuit să se ducă acolo cu acvalanguri, ca să înoate pe sub talazuri, să iasă la mal exact în dreptul locului ştiut şi s-o şteargă în mare în clipa cînd ar fi apărut în depărtare cîinii poliţişti ai nesăţioşilor ălora.

— Ce spui tu nu e lipsit de logică! I-ai vorbit ceva despre asta căpitanului?

— Bineînţeles. Cum crezi că aş fi putut rezista? El a sărit în sus, a început să gesticuleze şi a regretat grozav că nu cunoaşte pe nimeni care s-ar încumeta să finanţeze o asemenea expediţie.

— Toate sînt foarte interesante, dar nu pricep ce legătură ar putea avea povestea asta cu noi doi, cu tine şi cu mine?

— Tu mi l-ai prezentat ieri pe celebrul tău amic cu care ai venit de la Roma. Ai uitat, oare, că ne-a invitat să facem o croazieră cu iahtul lui? De altfel, a rămas stabilit că mîine luăm masa cu el.

— Şi tu crezi că... milioane de draci, totul e cu putinţă! Ivo mi s-a plîns tot drumul că s-a terminat cu cariera lui, că a ieşit din horă. Şi într-adevăr, cînd nu are nici un angajament timp de un an de zile, pentru el e catastrofă! Încep să-l impresoare creditorii şi atunci, adio iaht, adio vilă! Chiar intenţionează să fugă de ei, pe mare.

— Am putea primi propunerea lui, apoi, la rîndul nostru, să-l convingem să navigăm spre Ţărmul Scheletelor... cu unchiul Callegari în calitate de căpitan voluntar.

— Fetiţa mea, dar ăsta e un plan de-a dreptul genial! M-ai învins! Cobor îndată să-i telefonez bătrînului Aglauco. Dacă ne primeşte astă-seară, va trebui să facem rost de un taxi şi de o sticlă de vin bun. Dar nu-i nimic, masa de mîine o plăteşte Flaiano — mai e în măsură s-o facă!

A doua seară, Cesare şi Lea şedeau împreună cu bătrînul căpitan Callegari la o măsuţă într-un restaurant. Vremea era tot mohorîtă. Cei trei aşteptau să sosească Ivo Flaiano care întîrziase puţin şi chiar în clipa aceea îl observară cum păşea grăbit spre ei. Era un bărbat înalt şi chipeş, care stîrnea atenţia generală. Venea însoţit de o tînără doamnă, îmbrăcată într-o rochie de seară foarte decoltată. Din păru-i ondulat, valuri arămii cădeau peste umerii goi, înnegriţi de soare — şi ei aveau nuanţa aramei. Ochii traşi spre tîmple, sub nişte sprîncene negre, avîntate, iscau o privire pătrunzătoare şi trufaşă. Le zîmbi amabil celor doi bărbaţi de la masă, apoi o învălui pe prietena pictorului cu o uitătură cercetătoare şi se lăsă încet pe scaunul ce i se oferise. Ivo se duse să trateze cu *maître d'hôtel*-ul — ca orice „stea de cimatograf“, avea pretutindeni prieteni.

— Aşadar, dumneata eşti Lea, rosti pe un ton neglijent femeia — eu sînt Sandra. Am auzit de la Ivo multe cuvinte de laudă despre dumneata.

— Dar el m-a văzut pentru prima oară abia ieri!

— Înseamnă că i-a vorbit... Cesare al dumitale!

— Cesare nu mă laudă niciodată. Iubirea lui tainică şi nemărginită e Zizi Jeanmaire.

— Ce ţi-a venit? exclamă Cesare.

— N-am ce face, acum sînt la modă fetele niţeluş depravate, se prefăcu întristată Lea, am fost totdeauna prea virtuoasă şi prea statornică pentru tine!

— Te ascult şi mă gîndesc că, nevăzîndu-te, cineva mi te-ar putea închipui ca o zeiţă maiestoasă — o ironiză Cesare, iar în realitate eşti cît un nod! Desigur, aşa stînd lucrurile, nu poţi fi luată drept un model la modă.

Lea se înfurie.

— Sînt uluită de făţărnicia bărbaţilor. Există la Londra o femeie de o rară frumuseţe, e crainică la televiziune şi actriţă la teatrul Prinţul de Wales — Sabrina. E pur şi simplu un obiect al adoraţiei. După cum scriu ziarele, e o minune, o splendoare! I s-a permis, chiar, ca la numărul automobilului ei să adauge „S-49", ceea ce înseamnă: „Sabrina 49 ţoli" — atît are ea în jurul şoldurilor. Iar în poze nu vezi decît fetişcane subţiri şi lungi ca nişte prăjini!

Sandra izbucni într-un rîs amical. Neutralitatea tactică a femeilor se preschimbă într-o simpatie reciprocă. Aduseră vorba despre ultimele noutăţi de la Roma. Căpitanul, impresionat de prezenţa a două doamne drăguţe şi a unei celebrităţi de cinema, stătea fără a scoate o vorbă. Totuşi, vinul excelent îl încălzi curînd şi pe bătrîn. Pe masă apăru o bucată uzată de calc pînzat. Lea, surescitată, începu să trăncănească despre povestea nenorocoşilor căutători de diamante şi despre proiectele ei. Sandra îşi aplecase corpul înainte, şi privirea sa, mai adineauri visătoare şi distrată, deveni aspră, gravă. Ivo îşi aprinse a treia ţigară. În sfîrşit, proprietarul iahtului se lăsă pe speteaza scaunului şi începu discuţia; vorbea rar, temîndu-se parcă să nu-i scape vreun cuvînt nepotrivit:

— Naiba ştie, poate că ar merita să facem o încercare. Cu acvalangurile riscul nu-i chiar atît de mare. În Angola sînt lupte, şi biroul lor de informaţii nu funcţionează; dacă avem norocul să nu se ivească nici o patrulă, poate reuşim să facem ceva. Păcat că expediţia asta a fost făcută în patru-

zeci și șase. Din pietrele acelea desigur că n-a mai rămas nimic.

— Nici nu trebuie să contăm pe ele, se amestecă Lea. Noi doar cunoaștem locul cu pricina. E un avantaj enorm față de toți cei care caută pe bîjbîite. Ar trebui să aducem cît mai repede la îndeplinire acest plan. Acvalangiștii devin din ce în ce mai numeroși ; s-ar mai putea deci găsi și alți isteți, în afară de noi. Iar dacă-i așa, viperele sud-africane vor ști să ia măsuri.

— În cazul cînd n-au și făcut-o, întări Flaiano ; dar asta o s-o aflăm numai dacă facem încercarea, și numai atunci. Cum spune o veche zicală din sud, sărutul și îmbrățișarea nu lasă semne.

— În schimb automatele poliției — da, rîse Cesare.

Lea se făcu foc. Temerile ei erau însă zadarnice, deoarece pe actorul de cinema îl și pasionase ideea aventurii, pornire care a dus la pierzanie milioane de oameni.

Ivo se aplecă spre Sandra :

— Acum, tu ai cuvîntul ! Noi aveam de gînd să pornim spre New Orleans ca să fim acolo în ziua de șase martie la faimosul lor carnaval de lăsata secului — *mardi gras*. Cînd colo, reiese că trebuie să ne punem în mișcare imediat, cît timp e vară în emisfera de sud.

— În infernul *mardi gras*-ului, cum ar spune o americancă, răspunse Sandra cu vocea ei gravă, puțin răgușită de emoție. Să batem palma și să ne încercăm norocul. Se ridică în picioare întinzînd mîinile spre căpitan și spre Cesare : Să pornim mai repede, pînă nu ne-a troienit zăpada. Spre sud, spre mările tropicale !

Se ridicară toți în picioare, strîngîndu-și mîinile. Ivo îl bătu ușor pe umăr pe căpitan și spuse :

— Dați-mi voie să vi-l prezint pe comandantul iahtului „Aquila" !

Bătrînul marinar, cu fața stacojie, făcu o plecăciune, iar ceilalți aplaudară.

Cesare îi luă de braț, pe Ivo și pe Lea, și rosti solemn :

— Iar eu vi-i prezint pe cei trei acvalangiști ai expediției. În treacăt fie zis, poate vor fi patru ! Dumneata ce spui, Sandra ?

— O, nu ! Eu o să mă ocup de bucătărie. Nu însă și de spălatul vaselor : treaba asta rămîne s-o faceți voi cu rîndul, că de nu — revoltă la bord !

Căpitanul Callegari își drese glasul și vorbi tacticos:

— Mai e ceva, domnilor. Cu siguranță că nu vă imaginați cît de puternic e dușmanul în mîinile căruia putem cădea. C.C.D. — Compania comercială a diamantelor, sub egida firmei „De Beers“ se luptă crîncen pentru menținerea monopolului ei. Numai în treizeci de ani, ea a izbutit să scumpească de peste trei ori prețul diamantelor destinate bijuteriilor: de la șaptezeci, la două sute treizeci de *pounzi*[2] englezi caratul. Între timp s-au descoperit atîtea noi zăcăminte, încît, dacă ar începe să fie exploatate, diamantul ar deveni doar o piatră semiprețioasă. În consecință, principalul nu constă numai în a împiedica exploatarea zăcămintelor, ci și extragerea lor pe cale ilegală — acapararea și contrabanda cu pietre prețioase. „De Beers“ a organizat cu cinci ani în urmă o pază internațională a diamantelor în care, atrăgîndu-i cu cîștiguri mari, i-a ademenit pe cei mai buni detectivi din Anglia. Aceștia i-au cumpărat pe confrații lor din poliția sud-africană și activează mînă în mînă cu Uniunea internațională de poliție. Au, într-adevăr, brațe foarte lungi, care pot ajunge în orice colțișor al Africii. Bărbații își dau ei singuri seama de realitate, dar cucoanele, vor fi ele oare în stare să-și țină gura pînă la plecare? Adică: nici o vorbă — nimănui. Și înainte vreme vorba făcea înconjurul lumii mai iute decît cea mai rapidă corabie, acum însă zboară de-a dreptul cu iuțeala fulgerului. Și atunci eșecul va fi sigur, chiar din clipa în care vom ridica ancora la Napoli.

— Nimănui, nicăieri, nicicînd! Chipurile, pînă atunci vesele și surescitate ale celor două femei, deveniră grave.

— Încă o chestiune, adăugă marinarul. Cunosc iahtul — dar din cine, mă rog, este alcătuit echipajul?

— Sînt toți oameni de-ai noștri. Mecanicii — un vechi prieten al meu, inginer, și șoferul meu; mateloți — doi flăcăi zdraveni și de încredere din Calabria. Timonierul e un locotenent al flotei noastre, de curînd scos în rezervă.

— Îi luăm și pe ei parte la cîștig?

— Nu știu. Ei călătoresc de plăcere. O să trecem prin Capetown, Ceylon, Japonia...

— O, feriți-vă de Capetown. Dacă află autoritățile de acolo că am navigat de-a lungul Țărmului Scheletelor, ne supun cît ai clipi unei percheziții. Dar la toate astea o să ne gîndim pe drum. Pînă ajungem la Gibraltar și apoi la Capul Verde, vom avea de furcă cu furtunile...

— Oh! se strîmbă, jucăuș, Sandra.

— Da, *signorina,* nu va fi o călătorie uşoară, o preveni cu seriozitate căpitanul.

Însă atît căpitanul Callegari, cît şi ceilalţi tineri entuziaşti din echipă, erau departe de a-şi închipui greutăţile fantasticei expediţii în care porneau, după planul Leei.

Ţărmul Scheletelor — acesta era numele pe care marinarii îl dăduseră Kaokoveldului — marginea Deşertului Namib din Africa de Sud-Vest, între Golful Balenelor (Walvis Bay) şi Portul Alexandre din Angola. Kaokoveld, pe limba băştinaşilor-nomazi *(herero)* înseamnă „ţărmul singurătăţii", iar căutătorii de diamante l-au mai numit şi „ţărmul diamantelor şi al morţii". Pustiul ce se aşterne pe o lungime de opt sute de kilometri şi pe o lăţime de două sute, spre adîncul continentului, de la Angola la Golful Balenelor, e aproape cu totul lipsit de apă şi cu neputinţă de locuit. Această situaţie le convine de minune marilor afacerişti — politicienilor din Republica Sud-Africană, investită cu puteri de mandatar asupra ţinutului fostelor colonii germane — care se „îngrijeşte" cu atîta zel de acest teritoriu, încît a interzis cu desăvîrşire accesul oricui, fără o autorizaţie specială, extrem de greu însă de obţinut. Secretul acestei măsuri e simplu: în prelungirea sudică a Deşertului Namib, pe coasta Namalandului, se găsesc diamante în cantitate enormă. Toată această regiune a fost proclamată zonă interzisă, împrejmuită cu o reţea electrică de înaltă tensiune şi păzită de o strajă permanentă. Cei care doresc să părăsească Namalandul sau mai precis zona lui interzisă, inclusiv poliţiştii, sînt supuşi unui minuţios control radioscopic şi abia după aceea li se dă dreptul de liberă trecere. Toate aceste măsuri au fost luate pentru a se preîntîmpina devalorizarea diamantelor care alcătuiau (sau mai bine zis alcătuiseră înainte de a se fi descoperit zăcămintele diamantifere din Siberia Sovietică) un monopol mondial, asigurînd venituri uriaşe posesorilor de exploatări din Kimberley. Diamantele din Kaokoveld nu se exploatează, dar guvernul Republicii Sud-Africane socoteşte — şi nu fără temei — că ele există. De aceea se admite ca o ţară asupra căreia ţi s-a dat mandatul să fie condamnată a rămîne un pustiu inaccesibil, pînă şi expediţiilor ştiinţifice, pentru ca diamantele să rămînă pentru totdeauna îngropate în nisipurile Ţărmului Scheletelor, ca nişte comori inutile. Din punctul de vedere al moralei burgheze, „braconierii" care căutau să pătrundă în ţara interzisă erau consideraţi criminali, dar orice om cu judecata sănătoasă va fi mai degrabă

de partea lor decît de partea ticăloşilor, care prin abuz de putere împiedică omenirea de a valorifica această bogăţie atît de importantă pentru tehnică şi atît de splendidă ca diamantul. Minciunile ce se lansează, cum că ieftinirea diamantelor ar distruge jumătate din industria Africii de Sud pot, oare, constitui o justificare ? La naiba cu o asemenea industrie pe care, pentru a o menţine, eşti silit s-o împrejmuieşti cu reţele de înaltă tensiune şi zone interzise.

Din fericire pentru căutătorii de diamante, Ţărmul Scheletelor era prea întins şi prea pustiu. Însă o asemenea fericire se întorcea împotriva lor, deoarece înfruntarea Ţărmului Scheletelor poate fi adeseori fatală căutătorilor izolaţi, iar expediţiile organizate pretind o strictă păstrare a secretului, lucru extrem de greu de realizat atunci cînd ai de-a face cu nişte oameni fără o pregătire specială în privinţa stilului de muncă absolut conspirativ.

Patrule, călărind zi şi noapte pe cămile înalte de curse, automobile, avioane şi vase de patrulare păzesc cu străşnicie aceste comori. Însă străjerul cel mai de nădejde rămîne oceanul, care aduce pînă la Ţărmul Scheletelor ecourile furtunilor antarctice sub forma unei hule neostoite şi puternice care biciuieşte necontenit coasta deschisă spre întinderea nesfîrşită a Atlanticului de Sud. S-ar putea ca în aceste nisipuri, diamantele să fie mai puţin numeroase decît epavele corăbiilor şi osemintele marinarilor de pe străvechile galere şi de pe transatlanticele zilelor noastre. Primejdia pe care o prezintă Kaokoveldul nu se rezumă numai la faptul că e lipsit de golfuri cît de cît apărate de puternicele furtuni care nu arareori bîntuie pe acolo, şi nici la lipsa unor hărţi exacte. Tehnica nouă a fotografierii aeriene a rezolvat această problemă care depăşea odinioară posibilităţile amiralităţii britanice.

Ţărmul Scheletelor este marginea străvechii încovoieri a scoarţei pămîntului african, care de milioane de ani se ridică necontenit. Din această pricină, aici sînt spălate toate învelişurile superioare ale straturilor muntoase, pînă la rocile cele mai străvechi de la temelia scoarţei terestre. Geologii au izbutit să precizeze foarte recent că aceste roci datează de cinci miliarde de ani, fiind, aşadar, aproape de vîrsta Galaxiei noastre. Aici, bulbucîndu-se, pămîntul îşi iveşte măruntaiele, adînc ascunse sub o scoarţă de granit, unde, din gabrouri şi alte roci cu compoziţie similară, în condiţii de temperatură şi presiune foarte ridicate, ia naş-

tere o anumită varietate de granat — eclogitul. De acolo, răzbesc la suprafaţă prin fisuri, împinse de presiunea gigantică a şuvoaielor de gaze incandescente şi comprimate la maximum, preţioasele diamante laolaltă cu eclogiţii distruşi. Străvechiul subsol sud-african e ciuruit de filoane diamantifere ca şi străvechiul subsol din centrul Siberiei.

Uscatul se ridică, iar malul înaintează necontenit spre ocean, ca şi cum ar vrea să respingă, să înfrunte oceanul. Adîncimea prezintă într-una variaţiuni ; din apă se înalţă ici-colo neaşteptate recifuri, promontoriile, înaintînd pînă departe în larg, iau, fără veste, forma unor creste de stînci submarine. Şi nisipul Kaokoveldului, ţărmul cel mai perfid din lume, se umple cu schelete de oameni.

Căutătorii de diamante, săpînd cîndva într-o movilă de nisip, la şaptesprezece kilometri de mal, au găsit acolo un galion străvechi portughez. Fîşiile de prundiş marin, care înaintează vreo zece kilometri spre interior, dovedesc că aici s-au zbătut cîndva valurile Atlanticului.

Pe la mijlocul secolului trecut, la sud de Capul Frio, într-un mic golf, nişte marinari au dat de un drum străvechi, pietruit, care ducea spre adîncul continentului. Astăzi însă el nu mai există.

În 1909, la nord de Kaokoveld, a naufragiat un transatlantic german de pasageri „Eduard Bohlen". Acum stă aşezat orizontal pe chilă la un kilometru de mal, cu catargele şi coşul neatinse, înconjurat de tufăriş. În mirajul fierbinte al deşertului, ai impresia că imensul vapor pluteşte maiestos pe acel desiş de tufe, ca pe întinderea mării. Nu departe se află o mină de aramă şi nu arareori muncitorii ei organizează pe vapor întruniri şi jocuri. Hublourile luminează atunci, în noapte, dînd din nou viaţă navei moarte.

În 1942, transatlanticul englez „Dunedin-Star" a dat noaptea peste o stîncă ieşită de curînd din apă şi a eşuat pe Ţărmul Scheletelor, cam la jumătatea distanţei dintre Angola şi Golful Balenelor, unde se află orăşelul Walvis Bay. O parte dintre pasageri — cu precădere femei, copii şi bolnavi — au reuşit să treacă cu bărcile de salvare prin vîltoarea brizanţilor şi au debarcat pe plaja de nisip. Această debarcare însă se dovedi a fi fost o greşeală, care ameninţa să ducă la pieire întregul grup de debarcaţi. Oamenii rămaşi pe nava fixată trainic între stînci au fost cu uşurinţă salvaţi a doua zi de vasele care au reuşit să se apropie de ei, dar toate eforturile de a-i readuce pe cei debarcaţi pe vas au

fost zadarnice. Şalupele de salvare s-au spart de stînci, şi cei şaizeci şi trei de pasageri au rămas pe mal cu o rezervă infimă de apă şi hrană. Încercările de a li se trimite prin vîltoarea brizanţilor plute cu apă şi alimente n-au reuşit. Un remorcher şi un puitor de mine au sărit şi ele în ajutor. Din orăşelul cel mai apropiat, Windhoek, aşezat pe linia ferată, au fost trimise imediat două coloane de camioane, cu ordinul de a înainta zi şi noapte prin deşert. Camioanele conduse de voluntari şi *boşimani* [3]-călăuze, trecînd prin greutăţi fantastice, au ajuns la locul naufragiului abia după două săptămîni, şi nu în şapte zile, cum fusese plănuit. Din fericire, două avioane de bombardament pilotate de aviatori care au săvîrşit minuni de eroism izbutiseră între timp să asigure tabăra neajutoraţilor pasageri cu alimente şi cu un minimum de apă. După ce au aterizat pe o limbă de uscat mică şi îngustă — singurul teren solid de pe care puteau decola, începură să încarce copiii şi femeile. Pista de decolare a unui avion de bombardament trebuie să fie de aproximativ o mie de metri, iar lungimea crestei nu era nici de opt sute. După ce au aruncat peste bord tot ce se putea, aviatorii au fost nevoiţi să repete de trei ori la rînd operaţia decolării şi aterizării. Unul dintre avioane s-a împotmolit în nisip şi a fost cu chiu, cu vai salvat de coloana de maşini, ca pînă la urmă totuşi să capoteze pe mal. Remorcherul care se apropiase prea mult de brizanţi a naufragiat, iar echipajul lui s-a pomenit făcînd parte din cei ce trebuiau salvaţi. Greşeala debarcării pripite a acelor oameni pe înfricoşătorul Ţărm al Scheletelor a costat o sută de mii de *pounzi*, un remorcher, un avion şi cîteva camioane. Doi oameni şi-au pierdut viaţa, fără să mai punem la socoteală dîrzenia şi curajul fără seamăn al celor cîtorva sute de cutezători care au luat parte la operaţiile de salvare. Şi toate acestea pentru cîteva zeci de pasageri care au trecut linia fatală a brizanţilor, unica apărare naturală a Ţărmului Scheletelor !

Cîţiva pasageri ai unui transatlantic naufragiat, rătăcind pe mal în căutarea plutelor lor cu provizii, au dat peste carcasa unei corăbii de lemn, cu catargele intacte. După cum s-a lămurit ulterior, aceste catarge figurau de mai bine de o jumătate de veac pe hărţile marine, slujind navelor drept punct de orientare. În jurul carcasei se aflau împrăştiate butoiaşe de lemn, parîme, cizme. Toate se prefăceau în pulbere la cea mai uşoară atingere. Ceva mai departe, îngropate în nisip la o jumătate de metru adîncime, au găsit douăspre-

zece perechi de schelete îmbrăţişate, însă, lucru curios, fără cranii.

După ce operaţiile de salvare a pasagerilor transatlanticului luară sfîrşit, se făcură investigaţii pentru a se preciza apartenenţa corăbiei. Un neamţ bătrîn-bătrîn din Marienthal, care cutreierase acest ţărm în 1883 împreună cu o călăuză-*herero* şi patru măgari, era singurul care ştia ceva despre această corabie. Unchiaşul îşi aminti că, într-adevăr, dăduse cîndva peste o corabie cu pînze, prinsă între recifurile din preajma malului. Echipajul, pînă la ultimul om, murise, iar cadavrele zăceau pe mal. Pe locul naufragiului se strînseseră mulţime de hiene şi de şacali, ceea ce îl făcu s-o ia cît mai grabnic din loc înainte de căderea nopţii. Corabia şi cei care muriseră rămaseră însă neidentificaţi.

Tinerii italieni nu cunoşteau forţa sinistră a Ţărmului Scheletelor. Siguri de succes, erau posedaţi de visul lor de a deveni independenţi, fără a se speti muncind ani lungi la nişte patroni cusurgii şi necruţători. Nu mai doreau altceva decît să ajungă la acel ţărm cumplit, Ţărmul Scheletelor, ca şi cum acolo ar fi dat peste pămîntul făgăduinţei. Dar marea în ianuarie nu se aşternea în faţa lor ca un drum neted şi sigur. Zdruncinată de furtuni, vlăguită de răul de mare, înecată de fumul motoarelor diesel, echipa căutătorilor de diamante făcu un popas pe una din insulele Capului Verde. Trebuiau revizuite motoarele şi făcute unele reparaţii, dar trebuiau, mai ales, făcute pregătirile în vederea scufundărilor. Buletinele meteorologice prevedeau că va fi vreme bună o îndelungată perioadă. Cei trei acvalangişti, împreună cu Sandra şi cu locotenentul — aceştia din urmă în calitate de ajutoare — începură să facă probele echipamentului. La sud-vest de portul Praia găsiră o plajă micuţă şi izolată în dreptul căreia marea era foarte adîncă. Aici, ca şi de-a lungul întregii coaste apusene a Africii de Nord, apa era de o transparenţă ideală. Sub şalupa cu motor, apa era aidoma unui cristal albăstrui, lichid, dîndu-ţi impresia că pluteşti undeva prin văzduh.

Prima care se echipase fu Lea. Stînd în echilibru pe micuţa platformă coborîtă peste bord, cu apa pînă la glezne, cu masca pe frunte, se întoarse cu jumătatea bustului spre tovarăşii ei şi le surîse. Ochii îi rîdeau, părul bine strîns în coc era lucios ca şi pielea brună care încă mai păstra culoarea de bronz în urma băilor tîrzii din toamnă şi era în ton cu costumul ei de baie cafeniu-auriu. Cilindrii albi ai

baloanelor de aer de pe spate o apăsau cu greutatea lor, dar Lea se ţinea dîrză, gătită cu colanul tuburilor de aer, gofrate, aşezate pe umeri. Forma sînilor mici şi tari era accentuată de curelele aparatului, iar labele lungi de cauciuc albăstrui îi lungeau exagerat de mult picioarele. Un cuţit mare, prins de brîu, îi dădea o înfăţişare războinică.

— Lea, să fii atentă, spuse îngrijorat Cesare. Mă refer la rechini. Deşi avem garanţia că pe aici asemenea dihănii sînt rare, totuşi e bine să fim cu ochii în patru !

Lea dădu afirmativ din cap şi-i trimise o sărutare. Cu o mişcare dibace îşi coborî masca pe ochi, îşi vîrî în gură muştiucul de cauciuc al tubului de aer şi alunecă pe valul mare care venea spre ea umflîndu-se domol. Trupul fetei îşi pierdu conturul, topindu-se parcă în mişcătorul cristal lichid. Încă puţin şi îşi reluă iar forma, căpătînd nuanţa ireală albăstruie a unui peşte mare. Cesare şi Ivo o urmară, nerăbdători să încerce senzaţia primei scufundări în ocean — poate cea mai mare desfătare a unui acvalangist. Într-o clipă, greutatea cilindrilor de pe spinare se pierde, ca şi propria ta greutate. Omul devine pasăre. Poţi plana sau te poţi adînci fără cel mai mic efort şi îţi simţi braţele aidoma unor aripi. Cu cît apa e mai limpede, cu atît e mai pregnantă senzaţia de zbor. Vezi pînă departe în fund, dar fără teama de a te prăbuşi. Aici e o altă lume în care omul zboară. Înotătorul subacvatic e învăluit de o adîncă tăcere şi nu aude decît fîşîitul aerului inspirat şi susurul dulce al băşicuţelor de aer din dispozitivul de reglare al aparatului. Universul pămîntesc al sunetelor dispare, făcînd ca strania împărăţie a apelor să fie şi mai solemnă.

În şalupa care se legăna ritmic rămaseră doar Sandra şi locotenentul.

— Nu-i invidiezi ? întrebă ofiţerul de marină. Eu mă simt pur şi simplu ruşinat că nu prea mă pricep să...

— Şi eu îi invidiez, dar nu mi-e ruşine, aruncă dispreţuitor Sandra, ridicîndu-şi năsucul scurt. De înotat, nu înot mai prost decît ei !

— Japonezii spun că o fată căreia nu-i place să danseze şi să înoate nu e bună nici de dragoste.

— Dar un bărbat este ?

— Despre bărbaţi nu se spune nimic. Recunosc însă că e o ruşine. Ce să-i faci — războiul, pe urmă am fost internat în Egipt într-un spital, pe urmă... dar ar fi prea multe de spus.

— În timpul războiului, dumneata trebuia să fi fost aproape un copil, spuse Sandra pe un ton mai blînd.

— Chiar aşa a şi fost. Elev al Şcolii militare navale, în vîrstă de şaisprezece ani...

Se aşezară pe scăriţă, lăsîndu-şi picioarele în apa care trecea plescăind peste platformă ; fumară, stînd molcom de vorbă, legănîndu-se în tact cu balansul şalupei. O adiere de vînt, pe care n-o întîlneşti decît în mările tropicale, mărunţi deodată albastrul scînteietor al apei, increţind-o, argintînd talazurile şi purtînd cu ea spre ţărmurile îndepărtate ale Africii zăpuşeala umedă a mării. În zare se arătă un vaporaş. Locotenentul aşeză un par lung în cuibul metalic de la provă şi înălţă un pavilion alb-roşu care, conform codului internaţional, anunţa că prin preajmă se află scafandri, nelegaţi de vas.

Răcoarea bruscă o făcu pe Sandra să se înfioare puţin în micul ei *bikini* albastru-închis — costum de baie confecţionat din două fîşii de nailon. Sări deodată în apă şi se depărtă cu iuţeală şi uşurinţă de şalupă, răsucindu-se şi făcînd tumbe întocmai ca un delfin.

Trecuse aproape o jumătate de oră şi acvalangiştii ar fi trebuit să revină la suprafaţă după acest prim antrenament. Chiar în clipa aceea, în adîncul apei, se zări o umbră albastră, care începu să se ridice cu repeziciune. Lea, de nerecunoscut prin stratul de apă, din cauza părului, care stătea drept în sus ca o mătură, şi a măştii, ajunse înot pînă la platformă, se prinse de margine şi fu readusă în lumea „pămînteană" de către marinarul care veni s-o ajute.

— Dar unde sînt băieţii ? întrebă Sandra.

— Apar şi ei îndată. Ne-am întîlnit cu un rechin ! Mai bine zis, cu un peşte-ciocan.

„Băieţii" tocmai ieşeau şi ei din apă, lăudîndu-se că se întîlniseră nas în nas cu un rechin.

— Era măricel ! strigă surescitat Cesare, ajutîndu-l pe Ivo să-şi desfacă centura şi curelele. Ştii — era de vreo cinci metri !

— În apă, toate par o dată şi jumătate mai mari, deci nu avea decît vreo trei metri, îl corectă Lea imperturbabilă, aşa mai aduce a adevăr ! Ivo, dumneata de ce taci ?

Artistul nu răspunse nimic. Nu-şi venise încă în fire în urma întîlnirii cu rechinul. Lea n-avea dreptate. Ivo nu văzuse încă niciodată rechini atît de mari. Cenuşiu-albastru, de culoarea apei din adînc, se mişca cu uşurinţa unei torpile

puternice, cu viteza redusă. Capul neverosimil de lat nu semăna cu un ciocan, ci mai degrabă cu o bară turtită, fixată de-a curmezişul unui trup perfect fuzelat, de forma unei havane. Ochii şi nările peştelui, aşezaţi la capetele barei, erau aproape invizibili. Dedesubt se deschidea un bot dinţat ca o crăpătură lată şi neagră, foarte vizibilă pe fondul aproape alb al părţii ventrale a corpului. Enormele aripi pectorale alcătuiau cu aripa înaltă şi ascuţită dorsală o stea în trei colţuri. Nu departe de paletele asimetrice ale cozii sale uriaşe, ieşeau triunghiurile aripilor de pe spinare şi pîntece, mai mici ca dimensiuni, dar conturate cu aceeaşi precizie geometrică. Datorită numărului mare de aripi şi a formei lor corecte, trupul fuzelat al rechinului părea o maşină făurită dintr-un metal suplu, funcţionînd fără zgomot, ca o nălucă dirijată de un automat. Peştele-ciocan, după cum i se păruse lui Ivo, evolua cu autoritatea şi siguranţa de sine a unui stăpîn, iar el se simţise un intrus neobrăzat care poate fi pedepsit în orice clipă. Ivo nu destăinui nimănui ce imensă uşurare simţise cînd Lea, care înota în faţa lui, o luase brusc îndărăt. Acum, în şalupă, aflaţi în afară de orice primejdie, în strălucirea soarelui şi a mării, i se părea extraordinar că acolo, sub ei, înoată acest măreţ spectru albastru-cenuşiu, pîndindu-şi prada. Da, rechinii sau „umbrele mării", cum le spun scafandrii, erau autenticii stăpînitori ai oceanului, aceia care-i cuceriseră apele cu sute de milioane de ani în urmă, cînd pe pămînt viaţa abia pîlpîia prin mlaştinile din preajma ţărmurilor. O perfecţiune în adevăratul înţeles al cuvîntului — iată impresia ce o producea un rechin, oricît de dezgustătoare ar fi fost această făptură rapace, lipsită de creier şi de milă, un automat făurit ca să ucidă şi să devoreze.

— Doamne, ce minunat e ! exclamă Cesare, mişcîndu-şi alternativ umerii ; picăturile de apă de mare sclipiră, alunecîndu-i pe piele. Hai să fumăm !

Sandra se ridică de pe bancă şi-i întinse bricheta şi o ţigară. Pictorul o învălui cu o privire plină de admiraţie.

— Costumul ăsta îţi dublează farmecul, şi asta nu se întîmplă prea des ! Ia să ne gîndim cu cine semeni — cu Geea din „Altarul Lumii".

— Complimentul e dubios — Geea cu gemenii ! Îţi mulţumesc !

— Dumneata cunoşti „Altarul Lumii" ? se miră pictorul.

— Dă-mi voie să mă mai prezint o dată — specialistă în cultura antică, Sandra Citti. Iar în lipsă de post — ghid

pentru prezentarea antichităţilor romane ; cunosc trei limbi. Două sute de lire bacşiş de la o turmă de turişti. Ciobanii sînt mai bine plătiţi !

— Sărmană fetiţă ! Te înţeleg şi sînt fericit la rîndul meu că nu trebuie să mai înghit recomandaţiile patronului meu american...

— Şi, mă rog, ce te învaţă el ?

— Cum să fac desene de femei pentru reclamă ! Şi asta — pe mine !...

— Iertaţi-mă, se amestecă locotenentul, aş vrea să spun că... în privinţa Geei nu sînt de acord. Sînteţi cu mult mai frumoasă !

Cesare rîse cu gura pînă la urechi şi-i făcu Leei cu ochiul, iar Ivo îl înghionti amical pe locotenent.

— E ştiut că marinarii se pricep mai bine la femei decît pictorii. Sandra e o raritate ! *Vitals*-ul ei este 38—22—38, după măsurătoarea în ţoli a americanilor, foarte „sexi". Nici nu se poate compara cu o Geea oarecare !

— Niciodată n-am putut suferi jargonul Hollywoodului, se înfurie deodată Sandra, e un jargon penibil, grosolan, inuman ! De la prima vorbă, orice regizor, fotograf, ca să nu mai vorbim de producător, se socoteşte în drept să te întrebe, între altele, ce *vitals* ai, adică măsurile corpului de importanţă vitală, în jurul pieptului, al taliei şi al şoldurilor.

Locotenentul o asculta cu plăcere. Educaţia ce o primise în internatul şcolii de marină, iar apoi viaţa pe care a dus-o în marina militară îl făcuse să se deprindă cu ideea că orice fată foarte frumoasă caută neapărat să vîneze bărbaţi, că e un *gold-digger* [4]. Iar Sandra, cu supleţea ei de balerină, cu ţinuta ei degajată, semăna într-adevăr cu „tigroaicele" de la Hollywood, unde, după cum erau convinşi unii, fetele primesc un instructaj special, în materie de atracţie dintre sexe, întru pierzania jumătăţii neamului omenesc de sex masculin.

— Cum te înţeleg, Sandra ! exclamă Cesare. Martor mi-e dumnezeu că ştiu ce înseamnă frumuseţea. Bătrîn fiind, Rodin [5] a declarat într-o zi netam-nesam : *„Cred că niciodată nu vom şti exact, de ce un om sau un lucru e frumos"*. Asta şi constituie punctul de sprijin al tuturor „iştilor", ca şi al afaceriştilor care fac pe originalii în ale fotografiei. Eu vreau să lucrez însă în aşa fel, încît să-i ajut pe cei mulţi să pătrundă legile frumosului şi să ajungă la un adevărat discernămînt artistic.

— Cesare, ce te-a apucat de ne ţii predici ? se ridică de lîngă el Lea. Iată adevărata frumuseţe ! Fata privi spre aria largă a mării de smarald ; departe, în zare, acolo unde cerul se întretaie cu pămîntul, se desluşeau, încununate de un şirag prelung de nori albi, crestele împiclite ale unor munţi.

— Şi asta ! exclamă pictorul aşezîndu-şi mîinile pe umerii celor două fete.

— Toate aceste discuţii savante mi se par stupide, se amestecă Ivo, aruncîndu-şi mucul de ţigară peste bord. Eu sînt gata să interpretez orice rol : de *cow-boy*, de vampir, de fascist sau de gangster care ucide şi siluieşte în stînga şi în dreapta, numai să fiu bine plătit şi să am o parteneră frumuşică cu nume de afiş răsunător ! Cîte roluri nu mi-a fost dat să joc şi, credeţi-mă, asta n-a constituit niciodată pentru mine o problemă !

Cesare îi aruncă o uitătură piezişă, fără a pronunţa vreun cuvînt. Sandra îi întoarse, pur şi simplu, spatele, iar Lea rosti, cu glasul scăzut, printre dinţi :

— Acum îmi dau seama de ce ţi-ai ratat cariera.

— Ce-ai spus ? se întoarse Ivo brusc spre ea...

— M-am gîndit că a fi gata să faci orice, înseamnă să nu ai o concepţie proprie asupra vieţii, un ţel şi o linie a ta, în sfîrşit... nu ştiu cum să spun. Cu cît te ploconeşti în faţa stăpînilor, cu atît eşti mai puţin preţuit şi, inevitabil, într-o bună zi te pomeneşti aruncat în stradă... Lea îşi înghiţi vorba din pricina ghiontului pe care i-l dăduse Cesare.

— Grozavă teorie ! izbucni Ivo într-un rîs zgomotos, în timp ce ochii îi scăpărau de furie.

— Arăt eu a teoretician ?

— Din nenumăraţii mei amici nu s-a găsit nici unul pînă azi să-mi spună una ca asta, repetă cu încăpăţînare actorul de cinema, bosumflat ca un copil jignit.

Locotenentul se simţi dator să risipească tensiunea ce se crease şi le aminti că ar fi timpul să se înapoieze pe iaht pentru dejun.

Motorul porni, şi şalupa zbură peste talazurile mari şi domoale, ca de pe un munte pe altul.

— E interesant de ştiut dacă unchiul Callegari o fi făcut rost de fructe proaspete ? gîndi cu glas tare Cesare. În cazul ăsta am putea porni curînd.

— Ajungem noi şi fără fructe ! aruncă Sandra.

— Păi sînt pentru dumneavoastră, pentru adorabilele voastre siluete, spuse cu glas voit îndulcit Flaiano.

— Nu credem oare prea mult în puterea miraculoasă a vitaminelor ? întrebă Lea.

— Ai perfectă dreptate, răspunse Sandra. În ce priveşte mîncarea, omul nostru civilizat a rămas cam la acelaşi stadiu cu strămoşul său din peşteri. Sumedenia de superstiţii şi teorii pseudoştiinţifice, care circulă acum, au împuiat capetele oamenilor, cum că alimentaţia singură ar da şi zvelteţe, şi frumuseţe, fără ca insul să contribuie cu nimic.

— Respectaţi dieta şi veţi fi zveltă, ha, ha ! pufni Lea, gîndiţi-vă la mîţele alea slăbănoage cu gîturile încreţite şi picioarele ca nişte beţe !

— Eşti prea crudă, protestă Cesare. Aş vrea să văd cum ai să-ntorci foaia cînd vei depăşi treizeci şi cinci de ani.

— Poate că, într-adevăr, sînt prea crudă, se învoi Lea. Acum însă o asemenea problemă nu mă preocupă. De obicei, ne gîndim prea mult la bătrîneţe, la ce va fi cu noi în amurgul vieţii, şi de aceea îmbătrînim de tineri !

— Terminaţi cu filozofia, iată şi portul, spuse Flaiano. Acum să înfulecăm prînzul ca lupii. După scufundarea asta am o colosală poftă de mîncare !

CAPITOLUL 2

Comorile Africii

În careul micuţ al „Aquilei" se adunaseră cei zece membri ai echipajului. Sandra şi Lea aduseră o plăcintă uriaşă. Sticlele de vin roşu, cu împletitură de rafie, le ajutau să-i vină de hac acestui fel de mîncare festiv. Iahtul se pregătea să părăsească portul Praia pentru a parcurge cele trei mii de mile — direcţia sud — pînă la Ţărmul Scheletelor. Bătrînul căpitan hotărîse să nu se mai facă nici o escală, iar încărcătura maximă cu combustibil să se facă aici. În felul acesta nu va putea afla nimeni secretul cursei ; astfel — exprimîndu-se în termeni militari — „inamicul va fi luat prin surprindere".

Cele două ventilatoare nu izbuteau să alunge fumul de tutun prin uşa şi hublourile deschise, iar căpitanul pufăia necontenit din pipa sa barosană. Chipul lui masiv de ostaş roman semăna cu Cesare, cu un Cesare îmbătrînit.

— Prognoza ne e favorabilă pe o perioadă îndelungată, spuse căpitanul, distanţa o vom parcurge repede... Vremea

bună favorizează orientarea, avînd în vedere că va trebui să găsim un singur punct pe un mal lung de cinci sute de mile, şi să-l găsim, ca să zic aşa, din zbor. Eu însă am ca întotdeauna noroc : locotenentul nostru e un excelent navigator, şi de el depinde în multe privinţe succesul întreprinderii.

— Locotenente, eşti un cavaler, aidoma oricărui marinar, de altfel, şi la această expediţie am să-ţi leg de gît eşarfa mea. Sau preferi poate *bikini*-ul Sandrei ? îl tachină Lea, îndreptîndu-şi fără greş săgeata, graţie instinctului ei de femeie.

Locotenentul se fîstîci şi îngînă cîteva vorbe de curtoazie. Dar căpitanul Aglauco nu avea intenţia să-şi încheie scurta-i cuvîntare printr-o glumă şi se încruntă :

— Sînteţi tineri şi foarte veseli, reluă marinarul, şi e plăcut să navighezi cu oameni ca dumneavoastră. Plăcut şi primejdios !

— Ce să înţelegem prin cuvintele astea ? îl întrerupse Flaiano, pe un ton oarecum ostil.

— Am să vă explic imediat, *signor* Flaiano. Prin ce se deosebesc copiii de oamenii mari ? Cei mici cred că lumea e făcută anume pentru ei şi că aşa va fi întotdeauna. Prin ce se deosebesc oamenii tineri de cei vîrstnici şi de cei bătrîni ? Ei au apucat să cunoască viaţa, şi totuşi sînt convinşi că pentru ei, pentru fiecare, va fi altfel. Regulile jocului vieţii îi privesc pe ceilalţi, şi nu pe dînşii. Iar mulţi dintre ei, aidoma copiilor, cred că totul va rămîne cum a fost şi, deşi îşi dau seama că viaţa nu e altceva decît o inevitabilă şi continuă schimbare, chiar şi atunci cînd ea se produce pe nesimţite, în sinea lor refuză, pînă la un moment dat, să creadă că aşa se petrec lucrurile.

Lea îl înghionti pe Cesare, şoptindu-i : „Oho, nu ştiam că bătrînul nostru căpitan e şi filozof !"

— Nu înţeleg la ce faci aluzie, unchiule Aglauco, se amestecă în discuţie inginerul — un tip spilcuit, foarte încrezut, descendent al unei cunoscute familii romane.

— Ai răbdare ! Ai răbdare ! Noi, oamenii în vîrstă, ştim că o bucurie, fie ea cît de mare, poate să se transforme în orice clipă într-un necaz, iar necazul — într-o bucurie. De aceea, fără ca soarta să ne-o reamintească, ne îngrijim să avem întotdeauna asupra noastră un cuţit bine ascuţit sau ceva doctorii.

— Dar cînd se întîmplă ceva neprevăzut, asta înseamnă că nu-ţi poţi lua dinainte măsuri, ripostă prompt Ivo.

— Şi da, şi nu ! În orice întîmplare există, aproape totdeauna, ceva pe care l-ai putea prevedea. Atunci, vei acţiona sigur de tine, ca un om cu experienţă, ca şi cînd ţi s-ar mai fi întîmplat ceva asemănător, şi vei deveni pentru ceilalţi un tovarăş nepreţuit ! Toţi au aflat de experienţa pe care a făcut-o doctorul Lindeman care a călătorit singur. Acest savant a navigat timp de o sută nouăsprezece zile, într-o pirogă, din Africa Apuseană pînă în Haiti, şi într-o barcă pneumatică, de la Insulele Canare pînă la Insulele Antile. Lindeman afirmă că factorul moral nu joacă un rol mai puţin important decît condiţiile fizice. Izvorul primejdiei, scrie el, se găseşte în însuşi omul, dacă acesta se lasă doborît sufleteşte şi nu mai poate acţiona cu sînge rece. Lindeman a studiat lucrările psihologului Schultz care recomandă autosugestia ca element foarte important pentru călirea voinţei şi a puterii de muncă. Autosugestia a fost aceea care l-a salvat şi pe el în a cincizeci şi şaptea zi a călătoriei, cînd barca s-a răsturnat şi timp de opt ore a fost nevoit să stea agăţat, în beznă, de un galoş minuscul şi lunecos. Cînd eşti balansat de talazuri de nouă metri înălţime, în voia rafalelor vîntului care mugeşte ca turbat, e nevoie, cred, de ceva mai mult decît de simpla dorinţă de a trăi.

Într-adevăr, de ceva mai mult ! Şi aş adăuga că un bun exemplu îl poate constitui şi incapacitatea unui om obişnuit de a trece pe o scîndură suspendată la o mare înălţime, chiar dacă scîndura e atît de lată, încît pe pămînt oricine o poate trece uşor.

— Aşadar, dumneata propui să ne gîndim dinainte la toate greutăţile şi nenorocirile ce le-am putea întîmpina ? întrebă Flaiano. Nimic de zis, găsesc că ăsta-i un lucru înţelept. Dar cum s-o facem ?

— Foarte simplu : fiecare din noi să se gîndească, de pildă, la locul ce trebuie să-l ocupe şi la comportarea lui, dacă iahtul ar eşua pe recifele Ţărmului Scheletelor, sau dacă tovarăşii noştri ar fi prinşi de o patrulă, ori opriţi de un vas militar, percheziţionaţi şi aduşi la Capetown sau la Walvis Bay, ca şi în cazul în care s-ar produce o avarie serioasă la maşini, sau... dar n-am de gînd să înşir acum toate cazurile posibile...

— Şi pe urmă ? Ce folos am avea dacă, după ce vor fi puse toate la punct, fiecare va face ce-l va tăia capul ?

— Păi tocmai asta nu trebuie să se întîmple. Să ne adunăm şi să stăm de vorbă, chiar de mai multe ori; astfel vom plănui locul fiecăruia în luptă.

Tineretul aprobă în unanimitate propunerea căpitanului, numai inginerul observă sceptic:

— Nu-ţi contest experienţa de viaţă. Totuşi, cea mai mare parte ai acumulat-o în cu totul alte condiţii. Acum, în cea de a doua jumătate a secolului nostru, navele s-au perfecţionat în aşa măsură, încît orice băieţandru, afară de cazul cînd e cretin, poate deveni marinar. Cu zecile de mii de vase care, ca şi al nostru, navighează pe mările îndepărtate, nu se întîmplă nimic. Poate doar o ciocnire pe întuneric (cum s-a întîmplat cu transatlanticul nostru „Andrea Doria"); în ziua de azi furtunile nu mai au putere asupra navelor.

— Dumneata ai dreptate cînd afirmi că munca fizică pe corabie a devenit efectiv mai uşoară, iar cursele mai rapide; aprob şi faptul că buletinele meteorologice uşurează foarte mult activitatea marinarilor. Dar în privinţa furtunilor eşti în necunoştinţă de cauză!

— Ce exemple cunoşti?

— N-am mai citit comunicatele *Lloyd*[6]-ului de cinci ani, aşa că nu cunosc ultimele ştiri. Dar, poftim cîteva exemple: acum cîtăva vreme — căpitanul făcu o pauză pentru a-şi umple pipa, slobozi două rotocoale de fum şi continuă — un transatlantic cu direcţia Anglia-Australia, nu-mi mai amintesc numele lui, a dispărut fără urmă în apele spre care ne îndreptăm noi. Vasul era înzestrat cu acel utilaj tehnic modern de care ai vorbit dumneata, şi totuşi nu s-a înregistrat nici un apel prin radio, nu s-a găsit nici o aşchie, n-au dat de nici unul dintre pasagerii navei sau membrii echipajului.

— Ce grozăvie! se cutremură Sandra. Cînd a fost asta?

— În o mie nouă sute cincizeci şi cinci.

— Dar ce s-a întîmplat cu ei?

— Nu se ştie. Tribunalul marinei militare a ghicit în cafea şi a stabilit că vasul a fost frînt în două de o furtună mare şi că s-a scufundat pe loc.

— Dar ăsta a fost un caz unic, observă mecanicul.

— Era bine să fi fost aşa. Un an mai tîrziu un cargobot englez, „Steaua Polară", de şapte mii de tone, a dispărut în Atlanticul de Nord. La 27 decembrie a trimis societăţii sale obişnuita radiogramă, cum că totul e în ordine. Şi atît. E adevărat că peste puţin căpitanul vaporului „Queen Elisa-

beth" a comunicat că în zona unde a dispărut „Steaua" el a întîlnit valuri de şaptezeci, optzeci de picioare înălţime.

— Asta ar însemna că-i vorba de vreo douăzeci şi cinci de metri ? N-am auzit niciodată despre asemenea valuri în Oceanul Atlantic, exclamă locotenentul.

— Orice se poate întîmpla ! îl asigură liniştit căpitanul, deşurubîndu-şi pipa masivă. În Atlanticul ăsta de care vorbim, vasele nu dispar chiar atît de rar, nu vorbesc despre cele de pescari sau de coastă, ci despre vapoarele şi motonavele puternice. Cînd se produce un singur uragan pier uneori dintr-o dată, departe de ţărm, mai multe vapoare de nădejde. Nu, prieteni, marea nu-i lucru de şagă.

— Şi atunci, dumneavoastră, marinarilor, cum de nu vă e frică de apă ? întrebă cu naivitate Lea.

— N-ai voie să-ţi fie frică — mai bine nu te îmbarci, răspunse căpitanul. În meseria noastră, uşurinţa şi lipsa de răspundere sînt egale cu laşitatea.

Locotenentul îşi aprinse o ţigară cu ochii pierduţi spre uşa deschisă a cabinei, prin care se destrămau încet şuviţele de fum albăstrui.

— Nu ştiu de ce, dar mie mi-e teamă de corăbiile scufundate, spuse el îngîndurat.

— Vi s-o părea poate straniu ! strigă Lea. Dar corăbiile de pe fundul mării au exercitat întotdeauna asupra mea un fel de atracţie. Problema asta mă pasionează ; am impresia că acele corăbii scufundate tăinuiesc ceva deosebit, că vei găsi neapărat acolo ceva extraordinar !

— Nu, eu reacţionez altfel. Adîncul mării îmi e neplăcut, deşi iubesc marea din toată inima... dar — la suprafaţă. Cît despre corăbii — da, ele închid o taină, dar în acelaşi timp şi toată grozăvia morţii, grozăvia vieţilor curmate brusc, a nădejdilor şi trudei zădărnicite...

Anul trecut nişte aviatori de la marină ne-au luat cu helicopterele pe Insula Sphacteria. Zburam foarte jos deasupra Golfului Navarino [7], pe o zi calmă şi luminoasă. În dreptul Peloponezului de Vest, marea e aproape întotdeauna tot atît de limpede ca aici, sau ca la noi, în sudul Italiei. Deodată, la o adîncime mare, am văzut cel puţin treizeci de năluci — străvechi corăbii scufundate. În pofida faptului că le vedeai bine, aveau acea nuanţă de ireal pe care o dă chiar apa cea mai străvezie. I-am rugat să mai zăbovim acolo, şi am rămas suspendaţi deasupra golfului, contemplînd spectrele mohorîte ale unei bătălii navale ; corăbii cu catargele

rupte, zăcînd care cum apucase: unele pe o parte, altele pe chilă dreaptă, altele claie peste grămadă sau cu fundul în sus... O corabie mare rămăsese cu catargele întregi, numai gabiile erau rupte, iar vergile de jos strîmbe; încă se mai împotriveau timpului şi soartei. Priveam, şi gîndul îmi zbura la cei ale căror oseminte zac acolo pe puntea bateriei sau în cală, sub valurile scînteind în soare ale Mării Ionice, înconjurate de malurile stîncoase, albastre în arşiţă, ale pămîntului Greciei, străvechi, şi totuşi veşnic tinere, pline ca şi înainte vreme de viaţă şi de năzuinţe...

— Doamne, dar dumneata eşti poet, locotenente, surîse Flaiano. Dragostea pentru femei şi poezie e o combinaţie proastă, care n-o să-ţi ajute să reuşeşti în viaţă...

— Despre ce bătălie vorbeai? îl întrerupse Lea.

— Despre bătălia de la Navarino, cînd flota ruso-anglo-franceză a scufundat întreaga escadră turcă.

— Asta s-a întîmplat, aşadar, cu vreo sută şi ceva de ani în urmă, nu-mi amintesc exact, spuse Sandra. Dar cum de s-au păstrat atît de bine corăbiile?

— Între cele două promontorii ale Golfului Pylos, fundul mării e întotdeauna liniştit şi valurile n-au distrus vasele. Iar dacă nu sînt valuri, corpurile din lemn de stejar putrezesc foarte încet.

— Suedezii au scos de curînd la suprafaţă corabia lor „Vasa“, un galion de o mie cinci sute de tone, care s-a scufundat în rada Stockholmului acum mai bine de trei sute de ani, se auzi glasul căpitanului Callegari.

— Şi de ce au făcut asta? întrebă nedumerit Ivo.

— Aşa, ca să-l ţină ca pe o relicvă naţională, ca pe o raritate arheologică. Măcar că lemnul de stejar din care a fost construit vasul s-a înnegrit cu totul, el s-a păstrat, totuşi, în condiţii bune. Corabia stă într-un doc, dar e încontinuu udată cu apă, altfel lemnul s-ar fărîmiţa. Trebuie să se usuce treptat-treptat, în timp foarte îndelungat; astfel lemnul de stejar îşi va recăpăta din nou tăria, devenind chiar mai rezistent decît înainte — acesta e un secret de mult cunoscut de tîmplarii de mobile.

— Şi corabia s-a păstrat bine?

— Foarte bine, cu excepţia stricăciunilor produse în timpul operaţiei de ridicare la suprafaţă. Chiar şi culoarea roşie cu care era vopsită puntea bateriei — fiind un vas de război — s-a păstrat pe alocuri.

— Ce idee năstruşnică să întrebuinţezi o astfel de culoare în interiorul unei corăbii ? ! ! se miră Sandra.

— Ba nu-i de loc năstruşnică, dacă te gîndeşti la menirea vasului. Înainte vreme, ghiulelele şi obuzele pricinuiau răni grozave. În timpul bătăliei sîngele curgea şiroaie. Aşadar, pentru ca oamenii să nu se demoralizeze în timpul luptelor, la vederea sîngelui, acesta era camuflat de vopsea...

Pe Sandra o trecu un fior de groază şi umerii îi tresăriră nervos.

— Aţi început cu furtunile, aţi trecut apoi la corăbiile scufundate şi aţi terminat cu vărsări de sînge. Încurajatoare discuţie, înainte de a porni la o cursă lungă.

— Sandra are dreptate, rîse căpitanul Callegari. Eu sînt acela care am început această discuţie şi tot eu propun s-o sfîrşim. Să pornim, prieteni, cu îndrăzneală, pregătiţi pentru orice şi cu nădejdea că totul va fi cît se poate de bine !

Ultimele cuvinte ale căpitanului fură acoperite de strigătele de aprobare şi de propunerea ca aceste urări de bine să fie cinstite cu un pahar de vin.

Peste cîteva ceasuri „Aquila“, aşternînd în urma ei, deasupra apei liniştite, un noruleţ de fum usturător, ieşi în larg pentru a porni într-o cursă de cinci mii de kilometri, pînă la coasta Africii de Sud. Căpitanul îşi pilota vasul micuţ, dar rapid, după toate regulile de navigaţie, de-a lungul unui mare arc de cerc, abătîndu-se mult spre apus faţă de coasta Africii. Nu intenţiona să treacă pe la porturile Congoului sau ale Angolei, ca să evite complicaţiile ce s-ar fi putut ivi în aceste ţări zguduite de lupte interne.

La cincisprezece grade latitudine sudică, Callegari intenţiona să îndrepte vasul direct spre răsărit, să se apropie de ţărmurile Africii, cam la hotarul dintre Angola şi Africa de Sud-Vest, în dreptul gurii rîului Cunene, să se aprovizioneze cu apă, şi, cu restul de combustibil, să ajungă la Golful Balenelor, după ce vor fi săvîrşit „operaţia *Guadagno*“ (cîştig), cum supranumise Lea expediţia întreprinsă.

Oceanul, fierbinte şi leneş, ca la tropice, îşi umfla domol talazurile ample şi line, legănînd iahtul copleşit de o lîncezeală somnoroasă şi umedă, atît în zilele toride, cu soare orbitor, cît şi în nopţile cu stele scînteietoare pe cer şi vietăţi fosforescente în apă. Toţi participanţii *Guadagno*-ului îşi petreceau cea mai mare parte a timpului într-un fel de toropeală, întinşi pe covertă sub prelată, ridicîndu-se doar să-şi ia din răcitor bere sau să-şi toarne unul altuia căldări de apă

din ocean, fără însă a reuşi să-şi răcorească trupurile lor încinse de căldură. Bătrînul căpitan şi Sandra erau tovarăşi la băut *mate* fierbinte — un ceai special din Paraguay. Încercatul marinar avea întotdeauna la el o serioasă provizie de *mate*, găsind că e cel mai bun mijloc de combatere a căldurii şi a transpiraţiei. Într-adevăr, cei doi „paraguaieni“ erau mai vioi decît toţi ceilalţi, iar cînd se săturau să privească zarea, jucau ore întregi *ma-tzian* — un fel de domino chinezesc foarte complicat. Cine suporta mai greu arşiţa era Ivo, care fierbea şi pufnea în stînga şi-n dreapta, pornit parcă împotriva întregii lumi. Expediţia pusă la cale de ceilalţi i se părea acum un joc lipsit de haz şi totodată periculos, iar tovarăşii lui de drum — neinteresanţi şi insuficient de respectuoşi faţă de el — proprietarul iahtului, care pe deasupra mai şi suporta cheltuielile întregii călătorii. Cînd Cesare ieşi din starea lui de apatie şi-şi exprimă dorinţa de a face portretul Sandrei, primi un refuz categoric, dar nu din partea acesteia, ci din partea lui Ivo. Locotenentul, care îşi juca mai departe rolul de cavaler medieval pe lîngă Sandra, a încasat şi el o observaţie destul de tăioasă din partea actorului de cinema, şi numai disciplina militară, care-i intrase în sînge, a făcut ca cearta să nu ia proporţii. Sandra începu să-l evite pe Ivo şi să se apropie de căpitanul Callegari, care o luase sub protecţia lui plină de blîndeţe şi duioşie.

În a cincea zi de navigare, trecură ecuatorul. Apoi se scurseră alte treizeci de ceasuri lungi de zăpuşeală apăsătoare, cu duduit monoton de motoare într-o plictiseală abrutizantă. Deodată, ca prin farmec, întinderea apei îşi pierdu sclipirea metalică orbitoare, iar cerul — nuanţa lui plumburie, ameninţătoare, de miraj. Bolta cerească, pură şi adîncă, îşi desfăşură depărtările nesfîrşite deasupra oceanului azuriu, iar dinspre sud porni să sufle vîntul, înteţindu-se cu fiecare ceas. Nu venise încă vremea cunoscutelor vînturi din sud-vest, caracteristice în regiunea Capului Bunei Speranţe, dar şi vîntul acesta era ecoul puternicei circulaţii atmosferice din jurul continentului Antarcticii.

După zăduful acela uniform şi apăsător, vîntul părea atît de răcoros, încît te înfiora, deşi termometrele nu înregistrau mai puţin de plus douăzeci de grade. Vestele, puloverele şi pantalonii luară locul veşmintelor cît se poate de sumare.

Valurile creşteau din ce în ce. Iahtul era acum aruncat încolo şi încoace, ba înălţîndu-se deasupra orizontului înceţoşat, ba dispărînd în goluri întunecoase, în care vuiau apele.

Vîntul se înteţi continuînd să sufle şi seara cu aceeaşi înverşunare enervantă, atingînd aproape forţa unui uragan. Uriaşe talazuri se prăvăleau peste iaht. Căpitanul coborî în sala maşinilor, întîmpinat de privirile alarmate ale celor doi dieselişti şi dădu ordin să se meargă cu un singur motor ; celălalt să fie însă şi el pregătit pentru a fi pus în funcţiune în orice moment.

Callegari îşi roti privirea în juru-i. Aşa cum i se întîmpla de cîte ori dădea cu ochii de maşinile unei nave, simţi renăscînd într-însul puteri noi pentru bătălia ce urma s-o dea cu marea. Corpurile lungi şi cenuşii ale motoarelor diesel, închise ermetic în cuirasele lor, nu trădau cu nimic galopada teribilă a pistoanelor şi mişcarea de rotaţie a arborilor cotiţi. Doar vuietul acela surd sub picioare le trăda — ca şi trepidaţia întregului vas... ba şi fumuleţul albăstrui, înecăcios, care plutea deasupra mănunchiurilor de fire şi de ţevi. Tablourile cu cadranele tahometrelor, ale manometrelor de ulei şi ale indicatoarelor de temperatură erau luminate cu becuri mate, a căror lumină gălbuie dădea o notă de intimitate, contrastînd puternic cu vuietul turbat al vîntului ce răzbătea prin ventilatoare şi cu bubuitul înspăimîntător al valurilor, dincolo de bordurile subţiri ale iahtului.

Callegari oftă şi urcă pe o scară interioară spre coridorul cabinelor, cu pereţii îmbrăcaţi în lemn de mahon lustruit, călcînd uşor pe mocheta groasă. Lumina argintie a plafonierelor largi sublinia somptuozitatea cu care era rînduit interiorul, mai potrivită pentru un transatlantic gigantic decît pentru acest iaht micuţ, care se lupta disperat cu oceanul. Luxul acesta îi păru bătrînului marinar de-a dreptul provocator, deşănţat.

Sandra şi Lea ieşiseră în uşa cabinei lor, calme în aparenţă. Ochii lor însă dilataţi şi neliniştiţi îl înduioşară pe căpitan. Toţi bărbaţii, cu excepţia lui Flaiano, erau la posturile lor, potrivit programului stabilit în caz de furtună.

— Ne dai voie să stăm cu dumneata, căpitane ? întrebă cu sfiiciune Sandra.

— Să mergem în cabina de comandă ! încuviinţă căpitanul, dar să vă ţineţi bine de mine, să vă ţineţi cu străşnicie, aşa cum nu v-aţi ţinut pînă acum de nimic în viaţă !

Căpitanul le conduse pe suprastructura cabinelor, ocupată în faţă de puntea de comandă, alcătuită din ţevi subţiri de metal. La auzul vuietului aprig al vîntului şi al clocotului asurzitor al mării li se muiară genunchii. Reflexele slabe,

roşii şi verzi ale felinarelor de bord alergau zănatice pe zidurile de apă neagră ce se ridicau în jurul vasului. Coame lungi de spumă treceau în goană peste felinare, iar deasupra lor, lumina tulbure din vîrful catargului se înălţa spre cerul întunecat, implorînd parcă ajutor, dar, neprimindu-l, luneca iarăşi în jos vlăguită, renunţînd la luptă. Puntea îţi fugea de sub picioare într-un chip sinistru, prăvălindu-se sub următorul val gigantic, care se năpustea din faţă...

Pe grătarul de cauciuc al punţii de comandă stătea locotenentul cu mîinile încleştate de balustradă. Căpitanul cuprinse cu braţele sale puternice ambele femei şi le purtă aproape pe sus, pînă la balustradă, apoi îşi trase sufletul.

— Făceţi-mi o pavăză, căpitane, strigă locotenentul.

Cei doi marinari se lipiră unul de celălalt şi locotenentul izbuti să-şi aprindă ţigara sub poala mantalei de ploaie. Apoi, se aplecară amîndoi deasupra habitaclului. În lumina slabă, Sandra şi Lea le zăriră feţele calme, împietrite, cu ochii grei de gînduri aţintiţi spre depărtarea neagră, urlătoare. Uneori se apropiau schimbînd, abia auzit, cîte o scurtă observaţie.

Deşi tinere, cele două fete călătoriseră mult, însă abia acum îşi dădeau seama că profesia de marinar sau de aviator nu cere numai pricepere şi antrenament, ci şi acea pasiune, dăruire totală şi stăpînire de sine de care dau dovadă aceşti doi oameni, de pildă, capabili să înfrunte forţa colosală a oceanului, îndeplinindu-şi cu un calm imperturbabil datoria. Acelaşi lucru se poate spune şi despre pictorul, care, în pofida meschinăriei şi ignoranţei celor din jur, îşi continuă neabătut drumul creaţiei sale ; despre omul de ştiinţă care îşi duce pînă la capăt cercetările întru aflarea adevărului, războindu-se cu rutina ; despre actorul care pînă în ultima clipă a vieţii stăruie să ajungă la acea desăvîrşire cu neputinţă de atins.

Locotenentul strigă ceva — nu se auzi decît un sunet slab, pierdut, abia început. Căpitanul întoarse mînerul telegrafului şi se aruncă spre Lea. Între timp braţul locotenentului o cuprinse pe Sandra ca un cerc de fier şi o apăsă de balustradă. Ea simţi cum i se răceşte sîngele în vine, convinsă că va pieri în clipa următoare ; un val se înălţase atît de sus deasupra iahtului, încît fetei i se păru că ajunge la nivelul luminii din vîrful catargului. Un şoc puternic repezi vasul îndărăt. Pe puntea de comandă se iscă un vîrtej de apă, iar de sus se prăvăli peste ei o adevărată cascadă.

Orbită şi asurzită, Sandra abia izbuti să tragă în piept o şuviţă de aer, cînd o rafală de vînt îi tăie răsuflarea; o nouă şi straşnică izbitură făcu vasul mai-mai să se scufunde, şi o uriaşă cascadă se rostogoli asupra capetelor oamenilor. Sandra se agăţa disperată de barele metalice reci şi ude ale balustradei în aşteptarea morţii iminente. Însă motorul începu să funcţioneze din nou şi „Aquila" dănţuia iar pe valuri cu obişnuita-i uşurinţă.

— Vă ajunge, spuse căpitanul tîrîndu-le spre uşa cabinei de comandă. Acolo domnea liniştea, mirosea a tutun şi a ulei de maşini. La cîrmă stătea unul din mătăhăloşii marinari calabrezi.

Lea şi Sandra se lăsară, sleite de puteri, pe bancheta tapisată cu piele, iar căpitanul Callegari, după ce-şi scutură mantaua de ploaie, se apucă să-şi aprindă pipa. Uşa se dădu de perete, şi în cabină dădu buzna Ivo Flaiano, ocărînd cît îl ţinea gura.

— Tocmai vă aşteptam, patroane. Căpitanul slobozi o dîră de fum aromat. Credeţi că merită să ne ţinem de acelaşi itinerar? N-ar fi mai bine să cotim spre ţărmul Africii?

— În ce direcţie anume?

— Spre Luanda. Oricum, dacă va trebui să ne croim drumul prin furtuni, nu vom avea destul combustibil. De altfel, riscăm să provocăm stricăciuni iahtului...

— Cum dracu s-o fi iscat acest uragan?! Mi-ai spus doar că vom apuca să ajungem înaintea furtunilor de toamnă! Vom consuma combustibilul ăsta atît de preţios, fără a avea siguranţa că ne vom putea aproviziona la Angola.

— Dumneavoastră credeţi că ăsta-i uragan? E o furtună obişnuită. Vîntul suflă continuu, fără rafale, deşi-i foarte puternic. Ce să-i faci, pe mare totdeauna se poate întîmpla ceva neprevăzut. Nici staţiile meteorologice n-au putut să prevadă...

— Fir-ar ele blestemate, staţiile astea ale dumneavoastră! Iahtul pîrîie din toate încheieturile, coridorul cabinelor e sub apă. Ia-o încotro vrei, chiar şi spre America de Sud!

Căpitanul făcu cîţiva paşi, oprindu-se în colţul cabinei unde, pe o măsuţă, era fixată o hartă, şi o bucată de vreme măsură ceva. Deschise apoi tubul acustic şi vorbi cu sala maşinilor. Peste puţin trepidaţiile iahtului se accentuară — fusese pus în mişcare şi cel de al doilea motor, la turaţie normală.

— Manevra nu-i lipsită de riscuri, îi spuse el încet lui Flaiano, valurile sînt prea zbuciumate. Eu trebuie să stau la post sus, iar cîrma o va prelua locotenentul. Dacă se întîmplă ceva cu mine — îl numesc comandant al vasului pe locotenentul Andrea Montuori !

— De ce pe locotenent ? protestă Flaiano. N-aş vrea ca...

— Pentru că aşa am hotărît eu, răspunse aspru căpitanul. Cînd e primejdie — vasul are un singur stăpîn — şi acela sînt eu ! Dacă eu dispar, comanda va fi preluată de locotenentul Montuori, şi, potrivit legilor marinei, în caz de nesupunere, el îl poate da în judecată chiar pe proprietarul iahtului. Aţi auzit ?

Actorul pufni indignat.

Căpitanul se urcă la comandă de unde coborî locotenentul. Acesta, după ce trase grăbit cîteva fumuri din ţigară, luă timona din mîinile matelotului şi, timp de vreo zece minute, se strădui să-şi adapteze manevrele la oscilaţiile vasului...

— Gata la cîrmă ? se auzi prin tubul acustic glasul lui Callegari.

— Gata, căpitane ! răspunse cu o voce puternică locotenentul, şi trupul lui vînjos se încordă de efort.

Iahtul se cutremura din pricina celor două diesele care funcţionau din plin. Locotenentul întoarse cu grijă, puţin cîte puţin, cîrma. Asupra tribordului „Aquilei" se prăvăliră unul după altul trei talazuri uriaşe. Căzînd sub lovitura celui de al patrulea, iahtul se aplecă mult pe o parte. Geamul de cristal gros din peretele timoneriei fu proiectat spre interior ca o hîrtie, iar apa înspumată năvăli în cabină o dată cu o pală asurzitoare de vînt.

Flaiano se repezi, urlînd, la locotenent şi-l împinse cu violenţă de la cîrmă :

— Destul, întoarce îndărăt, sîntem pierduţi !

Locotenentul, plin de sînge, rănit de cioburi, îl repezi cît colo cu o smucitură din umăr.

Vasul descria o curbă mare, ajungînd cu vîntul la travers. Vuietul vîntului din timonerie scădea, dar fiecare talaz apleca tot mai tare „Aquila" pe o parte şi înclinările vasului depăşiseră linia roşie a înclinometrului.

— Mai repede ! Încă patru carturi ! Măriţi viteza ! se auzeau comenzile răspicate dinspre puntea de comandă a iahtului al cărui tribord se cufunda tot mai mult în apă...

Şi deodată, ca prin farmec, totul se schimbă. „Aquila“ plutea dreaptă. Valurile încetară de a mai izbi şi cufunda vasul: acum îl săltau ritmic, iar vîrtejurile înspumate nu se mai preumblau pe punte... La timonerie se strecură mirosul înecăcios şi atît de familiar al fumului de motoare.

— Asta e drumul! răsună glasul căpitanului. Ţine drept aşa!

Cînd căpitanul intră în timonerie, Sandra tocmai îl pansa pe locotenent. Actorul se făcuse nevăzut, ruşinat de criza lui de isterie, iar „Aquila“ naviga cu vîntul dinapoia traversului, fără a mai avea de înfruntat valurile, şi se apropia cu repeziciune de coasta Africii.

Furtuna asta îndărătnică mai hălădui pe ocean o zi şi o noapte, dar la capătul celor două zile valurile îşi recăpătaseră legănarea domoală şi ritmică, iar bolta cerească devenise din nou fumurie şi dogoritoare. Un vas care răsărise de dincolo de linia orizontului şi înainta perpendicular pe direcţia „Aquilei“ salută pe neaşteptate iahtul, arborînd pavilionul naţional italian. După ce se apropie, petrolierul italian întrebă dacă iahtul are nevoie de vreun ajutor. Căpitanul avu inspiraţia de a cere combustibil pentru motoare. De îndată ce echipajul petrolierului află că iahtul aparţine actorului de film Flaiano, în rezervoare fură turnate pe loc opt tone de motorină de prima calitate, fără nici o plată. Marinarii îl rugară pe Ivo să le fie oaspete cît timp va dura pomparea combustibilului. Ivo se înapoie încîntat de primirea ce-i fusese făcută. Moralul i se ridicase şi devenise cît se poate de drăguţ cu tovarăşii lui de drum, cu toate că răsuflarea oceanului era dogoritoare, iar ceasurile de navigaţie se perindau lente şi monotone.

La căderea nopţii Lea, Sandra şi Cesare, cărora li se alătura din cînd în cînd şi locotenentul Andrea, se instalau pe punte şi, sub cerul negru şi catifelat al tropicelor, duceau interminabile discuţii. O dată aproape că-i prinseră zorile tot discutînd despre destinul femeii, despre căsătorie şi despre viaţa de familie.

— Căsnicie, căsnicie... fredonă ironic Lea. Fetele fac pe dracu în patru ca să-i determine pe bărbaţi să le ia în căsătorie, iar aceştia, la rîndul lor, se străduiesc din răsputeri să evite însurătoarea. Şi, colac peste pupăză, biserica catolică menţine inviolabilitatea căsătoriei — lege învechită de cinci sute de ani. Ar fi mai înţelept din partea ei dacă

s-ar gîndi să găsească remedii împotriva delăsării vădite de oameni curînd după căsnicie.

— Sînt cu totul de acord cu dumneata, Lea, glasul Sandrei vibrase de emoţie. Bisericii şi statului li se pare cel mai simplu lucru din lume să interzică divorţurile şi o dată cu ele şi mijloacele prin care e împiedicată sarcina. Sînteţi săraci, nu-i nimic, fabricaţi plozi — e nevoie de rezerve de forţă de muncă, e nevoie de soldaţi. Pe scurt, toate pe socoteala noastră, a femeilor...

— Dacă aş fi un geniu — Lea îşi duse la frunte degetele răşchirate — aş deveni un mare savant care ar inventa un remediu adevărat contra sarcinii. O pilulă de nimica toată, şi atît ! Jur pe toţi sfinţii că noi femeile, cît ai zice peşte, am învăţa minte statele să se mai războiască. Viaţa fiecărui om ar deveni de nepreţuit. Ar fi grozav ! Atunci, acela care ar născoci ceva pentru război, pentru a ucide, ar fi el însuşi ucis, fulgerător şi fără cruţare !

— Din păcate, dragă Lea, astfel de pilule există şi se numesc „conovid". Americanii le-au pus pe piaţă sub cuvînt că sînt sigure şi inofensive. Şi, totuşi, ele n-au avut nici un efect !

— Oricum, nu se lăsă Lea, la noi ele sînt interzise de biserică şi de guvern !

— Ce să ne mai facem iluzii deşarte, ripostă Sandra, în general problema căsătoriilor se complică din zi în zi. Eu nu cunosc măcar o singură căsnicie fericită. Cele mai bune dintre noi se mărită orbeşte, cu primul care le cade în cale, şi asta pentru ca, chipurile, să se simtă apărate şi să scape de singurătate. Nici tu dragoste, nici tu nimic. Şi acele rare femei, care îşi pot parcurge drumul singure, sînt adevăratele femei ale viitorului, orice ar spune cărţile, piesele de teatru şi filmele născocite de bărbaţi. Cîte volume nu s-au scris despre căsătoria fericită şi viaţa sexuală normală ! Şi nu se mai termină cu poveţele : fă asta, nu face ailaltă, altfel nu vei avea parte de succes, de o dragoste lungă, de copii frumoşi. Poveţe şi atîta tot, fără ca omul şi adevăratele lui năzuinţe să fi fost înţelese. Iar în alte cărţi nu se scrie decît despre succesul material. Numai bani, numai elogii, numai decoraţii, ca şi cum viaţa n-ar avea nici un alt preţ !

— Eu susţin, însă, că vouă, femeilor, acum vă e mult mai uşor — interveni Cesare. Există o mulţime de profesii la care aveţi astăzi acces. Şi, în general, a devenit mai uşor

să-ţi schimbi profesia, mai exact locul de muncă. A crescut numărul de vagabonzi înfăţişaţi de presă şi în artă. Particularităţile naţionale şi tradiţiile rafinate apărute în diferite ţări se şterg tot mai mult. Cîntat de mulţi scriitori, vagabondajul planează deasupra plicticoasei existenţe cotidiene. Eroul societăţii noastre este acum vagabondul şi nu harnicul familist. Dar viaţa se sprijină pe pămînt, pe stabilitate ; de aici o contradicţie care zădărniceşte toate preceptele moralei noastre !

— Mai e o nenorocire, spuse Sandra. Voi, bărbaţii, aţi început să puneţi atîta preţ pe frumuseţea voastră, încît aţi devenit practic nişte asexuaţi. Atunci a început să vă fie frică de noi, femeile, de teama impotenţei, mai ales a celei emoţionale, întîlnită de altfel mult mai frecvent decît ne închipuim.

— Iar noi, femeile, am devenit răzbunătoare, adăugă pe un ton ironic Lea.

— Vechile civilizaţii ale Mediteranei ca şi ale Indiei au ştiut să rezolve problema importanţei sexului introducînd dragostea sexuală în religie şi filozofie, în literatură şi poezie, fără a mai vorbi de arta plastică. Aici cultura lor a atins o culme incomparabilă, deoarece înţelegerea Erosului a cuprins masele populare, interveni Sandra în toiul discuţiei, sărind în picioare.

Cele două tinere ar fi stat de vorbă toată noaptea, dacă Cesare, sătul de atîta pălăvrăgeală, n-ar fi strigat, înciudat :

— Destul ! M-am tîmpit tot ascultînd raţionamentele voastre. Parcă am fi la un club literar ! Mania discuţiilor s-a răspîndit azi în toată lumea, exact ca în evul mediu. Vorbe şi iar vorbe — şi grija zilei de mîine. În numele ei şi al generaţiilor viitoare noi ridicăm radiaţia, spurcăm apele, distrugem pădurile şi solurile, întrecîndu-ne în sporirea capacităţii de război şi în efectivul lipsit de sens al armatelor, de parcă ar fi vorba de nişte turme ; otrăvim psihicul şi morala cu minciună şi cu informaţii greşite. Cei trei balauri pe care se sprijină viaţa noastră socială contemporană sînt : invidia, pălăvrăgeala, sub toate aspectele ei, şi achiziţionarea a nenumărate obiecte. Aş vrea să ştiu cum le vor aprecia toate astea urmaşii noştri !

— Am citit undeva, interveni fără rost Sandra, că omul e prost pentru că năzuieşte spre cerul înstelat, uitînd că însuşi pămîntul e o stea...

Țărmul continentului negru se întindea spre răsărit aidoma unei linii drepte albastre cît întregul orizont. Frumosul golf al Luandei, capitala Angolei, li se arătă ca un dar neașteptat. Apele azurii ale golfului erau încadrate de splendidul semicerc al țărmului deluros cu mulțimea lui de case cu acoperișuri de olane roșii, semănînd atît de bine cu orașele Mediteranei natale. Luanda, cu populația ei de două sute de mii de oameni de diferite naționalități, adunați aici cu adevărat din toate țările lumii, păstra încă aspectul unei capitale confortabile, cu multe hoteluri excelente și numeroase automobile. Surprinzător era numărul mare de automobile de curse. Călătorii noștri aflară mai tîrziu, că pasiunea curselor lua asemenea proporții, încît ele se organizau de-a dreptul pe străzi — amuzament care nu se termina fără catastrofe și picioare rupte.

Însă furtuna cumplită a luptei anticolonialiste, care cuprinsese întreaga Africă, nu ocolise nici Angola, cu toată populația ei relativ rară. Angola fusese numită pe timpuri „Muma neagră a sclaviei“. Acum însă, în toate colțurile țării, detașamente de rebeli luptau pentru libertate, alungîndu-i de pe pămîntul lor pe coloniștii albi. Aceștia, amărîți și furioși, se adunau la Luanda în așteptarea unor măsuri hotărîtoare, însă slăbiciunea sistemului colonial devenea tot mai evidentă chiar și pentru cei mai înverșunați optimiști.

Angola, înainte vreme o țară de rai, datorită bogăției sale animaliere, fusese pustiită de europeni. După ce au masacrat fără cruțare elefanții, au pornit să extermine la fel de barbar zebrele. Erau ucise de acești măcelari albi, care le vindeau pielea pe prețuri de nimic. Apoi, după al doilea război mondial, lumea animală a fost și mai crîncen decimată, o dată cu apariția acelor automobile ușoare, cărora le era accesibil orice fel de teren — *Jeep*-urile — și cu care vînătorii cutreierau în lung și în lat savanele. Pe aceste întinderi nu mai găsești azi decît oase și cranii albite de soare, presărate ici, colo...

Portul Luanda, care înainte vreme era înțesat de vapoare, se golise considerabil. Iahtul frumos, acum mult încercat de furtună, aparținînd celebrului actor de cinema, atrase pe dată atenția generală. Marinarii de pe „Aquila“ se apucară de reparații, iar Ivo Flaiano, cu cele două însoțitoare, fură pe dată invitați de notabilitățile orașului. Gazdele ocoleau vădit orice discuții asupra situației interne a

ţării, şi toate convorbirile aveau ca subiect mai ales sportul şi vînătoarea. Oaspeţii aflară că nu demult, acum vreo şase ani, un cunoscut vînător din Angola, ungur de origine, a ucis aici cel mai mare elefant din lume — un elefant de cinci metri înălţime, cîntărind douăzeci de tone. Elefantul a fost împăiat şi expus la Washington. Se mai întîlnesc adesea şi hipopotami, lungi de patru metri.

Sandra şi Lea ardeau acum de dorinţa de a vizita măcar în treacăt terenurile sălbatice ale Angolei şi începură să flirteze de zor cu nişte ofiţeri care făceau parte din suită.

Fermecat de Sandra, un ofiţer sus-pus făgădui să le pună la dispoziţie un elicopter militar pentru a le oferi un mic raid spre interiorul ţării şi îşi ţinu făgăduiala. Ivo, Cesare, Sandra şi Lea deveniră pasagerii aparatului zumzăitor, care decolă pe nesimţite de pe aerodromul prăfuit, rămase cîteva clipe suspendat deasupra frumosului oraş, apoi încet, în silă parcă, o luă spre sud-est. Zburau în direcţia meleagurilor sălbatice şi puţin locuite ale văii rîului Cunene, unde, potrivit ultimelor buletine de ştiri, era încă linişte. După trei ore de zbor, elicopterul pierdu din înălţime şi zbură jos de tot, deasupra unei savane — un fel de stepă africană, împădurită, mai uscată şi mai pietroasă aici decît în alte regiuni.

Jos, aproape sub picioarele lor, treceau plutind lin ostroave mici de copaci cu coroane turtite şi tufişuri dese, iar ierburile înalte şi uscate, poleite de soare, pe care nu le înlocuiseră încă firişoarele proaspete de toamnă, se plecau pînă la pămînt, în bătaia vîntului.

Locul fusese ales cu pricepere : sub ei treceau în goană mici cirezi de antilope, iar bivolii, gata de bătaie, se aşezau în semicercuri. Trei girafe trecură ţanţoşe, la o oarecare distanţă, legănîndu-şi gîturile lungi. Elicopterul ateriză pe o vastă cîmpie, şi europenii care nimeriseră pentru prima oară pe întinderile sălbatice ale Africii simţiră acel uimitor surplus de energie şi acea ascuţire a simţurilor pe care o stîrneşte climatul regiunilor uscate ale Africii în oamenii tineri şi sănătoşi. Sandra mărturisi mai tîrziu că aerul de acolo i se păruse de-a dreptul electrizat. În prospeţimea ciudată a vîntului fierbinte şi în mirosul de ars al savanei pîrjolite de soare, ca şi la spectaculoasa goană a frumoaselor animale, Sandra încercase o bucurie pătimaşă de a trăi în libertate, o bucurie de mult uitată în existenţa ei citadină, civilizată. Şi totuşi aveai în faţă o lume cu desăvîrşire străină,

de neînţeles, care te făcea să-i întrevezi o viaţă grea şi primejdioasă, căreia îi puteau face faţă numai cei căliţi în lupte — oameni cu suflete tari şi trupuri oţelite...

Se ridicară apoi din nou în văzduh şi zburară deasupra aşezării tribului *cuvale* unde se aflau acum doar femeile şi bătrînii. Oamenii alergară spre piaţă cu ochii la maşina care zbura deasupra lor, atingînd aproape cu roţile vîrfurile conice ale colibelor. Sandra, cu spiritul ei de observaţie, remarcă pînă şi scîndurelele cu mărgele multicolore fixate pe spinările copilaşilor goi, pe care îi purtau în spate mamele — asta ca să nu-şi deformeze coloana vertebrală, cum le explicară însoţitorii lor iniţiaţi. Şi, într-adevăr, ţinuta în mers a băştinaşilor negri ai satului, era surprinzător de mîndră şi de frumoasă.

Elicopterul se apropie de punctul terminus al călătoriei — rîul Cunene — şi ateriză pe lunca nisipoasă. De aici trebuia să străbaţi cîţiva kilometri ca să vezi uriaşii hipopotami şi crocodilii.

Dar cea mai puternică impresie din toată această excursie o produse asupra italienilor întîlnirea de pe malul rîului Cunene. O mică procesiune de fete aproape goale din tribul *ngumbi,* care se duceau după apă, purtînd pe cap vase făcute din dovleci uriaşi, veneau drept către europenii care se îndreptau spre elicopter. Istovite şi cu hainele leoarcă de năduşeală, Sandra şi Lea rămăseseră în urma călăuzei lor, tîrîndu-se ca vai de lume pe arşiţa aceea infernală, printr-un trestiiş rar şi tufe de mărăcini cu tulpina subţire, înalte de trei metri. Fata care mergea în frunte se ciocni nas în nas cu italiencele, se opri şi le dădu bineţe, adresîndu-le un zîmbet care dezveli un şirag de dinţi minunaţi, cu un mic orificiu triunghiular pilit între cei doi incisivi de sus. Frumuseţea fetelor *ngumbi* ar fi putut satisface toate gusturile: linia perfectă a ovalului feţei, ochii mari şi nasul drept, dar cu nările mult mai largi decît ale europenelor. Părul negru ca pana corbului îl purtau tăiat scurt şi împodobit cu mărgele azurii care le încadrau frunţile înalte şi pure. Unele dintre ele îşi încolăciseră în jurul gîtului robust şiraguri de mărgele de un galben-aprins, care contrasta puternic cu pielea lor închisă, cafenie, cu o nuanţă de violet.

Minunate erau trupurile uşoare şi zvelte ale acestor africane, cu umeri netezi şi drepţi, braţe cizelate şi sîni frumoşi şi tari. Sandra, zgîriată toată şi cu bluza sfîşiată în ţepii mărăcinilor, urmărea aproape cu groază cum aceste

făpturi negre şi golaşe alunecau printre spini, fără ca pielea lor suprinzător de netedă să aibă o zgîrietură măcar. Fata din frunte se oprise chiar lîngă Sandra care, înmărmurită, îşi pironise ochii la ramura încărcată cu spini mai lungi decît degetul mic şi extrem de ascuţiţi, care atingeau sînul stîng al fetei. Aceasta, pricepînd nedumerirea din privirea Sandrei, se întoarse lin din umeri, iar mărăcinii alunecară fără a lăsa nici cea mai mică urmă pe pielea ei întinsă, de o elasticitate de neînchipuit pentru europeni. „Ah!", îi scăpă încetişor Sandrei, care îşi duse mîna spre tînăra africană, dar în aceeaşi clipă crengile trosniră, se auziră înjurături şi paşi grei, care vesteau apropierea unor bărbaţi. Fetele rămaseră o secundă nemişcate, apoi, ca la comandă, cotiră toate spre stînga şi dispărură în mărăciniş. Cesare, Ivo şi unul din piloţii elicopterului se opriră încremeniţi, privind în urma lor.

— Sfîntă fecioară! exclamă pictorul. În soarele ăsta, pe fondul galben al ierburilor, parcă ar fi nişte statuete sculptate din lemn de abanos!

— Iată adevăratele comori ale Africii, spuse Lea, dîndu-şi pe spate părul ce i se lipise de obraz. Îţi aminteşti, Cesare, de teoria mea cum că frumuseţea este generată de condiţiile grele de viaţă? N-a fost oare asta o confirmare?

Pictorul aprobă din cap, iar aviatorul spuse cu o nuanţă de ironie blajină, în franţuzeasca lui stricată, că aceste *ngumbi* nu au nimic deosebit.

— Da, cea din faţă, suspină Flaiano, ar fi avut succes! *Vitals*-ul ei e ca al unei *dream-girl* [8] americane: 37—25—35, avînd înălţimea de 1,66...

— Oare noţiunea ta despre frumos a ajuns să se reducă doar la aceste cifre idioate? întrebă Sandra.

— Nicidecum. Cred că ştii şi tu că apreciez şi multe alte însuşiri, rînji cu insolenţă Flaiano.

Sandra îşi întoarse capul, muşcîndu-şi buzele.

— Îmi făcusem o cu totul altă părere despre dumneata, *signor* Flaiano. În filmele dumitale mi se părea că eşti un adevărat erou! interveni Lea.

— Şi acum nu ţi se mai pare?

Lea nu-i răspunse.

Cînd Ivo, Sandra, Lea şi Cesare se înapoiară în oraş, punerea la punct a „Aquilei", care nu fusese prea complicată, era terminată. Marinarii se împrieteniseră cu meşterii din port, şi cei ce se înapoiaseră din savană găsiră

întreg grupul instalat într-o poziţie pitorească pe punte, sub prelată, învăţînd, acompaniaţi de două ghitare, un cîntec nostalgic portughez — *Fado* (dor de patrie).

Îndată ce se urcară pe iaht, Ivo se retrase în cabina lui, din care ieşi abia pe seară, teribil de beat. Lea şi Sandra se adăpostiră într-o cabină, iar căpitanul împreună cu pictorul şi locotenentul începură o partidă de *ma-tzian* în cabina de comandă. În pofida obiceiurilor generaţiei sale, lui Cesare nu-i plăcea alcoolul şi, oricît ar părea de ciudat, cei doi marinari se dovediră a fi solidari cu dînsul. Căpitanul afirma că oamenii adevăraţi beau şi ei din cînd în cînd zdravăn, dar numai cînd au un motiv serios. Să stai însă toată ziua, bună ziua cu paharul în mînă, asta nu duce la bine...

Din fericire nu se întîmplă nimic rău, cu toate că Ivo căuta cearta cu lumînarea, cînd cu locotenentul Andrea, cînd cu pictorul.

Flaiano, venindu-şi a treia zi în fire, şi văzînd conturile cu taxele portuare, scoase un urlet de indignare şi dădu dispoziţia să se iasă imediat în larg.

Şase sute de mile era distanţa pînă la Foz-do-Cunene, o mică aşezare şi în acelaşi timp post de pază la gura rîului Cunene ; de acolo începea pămîntul interzis al Africii de Sud-Vest. Marinarii hotărîră să navigheze cît mai departe de mal, începînd chiar de la Luanda, storcînd de la motoare tot randamentul pe care-l puteau da, ca apoi, la intersecţia unui anumit punct, să cotească brusc spre ţărm. De aceea, chiar dacă iscoadele ar fi anunţat patrulelor de coastă plecarea „Aquilei", paznicii nu s-ar fi aşteptat s-o vadă apărînd prea repede. Zgîlţîită de valuri, „Aquila" gonea spre sinistrul Ţărm al Scheletelor. Căpitanul şi locotenentul făceau nesfîrşite calcule pentru stabilirea poziţiei vasului, verificînd-o prin toate mijloacele posibile, deoarece de precizia locului de debarcare atîrna tot, inclusiv securitatea celor care porniseră în căutarea norocului.

De la Foz-do-Cunene pînă la Golful Tigrilor *(Tigrish baydash)*, iar de acolo pînă la Capul Stîncos (Rocky Point) nu erau decît optzeci şi opt de mile. Mai la sud de Rocky Point pînă la Palegrave, pe o distanţă de o sută de mile, se întindea în linie dreaptă un ţărm monoton. Aci anume, la sud de Capul Frio, era indicat pe hartă un golf minuscul.

Aşteptarea avea repercusiuni asupra nervilor întregului echipaj al „Aquilei", şi în preajma apropiatei încercări

fiecare reacţiona în felul lui. Flaiano se plimba necontenit în lung şi în lat pe covertă — acoperişul cabinelor, ba fredonînd, ba încruntîndu-se, fără a scoate o vorbă. Cesare şi Lea îşi pregăteau acvalangurile, deoarece era vădit că patronul lor nu e în formă şi că rolul de scufundători-căutători vor trebui să-l îndeplinească numai ei doi. Sandra se străduia să-i hrănească pe bărbaţi cît se poate de bine, iar cînd avea timp se aşeza pe bancheta de piele, într-un colţ al cabinei de comandă, şi stătea de vorbă cu comandantul şi cu Andrea.

Pe masa de navigaţie, cît era ea de lungă, se afla întinsă harta înfricoşătorului ţărm. Pe ea se mai putea vedea şi o urmă subţire de culoare verde — drumul parcurs de „Aquila".

Sandra privea ca vrăjită spre punctul misterios marcat cu o liniuţă roşie. Petele de un albastru mai închis care indicau adîncimile mai mari se apropiau mult de linia ţărmului. În partea de jos a hărţii se vedea cu precizie cum înaintează spre ocean un promontoriu bont, rotunjit.

— Asta o fi aproape de Capetown ? întrebă ea.

— O, nu ! surîse locotenentul. Nu e decît Capul Cross, optzeci de mile la sud de Palegrave. De acolo mai sînt optzeci de mile pînă la Golful Balenelor : ăsta-i un orăşel, port, singurul punct populat de aici... Şi e construit pe stîlpi...

— De ce ?

— Din cauza inundaţiilor. Albiile secate de aici se umflă pe neaşteptate, în urma ploilor, şi se transformă în torente tumultuoase care se varsă în ocean.

— Dar de la Golful Balenelor pînă la Capetown ce distanţă e ?

— Pesemne că eşti nerăbdătoare să ajungi acolo ? glumi căpitanul.

— Chiar aşa, recunoscu Sandra cu toată seriozitatea.

— Păi dacă e aşa — locotenentul scoase o hartă întocmită la scară mică şi o desfăşură pe masă — ia priveşte aici, vezi ?

— Vai de mine, e atît de departe ?

— Aproximativ şapte-opt sute de mile. Dacă vrei, am să-ţi spun exact.

— La ce bun ? Văd şi aşa — ar fi vreo trei zile de drum... Dar unde e zona cu totul interzisă, în care sînt diamantele ?

— Priveşte : de aici, de la Golful Balenelor, pînă la Capul Conception, vreo cincizeci de mile, iar apoi mai departe, toată coasta, pînă la gurile rîului Orange. Coasta trebuie să fie probabil bine păzită. În 1954, într-un golf de aici, au fost găsite două cuiburi de diamante. Dintr-unul au fost ridicate cincizeci şi cinci de mii de carate, iar din celălalt — optzeci de mii. Nu e de mirare că în curînd nu-i vor lăsa pe acvalangişti să se apropie nici la distanţa unei salve de tun.

— Deci, cîte mile în total ?

— De la Conception pînă la Lüderitz — locotenentul apăsă cu unghia punctele de pe hartă — sînt o sută şaizeci de mile şi de aici pînă la Orange aproape tot atît.

— Deci e o distanţă de aproape şase sute de kilometri, care ar putea să îndestuleze cu diamante o lume întreagă ! Şi nimeni nu se preocupă de asta ! Ce păzesc Naţiunile Unite şi toate comisiile acelea internaţionale ?

Locotenentul făcu un gest atît de dispreţuitor, încît Sandra izbucni în rîs.

— Oricît ne-am lăuda noi faţă de roşii, civilizaţia noastră se află într-un continuu declin : ceva scîrţîie, ceva nu-i în regulă, spuse cu tristeţe în glas Sandra. La noi predomină minciuna, făţărnicia.

— Moştenirea pe care ne-a lăsat-o secolul al nouăsprezecelea era încrederea în cuvîntul dat, caracteristică firii noastre, a tuturor. Cîndva, acest cuvînt dat era egal cu onoare, cu adevăr — pentru aristocraţia feudală şi pentru negustorime — era o chestiune de prestigiu ; era elementul indispensabil al relaţiilor reciproce. Acuma însă cuvîntul nu mai prezintă garanţii pentru nimeni — iar faptul acesta este expresia puternicei crize morale care ameninţă civilizaţia noastră. Începe să-ţi fie scîrbă să trăieşti, se pierde ţelul şi rostul vieţii.

— La drept vorbind, nici nu se prea vede la dumneavoastră ăştia tineri că aveţi un ţel, un rost în viaţă, se amestecă în vorbă căpitanul.

— Tineretul e mereu denigrat, ripostă cu înflăcărare Sandra, asta-i la modă. Mai greu e, fireşte, să fie înţeles ! Nimănui nu-i pasă că conştiinţa noastră oscilează între realitatea brutală a vieţii, cu necruţătoarea ei cruzime, şi existenţa aceea iluzorie — pe care măiestria cinematografului, a literaturii, a teatrului sau a propagandei politice te face s-o confunzi cu realitatea...

— Bine-ai vorbit, Sandra, se entuziasmă locotenentul.

— Bravo, Sandra! se auzi ca un ecou glasul Leei, care se ivise pe nesimţite. Ţi-a zis-o, căpitane, ce părere ai?

— Da... trebuie să recunosc...

Callegari tuşi şi puse iute mîna pe pipa salvatoare.

— Trebuie să recunoaştem, urmă Sandra, că oamenii de vîrsta dumitale, *signor* căpitane, au trecut prin viaţă, au văzut lumea, au iubit, au luptat şi au de ce să-şi aducă aminte. Pe cînd noi? Ce aşteptăm noi de la viaţă, cînd trăim sub continua ameninţare a unui război racheto-nuclear, atotdistrugător? Nu e, oare, o făţărnicie să-i faci imputări tineretului nostru că nu vrea să creeze nimic durabil şi că se grăbeşte să ia de la viaţă cît se poate mai mult? Că noi europenii nu vrem să sădim copaci şi să clădim palate minunate? Asiguraţi-ne întîi de toate un viitor la fel de lung ca al dumneavoastră, de o viaţă întreagă, şi abia după aceea să vă rezervaţi dreptul de a ne pretinde şi a ne face imputări. Iar dacă nu ni-l asiguraţi, atunci voi înşivă să vă faceţi reproşuri, voi, vouă — şi nu nouă, pentru că asta e lumea clădită de voi!

— De ce spui că am clădit-o noi? Căpitanul scoase o trîmbă de fum. Voi singuri trebuie să...

— Astea-s vorbe de clacă! Să nu se mai pălăvrăgească atunci în parlamente despre grija pentru viitoarele generaţii, cu care cei de acolo se tot laudă. Puţin le pasă de noi, la ei se gîndesc, îşi tem pielea, ăsta-i adevărul...

Ochii scăldaţi în lacrimi ai Sandrei scăpărau de mînie, iar obrajii-i ardeau ca para focului.

Lea se repezi la prietena ei, o îmbrăţişă şi o sărută.

— Nu te omorî cu firea, Sandra, draga mea! Eu înţeleg că toate astea ne tulbură grozav, dar acum nu e momentul să le dezbatem, mai ales în prezenţa unor băieţi atît de simpatici ca marinarii noştri!

— *Signorina* — se adresă deodată locotenentul către Sandra — aveţi perfectă dreptate. Şi eu sînt de părerea dumneavoastră!

La auzul acestui cuvînt Sandra se îmbujoră. În sudul Italiei acest termen li se atribuie numai aristocratelor, doamnelor din înalta societate.

— Orice s-ar întîmpla, Sandra, exclamă Lea, ai de acum încolo un cavaler credincios!

— Ba chiar doi, se înclină cu respect în faţa ei şi bătrînul căpitan.

Sandra îşi duse palmele la gură şi trimise amîndurora cîte o sărutare.

— Am visat din copilărie la cavalerii medievali, am plîns citind legendele despre regele Arthur, despre potirul sfîntului *Graal* şi iată că, în sfîrşit, i-am întîlnit pe amîndoi deodată. Sandra îşi reluase tonul ei cald, obişnuit. Locotenentul suspină discret, vraja se destrăma din nou : în prag apăruse silueta înaltă a lui Flaiano.

— Totul e în regulă ? întrebă el rotindu-şi privirea bănuitoare asupra echipajului.

...Oceanul, cenuşiu şi mat ca tuciul, era cu desăvîrşire liniştit, cînd în depărtare, dincolo de linia neagră a ţărmului, începu să se deschidă evantaiul roz-gălbui al zorilor. Căpitanul, de sus, de la comandă, îl urmărea pe locotenentul Andrea, care, aplecat peste prova, ţinîndu-se de strai, se străduia să desluşească dacă nu cumva există pe acolo vreun banc sau vreun recif, neindicat pe hartă. Evantaiul luminos, trandafiriu se tot deschidea ridicîndu-se dincolo de munţii îndepărtaţi, iar „Aquila" se apropia tot mai mult de maluri, tiptil, cum se apropie de pradă o leoaică.

Nisipurile malului păreau cenuşii în întuneric, iar dunga lată şi albă a brizanţilor se desena limpede de tot, la hotarul oceanului cu uscatul. Toţi, în afară de mecanicul de serviciu, erau pe punte. Ivo, în picioare, lîngă căpitan, îşi fixase la ochi un binoclu mare, de marină. Cesare şi Lea, în halate de baie, erau la posturile lor lîngă balustradă, în preajma acvalangurilor gata pregătite. Aşa cum prevăzuse Cesare, Ivo declară că nu va lua parte la prima recunoaştere.

Vuietul îndepărtat şi grav al valurilor, care se spărgeau de stînci, se înteţea din minut în minut, transformîndu-se într-un uruit puternic, şi apoi într-un muget asurzitor. Nimic de spus — aici, în Africa de Sud, natura îşi ocrotea cu străşnicie comorile !

Sandra se încruntă muşcîndu-şi buzele. Ea, care în mod obişnuit fuma cu măsură, aprindea acum ţigară de la ţigară.

— Cîrma la dreapta, opt carturi !

Comanda căpitanului îi făcu pe toţi să tresară. Iahtul se întoarse paralel cu malul şi o luă spre sud. Din apele mării se ridica un soare orbitor, sub razele căruia hula îşi cînta cîntecul ritmic, monoton şi rău prevestitor. Se scurse astfel cu aproximaţie un ceas. De cîteva ori Flaiano ridică

în chip ostentativ din umeri dînd drumul binoclului care-i atîrna de gît.

Telegraful din sala maşinilor sună. Ivo, nervos, îl apucă de umăr pe căpitan, iar Lea cea cu ochi ageri se repezi spre balustradă cu strigătul : „Uitaţi-vă !..."

Iarăşi se auzi telegraful. Motoarele amuţiră. Schimbînd o privire cu locotenentul, căpitanul lăsă încet iahtul în derivă spre ţărm. Bătrînul marinar voia să se apropie cît mai mult de fîşia periculoasă a brizanţilor. Vremea era cum nu se poate de favorabilă acestei întreprinderi nebuneşti. Acum se putea vedea clar de tot o albie secată, despărţită la mijloc de o moviliţă întunecată, iar în stînga, dîmbul de argilă albă stătea nevătămat exact ca acum cincisprezece ani. Cîteva binocluri, ca şi ochii celor care nu aveau de lucru, iscodeau febril malul spre a-şi da seama după anumite indicii, dacă nu-i pe acolo vreo patrulă de poliţie. Însă, de cealaltă parte a clocotului alb şi înspumat al brizanţilor, nu se vedeau decît dune de nisip, pante cu o vegetaţie rară şi pipernicită, pustii, ca în prima zi a facerii lumii.

— Funda, ancora, se auzi comanda mult aşteptată. Lanţul zornăi, iahtul se smuci, iar oamenii îşi pierdură o clipă echilibrul, din pricina zguduiturii.

Căpitanul coborî de pe puntea de comandă şi se alătură grupului care-i înconjurase pe Cesare şi pe Lea.

Cesare se aplecă peste bord, privind la vînzolirea turbată a brizanţilor. Munţi întregi de apă se ridicau din oceanul care lua cu asalt malul, creşteau vertiginos, apoi se prăbuşeau proiectaţi înainte, cutremurînd marea şi pămîntul. Ca de obicei, presiunea valurilor de coastă se deplasa puţin pieziş, la un unghi foarte ascuţit faţă de mal, dar avea un dublu ritm. Valul începea să se umfle încet la marginea exterioară a fîşiei brizanţilor, după care mişcarea talazului devenea mai lentă, spre a trece apoi într-o îmbulzeală de valuri ascuţite. Dincolo de această fîşie, mai spre mal, o a doua serie de valuri se cabra, lansîndu-se cu o violenţă înspăimîntătoare în văzduh la o mare înălţime, împroşcînd ca nişte gigantice fîntîni arteziene puzderie de stropi şi de spumă. Apoi, cu aceeaşi iuţeală, valul se frîngea şi se prăbuşea pe ţărm, alăturîndu-şi bubuitul mugetelor celorlalte valuri ale fîşiei exterioare.

În valurile astea furioase se simţea o forţă înfiorătoare. Dacă pot frînge un vas ca pe o aşchie, darmite un om ?

Nimeni nu-şi lua ochii de la acvalangişti, care, îngrijoraţi, încruntaţi, dar fără a da semne de frică, studiau frămîntarea neostenită a brizanţilor. Se apropie şi Ivo, fără a privi în ochii nimănui. Sandra întoarse „patronului“ ei spatele cu un vădit dispreţ :

— N-ar fi mai bine să vă puneţi costumele speciale ? întrebă cu prudenţă căpitanul. S-ar părea că ieşindul malului de care se sparg valurile are două praguri... oricum, nu v-aţi juli atît de tare pielea de stînci !

Pictorul dădu negativ din cap.

— Trebuie să te gîndeşti şi la uscat, nu numai la mare. Principalul e să ai libertate în mişcări, să poţi merge repede. Două praguri — e adevărat. Cred că adîncimea primei trepte, cea dinspre mare, e considerabilă — de vreo cincisprezece-douăzeci metri, iar a celei de a doua...

— De vreo patru-cinci metri, nu cred să fie mai mare, spuse Lea, dar mie mi se pare că mai există şi un al treilea prag, acolo unde se lovesc valurile — cam de doi metri. Acolo să vedem cum o scoatem la capăt !... şi tăcu.

— Eu am să înot primul să cercetez măcar treapta a doua, propuse Cesare şi făcu un pas spre acvalang. Cîteva perechi de mîini se întinseră spre el ca să-l ajute să-şi pună curelele şi să le fixeze. Lea îl opri cu un gest :

— Eu am să înot prima, iar tu să mă urmăreşti. Dacă mi se întîmplă ceva, să-mi vii în ajutor, ştiind despre ce-i vorba, ceea ce eu n-aş putea face pentru tine. Nu mai scutura din cap, gîndeşte-te puţin că aşa e mai bine, mai cuminte !

După ce urmări cîteva clipe valurile, Cesare acceptă propunerea Leei.

Fata îşi fixă casca neagră, apoi îşi potrivi masca. Cesare îi puse cu grijă acvalangul uşor, apoi se pregăti şi el. Lea făcu un pas spre scara de bord, coborîtă peste babord, se întoarse şi îşi ridică braţul salutîndu-i pe cei rămaşi. Sandra, pironită locului, uitase chiar s-o sărute pe buna ei prietenă. În clipele acelea obişnuita duioşie feminină nu şi-ar fi avut locul.

Faţă de Lea, Sandra se considera o nulitate. Da, aşa trebuie să fie adevărata camaradă a bărbatului, femeia modernă, care porneşte cu îndrăzneală împreună cu omul ei la cele mai riscante aventuri şi care, în afară de forţă fizică, nu e cu nimic inferioară lui...

Lea, care devenise centrul atenţiei generale, se fîstîci şi, ca să-şi ascundă tulburarea, schiţă cîţiva paşi de dans, apoi făcu o plecăciune şi începu să coboare scăriţa.

— Lea, o strigă pictorul, ai grijă, draga mea, fără „figuri" !

Aceasta zîmbi şi îşi trase masca peste ochi. Încă o secundă şi alunecă în apa întunecată, dispărînd în adînc. Dintr-un salt Cesare fu lîngă balustradă şi rămase încremenit, cu ochii aţintiţi spre locul în care sărise Lea. În fulgerătoarea lui mişcare, Sandra desluşi o nemărginită îngrijorare.

Nimeni din cei de pe iaht nu scotea un cuvînt.

Ca şi înainte, talazurile bubuiau, mugeau şi oftau răguşit, iar soarele strălucea orbitor. Valurile ridicau şi coborau lin iahtul. Prin zgomotul mării se auzea zăngănitul lanţului ancorei, care se freca de nară. Minutele se scurgeau greu, aşteptarea devenea tot mai încordată.

— Aha ! Iat-o pe împieliţata de fată ! urlă deodată atît de tare inginerul, încît Sandra tresări. În spuma clocotitoare se zări o clipă o siluetă micuţă, neagră, care dispăru pe dată. Lea era însă dincolo de brizanţi, pe un banc de nisip. Cesare îşi luă mîna de pe balustradă şi începu să-şi frece degetele amorţite. Căpitanul îşi scutură tutunul din pipa stinsă, iar Flaiano ceru un acvalang :

— Vom înota împreună.

Cesare nu-şi lua ochii de la linia de dincolo de valuri. Lea înainta încet în apa care-i venea pînă la brîu. Iat-o ajunsă pe nisipul uscat ; părea de departe atît de mică, încît ai fi zis că-i un spiriduş.

Fără a-şi scoate acvalangul, Lea începu să-i semnaleze lui Cesare cu braţele. Întîi trase o linie orizontală — prima cale de acces spre brizanţi, apoi schiţă un salt larg urmat de o cotitură, un drum paralel cu ţărmul, după care îşi avîntă braţul brusc în sus, şi iar schiţă un salt. După aceea braţul fetei descrise repede cîteva cercuri concentrice, ceea ce însemna că intrase într-un vîrtej, dar, din fericire, mai sus de prăpastie.

— Nu-şi scoate acvalangul, e gata să-i sară în ajutor, îi şopti bătrînul căpitan Sandrei, iar aceasta, îngrijorată, îl strînse de mînă.

Flaiano era echipat, şi Cesare se aruncă în apă, fără a-i acorda măcar o privire. Într-o clipă se aşternu tăcerea. El se simţi suspendat deasupra unui abis întunecat, care se pierdea undeva la o adîncime neştiută — apa părea aici

atît de smolită datorită poate contrastului vădit cu fîşia scînteietoare a brizanţilor.

Un curent îl ducea fără doar şi poate spre mal. Cesare se uită înapoi abia cînd indicatorul de adîncime de pe mînă arătă paisprezece metri. Ivo înota voiniceşte în urma lui, ceva mai sus, foarte vizibil în lumina verzuie, difuză, a apei. Cesare îl chemă cu un gest, şi cîteva clipe înotară alături. Deodată pictorul simţi că e furat de o forţă impetuoasă. Se grăbi să se strecoare mai spre adînc. De înotat paralel cu valurile, aşa cum îi arătase Lea, nu izbutea — apa îl împingea cu încăpăţînare spre un zid vertical şi negru pe care îl ghicea vag în faţa lui. Cum orice împotrivire ar fi fost zadarnică, Cesare se supuse şi se lăsă purtat cu viteză spre stîncile primului prag, nădăjduind să întîlnească în cale un curent. Chiar aşa se şi întîmplă. O izbitură puternică îl azvîrli înapoi, răsturnîndu-l cu capul în jos. Acţionînd nebuneşte cu braţele şi picioarele, pictorul ţîşni în sus şi, o dată cu masa de apă, trecu cu bine peste prag. Acum era însă, mai rău. Aspectul fundului înclinat, pe care se rostogoleau bolovani cît toate zilele, îl umplu de groază. Apa, deşi se ridica, îl apăsa totuşi de pantă, şi înotătorul înţelegea ce-l aştepta, dacă va nimeri în jgheabul adînc al celei de a doua trepte. Zgomotul bolovanilor care se ciocneau unii de alţii, ca o grindină, i se repercuta dureros în timpane. Se uită spre Ivo fără a-i vedea figura îngrozită de sub mască şi-i făcu semn cu mîna : în sus ! în sus ! Apa încetă de a-i mai tîrî după bunul ei plac, şi cei doi putură să înoate de-a lungul coastei, apropiindu-se puţin cîte puţin de mal, ridicîndu-se din cînd în cînd, cu prudenţă, la suprafaţă. Se apropia momentul hotărîtor al ultimului salt. Cesare se opri şi se strădui să rămînă cîtăva vreme nemişcat în apa care se vînzolea haotic.

Valuri cît munţii se ridicau în faţa lor într-un muget cumplit. Trebuiau să prindă momentul cînd valul se înalţă şi o dată cu el să se lase proiectaţi spre mal.

O lumină, un vuiet surd şi vibrant, un zbor de cinci metri înălţime, şi Cesare se pomeni dat de mai multe ori de-a berbeleacul de un vîrtej urlător, strîngînd în dinţi cît putea de tare muştiucul aparatului de respirat pe care apa căuta să i-l smulgă. Năucit, simţi că e purtat înapoi cu o forţă irezistibilă. Cesare ieşi la suprafaţă, aşteptîndu-şi pieirea iminentă, de îndată ce valul contrar îl va fi smuls de pe treapta malului. Dar ritmul regulat al valurilor îi veni de

astă dată în ajutor. Cel de al doilea talaz îl aruncă spre mal, apoi îl tîrî din nou îndărăt. De fiecare dată, însă, puterea apei slăbea, Cesare cîştiga teren, apropiindu-se de plaja de nisip; înţelese curînd că e în afară de pericol. Începu să înoate în apa acum mică, afundîndu-se pe cît era cu putinţă în nisipul răscolit.

Făptura micuţă dar robustă a Leei se grăbea în întîmpinarea lui, ca o figurină neagră în bătaia soarelui. Păşind încet, pe picioarele lui nesigure, cu spuma pînă la genunchi, Cesare se apropie de Lea, smulgîndu-şi din mers masca şi casca atît de pline de nisip, încît îi presau dureros capul. Cesare înşfăcă mîinile ce se întinseseră spre el şi le sărută. În spatele lor se auzi oftatul de uşurare al lui Flaiano.

— *Santa Maria, sopra Minerva,* ce grozăvie! Dacă aş fi ştiut nu m-aş fi băgat pentru nimic în lume într-o chestie ca asta! O înghiţitură de coniac? şi desfăcu de la curea un bidonaş închis ermetic.

— Un coniac nu refuz, răspunse Cesare, n-am luat cu mine decît apă de băut şi o lopăţică...

După ce se odihniră puţin, o porniră pe plaja, care gemea sinistru sub izbiturile valurilor. Cesare şi Lea mai întîlniseră acest ciudat fenomen pe Marea Adriatică, dar aici era cu totul altă ambianţă. Conştiinţa faptului că s-au strecurat hoţeşte într-o regiune interzisă, că pe sute de mile în jur nu există decît un pustiu fără apă şi fără viaţă, că pe aici nu trec aproape niciodată oameni, cu excepţia patrulelor — toate la un loc le sporeau impresia de singurătate, dîndu-le senzaţia că sînt rupţi de întreg universul, de iahtul care rămăsese dincolo de bariera înfricoşătoare a brizanţilor. Zgomotul valurilor se depărtase, devenind parcă mai înfundat, dar vuietul vîntului puternic şi neîntrerupt era cît se poate de demoralizant. Vîntul acesta, numit de băştinaşi *huu-uup-ua,* suspina trist şi misterios deasupra dunelor de nisip, luîndu-şi apoi zborul spre deşert.

Argila dură de pe marginea albiei secate le uşură îndată mersul. Aventurierii se căţărară pe un dîmb scund şi sterp cu şănţuleţe negre ca smoala săpate de apă. Da, totul arată întocmai ca pe hartă, iar aici, lîngă vîrful dîmbului, în partea dinspre nord, trebuie să fie îngropată bocceluţa cu diamante.

Pe suprafaţa dîmbului, netedă, lucioasă, parcă cimentuită, nu exista nici o gropiţă, nici o cît de mică ridicătură.

Doar brazde înguste şi dese, săpate de ploi, se desfăceau în toate direcţiile ca meridianele pe un glob.

— Eu mă duc să caut de cealaltă parte a dîmbului, spuse Lea. Înainte de plecare, am citit toate cărţile de care am putut face rost despre modul cum trebuie căutate diamantele.

— Caut şi eu cu tine, strigă Cesare, numai că avem o singură lopăţică. Se uită spre Ivo.

Flaiano îşi deşurubă din teacă cuţitul lung de scufundător :

— Adevărat, e bine ca voi să căutaţi acolo, iar eu, aici.

Lea se apucă de lucru, de parcă toată viaţa nu s-ar fi îndeletnicit cu altceva decît cu căutarea diamantelor. Trase cu cuţitul pe nisip nişte dîre lungi şi, după ce îşi parcelă o bucată de teren, însemnă gropile.

Soarele care se ridicase sus de tot pe bolta cerului dogorea necruţător. Arşiţa era întrucîtva potolită de vîntul care în anotimul acesta de toamnă nu mai aducea cu el răsuflarea fierbinte a deşertului Kalahari. Totuşi, sudoarea curgea şiroaie pe pielea bronzată a Leei cînd dădu, în sfîrşit, de stratul brun-roşcat de argilă nisipoasă. Cesare se oferise de mai multe ori s-o ajute, dar ea îi dădu abia acum înapoi lopăţica, pentru ca să sape şi el dinspre capătul opus al fîşiei trasate. Lea scormonea cu cuţitul argila brună, cercetînd cu atenţie toate pietricelele întîlnite. După un timp oftă şi trecu lîngă Cesare. Acesta, culcat pe burtă, răscolea sîrguincios cu cuţitul roca. Lea îşi aprinse o ţigară şi se uita la el cum lucrează. Minuţiozitatea cu care acesta cerceta fiecare pietricică o satisfăcu pe deplin şi ea puse din nou mîna pe lopată pentru a săpa cea de a treia groapă.

Cesare o începu pe a patra. Amîndoi lucrară în tăcere, aproape fără odihnă şi nu-l observară pe Flaiano, care apăruse de după dîmb. Era lac de sudoare şi respira anevoie. Se aşeză lîngă Cesare şi îşi aprinse şi el o ţigară după ce o netezi cu degete tremurătoare.

— Cum merge ? întrebă Cesare fărîmiţînd solul.

— Am săpat tot sectorul, am muncit ca un diavol şi — nimic.

— Poate că ar fi bine să căutăm la poalele dîmbului ? propuse Lea care venise lîngă ei.

— Am cercetat şi poalele.

— De ce te-ai grăbit aşa ?

— Mi se năzărea într-una că se apropie tiptil poliția. Că dintr-o clipă într-alta va răsuna un strigăt amenințător : „Stai, ticălosule !“ Şi asta să mi se strige mie, Ivo Flaiano !

— Cred că ai devenit peste măsură de nervos... începu Lea, dar strigătul lui Cesare o făcu să se repeadă spre groapă.

Cesare ridică sus de tot cu vîrfurile degetelor o piatră scînteietoare.

Lea scoase la rîndul ei un chiot triumfător. Diamantul era destul de mare, de o puritate perfectă, bătînd poate uşor în albăstrui.

— Să săpăm în partea asta, decise Lea, să săpăm cît ne-or ține puterile. În fine, ştiu şi eu cum arată, încheie ea, scuturîndu-şi din geantă pietrele găsite înainte.

— Ce păcat că sîntem prea puțini şi că n-avem decît o singură lopată, se întunecă Flaiano. Ce ar fi să mai luăm doi oameni ?

— Minunată idee ! aprobă Cesare, dar nu cred ca matrozii dumitale să fie oamenii potriviți. Nu garantez de ei după ce vor da de diamante...

— N-ai dreptate, îl întrerupse Ivo. Flăcăii ăştia sînt de nădejde.

Lea refuză să se înapoieze pe vas. Se simțea stăpînită de patima căutării. Cesare şi Ivo o porniră împreună. Aşa cum crezuse şi pictorul, era mai uşor să răzbeşti mergînd în întîmpinarea brizanților.

Diamantul găsit de Cesare stîrni pe iaht o bucurie nemaipomenită. Totuşi căpitanul se arătă extrem de amărît că nu fuseseră găsite comorile îngropate, pe care, nu ştia nici el de ce, contase foarte mult.

Ivo dispăru în cabină şi peste puțin apăru pe punte însoțit de unul din matrozii lui din Calabria, gata să pornească înot spre mal. Spre mirarea lui Cesare şi a Sandrei, cel de al doilea care se declară dornic de a porni şi el fu locotenentul Andrea.

Lipsa de experiență era compensată de curajul care îl însuflețea. Nu peste mult timp, cinci oameni cu lopeți şi cu provizii de apă şi alimente săpau de zor în spatele dîmbului. Rezultatele nu adeveriră, însă, nădejdile înflăcărate ale echipajului „Aquilei“ ; pînă seara nu reuşiră să găsească decît trei diamante, cu mult mai mici decît primul. În sfîrşit, frînți de oboseală, se aşezară pe dîmb ca să mănînce, să fumeze şi să stabilească ce le rămîne de făcut.

— Va trebui să ne întoarcem pe corabie, spuse Flaiano întinzîndu-şi leneş mădularele ; se face frig şi pînă dimineaţă o să înţepenim de tot.

— Ei, dacă am putea face un foc, spuse trist Cesare.

— Nici vorbă de aşa ceva ! Nici vorbă ! strigă îngrozit Ivo.

Locotenentul, care scormonea tăcut lutul alb, propuse deodată :

— Întorceţi-vă voi, cei trei înotători de forţă. Vouă vă este mai uşor să treceţi peste brizanţi. Pietro şi cu mine rămînem peste noapte aici să săpăm gropi. Iar mîine dimineaţă cînd vă înapoiaţi, ne aduceţi apă şi vă apucaţi să scormoniţi argila ; noi ne vom odihni în timpul ăsta, iar seara o vom lua dacapo !

— Straşnică propunere ! Ura ! pentru locotenentul Montuori ! Lea sări în picioare şi-l sărută zgomotos pe obraz. Chiar şi Flaiano fu nevoit să recunoască înţelepciunea acestui proiect.

— Bun, atunci să nu mai pierdem vremea.

Cesare se ridică, arătînd spre soarele care se lăsase jos de tot deasupra oceanului. Luminat de razele lui, nisipul mohorît, de culoarea plumbului, de pe malul pustiu, deveni trandafiriu.

— Mai repede pe iaht, Lea-amazoană ! spuse Flaiano. Acum Sandra nici nu-ţi mai spune altfel ! ! Sandra dumitale e doar mare cunoscătoare în ale antichităţii...

Seara, culcată pe punte alături de prietena ei, o asculta pe Sandra care îi vorbi despre intenţia de a scrie o carte cu privire la amazoane.

I se întipărise pentru totdeauna în minte chipul Leei, care îi adresase un zîmbet de îmbărbătare, înainte de a se arunca fără frică în năprasnica vîltoare a valurilor turbate, clocotitoare. Era întruchiparea vie a amazoanelor legendare pe care Sandra le diviniza încă din copilărie. După ce îşi absolvise studiile de istorie, se convinsese că amazoanele, „care trăiau izolate de restul oamenilor“, nu constituie de fel nişte mituri. Ele au apărut atunci cînd rămăşiţele matriarhatului din Creta, Asia Mică şi al populaţiilor *dravidiene* de cultură *protoindiană* au venit în conflict cu reorganizarea militară a lumii vechi care statornicise peste tot supremaţia bărbatului ; amazoanele se iveau

ba ici, ba colo, străduindu-se să apere vechea orînduire a societăţii. Nevrînd să-şi plece capul mîndru, curajoase şi dîrze, nu putuseră birui noul şi dispăruseră pentru totdeauna, lăsînd în urma lor mumai legende captivante, continuînd să trăiască în visurile sexului asuprit.

— Acestui ţel îi voi consacra restul vieţii mele.

Auzind de „restul vieţii" din gura unei femei frumoase de douăzeci şi patru de ani, Lea izbucni fără să vrea în rîs. Sandra se simţi jignită.

— Dumneata, Lea, eşti încă o fetiţă, spuse ea, încruntîndu-şi sprîncenele frumos arcuite, desigur că n-ai încercat pînă acum sentimentul stupidităţii vieţii. Eu, însă, da; avem o copilărie foarte lungă, care durează aproape douăzeci de ani; tot atît de lungă şi pe deasupra plicticoasă va fi şi bătrîneţea, dacă ne gîndim şi la faptul că femeile trăiesc astăzi mai mult decît bărbaţii de aceeaşi vîrstă cu ele. Pur şi simplu ţi se face silă...

— Deocamdată n-ai de ce să te plîngi. Lea îi aruncă o privire admirativă.

— Asta mi-a adus deocamdată mai multă nefericire decît fericire, observă trist Sandra.

— În ce priveşte copilăria, ai dreptate, se grăbi să spună Lea. Într-adevăr, noi la vîrsta aceea ne asemănăm foarte mult cu animalele. Care vor fi fiind amintirile din copilărie ale altora, nu ştiu, dar mie, de pildă, mi-a rămas întipărit gustul unor mîncăruri grozave, al unor dulciuri — iată amintirile mele cele mai vii!

— Şi ale mele-s la fel, numai că mi-au rămas în plus şi unele senzaţii pur fizice — impresii tactile. De exemplu, nu ştiu de ce, îmi amintesc perfect, de pe vremea cînd eram copil şi făceam băi la o clinică marină de hidroterapie; de senzaţia de răcoare a lespezilor ude de mozaic sub picioarele mele goale, ca şi de mirosul de cetină şi de mare din baia călduţă, şi încă mii de asemenea sclipiri ale memoriei simţurilor!

— Aşa e, Sandra! Şi eu am luat exact aşa contact cu lumea înconjurătoare, şi lucrurile nu s-au schimbat decît după prima mea mare decepţie, după primele insuccese. Am simţit atunci viaţa nu ca pe un covor pestriţ, aşternut sub picioarele mele, ci ca pe o învălmăşeală de sentimente contradictorii, ba mai mult...

— Ca pe o grea încercare?

— Da. Poate nu întocmai aşa, dar pe aproape.

— Fetelor, aţi filozofat destul! se auzi prin întuneric glasul lui Cesare. Mîine ne sculăm şi pornim înainte de revărsatul zorilor — e ziua hotărîtoare. Avem noroc de vreme frumoasă — pe furtună n-am fi putut răzbi.

Lea se ridică:

— Să mergem la culcare. Mă simt istovită, de parcă m-ar fi snopit în bătaie un soţ orbit de gelozie.

CAPITOLUL 3

Coroana neagră

A doua zi de dimineaţă, de cum ieşiră la mal, înotătorii îl şi văzură pe Andrea cocoţat pe dîmb, făcîndu-le semne să se apropie cît mai repede.

Acvalangiştii porniră în pas alergător şi peste cîteva minute se şi aflau în faţa unei gropi din care locotenentul scoase patru diamante superbe. Timp de trei ore toţi cinci aruncară de zor nisipul în lături, ca să lărgească groapa. În argila dură, plină de prundiş care umplea o mică brazdă din stratul de rocă tare, fu descoperit un conglomerat de diamante care-i făcu pe toţi să uite de sete, de foame şi de somn. Abia cînd se simţiră cu totul istoviţi, oamenii se prăvăliră pe nisip şi zăcură aşa un timp în tăcere. După o scurtă odihnă, săpăturile reîncepură, însă cuibul găsit fusese secătuit şi prada nu se îmbogăţi decît cu două pietre mici. Marinarii, care săpaseră toată noaptea, se culcară ca să se odihnească, iar schimbul lor începu să scormonească prin lutul gropilor săpate de cei doi. Ici, colo, apăreau diamante destul de valoroase. Cum somnul nu se lipea de ei, locotenentul şi matrozul reluară lucrul. Andrea săpa foarte concentrat, ca şi cum ar fi presimţit că va da peste o pradă bogată. Deodată se îndreptă de şale, îşi şterse sudoarea de pe frunte, îşi aprinse o ţigară şi rosti încet:

— *Signor* Flaiano!

Marinarul îşi întinse spre el palma cu un diamant foarte mare. Ivo, făcînd ochii mari, scoase un ţipăt de admiraţie, privind cu lăcomie la această raritate. Diamantul era într-adevăr cel mai mare din cîte descoperiseră şi valora probabil cîteva mii de *pounzi*. Cristalul octoedric cu

muchiile uşor rotunjite părea un cheag făurit din însăşi razele orbitoare ale soarelui african. În tăcerea care se lăsase, nu se auzea decît respiraţia grea a unor oameni ai căror nervi erau încordaţi la maximum.

— O astfel de piatră vi se cuvine numai dumneavoastră, *signor* Flaiano, spuse zîmbind locotenentul, în calitate de şef al expediţiei şi de proprietar al corăbiei !

Flaiano dădu drumul pietrei în punguţa de piele pe care o purta atîrnată veşnic de gît şi în care îşi ţinea cheile de la casa de fier.

— Iar ăsta e pentru Sandra, se auzi deodată din groapă glasul Leei. Fata găsise şi ea un diamant minunat, puţin mai mic decît cel descoperit de Andrea, dar extrem de pur, ceea ce sporea luminiscenţa orbitoare a acestui cristal, de mărimea unei cireşe.

— Dă-l încoace ! îşi întinse Flaiano mîna.

— Poate că vreau să i-l dau personal.

— Desigur, desigur, se învoi în silă Flaiano. Încă trei zile ca asta de azi şi ajungem toţi mari bogătaşi, toţi, fără excepţie !

O bubuitură de tun cu ecou prelung cutremură văzduhul deasupra mării. Toţi săriră în picioare cu inima bătîndu-le nebuneşte. Locotenentul urcă în fugă dîmbul cu ochii ţintă la iahtul de pe a cărui punte de comandă cineva semnaliza cu steguleţe.

— Cerul ! strigă marinarul.

Vîntul le aduse zumzetul îndepărtat al unui motor.

— După mine ! locotenentul alergă spre o adîncitură a albiei secate, în care se aşternuse umbra deasă o înserării. Zumzetul anemic al motorului se apropia. Era fără doar şi poate un avion uşor de patrulare de mică viteză.

— Sîntem pierduţi, sfîntă fecioară ! şopti matrozul.

— Prostii ! De aterizat nu poate ateriza, pe noi nu ne vede, şi are toată atenţia îndreptată spre iaht. Va începe îndată să se rotească în jurul lui, apoi va lansa o rachetă sau două, iar căpitanul nostru va fi nevoit să ridice pavilionul...

Totul se desfăşură aşa cum prevăzuse locotenentul. După ce mai făcu un ocol, avionul se depărtă spre sud.

— Să fugim cît mai repede ! sări actorul din ascunzătoare.

— Trebuie să mai zăbovim puţin, *signor* Flaiano, riposta locotenentul. Trebuie să netezim locul săpăturilor

noastre în eventualitatea că ar trece pe aici o patrulă pe cămile.

— Eu m-aş înapoia pe iaht, vorbi Flaiano. E cazul să ne pregătim, să mă sfătuiesc cu căpitanul. Dumneavoastră rămîneţi să neteziţi gropile. Locotenentul are dreptate.

După două ore de muncă înverşunată, toate urmele săpăturilor fură şterse, iar lopeţile scufundate. Cei patru acvalangişti, mai mult morţi decît vii de oboseală, ajunseră în sfîrşit pe vas.

Toţi îi întîmpinară cu strigăte de nerăbdare. Căpitanul făcuse planul să ridice ancora şi să se depărteze cu cîteva mile mai spre nord. Avionul nu putea în nici un caz să comunice cu prea mare precizie coordonatele iahtului. În felul acesta nici patrula de coastă, cercetînd locul în dreptul căruia era ancorat iahtul, n-ar putea descoperi absolut nimic şi bănuiala cea mai gravă — cum că ei ar fi debarcat — cădea de la sine.

— De ce să nu plecăm de tot ? întrebă Lea.

— Ne vor ajunge din urmă şi asta abia va aduce a fugă. Căpitanul ridică din umeri, subliniind parcă absurditatea unei asemenea întrebări.

— Deci, şapte mile vor fi de ajuns ? îl întrebă pe căpitan locotenentul, care apucase să-şi schimbe hainele şi studia harta.

— De ajuns !

— Aici, la şapte mile spre nord, harta indică un banc submarin destul de lat.

— Perfect. Apropo, harta cu însemnările noastre trebuie s-o ascundeţi într-un loc sigur, *signor* Flaiano. Iar dumneata, locotenente, să te duci la odihnă, că semeni mai curînd a înecat decît a ofiţer de marină !

— Dar cum vom motiva acest popas ? întrebă Flaiano.

— Indiferent cum, să zicem că s-a defectat una din maşini. Vom demonta imediat unul din motoare !

Locotenentul, care se pregătea să iasă din cabina de comandă, se opri :

— N-am putea spune că sîntem arheologi submarini amatori ? Că ne ocupăm cu descoperirea navelor scufundate ? Că în drum spre Capetown ne-am oprit aici, pentru că pe locul ăsta s-au scufundat cinci galioane portugheze, ceea ce ne-au spus-o, chipurile, nişte marinari din Luanda.

— Andrea, eşti pur şi simplu genial! Constat că nici furia brizanţilor n-a influenţat cu nimic ascuţimea minţii dumitale, exclamă Flaiano.

„Aquila" făcea temeneli talazurilor şi îşi zăngănea paşnic lanţul în bezna nopţii, cînd un reflector puternic îl orbi pe marinarul de cart. Acesta îl chemă pe căpitan. Urmă o ceartă aprigă în limba engleză. Vasul de patrulare cerea să fie primită şalupa cu inspectori. Căpitanul răspunse că iahtul e ancorat prea aproape de zona brizanţilor şi că nu răspunde de securitatea şalupei în timpul nopţii. Nu era nici o grabă, puteau să aştepte pînă dimineaţă, deoarece iahtul nu va pleca nicăieri.

Patrula răspunse la rîndul ei că pretinde iahtului să iasă din zona brizanţilor şi să se apropie. Callegari striga furios că pînă în zorii zilei nu se va mişca din loc, că n-are nici un rost să-şi pună vasul în pericol. Poliţia începu să ameninţe că va deschide focul. Căpitanul răspunse că va face şi el acelaşi lucru şi că va emite şi un SOS prin radio ca să se afle despre acest atac pirateresc asupra unui vas de agrement particular, ancorat aici în chip paşnic.

Cearta se termină cu victoria căpitanului Callegari. Vasul de patrulare se apropie şi ancoră. Din timp în timp un reflector pipăia iahtul.

De îndată ce se lumină de ziuă, zeloşii poliţişti se şi aflau pe iaht. Flaiano, care nu închisese ochii toată noaptea, jucă cu multă măiestrie rolul de magnat somnoros care habar n-are de nimic. Îl primi pe inspectorul-şef în cabina lui somptuoasă, îi explică cu lux de amănunte ţelul acestui popas, arătîndu-se indignat că este bănuit de cine ştie ce infamii. Inspectorul bău o cafea, fumă o ţigară de foi de colecţie şi ceru să percheziţioneze vasul. Flaiano izbucni în hohote de rîs:

— Zău, inspectore, nu sînteţi un diplomat prea iscusit! Oare eu nu ştiu că în timp ce dumneavoastră staţi aici de vorbă despre drepturi şi îndatoriri, cei cinci detectivi ai dumneavoastră se străduiesc din răsputeri să descopere ceva suspect pe iaht? De îndată ce vom ajunge la Capetown, voi înainta un protest celor în drept! Ce legătură poate avea iahtul meu cu nişte prăpădite de diamante? Încercaţi numai să ajungeţi la mal prin hula asta afurisită şi în acest caz am să recunosc şi eu temeinicia bănuielilor dumneavoastră.

Dreptatea evidentă a proprietarului iahtului îl înfurie pe polițist.

— În ce privește malul, o să ne dumirim noi curînd, mormăi el, iar cît despre detectarea corăbiilor scufundate, e nevoie de autorizație. Vă rog să mi-o arătați!

— Ce tot spuneți, inspectore! Cunosc și eu cîte ceva despre legile internaționale! Fără autorizație nu ai voie să întreprinzi lucrări, dar să cercetezi fundul apelor nu e interzis în nici o țară civilizată.

— Oricum, vă aflați în interiorul zonei de trei mile, deci ați violat granița!

— După cum știți, în privința asta, iahturile particulare de excursie se bucură de anumite privilegii... asta în țările civilizate.

— Bine, vom vedea. Vă mulțumesc pentru cafea! Acum trebuie să mă urc pe punte.

Sus, răsunau chitarele. Mateloții calabrezi cîntau cîntece napolitane de port: unele de vitejie, altele cam deocheate. Cei doi matrozi înarmați de pe vasul de patrulare, care făceau de serviciu pe punte, surîdeau, veseli, fără a înțelege textul cîntecelor.

Inspectorul-șef primi rapoartele ajutoarelor lui, mai controlă o dată jurnalul de bord și toate documentele iahtului și cercetă îndelung harta pe care căpitanul însemnase locul presupuselor galioane. Un sunet de sirenă dinspre vasul de patrulare îl chemă pe inspector pe puntea superioară.

— Patrula pe cămile se apropie, *sir*, strigă în megafon ofițerul de cart, s-a primit abia acum o radiogramă de la „HA—151"...

Pe punte apărură Cesare și Lea, refăcuți după un somn zdravăn, gata să-și joace rolurile. Acvalangurile fură controlate și cei doi scufundători începură să le îmbrace, înconjurați ca întotdeauna de ajutoare voluntare. Își făcură apoi apariția Flaiano și Sandra; tînăra femeie era orbitor de frumoasă în costumul ei de baie negru cu galben, cu pantofi cu tocuri „cui", extrem de înalte. Inspectorul își pierdu răsuflarea, totuși nu se putu abține a observa:

— Nu voi permite scufundarea, *sir*, fără o prealabilă percheziție individuală. Cum însă pe doamna nu are cine s-o percheziționeze, va trebui să rămînă la bord.

Lea îl privi nedumerită pe inspectorul-șef: nu știa bine englezește. Locotenentul îi traduse dispoziția inspectorului.

Fata se făcu roşie ca focul de mînie şi, după ce îşi scoase acvalangul, îl zvîrli la picioarele inspectorului.

— Tradu-i, te rog, că n-au decît să-l controleze copoii lui. După care îmi voi scoate costumul şi i-l voi arunca în faţă, iar Sandra îmi va pune acvalangul şi voi intra în apă, goală.

Fu rîndul inspectorului să roşească :

— De ce să recurgem la măsuri extreme ? Eu am să controlez numai acvalangul şi centura. Să mă credeţi, drăguţă domnişoară, că mi-e foarte neplăcut, dar am datoria de a nu îngădui ridicarea nici unui obiect de pe iaht.

— N-ai decît să scotoceşti iahtul cu acoliţii dumitale, dar pe mine să mă laşi în pace ! Şi nu sînt de loc drăguţa dumitale domnişoară ! Guzgan de poliţie ce eşti !...

Locotenentul, om cuminte, nu traduse cuvintele fetei aruncate în furie, dar inspectorul prinse intonaţia lor dispreţuitoare şi cercetă cu o voită încetineală echipamentul ei de scufundător pe cînd două din ajutoarele sale îl percheziţionară rapid şi cu îndemînare pe pictor. Lea întoarse ostentativ spatele poliţiştilor care urmăriră atenţi cum i se puse acvalangul greu, cu o mare rezervă de aer, pentru o scufundare prelungită. Adîncimea în dreptul locului de ancorare, pe toată suprafaţa bancului de nisip, era între treizeci şi cinci şi cincizeci şi cinci de metri...

Poliţiştii şi marinarii de pe vasul de patrulare urmăreau cu interes scufundarea acvalangiştilor.

În apa străpunsă de razele soarelui, cele două siluete putură fi urmărite multă vreme, dar pînă la urmă se mistuiră în adîncul din ce în ce mai întunecat al oceanului.

— Ce copii cutezători ! clătină din cap trufaşul inspector, care începuse să se moaie. Naiada asta mică e foarte rea.

— Nu e rea de loc, se auzi glasul Sandrei, într-o engleză perfectă, e doar indignată de lipsa de maniere a poliţiştilor.

Sandra aruncă spre poliţist o privire dispreţuitoare şi se retrase în cabina sa. Inspectorul îşi adună oamenii, ţinu sfat cu ei, apoi începu să se plimbe nerăbdător încolo şi încoace pe punte. Percheziţionarea unei nave este o treabă complicată şi de durată, iar o cercetare superficială nu are nici un rost, şi în afară de asta, pentru a reţine un vas, trebuie să ai motive serioase, or, inspectorul nu le avea.

Echipajul iahtului se adună în careu pentru dejun. Poliţiştii nu fură invitaţi la masă şi rămăseseră morocănoşi pe punte, aruncîndu-şi din cînd în cînd ochii spre valurile domoale pe sub care, pe undeva, evolua perechea de scufundători. Matrozul de cart, care şedea lîngă scara de bord, privea şi el cu atenţie spre mare, căutînd să-l ignoreze pe inspector.

Cu pas legănat şi cu burta împinsă înainte, căpitanul Callegari se urcă la comandă. Niciodată pînă acum nu-şi luase atitudinea asta de snob, umflat în pene. Flaiano şi locotenentul, care mergeau în urma lui, rîdeau pe înfundate.

Sirena de pe vasul de pază sună din nou. Inspectorul alergă spre comandă. Pe dunele înalte de lîngă mal, în mirajul aerului supraîncălzit, se zăreau vag siluetele cenuşii ale unor oameni călări pe cămile. Doi dintre ei se desprinseră de ceilalţi şi coborîră pe plajă, apropiindu-se de apă.

— Ce semnalizează ? îl întrebă Flaiano pe căpitan.

— Nu ştiu. E un cod al lor aparte. Probabil că totul e în ordine, uitaţi-vă la ofiţerul nostru de poliţie.

— Patrula de uscat a confirmat că n-a găsit urme de debarcare pe mal, rosti cu glas tare inspectorul, aşa că iahtul nu va mai fi percheziţionat. Totuşi nu pot îngădui să poposiţi aici fără o autorizaţie specială din partea autorităţilor. Cel mai bine este să vă continuaţi drumul spre Capetown unde vă veţi adresa guvernatorului teritoriului sub mandat.

Matrozul de la scara de bord strigă că i-a zărit pe scufundători. Contururile vagi, difuze, ale înotătorilor abia se desluşeau prin grosimea stratului de apă, cam la zece metri adîncime.

Pluteau la acelaşi nivel, înaintînd din răstimp în răstimp spre prova iahtului şi se prindeau de lanţul oblic al ancorei care se pierdea în adîncime. Cesare şi Lea erau nevoiţi să rămînă un timp sub apă, pentru a se elimina excesul de azot acumulat în sînge la mare presiune, evitîndu-se astfel o chinuitoare afecţiune numită boala de cheson (sau boala scafandrilor).

— Priviţi, au prea puţin aer. Lea îi întinsese lui Cesare acvalangul ei, ca să respire.

— Daţi-mi imediat două acvalanguri, porunci Flaiano.

Actorul sări în apă. Îi schimbă lui Cesare acvalangul şi-l puse Leei pe al lui. Urmă apoi un schimb însufleţit de gesturi. Toţi trei îşi apropiaseră capetele în timp ce labele lor

lungi de cauciuc se mişcau ritmic şi, din cînd în cînd, se apucau cu mîinile de lanţ. În sfîrşit, Ivo luă între dinţi geanta de la centura lui Cesare, îşi atîrnă cel de al doilea acvalang la încheietura cotului şi înotă încet spre scara de bord. Matrozul de cart înşfăcă aparatul, iar Flaiano se urcă pe punte, smulgîndu-şi grăbit masca. Respira puţin mai greu, iar ochii îi străluceau de surescitare. Cu un gest de scamator scoase din geanta lui Cesare un obiect negru de o formă ciudată şi îl ridică în sus. Ar fi fost greu să ghiceşti pe dată, după şerpuirile metalului negru, că e vorba de o podoabă de cap — o diademă sau o coroană.

Pe un cerc îngust de metal negru, de grosimea unui deget, erau plantate ornamente în formă de frunzuliţe duble, subţiri, negre, rotunjite şi lăţite la capete, curbate spre exterior. Trei dintre ele, puţin mai mari, indicînd partea din faţă a coroanei, erau împodobite cu pietre strălucitoare, purpurii — probabil rubine. De la frunzuliţe porneau în sus fîşii subţiri din acelaşi metal negru, curbate spre interior. În faţă, acolo unde erau rubinele, ele se terminau cu zimţi ascuţiţi, verticali. Lateral, în dreptul tîmplelor, de fiecare parte a fîşiuţelor erau fixate discuri de aur. În centrul fiecărui disc erau încrustate nişte pietre ciudate de culoare cenuşie, în formă de coloane scurte trunchiate, cu suprafaţa şlefuită. Aceste pietre străluceau atît de orbitor la soare, încît umbreau văpaia oarecum mohorîtă a rubinelor. Aceleaşi pietre, tot în formă de coloane trunchiate, erau încrustate şi în fîşiile din spate, care se uneau formînd două arcuri, în dreptul creştetului şi al cefei.

Un ochi atent ar fi observat că strălucirea deosebită a cristalelor cenuşii se datorează norişorilor de bobiţe infime, pulverizate în interior, cu sclipiri metalice.

Inspectorul de poliţie îşi pierduse cu desăvîrşire calmul imperturbabil, de care dăduse dovadă pînă atunci.

— Jur pe Jupiter că e un obiect nemaivăzut ! Probabil că-i o mare raritate.

— Posibil, căpitanul îi aruncă o privire bănuitoare, piezişă. Dar *signor* Flaiano nu ne-a explicat încă nimic...

— Ce pot să vă explic ? Nu ştiu nici eu. Va trebui să-i aşteptăm pe scufundătorii noştri. Nu mai au mult de stat sub apă — vreo douăzeci de minute.

Lea şi Cesare se urcară în sfîrşit pe punte ; aveau trupul acoperit de o paloare albăstruie. După mişcările lor stîn-

gace, îţi puteai da seama cît de tare înţepeniseră de frig în adîncimea rece. Foarte curînd însă o înghiţitură de vin, îmbrăcămintea uscată, ca şi soarele dogoritor de amiază le-a redat obişnuita exuberanţă italienească.

Cesare aduse o foaie de hîrtie şi începu să schiţeze energic planul care-i ilustra povestirea. Chiar sub iaht, la o adîncime de o sută cinci picioare, după cum arătase batimetrul, aparatul de mînă pentru măsurarea adîncimilor, fundul e neted, acoperit cu nisip. Mai la est, spre mal, fundul se ridică şi e alcătuit din blocuri mari de piatră uşor şlefuite de apă. Spre ocean porneşte o creastă mică şi stîncoasă cam de optzeci de picioare. Mai încolo se deschide, spre apa întunecată, o falie marină de o adîncime necunoscută. Atît creasta, cît şi fundul nisipos coboară treptat spre sud, iar spre nord, pe cît s-a putut vedea, se întinde o fîşie îngustă.

Primele corăbii găsite de Cesare şi de Lea arătau ca o uriaşă îngrămădire de epave acoperite de nisip şi de un strat gros de mîl întărit. Se putea bănui că sînt vase numai după regularitatea formei care se desena sub stratul de nisip, contrastînd puternic cu mediul înconjurător. Corăbiile acestea, mici şi joase, or fi fost cîndva bărci mari sau galere, de vreo cincisprezece metri lungime, poate şi mai mult, fără urme de catarge sau suprastructuri. Ceva din aspectul general al epavelor îţi sugera marea lor vechime. Lui Cesare îi veniră în minte corăbiile antice descoperite pe fundul Mării Mediterane. Aici însă, la marginea cea mai sudică a continentului african, nu aveau ce căuta corăbii greceşti sau romane, şi Cesare îşi spuse, în concluzie, că această comparaţie a lui e neîntemeiată.

Bancul de nisip era plin de corăbii — şi sub iaht, şi mai departe, spre sud ; cînd ca nişte îngrămădiri informe, cînd ca epave izolate, zvîrlite ici-colo, la întîmplare. Cesare şi Lea încercară să caute niscai obiecte şi, lucru ciudat, dădură într-adevăr peste nişte vase care semănau foarte mult cu amforele de lut ce se găsesc în Marea Mediterană. Amîndurora li se mai întîmplase să dea peste astfel de vase străvechi în timpul scufundărilor lor prin Marea Adriatică şi Tireniană.

Înotară astfel multă vreme deasupra acestui noian de epave, scormonind ici-colo nisipul şi mîlul întărit cu cuţitele lor de scafandri, dar nu găsiră nimic care să fi trădat apartenenţa vaselor sau epoca în care s-au produs naufragiile. Bancul de nisip pe care zăceau corăbiile cobora foarte lin spre sud. Pasionaţi şi entuziasmaţi de descoperirile lor, scafandrii nici nu băgară

de seamă că se aflau la patruzeci şi cinci de metri adîncime. Apa din jur nu era rece, dar părea lipsită de viaţă. Aici nu se vedeau nici corali, nici actinii şi nici alge care să fi acoperit suprafaţa zgrunţuroasă a stîncilor. Cîrduri de peşti lungi, de o dezagreabilă culoare cadaverică se ridicau fulgerător, săgetînd din cînd în cînd pe lîngă ei. Sus, deasupra fundului, erau suspendate o mulţime de meduze, ale căror dimensiuni variau între cea a unei ceşti de ceai şi a unei farfurii întinse. Rechinii mari n-aveau ce căuta aici, drept care, în aceste ape aproape lipsite de viaţă, primejdiile nu-i pîndeau pe oameni.

Cu cît fundul oceanului cobora mai spre sud, cu atît întunericul devenea mai dens. Undeva în depărtare se ghicea confuz conturul unui alt grup de corăbii. Lea se hotărî să înoate pînă la primul vas, nădăjduind că va găsi acolo ceva interesant. Cesare o bătu pe umăr, arătîndu-i batimetrul. Lea îşi duse mîinile la piept, într-un gest de implorare. Pictorul cedă. După ce înotară vreo două sute de metri dădură peste un bloc de piatră în formă de cupolă de care pesemne se izbise această corabie scufundată. Distanţa dintre conturul pupei şi cel al provei, acoperite de nisip şi mîl, întrecea aproape de două ori lungimea celorlalte vase descoperite de ei aici. Lipsea toată partea din mijloc a navei, locul avariei, mîncată de vreme sau de curenţi. Sperau să găsească obiecte căzute din vas şi îngropate în stratul subţire de nisip de pe stîncă. Lea scormonea pasionată nisipul cu cuţitul ei, stîrnind norişori tulburi, ceea ce stînjenea vizibilitatea şi aşa redusă. Respiraţia le devenea tot mai anevoioasă ; presiunea din baloanele de aer scădea. Deodată Lea făcu o mişcare bruscă, se lipi de fund şi începu să bată apa cu picioarele. Cesare o înşfăcă speriat, presupunînd că are un acces de beţie a adîncimilor, criză cu urmări fatale, cînd sîngele supraîncărcat cu azot, la o prea mare presiune, intoxică creierul care încetează a mai raţiona normal. Omul devine indiferent la toate — hohotind de rîs îşi smulge masca şi începe să zburde prin apă ca un delfin voios, şi, dacă prin preajma lui nu se află un camarad puternic şi cu experienţă — moare. Dar mult mai grave sînt intoxicaţiile cu oxigen, care provoacă convulsii.

Temerile lui Cesare se risipiră însă pe dată, cînd Lea îi arătă triumfătoare un obiect mare şi rotund, îmbrăcat într-o pojghiţă de mîl vîscos şi de nisip. Pictorul luă obiectul din mîna Leei şi amîndoi o porniră grăbiţi spre ancora „Aquilei". Aici, la o adîncime de douăzeci şi şapte de metri, se apucară să-l spele şi să-l cureţe. De îndată ce de sub pojghiţă sclipiră

pietrele viu colorate — nu le puteau încă determina exact culoarea — înțeleseră că întîmplătoarea lor descoperire e de mare valoare. Pictorul continuă să curețe coroana cu mîl și cu pielea moale a genții lui de scafandru. Cînd sosi timpul să se ridice la suprafață, ciudata coroană neagră era complet curățată. Nimic nu atacase suprafața lucie a acestui metal negru, făcînd, probabil, și el parte din grupul acelor metale nobile care nu-și schimbă structura nici de-a lungul a cîtorva secole.

— Descoperirea asta e mai importantă decît diamantele domnului inspector, se lăudă Cesare. Acum expediției noastre i se va duce vestea în lumea întreagă.

— Da, și fiindcă veni vorba, își aminti Flaiano, șalupa dumneavoastră a abordat de mult, domnule ofițer de pază. Sînteți așteptat... Iar în privința treburilor noastre, socot că s-a terminat, nu-i așa ?

— Cu cele vechi desigur, cu cele noi însă abia acum începe. Inspectorul-șef ridică brațul. Sînt obligat să confisc obiectul găsit, deoarece are, incontestabil, o mare valoare și a fost descoperit, fără vreo autorizație, pe teritoriul Republicii Sud-Africane !

Cîteva minute se așternu liniștea. Apoi Flaiano se dezmetici și păși spre inspector cu pumnii strînși.

— Asta e prea mult ! Nici nu mă gîndesc să vă dau coroana. Ștergeți-o imediat de aici !...

Căpitanul Callegari îl prinse ca într-un clește de umăr pe proprietarul iahtului, iar inspectorul făcu semn cu ochiul ajutoarelor sale. Doi polițiști — niște *buri* de o statură colosală — se postară în stînga și în dreapta artistului, iar cel de al treilea, un individ cu maxilarul greu și cu ochi albicioși, adînciți în orbite, smulse cît ai clipi coroana din mîinile lui Flaiano. Acesta rămase prostit, cu brațele atîrnînd în jos, palid de furie neputincioasă.

— Nu e nimic de făcut, spuse liniștit căpitanul Callegari, puterea e de partea lor. Dar noi vom înainta la Capetown un protest contra unei asemenea comportări.

— Aici nu e vorba de forță, ci de lege, îl corectă inspectorul. Obiectul găsit de dumneavoastră va fi trimis de către mine autorităților, va fi evaluat de către experți și închis într-o casă de fier. Cînd veți căpăta autorizația de a efectua săpături pe locul descoperit de dumneavoastră, coroana vă va fi restituită... după ce veți fi plătit o anumită parte din valoarea obiectului guvernului R.S.A. Se poate însă ca guvernul să gă-

sească de cuviinţă a vă achita partea dumneavoastră şi să păstreze coroana...

— V-am înţeles, v-am înţeles bine! strecură printre dinţi Flaiano, abia stăpînindu-se. Acum însă, aveţi oare de gînd să ne lăsaţi în pace?

— Cu o condiţie: să nu mai faceţi scufundări şi să ridicaţi imediat ancora. În acest caz, vă puteţi îndrepta încotro doriţi.

Inspectorul luă coroana de la agentul lui şi se îndreptă spre scara de bord. Cesare îl opri, cu un gest al mîinii:

— Locotenente, te rog să-i traduci că... îl rog să-i îngăduie Leei să-şi pună coroana pe cap o clipă, ca s-o fotografiez. La urma urmelor ea a găsit-o, punîndu-şi viaţa în primejdie!

După o clipă de gîndire, inspectorul consimţi. Cesare aduse din cabină un „Nikon" cu film în culori — comoara lui cea mai de preţ — şi potrivi aparatul. Inspectorul dădu coroana Leei care se fîstîci, şi-o aşeză cu oarecare stîngăcie pe cap, apoi, cît era de mică, luă o atitudine cît se poate de ţanţoşă; Sandra o convinse să-şi încalţe sandalele cu tocuri „cui". Inspectorul începuse să dea semne de nerăbdare.

În sfîrşit, totul fu pus la punct... Cesare făcu cîteva fotografii, dar nefiind mulţumit de lumină, o duse pe Lea în plin soare, lîngă bordul dinspre larg al iahtului. Lea îşi întoarse faţa spre lumină şi în clipa aceea pietrele cenuşii incrustate în metalul negru se aprinseră aruncînd scînteieri de o strălucire orbitoare. Aparatul ţăcăni abia auzit — o dată, de două, de trei ori... Cesare schimba tocmai timpul de expunere, cînd fata se clătină pe picioare. Sandra scoase un strigăt de spaimă şi se repezi spre prietena ei, dar Lea îşi duse mîinile la ochi, se clătină încă o dată, apoi căzu grămadă pe punte, lovindu-se cu capul de balustrada punţii superioare. Coroana neagră îi sări de pe cap şi cît ai clipi, se făcu nevăzută, înghiţită de valurile mişcătoare.

Urletul cumplit al inspectorului-şef sfîşie tăcerea îngheţată. El se năpusti spre Cesare, dar acesta îl împinse cît colo cu toată forţa şi o ridică pe Lea căzută în nesimţire.

— La mine, răcnea poliţistul, puneţi mîna pe cei doi, au jucat o comedie! Îi arestez!

— Veniţi-vă în fire, domnule ofiţer! se auzi glasul limpede al Sandrei. Pînă acum aţi reprezentat legea şi noi ne-am supus. Acum, însă, procedaţi ca... la *Gestapo*. Nu vedeţi că s-a întîmplat o nenorocire! Nu vă daţi seama, e ruşinos ce faceţi!

Inspectorul parcă primise un duş rece.

— O să vedem, mormăi el morocănos, făcînd semn acoliţilor săi să se depărteze. Ce s-a întîmplat cu ea ?

— Cu *miss* Lea Mida, vreţi să spuneţi ?

— Da, da, desigur !

— Poate un leşin, în urma acelei scufundări la prea mare adîncime... Poate un şoc termic — a ieşit în soare după ce a stat în apa rece. O vom şti mai tîrziu. Dar iat-o că-şi revine...

Lea îşi deschise larg ochii plini de nedumerire, apoi îşi ridică mîinile ca să-şi şteargă obrazul stropit cu apă. Cesare o duse în braţe la umbra cabinei de comandă, unde locotenentul aşternuse o saltea cu o pernă. Lea se uită în jur, nerecunoscîndu-i pe cei prezenţi. Deodată şopti :

— Cesare, dragul meu ! Inima pictorului zvîcni. Lea îl recunoscuse. Cine sînt oamenii aceştia ? De ce sînt aici ? S-a întîmplat ceva cu mine ?

— Nu s-a întîmplat nimic, draga mea ! Stai liniştită, e din cauza prea îndelungatei noastre scufundări ! Noi am descoperit nişte corăbii...

— Ce fel de corăbii ? Da, îmi amintesc de nişte amfore la Crotone...

Cesare simţi că-i îngheaţă sîngele în vine şi privi neajutorat spre camarazii săi strînşi roată în jurul lor.

— Linişteşte-te întîi dumneata, Cesare ! S-o ducem pe Lea în cabină şi să-i dăm un somnifer. Somnul îi va face bine. Ridicaţi-o ! se adresă Sandra către locotenent şi inginer. Aceştia, ascultători, o ridicară pe braţe.

— Cine sînt ei ? De ce mă duc în braţe ? ! întrebă Lea cu un glas stins şi subţirel ca de copil, care se repercută dureros în sufletul lui Cesare, sfîşiat de milă.

Inspectorul urmărea bănuitor procesiunea.

— Sînt departe de a fi convins că tot acest spectacol n-a fost decît un fals, începu el.

Căpitanul nu-l lăsă să sfîrşească.

— Ajunge, *sir* ! Noi ridicăm îndată ancora şi ne îndreptăm spre Capetown. E posibil să avem nevoie de medici iscusiţi — aceste scufundări la mari adîncimi au uneori urmări grave. Din punct de vedere legal ce pretenţii mai aveţi de la noi ? Consideraţi că această coroană n-a fost găsită. Noi am găsit-o şi tot noi am pus-o la loc, iar guvernul dumneavoastră, dumnezeu să-l aibă în pază, dacă va socoti-o necesar, n-are decît s-o ia de acolo. Totul a rămas cum a fost înainte de plăcuta noastră întîlnire.

— Ironia dumneavoastră e de-a dreptul deplasată, *sir*. Mă simt prostit, tras pe sfoară ca un ţînc !

— Nimeni n-a intenţionat să vă păcălească ! A fost o întîmplare, domnule inspector ! Dar ascultaţi-mi sfatul sincer : descoperirea corăbiilor constituie un act senzaţional, care va atrage atenţia a sute de reporteri. Şi dacă fiecăruia dintre ei i se vor comunica normele de comportare, nu chiar satisfăcătoare, ale inspectorului-şef, iertaţi-mă, *sir*, dar nu v-am reţinut numele...

— Van Callen. Aş vrea să ne despărţim însă prieteneşte. Poate că vreunul dintre scafandri ar încerca să coboare şi să ridice coroana. Probabil că stă pe nisip în dreptul vasului, la vedere. Atunci totul va fi în regulă.

Între timp, în uşa dinspre cabină, apăru Cesare.

— Voi coborî eu ! A fost greşeala mea şi voi căuta s-o repar. În acvalangul ăsta mai este destul aer.

Locotenentul traduse cuvintele pictorului şi chipul inspectorului se lumină.

— Unchiule dragă, se întoarse pictorul spre Callegari, adresîndu-i-se, nu se ştie de ce, neoficial, îmi pare că mai ai o pietricică de aceea drăgălaşă, ştii, rotundă, de vreo două sute de kilograme... Pictorul vorbea în dialectul uşor şîşîit al Sudului.

— A mai rămas una.

— Arunc-o sirenelor, înainte ca eu să sar în apă. Leagă-i şi un balonaş cît mai pestriţ. Dar, bineînţeles, nu de la bordul de onoare.

Flăcăruia veselă a înţelegerii luci în ochii căpitanului, care se grăbi să dea dispoziţii. Tot echipajul liber se apucă să scoată pietroiul din cală. Cesare, ajutat de Ivo, zăbovind cît mai mult, se îndeletnicea cu revizuirea acvalangului pînă ce un plescăit zgomotos îl înştiinţă că rugămintea îi fusese îndeplinită.

— Ce aţi aruncat în apă şi în ce scop ? se alarmă inspectorul.

— Noi, căutătorii de corăbii scufundate, întrebuinţăm astfel de semne, pe care nici cei mai puternici curenţi nu le pot clinti din loc. Astfel, expediţia următoare va găsi uşor locul epavelor, explică, binevoitor, căpitanul.

Cesare sări, scufundîndu-se tot mai adînc în apa întunecată. Îngrijorarea îi strîngea chinuitor inima. Cu Lea se întîmplase ceva de neînţeles. Asta nu putea fi din pricina scufundării la prea mare adîncime, nici a ridicării prea ra-

pide la suprafaţă — el respecta totdeauna cu stricteţe aceste reguli, de teamă ca fata să nu păţească ceva. Nici înaintea acestor clipe de adîncă tulburare şi nici măcar atunci cînd fata se aruncase cea dintîi în vîltoarea brizanţilor, Cesare nu-şi dăduse seama cît era de puternic sentimentul care îl lega de Lea. Teribil de îndrăzneaţă, aprigă şi pătimaşă, neobosită luptătoare întru dreptate, credincioasa lui prietenă devenise deodată vrednică de milă, neajutorată ca un copil, cu glăsciorul acela slab şi privirea fixă, nedumerită...

Cesare simţea instinctiv că există o legătură tainică între coroana neagră pusă pe capul fetei şi leşinul ei neaşteptat, urmat de pierderea memoriei: da, Lea uitase fără doar şi poate că se afla pe iahtul lui Flaiano şi nu în Italia. Pictorul luă hotărîrea nestrămutată de a găsi coroana, dar să n-o înapoieze inspectorului, ci s-o ascundă pe fund într-un loc sigur, pentru recunoaşterea căruia avea nevoie de acel punct de orientare sub formă de pietroi, aruncat în ocean de căpitanul Callegari. Poate că pentru însănătoşirea Leei coroana va trebui studiată. Dacă ar fi sigur că obiectul va fi trimis la muzeu, mai treacă-meargă, dar putea foarte frumos fi vîndută la licitaţie, şi atunci? Nu, n-avea nici un rost să rişti contînd pe bunătate şi spirit umanitarist. Te puteai mai degrabă aştepta la respectarea absurdă, inumană a legilor, orientate spre apărarea proprietăţii, oricum s-ar numi aceasta — de stat, naţională sau particulară...

Bancul submarin, cu mulţimea lui de corăbii naufragiate, de un cenuşiu-pal, mai deschis decît stratul gros de apă de deasupra, i se păru lui Cesare un loc blestemat. Avea impresia că soarta Leei este legată de naufragiul misterios al acestor corăbii necunoscute, în care şi-au găsit moartea sute şi sute de navigatori nefericiţi. Da, din acest şes nisipos emana ceva sinistru şi rău prevestitor.

Cesare înotă cu faţa în sus căutînd să repereze iahtul. Curentul îl deplasase spre nord, deci fu nevoit să înoate înapoi. Neclintită, coroana zăcea în nisip.

O ridică şi porni spre mal, unde apa nu se limpezise încă de la căderea „semnului scufundabil". Cablul intrase sub pietroi, dar geamandura pe care nu uitară s-o agaţe se legăna la vreo trei metri deasupra lui.

Încordîndu-şi toată atenţia şi apelînd la buna lui memorie vizuală de pictor, Cesare se uita în jur, străduindu-se să-şi fixeze în minte tot, căutînd în acelaşi timp şi o ascunzătoare.

Trecu destul de mult pînă cînd Cesare găsi o cavitate astupată cu mîl într-o stîncă rotunjită, care semăna cu o pălărie mexicană, aşezată chiar la est de pietroi. Golul acesta de stîncă era chiar la hotarul dintre „calotă" şi „borul" pălăriei. Cesare curăţă golul cu cuţitul, băgă coroana înăuntru, apoi îl umplu cu mîlul vîscos de sub stîncă. După ce termină lucrul, se săltă ceva mai sus şi pluti astfel cîteva minute, întipărindu-şi în minte priveliştea ca pe un plan, apoi începu să se ridice repede la suprafaţă.

Timpul pe care Cesare îl petrecu sub apă, cu scopul de a-şi „repara greşeala", li se păru celor de pe vas o veşnicie. Cînd se urcă însă pe punte, reieşi că nu stătuse decît o jumătate de ceas.

Vestea că obiectul alunecase probabil de-a lungul faliei crestei de piatră, îndreptată spre larg, fu întîmpinată de o tăcere generală. Inspectorul fuma încruntat şi, în sfîrşit, ceru să se întocmească procesul-verbal. Flaiano acceptă cu plăcere ; procesul-verbal certifică în acelaşi timp că iahtul fusese supus controlului poliţiei de pază a Ţărmului Scheletelor. Apoi fu iscălit de inspector, de Flaiano şi de căpitanul „Aquilei" care le mai ceru poliţiştilor să consemneze în jurnalul de bord motivele reţinerii vasului.

Musafirii nepoftiţi îşi văzură de drum, iar iahtul ridică în grabă ancora.

Zguduiţi de evenimentele ultimelor zile, nouă din cei zece aventurieri comentau la nesfîrşit cele întîmplate, potolindu-şi din cînd în cînd nervii încordaţi cu tutun şi băutură. Lea, care nu se mai simţea acum atît de slăbită, şedea tăcută, în cabină, pe un fotoliu. Chinuitoare gînduri îi sluţeau chipul tînăr, şi inima lui Cesare era gata să se frîngă de milă pentru iubita lui. Lea nu putea de loc pricepe cum de ajunsese pe un iaht, tocmai la ţărmul Africii de Sud. Toate evenimentele vieţii ei de pînă acum, inclusiv iarna petrecută la Napoli, îi rămăseseră intacte în memorie, însă întreaga epopee cu diamantele, cu toate că o pusese chiar ea la cale, i se ştersese cu desăvîrşire din minte. Speriată de propria-i stare inexplicabilă, Lea căzu într-o pronunţată depresiune sufletească.

Aceeaşi adiere învăluitoare de vînt stăruia peste întinderea oceanului. Trecu o zi şi încă una. „Aquila" înainta acum cu viteza unui crucişător, lăsînd Golful Balenelor la sute de mile în urmă. Trecură prin faţa Lüderitzului, dar nu

se apropiară de coasta care era deosebit de inospitalieră aici, în zona interzisă a Namalandului.

Flaiano și căpitanul luară hotărîrea să facă un control amănunțit al diamantelor ascunse cu grijă, iar apoi să le împartă. Căpitanul evalua diamantele găsite la treizeci de mii de *pounzi* — în felul acesta fiecăruia îi reveneau circa trei mii. Flaiano voia ca cei cinci scafandri, împreună cu dînsul, care riscaseră mai mult decît ceilalți, să primească o parte mai mare. Locotenentul și Cesare, în numele Leei, respinseră această propunere.

În calitate de proprietar al iahtului, care suportase cheltuielile întregii călătorii, el primea în plus diamantul găsit de locotenent.

Căpitanul socotea că piatra aceasta singură valora nu mai puțin de zece mii de *pounzi*, cu alte cuvinte, costul unui automobil de mare lux. Flaiano își manifestă îngrijorarea în privința diamantului găsit de Lea. Locotenentul Andrea îl scoase pe dată din buzunar, spunînd că Lea i-l dăduse în păstrare. Cînd poliția căzuse pe capul lor, locotenentul dăduse drumul diamantului în gaura unui furchet al șalupei de pe punte, și-i făcuse mare plăcere să vadă poliția învîrtindu-se în loc, la lumina soarelui, în imediata apropiere a comorii.

— Cum ai putut risca în felul ăsta, se mînie Flaiano, ce copilărie !

— Ba de loc. Credeți-mă că nici dracul nu l-ar fi putut găsi acolo. Eu însumi m-am canonit două ore pînă l-am scos, blestemîndu-mă pentru ideea de a-l fi vîrît în ascunzătoarea asta din cale-afară de tainică.

— Stai puțin, spuse încet Cesare, vreau s-o aduc aici. Andrea, dă-mi te rog piatra.

Luînd diamantul, se apropie de Lea, care stătea într-un colț al careului, în fața pianului, atingînd fără vlagă clapele, și o prinse de mînă ducînd piatra sclipitoare în fața unui lampadar.

— Vai, ce frumoasă e ! se învioră Lea. Așa arată un diamant adevărat ?

— Lea, strigă deznădăjduit Cesare, tu ești doar cea care ai găsit diamantul și ai vrut să-l dăruiești Sandrei !

Din nou cute adînci brăzdară fruntea fetei ; expresie a unui chinuitor efort de gîndire. Își strînse atît de tare mîinile încît oasele îi trosniră :

— Dacă aşa spui tu, dragul meu, înseamnă că am vrut... Dar nu-mi amintesc, nu-mi amintesc nimic... Lacrimi mari se prelinseră pe obrajii ei arşi de soare.

— Cesare, nu mai pot! se amestecă deodată Sandra. N-o mai chinui!

Cesare sărută fata pe frunte şi se apropie de Sandra. Cînd îi întinse diamantul, mîinile îi tremurau:

— Ia-l. Lea a dorit-o atît de mult, îşi închipuia cît ai să te bucuri...

— Chiar că e o comoară Lea asta a dumitale! Cînd te gîndeşti că asemenea fete există... Iar asta, Sandra puse cu indiferenţă diamantul pe masă, în grămada comună, să crească partea fiecăruia cu cîţiva *pounzi*...

— Nu cu cîţiva *pounzi,* ci cu cîteva sute... Locotenentul se uită la Sandra cu vădită admiraţie.

— Oricum, eu am o parte egală cu ceilalţi. Nu sînt decît bucătar, şi nici ăla grozav!

— Sandra, faci o prostie, se supără Flaiano, tu ai nevoie de bani!

— Ca şi voi toţi.

— Vă sfătuiesc, ba nu — vă ordon următoarele, începu căpitanul. La Capetown, nimeni n-are ce face cu diamantele! Ar trebui să ştim mai întîi cui şi unde să le dăm, căci altfel am fi imediat prinşi şi s-ar lămuri pe loc de unde provin diamantele membrilor echipajului „Aquilei". Vînzarea diamantelor trebuie amînată pînă ajungem în Ceylon, la Colombo — următorul port mare al itinerarului nostru. Dar şi mai bine ar fi să răbdăm pînă ajungem în Europa.

— Eu nu pot aştepta! spuse tulburat Cesare. Sînt gata să-mi cedez partea oricui, numai să primesc banii imediat. Trebuie s-o îngrijesc pe Lea. Poate că dumneata, se adresă el lui Flaiano, ai putea să-mi dai bani, avînd drept garanţie diamantele mele?

— Pot să ţi le cumpăr. Bineînţeles, ţinînd seama de faptul că evaluarea făcută de noi e, desigur, exagerată, plus riscurile vînzării... Pe scurt — vrei o mie de *pounzi,* ba nu, o mie cinci sute?

— Sînt de acord. Dă-mi banii, şi ia partea mea.

— Aşteptaţi! răcni la ei căpitanul Callegari. Nu te pripi, Cesare. Te împrumut eu cu tot ce am asupra mea — aproximativ patru sute de *pounzi.* În afară de asta, vă propun să contribuim cu toţii, fiecare după posibilităţile lui,

la plata tratamentului Leei, căreia de fapt îi sîntem îndatoraţi cu toţii.

După ce diamantele fură împărţite în grămăjoare, căpitanul dădu ordin ca motoarele să fie oprite, iar cîrma imobilizată. Întregul echipaj fu convocat spre a lua parte la tragerea la sorţi a diamantelor. În acest fel, dacă cineva s-ar crede nedreptăţit — vina nu putea fi decît a întîmplării. Callegari îi înmînă lui Cesare cei patru sute de *pounzi* pe care îi poseda, refuzînd categoric să ia drept garanţie pietre în schimb. Afară de aceştia îi mai dădu pictorului şi cei două sute de *pounzi* adunaţi. Cu toată împotrivirea lui Cesare, căpitanul nu luă banii înapoi. Ba îi mai propuse încăpăţînatului să treacă personal pe la toţi camarazii şi să le înapoieze banii. Cesare nu putea aduce însă o asemenea jignire unor oameni care-l ajutaseră prieteneşte şi sfîrşi prin a primi darul.

Iahtul se apropia de Capul Furtunilor şi vremea se făcea tot mai frumoasă. Toamna abia începea — luna aprilie în emisfera sudică corespunde cu luna septembrie la noi. O briză mîngîietoare adia pe punte, şi echipajul „Aquilei", călit de lunga lui călătorie, începu din nou să-şi lepede hainele, făcînd ziua băi de soare în orele libere, iar noaptea băi de aer.

Lea se obişnuise într-un fel cu situaţia, făcuse din nou cunoştinţă cu vechii ei tovarăşi de drum, care erau plini de atenţie şi duioşie faţă de dînsa.

Actorul de cinema prinsese vizibil curaj şi devenise din nou acel Flaiano îndrăzneţ, nepăsător şi vesel.

Toate spaimele rămăseseră în urmă. Partea lui de cîştig îi va da posibilitatea să facă acea călătorie mult dorită în Polinesia, să acopere o parte din datorii şi să nu filmeze încă doi ani de zile, termen suficient pentru ca eşecurile din ultimele sale creaţii să fie uitate. În jurnale vor apărea din nou articole despre reîntoarcerea pe ecran a idolului spectatorilor, după romantica lui călătorie în jurul lumii.

Numai Sandra îi rănea în fiecare clipă orgoliul de bărbat răsfăţat. Începuse chiar să-l evite. Nu demult răceala ei aparentă şi mintea ei ascuţită îi impuneau grozav— mai ales cînd nu erau îndreptate împotrivă-i. Societatea asta nouă o influenţase în rău, mai cu seamă locotenentul, care n-o slăbea din ochi. S-a amorezat de amanta stăpînului — aproape soţia lui — un mucos. Dacă nu i-ar fi impus-o categoric căpitanul, s-ar fi lipsit de mult de timonier. Trebuia neapărat să scape la Capetown de acest preadistins marinar. Cît despre Sandra — da, şi pe ea trebuie s-o facă să simtă că pentru

un rol ca al ei nu e nevoie de fete prea savante şi prea mîndre... Desigur că ar fi păcat! Sandra e mai bine făcută decît Sophia Loren, ştie să se poarte, cunoaşte mai multe limbi...

Cugetînd asupra acestor lucruri, proprietarul iahtului se plimba pe punte, urmărindu-i cu o privire plină de gelozie pe Sandra şi pe Andrea. Şedeau alături, pe şezlonguri, contemplînd tăcuţi luminoasa lună.

— Vraja lunii... mereu cîntată şi comentată, descrisă în literatură şi zugrăvită de pictori, şi nimeni nu ştie ce este de fapt vraja lunii, spuse încet Sandra.

— Japonezii, de pildă, sînt convinşi că luna îşi schimbă influenţa după anotimpurile anului. Pe cît îmi aduc aminte, luna cea mai favorabilă meditaţiei şi dragostei este, după ei, luna august, răspunse locotenentul.

— Ce ciudat — dragoste şi meditaţie. S-ar părea că se exclud reciproc...

— Mie, dimpotrivă, mi se pare că dragostea şi meditaţia formează un tot, că dragostea este o continuare firească a meditaţiei, o contrazise Andrea.

Sandra surîse ironic. Marinarul îşi aprinse o ţigară şi spuse:

— Probabil că cei care sînt mai aproape de natură cunosc mai multe decît ştim noi despre puterea ei.

Sandra rămase atît de multă vreme tăcută, încît locotenentul se aplecă şi o privi de jos în obraz. Cu o mişcare domoală, ea puse mîna pe umărul lui şi o apăsă cu putere.

— Am citit undeva că bărbaţii, în pofida forţei şi a aptitudinilor lor, nu ajung niciodată la o completă maturitate. Iar menirea femeii este de a-i ocroti şi îndruma, a-i face să nu dispere şi a-i feri de acţiuni necugetate.

— O, cîtă nevoie aş avea de o mînă ocrotitoare, tocmai în acele atît de frecvente clipe cînd mă încearcă deznădejdea!

Andrea îşi întoarse capul, dar Sandra surprinsese pe chipul lui o expresie de aprigă speranţă.

— Din păcate, nu mă pricep să ocrotesc, pentru că eu însămi sînt încă răscolită de gîndul aşteptării a ceva ce nu se va împlini niciodată.

— Poate totuşi se va împlini!

— Dragă Andrea, am studiat antichitatea nu pentru o diplomă inutilă, ci din vocaţie. Şi asta m-a făcut să înţeleg multe din cîte se întîmplă acum. Studiul acesta mi-a dat chiar o oarecare forţă. E bine să priveşti viaţa în lumina timpurilor

îndepărtate, sprijinindu-te pe bărbăţia strămoşilor, pe năzuinţele lor către frumos şi pe setea după o existenţă bogată în evenimente. Pe de altă parte, descoperi mai lesne minciuna şi erorile din mediul înconjurător. Fără a cunoaşte trecutul, nu le vei putea înţelege.

— Şi ce anume ai înţeles ?

— Că ideea acelui paradis primitiv, care străbate toate visurile noastre, religia şi chiar unele căutări ştiinţifice mai serioase... ea, această idee, este tocmai eroarea iniţială pe care a comis-o omul cîndva, în credinţa, în filozofia lui şi de care continuă să se agaţe cu încăpăţînare. Au trecut cinci mii de ani de cînd noi europenii sorbim din legendele religioase basmul cu raiul, care i-a fost dat omului de către dumnezeu, dat aşa, fără nimic în schimb, gratuit... şi luat înapoi din pricina căderii în păcat a femeii — mama tuturor relelor de pe pămînt ! Asta a intrat temeinic în creştinism, în concepţiile lui Rousseau, în filozofia idealistă germană...

— Dar în realitate ?

— N-a existat niciodată nici un fel de rai — ci o luptă continuă grea şi crîncenă în care cei slabi mureau, şi rămîneau în viaţă numai cei puternici, pentru că pe lume nu se capătă niciodată nimic pe degeaba. La fel se întîmplă şi în natură. Numai un poet sau un preot nebun a putut născoci acea legendă despre un timp şi un loc anumit, în care totul era pus la dispoziţia omului de la bun început, fără efort, fără jertfe şi fără luptă din partea acestuia, fără nici o obligaţie din parte-i !

— Sandra, aici nu sînt de acord cu dumneata ! Au existat întotdeauna acele pămînturi de dincolo de mare, cum ar fi Polinesia. Cît am visat la ea ! Acolo popoarele duceau un trai primitiv care i-a atras întotdeauna pe europenii ajunşi pe acele meleaguri. Columb, Magellan, Cook — toţi aceştia...

— Toţi aceştia, cînd se vedeau scăpaţi de Europa aceea înăbuşitoare feudalo-religioasă, cu populaţia înghesuită, cu toată mizeria şi bolile ei, erau în culmea entuziasmului ajungînd în insulele tropicelor, unde pămîntul dădea singur hrană omului, unde nu erau ierni cumplite, şi unde li se părea că marea cea caldă a luat cu ea pentru totdeauna suferinţele omeneşti. Ei, venind din ţări nordice şi trăind ca oaspeţi, în scrisorile şi jurnalele lor nu mai conteneau cu laudele, iar visătorii filozofi europeni se făceau luntre şi punte ca să ne convingă de farmecul insulelor paradiziace.

— Şi ?

— Mai tîrziu călătorii au început să observe, ca şi Columb de altfel, că drăgălaşele lor gazde primitive îşi ţin închise femeile în nişte case speciale ; nenorocitele captive aveau menirea să zămislească prunci care erau apoi îngrăşaţi şi mîncaţi — o adevărată turmă, dar de fiinţe omeneşti ! În multe din insulele Oceanului Pacific era în floare un canibalism înveterat şi în plus cît se poate de rafinat — sălbaticii lor locuitori puneau mîna pe cîte o fetişcană, cum ar fi Lea, îi zdrobeau oasele, apoi o legau zdravăn şi o ţineau, vie, la muiat timp de trei zile în apa îngheţată a unui pîrîu, pentru ca astfel carnea ei căpăta un gust deosebit.

— Dar în Polinesia, nu-i aşa că nu s-a practicat canibalismul ? ! Vorbesc despre grupele mari de insule, de exemplu acolo unde s-a filmat *Ultimul Paradis.*

— Acolo, într-adevăr, nu se mai mănîncă oamenii. Dar cu o sută de ani în urmă — da. Cunoşti dumneata obiceiul pruncuciderii, răspîndit în multe dintre aceste insule ? De altfel era şi firesc să fie aşa ; peticele infime de pămînt nu puteau asigura hrana decît unui număr restrîns de oameni, iar surplusul de populaţie trebuia mîncat sau exterminat într-un alt chip.

— Sandra, vrei să-mi spulberi visul ! Nu pot concepe una ca asta... Reiese că, înainte vreme, exista pretutindeni un fel de fascism primitiv !

— Chiar aşa. Dar nu peste tot. În ţările unde omenirea atingea un grad superior de dezvoltare, în trecerea de la o formă socială la alta, asta nu se întîmpla. Acolo nu se ducea decît o luptă permanentă între nomad şi cultivatorul de pămînt. Iar colţişoarele paradiziace nu sînt decît refugiile a ceva străvechi, nedistrus de popoarele tinere şi puternice ; acel ceva a supravieţuit datorită izolării sale într-un climat prielnic, nu însă fără a plăti pentru asta.

— Australienii, în schimb, nu sînt canibali, cu toate că au o istorie străveche şi au trăit izolat...

— Pe un continent întreg ! Şi fiindcă ai adus vorba, află un lucru : băştinaşii australieni au nişte ritualuri atît de complicate cînd e vorba de pubertate sau căsătorie, vînătoare sau îngropăciune, manifestă atîta spaimă faţă de fenomenele naturii şi au nişte superstiţii atît de stranii, încît apare destul de evident că nu sînt sălbatici primitivi, aşa cum căutau s-o demonstreze înainte vreme unii savanţi. Ei reprezintă probabil vestigiile a ceva neînchipuit de arhaic, ale unei culturi pe deplin formate încă din epoca de piatră — cultură care

s-a păstrat pe un continent inaccesibil unde, ca să se salveze, au ajuns nu se ştie pe ce cale. Asemenea grupări străvechi de oameni mai există şi în Africa — *boşimanii* şi alte triburi mărunte trăind în păduri. Greşit îi considerăm noi sălbatici, şi încercăm să reconstituim traiul primitiv, după datinile şi credinţele lor actuale. Şi astfel a ieşit o totală încurcătură. Omul — biruitorul naturii — ni s-a înfăţişat drept o făptură întunecată, vrednică de milă, speriată de forţele ei, nevrednică de raiul în care trăieşte. De aici au pornit diferitele căi de a urmări instinctele primitive din sufletul omului de azi, psihanaliza lui Freud şi multe altele. De fapt însă, aşa-zisa primitivitate nu e altceva decît birul pentru acea viaţă de paradis într-un refugiu izolat !

— Jur că nu mi-aş fi închipuit că eşti atît de învăţată ! Probabil că te plictiseşti cu noi — ştim cu toţii atît de puţin...

— Ce prostie ! Eu m-am gîndit mult şi m-am documentat anume în problema asta, de aceea ştiu ceva mai multe. Asta încă de pe cînd nădăjduiam să devin un mare arheolog şi eram o fetişcană lungă cît o prăjină, urîtă şi cu o claie de păr ciufulit în cap.

Andrea izbucni în rîs :

— Dumneata urîtă ? Asta n-o pot crede nici să mă tai !

Dinspre puntea de comandă se auzi glasul lui Flaiano :

— Locotenente, peste cinci minute intri de cart, iar dumneata stai şi pălăvrăgeşti cu o cucoană frumoasă. Apar tot mai multe vapoare şi trebuie să fim foarte atenţi ! În dimineaţa asta ajungem la Capetown !

În Africa de Sud, toamna timpurie dăruieşte uneori zile tot atît de cristaline ca şi pe Mediterană. Dimineaţa de aprilie silise ceaţa uşoară să se retragă spre munţi, şi un văl subţire liliachiu acoperea acum cărămida uriaşă a Muntelui Mesei şi ascuţitul Pisc al Diavolului. Din nou, ca şi în Luanda, se înfigea în continent un golf larg în formă de semilună, pe ţărmul căruia se întindea un uriaş port.

Căpitanul intră sigur de el în port, refuză ajutorul pilotului local şi, după o scurtă convorbire, căpătă un mic sector de acostare chiar la capătul celui de al doilea debarcader de pasageri. Cîteva minute de manevre, un marşarier, stop — şi sarturile subţiri ale „Aquilei" se fixară solid de babalele de cîte o jumătate de tonă, destinate giganţilor oceanelor.

Nici nu apucase să termine cu obişnuitele formalităţi — controlul medical, vamal, controlul paşapoartelor ca şi vaccinările împotriva frigurilor — cînd pe iaht se sui un bărbat înalt, blond, al cărui costum civil nu-l camufla pe militar.

— Aş dori să stau de vorbă cu proprietarul vasului şi cu căpitanul, înainte de a vi se fi eliberat autorizaţia de coborîre pe mal, declară el, prezentîndu-se drept un împuternicit al guvernului.

Flaiano şi căpitanul îl conduseră pe oaspetele nepoftit în cabină. Acesta îi rugă să-i facă o descriere cît se poate de amănunţită a împrejurărilor în care fuseseră descoperite epavele şi coroana neagră.

— Vă mulţumesc, spuse el după ce ascultă relatarea scurtă şi precisă a căpitanului, completată cu exclamaţiile expansivului actor de film ; acum sînt perfect lămurit. Vedeţi dumneavoastră, noi am primit un raport din partea ofiţerului Van Callen, dar n-am hotărît încă dacă această descoperire trebuie să rămînă secretă, sau dată publicităţii. Nu ştiu prin ce împrejurări zvonurile despre extraordinara descoperire a unor scafandri de pe un iaht italian au ajuns la urechile presei şi reporterii vă pîndesc. Acesta este motivul care m-a făcut să vă văd înaintea lor. Cred că vom primi acum o serie întreagă de cereri de licenţe pentru săpături submarine şi trebuie să ştim din vreme ce atitudine să adoptăm. Apropo, nu doriţi şi dumneavoastră o astfel de licenţă ?

— Nu, vă foarte mulţumesc, răspunse morocănos Flaiano. Mi-a fost de ajuns o singură întîlnire cu poliţia dumneavoastră...

— N-aş crede că vă puteţi plînge, surîse discret funcţionarul. Aţi avut norocul să daţi peste un ofiţer cu tact, care a găsit posibilitatea să precizeze că n-aţi luat legătură cu uscatul şi deci n-a scotocit tot iahtul de la chilă pînă în vîrful catargelor !

Flaiano se ridică brusc, dîndu-i astfel a înţelege că discuţia a luat sfîrşit.

Poliţistul de pază de lîngă scara de bord împreună cu ceilalţi funcţionari nici nu apucară să-şi vină în fire cînd pe iaht dădură buzna patru reporteri, fiecare cu fotograful lui. Cel mai informat şi insistent se dovedi a fi reprezentantul *Cape Argus*-ului, care justifică pe deplin titlul ziarului său. Fură fotografiaţi toţi, fără excepţie, mai cu seamă Lea şi Cesare, şi desigur Sandra cu Flaiano.

— Destul, exclamă în sfîrşit Ivo executînd salturi furibunde pe puntea care abia se golise, pentru numele lui dumnezeu, puneţi-i pe Pietro şi pe Giulio lîngă scară, ca să nu mai lase pe nimeni să urce. N-o să apucăm nici măcar să ne schimbăm pentru o plimbare prin oraş ! Cesare, pleci ? Te pregăteşti să ne părăseşti ? se informă Flaiano cu prefăcută compătimire.

— Trebuie să lămuresc odată ce este cu Lea ! Dar dacă va dura mai mult, n-ai să ne poţi aştepta, spuse pictorul convins de sentimentele de prietenie ale amicului său.

— Din păcate aşa-i. Taxele portuare sînt mari şi nu intenţionez să rămîn aici mai mult de trei-patru zile.

— Merg cu dumneata, Cesare. Locotenentul ieşi din umbra cabinei de comandă. Ţi-am promis de mult să-ţi fiu tălmaci.

— O, locotenente, o clipă. Flaiano, încruntat, vorbi grăbit şi tăios. Am auzit că ţi-ai exprimat dorinţa să părăseşti iahtul la Capetown...

— *Signor* Flaiano, e o neînţelegere !

— Aşadar, nu te pot reţine. Noi preţuim foarte mult serviciile pe care ni le-ai adus ; fără dumneata călătoria poate n-ar fi fost atît de norocoasă. Acum însă, pînă în Ceylon şi mai departe nu se prevede nimic deosebit şi sînt convins că bravul nostru căpitan Callegari va putea să facă faţă singur.

Bătrînul căpitan deveni stacojiu de mînie.

— Domnule, eu nu pot rămîne la bord fără timonier şi fără ofiţer secund. Peste puţin vor începe furtunile de toamnă...

— Ofiţer secund voi fi eu, ajutat de Pietro. Dar dacă vă e greu, veţi putea părăsi „Aquila“ la Colombo. Am de gînd să petrec acolo aproximativ o lună şi am să cer în scris un înlocuitor ! Aici însă nu aveţi dreptul să părăsiţi iahtul.

Flaiano se răsuci pe călcîie şi dispăru în coridorul cabinelor. Căpitanul, mut de indignare, se uita în urma lui, înmărmurit. Locotenentul îl luă de braţ.

— Nu te necăji, căpitane Callegari. La urma urmei, *signor* Flaiano e proprietarul iahtului, şi în privinţa banilor îşi are socotelile lui. Ce putem spune ? Totdeauna am să-mi amintesc de această călătorie cu dumneavoastră. M-aş bucura dacă v-aţi declara de acord să nu uităm unul de altul nici în patrie.

— Dar nu pleci chiar acum ? se auzi glasul Sandrei.

— Nu, desigur. Voi rămîne o zi-două la bord, pînă ce mă voi rostui pe uscat.

— Şi pe urmă ?

— Voi aştepta transferul pe care îl cer chiar azi, telegrafic. Îmi voi comanda un bilet de avion Johannesburg-Cairo. Am să stau puţin la Cairo, de plăcere, iar de acolo — acasă. Iată că nici de astă dată nu mi s-a împlinit visul cu insulele paradiziace. De altfel dumneata mi l-ai distrus cu desăvîrşire ; cu toate astea îţi sînt chiar recunoscător ! Iartă-mă, Cesare, că te-am reţinut.

CAPITOLUL 4

Flota lui Alexandru

A doua zi, toate ziarele din Capetown inserară note de diferite dimensiuni, mai mult sau mai puţin senzaţionale, despre sosirea în port a iahtului celebrului actor de cinema şi despre formidabila decoperire făcută lîngă coasta sud-africană. Cel mai zelos fusese *Cape Argus.*

„*Coroana neagră a unor împăraţi necunoscuţi cade de pe capul frumoasei fete-scafandru înapoi în ocean,* comunicau rîndurile culese cu litere grase, *soţul ei se aruncă din nou în apă la o adîncime extraordinară, dar nu găseşte nimic... aşa declară el inspectorului de poliţie care asistă la toate acestea. Să fie oare adevărat ? Nu cumva coroana a fost ascunsă în adîncurile oceanului, într-un loc sigur şi numai un singur om — pictorul italian — cunoaşte secretul ?...*

În cel de al doilea interviu, Cesare Pirelli neagă categoric versiunea noastră şi emite presupunerea că această coroană este într-un fel oarecare otrăvită, deoarece a provocat îmbolnăvirea inexplicabilă a curajoasei sale soţii. El ar scoate fără doar şi poate coroana, cu toate că, după cum a mărturisit cinstit pictorul, i-ar fi neplăcut s-o restituie poliţiei nepoliticoase a ţării noastre. Din sursă autorizată se ştie că guvernul are de gînd să organizeze el însuşi o expediţie specială pentru cercetarea navelor scufundate, dar nu va acorda licenţe persoanelor particulare...“

Cesare aruncă ziarul pe masă şi începu să rîdă.

— Eram sigur. De altfel, tu, Flaiano, în cazul cînd ar mai fi descoperite şi alte valori, poţi să ai pretenţii la o treime.

— Hm! Cum de nu? Asta la sfîntul aşteaptă! făcu sceptic Flaiano.

— Urmăreşte şi tu lucrările arheologilor. Peste cîţiva ani — pînă le-or dezgropa, cerceta, tipări... Sandra tăcu fără să-şi termine fraza.

Din cabina căpitanului apărură braţ la braţ Callegari şi locotenentul.

În dreptul schelei de debarcare cei doi se îmbrăţişară, apoi Andrea îşi ridică cu uşurinţă geamantanul cenuşiu de campanie.

— Vă spun încă o dată adio, domnilor. Andrea se înclină ceremonios, oprindu-şi îndelung privirea plină de tristeţe asupra Sandrei. Aceasta îi întinse amîndouă mîinile, pe care el i le sărută pe rînd.

— Ne vedem în oraş? întrebă Cesare.

— Bineînţeles. Rămîn aici o săptămînă încheiată. Mi-am reţinut pînă una-alta o cameră la Grand Hôtel... e cam scump! Telefonaţi la camera şase sute cincisprezece. Dar voi?

— Lea şi cu mine ne mutăm pe seară, după ce se va fi eliberat o cameră micuţă într-un hotel de pe Victoria Street. N-ar fi bine să-ţi găsim şi dumitale o cameră acolo?

— Ba ar fi minunat. Nu sînt de felul meu pretenţios. Şi apoi, unde m-aş putea simţi mai bine decît aproape de dumneata şi de Lea?

Marinarul porni cu paşi avîntaţi pe lespezile mari ale cheiului.

După plecarea lui, pe punte se aşternu o tăcere apăsătoare, de parcă cei rămaşi i-ar fi prins, unul pe celălalt, cu o faptă urîtă. În realitate aşa şi era...

Sandra nu căuta să-şi ascundă amărăciunea; stătea îngîndurată, cu privirea îndreptată spre mare. Flaiano o urmărea printre pleoape.

— Ar trebui să te odihneşti, îi spuse el autoritar, astă-seară sîntem invitaţi la un bal organizat în scop filantropic, sus în parc.

Sandra nu răspunse.

Cesare şi Lea părăsiră vasul.

În camera cam joasă, dar spaţioasă, a unui hotel străvechi, Lea oftă uşurată:

— Aici te simţi în sfîrşit ca într-o casă de om. Nu ştiu de ce, dar în ultima vreme cabina aceea strîmtă mă apăsa. Mi-era dor să simt iar pămîntul sub picioare, să mă duc unde

vreau, să mă gîndesc la flori şi la muzică. Să nu mă mai chinuiesc tot căutînd să-mi amintesc ceva. Visam nişte abisuri negre, iar în adîncul lor uriaşe flori cuprinse de flăcări...

Cesare o apropie de el cu duioşie:

— Acum toate vor trece. Mîine ne ducem la doctorul Sanders, care ne va înlesni o consultaţie la profesorul Van Henen. Şi în curînd vom pleca acasă!

— N-am de fel chef să mă întorc acasă, într-un loc unde totul mi-e cunoscut, iar prăpastia neagră să rămînă! spuse Lea, apoi i se adresă întrucîtva jenată: Să stăm aici, sau poate-i mai bine să plecăm încă undeva?!

— Bine. Vom vedea mai întîi ce spun medicii. Şi atunci, sau rămînem pe loc, sau plecăm unde vei voi tu: fie spre marea rezervaţie a fiarelor Africii, fie în India...

— În India! În India! Deodată o expresie de cumplită îngrijorare îi întunecă chipul. Dar bagă de seamă, Cesare, indiferent de ce vor spune medicii — să nu mă dai pe mîna lor. Nu pot să sufăr spitalul. Tu mă cunoşti doar. M-aş prăpădi!

— Ţi-o jur!

— Dar Sandra? Ea va călători mai departe? Ne vom despărţi de ea? Şi de căpitanul Aglauco?

— Da, draga mea. Ei vor să plece poimîine. Ne vom revedea cu toţii la Roma, peste şase luni. N-ai grijă că nu pleacă ei fără să ne vadă. Hai să despachetăm repede. Tu te pricepi ca nimeni altul să creezi într-o clipă o ambianţă plăcută, intimă.

Sandra stătea întinsă pe cuşeta lată, despărţită prin draperii grele de restul cabinei. Zidul cheiului apăra iahtul de vînt. Cu toate că hublourile erau deschise şi un ventilator mare se rotea încet sub tavan, în pereţii întunecaţi de lemn lustruit şi în covoarele groase ale cabinei se aduna tot mai multă zăpuşeală. După balul acela strălucit, plin de tineret, iahtul tăcut şi întunecos îi făcuse impresia unei închisori. Nici bunii ei prieteni — Cesare şi Lea — nu mai erau aici, şi nici bravul locotenent cu ochii adînci şi limpezi. Căpitanul dormea dus în mica lui cabină lipită de timonerie. De veghe nu se afla decît marinarul de cart, morocănosul Pietro. Cheiul pustiu se liniştise, de parcă dormita şi el; doar de undeva, de departe, răzbătea vuietul surd al activităţii de noapte din port. Abia acum îşi dădea fata seama de puternica înrîurire pe care această lungă călătorie o avusese

asupra ei — călătorie bogată în impresii, cu toate peripeţiile, spaimele, schimburile de idei, cu prilejul molcomelor convorbiri ce aveau de obicei loc noaptea pe punte — pe scurt, tot ce o apropiase de tinerii ei tovarăşi de drum, atît de plini de viaţă şi de năzuinţe.

Speranţele şi visurile de independenţă ale Sandrei fuseseră pînă acum de două ori zădărnicite — prima oară cînd încercase şi nu izbutise să rămînă la universitate într-un post de cercetător, iar a doua — să devină stea de cinematograf. Aceste experienţe amare imprimaseră caracterului ei o considerabilă doză de cinism. Totuşi romantismul ei înnăscut, ca al oricărei naturi sănătoase, trupeşte şi sufleteşte, biruia totdeauna redîndu-i optimismul, credinţa că în viaţa ei va surveni ceva nou, nu amăgitor, ci real. Tot timpul călătoriei fusese stăpînită de acest sentiment, şi iată că acum firul se rupsese.

Întreg grupul acesta de oameni simpatici şi apropiaţi sufleteşte se risipise. De acum încolo călătoria în tovărăşia lui Flaiano nu mai prezenta pentru ea nici un interes. Dar ceea ce punea vîrf la toate, era faptul că Ivo, simţindu-i înstrăinarea şi ros de gelozie, devenea din zi în zi mai insuportabil. Sandra înţelegea foarte bine dorinţa iubitului ei de a-şi afirma cu orice preţ drepturile de bărbat, de a marca faptul că ea îi aparţinea în exclusivitate lui, căruia, de altfel, îi mai aparţineau atîtea alte lucruri minunate.

Şi azi, imediat după întoarcerea de la bal, cu instinctul său de proprietar, Flaiano ghicise de ce era Sandra atît de tristă. Urmase o scenă violentă cu ameninţări şi imputări.

Sandra zăcea nemişcată, chinuită de ruşine şi tristeţe, dispreţuindu-se pentru felul ei de a tergiversa, de a nu lua o hotărîre fermă sau poate, pur şi simplu, pentru că nu ştia să lupte în viaţă. Dacă Lea cea înflăcărată şi voluntară ar fi fost în locul ei, n-ar fi pregetat să-şi schimbe totalmente rostul, pe cînd ea...

Pe iaht nu se bat jumătăţile de oră, dar ea le aude dinspre vasul vecin. E ora două noaptea şi somnul nu vine; nervii îi sînt încordaţi ca în preajma unei grele încercări...

Flaiano se apropie călcînd, neauzit, pe covor, dădu la o parte draperiile, căutînd să vadă în lumina slabă trandafirie a lămpii de noapte dacă ea doarme. Sandra încremeni într-o totală nemişcare. Nu-i tresăriră nici genele. Ivo trase draperia la loc, deschise uşa spre coridor şi strecură un şuierat înăbuşit, aidoma unui pungaş.

În cabină intră Pietro. Sandra auzi pocnind zăvorul uşii, apoi şuşotitul repezit al lui Flaiano.

— Acum se poate ! Scoate-le, şi adu-mi-le, numai să nu te vadă nimeni. Pîndeşte momentul...

— Păi pot chiar acum !... Aşa cum le-am ascuns, le scot uşor — le-am înşirat de-a lungul izolaţiei cablului din postamentul timonei. Nici dracu n-ar...

— S-st ! Atunci adu-le imediat.

— Într-un minut. Dar *signora*... doarme ?

— Desigur, nătărăule.

Zăvorul pocni din nou, de astă dată încet de tot. Sandra, care crezuse că e vorba de partea lui de diamante, la auzul ultimelor sale cuvinte se făcu numai urechi.

Uşa se deschise cu precauţie. Amîndoi începură a şuşoti :

— Controlaţi-le, patroane...

— Lasă fleacurile, Pietro. Cîte au fost, îţi aminteşti ?

— O sută cincizeci şi opt de bucăţi. Număraţi, că le-am adus grămadă, fără să le mai număr. Legăturica era destul de mare...

— Bun, nu vorbi prea mult, că s-ar putea trezi.

— Dar dacă află *signora* Sandra, stăpîne ? Şi e sigur că are să afle, dacă nu acum, atunci mai tîrziu.

— Am eu ac de cojocul acestei fetişcane. O potolim noi !

Străbătută de un fior, Sandra simţi cum i se zbîrleşte părul de pe ceafă. Se ridică de pe pat cu deosebită precauţie şi, prin crăpătura dintre draperie şi perete, privi spre cabina luminată : Ivo şedea în faţa mesei lui de scris, acoperind în parte cu corpul puzderia de diamante risipite pe masă, şi număra una cîte una pietrele preţioase, de cele mai variate dimensiuni. Sandra se dădu tiptil îndărăt şi se culcă la loc, continuînd să tragă cu urechea.

Auzi scăpărînd un chibrit, apoi zăngănitul încuietorii de la casa de fier.

— Dar dacă vin să percheziţioneze, stăpîne ? întrebă cam speriat Pietro.

— Nu vor veni — plecăm poimîine. Iar dacă totuşi vin, — important e ca tu să nu pleci nicăieri atîta timp cît sînt şi eu aici — într-o clipită schimbăm ascunzătoarea.

...Flaiano se deşteptă tîrziu şi îşi întinse braţele spre Sandra, culcată alături de el, cu mîinile sub cap. Răceala din privirea ei nu-l descurajă de fel, dar ea sări brusc în picioare, trase draperia în lături, se aşeză pe marginea mesei de scris şi spuse cu respiraţia întretăiată de emoţie :

— A sosit momentul să avem o explicaţie, Ivo. Azi-noapte am auzit tot. Ţi-ai prădat tovarăşii !

Dintr-un singur salt Flaiano fu în faţa ei, cu dinţii rînjiţi, măsurînd-o din cap pînă-n picioare, cu o privire necruţătoare şi bănuitoare de gangster :

— Ai auzit tot, poate m-ai şi pîndit ! Ai să afli în cazul ăsta ce-am pregătit pentru de-alde astea ca tine. Să taci, să uiţi şi totul va fi ca înainte. Altfel... am să te sechestrez, şi... se apropie încet-încet de ea.

— Prea tîrziu ! Noaptea am şi vorbit cu căpitanul...

În culmea furiei, Flaiano scoase un urlet strident. Făcînd un efort nemaipomenit de voinţă, Sandra îşi aprinse cu gesturi calme o ţigară :

— În timp ce tu dormeai, căpitanul a şi vorbit cu întregul echipaj, şi toţi prietenii tăi, în afară de cei de care te-ai grăbit să te descotoroseşti, ştiu despre cele o sută cincizeci şi opt de diamante furate de tine. Asta, ca nu cumva să-ţi treacă prin minte să faci cine ştie ce cu mine... sau s-o iei la sănătoasa. Calmează-te şi ascultă. Dacă peste un ceas nu-i vei convoca pe toţi în cabina ta şi nu vei împărţi diamantele, mă duc la poliţie şi spun tot. Absolut tot, orice s-ar întîmpla cu mine, în calitate de complice. Să fii complicele unuia care se strecoară pe-ascuns şi culege diamante — treacă-meargă, dar complicele unui bandit n-am fost şi nu voi fi.

Sandra porni spre uşă. Ivo o ajunse, gata s-o lovească. Ea se feri şi o zbughi pe coridor.

Nu trecu nici un sfert de ceas, că Flaiano îşi şi adunase întregul echipaj care, prevenit de căpitan, aştepta într-o atitudine severă justificările patronului. Ivo Flaiano era transfigurat. Surîzînd cu blîndeţe, istorisi cum găsise legătura cu diamante şi cum îşi pusese în gînd să le facă o surpriză, după ce primejdia va fi trecut definitiv. Cum a doua zi urmau să plece, se apucase noaptea să pregătească surpriza, însă Sandra, care nu pricepuse nimic, stricase totul cu criza ei de isterie. Acum el îi roagă pe toţi să se adune în cabină, să tragă storurile şi să facă împărţeala pietrelor descoperite de el...

Flaiano ţinu să adauge, fără ruşine, că se aşteaptă să primească o parte mai mare, pentru că el fusese cel care găsise comoara, şi mai era şi proprietarul iahtului.

Oamenii nu făceau altceva decît să se uite unii la alţii, cînd încrezători, cînd bănuitori. Scena începu să aducă a

adevăr, cînd Flaiano, după ce închise cu grijă uşa, scoase din casa de fier o simplă legăturică de pînză din care se rostogoliră pe masă peste o sută cincizeci de boabe mari strălucitoare — diamantele. Şaptesprezece dintre ele, foarte mari, constituiau o uriaşă comoară adunată odinioară cu preţul unei munci şi al unui risc infernal, dar care în ultima clipă scăpase din mîinile oamenilor care o descoperiseră, pentru ca apoi să zacă încă cincisprezece ani, ascunsă într-un dîmb alb, pe Ţărmul Scheletelor. Cu ochii la diamante, Sandrei îi zbură gîndul spre acei îndrăzneţi şi necunoscuţi căutători ale căror nădejdi nu se împliniseră, îşi închipui încăierarea cu poliţia, împuşcăturile, morţii şi anii de temniţă ai celor prinşi. Îşi aminti cu dezgust de şuşotitul plin de aviditate al lui Ivo în timp ce-şi număra pietrele furate şi luă hotărîrea să nu mai poarte niciodată podoabe cu briliante.

Cu toată strădania actorului de a prezenta cele întîmplate ca pe o simplă neînţelegere, neîncrederea şi teama semănate de acest incident încolţiseră trainic în inimile membrilor echipajului, care din acea clipă încetă de a mai fi vechea echipă unită şi tînără plecată în marea aventură. Nepreţuitele impresii culese de-a lungul îndelungatei lor curse fură întunecate de acea meschină sete de îmbogăţire, de invidie şi de neîncredere ; nu le va fi oare răpită partea lor de pradă, nu vor fi oare înşelaţi sau denunţaţi de cei care se socoteau nedreptăţiţi ?...

Căpitanul luă la el partea locotenentului, cea a lui Cesare şi a Leei şi se grăbi să se retragă. Flaiano şi Sandra rămaseră în cabină, singuri. Fata îşi pregăti în grabă geamantanul. După ce deschise larg uşile garderobului, scoase două rochii uşoare, o bluză de lînă şi o fustă multicoloră. Îşi mai luă mantaua de ploaie şi nişte pantofi de seară. Ivo urmărea fascinat, ca în transă, mişcările iuţi şi precise ale mîinilor Sandrei, paşii ei uşori şi sprinteni.

Asemeni unei fiare încolţite, căreia îi scapă din gheare prada, actorul spumega de mînie. În afară de faptul că pierdea o amantă fermecătoare, gîndul că ea va mai iubi pe cineva, probabil pe blestematul acela de locotenent, îi deveni insuportabil. Faţa schimonosită de furie i se acoperise de o roşeaţă întunecată, respira des şi întretăiat. Pumnii i se încleştaseră. Sandra îl urmărea la rîndul ei cu atenţie prin oglinda cu trei feţe.

— Fără scene, Flaiano ! Rostise aceste cuvinte pe un ton îngrozitor de străin şi de rece. Fii şi tu mărinimos măcar

la urmă, ca în filmele tale neverosimile. A, să nu uit: am rugat pe căpitan şi pe inginer să rămînă puţin pe coridor — pînă mă îmbrac şi ies.

— Pleci definitiv?

— Definitiv, Ivo. Mă voi strădui să iau şi acasă măsuri pentru ca speranţele tale să nu se împlinească. În romanele poliţiste victima nu izbuteşte să prevadă şi să preîntîmpine intenţiile gangsterului. Asta se întîmplă şi în viaţă, dar în cazul de faţă, nu; prietenii mei vor fi informaţi despre tot şi dacă voi dispărea subit — ei vor şti din ce pricină... Sandra continuă pe un ton mai liniştit: Nu mi-am luat decît ce era al meu; cele cumpărate de tine au rămas aici. Îţi vor prinde bine. Brăţara şi ceasul sînt în sertăraşul toaletei. Despre diamantele care mi se cuvin, după prima împărţeală, nici nu mai vorbesc — ai fi, oare, în stare să mi le dai?... Rînjetul răutăcios al lui Ivo îi confirmă pe dată că nu se înşelase. Să-ţi rămînă drept despăgubire pentru cheltuielile de călătorie de pînă acum. Consideră că eu am închiriat iahtul, cu tine cu tot... pînă la Capetown. Cred că e cel mai avantajos contract pe care l-ai făcut în toată cariera ta. Adio!

Flaiano făcu o mişcare bruscă spre uşă.

— Căpitane, rosti cu glas tare Sandra.

Uşa se şi dădu în lături şi Callegari împreună cu inginerul înşfăcară geamantanul şi poşeta Sandrei. Zăvorul pocni, iar Flaiano rămase prostit, cu ochii holbaţi, pironiţi în lemnul lustruit al uşii, apoi sări ca ars, apucă de clanţă, dar îi dădu în aceeaşi clipă drumul şi începu să umble ca un nebun prin cabină, bolborosind cele mai abjecte injurii la adresa Sandrei. Năduşit, se trînti pe fotoliu, conectă ventilatorul şi îşi şterse faţa cu batista. Bîzîitul molcom şi adierea răcoroasă îl liniştiră treptat-treptat, iar cele două ţigări fumate una după alta plus un păhărel de coniac îi restabiliră echilibrul.

Flaiano îşi deschise biroul, scoase un plic şi o foaie de hîrtie galbenă, groasă, se gîndi puţin şi scrise:

„Către şeful poliţiei oraşului Capetown... Mă simt dator să vă previn că pe bordul iahtului meu s-au aflat, printre alţi pasageri, fosta actriţă de cinema Sandra Citti şi fostul locotenent al flotei militare italiene, Andrea Montuori. Am aflat că persoanele sus-menţionate, îndată după sosirea lor la Capetown, s-au ocupat cu cumpărarea clandestină a unor diamante furate, punîndu-se în legătură cu o bandă de hoţi şi contrabandişti din port. Le-am determinat pe sus-menţionatele persoane să părăsească iahtul meu, negăsind cu putinţă

a mai continua călătoria împreună. Totuşi, din lipsă de probe, nu am socotit posibil de a vă pune imediat în cunoştinţă de cauză, ceea ce regret. Prezenta scrisoare constituie încercarea mea de a-mi repara greşeala şi de a-mi linişti conştiinţa de cetăţean. Presupun că o percheziţie minuţioasă a lucrurilor doamnei Citti şi ale domnului Montuori va da la iveală diamantele, care vor constitui probele contrabandei, şi că cei doi criminali îşi vor primi pedeapsa meritată...“

Flaiano închise denunţul în casa de fier şi ieşi pe punte, fluierînd vesel. Sufletul îi clocotea de o bucurie răutăcioasă, triumfătoare. Cînd îşi închipuia cum Sandra şi Andrea vor fi înşfăcaţi de poliţia sud-africană, cunoscută pentru tenacitatea ei, începea să rîdă cu hohote. Frumoasă lună de miere vor mai avea cei doi... la puşcărie!

Căpitanul Callegari îi telefonă lui Andrea şi o conduse în oraş pe Sandra. Nici nu apucaseră să traverseze Edderly Street, că Andrea, radios, le şi făcea semne de pe trotuarul de vizavi. O porniră toţi trei spre Victoria Street, la Cesare şi Lea, dar trebuiră să-i aştepte vreo jumătate de oră în holul hotelului, pînă se întoarseră de la medic. Între timp Andrea fu pus la curent cu povestea diamantelor tăinuite, care nu produse asupra lui efectul aşteptat — nu-l mai interesa nimic în afară de Sandra, de la care nu-şi putea lua ochii, ba chiar tresări cînd Callegari, întîmpinîndu-i pe Cesare şi pe Lea, le strigă, cu glas voios:

— Ei, cum merge cu doctoraşii?

— Deocamdată merge, răspunse Cesare, de altfel, azi n-a fost decît o vizită preliminară, la asistent. Consultaţia cea mare e poimîine, joi, la profesor...

— Să-mi trimiteţi neapărat o cablogramă la Colombo, pe bordul „Aquilei“, despre felul cum decurg lucrurile. Îmi făgăduiţi? Azi e ultima noastră întîlnire. Diseară ne aprovizionăm cu apă şi combustibil. În zorii zilei ridicăm ancora.

Cesare îi jură că va face întocmai. Cînd căpitanul începu să le repete şi lor povestea cu Flaiano, prudentul Cesare propuse să meargă la ei în cameră. Controlă mai întîi cu grijă ferestrele şi draperiile, încuie uşa, apoi îi făcu semn căpitanului, care, indignat la culme, le povesti întîmplarea.

— Dumnezeule mare! Cine ar fi putut crede că Flaiano... Îl cunosc de mult, încă dinainte de formidabilul lui succes... Cum a putut să decadă moralmente pînă-ntr-atît?

— Mie mi se pare că succesul prea mare duce inevitabil la degradare. Numai oamenii extrem de tari sufleteşte şi bine orientaţi spre un ţel nu se lasă influenţaţi — fiind prea pasionaţi de ceea ce fac, nu-şi mai cocoloşesc succesul — cum o face un om de nimic, spuse liniştită Sandra care asistase la decăderea iubitului ei. De altfel acesta pregătise de mult terenul favorabil unei rupturi.

— Nu mai teoretizaţi, spuse Andrea care abia acum ajunsese să pătrundă adevăratul sens al celor petrecute, nu văd în asta nimic altceva decît o porcărie. Spune-mi, mai bine, Sandra, ce ai de gînd să faci de acum încolo ?

— Am să-mi vînd cele două inele ale mele şi colierul care are un smarald frumos. Banii obţinuţi îmi vor ajunge pentru biletul de avion pînă la Roma.

— Şi pe urmă ?

— Există un celebru fotograf suedez, Rune Hassner, preşedintele Uniunii fotografilor „Tio". Acum doi ani, la Roma, mi-a propus să...

— Ce nevoie ai s-o faci acum, Sandra, o întrerupse locotenentul, pietrele dumitale îţi vor da posibilitatea să trăieşti şi să călătoreşti zece ani de zile !

— Adevărat ?— Uitasem cu totul ! Zece, nu cred, dar cinci, da — prima parte din pradă care mi se cuvenea a rămas la el...

— O să-ţi dăm fiecare o treime dintr-a noastră, din cea pe care ne-ai adus-o acum. Fără dumneata, n-am fi avut niciodată parte de ea. Acum mă simt de-a dreptul milionar şi toată lumea e a mea ! exclamă voios Cesare.

— Tocmai asta dovedeşte că n-ai să fii niciodată milionar şi că habar n-ai de adevărata bogăţie. Primesc cu bucurie un ajutor prietenesc, dar să trăiesc pe socoteala unor prieteni — asta n-o pot admite ! Educaţie de modă veche, n-am ce-i face ! Dacă cineva înfruntă pentru mine o primejdie, mă scoate dintr-un impas, fie că m-am îmbolnăvit, fie că sînt atacată — atunci e altceva, dar să primesc bani, răpindu-i acelui om posibilitatea de a-şi realiza, să zicem, jumătate din planurile sale, sau a-şi asigura o viaţă tihnită — nu, asta nu pot admite ! Fiecare îşi urmează destinul pînă în clipa cînd şi-l alătură de cineva drag — aşa cum e cazul cu dumneata şi cu Lea... În sfîrşit, ai şi dumneata o situaţie ideală pentru un pictor — cînd artistul se poate consacra creaţiei şi-i poate dărui cîţiva ani fără să se gîndească la nimic altceva... decît la Lea...

— Cesare, Cesare! Lea se atîrnă de gîtul lui. Sandra spune oare adevărul? S-a împlinit ce visam în Napoli, orașul nostru înghețat?

— S-a împlinit... dar nu chiar așa. În viață toate se întîmplă altfel decît visăm. Mereu ne apasă noi griji, ne pîndesc nenorociri neașteptate.

Locotenentul dădu să spună ceva, dar se abținu.

Pregătindu-se să se ridice din fotoliu, căpitanul le spuse:

— Ei, bine că vă văd împreună — nu-i rea societatea. Eu trebuie să plec. Blestemat să fiu dacă nu mi se rupe inima că mă despart de voi toți. O să-mi lipsiți... În clipa următoare Lea și Sandra se și cocoțară fiecare pe cîte un braț al fotoliului în care ședea Callegari și își trecură mîinile pe după gîtul căpitanului.

— Pe cuvînt de onoare că îți dau lacrimile privind această scenă! își îngustă ironic ochii Cesare. Eu în locul dumitale l-aș lăsa baltă pe patron, de vreme ce și-a dat arama pe față. Ce-ai vrea mai mult decît atît?!

— N-am încotro! Nu-l pot părăsi nici pe Flaiano și nici „Aquila". Ia, dați-mi o clipă drumul, fetelor, că brațele voastre catifelate îmi tulbură mințile...

Rîzînd, Sandra și Lea se întoarseră pe divan.

Căpitanul își aprinse pipa:

— M-am uitat adineaori la voi și m-am îngrozit gîndindu-mă la Flaiano. Să știți că e chiar greu să-ți închipui ce poate să născocească un cap ca ăsta — în mintea lui ideile iau alt curs decît cel normal. Pe lîngă toate Flaiano mai suferă și de gelozie. De mult am observat cum îi urmărea pe Sandra și pe Andrea. Lăsați, nu tăgăduiți, că avem și noi ochi... Ce faceți dacă îi dă prin gînd să comunice poliției că aveți diamante asupra voastră? S-ar putea să fiți percheziționați chiar și în avion și atunci, gata acuzația de contrabandă și închisoarea, spre deplina satisfacție a lui Flaiano.

— Dar făcînd acest denunț nu dă și el de bănuit? Iar la proces îl vom da și noi în vileag, ripostă locotenentul.

— N-aveți decît să-l dați în vileag cît poftiți, cînd va fi la zece mile de aici, în altă țară. Timpul va trece, diamantele vor fi vîndute, iar scumpul nostru patron o să-și facă de cap în Polinesia, ferit de orice pericol.

— *Mamma mia*, cum spune Lea! Ești un om înțelept, căpitane! Dar ce trebuie să facem? Sandra se uită neputin-

cioasă în jur. Să trimitem diamantele prin poştă — nu se poate, să le ascundem — n-avem unde : pe Cesare şi pe Lea îi ameninţă acelaşi pericol !

— Asta aşa-i. Eu tocmai voiam să-i încredinţez locotenentului pietrele mele, pentru că mă cam tem de Flaiano şi de credincioşii lui acoliţi — Pietro şi Giulio — dar acum văd că nu se poate. Dimpotrivă — daţi-mi-le voi pe ale voastre, pe toate, şi am să le ascund pe iaht. Nu va şti de ele nici un suflet, iar la Colombo sînt liber. Acolo piaţa de desfacere a pietrelor preţioase e mare. Sau, poate că merită să continuu călătoria pînă în India, pentru a scăpa complet de pericol. Dacă aveţi încredere în mine — pot să le iau asupra mea să vi le păstrez, sau chiar să le vînd. Socot că m-aş pricepe s-o fac mai bine decît voi.

— Doamne, ce plan minunat ! Sandra îl sărută, mulţumindu-i din toată inima. Numai să nu constituie asta un pericol pentru dumneata...

— Am să fiu foarte prudent. Acum, ştiind cu cine am de-a face, voi şti şi cum să mă apăr. Desigur, dacă se întîmplă ceva cu iahtul — marea-i tot mare...

— Ei, aşa ceva nu poţi nici să prevezi, nici să preîntîmpini, răspunse cu sînge rece Cesare. Vom rămîne atunci cei ce am fost şi înainte de călătorie — nici mai mult, nici mai puţin. Ba nu, mai puţin, dacă te pierdem pe dumneata.

— Ba mai mult, pentru că ne-am împrietenit şi am învăţat multe în călătoria asta, adăugă Sandra.

Căpitanul se ridică, repartiză cu grijă pacheţelele cu pietre în buzunarele tunicii sale largi şi plecă de-a dreptul pe iaht. Cei patru tineri rămaseră să discute asupra evenimentelor senzaţionale pe care le trăiseră. După ce luară masa într-un restaurant ieftin, Lea se întoarse acasă, iar Sandra, Cesare şi locotenentul se duseră să vîndă smaraldul şi inelele. Numai pentru colier, Sandra căpătă de două ori mai mult decît se aşteptase să primească pentru toate bijuteriile ei. Probabil că adevărata valoare a smaraldului era foarte ridicată. Fata n-avea de unde să ştie că după secătuirea zăcămintelor din Ural, smaraldele atît de curate şi de un verde atît de specific, ca al ei, deveniseră o mare raritate.

Sandra rămase să doarmă în camera celor doi, iar a doua zi de dimineaţă se mută într-o cămăruţă de la ultimul etaj al hotelului cu vedere spre Grădina Botanică şi cartierul de parcuri al oraşului, de pe panta matahalei cubice şi întunecate a Muntelui Mesei.

Locotenentul Andrea se instală şi el la ultimul etaj în dimineaţa în care „Aquila“ ieşi din golf.

Profesorul Van Henen crezu necesar să ceară pentru Lea un consult suplimentar. Cesare n-o lăsa nici o clipă singură, aşa că Sandra şi locotenentul aveau posibilitatea să rămînă tot timpul împreună — de capul lor. Hoinăriră neobosiţi prin frumosul oraş, făcură cîteva mici excursii prin împrejurimi şi o ascensiune pe Muntele Mesei.

Aleile străjuite de stejari seculari erau încă neatinse de toamnă, doar frunzele căpătaseră nuanţe de aramă. Sute de veveriţe se zbenguiau prin crengile lor, făcînd provizii de ghindă. Aceste mici făpturi nu se temeau de loc de oameni şi sporovăiau de mama focului pe limba lor, luîndu-se la harţă cu porumbeii.

Cei doi tineri se duseseră şi la teatrul Bantu unde văzuseră un balet şi o operetă ruritană, cu artişti „de culoare“. Naturaleţe, glasuri minunate, grave şi melodioase ; îndrăcite dansuri în care superbele corpuri ale artiştilor dezvăluiau o viaţă arzătoare, aparte, necunoscută europenilor. Sandra era de-a dreptul cucerită.

— Cum se poate una ca asta ? repetă ea arătînd spre tăbliţele agăţate de vagoanele tramvaielor din afara oraşului, cu inscripţiile în limbile *afrikaans* [9] (olandeză) şi engleză : *„Ni blankes“* — „Nu pentru albi“ ! Aceleaşi inscripţii le găseai şi la uşa toaletelor, pe cînd restaurantele şi magazinele mai răsărite anunţau dimpotrivă că sînt „numai pentru europeni“.

— Şi asta în plin secol douăzeci, după ce fascismul a fost nimicit !

— Cine ţi-a spus, Andrea, că a fost nimicit ? Au fost nimicite trei state fasciste, dar se nasc altele, sub altă întruchipare, sub altă lozincă politică. Peste tot, însă, e acelaşi lucru — clase, grupe, pături dominante — oricum le-ai numi — care şi-au luat dreptul de a înăbuşi părerile şi dorinţele tuturor celorlalţi, de a le impune, sub formă de legi şi programe politice, un nivel inferior de trai... care fac totul după bunul lor plac... şi dacă vrei, un fascist tipic e chiar Flaiano al nostru. Cîţi dintr-ăştia n-am întîlnit aici la balul acela monden ? Susceptibilitatea şi trufia cucoanelor de aici manifestată faţă de oamenii de culoare sînt, într-adevăr, de neconceput. Orice nulitate din Europa, care la ea în ţară nu face nici doi bani, e aici cu atît mai pretenţioasă, mai neobră-

zată şi mai intolerantă, cu cît se simte mai prejos decît reprezentanţii cu adevărat înzestraţi ai celorlalte rase neprivilegiate. De altfel nici nu e nevoie să apelăm la deosebirile de rasă — acelaşi fenomen se întîmplă şi în Europa, între păturile privilegiate şi cele de jos, bineînţeles, întrucîtva mascat, pentru că acum nu mai e la modă ; aici însă — totul se face pe faţă şi în plus cu o insolenţă detestabilă.

— Visurile mele nu se refereau numai la Polinesia, ci şi la Capetown — un oraş minunat, în drumul spre Orient — mărturisi locotenentul. Şi, nimic de zis, oraşul e frumos. Dar îmi e dezagreabil din pricina tensiunii excesive care se simte aici : unii, pentru că se aşteaptă într-una să fie pedepsiţi, iar ceilalţi pentru că vor trebui să ceară pedepse şi să pedepsească.

Andrea cuprinse cu un gest al braţului întregul gigantic amfiteatru al Capetownului.

— Acolo, mai sus decît toate locuinţele, sînt palatele bogătaşilor, cu parcuri, cu grădini întinse. Ceva mai jos — vile mici cu grădiniţe — ale slujbaşilor şi profesioniştilor prosperi. Iar şi mai jos — case mari cu apartamente de închiriat, pentru masa mijlocie a populaţiei albe şi în mică măsură a celei de culoare. Treapta următoare — străduţe înguste şi pline de praf cu case micuţe în jurul geamiilor — acolo trăiesc indonezienii, indienii şi ceilalţi presupuşi „de culoare". Iar jos de tot, pe nisipurile ţărmului, unde vîntul neîntrerupt învîrtejeşte praful şi gunoaiele, sînt aşezările africanilor — „drojdia". Sînt convins că dacă s-ar face numărătoarea — sus de tot ar fi de o mie de ori mai puţină populaţie decît jos — iată cum arată în realitate tabloul organizării societăţii. Cred că marile oraşe ale Europei sînt cu mult mai democratice, măcar ca aspect.

— O nu, nu ! ripostă cu patimă Sandra. Pe străzile noastre domneşte acea infernală goană de automobile, care, după cum mi se pare mie, se îneacă de ură împotriva pietonilor, iar aceştia — împotriva automobilelor. Mulţimea, fără nume şi fără chip, forfoteşte grăbită, blocurile mari sînt înţesate de oameni, îngrămădiţi în încăperi scunde şi sufocante, încovoiaţi deasupra unor mese sau strunguri, făcînd o muncă monotonă şi plictisitoare. Iar seara — goana după distracţii : vacarmul muzicii ritmate cu urlete şi pocnete, mirajul cinematografului, ecranele albăstrui ale televizoarelor care filtrează insinuanta lor otravă. Apoi, sute de mii de oameni se afundă în cîrciumi, vărsîndu-şi amarul în alcool ; alcoolul

potoleşte spasmul nervos al nerăbdării şi stîrneşte speranţele; speranţele însă nu se-mplinesc şi nu se vor împlini niciodată. Pe nesimţite traiul devine tot mai greu şi mai mizer, iar omul, care năzuieşte spre ceva, constată că i-au fost înşelate năzuinţele. Apartamentul pe care l-a aşteptat cîţiva ani de zile nu e decît o cutiuţă ieftină; cîştigul, ca şi înainte, nu-i asigură îndeplinirea nici a celor mai modeste dorinţi; copiii au devenit o povară şi o grijă, nu o bucurie şi un sprijin. Şi atunci, se ridică în faţa omului un uriaş semn de întrebare: pentru ce?

— Şi dumneata, şi eu trăim în astfel de oraşe enorme!

— Şi ştii de ce?

— Nu!

— Ceva din însăşi atmosfera oraşului ne stimulează şi nu ne îngăduie să lenevim; asta se datorează — cine ştie? — posibilităţilor ascunse în comorile de cultură ale lumii noastre, concentrate, fireşte, în oraşele mari.

— Probabil că dumneata ai dreptate, dar pe mine, ca militar, mă îngrozesc oraşele gigantice. În cazul unui război nuclear ele ar deveni nişte monstruoase curse de şoareci, şi n-ar strica de loc ca guvernele să reflecteze asupra acestei chestiuni. Nu mă refer la catastrofa iminentă ce s-ar produce în cazul unui război racheto-nuclear. S-ar părea că această mulţime, acest furnicar de oameni au fost anume adunaţi la un loc pentru a fi seceraţi de o moarte cumplită şi fulgerătoare. Nu! Asta să nu se-ntîmple niciodată! Şi totuşi fiecare metropolă, cum ar fi Parisul, Tokio, New Yorkul sau Londra sînt aidoma unor vîltori care înghit un volum uriaş de apă — în speţă vreau să zic alimente şi combustibil în cantităţi pe care noi nici nu ni le putem închipui. Şi dacă survine cumva o cît de scurtă întrerupere în transporturi, în buna funcţionare a comunicaţiilor, a complexelor de deservire, oraşul se preschimbă într-o imensă capcană a morţii. Foamea, setea (mai cumplită decît în deşert) pot duce la pierzanie nenumărate vieţi.

— Vîltoare e o imagine foarte plastică. I-am mai putea spune coşul unei mori care preschimbă tot ce a înghiţit într-un produs uman inferior — specimene degenerate care se depărtează tot mai mult de acel ideal al omului din vechime, aşa cum ne-am obişnuit să-l vedem în operele de artă, în operele gîndirii veacurilor trecute. Nu, adevăratele oraşe ale viitorului trebuie să fie alcătuite din case mici ca astea, înconjurate de grădini, oricît de mult spaţiu ar ocupa ele. Şi

dacă nu rezolvăm problema oraşelor şi a transporturilor, toată civilizaţia noastră se va duce pe apa sîmbetei ; de la o generaţie la alta se vor naşte oameni tot mai neputincioşi, inapţi pentru o muncă serioasă, oricare ar fi ea.

— Dumneata, Sandra, ar trebui neapărat să scrii, constată, impresionat, locotenentul. Ai deveni un bun publicist.

— Nu ştiu. Azi sînt pur şi simplu în vervă. Poate că o datorez celor patru zile de totală libertate petrecute aici la Capetown. Meseria de bucătar pe iaht m-a cam obosit.

De cînd fugise de pe iaht, Sandra se schimbase mult. Aşa cum arăta acum, cu rochia ei de culoarea teracotei deschise, cu o broderie de fulgere aurii colţurate, cu fustă largă, părea o tînără studentă care îşi luase pentru prima oară zborul din cuibul părintesc, într-o călătorie îndepărtată.

Părul ei bogat, arămiu, adus spre spate, îi lăsa descoperită urechea dreaptă, căzînd în şuviţe rebele peste sprînceana stîngă — nu era pieptănat după ultima modă, ceea ce ilustra afirmaţia Sandrei, cum că o femeie cu bun-gust nu se lasă niciodată dominată de tiraniile modei, şi nu poartă decît ce-i stă bine.

Colţurile gurii ei roşii cătau în sus, ascunzînd parcă zîmbetul ironic al unei fetiţe cuminţi, care nu catadicseşte, în faţa celor mari, să-şi dea în vileag simţămintele. Pe claviculele ei drepte, uşor proeminente, aluneca un şirag de mărgele africane, ieftine ; ele accentuau linia frumoasă a gîtului prelung, cu nimic mai prejos de al fermecătoarelor negrese, care aruncau priviri aprobatoare spre tînăra fată albă.

Chiar şi înainte, cînd toţi patru se plimbaseră, seara, pe străzile Capetownului, locotenentul observase că partenerele lor nu atrăgeau numai atenţia bărbaţilor, ci şi a cucoanelor, cu mult mai puţin binevoitoare, care cercetau rochiile simple ale celor două italience — rochii croite după gustul infailibil al urmaşelor lumii vechi.

Locotenentul şi Sandra ajunseră pe jos la hotel, apoi se despărţiră, luînd-o fiecare spre camera sa. Cîteva minute mai tîrziu, Andrea ridică receptorul. Sandra îl ruga să vină imediat la ea.

— La mine s-a făcut percheziţie ! îl întîmpină Sandra tulburată.

Locotenentul îşi roti privirea prin cameră.

— O, a fost minuţios făcută, îi ghicise ea gîndul. De pildă, biletele din despărţitura asta a genţii le-am găsit îm-

păturite puţin altfel, sau capacul pudrierei, în care îmi pun cerceii, l-am găsit răsucit altfel de cum l-am închis ultima oară. Sau... Ce mai, au scotocit peste tot, au umblat şi la lustră — spre nenorocul lor camerista noastră o şterge rar de praf şi, vezi, aici e o „pată de curăţenie“ la marginea sticlei.

— Jur pe madona că ar trebui să lucrezi la serviciul secret !

— Lasă gluma, Andrea, e vorba de ceva serios !

— Nicidecum. Înţeleptul nenea Callegari ne-a scăpat de nişte groaznice neplăceri. Vino, te rog, la mine şi împrumută-mi şi mie puţin din spiritul dumitale de observaţie.

Presupunerile locotenentului se adeveriră. Carneţelul cu însemnări lăsat de el în fundul sertarului mesei era deplasat mai în faţă, iar sertarul nu era împins pînă la refuz — greşeală de neiertat pentru un marinar.

— Am impresia că la un moment dat s-au speriat de ceva, clătină din cap locotenentul ; poate că ne-am întors noi puţin prea devreme. Am aici cîteva însemnări referitoare la drumul parcurs, lista de cheltuieli — pesemne că se pregătiseră s-o copieze sau s-o fotografieze. În fond, n-au decît să-şi facă meseria, să ia cunoştinţă de bugetul meu personal, care nu cred să le fie de vreun ajutor.

— Dar Cesare şi Lea ? îşi aminti Sandra. Să mergem la ei, cred că s-au întors. Dacă ne-au percheziţionat numai pe noi, înseamnă că dumneata şi căpitanul aţi avut dreptate — e mîna lui Flaiano !

Îl găsiră pe Cesare aşezat într-un fotoliu. Din baie se auzea plescăitul apei şi glasul Leei care cînta. Somnolenţa şi lipsa de chef a pictorului se risipiră ca prin farmec cînd acesta află despre percheziţie. Sări în sus ca împins de un resort şi, timp de cîteva minute, controlă geamantanele, masa, dulapul şi cele mai ascunse unghere ale camerei.

— Alarmă falsă, spuse el începînd să se liniştească. Nu cred că memoria mea vizuală să fie mai prejos decît a Sandrei, dar eu nu văd nici cel mai mic indiciu. Nu, Flaiano v-a făcut acest serviciu numai vouă...

— Prietene Cesare, ia dă-mi, te rog, foaia cu coordonatele semnului scufundabil. Acum sînt curat în ochii poliţiei şi n-au să mă mai plictisească, pe cînd vouă, poate că nu v-a venit încă rîndul.

— Nu cred. Ei îşi dau seama că, percheziţionîndu-vă pe voi, s-au demascat şi ne-au făcut atenţi şi pe noi. Percheziţia

trebuia făcută concomitent la toţi. Sau îşi închipuie că au de-a face cu nişte proşti ?!

— Desigur că dumneata ai dreptate : victimele bănuielii nu sîntem decît Sandra şi cu mine. Totuşi, dă-mi foaia. Eu am s-o port la mine şi am s-o duc de aici pentru că noi o să plecăm înaintea voastră, nu-i aşa ?

— Cine ştie ? Chipul pictorului se aspri, vădind îngrijorare. Cu medicii ăştia de aici nu se prea văd rezultate... Ei nu sînt în stare... eu văd că... Cesare îşi curmă vorba. Lea ieşise din baie înfăşurată într-un halat galben. Nimic din făptura ei — întruchipare a sănătăţii — nu trăda boala. Numai o privire atentă ar fi observat o expresie ciudată în fundul ochilor ei — ceva obscur, fie teamă, fie încordare — o dovadă abia perceptibilă a tulburării minunatei armonii care trebuie să existe între un corp sănătos şi un psihic normal. În reţeaua neînchipuit de complexă a activităţii conştiinţei şi memoriei intervenise ceva. Boala asta era oare vindecabilă ? Va putea oare fi restabilit acel echilibru care, din fericire, pentru omul sănătos nu constituie o problemă ? Oare Lea cea aprigă şi neînfricată a dispărut pentru totdeauna, va fi oare sortită să-şi trăiască viaţa obsedată de această întunecare a minţii, despre care vorbea cu atîta spaimă ?

— Cesare, dă-mi o ţigară, ceru Lea, după ce o sărută pe Sandra. Mă conformez obiceiului de aici : aici toţi se sărută, fie că îşi dau bineţe cînd se întîlnesc, fie că se despart, pe stradă, la teatru — aşa fac chiar şi femeile cu bărbaţii. Numai aşa, ca o politeţe ! explică ea, surprinzînd surîsul viclean al lui Cesare. Voi abia acum aţi venit ? Mîncăm împreună ?

— Nu, noi am şi luat masa, dar ieşim din nou, răspunse Sandra. Printr-o înţelegere mută, hotărîseră să nu-i spună nimic despre incursiunea agenţilor poliţiei.

Cesare, care răsfoia ziarele de seară, scoase deodată o exclamaţie de mirare.

— Iarăşi corăbiile noastre ! Uitaţi-vă pe pagina a doua. Profesorul Botsma, de la Universitatea din Stellenbosch, istoric de vază, cunoscător al antichităţii, afirmă că epavele corăbiilor descoperite de scafandrii italieni, în preajma coastei Africii de Sud-Vest, nu reprezintă altceva decît flota naufragiată a lui Alexandru Macedon !

— Ce scorneală o mai fi şi asta ?

— Ba nu, observaţia e serioasă şi trebuie să adaug că profesorul, oricine ar fi el, nu aruncă vorbe în vînt. Ia ascultaţi :

„Istoricii au stabilit de mult, că Alexandru Macedon, cu puţin înaintea morţii, a ordonat construirea unei flote gigantice de opt sute de corăbii. Cîteva zeci de mii de bărbaţi şi femei, toţi tineri — meseriaşi şi cultivatori de pămînt — urmau să întemeieze o colonie grecească pe pămînturile noi cucerite în India. Flota era comandată de diadohul Nearh — unul dintre cei mai apropiaţi tovarăşi de arme ai lui Alexandru — care o şi pornise cu flota spre destinaţie. Între timp, Alexandru îşi curmase brusc expediţia norocoasă în India (trecuse Indul) şi se întorsese în noua sa capitală, Babilonul, unde a zăcut bolnav o vreme şi apoi a murit. La împărţirea pămînturilor între diadohi, Nearh a primit flota împreună cu toţi oamenii şi trupele respective, cu scopul ca pămînturile cucerite de ei să alcătuiască o împărăţie a lui, aparte.

În privinţa soartei pe care a avut-o flota lui Alexandru Macedon, părerile savanţilor sînt împărţite. Unii, cu mare autoritate în materie, susţin că flota a fost concentrată la ţărmul Levantului şi că după ce Nearh a părăsit-o pentru a fi prezent atît la căpătîiul comandantului său bolnav, cît şi la împărţire, flota s-a împrăştiat prin Marea Mediterană. Alţii, cărora mă alătur şi eu, sînt de părere că flota destinată supunerii Indiei n-a putut fi construită în Marea Mediterană, ci că a fost făurită în Golful Arabiei din Marea Roşie şi că cifrele de opt sute de corăbii cu o sută cincizeci de mii de oameni au fost mult exagerate în naraţiunile ulterioare. Eu apreciez numărul de vase la aproximativ trei sute şi presupun că flota de sub comanda lui Nearh străbătuse Marea Roşie şi intrase în Golful Persic în momentul cînd comandantul flotei a primit vestea despre boala grea a lui Alexandru. După împărţeală, Nearh şi-a îndreptat armada nu spre India, ci a hotărît să înconjoare Libia (Africa) şi să intre în Marea Mediterană dinspre apus, după ce va fi supus bogatele pămînturi aflate la sud-vest de Coloanele lui Hercule, descoperite de navigatorul Hannon.

Istoriograful Harold Gledwin socoteşte că Nearh a plecat în India, apoi în Indonezia şi a ajuns la ţărmurile Americii de Sud, iar că oamenii destinaţi să colonizeze pămînturile noi au pus temeliile culturii popoarelor inca *şi* maya. *O astfel de presupunere este cu totul inadmisibilă. Nu mai*

precizăm că elementele de cultură amintite n-au nimic comun cu cea elenistică, lăsată de Alexandru pretutindeni în Asia, iar din simplul calcul al termenelor de navigare, rezultă că nişte corăbii de lemn n-ar fi putut rezista un timp atît de îndelungat în mările tropicale în care lemnul, neprotejat de nimic, este repede distrus de cari. Cu mult mai verosimil este că Nearh, încercînd să ocolească Africa, a pierit fără urmă lîngă coasta de sud-vest a continentului ; asta de altfel şi explică totala lipsă de informaţii istorice asupra soartei flotei şi a lui Nearh însuşi. Micuţele corăbii eline se salvau de obicei de furtuni, apropiindu-se de maluri, dar în dreptul Ţărmului deschis al Scheletelor n-au putut găsi un refugiu, şi toată flota a pierit, pînă la ultimul vas, iar oamenii care au izbutit să se salveze şi-au găsit moartea în pustiul lipsit de apă al acestui ţărm neprimitor.“

Cesare citi articolul pînă la sfîrşit, ascultat cu toată atenţia de prietenii lui.

— E un om cu vaste cunoştinţe ! încheie aprobator pictorul. Nu degeaba m-am mirat că aceste vase mi se păreau, nu ştiu de ce, cunoscute. Apoi şi amforele...

— Ce tot spui tu, Cesare, se miră Lea. Vorbeşti de parcă tu ai fi descoperit corăbiile acelea ! Dar — n-are importanţă — problema e foarte interesantă şi aşa !

— Mai e un articol, îşi aminti Cesare. Un alt specialist, de astă dată geologul Kane de la Universitatea Witwatersrand din Johannesburg îl susţine pe acest istoric. El combate obiecţia principală — cum de au putut să se păstreze timp de două mii şi mai bine de ani nişte corăbii într-o zonă de brizanţi. Geologul susţine că aceste corăbii s-au scufundat la o adîncime cu mult mai mare, inaccesibilă valurilor, însă ridicarea totală a malului Deşertului Namib a readus regiunea flotei scufundate la o adîncime accesibilă scafandrilor şi că acest fenomen s-a produs foarte recent. De-a lungul întregii coaste s-a înregistrat apariţia a numeroase recife, altădată aflate la mari adîncimi.

— Chiar aşa este ! nu se putu stăpîni Andrea. Îţi aminteşti, Cesare, că ne-ai şi vorbit despre acea stranie lipsă de viaţă a stîncilor submarine, acolo unde se aflau corăbiile — ba aceeaşi impresie ne-o dădea toată zona.

— Ce ciudat, parcă aţi fi nişte conspiratori, se bosumflă Lea. Parcă aţi fi fost acolo şi mie nu vreţi să-mi spuneţi ! Nu

ştiu de ce, dar Cesare îmi tot ascunde ziarele, am observat eu. E vorba de un secret sau de o surpriză?

— De o surpriză, scumpa mea! Dar toate astea nu sînt decît glume stupide. Mă duc să mă spăl şi pe urmă cinăm. Sandra şi Andrea trebuie să se ducă la un concert.

CAPITOLUL 5

Trenurile care plîng

Concertul ales de Sandra avea loc într-o mică grădină, cu vederea spre mare. Noaptea de toamnă, surprinzător de caldă, fără lună, fără vînt, crea o atmosferă de linişte oarecum în dezacord cu ciudatul program al concertului, alcătuit din bucăţi tragice, anume parcă pentru auditoriul african. Şi, într-adevăr, africanii care alcătuiau în majoritate publicul, atît de muzical din fire, ascultau nemişcaţi, ca şi cum vraja muzicii i-ar fi preschimbat în statui de marmoră neagră, de bronz întunecat sau de aramă.

Orchestra, nu prea mare, cînta cu extremă precizie şi cît se poate de armonios, supunîndu-se celui mai mic gest al dirijorului, un francez brun, plin de temperament.

Peste capetele plecate ale ascultătorilor „de culoare" se revărsă într-o cascadă de sunete o simfonie la fel de impetuoasă, năprasnică, plină de dramatism ca însăşi existenţa lor. În vremea asta oraşul îşi trăia viaţa lui nocturnă în strălucirea reclamelor şi a vitrinelor, în zgomotul străzilor, ca şi cum vraja muzicii l-ar fi transformat într-un decor al realităţii. Simfonia îi era cu totul necunoscută Sandrei.

După o scurtă pauză, în partea a doua a programului fură executate dansurile simfonice ale lui Rahmaninov. Chemări neliniştite, alternînd cu murmure sumbre şi ritmate. O galopadă turbată prin stepele nocturne, un vîrtej nebunesc, povara prizonieratului, tristeţe şi neputinţă în strigăte şi cîntec. O ultimă luptă, şi apăsătoarea resemnare.

Spre apus, dincolo de arcul luminat al golfului şi al cheiurilor portului se zărea oceanul întunecat îmbinîndu-se cu cerul în depărtarea fără de sfîrşit. Numai luminiţele navelor şi ale unor constelaţii necunoscute se luptau cu întunericul ce cobora peste oraş.

Andrea îşi arunca mereu privirea spre Sandra, luminată de reflexele sărace ale rampei. Stătea dreaptă, uşor încordată,

toată numai auz, cu buzele întredeschise. Trăsăturile feţei pe care i le cunoştea pînă în cele mai mici amănunte i se păreau chinuitor de frumoase. Poate n-a sosit încă timpul să-i vorbească despre dragostea lui. Dar Sandra — şi fără de asta — o ştia. Îşi spuse că, dacă i-ar mărturisi dragostea — ar obliga-o la un răspuns. Îi venea însă foarte greu să se stăpînească. Îi luă încetişor mîna stîngă pe care şi-o ţinea pe genunchi şi o duse la buze. Pe neaşteptate Sandra îi răspunse strîngîndu-i uşor degetele.

O atrase atunci spre el galeş, dar cu putere. Ea îşi apăsă o clipă obrazul de umărul lui, apoi se retrase hotărîtă pe locul ei. Andrea îi apucă din nou mîna, şi nu-i mai dădu drumul pînă la sfîrşitul concertului, mîngîind-o cu duioşie, sărutîndu-i pe furiş degetele lungi şi subţiri, cu pielea acum asprie.

De îndată ce se stinseră ultimele sunete ale viorilor, Sandra se ridică şi, fără un cuvînt, se îndreptă spre ieşire. Oarecum descurajat, Andrea o urmă, nu fără a observa privirile stăruitoare cu care o petreceau bărbaţii.

O luară încet, alături, cotind pe prima stradă întîlnită ca să se piardă de mulţimea „de culoare" întotdeauna atît de veselă şi zgomotoasă.

— N-am voie să ascult astfel de bucăţi, spuse Sandra după o lungă tăcere. Urmărită de muzica lor, am impresia că merg pe marginea unei prăpastii, gata-gata să mă prăbuşesc în gol. Nu, să mă înţelegi bine, nu mă gîndesc la moarte, ci că aş putea comite vreo faptă necugetată pentru care va trebui să plătesc, aşa cum a exprimat-o muzica...

— Şi eu care credeam că voi, actriţele, aveţi darul de a vă metamorfoza, punînd astfel stavilă loviturilor vieţii, spuse marinarul, dîndu-şi pentru prima oară seama de puterea dragostei lui pentru Sandra. În timpul concertului erai una, iar acum eşti alta...

Oprindu-se din mers, Sandra se uită ţintă în ochii lui. Apoi privirea i se mai îmblînzi, şi, cu toate că lumina rarelor felinare de pe stradă era slabă, Andrea citi în ochii ei o duioasă ironie.

— Dragă Andrea, încetează de a-ţi mai închipui că sînt o mare actriţă! Nu sînt decît un model bun, care juca destul de mediocru, aşa cum ar putea-o face orice femeie, dacă nu e un monument de dizgraţie şi prostie. De fapt eu n-am nimic comun cu cariera actoricească — a fost un pas greşit. M-a costat scump, dar m-am învăţat minte.

Andrea surîse neîncrezător. Sandra îl luă de braţ şi se lipi uşor de umărul lui, căutînd să-şi potrivească pasul dansant cu mersul lui apăsat de marinar.

— Dragul meu, poate că într-o zi ai să binecuvîntezi soarta că n-am devenit artistă.

— Asta în ce caz ?

— Dacă... în sfîrşit... Sandra se fîstîci o clipă, apoi reluă, vorbind repezit : Dacă nu eşti înzestrat cu un talent formidabil, ieşit din comun, care apare poate o dată la o generaţie, drumul spre culmile artei e greu şi necruţător. Aşa-i la noi şi, probabil, la fel e pretutindeni. Iar o femeie, fie ea chiar foarte talentată — ca să ajungă o mare actriţă — va trebui pe parcursul anilor să piardă atît de mult din firescul ei, încît va înceta de a mai fi femeie şi va rămîne numai actriţă. Nu-i departe de adevăr zicala că oamenii talentaţi n-au inimă.

Locotenentul se opri brusc, şi, şoptindu-i numele, prinse în încleştarea braţelor sale puternice trupul Sandrei. Cu respiraţia întretăiată, tînăra femeie îi cuprinse gîtul, genele-i lungi îi ascunseseră ochii. Se treziră la realitate abia cînd un grup de oameni veseli apăru la capătul opus al străzii.

— Doamne, ce neruşinaţi sîntem ! îngăimă Sandra netezindu-şi părul şi potrivindu-şi rochia. Într-un oraş străin ! Acum vom fi duşi la închisoare, pe motiv că unul dintre noi doi e o bestie „de culoare“ care încearcă să ademenească un îngeraş „alb“.

— Dar văd că te-a băgat în sperieţi poliţia de-aici ! Nu-ţi fie teamă, doar eşti cu mine ! rosti grav Andrea, căutîndu-i privirea. De prea multă iubire îşi simţea inima zvîcnind în piept, greu, dureros. Sandra se depărtă de el şi clătină din cap :

— Nu trebuie, dragul meu. Aşteaptă şi am să-ţi explic tot. A sosit timpul să stăm serios de vorbă.

Cei doi tineri o luară pe o alee întunecoasă, între două şiruri de căsuţe adormite. Undeva spre dreapta şi în faţă se auzea zgomotul trenurilor electrice de pe linia „Capetown-Simonstown“, sfîşiind noaptea cu ciudatele lor sirene plîngăreţe, asemeni unor gemete omeneşti.

— N-o să-ţi fie ruşine cu mine dacă am să... merg desculţă ? M-am obişnuit să umblu astfel pe puntea vasului „Aquila“, în timp ce călătoream pe mare... Aş vrea să

merg acum pînă departe-departe, aşa desculţă. Aici e întuneric şi n-o să se vadă că te fac de rîs.

Sandra îşi smulse pantofii din picioare. Paşii ei pe strada prăfuită îi părură lui Andrea nemaipomenit de uşori, de parcă fata ar fi plutit în aer. Neputîndu-se stăpîni, o îmbrăţişă, dar ea se eliberă din nou, de astă dată mai energic.

— Am înţeles, rosti înfundat marinarul, îl iubeşti încă!

— Pe cine, pe Flaiano? O-o, nu! Dar înţelege-mă, Andrea, nu pot aşa. Trebuie să stau o vreme singură, să mă descotorosesc de tot ce s-a prins de mine, să devin o altă Sandra, aşa cum mi-am dorit — şi nu cum am devenit prin forţa împrejurărilor. Înţelege asta, Andrea!

— Atunci de ce să respingi sprijinul şi... dragostea mea?

— Le resping? Nu! Te-aş ruga însă mult să-mi laşi puţin răgaz, să nu mă zoreşti.

— Să nu te zoresc să accepţi dragostea unui simplu marinar, care n-a săvîrşit în viaţa lui nimic deosebit?

— Mă doare cînd te aud vorbind astfel, atît de puţin corespunde ce spui cu imaginea ce mi-am făcut-o despre dumneata, Andrea. De cum încep discuţiile despre „simpli" marinari, funcţionari, mecanici, îmi vine să cred că...

— Ce anume?

— Nimic, n-are nici o importanţă! Îmi vine să cred că în omul acela există o incertitudine interioară, o lipsă a integrităţii, că el încearcă să se agaţe de ceva şi să arunce vina pe umerii altuia.

— Şi ce ai vrea?

— Să vină acela care va accepta femeia aşa cum i s-a înfăţişat, aşa cum a modelat-o viaţa şi cum s-a modelat ea însăşi şi nu o făptură pe care dumnezeu a livrat-o după o comandă specială. Şi dacă ar vrea s-o vadă altfel, mai feminină sau mai băieţoasă, atunci să fie el în stare s-o transforme!

— Şi mulţi te-au... transformat după placul lor? întrebă Andrea cu glasul sugrumat, neplăcut auzului.

Sandra se întoarse spre el cu o mişcare atît de fulgerătoare, încît îşi pierdu o clipă echilibrul. Privindu-l ţintă în ochi, nici nu-şi dădea seama că îşi apasă mîna pe inimă aidoma unui om rănit. Ce se întîmplase cu sensibilul şi bravul ei cavaler? De unde această grosolănie gratuită şi neaşteptată? Sau este inevitabil ca toate să meargă bine numai pînă la limita dincolo de care bărbatul dispare

ca individualitate şi devine doar întruchiparea impersonală a sexului său ? Chiar şi bunul Andrea ?

Locotenentul îşi dădu desigur seama că Sandra se simte amarnic jignită, dar nu mai era în stare, aşa cum făcuse acum cîteva minute, s-o ia de mînă şi să-i ceară iertare. Părea că toată gelozia acumulată în timpul navigării pe „Aquila", care-l chinuise de multe ori, a explodat în această clipă. Simţind cum se rup unul cîte unul firele care aparent îi apropiaseră pentru totdeauna, Andrea murmura cu încăpăţînare :

— Nu vreau să ştiu decît adevărul.

— Adevărul e în funcţie de modul cum caută să-l înţeleagă fiecare din noi. Pentru cel care iubeşte, e unul, pentru cel care urăşte, care e bănuitor — altul !

— Pînă acum am ştiut că adevărul nu poate fi decît unul.

— Dragul meu marinar, nu eşti decît un copil ! De îndată ce am devenit *„Miss Roma"* m-am pomenit înconjurată de tot felul de crai experimentaţi : regizori de filme, ziarişti, fotografi sau oameni care nu făceau nimic şi care se consacraseră carierei de cuceritori ai fetişcanelor de felul meu — fetişcane care abia înfloriseră căpătînd ceva din frumuseţea diavolului.

— Ce fel de expresie cinematografică o mai fi şi asta ?

— N-are nici o legătură cu cinematograful. Francezii spun de cineva că are *„la beauté du diable"* atunci cînd o fată e în plină înflorire, proaspătă şi plină de viaţă. Asta se întîmplă de obicei la optsprezece ani. Acest gen de frumuseţe produce un efect copleşitor asupra bărbaţilor, mai ales asupra celor vîrstnici. Şi probabil că această figură de stil a apărut în evul mediu. Acum şase ani m-am înscris la seminarul de pe lîngă catedra de istorie antică, am căpătat „frumuseţea diavolului" şi o dată cu ea şi titlul de *„Miss Roma"*. N-am fost niciodată nici *flashy* [10] nici *easy lay* [11], cum se exprimă americanii, dar desigur că n-am putut rezista unor atacuri deosebit de iscusite. Totul s-a desfăşurat potrivit programului obişnuit. Un regizor, începutul carierei cinematografice, eşecul, munca de ghid cu turiştii străini, apoi Flaiano...

Sandra tăcu. În noapte se auzi din nou vuietul jalnic al trenului electric.

— Desigur că ar fi mai bine dacă fetele ar învăţa din copilărie şcoala vieţii şi a iubirii, reluă Sandra. Am face

alegeri mai juste, ne-am da mai bine seama de realitate. Astăzi mi se par de-a dreptul ridicole obişnuitele procedee ale cuceritorilor de inimi. Pălăvrăgeala despre singurătate, despre sufletul neînţeles, pretenţia de a apare învăluit în mister, debitarea unor minciuni despre nişte aventuri extraordinare. Poveştile despre iubirile înflăcărate au fost născocite încă din vremea vechiului Egipt şi repetate pe diferite tonuri în toate limbile globului. Şi lucrul principal îl constituie specularea celei mai sensibile strune a sufletului feminin — mila. Compasiunea stîrnită cu tact şi la momentul potrivit a dus la pierzanie mai multe femei decît toate celelalte şiretlicuri masculine.

— Ţi-e mai puţin milă de mine decît, de pildă, de Flaiano ?

Sandra rămase ca trăsnită.

— Cum de nu ţi-e ruşine să vorbeşti aşa ? Oare...

— Dacă dragostea mea te stinghereşte, mă pot retrage !

— Andrea ! În glasul Sandrei răsună un accent de deznădejde ce nu-i era proprie.

Andrea, bosumflat, tăcu tot timpul pînă cînd ieşiră pe şoseaua largă, străjuită de două şiruri de stejari şi platani. Plînsetul trenurilor se auzea acum mai sfîşietor, scoţînd-o pe Sandra din sărite.

Se opri ca să-i explice încă o dată cît e de obosită de veşnicele insistenţe ale bărbaţilor, de manifestările primare — curente în lumea filmului, la Roma — cît e de sătulă de tot ce a văzut în aceşti ultimi patru ani de viaţă. Să-i destăinuie cît se gîndise la strînsa lor prietenie, spunîndu-şi că apropierea lor nu va începe cu obişnuitele sărutări, ci că vor porni de-a dreptul, umăr la umăr, spre o viaţă mai liberă şi mai luminoasă... Însă Andrea era atent la o maşină care gonea pe şosea şi-i făcu şoferului semn să oprească. Sandrei i se păru că marinarul era fericit de ivirea acestei maşini.

— Oare pasiunea te-a orbit în aşa măsură, Andrea, încît nu-ţi dai seama de nimic, vorbi din nou Sandra în timp ce se aflau în taxi, zău că pe mare erai cu mult mai atent şi mai sensibil, un adevărat cavaler medieval.

Locotenentul o opri cu un gest al mîinii, oferindu-i o ţigară. Sandra fuma, căutînd să vadă faţa tînărului, dar el se ferea de ochii ei atenţi şi alarmaţi. Tăceau amîndoi, încordaţi la maximum, înstrăinaţi. Maşina gonea acum pe străzile din centru, scăldate în lumină, dar în faţa Sandrei

stăruia ca şi înainte şoseaua întunecată şi pustie şi în minte îi răsunau, obsedant, sirenele tînguitoare ale trenurilor.

Taxiul se opri în faţa hotelului. Sandra sări jos din maşină, lăsîndu-l pe locotenent să plătească, puse iute mîna pe cheia ce i-o întinsese portarul de serviciu şi intră, alergînd, în lift. O dată ajunsă în camera ei, se aruncă pe pat, amarnic scuturată de un tremur nervos. Zăgazul lacrimilor se rupse abia mai tîrziu. Stătea culcată, trăgînd fără să vrea cu urechea la cel mai mic zgomot. Dar nici un ciocănit în uşă, nici un zbîrnîit de telefon nu auzi pînă dimineaţa, cînd, după ce plînse pe săturate, se pierdu într-un somn adînc.

Soarele o trezi, făgăduindu-i parcă o nouă bucurie, dar îşi aminti de evenimentele din ajun şi totul se întunecă. Făcu în grabă un duş, se îmbrăcă şi-i telefonă lui Andrea. Nu răspunse nimeni. Ceru atunci legătura cu camera lui Cesare şi aşteptă, neliniştită, cu receptorul în mînă, pînă ce auzi glasul telefonistei : „Nu răspunde, doamnă !“ Cum nu se simţea în stare să mai rămînă aşa, fără nici o veste, se gîndi ca, pînă la înapoierea prietenilor ei, să meargă la Grădina Botanică. Coborî. Portarul îi întinse un plic fără timbre. Recunoscînd scrisul, simţi că-i vine rău. Se aştepta la una ca asta. Rupse plicul, bănuind dinainte conţinutul scrisorii. Chiar aşa şi era. Andrea se frămîntase toată noaptea, dimineaţa îşi luase rămas bun de la Lea şi plecase la Johannesburg de unde urma să plece mai departe cu primul avion.

Sandra surprinse privirile mirate ale portarului şi ale unui englez în vîrstă care aştepta acolo, într-un colţ al holului. Abia atunci simţi prelingîndu-se pe obrajii ei şiroaie de lacrimi, şi se repezi înapoi spre ascensor.

Aplecat asupra băii, Cesare, adînc îngîndurat, urmărea cum se golea apa şi nu reacţionă la apariţia năvalnică a Leei.

— Ia uită-te puţin, ai observat cum se scurge apa ? Se învîrteşte ca şi cînd ar închipui un mic vîrtej, în sens contrar acelor ceasornicului !

— Cum de nu ţi-e ruşine să filozofezi cu ochii la apa murdară, acum cînd s-a întîmplat o nenorocire ? !

— Ce s-a mai întîmplat ?

— Andrea şi Sandra s-au certat. Azi-dimineaţă, pe cînd tu lipseai, nefericitul nostru locotenent a venit să-şi ia ră-

mas bun. Eu am luat drept glumă despărţirea asta duioasă, cînd colo el a fugit la Johannesburg.

— Dar cu Sandra ce-i ?

— Vin de la ea. S-a încuiat în cameră, nu vrea să mănînce nimic, are ochii roşii. Eu o înţeleg. Andrea n-a mai avut răbdare. Nu şi-a dat seama că trebuie să-i lase timp fetei să-şi revină... Şi totul s-a terminat.

— Ba nu s-a terminat, răspunse liniştit Cesare, lasă c-o s-o dreagă el. O să înţeleagă că nu-i jucărie să iubeşti o femeie frumoasă. Trebuie să rabde şi să se perpelească niţel. Aşa cum am pătimit şi eu cu veşnicele tale capricii şi năbădăi !

— Eşti un mincinos ! Dar să ştii că întîmplarea asta m-a decepţionat. Locotenentul nu s-a dovedit a fi un adevărat cavaler... Ce rău îmi pare pentru Sandra !

— Linişteşte-te, amazoano ! Bine ţi-a zis Sandra. Stai jos şi să ne gîndim puţin. În primul rînd să n-o lăsăm în voia soartei. Cred că se simte foarte însingurată în oraşul ăsta străin.

— Cît eşti de bun, Cesare ! Plănuisem să ne ducem astăzi la Rezervaţia naturii. Convinge-o şi pe ea să vină...

De la poalele dealului Winberg, drumul o lua printre vii spre poienile întinse, străjuite de stejari, pe povîrnişul dinspre miazăzi al Piscului Diavolului. În lumina puternică a soarelui, ciorchinii grei aveau acea luminozitate caldă, blîndă şi străvezie, pe care, dintre toate roadele pămîntului, o au numai strugurii. Italienilor nu le veni să creadă, cînd aflară că erau ultimele soiuri tîrzii şi că adevăratul cules se terminase în februarie, tocmai în timpul cînd pe Mediterana iarna-i în toi şi bîntuie vînturile aducătoare de zăpadă. Tristeţea nemăsuratei lor îndepărtări de patrie îi năpădi pe toţi trei, în ceasul acesta molcom din preajma asfinţitului. Sprintenele gazele roşcate şi gnu-ii cei posomorîţi, de o urîţenie grotescă, se apropiau pînă în marginea drumului, fără să se sperie de automobile. Pavianii scoteau scurte schelălăituri ascuţite şi furioase, cocoţaţi sus pe colţuri de stîncă.

Sandra se apropie de gard, îşi întinse mîna chemînd spre ea antilopele. „E o fiinţă rară, gîndi Cesare, frumoasă ca o veneţiană, ascuţită la minte ca o florentină, înţeleaptă... Şi de ce oare te apucă întotdeauna teama pentru oamenii multilateral înzestraţi ? Zeilor nu le place perfecţiunea omenească — maxima aceasta era cunoscută încă

din cele mai străvechi timpuri şi se referea nu numai la oameni, ci şi la obiectele de artă. Majoritatea celor mai minunate opere de artă au pierit. Cînd chinezii, maeştri în porţelan, făureau un vas de o deosebită frumuseţe, îl răceau printr-un procedeu intenţionat greşit, pentru ca glazura de pe el să se acopere cu un păienjeniş de crăpături mărunte. Obiectul nu se mai prezenta ca o realizare perfectă şi astfel nu mai era ameninţat să piară din pricina invidiei zeilor... Tot aşa e şi cu oamenii..."

Lea îl trase pe Cesare de mînecă, spunîndu-i încetişor:

— Ştii, mă gîndeam acum că omului îi e aproape neîngăduit să fie şi foarte frumos, şi foarte fericit.

— Mi-ai citit gîndurile, răspunse uimit Cesare: chiar în clipa asta am ajuns la concluzia că imperfectă trebuie să mai fie viaţa noastră, dacă *kalokagatia*, adică îmbinarea frumuseţii fizice cu cea spirituală — ideal spre care au năzuit atît de fierbinte cei din vechea Eladă — le e fatală oamenilor care o posedă. Şi în acelaşi timp, unilateralitatea flagrantă, aş spune chiar cea mai fantastică îngustime de spirit a paranoicilor, îi mînă spre succes şi spre culmi în societate sau în politică. Sandra are dreptate cînd spune că chiar la temelia civilizaţiei noastre europene există ceva bolnăvicios şi revoltător de nedrept! Ce planuri ai de-acum încolo, Sandra? o întrebă Cesare, în timp ce se înapoiau la hotel.

Atitudinea liniştită şi zîmbetul ei trist îl făcuseră pe pictor să ajungă la concluzia că întrebarea pusă n-o va indispune.

— Nu ştiu. Aş vrea să plec cît mai repede de aici, dar nu la Cairo. Poate iau vaporul, cu toate că m-am plictisit să tot navighez. Într-un cuvînt, nu m-am hotărît încă. Deocamdată am să aştept, să văd ce va spune profesorul vostru. Mîine Lea merge la consultaţie? Sper că e ultima!

— Nu-mi prea vine a crede. De cîte ori nu m-au amînat!

— Rămîi cu noi! propuse Lea. Mă tem, însă, că pentru tine nu e firesc să...

— Crede-mă că acum n-am nevoie de nimic. Poate că m-a obosit atmosfera în care sînt neapărat evaluate calităţile fizice, atmosfera de invidie, trădare, înşelăciune, de întrecere în toalete, m-a obosit, poate, viaţa aceea de lux fals, strălucirea ispititoare a acelor baloane de săpun care înconjoară arta filmului şi care te fură. De mult timp mi s-a

urît cu toate, poate datorită faptului că creierul meu are nevoie de ceva în plus. Nu e de loc boema aceea uşoară pe care şi-o închipuie lumea, ci o sclavie, insuportabilă şi prin aceea că denotă un nivel mult inferior. Pe scurt, mă simt foarte bine cu voi şi dacă nu vă stingheresc...

— Lasă, Sandra, nu mai face fasoane, e inutil! Doar... Lea o îmbrăţişă cu putere şi o sărută.

În holul hotelului, portarul îi întinse lui Cesare o foaie de hîrtie. Pictorul citi nedumerit în josul paginii un nume necunoscut, neînţelegînd nimic din scurta explicaţie în englezeşte a portarului. Sandra interveni:

— Ţi-a telefonat un profesor. Vrea să te vadă neapărat, chiar astă-seară. E foarte urgent. Va telefona la ora şapte. Profesorul Wilfried Deragazi, citi Sandra. O fi neamţ?

— Mai curînd turc, cu nume nemţesc, îşi dădu cu părerea Lea, intrigată. Fă bine şi ne lămureşte, Cesare, pentru că sîntem flămînde şi fioroase şi ai putea avea de suferit.

— Jur pe cele o mie de biserici din Roma că n-am auzit niciodată de acest domn!

La ora opt fix se auzi o bătaie în uşă. Un bărbat destul de înalt şi zvelt, într-un costum impecabil de seară, îşi făcu apariţia. În cîteva secunde cercetă asistenţa cu o privire ageră, se înclină respectuos în faţa doamnelor şi i se adresă lui Cesare în italiană:

— Wilfried Deragazi, profesor arheolog la Institutul de arheologie din Ankara. Dumneavoastră sînteţi pictorul Cesare Pirelli?

Cesare se înclină la rîndul lui şi-l prezentă pe profesor doamnelor, studiindu-şi pe furiş musafirul. Un obraz uscat, cu pometi şi maxilare proeminente, cu nasul mare şi bărbia pătrată, masivă, cu părul închis şi sprîncenele stufoase, ochii imobili şi pătrunzători ca ai unui pictor. În jurul gurii mari se reliefau muşchii orbiculari ai buzelor subţiri şi strînse, vădind o fire foarte voluntară. Din privirea acestui om, care ca vîrstă nu părea a avea mai mult de treizeci şi ceva de ani, emana o putere duşmănoasă, ieşită din comun. Tînărul profesor aruncă o ochire fugară spre Lea, zăbovi o clipă asupra Sandrei, căreia i se păru că privirea întunecată a bărbatului necunoscut o ţintuise ca ceva fiziceşte palpabil. Dar numai o clipă. Profesorul surîse apoi, lăsînd să-i sclipească un dinte de aur.

— Aş dori să am cu dumneavoastră o convorbire exclusiv de afaceri. Vă rog să-mi faceţi un serviciu. Mă interesează

într-atît amănuntele tehnice ale descoperirii dumneavoastră, încît, în urma comunicatelor agenției Reuter, am venit aici cu avionul tocmai de la Ankara.

— Nu cred să vă pot împărtăși altceva în afară de cele apărute în ziare, începu pictorul.

— Nu, nu, vă rog să nu mă refuzați. Uneori un amănunt neînsemnat...

Cesare privi înapoi îngrijorat. Chinuită, Lea își încrețea fruntea, și fața ei, care pînă atunci exprimase doar veselie și curiozitate, era iarăși schimonosită de neliniște. Profesorul observă șovăiala lui Cesare.

— Poate că pe doamne nu le interesează convorbirea noastră ? Să mă ierte, dar am să vă răpesc pentru o jumătate de oră...

— N-am auzit ca numele dumneavoastră să facă parte din colectivul didactic al Institutului din Ankara, spuse fără veste Sandra.

— Se poate, răspunse pe un ton protector oaspetele. Am fost detașat acolo de curînd. Dar dumneavoastră pe cine cunoașteți ? Ironia întrebării era atît de iscusit camuflată de tonul lui blajin, încît numai Sandra, cu perspicacitatea, cu finețea ei o simți și roși ușor :

— În primul rînd pe directorul institutului, pe Seton Lloyd, fost arhitect, proiectantul New Delhi-ului...

Profesorul nici nu clipi, dar Sandrei i se păru că înlăuntrul lui se ghemuise ca o pisică gata să sară.

— Nu credeam că am să întîlnesc un coleg sub înfățișarea unei doamne atît de fermecătoare. Amabilitatea arheologului era glacială.

Sandra se pregăti să răspundă, dar interceptă privirea rugătoare a lui Cesare. Pictorul îi făcuse semn din ochi spre Lea. Sandra înțelese și născoci un motiv oarecare pentru a o lua la ea.

Profesorul Deragazi se instală confortabil pe canapea și-i întinse lui Cesare o cutie pestriță plină cu un fel de țigări albăstrii, neobișnuit de lungi. Cesare observă pe degetul musafirului un inel de platină cu o piatră în care părea încrustată o cruce întunecată.

— Despre țigările din Alexandria am auzit numai, dar n-am avut prilejul să le fumez, spuse pictorul luînd tacticos o țigară înmiresmată.

— Nu sînt din Alexandria. E o marcă nouă, turcească, pe bază de tutunuri chihlimbării „Kara Daniz".

— Văd că sînteţi un cunoscător în materie de tutun ?

— Fumatul e slăbiciunea mea. Alcoolul mă lasă cu totul indiferent. Dar nu vreau să-mi prelungesc vizita şi aşa tîrzie şi să abuzez de amabilitatea dumneavoastră...

Profesorul îi puse cîteva întrebări, făcînd scurte însemnări stenografice într-un carneţel legat în scoarţe de marochin. Arheologul se dovedi a fi mai informat decît crezuse Cesare. Pesemne că în ziare fuseseră publicate şi interviurile cu echipa de poliţişti sau cu marinarii de pe vasul de patrulare. Profesorul ştia de existenţa pietroiului — semnul de reper scufundabil — dar cînd Cesare scoase fotografia Leei cu coroana pe cap, pe care, conform sfatului medicilor, o ţinea ascunsă de prietena lui, arheologul îşi pierdu calmul.

— Îmi daţi voie să fac o copie ? întrebă Deragazi scoţînd un aparat de fotografiat minuscul, cît o brichetă.

Cesare îi întinse fotografia, iar savantul nu mai ştiu cum să-i mulţumească.

După ce puse la loc aparatul, profesorul îşi aprinse o nouă ţigară. Se petrecuse într-însul o schimbare bruscă. Cu corpul aplecat înainte îl ţintuise pe Cesare cu privirea lui pătrunzătoare. „Parcă ar fi un psihiatru sau un hipnotizator“, îi trecu lui Cesare prin minte.

— Domnule Pirelli, vreau să-ţi fac o propunere strict confidenţială. Te poţi bizui pe o discreţie absolută din partea noastră !

— Nu văd necesitatea păstrării secretului !

— Vedeţi, eu sînt convins că această coroană n-a alunecat în abis, aşa cum aţi declarat-o funcţionarilor de la poliţie şi gazetarilor. Cele spuse de dumneavoastră cum că nici n-aţi fi restituit această raritate poliţiei hrăpăreţe, o, asta o înţeleg cît se poate de bine !... Aceste cuvinte sînt mărturia unor oarecare posibilităţi...

Profesorul făcu o pauză, în aşteptare.

Cesare tăcea.

— Dacă posibilitatea asta este într-adevăr reală, eu... noi sîntem gata să facem orice sacrificii în interesul ştiinţei. Sînt împuternicit să vă plătesc pentru coroană zece mii de *pounzi*, adică treizeci de mii de dolari. Staţi, nici nu va trebui să vă scufundaţi personal. Scafandri se vor găsi, iar noi vă vom pune la dispoziţie un vas. Nu veţi face altceva decît să urmăriţi şi să daţi îndrumări. Cecul — chiar acolo

la bord, după scoaterea la suprafaţă a coroanei... Şi... discreţie absolută !

Cesare era tulburat. Probabil că descoperirea Leei prezintă o mare valoare pentru ştiinţă, de vreme ce pentru ea se oferă o asemenea sumă. Şi, poate că acesta este ultimul prilej de a scoate din nefiinţă straniul giuvaer. Iar în acest caz, poate că s-ar stabili pricina îmbolnăvirii Leei ? Era cu totul descumpănit.

O îndoială inexplicabilă îl făcu, totuşi, să nu accepte propunerea. Asta numai pentru că ciudatul profesor nu corespundea cu imaginea ce şi-o făcuse Cesare cu privire la savanţi. Duritatea de piatră a figurii şi asprimea lui lăuntrică nu se sincronizau cu politeţea sa degajată şi prietenoasă de om binecrescut. Poate prea binecrescut pentru un învăţat de profesie, care, de obicei, pasionat de munca lui, mai neglijează manierele mondene ! Dar dacă acest arheolog e un agent provocator al poliţiei ? Sau un aventurier, capabil să-i făgăduiască şi o sută de mii, ca, pe urmă, după ce coroana va fi fost scoasă, să-i dea un cec fals, sau, pur şi simplu, să-i facă vînt peste bord, noaptea ? Trebuie să fii un pungaş cu experienţă ca să te ocupi cu astfel de treburi, iar omul de rînd nu are decît o armă — prudenţa !

Arheologul surprinse şovăiala pictorului.

— Noi am putea oferi şi cincizeci de mii... de dolari, rosti el cu convingere în glas.

Cesare clătină din cap.

— Aş oferi coroana asta ştiinţei pentru o sumă cu mult mai mică... dacă aş putea-o scoate. Dar asta mi-e cu neputinţă.

Ochii profesorului Deragazi scăpărară de o aprigă mînie. O imperceptibilă convulsie îi deformă buzele subţiri, pentru ca peste o clipă să arboreze iarăşi un surîs blajin.

— Văd că nu aveţi încredere în mine. E dreptul dumneavoastră, nefiind arheolog, nu aveţi de unde să mă cunoaşteţi. Dar eu aş putea prezenta garanţii, în sfîrşit, suma stabilită să fie dată unei a treia persoane...

— De ce să nu căutaţi obiectul chiar dumneavoastră, adică, mă refer la institut, spuse Cesare, alegîndu-şi cu grijă cuvintele. Chiar şi în schimbul a cinci mii de dolari numai, puteţi cotrobăi prin toate corăbiile din adînc şi puteţi coborî de-a lungul faliei în care a alunecat coroana.

Arheologul se sculă cu uşurinţa unui sportiv, închise încet cutia cu ţigări, apoi, bătînd cu inelul pătrat în capac, rosti :

— *Signor* Pirelli, dacă n-aş fi convins că aţi izbutit să ascundeţi coroana, n-aş fi aici, ci la locul descoperirii.

Cesare dădu din umeri.

— Nădăjduiesc că vă veţi gîndi temeinic la propunerea noastră. Voi mai rămîne aici cîteva zile. Îşi scoase cartea de vizită pe care scrise numele celui mai elegant hotel şi numărul lui de telefon. Şi, bineînţeles, *vă rog,* ca totul să rămînă strict confidenţial. Aici nimeni nu trebuie să ştie despre propunerea mea. E mai bine ca nici soţia, nici prietena dumneavoastră să nu afle nimic!

Tonul poruncitor al profesorului îl indignă pe Cesare:

— Permiteţi-mi să hotărăsc singur în această privinţă!

— O, desigur, desigur! Era doar un sfat. Dar eu trebuie să am oarecare garanţii... De aceea, daţi-mi voie să vă previn că dacă cele ce am vorbit noi doi vor apărea în presă, atunci ca răspuns voi da publicităţii o serie de date cît se poate de neplăcute pentru dumneavoastră. Vă asigur că posed mari posibilităţi în această direcţie...

Cesare îi arătă uşa. Neobrăzatul se înclină netulburat, îşi puse cartea de vizită pe masă şi ieşi fără a întoarce capul.

Sandra şi Lea îl găsiră pe Cesare plimbîndu-se furios prin cameră.

— Ce tutun minunat! Miroase a toate aromele Orientului, exclamă Lea.

— Musafirul însă nu mi-a mirosit a bine, mormăi Cesare.

— Mie mi-a displăcut de cum l-am văzut, spuse Sandra, nu seamănă a arheolog. Dacă ar fi să ne luăm fie şi numai după favoriţii ăia pretenţioşi de spaniol! Şi apoi era prea bine îmbrăcat!

— Nu înţeleg, Cesare, de ce ai devenit biroul de informaţii al unor corăbii scufundate?

— Am să-ţi explic, draga mea, ce încurcătură s-a produs. Ziarele au scris despre un alt iaht italian, iar cum noi am sosit tocmai atunci la Capetown, corespondenţii ne-au confundat...

— Încurcătură, încurcătură, cîntă Lea apropiindu-se de radio.

— Ceva în legătură cu coroana? îl întrebă Sandra în şoaptă.

Cesare dădu afirmativ din cap şi începu să-i povestească despre această vizită neobişnuită, trăgînd cu ochiul spre Lea.

— Ce secrete aveţi voi? întrebă fata. Am prins un cîntecel de aici despre Alabama, dar e în limba asta *afrikaans* neinteligibilă. Hai să dansăm! Şi ce secrete spuneaţi că aveţi, mă rog?

— Nici un fel de secrete. Sandra s-a interesat de oaspetele meu — i-a făcut impresie.

— Şi mie. Vorbeşte splendid italieneşte — dar cu un accent aspru, exact ca spaniolii.

— Mi-a aruncat o privire care m-a cutremurat, spuse Sandra. Noi, femeile, trebuie să biruim în sfîrşit mileniile de supunere în faţa bărbatului, obişnuinţa de a vedea într-însul pe stăpînitorul lumii...

— Haideţi la cinema. La doi paşi de aici rulează filmul *Amanţii din Teruel* cu vedeta rusă Liudmila Tcherina. Să uite odată de Zizi Jeanmaire a lui. Tcherina interpretează rolul unei odalisce, am văzut-o pe afişe, îl ironiză Lea, iar Cesare era gata să meargă oriunde, numai s-o vadă bine dispusă şi să-i distragă gîndurile de la ciudata vizită a arheologului turc.

În pofida obiceiului său, profesorul Van Henen nu-i mai chemă pe cei doi asistenţi ai săi şi nu mai propuse o nouă examinare. Acest *bur* de o statură uriaşă, cu barbişon ascuţit, cu mişcări lente şi precise, era astăzi extraordinar de amabil. După ce o aşeză cu blîndeţe pe Lea într-un fotoliu, în fundul cabinetului, îi oferi lui Cesare o ţigară de foi, mică şi iute. „Primirea aceasta nu prevesteşte nimic bun", îşi spuse pictorul şi nu se înşelă.

— Soţia dumitale prezintă un caz dificil, începu profesorul; mă zbat de o săptămînă întreagă să-mi dau seama de pricina acestei ciudate amnezii. Ca să mă exprim în mod plastic, parcă i s-ar fi extirpat un mic sector al creierului, perfect sănătos, ceea ce nu i-a tulburat nimic altceva din organism. Am studiat toate cazurile de afecţiuni psihice pe care le provoacă beţia adîncurilor, cunoscute în literatura medicală — n-am găsit nimic asemănător. S-ar putea presupune că o băşicuţă de gaz a produs embolia unui vas capilar, undeva în sectorul occipital al emisferelor mari, dar celelalte simptome dovedesc contrariul, de altfel, o astfel de embolie ar fi trebuit să se fi resorbit pînă acum. Însă nu se observă la dînsa nici cel mai mic semn de restabilire a funcţiunilor psihice, ci o stagnare uimitoare. În

concluzie, nu pot determina natura îmbolnăvirii şi, în consecinţă, declar că sînt incapabil de a o vindeca.

Una dintre surorile medicale, care-l ajutase pe profesor în timpul consultaţiei Leei, traduse cuvînt cu cuvînt spusele sale.

Pictorul puse deoparte ţigara infectă de foi şi întrebă:

— Poate că profesorul ne-ar putea recomanda pe cineva din Europa?

— Desigur, cîţiva colegi de ai mei... profesorul rosti cîteva nume, le voi trece pentru dumneavoastră pe o hîrtie. Nu vă sfătuiesc însă să vă puneţi prea mari speranţe nici în ei. Plecînd de la nivelul general al ştiinţei actuale, vă pot spune că nu se cunoaşte natura acestui gen de afecţiuni şi, cu atît mai puţin terapeutica lor. Dacă acest caz ar fi studiat dintr-un alt unghi, folosindu-se cibernetica... Sau dacă v-aţi orienta către o direcţie cu totul diferită, de pildă, către ştiinţa psihologică indiană — *yoga*... Iertaţi-mă, înţeleg că nu vă arde de glumă. O nu, chestiunea onorariului cade de la sine. Mă simt foarte vinovat! Îi doresc micuţei şi încîntătoarei dumneavoastră soţii să se facă bine... fără noi, medicii.

Lea coborî ţopăind scara de marmoră a institutului. La fiecare platformă se oprea şi-l săruta pe Cesare.

— Ce-i bucuria asta pe tine? Nu-ţi dai seama că doctorii ne-au alungat...

— Slavă sfintei fecioare! Ascultă Cesare, ce-ar fi dacă am pleca în India? Să mă îngrijească într-adevăr *yoghii* şi medicii tibetani. Cu toate că nu o dată ţi-am spus că nu sînt bolnavă, ci că, pur şi simplu, am uitat ceva...

— Pînă în India-i cale lungă şi costă scump al naibii.

— O să-i trimitem o cablogramă căpitanului Callegari, să vină şi el în India. Diamantele noastre sînt la el...

— S-st! Taci! Pictorul privi înapoi speriat. Să discutăm despre asta la hotel, să consultăm nişte ghiduri.

— Cesare, ştiam că ai să fii de acord. Lea i se atîrnă de gît spre vădita indignare a unei surori medicale, scrobite, care tocmai urca scara. Cesare nici nu apucă să deschidă gura, că Lea o şi zbughise în jos pe scări spre Sandra, care-i aştepta în hol.

— Profesorul ne-a gonit, ura! Plecăm în India.

Sandra privi zăpăcită spre Cesare care cobora pe scări. Acesta îşi desfăcu mîinile a neputinţă, zîmbind.

— Merge şi Sandra cu noi ! nu se mai potolea Lea. Chiar mîine ! Iute la poştă, să-i trimitem o cablogramă lui Callegari.

— Explică-mi dumneata măcar, se supără Sandra, Lea — o ştim — aşa e ea...

— Nebună, completă Lea, profesorul a confirmat-o şi acum pot să fac tot ce vreau. Şi n-o să păţesc nimic. Dacă vreau, îl trag de nas pe domnul acela bosumflat...

„Domnul bosumflat“ care aştepta pe cineva în hol, se uita cu plăcere la ştrengăriţa de Lea, îmbujorată, şi la frumoasa Sandra.

— Vino cu noi, îi propuse Cesare la rîndu-i, şi, cu o timiditate care, obişnuit, nu ţinea de firea sa, adăugă : ne-am ataşat de dumneata ca de o soră, cît despre Lea — îţi dai şi singură seama. Dar ce să mai vorbim, te iubim tare mult amîndoi... Ia o ţigară, gîndeşte-te puţin şi acceptă. Trebuie să-mi aprind şi eu una ! După otrava teribilă a ţigării de foi cu care m-a tratat profesorul parcă am în gură o fabrică de catran. Cu totul altceva decît ţigările albastre ale arheologului care m-a vizitat ieri.

Emoţionată, Sandra îşi aprinse ţigara, apoi o strivi şi o aruncă :

— M-am hotărît. Merg cu voi. Îţi mulţumesc !

Lea se repezi la prietena ei, o acoperi cu sărutări, o ciufuli...

Aceasta, la rîndul ei, strînse cu putere mîna pictorului.

Se întoarseră la hotel abia spre seară. Sandra era sub duş cînd cineva bătu puternic în uşă. Era Cesare, care o ruga să-l lase o clipă înăuntru. Înfăşurată într-un halat, cu părul ud, tînăra femeie ieşi valvîrtej din baie. Cesare încuie uşa, apoi, trăgînd-o de mînă, o duse la fereastra cu storurile lăsate.

— A fost percheziţie şi la noi ! îi comunică el alarmat. E de neînţeles, de ce au făcut-o abia acum ?

— V-a dispărut ceva ?

— Da, ne-a dispărut ! Pelicula cu fotografiile şi toate copiile. Nu ne-a mai rămas nici o urmă a descoperirii noastre. Numai în amintire.

— Ştii ceva, Cesare, am impresia că aici e mîna noului dumitale cunoscut.

— Profesorul din Turcia ? La ce-i trebuia pelicula de vreme ce i-am dat o fotografie bună să-şi facă el copii cît o vrea ?

— O avea nevoie de fotografii mărite ? E greu de ghicit care sînt intenţiile adevărate ale cuiva, cînd nu cunoşti cauza care le-a provocat. Ai spus singur că a plecat, ameninţîndu-te. Nu se ştie încă cine e el de fapt. Căpitanul Callegari mi-a povestit că la Tanger — centrul internaţional al pungaşilor — un paşaport britanic costă numai cincizeci de *pounzi*, iar unul american, o nimica toată — douăzeci.

— S-o lăsăm aşa, n-ai ce-i face. E clar că trebuie s-o ştergem de aici cît sîntem încă teferi. Diamante, o coroană, un necunoscut misterios. Gata. Trebuie să părăsim scena la timp... Vino la noi cît mai repede !

— Numai să mă îmbrac.

— ...Există o linie permanentă cu vapoare bune : Capetown-Bombay — opt mii cinci sute de kilometri. Se poate ajunge şi prin Aden — mai există o linie, îi spuse Sandra, după ce răsfoi nişte prospecte pitoreşti şi un ghid gros. O dată la două săptămîni. O, ce ghinion ! chiar alaltăieri a plecat o motonavă spre Bombay. Iată aici şi o notiţă cum că toamna, linia spre Aden are un orar special. Va trebui oare să mai rămînem aici două săptămîni ?

— Dar nu putem pleca direct cu avionul ?

— Cu avioanele e complicat. Trebuie să zbori la Johannesburg, de acolo sau la Cairo, sau la Aden şi Caraci. Va costa o sumă enormă...

Sandra îşi întoarse capul cînd Lea o atinse cu mîna.

— Ce-ar fi să ne încercăm norocul ? Norocul meu ? Hai să telefonăm la port. Lea ridică receptorul şi-l întinse Sandrei.

Fata ceru numărul şi aşteptă destul de mult răspunsul. Deodată sprîncenele i se ridicară a mirare şi repetă întrebarea : Mîine ? Mîine ? apoi puse la loc receptorul.

— Ei, ce este ? nu mai putu răbda Lea.

— În port e o motonavă franceză care se îndreaptă spre Bombay. Pleacă în zori. Există locuri ieftine, pentru turişti. Sandra se uită la ceas. Mai sînt zece ore pînă la plecare. Ce facem ?

Lea sări în sus :

— Plecăm imediat !

Motonava „Shalimar“, vopsită în negru şi alb, avea un tonaj de douăzeci de mii de tone. Pasagerii dormeau adînc, în clipa în care vasul părăsi Capetownul.

Sandra, Lea şi Cesare stăteau lîngă balustradă zgribuliţi, în bătaia vîntului rece dinaintea ivirii zorilor şi nu-şi mai

luau ochii de la amfiteatrul oraşului, în care, într-un timp extrem de scurt, trecuseră prin atîtea.

— Nu regreţi că te-am convins să mergi cu noi spre necunoscut ? o întrebă Cesare pe Sandra, care părea tristă şi gînditoare.

— O, nu. Dimpotrivă, vă sînt recunoscătoare. Şi nu regret nimic, crede-mă. Mă simt bine cu voi. Ai astfel în permanenţă sentimentul că se află în preajma ta cineva gata să-ţi sară oricînd în ajutor. Am cugetat mult în timpul lungii noastre călătorii. Acum ştiu cît sîntem de singuri în viaţă, toţi. Oamenii trebuie să fie prieteni, să simtă întotdeauna în jurul lor o înţelegere prietenească, să aibă certitudinea că vor fi ajutaţi la nevoie şi că există între ei o legătură spirituală permanentă, posibilitatea unui sprijin efectiv, chiar dacă uneori ar dori să se izoleze. Abia atunci omul capătă o mare forţă sufletească, îndrăzneala, conştiinţa comuniunii lui cu oamenii de omenie.

Te întrebi, totuşi, de ce nu se creează uniuni prieteneşti de întrajutorare, permanente, oneste, care să aibă un caracter filantropic ? Ceva în genul străvechiului cavalerism, nu ştiu cum să-i spun... ar fi mult mai uşor de trăit. Atunci bestiilor fasciste de tot soiul, care otrăvesc viaţa, li s-ar veni de hac.

— Ce idee frumoasă, Sandra ! Deocamdată să creăm noi trei acest ordin al cavalerilor.

— Să-l includem şi pe unchiul Callegari, propuse Lea.

— Şi pe locotenentul Andrea, cînd se va întoarce ! spuse Cesare.

Capetownul dispăru după promontoriul ţărmului. Vîntul aduse pînă la punte vuietul tînguitor al trenului electric, şi Sandra tresări, străbătută de un fior.

— E timpul să mergem în cabină, vîntul ăsta nu mai seamănă de loc cu cel care sufla cînd am intrat aici cu „Aquila“, exclamă Lea.

— Nici noi nu mai sîntem aceiaşi, răspunse Sandra. După toate cîte le-am trăit am devenit mai serioşi, mai severi, şi... poate mai buni.

PARTEA A TREIA

Triumful Țigrului

CAPITOLUL 1

Darul Altaiului

— Ai o telegramă ! îl anunţă pe fiul ei, care tocmai intrase, Evghenia Sergheevna, o femeie impunătoare, cu părul argintiu. Acesta se apleacă spre ea sărutînd-o cu duioşie, îi luă petecul de hîrtie albăstruie din mînă şi, desfăcîndu-l, exclamă bucuros :

— Mamă, mîine soseşte Leonid Kirillovici ! Am să mă duc să-l întîmpin. Poate că îl conving să tragă la noi.

— Data trecută n-ai reuşit.

— A pretextat că la el vine întotdeauna multă lume şi că nu vrea să te stingherească.

— Ce vorbă-i asta, să mă stingherească ? Oamenii din generaţia mea se pricep să nu stingherească pe nimeni, nu ca voi ăştia, tinerii...

— Ştiu, mamă, şi o recunosc. Dar recunoaşte şi tu, că asta depinde într-o măsură oarecare şi de dumneavoastră — că noul doar nu creşte pe un loc viran ?

— Ştii, Mstislav, mă tot gîndesc la asta, acum cînd... Sînt puţin îngrijorată pentru tine.

— Aha, înţeleg ! Nu mi-am găsit tovarăşa de viaţă, sînt singur, şi aşa mai departe !

— Slava, eu vorbesc serios. M-am gîndit chiar să plec pentru un timp... La Simferopol, la nişte vechi prieteni ai mei. O să rămîi singur, să faci bine şi să te căpătuieşti şi tu. Toţi cei de vîrsta ta sînt de mult căsătoriţi, au copii.

— Dar cîţi din ei n-au şi divorţat, fiindcă s-au pripit, s-au însurat orbeşte ?

— Nu zic ba, dar geologii sînt în majoritatea cazurilor însuraţi cu colectoarele lor. Părerea ta e că au divorţat chiar toţi ? Cei pe care-i cunosc eu trăiesc destul de bine şi se împacă. Cum se face că tu n-ai întîlnit nici o fată bună ?

— Nu, nu pot spune asta ! Erau fete, însă, obişnuite. Iar eu vreau una deosebită.

Mai în glumă, mai în serios, Mstislav tot încerca să prindă mîna maică-si ca să i-o sărute.

— Cînd ai să încetezi oare să mai fii copil ? Eşti la fel cu taică-tău... Mîngîie părul blond şi mătăsos al fiului ei, pieptănat ca pe vremuri, cu cărare într-o parte. Îl imita în toate pe răposatul său părinte. Hai, du-te de te spală şi vino să mănînci. Îndepărtîndu-l uşor, femeia plecă spre bucătăria care ţinea loc şi de sufragerie, în micul apartament ce-l ocupau într-o clădire veche, de curînd reconstruită.

— Mamă, azi l-am văzut pe Gleb, îi povesti feciorul în timp ce-şi bea ceaiul, iar i s-a întîmplat ceva extraordinar.

— Lui Sugorin ăsta al tău i se întîmplă mereu ceva extraordinar. Asta e soarta mineralogilor, sau e vorba de un privilegiu special, rezervat muzeului Institutului de mine ?

— Poate că da, dat fiind că ei colecţionează descoperiri din toate colţurile lumii.

— Hai, spune, ce e cu Sugorin ?

— Împreună cu alţi specialişti, a fost şi el invitat la Ermitaj. Motivul ? Iată-l : în anul patruzeci şi doi a căzut o bombă pe fosta vilă a prinţului Witgenstein. Explozia a dărîmat un zid, scoţînd la iveală o casă de fier secretă, cu bijuterii. Atunci fetişcanele de la MPVO [1]... Stai, mamă, nu te încrunta — fetele au strîns bijuteriile şi le-au dus la comandament, iar de acolo au fost predate Ermitajului, ca obiecte străvechi. La Ermitaj li s-a făcut evaluarea, apoi au fost expediate mai departe. Cîteva podoabe vechi au fost însă lăsate acolo. Printre ele erau şi nişte ciudate pietre cenuşii, cu scînteieri de metal, într-o montură fină de platină. Cum nimeni nu fusese în măsură să spună ce fel de pietre erau şi în consecinţă nici a le evalua, lucrurile au rămas aşa, dar acum cei de la Ermitaj şi-au adus aminte. Au fost deci convocaţi mineralogii şi s-a constatat că e vorba de un mineral necunoscut în ştiinţă. Urmează ca mineralul să fie adus la muzeu şi supus razelor Roentgen ca să i se stabilească reţeaua cristalină. Nu găseşti că e interesant ? Minerale noi în giuvaeruri, ba încă într-o casă de fier secretă, scoasă la iveală întîmplător de o bombă — o casă de fier care putea să rămînă sute de ani nedescoperită ! Ca în romanele despre comorile maharajahilor !

— Desigur, ca în iubita ta Indie. Fachiri, dansatoare, subterane şi tigri — tacîmul exotic complet al veacului trecut. Curînd au să te trimită acolo, şi fantezia ta copilărească o să se spulbere... Păcat, totuşi. Şi bineînţeles că o să-mi fie

dor de tine — nu e vorba doar de un sezon, ci de un an sau doi...

— Nu te-ai mai obişnuit cu asta, ca soţie de geolog, ca mamă de geolog ?

— Prostuţule, o inimă iubitoare nu se obişnuieşte niciodată ! Învaţă numai să rabde şi să aştepte.

Mstislav Ivernev veni din vreme la gara Moscova, ca să-şi întîmpine dascălul, profesorul Andreev. Acesta însă nu sosise. Tînărul mai bătu o vreme lespezile peronului, cercetîndu-i pe toţi cei care coborau din vagoane şi observă o fată zveltă, cu un geamantan în mînă, care privea descumpănită în juru-i. Trenul se golise. Pînă şi cei mai mocăiţi pasageri coborîseră şi se tîrau alene de-a lungul peronului. Dînd amărît din umeri, Ivernev se îndreptă spre clădirea gării. Fata cu geamantanul stătea lîngă unul din stîlpii de fontă care sprijineau acoperişul platformei. Întreaga ei făptură, armonioasă, vădea atîta neajutorare, încît Ivernev se întrebă dacă nu s-ar cuveni să-i ofere ajutor. Deodată fata i se adresă sfioasă, puţin îmbujorată, bîlbîindu-se un pic :

— Spuneţi-mi, vă rog, nu există aici încă un loc unde ar mai putea aştepta cei care vin să-i întîmpine pe călători ?

— Nu. Alt loc nu există decît peronul şi treptele astea de după grilaj. Am mai putea să ne uităm prin gară, cu toate că n-are sens să aştepţi acolo. Totuşi, să ne uităm, daţi-mi geamantanul.

— Nu-i greu ! Poftim.

Cu cît se uita mai mult la necunoscută, cu atît îi creştea în suflet bucuria ce ţi-o dă presentimentul că se va întîmpla ceva neobişnuit. Lui Ivernev îi plăceau brunele ; fata asta însă avea părul blond-auriu, tuns scurt, des, la fel ca al unei brunete şi pieptănat cu un breton oblic peste fruntea înaltă şi netedă. Sprîncenele mai închise erau avîntate spre tîmple, deasupra unor ochi luminoşi, căprui, iar buzele cărnoase, fardate cu un ruj deschis, roz, la modă. Obrajii uşor supţi şi ovalul ce se îngusta spre bărbie îi dădeau o notă uşor ascetică, poate din cauza oboselii.

Fata îşi ţinea impermeabilul italienesc de un gri-liliachiu, nu pe braţ, ci peste umăr.

— Şi dumneata aşteptai pe cineva ? îl întrebă cînd intrară sub acoperişul înalt şi boltit al gării.

— Da, îl aşteptam pe profesorul meu. Nu pot să înţeleg ce a putut să i se întîmple ?

— Iar eu am venit să-mi petrec vacanța la o mătușă. Vin la Leningrad pentru prima oară. Și uite că mătușa mea, după cum se vede, n-a venit să mă întîmpine. Dar nu-i nimic, am să mă descurc și singură.

— Aveți adresa ei ?

— Prospectul Șciors.

— E în cartierul Petrograd. Să mergem, am să vă conduc pînă acolo. Eu o iau spre Vasilievski Ostrov, e în drumul meu.

— Dacă e în drumul dumitale, îți mulțumesc. Îmi convine grozav. Zîmbi și deodată se schimbă cu totul. Își pierdu aerul acela practic și independent, și în fața tînărului apăru o fată visătoare, blîndă și tristă, aducînd cu figurile de pe pînzele lui Borisov-Musatov.

Ivernev, împreună cu tovarășa lui de drum, o luară la dreapta spre stația de taxiuri.

— De ce ai spus că-ți convine grozav ? întrebă el după ce se urcă în mașină și trînti portiera.

Fata nu roși, ci se îmbujoră ușor, intimidată :

— Pentru că n-aș fi avut poate destui bani pentru taxi.

— Ești studentă ?

— Da.

— Dacă așa a fost să fie, să facem cunoștință ! Ivernev, Mstislav Maximilianovici, geolog din tată în fiu și leningrădean tot din tată în fiu. Poți să-mi spui simplu Mstislav, că am un nume de-ți stîlcești limba rostindu-l.

— Cernîh, Natalia Pavlovna...

— Siberiană, de bună seamă ?

— Din Altai.

Amîndoi tăcură, aruncîndu-și din cînd în cînd cîte o privire pe furiș, puțin intimidați.

De pe Prospectul Bolșoi, mașina coti pe o străduță îngustă și ieși imediat în Prospectul Șciors.

O casă de culoarea granitului cenușiu cu un basorelief enorm în mijlocul fațadei atrase atenția lui Ivernev. Ornamentul înfățișa o femeie pe jumătate goală, ținînd în brațele ei desfăcute o ghirlandă. Obrazul grav și trupul minunat erau desigur opera unui sculptor iscusit. „Ciudat, n-am observat pînă acum basorelieful ăsta“, se gîndi Ivernev și hotărî în cazul că fata ar intra tocmai în casa asta veche și frumoasă, atunci...

— E aici. Mătușa mi-a dat un indiciu lesne de aflat ! exclamă fata și cuvintele ei sunară ca o promisiune. Locuința

mătuşii e la etajul doi. Deci acum sînt acasă. Îţi mulţumesc mult de tot! După ce sări sprintenă din maşină, îi zîmbi cu recunoştinţă şi cu o nuanţă de tristeţe în privire.

— Stai puţin, Natalia Pavlovna! Dar dacă mătuşa dumitale nu e acasă sau a plecat undeva? De ce n-a venit la gară? Ce ai să faci cu geamantanul ăsta?... Urcă deocamdată aşa, fără bagaj, iar eu am să te aştept în maşină!

— Zău, că ar fi prea de tot să n-o găsesc! Totuşi, ca să nu mai pierdem vremea discutînd, am să mă reped...

Tocurile pantofilor ei ciocăniră mărunt pe trotuar şi fata dispăru pe întunecata uşă de la intrarea principală. Ivernev o petrecu din ochi gîndindu-se că nu se poate despărţi de ea în felul ăsta. O va invita la el şi i-o va prezenta mamei. Ea a venit aici să-şi petreacă vacanţa, iar el mai avea destulă vreme pînă să plece în expediţie. Îi va arăta Leningradul, atît de familiar şi totuşi veşnic nou, rezervînd totdeauna o bucurie neaşteptată prin arhitectura şi arta ce-o posedă sau pur şi simplu datorită intensei adieri ce venea dinspre Neva cea puternică şi răcoroasă!

Îşi aprinse o ţigară şi-i oferi una şoferului.

Fata apăru cu capul în pămînt. Două pete roşii îi ardeau pe obraji. Aruncînd o privire vinovată spre Ivernev, spuse încurcată:

— Iartă-mă că te-am reţinut. Ce întîmplare neplăcută: s-a îmbolnăvit careva din rudele mătuşii mele de la Pskov — eu nu le cunosc. Şi a plecat acolo. Vecinii spun că mi-a trimis o telegramă şi că era convinsă că n-am să mai vin. S-ar putea ca telegrama să se fi rătăcit — la cămin asta se întîmplă...

— Şi ce ai de gînd să faci? Mai ai pe cineva la Leningrad?

— Pe nimeni. Am să mă duc la căminul Institutului pedagogic de aci. Studenţii te scot totdeauna din impas. Stau noaptea asta, mă împrumut de la cineva de bani, şi mîine plec înapoi la Moscova. Va trebui să amîn cunoştinţa mea cu Leningradul pentru anul viitor.

— Dar mătuşa dumitale se va întoarce odată şi odată, nu?

— Odată, desigur! Dar nu se ştie cînd — peste o săptămînă, o lună... Îţi mulţumesc tare mult, dă-mi te rog impermeabilul şi geamantanul!

Deodată Ivernev se emoţionă; obrajii prinseră să-i ardă ca para, şi el coborî din maşină:

— Ascultă, Natalia Pavlovna, de ce să nu vii la mine ? Stai puţin, ce oameni sînteţi şi voi, femeile !... Imediat vă închipuiţi cine ştie ce... Eu stau cu mama într-un apartament de două camere. Se va găsi loc — mama o să le rînduiască pe toate cum e mai bine. Şi între timp o să se înapoieze şi mătuşa dumitale ! S-a hotărît ? Deschise larg portiera.

Privindu-l pe sub sprîncene, fata îi studia figura. Apoi trase adînc aerul în piept, de parcă s-ar fi pregătit să sară în apă, şi-i întinse brusc mîna :

— Cu o singură condiţie. Consideră că n-am hotărît încă nimic. S-o cunosc întîi pe mama dumitale şi după aceea... te rog, nu căuta să mă convingi — am să mă duc la cămin, bineînţeles că am să rămîn puţin la dumneavoastră, din politeţe...

— Cine ştie ce poate să ţi se pară... începu Ivernev.

— Ce o să mi se pară şi ce nu — mă priveşte, ripostă energic fata. Primeşti ?

— Ce-mi rămîne altceva de făcut ? şi Ivernev îşi desfăcu mîinile cu un surîs atît de spontan şi de copilăresc, încît amîndoi izbucniră în rîs.

Maşina zbură pe Prospectul Bolşoi şi ieşi pe pod.

— Iată Vasilievski Ostrov — sălaşul de totdeauna al studenţilor, savanţilor, pictorilor şi marinarilor, explică Ivernev, iar eu stau pe Linia a Şaisprezecea. Nu e o stradă, ci mai curînd o parte a străzii.

— E şi mai interesant. Într-adevăr, uite a Zecea, a Unsprezecea, şi doar e aceeaşi stradă...

Evghenia Sergheevna fu sincer uimită cînd îşi văzu feciorul intrînd în vestibul cu o fată frumoasă şi necunoscută. La explicaţiile lui, oarecum încurcate, spuse, fără să-l mai asculte :

— Totul e limpede. E nevoie de un adăpost. Se oferă trei variante. Prima — musafira noastră, iartă-mă, cum te cheamă ? Lui Slava nu i-a dat încă prin gînd să te prezinte...

— Natalia, mai simplu Tatia.

— Tatia se instalează cu mine. A doua variantă — sus la vecini, la Monastîrevi, acum e liberă o cameră şi putem s-o plasăm pe Tatia acolo. A treia variantă — tu te muţi la Monastîrevi, iar Tatia ocupă camera ta. Eu cred — urmă ea — că cea mai bună e varianta a treia.

Tatia oftă şi, îngustîndu-şi ochii, îi surîse lui Ivernev — el cîştigase.

În fiecare dimineață, cînd cobora la el, Ivernev își simțea sufletul învăluit de o bucurie nemărginită; și-o închipuia pe Tatia, îngrijit pieptănată și îmbrăcată, trebăluind de zor la bucătărie sau stînd de vorbă cu maică-sa. Rareori rămînea acum peste programul de lucru și aștepta cu nerăbdare duminica... O mică excursie în afara orașului cu ea împreună, sau o plimbare lungă de o zi prin Leningrad, deveniseră pentru el tot atît de indispensabile ca și zilnicele lor convorbiri, seara, pe cheiul Nevei. Tatia se dovedi a fi un fotograf pasionat și posesoare a unui aparat excepțional, „Start“, pe care, după mărturisirile ei, i-l oferise ca premiu revista *Sovetskoe Foto* la un concurs de fotografii de gen. Își rostuiră amîndoi un laborator fotografic într-un dulap din perete. Ziua, Tatia o ajuta pe Evghenia Sergheevna la gospodărie, izbutind să coasă, să spele rufe și să deretice în așa fel, încît toată casa sclipea de curățenie.

După o săptămînă, Tatia se duse la locuința mătușii Marusia și află acolo că rubedenia ei va mai întîrzia la Pskov nu mai puțin de o lună. Seara fata anunță că trebuie să plece. Fiul și mama începură s-o convingă într-un glas să rămînă.

— Mama s-a atașat de dumneata, spunea Ivernev. Știi cum îți spune cînd sîntem singuri? Darul Altaiului!

— Mstislav, cum de nu ți-e rușine, limbutule! îl dojeni maică-sa.

— O, nu! Cît aș dori să fiu într-adevăr și eu un dar pentru cineva, pentru ceva. Buzele Tatiei începură să tremure, și ochii ei strălucitori se umplură de lacrimi. Sînt cu drept cuvînt o ghinionistă!

— Ce vorbe sînt astea, fetița mea! Abia îți începi viața, și pe parcurs mai ai de întîmpinat multe succese și insuccese. Cîți ani ai, Tatia? Și despre ce ghinioane e vorba?

— Douăzeci și cinci. Iar ghinioanele s-au ținut de mine lanț. L-am pierdut pe tata cînd eram mică, am vrut să mă fac artistă, dar n-am avut destul talent sau destulă perseverență. La institut am intrat destul de tîrziu, însă nici pentru pedagogie, după cîte văd, n-am aplicație.

— Ce prostii spui! Mstislav al meu are treizeci și doi de ani și încă e ferm convins că va înfăptui o mulțime de lucruri și că va face o groază de descoperiri. Am spus că ai mîini de aur și, ia aminte, sînt un om de plămadă veche, care nu aruncă vorbe în vînt.

Evghenia Sergheevna o mîngîie pe cap şi pe obraz. Tatia îi prinse mîna şi-o duse la buze, apoi, cu o mişcare iute, şterse cu batista urma de ruj pe care o lăsase.

— Of, că tare mofturoase mai sînteţi voi, fetele din ziua de azi, se prefăcu ea supărată ; nu se poate omul apropia de voi întocmai ca de o vatră proaspăt spoită. Dar tot uit să te întreb : ce a fost tatăl dumitale, Tatia ? Cînd ai spus că te cheamă Tatia, m-am mirat, pentru că aici la Leningrad numele ăsta-i foarte răspîndit, la fel şi Tusia. În provincie şi la Moscova se spune Nataşa, Talka, Alka, iar în sud Nata...

Tatia oftă şi îşi aţinti privirea asupra portretului lui Ivernev-tatăl. Şedeau amîndouă pe canapea, în camera micuţă, cu mobilă uşoară, cu un covor cenuşiu cu lalele negre, aşternut pe jos. Mstislav se instalase în faţa lor, de-a dreptul pe covor, cu un picior sub el.

— Trebuie să recunosc că v-am ascuns un fapt. Tatăl meu, brigadier silvic al pădurilor din preajma Ciulîşmanului, Pavel Iakovlevici Cernîh, a lucrat împreună cu Maximilian Feodorovici, i-a slujit ca ghid şi ca grăjdar.

— De ce ai tăcut pînă acum ?! strigară în cor, cu imputare, mama şi fiul.

— Mi s-a părut că dacă v-aş fi spus asta imediat, era ca şi cum aş fi vrut să profit de memoria tatei şi a lui Maximilian Feodorovici, neavînd de fapt nici un drept să mă bucur de vreo favoare. Tatăl meu a murit cînd aveam patru ani şi doar din povestirile mamei ştiu cîte ceva despre inginerul acela minunat, cu care tata, flăcău fiind, prin anii douăzeci, a cutreierat Altaiul, Mongolia şi Ektag-Altaiul [2]. Mama spunea că tata, cînd îşi amintea de Maximilian Feodorovici, declara că n-a întîlnit un om mai bun şi că visul său era să mai cutreiere taigaua şi stepa în tovărăşia lui.

— În ultimii ani, soţul meu nu mai pleca în deplasare, ci dădea doar consultaţii. A murit în timpul blocadei, în patruzeci şi doi, cînd Mstislav avea doisprezece ani. Ne-au dus în Urali mai mult morţi decît vii.

— Povestirile mamei mă pasionaseră atît de mult încă din copilărie, încît inginerul Ivernev devenise pentru mine un personaj aproape legendar... Toate trăsăturile frumoase pe care le întîlneam la oameni i le atribuiam lui. Visam să scriu o piesă despre Maximilian Ivernev, iar apoi — să joc într-însa, să creez figura soţiei sale...

Mişcaţi, mama şi fiul schimbară cîte o privire.

Evghenia Sergheevna întrebă :

— Dar de ce ai ţinut atît de strict secretul ăsta ?

— Închipuiţi-vă ce-am simţit, cînd Mstislav şi-a rostit numele. Cît pe-aci să strig : nu se poate ! Asemenea coincidenţe nu se întîmplă decît în romane !

— Te asigur că în viaţă te întîlneşti mai des cu neprevăzutul decît în romane, o contrazise Ivernev. Scriitorilor le e teamă ca nu cumva să fie acuzaţi de născociri grosolane ! Nu mai e la modă plăsmuirea — se cere adevărul din viaţă, şi acest adevăr apare uneori incomplet prezentat, pentru că viaţa nu cunoaşte prudenţa !

— Şi ai părăsit ideea de a scrie piesa ? întrebă Mstislav.

— În primul rînd încă nu ştiu să scriu piese, şi în al doilea rînd cunosc prea puţine despre tatăl dumitale. Poate că dumneavoastră, Evghenia Sergheevna, aţi păstrat fotografii, însemnări ?

— Bineînţeles că le-am păstrat. Toate astea îi aparţin lui Mstislav şi sînt în păstrare la el. Mi-e cam ruşine pentru fiul meu, dar mi se pare că s-a uitat prin arhiva lui taică-său doar o singură dată !

— Nu e adevărat, mamă ! Am citit ultimele sale impresii de călătorie ; cît despre însemnările şi hîrtiile lui de cînd era tînăr, înainte de revoluţie, mi s-a părut că nici nu se cuvine să le citesc. M-am sfiit să cotrobăiesc în cele ce-mi păreau sfinte încă din copilărie, aveam impresia că sînt prea tînăr pentru asta !

— Rău ai făcut, în 1916, cînd tatăl tău s-a însurat, avea treizeci şi doi de ani, cît ai tu acum...

— Vorbiţi despre jurnalele de călătorie ? întrebă Tatia. Dar aceste jurnale sînt, oare, proprietate particulară ? Mie mi se pare... am auzit că sînt păstrate undeva în arhive.

— E adevărat ! Toate însemnările zilnice ale tatii, cu caracter ştiinţific, toată documentaţia cercetărilor efectuate de el, se păstrează la Fondul geologic. La noi în familie n-au rămas decît ceea ce putem numi jurnale şi însemnări personale — relatarea unor întîlniri — impresii lirice, corespondenţa cu prietenii...

— Acum înţeleg. E tocmai materialul cel mai important pentru a pătrunde personalitatea unui cercetător. Ai să mi le arăţi cîndva, Mstislav ? Fireşte, numai ceea ce vei crede dumneata de cuviinţă !

— Bucuros ! Dar, înainte de orice, trebuie să sărbătorim această coincidenţă extraordinară ! Şi chiar de două ori. Întîi, printr-o plăcintă cu carne — specialitatea casei — nimeni nu face plăcintă cu carne mai bine ca mama. Apoi o să mergem cu Tatia undeva să dansăm şi să bem vin. La „Astoria“, de pildă, sau la „Europa“. Mama, ca *staroverii,* nu suportă nici un fel de băutură la ea în casă.

— Nici mie nu-mi place, spuse Tatia. Poate uneori cînd sînt în societate. Însă am şi eu un păcat — cînd trec prin emoţii îmi permit să fumez puţin...

— Nu mi-ai dat răspunsul la proiectul meu.

— Sînt de acord, dar abia peste cîteva zile. Trebuie să-mi primesc bursa şi încă nişte bani pentru fotografiile acceptate de reviste. Atunci am să mă pot îmbrăca mai ca lumea pentru localurile acelea grozave la care ai de gînd să mă duci.

Profitînd de lipsa musafirului, mama şi fiul vorbeau cu sinceritatea pe care Mstislav o adoptase faţă de ea încă din fragedă copilărie.

— Şi atunci, tu ce spui, mamă ? întrebă Mstislav care şedea în poziţia lui favorită — pe covor.

— Ce alta să-ţi spun decît că mă bucur ! Mă bucur foarte mult, Mstislav, numai că...

— Numai că ?

— Vezi tu... Eu n-am întîlnit încă o fată care să aibă atîta spor la lucru, care să gătească atît de gustos, să fie atît de chibzuită la cumpărături, să se pricepă la cusut şi să ştie atîtea lucruri. Iar tu mi-ai povestit după excursia voastră la Istmul Karelski, că înoată şi aleargă foarte bine şi se pare că ştie să conducă şi maşina... Luînd în consideraţie toate aceste calităţi, precum şi fizicul ei de loc comun, mă întreb, de ce, în pofida atîtor calităţi frumoase, Tatia e atît de modestă şi de stăpînită ? Mă gîndesc dacă nu cumva o macină pe fata asta o suferinţă ascunsă, o decepţie în dragoste. O asemenea fată n-a putut rămîne în afara cîmpului vizual al întreprinzătorului vostru sex. Dacă am cumva dreptate, întreabă-te din timp cum ai să reacţionezi singur, înainte de a avea cu ea o explicaţie !

— M-am şi gîndit la asta, înţeleapta mea mamă ! Şi intenţionez s-o fac chiar astăzi. A plecat după rochia ei de seară, nu ştiu ce a cumpărat, nu ştiu ce şi-a transformat. Să vedem cum arată gătită.

— Asta o doresc şi eu de mult. Sărăcuţa n-are decît o fustă, o bluză şi o singură rochiţă — se vede că nu duce o viaţă prea uşoară. De cîte ori nu m-am gîndit să-i dăruiesc ceva, dar mi-a fost teamă să n-o jignesc. Şi aşa caută întotdeauna să ne răsplătească, pentru că am adăpostit-o la noi...

Auzind că se deschide uşa, mama şi fiul ieşiră în antreu.

Tatia, cu un pachet voluminos în braţe, cu nelipsitul ei impermeabil, puţin stropit de ploaie, izbucni în rîs, obişnuitul ei rîset, molcom şi reţinut.

— Totul e gata!

Zăbovi destul de mult în camera ei, apoi ieşi cu ochii în pămînt. Mstislav şi Evghenia Sergheevna scoaseră în aceeaşi clipă un strigăt de admiraţie. Tatia cea drăgălaşă se transformase: era o frumuseţe! Tot ce avea mai atrăgător era subliniat, pus în valoare. Ca toate femeile cu gust, inteligente şi de o eleganţă sobră, Tatia nu era roaba modei şi nu arăta niciodată cît de cît ridicolă, aşa cum se întîmplă cu o femeie, fie ea cît de frumoasă, cînd îşi pune o toaletă ultramodernă. Mstislav remarcă aceasta cu o imensă satisfacţie, amintindu-şi de decepţia încercată cu doi ani în urmă, la Moscova, unde venise întîmplător în timpul festivalului cinematografic, şi o văzuse pe Gina Lollobrigida pocindu-şi celebra-i frumuseţe cu o pieptănătură fistichie şi o rochie ce o făcea de-a dreptul dizgraţioasă.

Pieptănătura Tatiei era cea obişnuită, dar aranjată cu mult gust şi mai înfoiată. Rochia de tafta, lucioasă, de o culoare foarte pură — un mov bătînd în roz — se mula pe trupul ei zvelt, fermecător. Umerii goi schimbaseră înfăţişarea de toate zilele a fetei, iar expresia îi devenise serioasă şi inspirată, aproape severă. Unica podoabă prinsă deasupra pieptului, care tulbura puritatea culorii şi liniile armonioase ale rochiei, era un dragon chinezesc brodat cu fir de aur, cu o gură larg deschisă şi care, lipit de pielea fetei, aducea o notă discordantă. Şi încă ceva — inelul de platină cu piatra lui lipsită de strălucire, pe care Tatia nu-l scotea niciodată de pe deget.

— Sentinţa, onorată instanţă!

— Sînt uluit! N-am cuvinte. Drăgălaşa studentă a plecat, şi în locul ei a apărut o regină, mîndră şi poate cam răutăcioasă. Nu eram pregătit şi de aceea sînt doborît. Implor

cruţare la picioarele preafrumoasei doamne, şi imediat încep să recit din Blok.

Tatia roşi uşor şi îşi mută privirea spre Evghenia Sergheevna.

— Potoliţi-l pe Mstislav, Evghenia Sergheevna ! Vreau să cunosc adevărul.

— Ce ţi-a spus e cît se poate de adevărat. Mstislav e încîntat. De altfel, trebuie să recunosc şi eu că sînt de-a dreptul uluită. Unde, la ce consignaţie ai izbutit să găseşti această minunată broderie ? Eşti splendidă, Tatia, într-atît, încît încep să mă întreb dacă un simplu geolog este vrednic să însoţească o asemenea doamnă ?

— Vai, izbucni fata în rîs, ce tot spuneţi, Evghenia Sergheevna !

— Fii atent, Mstislav, acum ştii ce te aşteaptă, glumi mama, dar tînărului nu-i scăpă tîlcul acestor cuvinte, care erau de fapt o completare a convorbirii lor.

•

...Şedeau la o măsuţă, departe de orchestră. Tatia, trandafirie din pricina vinului şi a dansului, îşi puse mîna pe degetele lui Mstislav care se mişcau încet, în ritmul sincopat al muzicii.

— Te simţi bine, Mstislav ?

— Foarte ! Mă consideram şi eu un dansator destul de bun, dar dumneata... Spune-mi, există şi lucruri pe care să le faci prost ?

— De ce mă idealizezi, Mstislav, întocmai ca mama dumitale ? Asta-mi creează obligaţii pe care n-am să le pot îndeplini !...

— De ce vorbeşti de obligaţii ? Nu mai fi aşa de serioasă, Tatia dragă... Rostind ultimul cuvînt, Ivernev ezită o clipă, se fîstîci şi spuse : De mult vreau să te întreb : de ce porţi inelul ăsta ? Îi ridică puţin mîna şi i-o întoarse spre lumină. Piatra mică şi plată, şlefuită în formă de pătrat cu colţurile rotunjite, sclipi, iar în fund apăru o cruce oblică, întunecată. Tatia tresări şi-şi retrase mîna.

— N-am văzut niciodată asemenea pietre montate în inele, reluă geologul, ridicînd din umeri.

— Dar dumneata ştii ce fel de piatră este ?

— Desigur. Orice mineralog îţi va spune că e un chiastolit, tăiat de-a curmezişul axului optic principal. Numai el are scînteieri atît de ciudate la lumină — cercuri concentrice şi o cruce. Să ştii că nu-ţi vine bine, nu se potriveşte

cu aspectul dumitale, în ansamblu, de aceea te-am şi întrebat.

— E un dar şi am promis să-l port întotdeauna, răspunse Tatia cu glasul scăzut.

Geologul simţi o înţepătură în inimă.

— Dacă găseşti de cuviinţă să nu-mi vorbeşti despre unele lucruri, nu insist.

— O, nu vreau să-ţi ascund nimic. Poate pare caraghios, dar e vorba de o mare prietenie din şcoală, sau, dacă vrei, o dragoste între doi copii. Familia lui era din Sverdlovsk, iar inelul are o legătură cu istoria familiei şi trebuie purtat în permanenţă. Ne-am jurat atunci credinţă veşnică; dar el a avut un accident mortal de motocicletă, imediat după examenul de maturitate. Jurămîntul a rămas însă jurămînt, şi eu port acest inel întunecat... Dar dacă îţi displace atît de mult... Şi-l scoase din deget cu o sforţare şi îi dădu drumul în poşetă, apoi privi spre el supusă, cu tandreţe.

— Poate că am stat destul aici, Tatia ? făcu el semn spre sala zgomotoasă.

— Tocmai mă pregăteam să te rog... să facem cîţiva paşi...

Înaintea lor, Neva îşi etala feerica întindere sclipitoare cu răsfrîngeri oţelii. Tinerii poposiră pe mal, în mijlocul unui întreg alai de perechi de îndrăgostiţi. Ivernev o duse apoi pe Tatia peste Podul Schmidt, prin faţa sfincşilor egipteni, spre Cheiul Universităţii. Jos, pe treptele de piatră, apa plescăia încetişor. Tatia se aşeză pe bariera de granit. În lumina stranie a nopţii albe, rochia ei liliachie părea neagră, iar ochii, întunecaţi, plini de taine. Din nou se înfiripă basmul trăit de milioanele de îndrăgostiţi de pe cheiurile Nevei, în nopţile albe ale Leningradului. Fetele şi femeile se prefăceau în prinţese sau fermecătoare zîne, făcîndu-i pe bărbaţi să se plece în faţa lor.

Ivernev consideră că-i cu totul indiferent dacă era primul sau al o sută milioanelea dintre ostatecii nopţilor albe. Pentru a doua oară în acea zi, fiinţa pe care o îndrăgise se metamorfoza încîntător, întocmai ca în basme.

— Tatia...

Cu o mişcare năvalnică fata se întoarse spre el...

Un mic grup de prieteni se întrunise spre a sărbători logodna lui Ivernev cu Tatia Cernîh.

Cu toate insistenţele lui Mstislav, Tatia refuză să-şi pună rochia „de regină“, explicîndu-i că o gazdă nu trebuie să fie din cale-afară de elegantă cînd primeşte vizite : ce te faci dacă musafirii vin îmbrăcaţi mai modest ? Avusese dreptate — nevestele străvechilor lui prieteni, Sugorin şi Soltamurad Behoev, purtau rochii uşoare, înflorate.

— Nu ne aşteptam la una ca asta, nu ne aşteptam ! exclama din cînd în cînd Soltamurad, ridicînd din sprîncenele lui negre ca smoala. Ia te uită de ce a fost în stare mironositul ăsta de burlac al nostru. Şi ce fată, ai, ai ! Se aprobă, nu-i aşa, Gleb ?

— De Gleb n-avea grijă, că aprobă el, mai bine întreabă-ne pe noi, se amestecă în vorbă soţia lui Sugorin, o femeie tînără şi veselă cu trăsături de mongolă.

— Poftim, aveţi cuvîntul ! strigă Behoev.

— O să i-o spunem în secret Tatiei ; de ce să vă răsfăţăm pe voi ? Dar tu de ce taci, Gleb ? Te pomeneşti că te-ai amorezat ? Nu permit ! Pleacă mai repede pe teren, acolo sînt eu cu ochii pe tine.

— Auziţi-o ! rîse Gleb, ridicînd paharul. Pentru Darul Altaiului !

— Cine ţi-a dezvăluit această taină ? întrebă Tatia.

— Tocmai în asta constă taina ! răspunse mineralogul.

După cină, gazdele şi oaspeţii strînseră într-o clipă vesela şi se instalară lîngă fereastra larg deschisă. Pe Evghenia Sergheevna o aşezară mai la o parte, cu toate că afirma că-i place uneori să stea într-o încăpere în care se fumează.

— Asta îmi aminteşte de tinereţe, spuse ea. Ei, ce faceţi ? Aştept ! Ori, avînd în vedere festivitatea de azi, ne abatem de la vechiul nostru obicei ? La noi, explică ea Tatiei care stătea alături, se obişnuieşte ca atunci cînd ne adunăm, să ne împărtăşim toate noutăţile ştiinţifice. Toţi sînt nişte învăţaţi, deşi în domenii diferite... adăugă apoi pe un ton de uşoară scuză.

— Vai de mine, sigur, Evghenia Sergheevna, trebuie să mă iniţiez şi eu. Ar fi bine însă ca discuţia să decurgă într-un limbaj accesibil !

— Nu te îngriji de asta. Eu sînt cea mai ignorantă de aici, dar înţeleg aproape tot, o asigură soţia lui Soltamurad, la fel de oacheşă şi cu obrazul îngust ca bărbatul ei.

— Din păcate, începu Sugorin, în ce mă priveşte, n-am nimic de spus care să fie la înălţimea acestei seri memorabile. E adevărat că ne-au sosit la muzeu două-trei minerale in-

teresante, de pildă, un opal superb din Zabaikalie. Cu nimic mai prejos decît opalele cele mai frumoase din India şi America de Sud. Aşa de mare : închise între degete un cerc, de dimensiunea unui ou de porumbel.

— Ia stai puţin, Gleb ! spuse Ivernev, îţi aduci aminte că acum vreo două luni mi-ai vorbit de nişte pietre cenuşii, găsite în casa de fier a unui prinţ ?

— A, da ! Adevărat. N-a ieşit nimic ! Pietrele au fost furate !

— Cum, cînd, unde ? strigară în cor cei prezenţi.

— Chiar din muzeu. Din laborator. A fost o chestie foarte neplăcută. Cui şi la ce dracu, să mă ierte Evghenia Sergheevna, i-or fi trebuit pietrele acelea ? Probabil că ticălosul a încercat să le plaseze pe la diferiţi achizitori, ca pînă la urmă cine ştie pe mîna cui s-ajungă. Nici nu vă închipuiţi ce pierdere e asta pentru ştiinţă ! De două sute cincizeci de ani există Institutul de mine, dar e prima oară cînd se comite un asemenea furt. Şi e evident că hoţul era un ageamiu, pentru că la un loc cu pietrele acelea erau lucruri de o valoare cu mult mai mare...

— Poate că au fost şterpelite pentru că se aflau în laborator şi nu în muzeu, deci mai uşor de furat ? întrebă Ivernev.

— Mineralogul nostru nu face azi nici două parale, începu Behoev, n-are de spus nimic interesant ; iar ce-a fost interesant s-a furat. Geologii ăştia nu prea împing ştiinţa înainte. Nu-s ca noi, cei de la umanistică !

Tatia se uita cu ochii mari la Sugorin, încremenită. Gîndurile o duseseră atît de departe, încît tresări, cînd Evghenia Sergheevna îi puse mîna pe umăr spunîndu-i :

— Ia să ascultăm cum se laudă umaniştii !

— Profesorul meu, Pavel Arhilievici — tînărul *cecen* se referea la renumitul indiolog Muraviov — mi-a dat sarcina să triez nişte documente din arhiva sa personală — un depozit uriaş, aflat chiar în apartamentul său, care ocupă două camere — numai dulapuri, din tavan pînă jos. Iar tavanul e, nici mai mult, nici mai puţin, la o înălţime de cinci metri...

— Lasă tavanele în pace, îl zori Sugorin. Treci la dulapuri, Soltamurade. Intră în fondul chestiunii !

— Taci puţin, te rog ! Şi de ce credeţi că mi-a dat profesorul Muraviov sarcina să cotrobăiesc prin arhiva lui ? Pentru că a citit ceva în ziare — la început scurte însemnări în gazetele sosite din Europa, iar mai tîrziu le-a primit pe

cele din Africa de Sud, unde totul era descris cu lux de amănunte. Nişte actori de cinema italieni, care călătoreau cu iahtul lor „Aquila" de-a lungul coastei Africii de Sud, au descoperit sub apă o flotă întreagă de corăbii de tip antic, naufragiate din timpuri imemoriale. Învăţaţii şi-au exprimat părerea, fiecare în felul său, dar cînd bătrînul meu a dat peste declaraţia unui istoriograf din Johannesburg, care susţinea că toate alea nu sînt altceva decît rămăşiţele flotei lui Alexandru Macedon, dispărută fără urmă, a înnebunit de-a binelea...

— Oho! Asta e într-adevăr interesant! izbucni Ivernev.

— Credeţi că ăsta e lucrul cel mai interesant? Mai interesant este că italienii au descoperit în adînc pe cea mai mare dintre corăbii, o coroană neagră împodobită cu pietre preţioase. Întîmplător sau nu, coroana a căzut din nou în ocean şi a dispărut pentru totdeauna. Italienii au fost chiar acuzaţi că au lăsat-o să cadă dinadins, pentru că poliţia voia să le-o confişte.

— Extraordinar! Cu siguranţă că toată povestea e o minciună de-a ziarelor! exclamă nervoasă Tatia.

— S-ar putea să fie într-adevăr o minciună! încuviinţă Behoev, însă fondul chestiunii, cum îi place să spună pedantului nostru Gleb, nu e acesta! Profesorul Muraviov şi-a adus aminte că foarte de demult, încă înainte de revoluţie, a cercetat colecţia particulară de manuscrise indiene ale unui savant german, Keyserling parcă. Nu-mi amintesc precis şi nu garantez pentru exactitatea numelui...

— Ce importanţă are numele?! Zi-i mai departe, îl grăbi Sugorin pe prietenul său.

— Aha, eşti nerăbdător, suflete de piatră! Stai să vezi mai departe. În această colecţie se afla şi un manuscris în sanscrită, de pe la începutul erei noastre, cu o legendă despre Alexandru Macedon. După cum ştii, legende despre Alexandru sînt multe — a existat şi o culegere a lor sub forma unui roman elenistic — primul roman de aventuri din istorie, care nu s-a păstrat în întregime. Legenda indiană nu era nici o reluare şi nici o variantă a unor povestiri cunoscute. Ea descria un anume moment al vieţii lui Alexandru, care nu avea nici o legătură cu legendele din antichitate. Cît se poate de interesat, Pavel Arhilievici a copiat manuscrisul şi l-a luat în Rusia pentru a traduce şi publica legenda cînd va avea timp. Primul război mondial, la care a luat şi el parte ca voluntar, apoi revoluţia, războiul civil, munca

uriaşă pentru reactivarea ştiinţei — pe scurt, profesorul a uitat de intenţiile lui, şi copia manuscrisului a rămas, cum se zice, înmormîntată în uriaşa sa arhivă. Şi într-adevăr, am verificat pînă acum patru dulapuri şi am găsit-o abia ieri. Acum bătrînul, ca să-şi aducă la îndeplinire vechiul lui deziderat, vrea să traducă şi să publice legenda, şi să trimită apoi un articol ziarului din Capetown. Asta pentru că şi în legendă e vorba de o coroană neagră ! strigă triumfător Soltamurad, apoi făcu o pauză, privind roată la cei prezenţi.

— De ce ne fierbi fără apă ? îl dojeni Evghenia Sergheevna.

— Nu ştiu mai mult decît ceea ce a povestit profesorul. Manuscrisul nu e încă tradus. Aşadar, după cum se ştie, Alexandru a invadat India, a cîştigat două bătălii mari, a pierdut una, dar întreaga Indie se afla, putem spune, la picioarele lui. Şi totuşi a făcut calea întoarsă şi a plecat în noua lui capitală, Babilonul, unde a murit peste puţin timp. Istoricii explică aceasta aducînd ca argument oboseala armatei de sub comanda lui, care era la un pas de revoltă ; rana căpătată la cap în timpul asaltului unei cetăţi în cursul expediţiei întreprinse în Asia Mijlocie ca şi alte motive. Legendele dau o versiune mai poetică, descriind dorul lui de mare — se pare că acest cuceritor visase întotdeauna la o insulă „aşezată pe o mare întinsă şi zbuciumată cu brizanţi tunători“, cum spune Homer despre Insula Faros. Acolo visa Alexandru să-şi sfîrşească zilele şi nu în şesurile dogoritoare ale Mesopotamiei sau în valea Indului, unde e o şi mai dogoritoare arşiţă... Legenda indiană spune însă că, după ce a trecut Indul, Alexandru, care se hotărîse să ajungă pînă în inima Indiei — Deccanul — a dat peste ruinele unui oraş străvechi. E interesant că această parte a legendei corespunde cu prezenţa în valea Indului a unor rămăşiţe de civilizaţie *protoindiană*, înrudită cu cea cretană şi care se situează prin al doilea sau al treilea mileniu, înainte de era noastră.

— Doamne, o vechime aproape de neconceput ! nu se putu stăpîni să observe Evghenia Sergheevna.

Behoev surîse, încîntat de interesul ce-l stîrnise.

— Printre ruinele oraşului se păstrase ca prin minune un templu din timpuri imemoriale. În mijlocul pustiului, în care hălăduiau numai leii, locuiau o mînă de preoţi care păzeau cu străşnicie o relicvă sacră a trecutului — coroana neagră a împăraţilor unui popor dispărut. Era pe timpul cînd oamenii se credeau conduşi de zei sau de eroii care se trăgeau

din unirea unei femei muritoare cu vreun locuitor al cerului. Pe atunci oamenii credeau că dacă un ins de origine divină va pune pe cap această coroană şi va ieşi la lumina zilei, mintea i se va ascuţi ca prin farmec, iar el, cunoscînd prezentul şi amintindu-şi şi trecutul, va căpăta o putere egală cu a zeilor. Dacă însă o va pune un muritor de rînd — vai lui! îşi va pierde memoria şi va deveni aidoma unui prunc, o jucărie în mîinile oamenilor şi a destinului. Alexandru, auzind această legendă, le ceru preoţilor coroana. Aceştia, la început, refuzară, dar cuceritorul porunci ca templul să fie dărîmat piatră cu piatră — pentru a scoate la iveală coroana. Preoţii îl preveniră pe împărat, că numai unei odrasle de origine divină îi este îngăduit să-şi aşeze pe cap coroana neagră, dar Alexandru izbucni în rîs. Versiunea despre originea lui divină rezultată din unirea mamei sale, Olimpiada, cu Dionysos, născocită chiar de aceasta, care nu-l putea suferi pe tatăl lui Alexandru, şchiopul Filip, căpătase cu trecerea anilor un caracter de realitate în care, fără îndoială, ajunsese să creadă şi Alexandru însuşi... Cuceritorul intră, aşadar, fără şovăială în sanctuarul templului, unde preoţii îl tămîiară cu fum de lemn sfînt şi îl încununară cu coroana neagră. Apoi ieşi pe treptele scăldate în soare ale templului şi, uitîndu-se mîndru în jur, aşteptă pogorîrea puterii divine. Deodată, marele cuceritor se clătină pe picioare, faţa lui arsă de soare păli, şi el căzu grămadă pe trepte, rostogolindu-se apoi în nisip. De îndată ce tovarăşii lui de arme îl ridicară, Alexandru se dezmetici, dar se constată pe dată că uitase toate la cîte se gîndise înainte, ca şi de viaţa lui din ultima vreme. Legenda spune că împăratul s-a lecuit şi de dorul de Elada şi de iubirea lui pentru Tais — vestita hetairă ce îl însoţea în toate expediţiile. Ostaşii furioşi la culme, învinuindu-i pe preoţi că l-ar fi adus la pieire pe conducătorul lor, i-au nimicit pe toţi, iar coroana a ajuns în tezaurul personal al lui Alexandru. Principalul este că împăratul uitase scopul pentru care venise în India, uitase şi de planurile lui de viitor şi îşi întoarse oştile înapoi. O dată înapoiat la Babilon, se îmbolnăvi de friguri şi peste puţin muri. Asta este legenda.

— Foarte amuzantă, vorbi Sugorin. Dar ce legătură există între legendă şi descoperirea făcută de italieni lîngă coasta Africii de Sud? Nu prea înţeleg.

— Desigur, dragă, e şi firesc, trebuie să cunoşti istoria. Aceasta spune că în timp ce Alexandru se afla pe patul de

moarte, înconjurat de prietenii lui, de diadohii: Ptolemeu, Seleucos, Nearh şi alţii — reţineţi Nearh! — aceştia au procedat la împărţirea imperiului. Nearh, unul dintre cei de o vîrstă cu Alexandru, născut în Munţii Cretei, un ostaş tăcut şi neîntrecut înotător, a moştenit flota — flota aceea uriaşă, cu mii de oameni, pregătită de Alexandru în vederea colonizării pămînturilor Indiei. Flota a dispărut, plecată nu se ştie unde şi, o dată cu ea, a dispărut şi Nearh. Acum, puneţi, vă rog, o singură ipoteză — că Nearh a fost acela care a luat coroana neagră din tezaurul lui Alexandru, şi atunci?

— Oho! exclamă Ivernev.

— Desigur că aici ar putea fi două ipoteze, ceea ce e şi mai rău, nu se lăsă bătut Sugorin. Că flota descoperită lîngă ţărmul Africii de Sud este flota lui Nearh şi că el anume a luat coroana.

— Chiar aşa şi este! Dar oare nu vă sugerează nimic faptul că această coroană a fost găsită pe nava-amiral? Ba mai mult — legenda asta nu e cunoscută aproape de nimeni; noi însă constatăm că această coroană neagră există şi deci, încă un mit devine realitate. De altfel noi nu ne mai mirăm că cele socotite drept basme în secolele trecute devin realităţi datorită cercetărilor precise ale secolului nostru... Dar asta nu e încă tot. Ziarele din Capetown, mai cu seamă *Cape Argus*, au comunicat că tînăra italiană de pe iaht, care a găsit coroana şi şi-a aşezat-o pe cap, a fost lovită de o boală psihică inexplicabilă, pe care medicii au atribuit-o unei prelungite scufundări cu acvalangul!

Ascultătorii, inclusiv Sugorin, aplaudară cu frenezie.

— Ne-ai cam răsfăţat azi, dragă Soltamurad! Evghenia Sergheevna îşi făcu vînt cu batista. Mi s-a făcut chiar cald. E cea mai frumoasă istorie din cîte ne-ai povestit.

— De-ar fi măcar pe jumătate adevărată, strecură printre dinţi Sugorin.

— Oricum, dragă, spune cinstit: crezi că osteneala pe care mi-am dat-o, scotocind atîta în arhivă, a fost răsplătită?

— Fără doar şi poate! recunoscu mineralogul.

— Ei, dacă recunoşti, drept pedeapsă, du-te să iei ceva bun.

Gleb ceru o plasă şi ieşi cît se poate de supus. Ceilalţi rămaseră cu gîndul la povestirea indiologului. Zbîrnîitul telefonului le rupse firul gîndurilor.

— Interurbanul, spuse Evghenia Sergheevna, Mstislav, ridică receptorul! E desigur pentru tine — Moscova.

Mstislav auzi glasul puternic al profesorului Andreev. Felicitări, care fură de altfel auzite de întreaga asistenţă.

— Ţi se cuvine un dar de nuntă, îi întrerupse energic profesorul mulţumirile, şi mă grăbesc să ţi-l ofer! Ieri s-a discutat despre candidaturile celor care urmează să plece în India. Consultaţii asupra cercetării rocilor cristaline ale străvechiului scut... Leonid Kirillovici făcu o mică pauză. Plecarea dumitale a fost hotărîtă în unanimitate! Vei fi în curînd chemat pentru a-ţi face formele. Logodnica să nu fie amărîtă, că va veni şi ea mai tîrziu, după ce îi vei scoate paşaportul. Deocamdată, dumneata figurezi la noi în calitate de burlac. Ei, sînt foarte bucuros! Foarte! Ia dă-mi-o pe nepreţuita mea Evghenia Sergheevna, vreau s-o descos un pic asupra alesei tale... Îţi strîng mîna, Mstislav!

— O clipă, Leonid Kirillovici! vorbi grăbit Ivernev. Ştiţi că întîlnirea mea cu Tatia, cea mai minunată fată din lume, vi se datorează dumneavoastră?... Foarte simplu. Vă amintiţi că acum vreo două luni aţi intenţionat să veniţi la Leningrad şi mi-aţi trimis şi o telegramă, dar pe urmă se vede că v-aţi răzgîndit? Eu v-am aşteptat la gară şi acolo am cunoscut-o întîmplător pe Tatia! Drept care vom închina acum în sănătatea dumneavoastră în calitate de naş şi de geniu bun...

— Ia stai, tinere, aici e ceva de neînţeles! Eşti amorezat şi te-ai zăpăcit de tot! N-am trimis nici o telegramă şi nici n-am avut de gînd să vin la Leningrad!

— Nu înţeleg nimic, Leonid Kirillovici! Telegrama îmi era adresată mie şi semnată de dumneavoastră, însă cu titlul de profesor şi nu simplu, aşa cum obişnuiţi...

— Ai păstrat-o?

— Mă tem că nu!

— Păcat. O fi vreo glumă proastă a vreunuia dintre tinerii de aici de la noi. Cam stupidă glumă, nimic de zis! Am să încerc să elucidez chestia asta şi am să-i sucesc gîtul... Hai, dă-mi-o pe mama!

Tulburat, Ivernev trecu mamei lui receptorul şi se grăbi să le comunice şi celor prezenţi noutatea. Abia atunci observă cît de palidă se făcuse Tatia. Crezu că o indispusese ideea apropiatei lor despărţiri. Se grăbi s-o consoleze, asigurînd-o că se vor despărţi pentru un timp mai scurt decît dacă ar fi plecat într-o expediţie obişnuită. Urma în schimb călătoria lor în India, de astă dată împreună... La ce te puteai aştepta mai frumos, chiar din primul an de căsătorie?

Tatia asculta cu mîna încleştată de braţul lui, fără a-şi lua de la el privirea întunecată, întrucîtva tragică.

Ivernev rămăsese în picioare în mijlocul camerei lui de la hotelul „Turist“, cu mantaua de ploaie udă pe el, cu ochii aţintiţi în gol. Telegrama pe care o strîngea în neştire între degete era de la mama lui : *„Mstislav, o nenorocire, Tatia plecată, nu înţeleg nimic, vino“*. Ivernev scutură din cap, apoi îşi trecu mîna pe frunte. Bău apă. „Înregistrarea căsătoriei noastre fusese stabilită pentru sîmbătă... Nu, nu se poate ! Cu Tatia s-a întîmplat ceva... Dar mama scrie chiar aşa — a plecat ! Dacă ar fi scris — dispărut ! Nu se poate, e o nălucire...“

Se strădui să se liniştească şi-i telefonă lui Andreev. Cerîndu-şi iertare, îl anunţă că acasă s-a întîmplat ceva, că el pleacă imediat cu avionul la Leningrad şi-l roagă să telefoneze mîine la minister, cu rugămintea ca audienţa lui să fie amînată pentru altă zi...

Peste cîteva minute gonea într-un taxi spre Şeremetievo...

Evghenia Sergheevna alergă în întîmpinarea lui. I se păru deodată mai mică, neajutorată, îmbătrînită. Era pentru prima oară cînd o vedea pe înţeleapta şi liniştita lui mamă atît de deprimată. Un sentiment de milă chinuitoare îl gîtui. Nu putu rosti nici un cuvînt şi rămase în picioare tăcut, privind-o întrebător.

— Tatia... a plecat marţi şi ţi-am trimis telegrama de îndată ce am găsit biletul. Evghenia Sergheevna îi întinse o foaie de hîrtie ruptă dintr-un blocnotes, cu scrisul avîntat şi îngrijit al Tatiei.

„Iertaţi-mă, iertaţi-mă ! Evghenia Sergheevna dragă, nesfîrşit de bună şi amabilă, explicaţi-i lui Mstislav că sînt o fiinţă rea, că procedez într-un chip nedemn, dar altfel nu pot. Nu mă căutaţi — peste cîteva ceasuri voi fi departe şi nu mă voi mai întoarce niciodată aici, unde mi-a fost dat să cunosc doi oameni minunaţi — pe dumneavoastră şi pe Mstislav. Amîndoi m-aţi primit omeneşte, din prima clipă şi din toată inima, iar eu... eu vă aduc o asemenea jignire şi vă pricinuiesc probabil suferinţă. Gîndul acesta mă chinuieşte groaznic, nu-mi dă pace. Dacă o puteţi face, iertaţi-mă şi daţi-mi voie ca la despărţire să vă sărut mîna, mîna dumneavoastră atît de blîndă şi... aici era ceva şters cu grijă, iar apoi, cu litere scrise cu o caligrafie mai nervoasă : *şi sărutaţi-l, vă rog, pe Mstislav în locul meu. Adio ! Tatia.“*

Ivernev citi de cîteva ori biletul care-i spulberă într-o clipită fericirea şi toate planurile lui de viitor.

— Aici nu-i lucru curat, spuse el cu vocea răguşită.

— Dar ce a determinat-o să fugă ca o hoaţă, fără a avea curajul unei explicaţii sincere, făţişe ?

— Lasă, mamă ! N-avem deocamdată dreptul s-o judecăm ! Trebuie să cunoaştem mai întîi împrejurările !

— Nu există împrejurări care să te facă să ascunzi adevărul de cei pe care-i iubeşti !

— Cum rămîne atunci cu sfînta minciună maternă ? Legenda despre vălul alb ? Cum să judeci pe cineva dintr-o singură latură, cea dinspre tine, cînd toate cîte sînt pe lume au două ?

— Cît o iubeşti, Mstislav !

— O iubesc, dar nu cred că-i pot da dreptate numai din cauza asta. Eu o găsesc vinovată, dar nu îmi pronunţ încă sentinţa definitivă, care, sau va aduce iertarea, sau va şterge din amintire tot ce a fost...

— N-o vei pronunţa niciodată ! N-ai s-o mai vezi şi nici n-ai să mai afli nimic...

— Rar se întîmplă ca o faptă să rămînă nedescoperită. Mai devreme sau mai tîrziu... Să plecăm mîine la Moscova. Are să-ţi fie greu singură aici.

Zbîrnîitul telefonului îi făcu pe amîndoi să tresară. O licărire de speranţă le lumină o clipă faţa, dar se stinse pe dată.

Era Soltamurad :

— Veşti proaste, Evghenia Sergheevna, stăm prost !

— Ce s-a întîmplat, băiatule ? Să ştii că şi la noi s-a întîmplat ceva rău !

— Vreo nenorocire cu Mstislav ?

— Nu, a sosit acasă, e aici. Îl chem imediat.

— Staţi puţin, ce s-a întîmplat ?

— Soltamurad, Tatia ne-a părăsit !

— Nu se poate ! Cum asta ?... Ai, ai !... Am să vă chem mai tîrziu, nu-i urgent !

Mstislav îi şi luase receptorul din mînă :

— Ba nu, vorbeşte, Soltamurad !

— A, tu eşti, dragă ? Ce am auzit ?... Ştii ce-am păţit noi ? Un incendiu în casa lui Muraviov ! Focul a izbucnit în cabinetul lui, se pare din cauză că instalaţia electrică este veche...

— Pagubele sînt mari ?

— Foarte ! O parte din manuscrise a ars, cealaltă a fost inundată de apă. A luat foc şi masa lui de lucru şi a ars copia legendei pe care începusem s-o traducem. A dispărut tot. N-a mai rămas nici o foaie. Bătrînul e la spital — de supărare a făcut un infarct. Am fost la el în fiecare zi, dar trebuie să plec la Moscova. Ne întîlnim acolo.

— Plec şi eu mîine, împreună cu mama. Caută-ne la Andreevi.

— Ne-am înţeles, dragă. Deocamdată, la revedere !

CAPITOLUL 2

Inelul cu chiastolit

— Aşadar, Mstislav, cînd ai să pleci în sudul Indiei să nu uiţi de cearnochite. Dacă avem noroc, ştiinţa noastră va putea face un dar considerabil prietenilor noştri indieni. Vom demonstra că masivele cearnochitice ale scutului Gondvana din India sînt identice cu cele din Africa de Sud, ceea ce va duce, eventual, la descoperirea unor zone diamantifere. Mie mi se pare că eroziunea generală a celor mai vechi straturi din India a fost mai puţin adîncă decît în Africa — asta e una. Mai departe — zonele cu filoane diamantifere ale scoarţei sînt ascunse acolo ori în regiuni cu vegetaţie bogată, ori acoperite cu pături groase de bazalt în raioanele seci ale Podişului Deccan. Tu să faci pronosticuri, să-ţi pui mintea la contribuţie şi, în afară de asta, să dai ajutor în toate. Ca absolvent al Institutului de mine din Leningrad, ai o înaltă pregătire în mineralogie, iar asta constituie baza întregii tale practici...

Ivernev asculta, luînd din cînd în cînd notiţe în caietul lui, legat în scoarţe de pînză groasă, cenuşie. După ce isprăvi cu poveţele, profesorul Andreev se lăsă pe spătarul fotoliului şi căzu pe gînduri. Ivernev îşi aprinse o ţigară, privind ornamentele unui covor chinezesc, mare cît peretele, apoi întrebă :

— De ce aţi căzut pe gînduri, Leonid Kirillovici ?

— M-a năpădit tristeţea. Pe vremuri, cînd eram de vîrsta ta, căutam să-mi închipui cum va fi dacă, după ani şi ani, nu voi mai putea întreprinde asemenea expediţii...

— Şi n-aţi putea merge ?

— Ba da, dar niciodată n-am plecat fără să muncesc din plin. Ajutoarele mele, de la geologul-şef pînă la ultima călăuză, spuneau întotdeauna: cu dumneavoastră sînt în stare să merg şi pînă la capătul pămîntului, ba chiar şi în iad... Şi de ce?! Gura nu-mi era unsă cu miere, să mă rog de cineva şi să linguşesc nu eram meşter, eram exigent... După mine, un adevărat şef nu-i cel care posedă doar o mare capacitate de gîndire — asta-i prea puţin. Şef e acela care, în momentele grele, nu numai că ia parte egală cu ceilalţi, ci se situează în fruntea tuturor. Primul umăr, care împinge maşina împotmolită, trebuie să fie al şefului, primul care sare în apa rece ca gheaţa trebuie să fie el, prima barcă ce trece peste un prag trebuie să fie a lui; de aia îi zice şef, pentru că mintea, curajul, forţa şi sănătatea îi îngăduie să fie totdeauna în frunte. Iar dacă însuşirile nu i-o îngăduie — mai bine să renunţe la şefie.

— Nu pot fi de acord cu dumneavoastră, Leonid Kirillovici! Dacă colectivul e bun şi pasionat de muncă...

— Crezi că mult îl ţine pasiunea asta, dacă nu-l conduce nimeni? Nu, dacă inima începe să-şi facă mendrele, nu mai poţi trage după tine calul de dîrlog peste o rîpă, nici să mîni o plută sau să tai un copac... Şi toate astea, eu nu le mai pot face! Pe vremuri eram convins că într-o zi am să mă prăbuşesc şi am să mor, fie pe un gheţar, fie în taiga, fie într-un pustiu. Am murit — şi cu asta — basta! *Kaput*! Nu ştiu de ce preferam pustiul. Doream ca tovarăşii mei să-mi facă deasupra gropii o moviliţă de pietre, care să slujească drept reper pentru de-alde ăştia ca mine, cercetători ai pămîntului. Cunoşti poezia Marinei Ţvetaevei despre calul arab? O legendă în care se spune că dacă un astfel de cal nu mai poate alerga, îşi taie singur cu dinţii o venă şi moare lăsînd să i se scurgă tot sîngele din trup...

— Dar ce-i cu dumneavoastră, dragă Leonid Kirillovici?

— Nu vezi şi tu? Mă perpelesc! Ard de dorinţa să plec în India, dar ştiu că n-am să pot suporta căldura de acolo şi că am să fiu adus acasă ca un balot inutil.

— Frumoasă terminologie mai folosiţi! Balot... Nu pot... *Kaput*!... şi Ivernev izbucni în rîs.

Leonid Kirillovici îşi privi aproape cu indignare elevul, apoi se gîndi puţin şi zîmbi:

— Aşa-i de cînd lumea. Aşa eram şi eu în tinereţe: nu-mi venea să cred că s-ar putea să mor. N-am crezut că voi regreta amarnic posibilităţile pierdute, dîndu-mi seama

că ele nu se vor mai ivi. Iar dacă se vor ivi, totuşi, că nu voi mai avea puterea să le fac faţă.

— N-am regretat încă niciodată ceea ce am pierdut...

— Cred şi eu. Pentru că ai în faţa ta un drum nesfîrşit! Asta şi înseamnă tinereţe. Dar cînd va veni vremea şi ai să înţelegi ca mine, că nimic altceva nu mai e cu putinţă...

— Într-adevăr, mi-e greu s-o înţeleg.

— Şi nici n-ai s-o înţelegi încă multă vreme. Dar să lăsăm acum această problemă care deocamdată îţi este străină. Avem în schimb alte treburi, urgente!... Şi, fiindcă veni vorba, nu cumva există în hîrtiile personale ale tatălui tău însemnări privitoare la străvechile mine din Asia Mijlocie sau Centrală?

— Cum, şi dumneavoastră!?

— Ce-i cu tine? Nu stai bine cu nervii? Ai trecut prin comisie?... Vezi să nu te faci de rîs în misiune, că e treabă de răspundere... Îmi amintesc că ai cam încurcat-o şi cu sosirea mea la Leningrad şi ai imaginat nu ştiu ce inepţii...

— Ce legătură are asta cu nervii? Fapt este că sînteţi a doua persoană care se interesează de arhiva tatei.

Acum fu rîndul profesorului să-şi încordeze atenţia.

— De fapt nu pe mine mă interesează — ce naiba să caut eu în nişte mine străvechi? Asta e treaba cercetătorilor de mine şi încă a arheologilor. A apărut de cîteva zile aici, în trecere, un arheolog — neamţ sau turc — de la Institutul de arheologie din Ankara. Printre altele a fost şi pe la mine, aflînd nu ştiu de unde că am fost elevul lui Maximilian Feodorovici. Îmi amintesc că taică-tău a descris nişte mine vechi de trei mii de ani, aflate undeva la hotarul Afganistanului cu Iranul. Aşadar, profesorul ăsta, Wilfried Deragazi...

— Cum, cum aţi spus?

— Wilfried Deragazi. E un nume care sună frumos şi se ţine minte uşor. Mi-a vorbit despre cultura *dravidienilor*, care s-a răspîndit cu patru mii de ani în urmă, pornind din India spre China Apuseană şi Asia noastră Mijlocie. Există, spune el, o cultură *Anau*, numită astfel după numele unui *kişlac*, adică sat, de pe lîngă Aşhabad, cu totul şi cu totul deosebită, dar pentru descoperirea căreia noi n-am făcut suficiente săpături, mi s-a plîns profesorul turc. Această cultură constituie puntea de legătură dintre India şi Creta. La rîndul ei Creta are legătură cu Africa de Nord. Caracteristicile ei au fost descoperite în Deşertul Sahara — statuete,

desene, ceramică — de o surprinzătoare frumuseţe. Institutul doreşte să aplice metodele ştiinţei contemporane pentru a urmări, prin analize spectroscopico—izotopice, îndepărtatele legături şi căile de răspîndire ale metalelor şi mineralelor existente în podoabe şi în alte obiecte. Nu e nevoie decît de un gram din fiecare. Profesorul se ocupă tocmai cu strîngerea acestor materiale de prin locurile pe unde se presupune că au existat acele străvechi legături. E o treabă interesantă şi serioasă !

— De interesantă, e interesantă, observă Ivernev, aprinzîndu-şi cu un gest energic ţigara, dar nu ştiu de ce, Tatia... logodnica mea, care m-a părăsit de curînd, s-a interesat foarte mult de arhiva tatălui meu.

— Ce vorbeşti ? În ce scop ? Dar, ia spune-mi, cine e ea, de fapt ?

— Fiica unuia dintre însoţitorii tatei prin taiga, un oarecare Pavel Cernîh.

— E sigur ?

— Nu ştiu. Nu mi-a trecut prin cap să verific. Nici nu ştiu cum s-ar putea face ?

— O să încercăm. Cu toate că... la urma urmei, de ce n-ar fi aşa ?

— Vreţi să spuneţi că pe Tatia... poate nici n-o cheamă Cernîh ?

— Cum aş putea eu presupune una ca asta ? Tu eşti acela care trebuie să descoperi despre ce e vorba. Şi, mă rog, ce-o interesa anume pe Tatia ?

— Numai personalitatea lui Maximilian Feodorovici, itinerare, diferite amănunte din care să reiasă personalitatea tatălui meu şi a tatălui ei.

— Hm-m... Şi... hm-m... a plecat de mult ?

— De cîteva zile. Eram tocmai la Moscova cînd mi-a telegrafiat mama.

— Cine ştie, poate că nu e decît o coincidenţă ? Mai degrabă asta e. Hai să mergem să bem ceai, o aud pe Ekaterina Sergheevna aşezînd ceştile.

Ivernev nu se mişcă. Mintea îi lucra febril. Andreev se ridică şi îi puse mîna pe umăr.

— Haide !

Tînărul se sculă, apoi îl opri pe profesor cu un gest :

— Şi cum arăta arheologul ăsta străin ?

— Un tip bine zidit, destul de tînăr, viguros şi de o frumuseţe diabolică, aidoma unui personaj de film. Pe scurt,

un om ieşit din comun. A cinat la noi şi i-a cucerit pe toţi. Ritka l-a dus la *Bolşoi Teatr,* la un balet, şi a fost entuziasmată de cavalerul ei. Spune că toate fetele rămăseseră cu ochii căscaţi la acest Deragazi...

— În ce limbă vorbeşte ?

— Cu noi, în oricare din limbile noastre curente — în engleză, franceză, germană. Ştie şi puţin ruseşte. Spune că mai cunoaşte cîteva limbi !

— Ferice de el !

— Lasă că şi tu cunoşti două, şi cu mult mai bine decît mine. Sînt un incapabil... Profesorul se gîndi puţin şi adăugă : Şi cum mai e îmbrăcat turcul ăsta ! Mi-a sărit în ochi inelul lui, cu o piatră interesantă. Cred că numai un geolog poate aprecia un asemenea giuvaer. Închipuie-ţi, un cristal de chiastolit tăiat de-a curmezişul axului optic principal, aşa încît, la lumină se vede...

— O cruce cenuşie !

— Bineînţeles. Doamne, dar eşti alb ca varul ! Ce-i cu tine ? Stai jos !

Ivernev bătu nerăbdător din picior :

— Leonid Kirillovici, ce înseamnă asta ? Tatia... şi ea... purta un inel la fel pe care nu-l scotea niciodată !

— Ho-ho !... Andreev deveni deodată aspru, ba chiar luă o ţigară din portţigaretul lui Ivernev. O aprinse, se gîndi puţin, apoi căută ceva în carnetul lui şi ridică receptorul : Coincidenţă sau ba, trebuie s-o lămurim. Cine ştie... La telefon profesorul Andreev, geolog, trebuie să mă sfătuiesc cu dumneavoastră într-o chestiune urgentă, continuă el în receptor. Nu, aşa nu merge, să vină cineva de la dumneavoastră la mine, acasă sau la institut... Dar eu îţi spun dumitale că aşa e mai bine, doar am şi eu capul pe umeri !... Bine, dă-mi legătura cu cineva dintre superiori... Bagă de seamă, că răspunzi ! Da, da ! Perfect !

Ivernev asculta vorbirea tăioasă a profesorului, iar în minte i se învîrteau gînduri care-i strîngeau dureros inima : „Tatia, Tatia, e cu putinţă ?... Darul Altaiului... Pentru ce..."

— Tovarăşe locotenent-colonel, urmă Leonid Kirillovici şi-i vorbi, pe scurt, despre Deragazi şi Tatia. Da, e încă aici, a venit într-o misiune ştiinţifică şi s-ar putea să fie numai o simplă coincidenţă. Leonid Kirillovici rîse încet, uşurat. Elevul meu ? Da, e aici... Chiar acum, la mine... Peste un ceas ?... Foarte bine, chiar la ceai.

Profesorul puse receptorul în furcă şi îşi privi lung elevul, drept în ochi :

— Ştii, Mstislav, trebuie să ne gîndim bine : pentru ce şi ce fel de informaţii se cer despre tatăl tău ? Altfel cine să înţeleagă ? Ce frumos se petrec toate în cărţile de spionaj : înţeleptul detectiv stă şi se gîndeşte şi prinde firul. Dar forţa inamicului constă tocmai în faptul că el ştie totul limpede de la început, iar noi habar n-avem de nimic. Asta presupunînd că inamicul există şi nu e o născocire de la *a* la *z*, construită pe o coincidenţă întîmplătoare.

— De fapt, sînt două coincidenţe şi nu una, ripostă Ivernev, vorbind încet şi crispîndu-se ca apucat de o durere fizică.

— Cum aşa ?

— Prima : doi oameni — pe amîndoi îi interesează nişte date, însă din cele nepublicate, nu din jurnalul expediţiilor, ci din cele intime ale tatălui meu. A doua : amîndoi poartă inele identice, cum n-am văzut înainte la nimeni...

— Ia te uită ! Într-adevăr ! Aşadar, te-ai gîndit că Tatia...

— Nu m-am gîndit la nimic şi nici nu vreau să mă gîndesc ! exclamă pe un ton tăios Ivernev.

— Totuşi, va trebui să ne gîndim, răspunse Andreev cu un oftat. Tare neplăcute îmi sînt astfel de lucruri. Îţi dai deodată seama că în afară de scoarţa pămîntului, de deşerturi, păduri şi munţi, mai există tot soiul de scîrnăvii perfide, care lucrează din umbră. Ai senzaţia că mergi pe o duşumea, dar duşumeaua asta stă pe un smîrc în care mişună ceva.

— Cred că exageraţi, Leonid Kirillovici.

Cute amare trădau zbuciumul lăuntric al lui Ivernev.

— Uite-o şi pe Katocek ! îşi întîmpină Andreev soţia, exagerat de zgomotos.

— Iar ai fumat ? întrebă ea bănuitoare. Unde-ţi sînt jurămintele şi hotărîrile nestrămutate ?

— Să vezi, Katocek, sînt tulburat din cauza Indiei. Mstislav pleacă acolo. Făcu un semn din cap spre Ivernev.

— Ei, şi ? Mstislav, în India, Finoghenov, în Africa, mîine careva dintre elevii tăi o să plece în Afganistan sau în Irak. Şi atunci n-ai să mai scoţi ţigara din gură...

— Nu, nu, am păcătuit o dată şi nu mai fac ! Ce-i cu ceaiul ? O să vină acum un geolog din Orientul Îndepărtat.

— Cine ?

— Nu-l cunoşti. E un geolog de la exploatări.

— Da, pe ăştia nu-i cunosc de loc. Mi se pare că sînt cam plicticoşi.

— Se întîmplă, se întîmplă. Dar Ritka unde e ?

— A zburat la teatru cu turcul tău. A invitat-o el ca să se revanşeze. Asta nu-mi place ; văd că a început să-i dea tîrcoale. Şi, o ştii pe Rita, e o fetişcană iute, cam zvăpăiată, leită taică-său !

— Vă mulţumesc ! Andreev făcu o adîncă plecăciune. Dar, în general... desigur că...

— Poate-mi explici ceva mai clar ?

— Mai tîrziu. Mai am de vorbit cu Mstislav şi am să te rog să mai întîrziem cu ceaiul. Oaspetele va fi aici dintr-un moment într-altul.

După plecarea „geologului din Orientul Îndepărtat“, Ivernev şi Andreev au mai rămas în birou ca să se mai sfătuiască, dar n-au ajuns să ia vreo hotărîre.

— Rămîi să dormi aici ! se ridică în picioare bătrînul geolog. Aeriseşte bine, că ai fumat mult. Să mergem să aducem patul.

— N-am să pot dormi, Leonid Kirillovici !

— Ba să te străduieşti să dormi ! Sau, fă cum crezi. Cît despre mine, eu trebuie să dorm zdravăn, că am mîine un consiliu important. Prin urmare, ne-am înţeles. Am să-l invit pe Deragazi cît mai eşti încă aici, iar „geologul“ o să ia informaţii. Dar bagă de seamă, ca nu cumva să te dai de gol cînd ai să vezi inelul. Ar fi pentru el un semnal de alarmă. Iar pe Ritka o s-o punem să se învîrtească pe lîngă dînsul, poate o să înceapă cu ea o conversaţie pe această temă.

— Şi nu vă e teamă pentru Rita ?

— E o fată foarte dezgheţată. Am să stau eu de vorbă cu ea, că de maică-sa ascultă mai puţin decît de mine ! N-avem încotro, va trebui să mergem la risc.

„Ciudat lucru — pînă şi scara asta de fier parcă îmi prevesteşte o bucurie, se gîndea Ghirin urcînd la Sima, iar seara asta îmi pare cea mai frumoasă, cea mai luminoasă.“

Fata îl întîmpină îmbrăcată cu un pulover negru şi cu o fustă largă, cenuşie. Ghirin îi puse cîteva întrebări cu privire la munca ei, la unele probleme de sport. Dar Sima, într-un acces de sinceritate, îi destăinui tot despre „califul Harun al-Raşid“ şi „marele lui vizir“. Din povestirea plină de can-

doare a fetei, Ghirin desprinse pornirea ei frumoasă şi naivă de a lupta pentru dreptate prin propriile-i puteri. Şedea înaintea lui, puţin intimidată, cu spatele drept, cu mîinile încleştate pe genunchi, iar ochii ei cenuşii, enormi, larg deschişi, îl priveau în faţă încrezători, cerîndu-i parcă aprobarea. Un sentiment de nemărginită duioşie îi tăie respiraţia.

— Cînd te ascult, Sima, simt în mine dorinţa de a deveni credinciosul apărător al califului, spuse el fără veste.

Sima roşi brusc, sări în picioare şi străbătu camera.

— Nu te-am văzut niciodată cu pantaloni lungi, spuse Ghirin ca să schimbe vorba. Nu obişnuieşti să porţi pantaloni ?

— În genere, nu.

— De ce ?

— Nu se potrivesc cu corpul meu, nici puloverul de altfel. Sima se îmbujoră şi mai tare. Datoria unei gazde este să pregătească ceaiul, spuse ea pe obişnuitul ei ton, semiinterogativ, semiafirmativ — şi ieşi.

Ghirin se aşeză la pian şi atinse uşor clapele. Răcoarea lor îi era familiară, aşternîndu-i pe chip o umbră de întristare, ca amintirea a ceva îndepărtat şi pierdut. Aşa cum cad de pe frunzele mestecenilor boabele de rouă, primăvara, începură să picure unul după altul sunetele unuia din cîntecele preferate ale lui Ghirin, care-l însoţise de-a lungul vieţii. Sima intră năvalnic în cameră şi se aşeză pe braţul unui fotoliu lîngă pian.

— Ivan Rodionovici, şopti ea, te rog, încă o dată... Îmi place atît de mult bucata asta...

Ghirin se supuse. Sima rămase cîteva clipe nemişcată, ca o statuie ; amintindu-şi de ceai, se repezi la bucătărie.

Cîntecul japonez *Povestea unei nopţi de toamnă,* pe care el nu-l auzise decît de două ori la radio, îi rămăsese pentru totdeauna adînc întipărit în minte. Apăsă pe amîndouă pedalele, străduindu-se să scoată sunete care să semene cu cele zăngănitoare şi prelungi ale *koto* [3]-ului şi ale *samisen* [4]-ului. Notele se înălţau ca nişte păsări triste, zburau înfiorate peste întinderea întunecată a unor lacuri tăcute, pierzîndu-se în noaptea cea fără de hotar. Acesta era tabloul pe care i-l sugerase cîntecul şi acompaniamentul lui grav şi lent. Fredonînd încetişor melodia, Ghirin nu observase că Sima se întorsese.

— Am senzaţia că-l cunosc şi că-mi place de mult cîntecul ăsta, spuse ea gînditoare. Poate pentru că exprimă tristeţea noastră, specific feminină.

— De ce neapărat feminină ? Poate că şi a noastră, a bărbaţilor...

— Ba nu, e feminină, obiectă Sima cu convingere, pentru că femeile sînt acelea care suferă mai mult. Nu, nu mă refer la suferinţa obişnuită — durerile facerii. Din punct de vedere psihologic noi purtăm de-a lungul vieţii într-o mult mai mare măsură responsabilitatea existenţei decît bărbaţii, şi ea nu scade, ci sporeşte laolaltă cu dragostea şi devine însutită o dată cu naşterea copilului... Nu, eu nu sînt cu totul...

— Ba cu totul ! Aşadar, gîndeşti la fel cu mine care nu de puţini ani...

Ca o adevărată vijelie, în cameră năvăli Rita, roşie de surescitare, de nu i se mai cunoşteau nici pistruii. Cu zîmbetul ei ştrengăresc, fata era atît de atrăgătoare, încît, fără să vrea, Ghirin o privi admirativ, iar Rita, observîndu-l, se fîstîci :

— Sima, scumpa mea, marele meu calif, salvează-l pe vizirul tău ! E pierdut !

— Ce s-a întîmplat ? se alarmă prietena ei.

Rita se uită nehotărîtă spre Ghirin, apoi cu o mişcare energică din cap rosti :

— Fie ce o fi ! Ivan Rodionovici e de-al nostru, o să priceapă tot, iar de cînd voi... Rita se roşi şi mai tare şi izbucni brusc : Sima, sînt îndrăgostită !...

— De ce acest ton tragic ? Nu pot decît să te sărut şi să spun — în sfîrşit !

— Vai, calife, totul e cît se poate de prost ! E străin şi, de fapt, nu-mi place !

— Vino-ţi în fire, Margarita ! Ce îndrugi acolo — zici că eşti îndrăgostită, şi în acelaşi timp pretinzi că nu-ţi place ?... Cînd s-a întîmplat asta ?

— Zilele trecute, şi de atunci parcă port în suflet o povară. Cînd sîntem împreună, e de ajuns să-mi arunce o privire ca să-mi pierd cu desăvîrşire cumpătul... Am impresia că dacă mi-ar porunci-o, aş merge în patru labe ca o pisică şi m-aş freca de picioarele lui. E groaznic, aşa ceva nu mi s-a întîmplat niciodată. Şi, lucrul cel mai curios e că nu ştiu încă de îl iubesc sau nu, dar inima mi-e pustie. Abia acum am înţeles ce înseamnă să te copleşească un sentiment. Sînt gata să uit tot şi mă tem de el, mă tem să nu comit vreo gafă, vreun gest nelalocul lui, să nu spun vreun cuvînt nepotrivit. El

surîde blînd, dar din lăuntrul lui mă privesc parcă nişte ochi răi care mă urmăresc, mă spionează...

— Parcă nu-mi place ce-mi spui, fetiţa mea. Nu înţeleg, cine e ?

— Nu spun ! Capul mi se învîrteşte. Uite aşa ! Rita începu să se învîrtească nebuneşte în faţa oglinzii, se opri, se potoli şi se aşeză pe scaunul turnant din faţa pianului. Sima şi Ghirin o urmăreau tăcuţi. Fata atinse încet clapele şi începu deodată să cînte o melodie frumoasă şi tulburătoare, pe care Ghirin n-o mai auzise pînă atunci. Acesta privi întrebător spre Sima.

Rita cînta :

Tot deapănă, deapănă fir depărtarea,
Şi roţile-aleargă voioase spre zări ;
De ce atunci zarea de scrum îmi apare ?
De ce atunci inima-i grea de-ntristări ?...

— E cîntecul şoferului dintr-un film brazilian, şopti Sima.

Rita îşi continua cîntecul despre călătoria în care parcă mergeau alături pe drumul acela şerpuitor, nespus de lung, fără sfîrşit. Tăcu, îşi lăsă capul în jos, şi lui Ghirin i se păru că ochii ei, care pînă mai adineauri străluceau ştrengăreşte, se umeziră de lacrimi.

— Bine, noi am înţeles tot, acum povesteşte. Cine-i ?

Faptul că Sima spusese spontan „noi" şi nu „eu" strecură o rază de bucurie în sufletul lui Ghirin.

— E profesor de arheologie la Ankara, îl cheamă Wilfried Deragazi.

— Ia stai puţin ! La Ankara — asta e capitala Turciei. Dar aici ce face ? E în misiune ştiinţifică ?

— Da, da ! A fost pe la tata. Am făcut cunoştinţă cu el, am fost la teatru, de două ori... După aceea ne-am plimbat pe jos, prin Moscova, apoi cu maşina ; el a vrut să mergem la restaurant, dar eu am refuzat ; pe urmă a fost invitat la noi la cină...

— Şi asta-i tot ?

— Ce vrei să mai fie ?

— Ei, ţi-a spus ceva ? Ţi-a oferit mîna şi inima lui ? V-aţi sărutat ?

— Mi-a spus ce se spune în ocazii d-astea ; că-i plac foarte mult, că, de altfel, totdeauna i-au plăcut rusoaicele,

dar că eu sînt cea mai bine şi că sînt aşa de veselă şi de sportivă — chiar aşa a spus — sportivă — şi a mai spus: ferice de călătorul său de cercetătorul pe care îl vei întovărăşi... Şi pe urmă m-a sărutat, o dată... şi încă o dată... şi încă o dată...

Rita îşi acoperi cu palmele obrajii aprinşi.

— V-aţi sărutat de cîteva ori, numai aşa, o chestionă cu seriozitate Sima, v-aţi plimbat şi aţi stat de vorbă, dar în ce limbă, aş vrea să ştiu ?

— În franceză.

Rita aruncă spre prietena ei o privire rugătoare şi o întîlni pe a lui Ghirin, adîncă şi concentrată, pe care o asemui cu o rază subţire, materială, de gîndire încordată. Se întoarse brusc pe scaunul turnant şi i se adresă:

— Mai uitaţi-vă o dată aşa la mine, îl rugă Rita, nu ştiu de ce, parcă mă simt mai liniştită...

— Mi se pare că încep să înţeleg despre ce e vorba, declară Ghirin.

— Despre ce ? exclamară într-un glas amîndouă.

— Deocamdată nu pot să vă spun nimic, pentru că ceea ce v-aş spune ar putea avea urmări neplăcute. Gîndeşte-te, n-ai putea cumva să-mi faci cunoştinţă cu arheologul dumitale ? Rita dădu aprobator din cap.

— E vorba să mergem împreună la Casa Prieteniei unde mi-a făgăduit să-mi arate o expoziţie de fotografii ale unui amic de-al lui.

— Asta e cel mai bun prilej. Să ne dai de veste cînd, şi atunci Sima şi cu mine vă vom întîlni acolo, ca din întîmplare. Dar să nu-i spui despre mine nici un cuvînt, mai cu seamă că sînt psiholog. Şi să vă străduiţi să nu-l priviţi în ochi cînd vă vorbeşte. Să-i fixaţi, să zicem, umărul. Să v-o impuneţi. Dacă se supără sau ridică tonul, vă faceţi că nu băgaţi de seamă.

Wilfried Deragazi şedea cît se poate de degajat în fotoliul confortabil al unuia din saloanele Casei Prieteniei. Ca orice om cu o educaţie perfectă nu-şi îngădui să-i privească pe interlocutori decît în treacăt, tăinuind în ochii săi adînci şi întunecaţi o scînteiere de ironie.

Rita stătea ca pe ace, cînd roşie, cînd palidă. Deragazi aproape că nu-l băga în seamă pe Ghirin, urmărind-o prin fumul albastru al ţigării lui egiptene pe Sima, care, din clipa întîlnirii lor premeditate, îi captivase întreaga atenţie.

Cu glasul stins, Sima îi punea întrebări, una după alta, în engleza ei domoală. Ghirin, care urmărea cu atenţie întreaga scenă, observă că şi Sima, deşi înzestrată cu o fire mult mai tare decît a Ritei, era puţin cîte puţin subjugată de fascinanta personalitate a arheologului.

„A sosit timpul!" se hotărî el, adunîndu-şi toată forţa nervoasă pentru duelul ce urma să aibă loc. Ştia acum cu cine are de-a face, ceea ce nu-i uşura de loc misiunea.

— Spuneţi-mi, stimate profesore — i se adresă Ghirin lui Deragazi, alegînd un moment cînd arheologul, după ce-i răspunsese Simei la o întrebare, îşi pironise privirea asupra genunchilor fetei care stătea picior peste picior — oare de cînd se obişnuieşte la Institutul de arheologie... Ghirin făcu aici intenţionat o pauză, apoi cu privirea indiferentă aţintită asupra tavanului modelat în ipsos, sfîrşi fraza: să se predea metodele actuale de sugestie? Sau asta este în funcţie de darul ce-l are fiecare?

Sima şi Rita, mirate de întrebarea lui Ghirin, constatară efectul ei surprinzător.

Deragazi se îndreptă de spate, îşi lăsă jos ţigara şi îşi pierdu pe loc atitudinea de nepăsătoare eleganţă. Maxilarele i se strînseră, nările i se umflară, iar trunchiul făcu involuntar o mişcare înainte. Ghirin îi înfruntă privirea, fără a clipi. Simei i se răci sîngele în vine la vederea acestui om nou, necunoscut ei, autoritar, poruncitor, triumfător aproape.

— Nu mi-aţi răspuns la întrebare! rosti el aspru şi răspicat.

— Poftim? Nu vă înţeleg! declară pe un ton tăios Deragazi.

— Ba aţi înţeles perfect! Pentru ce toate astea? Ca să cuceriţi femeile? Numai pentru atît?

Vorbele lui tăioase, rostite în englezeşte, cădeau ca nişte plesnituri de bici.

— Nu! Nu! Nu! făcu el, într-o limbă pe care Ghirin n-o cunoştea, dar îl înţelese.

— Scopul?! întrebă el şi mai tăios. Vorbiţi!

Deragazi se făcu palid ca un mort. Îl privea ţintă pe Ghirin, inspirînd încet şi adînc aerul pe nas, umflîndu-şi nările. Adversarul arheologului era calm, dar muşchii împietriţi ai cefei şi umerii săi încordaţi, ca şi cum s-ar fi pregătit să ridice o povară, trădau expresia unui efort uriaş.

Lupta surdă, ce se dădea între cei doi, fetele o resimţeau cu fiecare moleculă a fiinţei lor. Erau ca paralizate, lucru neobişnuit la ele, de parcă s-ar fi desfăşurat în faţa lor o scenă

de groază. Sima observă speriată că fruntea brăzdată de cute adînci a lui Ghirin se acoperise de minuscule broboane de năduşeală. Simţea că prietenul ei se apropiase de o anumită limită, dar nu-şi putea explica despre ce limită anume era vorba. O cuprinse deodată dorinţa nebunească de a ţipa şi, în acelaşi timp, o forţă neînţeleasă o ţintuia locului. Rita închisese ochii lăsîndu-şi din ce în ce mai jos capul.

Un scîncet de furie se strecură printre fălcile încleştate ale lui Deragazi. Puţin cîte puţin începu să-şi recapete culoarea, respiraţia redeveni normală. Genele de catifea se lăsară în jos, iar trupul se destinse. Arheologul se sprijini de speteaza fotoliului, însă Ghirin rămase la fel de împietrit.

— Scopul ? repetă el.

Un surîs amabil şi totodată cinic descleştă buzele frumos conturate ale lui Deragazi :

— Puterea ! Bucuria de a simţi puterea asupra omului... asupra femeii, care altfel nu s-ar supune. S-o simţi ca pe un lujer mlădios, iar tu să fii vîntul — liber şi puternic. Doar să vrei — şi s-o vezi întinsă la picioarele tale ; doar să vrei — şi s-o poţi alunga cît colo cu vîrful pantofului, sau s-o faci să vină tîrîş, pe burtă, să-ţi sărute mîinile...

Obrazul lui Ghirin se contractă o clipă a dezgust. Dar numai o clipă. Fără a-l slăbi din ochi, îşi adîncea din ce în ce privirea ca pe o baionetă, în trupul, de astă dată relaxat, al adversarului său.

— Şi încă ? Ştiinţa, o ştiu ! Femeile — ştiu şi asta ! Dar de unde vă vin — ceea ce în lumea dumneavoastră e lucrul cel mai important — banii ? De unde ? Vorbiţi ! Dar sincer ! Staţi cît mai nestingherit, fumaţi, sînteţi în prezenţa unui om de încredere, a unui om de nădejde...

Wilfried Deragazi zîmbi, părînd că îşi recîştigase vechiul lui aer de superioritate. Scoase dintr-un portţigaret plat şi lucios ca o oglindă o altă ţigară albăstruie, fără să mai ofere ţigări nimănui dintre cei prezenţi. Începu apoi să vorbească cu acea sinceritate puţin insolentă, cu care discută în cercul lor intim oamenii de afaceri, cărora le merge bine, socotindu-i pe ceilalţi mai puţin capabili şi mai puţin norocoşi decît ei :

— După război lumea s-a schimbat foarte mult. Majoritatea oamenilor, însă, n-a înţeles-o. Ei nu-şi dau seama că viaţa a luat-o razna şi galopează năvalnic, ca un cal care nu ştie ce e hamul. De aceea şi cred în jucării ca religia, morala, datoria, aşteaptă minuni şi se închină la fetişuri de orice

natură. Caraghioşii cred cu naivitate că statele lor se vor îngriji eficient de ei în ceasul de grea cumpănă, şi sfîrşesc în mizerie şi singurătate...

— Iertaţi-mă, îl întrerupse Ghirin, pe un ton de exagerată politeţe, nu prea înţeleg această introducere.

— Imediat se va lămuri tot. Succesele ştiinţei arată că ea a devenit unica forţă reală în destinul omenirii. Totuşi, învăţaţii sînt neorganizaţi şi naivi. Puterea e în mîinile politicienilor care habar n-au cum să guverneze ; din această cauză comit sumedenie de greşeli şi fapte nesăbuite. Viaţa lumii întregi, care se complică din zi în zi, cere cu insistenţă ca absolut toate verigile, fără excepţie, să fie trainice ; or, în această privinţă, politicienii sînt neputincioşi. Ca urmare, urzeala organizării obşteşti se rupe într-una. Oamenii devin victimele lipsite de apărare ale unei conduceri politice incapabile şi depăşite. În năzuinţa lor de a asigura stabilitatea puterii, politicienii organizează o ierarhie succesivă de privilegii, foarte apropiată de ierarhia bandelor de tîlhari, îngustîndu-şi tot mai mult cercurile cu privilegii din ce în ce mai mari pentru vîrfurile oligarhiei. Ca model avem *Reich*-ul lui Hitler — tiranie tipică de bandiţi politici, foarte trainică şi care a subjugat întregul popor german cu ajutorul reţelei de oţel a terorii, a torturilor şi a morţii. Însă bandiţii s-au lansat într-o politică de mare anvergură, şi din ignoranţă n-au putut născoci altceva decît putere militară şi masacre cu duiumul. Desigur că au pierit mai repede decît dacă ar fi acţionat cu cap.

— Nu văd încă legătura dintre dumneavoastră şi această declaraţie care nu conţine nimic nou, tipică felului de gîndire al individualistului înveterat.

— Excelentă caracterizare — individualist înveterat. Chiar despre ei se va vorbi acum. Ce-i rămîne de făcut unui om inteligent care nu crede în nimic în afară de raţiune şi care vede că oricare dintre politici e învechită, şi că o guvernare ştiinţifică e mai îndepărtată decît planeta Marte ? Primii care veţi ajunge pe Marte veţi fi probabil dumneavoastră, ruşii, dar omului cu adevărat raţional puţin îi pasă — cine... O dată cu creşterea populaţiei, omul îşi pierde din ce în ce valoarea individuală. Îi vine tot mai greu să răzbată, să se ridice prin barierele şi filtrele ierarhiilor succesive, oricum s-ar manifesta acestea. Dreptatea există numai pe o potecă foarte îngustă, pe care se cuvine să meargă omul de rînd. De jur împrejur domneşte

fărădelegea, şi orice criminal se simte mai sigur de el şi mai puternic... Mi-aţi prins ideea ?

— Întocmai ! Continuaţi, vă rog.

— Aşadar, ce să facă un om care are destulă minte şi suficiente calităţi ca să fie sus, dar care e nevoit să rămînă pentru totdeauna sub călcîiul oligarhiei ? Un singur lucru — să-şi organizeze o bandă a lui, în afara politicii, a fetişismului, a credinţei neroade.

— Adică numai pentru a dobîndi cît mai mulţi bani ?

— Foarte exact ! Însă a dobîndi bani, călcînd legile care ocrotesc proprietatea, constituie o acţiune periculoasă. Afacerea dă adeseori greş, deoarece greşelile tehnice sînt inevitabile.

— Şi atunci ?

— E indispensabil ca banii aceştia să-ţi fie *plătiţi* pentru anumite servicii — Deragazi ţinu să sublinieze în mod deosebit cuvîntul „plătiţi". Aceste servicii pot fi de orice fel, mergînd pînă la crimă. Crima va fi nemotivată şi în consecinţă practic imposibil de descoperit. Da, exact asta vreau să spun : nemotivată. Gangsterii de tipul nostru nu sînt mînaţi de motive politice, nu îndeplinesc misiuni stupide de spionaj, care costă scump şi dau în general rezultate infime, ceea ce politicienii nu vor să înţeleagă, pentru că sînt stupizi. În locul serviciului de informaţii din America, cel care cheltuieşte miliarde de dolari pentru a afla secretele ştiinţei şi tehnicii dumneavoastră, eu aş da aceste miliarde savanţilor americani, şi sînt sigur că aş obţine rezultate cu mult mai bune. Dar asta nu e decît o povaţă pentru dumneavoastră — colegul meu cu mai puţină experienţă...

Sima surprinse din nou uşoara crispare a obrazului drept al lui Ghirin.

— Am să continuu, spuse Deragazi cu aerul cel mai firesc şi îşi aprinse iar o ţigară. Reţeaua bandelor de gangsteri, strîns legate între ele, pătrunde prin toate fisurile sistemului social. Cineva ţine morţiş ca omul care-l stinghereşte să fie înlăturat ? Perfect. Se varsă o sumă de bani, se dă comanda, şi o lovitură fulgerătoare în tîmplă, o înţepătură cu o aşchie cu curara, sau pur şi simplu un brînci sub roţile unei maşini care tocmai trece — şi gata ! Asta o execută un om care nici habar nu are despre ce e vorba... Trebuie să furi ceva ? Undeva ? Poftim ! Asta o face nu un pungaş, ci un om pe care toată lumea îl consideră cinstit. Are cineva nevoie de o femeie frumoasă — oricare ar fi ea, afară de vedetele celebre, bineînţeles, ca să nu

se işte cine ştie ce scandal — femeia e răpită, instruită „special“ într-o casă de *rendez-vous* secretă, aflată peste nouă mări şi nouă ţări, şi este predată doritorului, blîndă ca un mieluşel. Totul depinde de preţ ! Şi se plăteşte, vă asigur, gras ! Lucru firesc, de altfel ; de ce să fie meschini cei care sau primesc milioane, sau le posedă, dată fiind poziţia lor „superioară“ ?! Oamenii sînt gata să facă orice pentru o sumă oarecare în valută forte, şi nici nu vă puteţi închipui cîţi inşi de felul acesta există pe lume — milioane. Şi aceste milioane constituie o forţă uriaşă, dacă ştii s-o mînuieşti cu pricepere şi prudenţă ! Astfel, organizarea unor oameni inteligenţi şi activi în bandă este unica posibilitate serioasă de a-ţi asigura o existenţă suportabilă în lumea noastră, care merge spre o decădere generală. Sînteţi de acord cu mine ?

Ghirin întrebă :

— Şi, fără îndoială, sînteţi unul dintre şefi ?

— O, nu ! Sînt pur şi simplu un agent bine plătit pentru capacităţile şi cunoştinţele sale. Altfel aş fi pierdut posibilitatea de a mă ocupa de ştiinţă, iar, fără asta, viaţa nu m-ar mai interesa, chiar şi la un nivel foarte înalt. E mai bine să te situezi pe o treaptă intermediară, dar să ai în schimb mai multă libertate, nu-i aşa ?

— Şi cu ce fel de misiune aţi venit aici ?

Deragazi tresări, se făcu palid şi îşi aruncă ţigara. Încet, ca în somn, îşi îndreptă spinarea şi îşi aplecă trunchiul înainte.

— Nu ştiţi, oare, că niciodată... nimeni nu poate... pentru întrebare — moartea !

— Nonsens ! izbucni Ghirin. Vorbiţi !

Faţa atrăgătoare a arheologului se schimonosi groaznic. Din gîtlej îi ieşi un oftat răguşit, sau poate un geamăt.

— Sînt aici pentru nişte fleacuri, să aflu... să iau... pietre... mina... un geolog al dumneavoastră a găsit... demult...

— Şi aţi reuşit ?

— Numai cu pietrele. Nimic altceva.

— Pentru ce pietre ? Ce fel de pietre ?

— Nu ştiu ! De unde să ştiu eu ? Ei ştiu de ce au nevoie de pietrele alea !

— Care ei ?

— Cei care plătesc ! De unde să ştiu eu ? Din pieptul lui răbufni un urlet disperat şi în aceeaşi clipă închise ochii şi căzu jos grămadă, pierzîndu-şi cunoştinţa.

Sima şi Rita săriră speriate în picioare, privindu-l, neajutorate, pe Ghirin. Acesta se lăsase pe spătarul divanului, cu braţele atîrnînd în jos. Peste cîteva secunde însă se ridică, mişcîndu-se *au ralenti,* ca în film, îl ridică pe arheolog şi-l instală din nou în fotoliu. Străinul şedea cuminte, cu ochii închişi, fără să reacţioneze la schimbarea lui de poziţie.

— Acum ai să-i cunoşti adevăratele sentimente pe care le are pentru dumneata, Rita ! Urmăreşte-i figura.

— Vai, nu vreau, Ivan Rodionovici, mi-e frică !

— Trebuie, Rita, spuse blînd, dar ferm doctorul, aşa ai să te poţi elibera... Şi se întoarse spre Deragazi.

— Mă auzi, profesore Deragazi ? răsună tot atît de răspicat şi metalic întrebarea.

— Vă aud, răspunse arheologul, fără a-şi ridica pleoapele.

— Dumneata te gîndeşti acum la Rita. Rita, o fată simpatică, însoţitoarea şi ghidul dumitale prin Moscova. Ba chiar mai mult decît o însoţitoare...

Ochii arheologului se deschiseră încet, nişte ochi care nu vedeau, ci priveau undeva, dincolo de oameni şi de lucruri. Deodată Deragazi făcu mişeleşte cu ochiul, rînji senzual, plescăi din limbă şi izbucni într-un rîs neobrăzat şi zgomotos, nechezînd aidoma unui armăsar :

— Însoţitoare ! Ha-ha-ha !... Eu pe însoţitoarea asta aş fi... să nu fi fost prudenţa asta forţată în periculoasa voastră ţară...

— Tăcere ! porunci ameninţător Ghirin. Destul ! Acum îţi vei lua pardesiul, îţi vei băga portţigaretul în buzunar şi vei ieşi de aici. De la intrare o vei lua la stînga şi te vei trezi după zece paşi pe trotuar, uitînd tot ce s-a întîmplat aici. Mă auzi, vei uita tot ce s-a întîmplat ! N-ai fost aici şi nu-ţi aminteşti de nimic.

— Aud ! răspunse supus Deragazi. N-am fost aici şi nu-mi amintesc de nimic.

— Scoală-te, porunci Ghirin. Referitor la Rita şi la Sima — ţine minte ! — ele nu te interesează de loc. Nici un interes, nici un fel de patimă.

— Nici un interes, nici un fel de patimă, repetă ca un automat Deragazi.

— Acum pleacă !

Profesorul se ridică, îşi băgă în buzunar portţigaretul, îşi aruncă pardesiul pe braţ şi, fără un cuvînt, ieşi. Uşa salonului se trînti. În încăpere nu stăruia decît un miros străin de parfum puternic şi de tutun dulceag.

— Acum, Sima, aş bea o ceaşcă din ceaiul dumitale, spuse cu o voce joasă Ghirin.

Sima văzu pentru prima oară cum mîna asta mare pe care o ştia atît de calmă şi de sigură tremura, sau mai degrabă tresărea nervos.

— Staţi jos, totul s-a terminat... pentru totdeauna... rosti el încet, ostenit de efortul făcut. Acum vreţi, desigur, şi o explicaţie ?

— O, da, altfel simt că înnebunesc ! îl imploră Rita, tremurînd din tot trupul.

— Noi acordăm prea puţină importanţă însuşirii pe care o au unii oameni de a sugera. Unii posedă această însuşire din naştere, chiar dacă e slabă, dar pe care şi-o dezvoltă prin diferite procedee cu scopul de a impune altora voinţa lor. Am cunoscut o femeie învăţată, şefa unui laborator, atrăgătoare şi perversă, care folosea metoda sugestiei pentru atingerea celor mai variate scopuri. Există bărbaţi care s-au specializat în cucerirea femeilor, tot cu ajutorul sugestiei. De obicei se foloseşte procedeul aşa-zis al citirii gîndurilor, pentru ca astfel să-şi aleagă subiectul care cedează cel mai lesne sugestiei.

— Şi cum se face această aşa-zisă citire a gîndurilor ? sări Rita. Vă întreb, pentru că într-o seară Deragazi ne-a demonstrat citirea gîndurilor cu nişte cărţi de joc.

— Vă punea să atingeţi una din cărţi şi pe urmă ghicea ce carte a fost ? întrebă Ghirin.

— Chiar aşa. Omul era legat la ochi cu o batistă şi stătea cu spatele la noi.

— Întreba, însă, totdeauna cine a atins cartea şi uneori dădea greş ?

— Chiar aşa — parcă aţi fi fost acolo !

— Să ştii că totul e foarte simplu. Deragazi vă sugera care carte anume trebuie atinsă, să zicem asul de pică, apoi numea cartea. Aceeaşi scamatorie se face şi cu creioane colorate, cu flori, sau cu orice alt obiect. Îmi amintesc că la o serată, Wolf Messing a cerut ca cineva din asistenţă să atingă unul din pătratele numerotate ale tablei de şah ; imediat ce respectivul voluntar l-a atins, Messing a propus ca tabla de şah să fie întoarsă pe dos. Pe spatele ei se afla cifra şaizeci şi patru, exact pătrăţelul care fusese atins. Este o experienţă foarte instructivă.

— Şi există mulţi oameni de felul ăsta ?

— Cei foarte înzestraţi sînt extrem de rari. Dar, în general, v-aţi întrebat vreodată ce înţelegem printr-o personalitate puternică ? Este un om care ştie să-şi concentreze forţele spirituale spre a exercita o influenţă asupra celorlalţi. Chiar şi un timid, într-un moment de furie, producîndu-se o bruscă creştere a forţelor sale psihice, îi poate sili pe ceilalţi să-l asculte ! Un om curajos îi antrenează pe cei fricoşi — un fenomen din aceeaşi categorie, exprimat uneori mai slab, alteori mai violent. Tot din această pricină şi magia neagră are, de fapt, o bază reală. Nu e vorba aici decît de personalitatea puternică a unui ins rău, care, dacă mai are şi darul hipnozei, devine cu drept cuvînt o întruchipare a diavolului, mai cu seamă în epocile de ignoranţă şi de credinţă în superstiţii. Păcat că n-a fost studiată personalitatea lui Rasputin. E inadmisibil ca acest om incult să fi putut cuceri întreaga curte imperială, fără a fi posedat o putere de sugestie ieşită din comun. Am aflat, de altfel, că Rasputin a frecventat o şcoală de hipnotizatori din Moscova — a existat una pe vremuri.

— Pot să-i povestesc toate astea tatei ? întrebă sfioasă Rita.

— Neapărat ! Am să vorbesc şi eu cu el... Mai tîrziu. Acum toţi trebuie să ne odihnim. Eu — mai ales. Daţi-mi voie să nu vă mai conduc !

— Dar ceaiul ?

— Mai bine să-l lăsăm pe altă dată. Vreau să ajung mai repede acasă.

Sima şi Rita se apropiară de staţia de metro Arbat.

— Dacă ai şti ce bine şi ce uşoară mă simt ! exclamă Rita. Parcă mi-am revenit dintr-un coşmar. Aş cînta... şi începu să se învîrtească întinzîndu-şi braţele, aidoma unor aripi. *Dacă eu te-am inventat, fii aşa precum vreau eu !* cînta ea cu glas răsunător, cu capul dat pe spate, imitînd-o pe Edith Pieha.

— Vino-ţi în fire, Rita ! spuse cu fireasca-i seriozitate Sima.

— Tocmai că mi-am venit, în sfîrşit, în fire. Ce minunat e ! Rita îşi îmbrăţişă prietena şi o sărută cu foc pe amîndoi obrajii. Ţi-a spus cineva că ai obrajii catifelaţi, ca ai unui nou-născut ? Nimeni ? O ştiam. Sînt nişte blegi clăpăugi. Mă conving de asta cu fiecare zi ce trece !

— De cine vorbeşti ?

— De bărbaţi, de flăcăi, de băieţi — în general de întreg sexul tare şi oarecum sălbăticit. Numai să n-aud de

flăcăiaşi — nu pot să sufăr cuvîntul ăsta, şi ca într-adins îl întîlnesc peste tot, în versuri, în cărţi, în ziare. Flăcăiaş are în el ceva pejorativ, se rosteşte cu o oarecare îngăduinţă. Îmi imaginez imediat un tînăr mic de statură cu o mutră stupidă, copilărească.

— Sînt de acord. Păcat că scriitorii confundă duioşia cu îngăduinţa. Mi se pare că în momentul cel mai intim nu i-aş putea spune alesului meu „flăcăiaş". El trebuie să fie un luptător, un cavaler viteaz, cînd colo...

În staţia de metro Rita îşi luă rămas bun de la prietena ei.

— Vii la noi săptămîna viitoare ? îşi aminti ea chiar la intrare.

— Ce ţi-a venit aşa, deodată ?!! se miră Sima.

— Sîmbăta viitoare Ivan Rodionovici termină seria de experienţe cu musafirul nostru. Irina Selezneva m-a implorat să te aduc cu orice preţ... şi... ce mai... de data asta ai să vii, nu scapi, n-o să-ţi meargă. Bagă de seamă, dacă spui *nu*, am să-l rog pe Ivan Rodionovici să te adoarmă ca pe Deragazi.

Şi Rita se strecură pe uşă cu o asemenea iuţeală, încît tînărul care căuta să se urce înaintea ei se dădu înapoi, speriat.

Sima o luă încet spre casă pe jos, cugetînd numai şi numai la întîmplarea extraordinară care se petrecuse adineauri sub ochii ei.

De cînd îl cunoscuse pe Ghirin, începuse să creadă în puterile neobişnuite ale oamenilor. Începuse să observe, să fie atentă la multe lucruri pe lîngă care, înainte vreme, trecea total indiferentă. Bătălia ascunsă ce se dăduse azi sub ochii ei o zguduise. Sima înţelegea că atît Ghirin, cît şi acest Deragazi sînt oameni deosebiţi, înzestraţi cu un dar de la natură, amplificat şi perfecţionat printr-o asiduă exersare. Şi cine ştie oare cîţi asemeni acestora n-or mai fi pe lumea asta, fără însă a-şi da seama că au această capacitate, fără a-şi putea explica influenţa pe care o exercită asupra celorlalţi ? Babele de la ţară săvîrşesc uneori reale însănătoşiri prin metoda sugestiei. Sau sectanţii, care, spre surprinderea tuturor, se pricep să îmbrobodească şi să captiveze oameni care par inteligenţi — oameni cu o minte sănătoasă. Mediumii şmecheri ai spiritiştilor...

Sima îşi aminti de faţa calmă, uşor ironică a lui Ghirin care rostise cîndva următoarea frază : „Şi totuşi nu-i poţi

atribui acestuia (adică darului sugestiei) o prea mare importanţă, deoarece capacitatea de a hipnotiza se întîlneşte rar. Asemenea fenomene, conştiente sau inconştiente, nu pot avea caracter de masă. Altfel, mii de oameni ar încerca să-şi decline responsabilitatea infracţiunii, dînd vina pe sugestia care, chipurile, i-ar fi mînat..."

„Aşa este, îi răspunse în gînd Sima lui Ghirin, şi totuşi nu se poate trece cu vederea nici măcar o singură viaţă schilodită de cineva. Un lanţ nevăzut stă întins între mulţi oameni, legîndu-le acţiunile şi destinele, şi fiecare caz izolat poate avea consecinţe la care nici nu te-aştepţi."

— Doamne, doamne. Obrazul Evgheniei Sergheevna se crispă ca de o durere cumplită. Nu mi-aş fi putut imagina niciodată una ca asta. La ce, oare, le-om fi trebuit tocmai noi patronilor ei ? Adică ei îşi închipuie că noi am putea ţine ascuns ceva, rămas necunoscut ştiinţei ? Tatăl tău nu s-a ocupat în viaţa lui cu nici un fel de afaceri secrete, nici înainte, în timpurile ţariste, şi cu atît mai puţin în vremea noastră, cînd muncea pentru Puterea sovietică... Şi, în afară de asta, ce mare lucru ar fi putut descoperi Maximilian pentru ca apoi să-l ia cu el în mormînt ? Au trecut douăzeci de ani de la moartea lui, se împlinesc în curînd patruzeci de cînd a călătorit în Asia... Între timp o mulţime de geologi au mai parcurs aceleaşi drumuri, făcînd noi descoperiri...

— Ai întru totul dreptate, mamă ! Şi mie mi se pare că cineva caută cu orice preţ să umbrească memoria tatei.

— Te-ai sfătuit cu Leonid Kirillovici ?

— Ne-am bătut amîndoi capul pînă n-am mai putut. Am luat filă cu filă toate materialele întocmite de tata. Iar într-un fel sau altul, alarma a fost dată şi ei au înţeles.

— Ce te face să crezi asta ?

— Deragazi nu s-a oprit la Leningrad decît trei ore şi, în timp ce-l căutam, a luat avionul spre Stockholm. Firul s-a rupt cînd aşteptam să aud chiar din gura lui ce anume vrea să afle de la noi şi să-i ofer ajutorul meu în schimbul unor informaţii despre Tatia, după cum am fost sfătuit.

— Ce ai vrea să mai ştii, băiatul meu ? Mie mi-ar veni cu mult mai uşor să aflu că fata s-a îndrăgostit de altcineva şi că modul în care s-a comportat din prima şi pînă în ultima clipă, atîta timp cît a stat la noi, nu era al unei fiinţe prefăcute.

— Eu nu sînt încă sigur că aşa a fost!

— Totuna e! Ba poate-i chiar mai dureros să te gîndeşti la farmecul, la calităţile ei incontestabile, la priceperea ei în toate domeniile şi să-ţi dai seama că toate nu sînt decît rezultatul antrenamentului de înaltă clasă al unui agent trimis aici cu o misiune mîrşavă. Şi cînd te gîndeşti că am primit-o, am omenit-o în casa asta... aşa mică şi neîndestulată cum e, dar în schimb îi curată... S-a strecurat ca o viperă... Vai, vai!

— Ştii, mamă, m-am gîndit... Acolo, la Moscova, există un medic psiholog extraordinar. El a fost acela care a stabilit că Deragazi e un hipnotizator şi că era cît pe aci s-o ademenească şi pe fata Andreevilor, pe Rita, nu ştiu în ce scopuri. Pe astfel de oameni cu două feţe îi bănuieşti totdeauna de cine ştie ce intenţii, chiar cînd nu le au.

— Şi tu crezi că Tatia?... tresări Iverneva.

— Nu ştiu, nu ştiu... dar la Moscova mi s-au povestit multe despre metodele cu care îl poţi sili pe un om să-şi vîndă sufletul diavolului. Mai ales pe o fată, pe o femeie tînără — există o serie întreagă de metode de a o dezonora, de a o umili, de a o teroriza, determinînd-o astfel să săvîrşească lucruri josnice. Şi cu cît trece vremea, reţeaua se încîlceşte mai anapoda şi victima pare a nu mai avea nici o ieşire!

— După cîte cunosc, legile sînt azi cu mult mai înţelepte decît odinioară cînd exista mania de a vedea peste tot trădători, indivizi vînduţi sau gata oricînd să se vîndă duşmanului! Atunci de ce să ne temem?

— Ei au un sistem complicat şi bine gîndit.

— Spune-mi, ţi-ai făcut vreun plan cum s-o găseşti pe Tatia?

— Unul singur. Vreau să public în *Pravda* sau în *Vecernii Leningrad*[5] o nuvelă cu titlul *Darul Altaiului.* Tatia va fi descrisă în aşa fel, încît să-şi dea seama că eu... mai precis... că noi doi n-o socotim pierdută şi că nu intenţionăm să ne răzbunăm, ci, dimpotrivă, că o aşteptăm şi că o vom ajuta să se reîntoarcă la viaţă, fără să-i fie teamă că a săvîrşit o crimă. Şi dacă ea e aşa cum mi se pare mie, dacă i-am citit bine în suflet, nu poate fi o răufăcătoare înveterată. Va înţelege şi va veni, iar noi... o vom apăra, ajutaţi de prietenii noştri. Numai dacă mai e aici. Ea citeşte foarte mult.

— Îmi place planul tău, însă...

— Te îndoieşti că am să fiu în stare să scriu o nuvelă care să fie primită de presă ? O, ai o părere prea proastă, mamă, despre fiul tău ! Nu sînt nici eu atît de ignorant ca să cred că de azi pe mîine poţi să devii scriitor. Că e de ajuns să pui mîna pe un condei. Nu, am să mă adresez unui scriitor mare, cu fantezie bogată şi am să-i povestesc tot... am să-l conving să facă asta pentru mine. Şi dacă e un om de inimă — iar cum un scriitor mare nu poate să nu fie şi un om bun, mă va lua coautor. Pentru ca Tatia să înţeleagă că povestirea este un fel de declaraţie, o chemare adresată ei, e nevoie să figureze şi numele meu sub titlu.

— Eu, una, îţi dau binecuvîntarea. Încearcă ! Numai că tu pleci pentru un an de zile şi ce se va întîmpla dacă Tatia ?... Cu toate că nu pot crede să mai fie aici !

— Păi tu rămîi aici, mamă. Şi mai e şi Soltamurad, mai e şi Gleb.

— Da, mai e ceva. Mîine urmează să vezi fondurile la VSEGEI [6]. Dar prin documentele tatei te-ai uitat ? Tu — fiul lui, tot geolog, cel care poate îi va aduce la îndeplinire speranţele, visurile.

Ivernev se roşi şi îşi lăsă capul în jos fără a-i răspunde. Maică-sa strînse cu condescendenţă din umeri :

— Ce să-i faci, poate că aşa şi trebuie. Tineretul găseşte că orice încercare de a-i înţelege pe cei vîrstnici e îngrozitor de plicticoasă, şi nu se pricepe să surprindă în frînturile de viaţă ale „strămoşilor“ — cum ne numiţi voi cînd nu mai sîntem — gîndurile, năzuinţele, aşteptările şi bucuriile lor cele mai de seamă. Abia după grele zguduiri vă apropiaţi cu mai multă sensibilitate, mai conştienţi de cele ce am lăsat în urma noastră. Abia atunci îi descoperiţi pe tatăl sau pe mama voastră ca oameni cu totul noi, şi vă daţi seama că nu i-aţi cunoscut de loc. Dacă au fost oameni de treabă, cele trăite de ei, într-un trecut îndepărtat, vă pot sluji drept sprijin de nădejde... Tatăl tău, Mstislav, a fost un om bun...

Ceasul tîrziu de noapte îl găsi pe Mstislav la masa de scris, aplecat asupra vechilor carnete şi caiete de însemnări ale lui Maximilian Feodorovici Ivernev.

Caiete de pichetaj încă dinaintea revoluţiei, cu scoarţe uzate îmbrăcate în pînză groasă şi litere gravate pe ele, caiete de campanie de culoare neagră, lipite unul de altul,

legate în muşamaua de proastă calitate de prin treizeci. Ghiduri care căpătaseră cu vremea o nuanţă brună-roşiatică şi care păstrau încă pulberea fină a pădurilor pe la îndoiturile paginilor, de pe vremea călătoriilor în Asia Mijlocie. Pagini aproape şterse, cu însemnări făcute în grabă, cu picături de năduşeală şi urme decolorate de sînge de la cîte o gînganie strivită pe loc — mărturii ale unor expediţii grele prin taigaua aburindă şi dogoritoare a Orientului Îndepărtat, prin nori de ţînţari şi musculiţe...

Nu era numai acea documentaţie de lucru a cercetărilor pe care orice geolog e obligat s-o predea transcrisă pe curat, ca apoi să fie depusă la arhivă unde-i exclus a se pierde. Erau şi unele ciorne, dar mai cu seamă scurte însemnări făcute de călător pentru sine însuşi.

Se refereau în special la calcule, socoteli, planuri de itinerare, la repartizarea timpului şi a proviziilor, a încărcăturii şi a transportului.

Mai erau notate convorbiri cu călăuzele, cu oamenii informaţi de prin partea locului, impresii mai deosebite, cîntece sau legende auzite. Uneori, cîte un rînd trist despre un insucces, despre grija că nu va putea îndeplini cele proiectate, sau despre dorul de cei dragi... şi toate — în fraze scurte, trunchiate, neterminate, scrise în grabă, greu de descifrat.

Ivernev se străduia să găsească printre hîrtii ceva neobişnuit, cîteva cuvinte despre o descoperire extraordinară, care, după atîta amar de vreme, să fi putut stîrni într-o asemenea măsură interesul unor străini, aflaţi atît de departe de graniţele ţării noastre, încît aceştia să nu pregete a face cheltuieli considerabile pentru aflarea ei.

Peste puţin însă uită de toate, captivat de munca geologului care se contura din ce în ce mai limpede în faţa lui şi pe care o putea pătrunde în toată profunzimea ei numai pentru că era el însuşi geolog. Fotografii — fotocopii de contact îngălbenite de vreme — erau foarte puţine. Nici cea mai bogată imaginaţie nu i-ar fi putut sugera tînărului geolog cu cît amar de trudă se făcuse fiecare din aceste fotografii, cît de greu apăsa acest aparat, cu o duzină de casete de rezervă şi plăci de sticlă, pe umerii şi aşa peste măsură împovăraţi cu echipament ai cercetătorului. Cît de greu era de mînuit aparatul pe gerul cumplit din Siberia! De cîtă energie şi pricepere trebuia să dai dovadă pentru

a obţine o imagine clară, zburînd cu mare viteză într-o barcă, pe o vreme mohorîtă, cînd sensibilitatea plăcilor fotografice este foarte redusă. Ivernev deduse că pe vremea aceea fotografia nu căpătase o întrebuinţare mai largă şi că exploratorii se bizuiau mai mult pe schiţe şi pe excelenta lor memorie vizuală.

Totuşi aceste fotografii trezeau într-însul amintirea unor locuri asemănătoare cu cele prin care umblase şi el, şi atunci greutăţile şi zbuciumul tatălui îi deveneau mult mai apropiate. Cîte lucruri îi erau necunoscute unui geolog din a doua jumătate a secolului ! Nu-şi putea imagina nici cîrligele de rezervă cu lanţuri pentru samarele de artilerie, nici pericolul trecerilor peste praguri cu bărci şubrede, nici calităţile *ulimagdei* — o barcă a *nanai* [7]-lor, excelentă pentru întinderile largi şi vîntoase ale Amurului, metodele de reparaţie rapidă a *omorocelor* — un fel de canoe construite din coajă de mesteacăn ; nici mînuirea pedometrelor şi a podometrelor. Sau cum trebuie potcoviţi caii pentru a putea răzbi prin deşert ori mlaştini ; cum trebuie căptuşite cu pîsle groase tălpile cămilelor crăpate de arşiţa infernală... da, multe deveniseră inutile azi cînd există aerofotogrammetria, elicoptere, bărci pneumatice, bărci cu motor, staţiile de radioemisiune şi radiorecepţie, automobilele...

Totuşi, lucru ciudat — cu toate imperfecţiunile şi încetineala deplasărilor, geologul de prin anii douăzeci-treizeci depindea într-o mult mai mică măsură de jocul întîmplării decît urmaşii lui din şaizeci. Dialectica vieţii îl educa în aşa fel, încît îl obliga să aibă grijă de a lua cu el, pentru nesfîrşitele luni de drumeţie, absolut tot ce-i poate fi necesar. Deplasîndu-se cu o caravană de cîte treizeci-patruzeci de cai sau cu barcazuri mari şi grele, geologul vremurilor vechi devenea adevăratul stăpîn al taigalei sau al pustiului, croindu-şi drumul cu greu, e adevărat, dar şi cu o dîrzenie de neînchipuit, prin „petele albe" ale hărţilor inaccesibile şi neexplorate. Nici incendiile, nici inundaţiile, nimic nu putea opri acea mînă de oameni înfrăţiţi şi căliţi, care aveau faţă de greutăţi atitudinea unor adevăraţi fii ai naturii, pătrunşi de un profund sentiment al datoriei.

Iar ritmul desigur lent al deplasărilor era compensat cu prisosinţă de seriozitatea observaţiilor ce le prilejuia un itinerar de durată. Încetul cu încetul, studiind cu răbdare,

geologul reuşea să cunoască în cele din urmă ca-n palmă întinderea de pămînt care i se deschidea în faţă.

Ivernev putea urmări filă după filă cum se succedau raţionamentele, cum se năşteau diferitele variante ale unei ipoteze, verificate şi eventual respinse pe loc, pînă cînd se cristaliza un eşafodaj, atît de cuprinzător, de bine conceput şi de limpede, încît chiar şi în zilele noastre geologii tineri, cînd străbat aceleaşi locuri, sînt uluiţi de exactitatea hărţilor şi de vastitatea gîndirii geologice de acum o jumătate de veac.

Ivernev îşi dădu pe deplin seama de bărbăţia, de modestia celor care porneau la zeci de kilometri distanţă în locuri greu accesibile, fără un medic, fără radio, fără să se aştepte la vreun ajutor în cazul unor nenorociri, al unei boli sau al unui traumatism grav. Pentru prima oară Mstislav pătrundea cu adevărat imensa responsabilitate a şefilor de expediţie din trecut, obligaţi să prevadă tot, să găsească ieşire din orice situaţie, pentru că numai şi numai pe umerii lor se sprijineau vieţile oamenilor ce le erau încredinţaţi şi care adeseori nu-şi închipuiau cîte primejdii comportă o expediţie. Iar lucrul cel mai surprinzător era numărul infim de accidente tragice... Înţelepţi şi încercaţi au mai fost căpitanii corăbiilor geologice de cursă lungă! Ivernev asemui expediţiile geologice care, în anii aceia îndepărtaţi, cutreieraseră taigaua şi munţii pustii, cu fregatele din veacul pînzelor.

Trecînd peste metodele învechite, peste imperfecţiunea aparatelor şi peste ritmul lent al muncii de odinioară, tatăl şi fiul erau legaţi prin acelaşi avînt şi prin aceeaşi năzuinţă de a cerceta şi dezlega tainele firii printr-o muncă asiduă şi atît de grea. O muncă grea, e adevărat, dar nu apăsătoare, nici tragică şi nici extenuantă, cum se obişnuieşte să fie înfăţişată activitatea geologilor în cărţile, în filmele şi în picturile actuale, ci o muncă pasionantă, cu bucuria izbînzilor şi cu setea de a cunoaşte potolită. De bună seamă că toate acestea, aşa cum se întîmplă în viaţă, se împleteau cu dezamăgiri, cu tristeţi şi nelinişti, mai ales cînd cîte o creastă de munte, greu accesibilă, se dovedea pînă la urmă a fi neinteresantă, nepromiţătoare. Dar toate aceste zile plicticoase, toate aceste eforturi şi piedici, nu puteau nici să stingă dorinţa de cunoaştere, nici să strecoare în suflet îndoiala că drumul ales nu este cel bun. Care este atunci explicaţia forţei noastre? Numai pasiunea de a cerceta, sau mai e şi altceva?

Ivernev se adînci în gînduri, apoi îşi spuse cu fermitate: „Da, mai există şi altceva“. Acest ceva este existenţa bilate-

rală a geologului. O jumătate a anului — lupta lui aspră, punerea la încercare a forţelor, a voinţei şi a ingeniozităţii sale — o viaţă plină pînă la refuz de senzaţia integrării în natură, alternînd cu odihna şi liniştea, momentele reconfortării binemeritate după biruirea greutăţilor. Totuşi prea puţin intensă pentru a-l satisface din punct de vedere intelectual şi emoţional, prea simplă pentru a ocupa în suficientă măsură un creier energic însetat de cunoaşterea cît mai amplă a tuturor aspectelor universului. Dar iată că vine şi cealaltă jumătate a anului, la oraş, unde tot ce era important pe meleagurile cutreierate cade, şi geologul începe să absoarbă noul din viaţă, din ştiinţă şi artă, ajutat de prospeţimea tinerească a spiritului său, aerisit şi purificat în timpul petrecut în condiţiile vieţii lipsite de confort a cercetătorului. Probabil că o astfel de existenţă bilaterală constituie tocmai acea schimbare de activitate indispensabilă omului, care îl obligă în repetate rînduri să se reîntoarcă de la munca grea şi primejdioasă a expediţiilor la viaţa potolită de orăşean. A trece de la un fel de viaţă la altul fără a fugi de nimic, avînd permanent în faţă perspectiva schimbării, este marele avantaj al călătorului-cercetător — avantaj de care adeseori nu-şi dă nici el seama...

Ivernev închise cu grijă caietul, aprinse o ţigară şi îşi ridică ochii spre portretul tatălui său agăţat în perete. Chipul ostenit şi plin de bunătate îndrepta spre fecior o privire dîrză şi senină. Asemenea ochi nu-i poate avea decît un om care a străbătut un drum nemăsurat în viaţă. Şi asta nu înseamnă mii de kilometri. Era drumul încercărilor, al năzuinţelor către perfecţiune ale unui om care se temea de un singur lucru — să nu săvîrşească vreo faptă care să dăuneze semenilor săi.

„Te-am înţeles, tată ! gîndi Mstislav, dar ce vor ei de la tine ? Iartă-mă, ar fi trebuit să-ţi cunosc mai bine cercetările, mai cu seamă cele pe care tu n-ai apucat să le duci la bun sfîrşit.“

Mstislav îşi privi ceasornicul. Nu mai avea cînd să se culce.

Trecu încetişor în bucătărie ca să-şi facă o cafea.

„Cursa două sute nouă — Leningrad-Moscova... pasagerii sînt rugaţi să treacă pe terenul de decolare.“ Aceste cuvinte

indiferente trăgeau o linie între tot ce-i era familiar lui Ivernev şi noul îndepărtat, care-l aştepta în India.

Privea la chipul mamei lui — se făcuse palidă. Evghenia Sergheevna căuta ca întotdeauna să îndulcească printr-un surîs tristeţea despărţirii. Ivernev prinse într-ale lui mîinile ei reci, iar ea îşi aşeză o clipă capul pe umărul feciorului.

— Mstislav ! Mstislav ! se auzi un glas strident gutural şi în faţa lui Ivernev răsări gîfîind, năduşit, Soltamurad. Cît p-aci să n-ajung la timp ! Noroc că am dat peste un adevărat şofer de taxi !

— Ce s-a întîmplat ? întrebă alarmat geologul. Doar ne-am luat rămas bun acasă...

— Sigur ! Dar înţelegi, am venit acasă, şi nevastă-mea îmi spune, înţelegi, ce chestie... De emoţie şi gîfîială, *cecenul* abia putea articula cuvintele.

— Nu înţeleg nimic, vorbeşte odată ! strigă nerăbdător Mstislav.

— Nevastă-mea a întîlnit-o pe Tatia... Ea mergea pe chei şi, aruncîndu-şi privirea spre una din scări, a zărit pe treapta de jos o femeie. Era cu spatele, e drept, dar semăna teribil cu Tatia. Nevastă-mea e sigură că femeia nu-i alta decît Tatia şi a venit într-un suflet acasă să mi-o spună.

— Şi n-a strigat-o ?

— Îţi închipui, prostuţa, n-a strigat-o !

Ivernev privi neajutorat în jur. Iverneva îl luă liniştită de mînă.

— Nuvela ta o să apară în ziar ?

— Da, scriitorul mi-a promis categoric.

— Păi atunci, dacă Tatia vine la mine, n-o mai las să plece. Ia-ţi zborul, du-te şi-ţi fă datoria liniştit, fiule !

„Pasagerul liniei două sute nouă, tovarăşul Ivernev, să intre neîntîrziat în avion ! Tovarăşe Ivernev, intraţi în avion !" răzbătu un glas poruncitor din megafon.

La Moscova, Ivernev nu izbuti nici măcar să-i telefoneze lui Andreev : transbordarea în avionul de Delhi se făcu într-o jumătate de oră. Iar peste alte cinci ore, Ivernev admira de la înălţime panorama grandioasă a Munţilor Himalaia. Zbura deasupra nenumăratelor culmi uriaşe, care se rînduiau aidoma unor coloane de nouri, acoperind o parte a scoarţei terestre, între două mari state. Ivernev se străduia să-şi închipuie viaţa, acolo jos, în mijlocul acestor giganţi înzăpeziţi.

CAPITOLUL 3

Fortăreaţa Tibetului

Din adîncul defileului se ridică încet tunetul prelung şi îndepărtat al unei surpări. Huruitului greoi al pietroaielor rostogolite îi răspunse, cu un scurt ecou, răpăitul tobelor de rugăciune.

Terasa mănăstirii, pietruită cu lespezi mari de gresie brută, era pustie şi rece. Cozi negre de iac, aninate de pari înalţi, se legănau în bătaia vîntului.

Mănăstirea Chorten-Dzon ancorase în piscul muntelui, întocmai ca un cuib de pasăre din basme. Acest munte însă, care se înălţa trufaş şi inaccesibil, umbrind adîncul umed şi întunecat al văii, nu era decît o neînsemnată moviliţă, rătăcită printre adevăraţii coloşi ai Karakorumului, care înlănţuiau într-un cerc gigantic valea rîului Nubra dinspre nord-vest, ca un şirag de ieşinduri de piatră, închizînd cerul. Deasupra lor, se înălţa gigantul Karakorumului, înalt de nu mai puţin de douăzeci şi cinci de mii de picioare. Nici salba lui de gheţari, nici cununa de zăpadă nu se vedeau de aici — prea era scund acest munte strîns lipit de adevăratul împărat al Munţilor Himalaia. Spre apus, în schimb, se ridica în toată splendoarea lui, chiar în faţa mănăstirii, despărţit de o prăpastie adîncă, în care se pierdea uriaşa lui bază, Hatha-Bhoti.

În văzduhul străveziu al marilor înălţimi se putea desluşi orice ieşind al povîrnişului dezgolit, de culoarea întunecată a fontei. Povîrnişul acesta se pierdea în depărtările de azur ale cerului, dar mai sus încă, mai departe, străluceau zăpezile de pe culmea lui teşită. Reflectînd razele soarelui ridicat în tării şi radiindu-i puterea luminoasă asupra peisajului înconjurător, uriaşa oaste a culmilor muntoase plutea parcă în nesfîrşite spaţii, scăldate într-o aureolă pură şi scînteietoare. Zarea orbitor de albă a zăpezilor veşnice se îngîna cu cerul, ceea ce făcea ca repezişurile cenuşii şi trecătorile întunecoase de la poalele muntelui să pară şi mai dezolante.

Sculptorul Daiaram Ramamurti, slăbit şi înnegurat, îşi coborî privirea, înfăşurîndu-se mai strîns în halatul lui de pîslă aspră, grosolană.

Departe, jos în vale, se vedea înaintînd o caravană cu poveri. Caii, cît nişte gîngănii, se înşirau în lanţ şerpuitor, însoţiţi de o mînă de omuleţi minusculi. Animalele mergeau clătinîndu-se abia perceptibil sub greutatea poverilor, po-

ticnindu-se şi căzînd uneori pe povîrnişurile fărîmicioase unde stratul şistos în dezagregare aluneca la vale sub formă de torente largi de pietre. Pe aici caravanele erau foarte rare. Smuciturile deznădăjduite ale cailor pe grohotişuri, neliniştea şi agitaţia celor care îi mînau — frămîntările şi grijile de fiecare zi ale omului păreau, de aici, de sus, mărunte şi zadarnice...

Mica mănăstire, clădită pe acest loc de foarte multă vreme, se afla chiar la hotarul acestei pustietăţi inaccesibile de piatră şi gheaţă — cea mai impresionantă grupare de fantastice piscuri de pe glob. La numai o sută de metri, în linie dreaptă, spre nord-vest, se înălţau cele patru uriaşe turnuri ale Haşerbrumului ; tot acolo se afla chiar Chogori, care ar fi putut ceda numai în faţa Everestului — *Chomolungma* pe limba localnicilor, dar neasemuit de maiestos, mai singuratic şi mai inaccesibil, înconjurat de zeci de „piscuri de opt mii" şi de cei mai mari gheţari din lume, ca Baltoro... Spre apus şi spre miazăzi, dincolo de coama masivului Ladakh, munţii coborau treptat-treptat spre văile înfloritoare ale Kashmirului. Acolo, sub pantele crîngurilor de *deodari*, se aşterneau nesfîrşite livezi de pomi fructiferi şi lacuri cristaline cu răsfrîngeri verzui, tivite cu cîmpuri mîloase, semănate cu pătlăgele-roşii sîngerii.

Cu faţa ridicată spre cer, Ramamurti asculta acum ţipetele ascuţite ale păsărilor de pradă, care se roteau deasupra văii. Vîntul îl pătrunsese pînă la oase. Artistul se răsuci cu băgare de seamă din trunchi, zgribulindu-se. Durerea obişnuită pe care i-o pricinuiau coastele rupte îl făcu pentru un timp să piardă contactul cu măreţia mediului înconjurător. Trecutul apropiat îl năpădi şi-l purtă spre şesurile fierbinţi ale Indiei. Nesfîrşita putere a aducerii-aminte nimici într-o clipă zidurile zimţate, stîncoase şi înzăpezite care-i stăvileau drumul spre sud...

Sosise la mănăstire abia de două săptămîni, supunîndu-se dorinţei bătrînului său învăţător, profesor de istorie a artelor frumoase. O dată la patru ani, profesorul îşi îngăduia un concediu prelungit şi se izola aici, în Micul Tibet, pentru a-şi recăpăta echilibrul sufletesc şi a se consacra unor profunde meditaţii. Aici era cunoscut de toţi sub numele de Vitarkananda şi considerat drept un *yoghi*. Da, probabil că într-adevăr şi era, în măsura în care arta este şi ea una din ramurile sistemului filozofic *yoga*, iar slujirea îndelungată a unei ştiinţe face din om un *yoghi !*

Vitarkananda îl găsise pe tînărul artist la spitalul de chirurgie de la Allahabad, unde fusese transportat de poliţia locală care dăduse peste el, bătut măr şi, ceea ce era şi mai rău, distrus sufleteşte, departe de rudele şi prietenii săi. Profesorul îi propuse să petreacă un timp împreună la o mănăstire izolată din Ladakh, şi Ramamurti se agăţă bucuros de sprijinul sufletesc — sprijin de nădejde pe care-l simţea întotdeauna în preajma bătrînului său învăţător. Între ei se stabiliseră acele relaţii consfinţite din străvechi timpuri, de la *guru* — mentorul, la *cela* — discipolul acestuia.

Obişnuit cu arşiţa din ţara lui, Ramamurti suferea îngrozitor de frig în timpul nopţilor vîntoase ale Himalaiei, aerul rarefiat îi stînjenea răsuflarea, torentele turbate care goneau peste blocurile uriaşe de stîncă îl îngrozeau, iar bubuitul necontenitelor surpări ale muntelui îl făceau să se cutremure.

După prietenosul Srinagar, cu minunatele lui lacuri şi canale, cu templele lui micuţe durate în crînguri umbroase, cu căsuţele de lemn sculptat înconjurate de grădini spaţioase, rămase încă de pe vremea marilor mogoli, pînă şi primele defileuri ale Himalaiei Mari îi păruseră nespus de severe. Peste întinderea fiecărei văi goneau slobode apele tulburi ale pîraielor de munte, spălînd la bază conurile de dejecţie rezultate din surpăturile malurilor abrupte, în care apa a săpat adînci brazde. Mult mai sus, repezişurile întunecate, veşnic umbrite, culminau cu o învălmăşeală de zimţi ascuţiţi, conuri, colţi şi piramide — aglomerare fantastică de elemente pe care nu ar fi putut-o născoci nici cea mai bolnavă imaginaţie. Piatra crestelor era ciopîrţită cu o furie de nedescris.

Pe platouri înguste întîlneai cătune minuscule împrejmuite de sălcii, ghemuite la pămînt spre a se adăposti parcă de furia vîntului. Jalnice grădini de caişi pitici şi lanuri de *grim* — o specie de mei din Tibet — alternau cu întinderi uscate şi pietroase, punctate cu tufe de iarbă aspră, care foşnea în bătaia vîntului, însoţind ţipetele stridente ale condorilor gata a se năpusti asupra mortăciunilor ce s-ar fi putut ivi pe drumul caravanelor, mai ales pe la trecători. Acolo cădeau adesea caii, sleiţi de efortul urcuşului. Numai *dzo*-ul, sau în mongolă *hainîki* — o corcitură obţinută din încrucişarea iacului cu vaca — animal negru, cu o înfăţişare fioroasă, numai el se simţea de minune pe aceste meleaguri, datorită lînei sale lungi şi plămînilor săi extrem de voluminoşi.

Viaţa la o asemenea altitudine cerea din partea omului serioase eforturi, drept care iscusinţa ţăranilor de prin părţile

acestea putea stîrni chiar şi invidia inginerilor de la Bombay. Cu ajutorul unor unelte rudimentare, băştinaşii aruncau peste rîurile învolburate poduri făcute din coajă de salcie, funii de cînepă, lespezi de piatră şi trunchiuri strîmbe de copaci. De cîtă trudă şi inventivitate trebuiau ei să dea dovadă, pentru a împrejmui o livadă sau a înconjura satul cu un dig trainic spre a ţine în loc stratul subţire de sol de pe povîrnişurile abrupte, sau pentru a înjgheba o moară pe lîngă casă, deoarece transporturile necesitau aici eforturi colosale...

Austeritatea rece a munţilor nu-i îngăduia omului să se lase pe tînjală. El nu se limita la construcţiile de care avea strictă nevoie pentru trai şi, lansînd parcă o provocare pustietăţii de piatră, dura peste tot mănăstiri şi temple cu idoli, numite *chorten*, înfigea catarge cu steaguri şi cozi de iac, sau cu simple fîşii de pînză, care fluturau tot atît de mîndre în bătaia vîntului, sau îngrămădea movile de pietre : cele de formă rotundă — *obo*, iar cele lunguieţe — *ma-ni-vale*, şi asta la fiecare trecătoare şi lîngă fiecare casă.

De-a lungul potecilor mai umblate ale caravanelor, movilele lunguieţe aveau aşezate în jur bucăţi de granit sau de gresie pe care, litere săpate cu grijă în tibetană repetau aceeaşi formulă sacră : „*Om mani padme hum*" („Un smarald în floarea de lotus"). Sute de astfel de pietre, cu literele adeseori colorate în culorile lor convenţionale — alb, albastru, roşu, galben — alcătuiau un tablou de neuitat, şi, la vederea lor, artistul simţea cum i se umple inima de mîndrie şi admiraţie faţă de om, care caută să se manifeste cu orice prilej prin intermediul artei.

Tot soiul de pietre — mari şi mărunte, cenuşii, cafenii, roşii, se oglindeau în apa curată ca lacrima a unor lacuri micuţe şi reci. Cîte o îngrămădeală haotică de stînci roase de vremi zăgăzuia albiile pîraielor, care, îngheţînd peste noapte, îşi reluau cursul abia către miezul zilei, gonind ca mînate de forţa destinului în jos spre Ind, iar de acolo spre ocean, care, aidoma nirvanei, punea capăt zbuciumului şi împovărării lor.

Puţin cîte puţin însă, Ramamurti s-a aclimatizat cu altitudinea Karakorumului şi a început să fie pătruns de splendoarea Himalaiei — împărăţia zăpezilor veşnice — care îţi înalţă sufletul şi te desprinde de cele lumeşti. Avea senzaţia că inima i se umpluse cu un lichid rece, devenind străvezie şi dură, ca o cupă de cristal. Între viaţa lui dinainte, bogată în culori şi impresii, pe care le îndrăgise cum numai un artist le poate în-

drăgi, şi această lume de o seninătate desăvîrşită nu mai exista nici o legătură !

Culmile inaccesibile şi scînteietoare din jur erau dominate de o linişte în care mocnea parcă o ameninţare.

Artistul devenea treptat-treptat o părticică din gigantica lume a zăpezilor veşnice. Ceea ce trăia acum, căpătase limpezime şi dimensiuni cosmice. Frămîntările tainice şi tulburi ale sufletului îşi pierdeau sensul ; deveneau simple jocuri de lumini şi umbre, de culori şi nuanţe, reflectate doar şi respinse, fără a pătrunde într-însul, asemenea razelor solare, pe cununile albe ale munţilor. Lumea din care venise — împărăţia şesurilor înfloritoare şi dogoritoare, mustind de umezeală, copleşită de înflorirea şi descompunerea unei vegetaţii luxuriante, era cu mult mai variată, dar în acelaşi timp mai neînsemnată.

Cu toate acestea, nesfîrşita mulţime de oameni cu inepuizabila ei diversitate de chipuri şi năzuinţe, continua să-l atragă pe Daiaram cu o nestăvilită forţă, spre vale, acolo unde, biruind nenumărate piedici, se strecurau neabătute — pînă la şesurile Indiei — şuvoaiele de munte.

Ramamurti simţea instinctiv că încîntarea cerească a Himalaiei îl depăşeşte şi ca om, şi ca artist. Acel văl, care desparte lumea înconjurătoare de generalizările artei, era aici nebănuit de străveziu. De îndată, însă, ce-l străbăteai cu privirea, erai purtat spre atît de mari depărtări, încît acestea nu puteau fi accesibile decît unui înţelept — *vidvattapurna* — şi nicidecum lui. Marele prieten al Indiei, pictorul rus Nikolai Rőrich — acesta fusese într-adevăr în stare întîi să biruie, să cuprindă în el, iar apoi să redea avîntarea spre cer a maselor greoaie ale însăşi *Terrei*-mume, întîmpinînd torentele de soare — ziua, sau luminile stelelor îndepărtate — noaptea.

Visurile şi bucuriile, Ramamurti şi le trăgea numai din ceea ce era viu, din frumuseţea schimbării formelor din natură.

Străvechiul geniu creator al poporului indian, care a adus o faimă nepieritoare ţării sale, pe parcursul a mai bine de două mii de ani, supravieţuind culturii Cretei şi Eladei, îşi trăsese vlaga de-a lungul veacurilor din nesecata bogăţie a simţămintelor omeneşti, ce se găseau în strînsă legătură şi comuniune cu natura. Din pămînt şi soare, asemeni vegetaţiei luxuriante a tropicelor, oamenii îşi primeau forţele creatoare care cereau imperios să se manifeste prin artă.

Sculptura şi arhitectura Indiei antice n-au fost întrecute nici pînă azi de vreo ţară din lume. Pictura însă a fost în repetate rînduri distrusă fără cruţare de către cuceritorii musul-

mani. Privind frescele milenare de la Ajantă, care ca şi înainte vreme farmecă întreaga lume, îţi poţi închipui ce comori de pictură s-au pierdut de-a lungul drumului anevoios al istoriei Indiei.

Lucru ciudat însă, în perioada de înflorire a culturii naţionale, care a început după eliberarea Indiei de sub dominaţia engleză, locul întîi a fost ocupat tocmai de pictură, în timp ce sculptura a alunecat spre imitaţia servilă, fie a antichităţii, fie a negării hidoase a artei, generată de ţările apusene, sălbăticite în goana lor după perfecţionarea tehnicii şi crearea unui şir nesfîrşit de produse care au înrobit mintea şi conştiinţa omului.

Daiaram Ramamurti îmbrăţişase cariera de sculptor şi din altă pricină : încă din anii adolescenţei fusese uluit de neobrăzata defăimare a ideilor şi operelor culturii indiene de către unii „cercetători" din Apus. Aceştia considerau sculptura Indiei antice drept o artă respingătoare, pornografică, şi adoptaseră această poziţie, pentru că erau incapabili să pătrundă ideile filozofice ascunse în acele lungi succesiuni de chipuri şi forme. Dar şi acestea au fost caracterizate de englezul Sitwell în cartea *Salvarea e cu mine* drept idei vicioase şi deformante ale idealului uman — se înţelege, nu indian, ci european, creştin. Asemenea aprecieri erau în concordanţă cu tendinţele religioase ale „civilizatorilor" albi, incapabili să-şi dea seama de nimicnicia lor faţă de uriaşa experienţă a unui mileniu de cunoaştere.

Jawaharlal Nehru, pomenind despre savanţii englezi care defăimează arta indiană, despre ostilitatea lor faţă de această ţară, a observat pe un ton liniştit citîndu-l pe Dostoevski : „Oamenii nu-i iubesc, ci, dimpotrivă, îi urăsc pe cei pe care i-au obijduit".

Ramamurti nu putea să adopte o atitudine de filozof faţă de un fenomen pe care îl socotea o provocare. În el se aprinse dorinţa aprigă de a făuri în sculptură chipul minunatei femei a poporului său, să dezvăluie taina *Anupamsundartei* — „Neasemuita frumuseţe", îmbinată cu idealul *Şri* şi *Rati* — iubire şi patimă, *Lakşmi* şi *Nandi* — frumuseţe şi farmec — care să fie pe înţelesul tuturor ca şi operele antichităţii, dar mai apropiată, mai dragă semenilor săi, fiind o reflectare a unui personaj real, contemporan cu ei, şi nu de legendă, cum sînt eroii *Mahăbhăratei* şi *Rămăyanei*.

De ce tocmai chipul unei femei şi al frumuseţii feminine ? Această întrebare o puneau de obicei europenii la expoziţiile

de artă indiană, uimiţi de locul pe care-l ocupă tema femeii în pictură : iubită minunată, fată mîndră, mamă grijulie adîncită în gînduri de viitor...

Pentru un indian aceasta nu constituie o problemă ! Femeia Indiei este temelia familiei ; numai graţie răbdării şi eforturilor eroice ale femeii sînt biruite greutăţile vieţii, iar oamenii sînt educaţi să fie blînzi, omenoşi şi cinstiţi. Datorită legilor nemiloase ale sistemului de castă, datorită influenţei musulmane şi a jugului religiei, femeia-mamă este coborîtă la situaţia de slujnică lipsită de drepturi, închisă în interiorul universului minuscul al familiei.

Europenii n-au înţeles pînă acum că la temelia culturii spirituale a adepţilor hinduismului se află concepţia despre femeie, concepţie care a supravieţuit mileniilor, de pe vremea matriarhatului, şi din care reiese că femeia reprezintă elementul activ al naturii, în opoziţie cu bărbatul, elementul pasiv. Iată de ce în toate sculpturile Indiei antice, începînd din timpul domniei lui Aşoka şi pînă la artiştii din Orissa de la începutul secolului trecut, femeia era reprezentată ca o fiinţă plină de energie creatoare şi de forţă vitală, apropiată de tumultuoasa înflorire a naturii, o făptură care construieşte şi distruge, cuceritoare şi plină de iniţiativă.

„Asta corespunde întru totul realităţii, gîndea Ramamurti. Femeia e mai apropiată de forţele şi tainele firii decît noi, bărbaţii. Dar aşa după cum nu e cu putinţă să redai propriul tău chip fără oglindă, tot aşa şi chipul femeii nu poate să-şi găsească oglindirea decît prin ochii bărbatului. Atunci, de ce n-aş deveni chiar eu urmaşul marilor meşteri de la Mathurā, Ellorā, Kārlī, Khajurāho şi Konāraka... ?“

Amintindu-şi de cutezătoarele sale visuri, artistul zîmbi batjocoritor.

Care era rezultatul acelor cîţiva ani de căutări, năzuinţe, nopţi nedormite pline de frămîntări, şi a miilor de crochiuri, desene şi eboşe ? Are treizeci de ani împliniţi, şi iată-l aici, scos de pe făgaşul vieţii, insultat grav şi fiziceşte înjosit... E adevărat că şi-a căpătat liniştea şi a început să-şi refacă forţele. Dar vremea nu stă-n loc, ci e-ntr-o continuă şi inevitabilă scurgere ; vremea lîncedă a străvechii Asii, demult convinsă de zădărnicia oricăror încercări ale omului de a înfrînge ce-i este scris ; aşa cuvîntă cartea lui Alah — musulmanului, aşa prezice *Karma* — hindusului.

Paşi iuţi şi uşori răsunară pe lespezile terasei. Apăru silueta familiară a profesorului, cu o pălărie rotundă de pîslă pe cap

şi cu o mantie aruncată pe umeri. Barba lui căruntă, de obicei tăiată scurt, crescuse şi-i cădea pe piept în şuviţe unduitoare.

În spatele lui, la o oarecare distanţă, păşeau şase lama cu halate roşii, cu tichiile şi glugile de asemeni roşii ale sectei *Sa-skya-pa* — a „Bătrînilor", care aici, în Micul Tibet, constituiau majoritatea.

Ramamurti se sculă în picioare şi, cu fruntea plecată, se apropie de ei. Cel proaspăt sosit îşi întoarse capul spre tînărul din faţa sa, şi privirea lui — în aparenţă aspră şi pătrunzătoare, de sub linia frîntă şi trufaşă a sprîncenelor negre — radie o neaşteptată căldură.

— Mă bucur să te văd, Daiaram, spuse el în *hindi,* apoi continuă în limba tibetană, cu sonorităţi dure. Astăzi este *lung-ta* — ofranda cailor norocului, un ritual frumos al adepţilor lui Buddha. Dacă mult stimatele noastre gazde ne-o vor îngădui, aş vrea să iau şi eu parte împreună cu tine la oficierea acestei ceremonii.

Cel mai vîrstnic dintre lama murmură o invitaţie politicoasă.

Peste puţin timp, mica procesiune se îndreptă, pe o potecă, spre o ieşitură îndepărtată a muntelui, suspendată deasupra văii.

Aici povîrnişurile abrupte şi stîncoase, care păreau că se înfruntă, aveau o culoare închisă, aproape neagră. Crăpături late, piezişe, brăzdau blocurile de piatră. Doar ieşindul acesta al muntelui rămăsese intact de-a lungul anilor. Vîntul, care cobora de pe pantele piscului Hatha-Bhoti, sufla uniform şi puternic, gonind spre trecătoare, iar de acolo mai departe în jos, în zarea albastră, spre ţara cea caldă din vale. Călugării lama îi oferiră profesorului cinstea de a oficia el cel dintîi ritualul. Indianul însă refuză. Atunci, stareţul mănăstirii în persoană, înalt şi voinic, cu un obraz întunecat şi energic de războinic, păşi înainte.

Ajunse fără teamă pînă în buza prăpastiei. Vîntul îi smucea halatul roşu încins cu o simplă funie. Făcu cîte o plecăciune spre cele cinci părţi ale lumii, potrivit religiei budiste. După ce recită cu glas scăzut textele ritualului, îşi duse înainte braţele, ţinînd degetele mîinilor alăturate.

— O, voi puternici şi neasemuiţi *Buddha* şi *Bodhisatva* [8] ! Voi care priviţi cu ochi plini de bunăvoinţă spre căile anevoioase ale pămîntului ! Fiţi milostivi cu toţi călăreţii, cu toţi drumeţii, cu cei ce caută, cu cei ce tînjesc după o bucurie...

Faceţi ca aceşti cai purtaţi de cele patru vînturi ale munţilor sacri să zboare departe spre dealuri şi cîmpii. Prin puterea voastră, o, zeităţi sacre ale cerului, ei se vor preface în adevăraţii cai ai norocului, pentru toţi călătorii neştiuţi... *Cia-so-so ! Cial-cial-lo !...*

Stareţul îşi avîntă mîneca largă, şi o mînă de figurine decupate din hîrtie groasă în formă de cai, fură luate de vîntul care sufla cu putere, ridicate în văzduh şi duse departe spre sud, dispărînd repede din ochii celor de faţă.

Unul după altul, toţi călugării aruncară de pe stîncă figurinele albe. Profesorul dădu şi el drumul la cîţiva căluţi...

Ramamurti stătea deoparte, urmărind cu o neaşteptată tristeţe zborul căluţilor albi de hîrtie — solii unor urări de bine. Deodată, Vitarkananda îi întinse ultimul său căluţ. Daiaram îl luă şi se apropie supus de marginea rîpei, îşi întinse mîna, dar nu-şi desfăcu degetele. Pe ieşindul din stînga, deasupra prăpastiei, se legăna o mică tufă de flori roşii timpurii care ardeau pe negrul pietrei ca nişte stele de purpură. Inima i se strînse — florile roşii, în pletele negre ca pana corbului ale Tillottamei, ardeau şi mai aprinse, cu văpaia farmecului pe care îl dă viaţa. Ramamurti privi spre creasta dinţată care-i acoperea depărtările orizontului spre sud, suspină şi îşi desfăcu degetele.

— Pentru tine, Amrita, pentru tine Tillottama ! şopti el. Calul lui singuratic se avîntă voiniceşte în sus, apoi făcu o piruetă şi dispăru în amurgul din ce în ce mai dens al văii.

În Himalaia soarele asfinţeşte cu repeziciune. Nici nu se sfîrşise bine ritualul cînd în defileuri se şi lăsase întunericul. Cununile de zăpadă păstrau aceeaşi strălucire, devenind din ce în ce mai trandafirii în razele asfinţitului. Clinurile negre şi ascuţite ale umbrelor se aşterneau cu repeziciune peste vîlcelele şi şanţurile rîpelor stîncoase.

Ceaţa albăstruie de la poalele muntelui se făcea tot mai deasă, ridicîndu-se din ce în ce mai sus, ca aburii unei misterioase fierturi, pregătite în măruntaiele pămîntului. În urma ei se tîra ceaţa neagră care pînă acum izbutise să şi inunde cele mai adînci trecători.

Vîntul se potoli pe nesimţite, iar văzduhul fu străbătut de o ciudată aureolă de amurg, schimbînd toate culorile. Ardeziile roşii se făcură negre, pantele cenuşii ale munţilor — albăstrii-argintii, iar veşmintele galbene ale călugărilor lama căpătară o nuanţă verde de malahit. Peisajul se schimbă, cufundîndu-se în linişte. Apoi aureola din văzduh

se stinse, culorile se şterseră, şi cenuşiul de fontă, fără umbre şi nuanţe, acoperi întreg pămîntul. Numai bolta cerească, roşie-liliachie, se înverzea, întunecîndu-se din ce în ce, stelele se aprindeau una cîte una, apoi zidurile negre ale nopţii se închiseră deasupra capetelor drumeţilor.

Călugării lama o luară înainte, iar Vitarkananda şi Daiaram mergeau în urma lor, călcînd încet peste pietrişul potecii, care se rostogolea sub picioarele lor. Pe locul unde, cotind-o spre mănăstire, cărarea ajungea la un ieşind în formă de masă, profesorul se opri şi arătă spre Hatha-Bhoti.

Piscul înzăpezit părea desprins de baza lui înnegrită. Scăldat într-o lumină roşie-aurie, izvorîtă nu se ştie de unde, se depărtase şi mai mult de lumea întunecată a defileurilor, potecilor şi locuinţelor omeneşti. Un munte neasemuit de frumos şi de neîndurător, scînteietor, neașteptat de abrupt înfipt în adîncul cerului.

— Iată pentru ce îmi petrec din timp în timp concediul în munţii Himalaia, spuse încet Vitarkananda.

— Aşa este fără îndoială şi *Şambala,* minunata ţară *Rigden-Djapo,* exclamă Daiaram, visul tuturor budiştilor! Sau poate că tocmai aceasta şi este!

Profesorul surîse :

— Cum călugării nu mai sînt cu noi, nu risc să jignesc pe nimeni. Să ştii că prin cuvîntul *Şambala* nu se subînţelege, realmente, nici o ţară. *Şamba* sau *Shamba* — este una din întruchipările lui *Buddha,* iar *la* înseamnă pisc. Este deci vorba de o închipuire — piscul *Buddha,* cu alte cuvinte — înălţare, desăvîrşire. Atît de înalt, încît cel care îl atinge nu se mai întoarce în vîrtejul naşterii şi al morţii, nu mai coboară în lumea de jos. Aşadar, *Şambala* este o noţiune pur filozofică şi care pentru lumea noastră nici nu există. Iar miile de ani de căutări spre a o găsi au fost zadarnice.

— Dar pentru cei care sînt înţelepţi, ca tine, *guru,* există *Şambala* ?

— Există, însă pretutindeni! Legenda despre binecuvîntata ţară a Himalaiei a fost generată de această frumuseţe, de această neasemuită puritate a cerului şi a munţilor înzăpeziţi. Oricărui om, indiferent de naţie sau castă, i se va părea că dacă există o asemenea ţară, ea nu poate fi decît aici..

Daiaram rămase cîteva clipe nemişcat, cu ochii în pămînt, apoi căzu brusc în genunchi în faţa mentorului său :

— *Paramahamsa!* rosti el.

Vitarkananda făcu un gest de protest:

— Nu-mi mai spune lebăda cerului — nu-mi face plăcere. Şi asta nu numai pentru că n-aş merita un titlu atît de înalt. Cei care se opresc în drumul lor se simt satisfăcuţi de cele ce au dobîndit. Atunci, se naşte inevitabil într-înşii credinţa că sînt superiori celorlalţi, iar asta duce la setea de adulaţie. Cel care merge trebuie întotdeauna să se vadă pe sine cu alţi ochi, să cîntărească şi să-şi dea seama de nimicnicia celor dobîndite, ca şi de vastitatea de necuprins a universului şi a vremurilor trecute. Asta îi imprimă nu o sfiiciune copilărească, ci, în chipul cel mai firesc, o atitudine plină de modestie.

Daiaram încercă să spună ceva, dar profesorul urmă:

— Tu nu trebuie să mă preamăreşti pe mine şi din altă pricină: preamărirea unuia aduce după sine înjosirea celuilalt. Iar înjosirea, mai ales cea făcută de bunăvoie, este şi mai primejdioasă, pentru că-ţi formează deprinderea de a fi condus de altul, anihilează simţul de răspundere faţă de propriile-ţi fapte, faţă de propriul tău drum. Iar ca o consecinţă a acestei vieţi uşurate, încetează şi educaţia spiritului, desăvîrşirea lui. Drumul pe care omul e dator să-l urmeze rămîne drum, şi nimeni nu-l poate evita, dacă nu vrea să stea pe loc. Numai că acest drum poate fi lungit sau scurtat...

— Cel scurt este — cred eu — mai greu decît escaladarea înălţimilor, observă cu glas scăzut artistul.

— Asta ai înţeles-o just. E ciudat cît de puţini oameni ştiu că în orice, peste tot şi întotdeauna, există două aspecte, că acolo unde e forţă e şi slăbiciune, unde e slăbiciune e şi forţă, că bucuria include amărăciune, uşurinţa — greutate, şi aşa, la nesfîrşit! Cu atît mai mult ar trebui să ne fie ruşine nouă, indienilor, pentru că filozofii noştri au dezvăluit aceste legi imanente şi atotpătrunzătoare ale universului aproximativ cu o mie cinci sute de ani înaintea celorlalte popoare!

— Toate sînt atît de adînc ascunse în complexitatea ritualurilor religioase şi a formulărilor nebuloase, încît această înţelepciune a devenit accesibilă numai unui număr restrîns de oameni! constată Ramamurti.

Vitarkananda ridică din umeri şi porni înainte cu pasul lui uşor, fără a clinti din loc pietrele potecii. Daiaram îl

urmă, poticnindu-se, bîjbîind, pipăind cu grijă prin beznă drumul cu vîrful piciorului.

Secera subţire a lunii se ascunsese de mult în spatele munţilor. Întunericul nopţii de aici nu avea catifelarea neagră a nopţilor din sud. Puzderia de stele strălucitoare şi joase făcea ca cerul să pară de un verde-opalescent. Sus pe boltă se aşternuse *Akaşganga* — Calea Lactee — şi lumina stelară, izvorînd parcă din adîncuri negre-verzui, îţi îngăduia să desluşeşti stîncile şi cotloanele. Zidurile înalte ale mănăstirii păreau de fier. Nici o luminiţă nu se strecura prin zidurile acestei fortăreţe, purtată parcă prin văzduh şi aşezată pe vîrful muntelui.

Vitarkananda îşi încetini mersul.

— N-o poţi uita, nu-i aşa, Daiaram ? întrebă el fără veste, şi sculptorul tresări.

— Nu pot, *guru,* şi n-am s-o uit niciodată. Că m-am înamorat, asta nu e încă totul. Ea mai constituie şi întruchiparea tuturor gîndurilor, a visurilor mele şi a concepţiei mele despre frumos.

— Atunci întoarce-te şi găseşte-o. Părerea mea este că te-ai vindecat, cel puţin trupeşte ! Rănile sufleteşti nu s-au închis încă, desigur, şi nici nu se pot tămădui atît de repede.

Daiaram se simţi învăluit de înţelegerea şi atenţia lui plină de duioşie.

— Să nu-mi iei în nume de rău, *guru,* dacă vorbele mele vor fi multe, iar gîndurile încîlcite. Am treizeci de ani. De unsprezece ani caut nu numai frumosul ideal, ci şi explicaţia frumosului. În ce anume rezidă fascinanta frumuseţe a femeii ? Eu această frumuseţe trebuie s-o fac cunoscută oamenilor. Numai frumuseţea ne poate susţine în viaţă, ne poate mîngîia cînd ne-a doborît oboseala sau repetate eşecuri, numai ea ne poate alina suferinţele, ne poate uşura înaintarea pe drumul extrem de anevoios ce duce spre culmile cunoaşterii şi ale izbînzii. Iată de ce consider că-mi voi sluji poporul şi că voi înfăptui ceva cu drept cuvînt măreţ, făurind pentru el chipul *Anupamsundartei.* Deocamdată nu m-am învrednicit să duc pînă la capăt nici inspiraţia şi nici să-mi încordez în suficientă măsură resursele sufleteşti necesare acestei opere. Ca un nevolnic şi încrezut cioplitor în piatră ce sînt, n-am izbutit să mă alătur adevăraţilor făuritori ai frumosului — artiştii din antichitate. Am îndeplinit vechile ritualuri ale concentrării plastice, ca şi ceremonialele purificării, pentru a străbate întreaga cale prescrisă unui artist. Am me-

ditat asupra neantului — *Sūnyata*, pentru ca, închipuindu-mi prăpastia cea neagră, să distrug toate cele cinci miraje ale conştiinţei. Dar nici după *dhyāna-mantrā* — implorarea întru apariţia chipului — în faţa mea n-a apărut modelul „Neasemuitei Frumuseţi". Am urmat toate cele şase canoane ale *Vātsyāyanei*, acordînd o atenţie specială pătrunderii *Lavaniei Iodjanam* — cel de al patrulea canon „înzestrarea cu frumuseţe şi farmec". Trei nopţi în şir am zăcut prosternat, în templul lui *Vişvanath* din Benares unde marele gong, care a răsunat de cu seară, îmi aducea sunetul de la începutul veacurilor, care înlesneşte contopirea celui ce caută cu ţelul său...

Daiaram îşi curmă vorba. Cuvîntul „*Vişvanath*" trezise în el amintirea unui alt templu al aceleiaşi zeităţi. Întîlnirea din acest templu fusese pricina iniţială a decăderii lui actuale.

— Misiunea ta nu e uşoară, Daiaram, răspunse Vitarkananda, nu e de loc uşoară, pentru că sculptura este axul principal al artei în India pe o întindere de mii de ani, iar tema femeii este tema principală a artei ţării noastre. Să te iei la întrecere cu nişte culmi care au şi fost atinse, este aproape cu neputinţă ; ceea ce a fost trăit cu multe veacuri în urmă, nu se poate repeta — rezultatul nu va fi decît o copie. Dar dacă nu te vei încăpăţîna în a atinge o culme de mult atinsă, ci te vei strădui să descoperi alta, unde n-a călcat picior de om, vei avea cu adevărat sorţi de izbîndă şi nu va fi nici o nenorocire dacă această culme care ţi-a revenit ţie nu va fi tot atît de grandioasă ca giganticele realizări din trecut. Viaţa nu-i decît o succesiune neîntreruptă de schimbări, Daiaram ! Din antichitate pînă în evul mediu, sculptorul şi-a schimbat mereu numele : *sadhak, mantrā, yoghi*, ceea ce în traducere din sanscrită înseamnă : făuritor, vrăjitor şi clarvăzător. Primii făuritori de figuri artistice erau, aşadar, socotiţi drept creatori, în toată accepţiunea cuvîntului. Pe nişte căi fermecate, inaccesibile celor care nu erau artişti, ei au început să transforme obişnuitul în frumos. Mult mai tîrziu, oamenii au înţeles că aceştia nu făuresc şi nu transformă nimic, ci că, pur şi simplu, văd. Aminteşte-ţi de pasajul din *Mahābhārata* unde se vorbeşte despre „*Urvaşi* făurită din bărbăţie" — aici se reflectă ca într-o oglindă cum era înţeles ţelul şi rostul picturii în antichitate.

— Nu-mi amintesc.

— Ar fi trebuit s-o ştii. Ţi-o redau pe scurt : *Nārāyan* (Fiinţa Supremă) era cufundat într-o profundă autocontemplare, cînd dănţuitoarele din cer — *apsarele*, nestăvilit de

vesele şi provocătoare, se străduiau să-l distragă, cochetînd şi adulîndu-l. Atunci el a născocit un mijloc pentru a le lecui de deşertăciunea lor. Cu suc de *mangotier*, pe care l-a folosit drept culoare, a pictat portretul unei nimfe închipuite, gingaşă, cu ochii mari, cu sîni învolţi şi şolduri largi, cu un trup atît de graţios, încît nici o zeiţă şi nici o femeie din cele trei lumi nu i s-ar fi putut asemui. Văzînd-o pe *Urvaşi*, *apsarele* se ruşinară şi se îndepărtară încetişor, iar tabloul, în care arta divină a turnat suflul de aur al vieţii, a devenit idealul viu al frumuseţii feminine. Asta se referă la vremurile cînd oamenii nu-şi dăduseră încă seama de propria lor frumuseţe şi nu învăţaseră încă s-o vadă. Tot aşa şi acum, la unele popoare care se găsesc pe o treaptă inferioară de dezvoltare a culturii, ca în Africa sau în America de Sud, oamenii, care s-au deprins să umble aproape goi, îşi pocesc trupurile minunate cu tatuaje stupide, îşi atîrnă de gît coliere monstruoase sau, pur şi simplu, îşi urîţesc obrazul, pilindu-şi dinţii sau întinzîndu-şi buzele şi urechile...

— Chiar şi la noi, în India, unele femei îşi găuresc cîte o nară şi îşi strică gingaşele trăsături ale feţei cu o rozetă grosolană sau cu un cercel care le atîrnă de nas.

— Vezi, chiar şi la noi ! Cu toate că sînt înclinat să cred că e un obicei adoptat mai de curînd şi nu o rămăşiţă din vremuri străvechi. Acolo unde cultura indiană s-a păstrat sub forma ei pură, aşa ceva nu există — m-am referit la insulele îndepărtate ale Indoneziei. Acolo, în Insula Bali, s-a dezvoltat cultura noastră şi nu cea musulmană. Acolo, şi acum, prin sate, oamenii umblă goi pînă la brîu, adăugînd frumuseţii pure a trupurilor lor numai cerceii. India noastră, însă, s-a înfăşurat toată, după cucerirea ei de către musulmani, şi astfel au apărut şi *Sati*-urile, a apărut şi recluziunea femeilor. Musulmanii au distrus nenumărate portrete, ne-au lipsit de mii de temple şi de aproape întreaga pictură a vremurilor vechi.

— Dar *Sati*-ul este, oare, un obicei musulman ? N-am bănuit-o niciodată !

— Nu e un obicei, ci o urmare a cuceririi musulmanilor. Dar noi ne abatem de la scopul convorbirii noastre, ne rătăcim de subiect. Dacă meşterii vechi, închipuindu-şi un ideal, au făurit ceea ce nu văzuseră, iar cei din evul mediu, negăsind idealul, au desăvîrşit ceea ce vedeau, artiştii de mai tîrziu au văzut, dar n-au mai fost în stare să creeze.

— De ce, *guru* ?

— Făuritorii de chipuri de pe vremuri căutau să creeze un chip generalizat, ridicînd frumuseţea la rangul unui principiu, visînd la o întruchipare a tot ce e mai minunat pe lume. Astfel, frescele din Ajantă, asemeni *Urvaşici,* au devenit pentru vreme îndelungată un ideal. Crezi, oare, că modelele pictorilor budişti erau de o perfecţiune ideală ? Senzuale şi drăgăstoase, răsfăţate şi trufaşe, femeile de la curţi au fost transformate, graţie puterii *mantră* din timpul acela, în zeităţi, însă nu ca individualităţi izolate.

În epoca de scădere generală a măiestriei artistice, ca o consecinţă a multor războaie, sculptorii noştri au dat înapoi. Nefiind în stare să creeze o frumuseţe puternică şi care să corespundă spiritului vremii, s-au apucat să imite trecutul, iar lipsa puterii lor de creaţie au înlocuit-o prin podoabe. Sub acoperămîntul unor diademe cît mai ciudat decupate, al unor colane, cingători, brelocuri şi pieptănături bizare, frumuseţea sobră şi pură a corpului, adusă la o înaltă perfecţiune în sculpturile secolului al şaselea, dispare... De fapt, sculptorul se comportă asemeni unui barbar care îşi împodobeşte trupul cu sîrme lucitoare.

— Şi acum ?

— Acum noi suferim de pe urma dominaţiei engleze. Această dominaţie ne-a adus ştiinţa şi tehnica occidentală, dar în acelaşi timp a răspîndit şi ideile occidentale cu privire la viaţă şi artă, idei pe care eu le socotesc nocive. Să ştii să vezi, dar fără a încerca să alcătuieşti un întreg din cele văzute, care să devină o realitate, făcînd ca prin forţa muncii depuse şi a talentului să se creadă în ea. Dimpotrivă, ei caută să fărîmiţeze întregul. Este ca şi cum ai sparge o vază pentru a admira forma bizară a unui ciob. Să alegi din jocul viu de umbră şi lumină al unei imagini două-trei trăsături, cîteva pete de culoare, iar apoi să-i dai numele de întreg, înlocuind astfel înţelepciunea culegătorului de frumuseţe cu simpla îndemînare a unui anatomist ! Acesta este inevitabilul tribut pe care îl plătim pentru că ne-am rupt de natură, de varietatea formelor ei. Nu vreau să învinuiesc pe nimeni — ce drept aş avea s-o fac ? — dar stăruitoarea pornire de a sparge, de a rupe, de a descompune cu orice preţ întregul, îmi sugerează curiozitatea naivă a maimuţei, curiozitate pe care, de altfel, o avem toţi în frageda copilărie !

— Acum înţeleg de ce sculptura noastră actuală, care merge pe urmele celei din Occident, e lipsită de viaţă. Sculp-

torii noştri, imitînd Occidentul, se străduiesc, nu să reprezinte esenţa universală a frumuseţii, ci să fie originali, în aşa fel, încît opera lor să se deosebească neapărat de cele create înainte !

— Întocmai ! aprobă *guru*. Creaţia cu majusculă este numai pe măsura giganţilor artei, pe cînd meşterii noştri noi pocesc trupul omenesc căutînd ca prin exagerare, disproporţie şi deformări absurde să ajungă să exprime prin formă măcar un singur sentiment. Unul singur — acolo unde ar trebui să fie sute, şi pe deasupra exprimate prin mii de nuanţe şi gradaţii. Nu este oare evident că drumul parcurs pentru a reda nişte trăsături izolate, individuale, întîmplătoare, trebuie să ducă în mod inevitabil la acea deformare monstruoasă a realităţii, exprimată în sculptura abstracţionistă a Occidentului şi a adepţilor acesteia la noi ? !

Profesorul tăcu. Ajunseseră la porţile înalte ale mănăstirii. Dinspre pîrîu răzbătea pînă la ei clinchetul micilor mori de rugăciune. După fiecare învîrtitură de roată, răsuna acel clinchet care vestea că rugăciunea scrisă acolo a fost rostită.

Dinspre templul de sus se auziră sunetele joase şi prelungi ale *radongelor* — instrumente de suflat extrem de lungi. Tobele mari şi mici îi răspunseră în acelaşi ritm încetinit şi melancolic. Bubuitul lor neliniştit alterna cu sunetele înalte şi ascuţite ale suflătorilor şi cu rare lovituri zăngănitoare de timpane. La început, lui Daiaram această muzică i se păruse brutală şi lipsită de armonie ; încetul cu încetul însă urechea i se deprinse, şi el reuşea chiar să recunoască tema principală a acestei muzici, cîntată de ciudata orchestră — o temă caldă şi liniştitoare ca o stavilă în drumul grijilor şi amărăciunilor omeneşti...

Slujba de noapte începuse.

Vitarkananda şi Daiaram se ridicară pe cea de a treia terasă pe care se aflau rînduite chiliile călugărilor. Tot aici locuia şi artistul, iar profesorul ocupa încăperea superioară, luminoasă, a unui mic templu al idolilor, situată pe terasa următoare.

Daiaram o porni de-a lungul zidului şi intră într-un coridor unde se înşirau, de-o parte şi de alta, o mulţime de cămăruţe. Deşi în mănăstire dăinuia o mare înghesuială, preceptele credincioşilor budişti erau respectate cu stricteţe : dacă omul nu se poate izola, este exclus să se poată perfecţiona. Locul unde fiecare doarme şi meditează trebuie pro-

tejat cu sfinţenie; fiecare să aibă asigurată liniştea unei încăperi separate.

Deasupra terasei se legăna un singur felinar. În lumina lui slabă se vedeau trecînd în zbor bobiţe de măzăriche.

Artistul întoarse capul. Vitarkananda pusese piciorul pe prima treaptă a scării, care ocolea intrarea, ca o gură neagră, căscată, a templului, de unde venea un iz pătrunzător de buruieni aromate, de tămîie şi de brînză sfinţită.

— Aşadar, *guru*, crezi că am fost prea trufaş? După părerea ta eu n-am să fiu în stare să creez o adevărată operă de artă, pe *Anupamsundarta Pārāmrati*?

— N-am spus asta, fiule! Am vorbit doar despre enormele greutăţi ce stau în calea unei astfel de misiuni, în cazul cînd vrei să surprinzi şi să redai un chip al epocii noastre la nivelul meşterilor din antichitate.

— Dar nici ei n-au fost altceva decît oameni! Şi nici măcar n-au văzut prea multe! Noi avem acum la dispoziţie comorile artistice ale lumii întregi, nu numai ale Indiei. Şi cîte n-au reînviat din nefiinţă, readuse la lumină prin truda arheologilor.

— Cei vechi aveau în schimb altceva, ceva foarte important pe drumul artei — *Timpul!* Timpul, Daiaram! Adîncul incomensurabil al multor ani de gîndire, după ce au fost studiate toate cele şaizeci şi patru de arte, şi s-a ajuns la iscusinţa de a despica un fir de păr în treizeci şi două, după cum spune un vechi proverb. Şi nu sînt vorbe goale — tu ştii doar, ce înseamnă muzica şi dansul pentru orice indian. Numai *mudrā* — mişcările mîinilor — sînt în număr de vreo şase sute... Noi am ştiut să îmbogăţim ritmul sunetelor de tobă cu o sută de nuanţe, nuanţe dedublate ca şi notele noastre, ca de altfel tot ce există în natură.

În sculptură şi arhitectură au fost elaborate canoane de o asemenea fineţe, încît par ornamente ţesute din raze de lună, cu toate nuanţele spectrului solar, irizate în spuma ce se leagănă pe crestele valurilor, la ceasul amiezii. Bogăţia agonisită ne împovăra însă prea mult. Sîntem copleşiţi de cuvinte, mai cu seamă în filozofie, iar definiţiile a ceea ce nu reprezintă decît un şir de necontenite treceri ne sufocă. Executarea prea fină a detaliilor ia forma unei slăbiciuni, ridicîndu-se ca o barieră pe drumul înţelegerii, mai ales în zilele noastre, cînd timpul se scurge năvalnic, iar schimbările în viaţa individuală se succed cu repeziciune. Tu să mă ierţi

însă că m-am lăsat furat de discuţie. Teamă mi-e că timpul nu-ţi va îngădui să atingi nivelul la care cugetau şi îşi concepeau opera vechii meşteri. Ai nevoie deci de ajutor. Acest ajutor ţi-l va da modelul tău — dacă îl vei găsi!

Ramamurti se repezi spre *guru:*

— Învăţătorule, l-am şi găsit! Dar eu...

— Te-ai îndrăgostit de ea? Asta ar fi putut fi şi o fericire; nu vorbesc de o bucurie pămînteană, ci de căutarea în comun a *Anupamsundartei,* adică de fericirea ce-o poate simţi un artist... Ştiu că ţi s-a întîmplat o nenorocire — ducîndu-şi mîna înainte, Vitarkananda nu-l lăsă pe Daiaram să vorbească — acum e prea tîrziu, dar socot că mîine ar trebui să-mi povesteşti tot. Am să mă gîndesc cum să te ajut, şi, vorbind în termenii bunelor noastre gazde, te-aş povăţui pe urmele cărui car al destinului să-ţi îndrepţi paşii.

— Îţi mulţumesc, *guru!*

Profesorul dispăru după cotitura scării, iar Ramamurti ajunse pe bîjbîite la chilioara lui, care păstra mirosul de unt rînced îmbibat de veacuri în zidurile de piatră şi în lutul de pe jos.

Dincolo de ochiul minuscul al ferestrei, fără ramă, şuiera vîntul rece. Daiaram ştia că în colţul din stînga, pe o măsuţă scundă i-a fost pregătită obişnuita cină înfăşurată într-o cîrpă — un pumn de făină de orz prăjit — *tsampa,* şi un ceainic în care era un amestec de ceai verde, lapte, unt şi sare, o băutură care i se păruse dezgustătoare la început, dar cu care se deprinsese atît de bine cu timpul, încît nu-şi închipuia cum de putuse trăi pînă azi fără ea. Orzul numit *grim,* crescut la mare înălţime, era foarte hrănitor şi gustos, deosebindu-se de cel de la şes prin aceea că boabele lui creşteau fără înveliş.

Ramamurti nu ştia că tocmai aceasta era însuşirea tuturor speciilor de orz cultivate pe munte, la mari înălţimi — însuşire necercetată încă de ştiinţă. De pildă, orzul care creşte pe înălţimile Anzilor este folosit acum în special în alimentaţia sportivilor, în preajma celor mai grele competiţii.

Artistul desfăcu cîrpa şi văzu că bătrînul şi grijuliul lama adăugase la această cină şi un pumn de caise uscate — socotite aici drept delicatese, iar în cele mai sărace sate din Kashmir, drept hrana cea mai ieftină. Nu-i era foame. Cuprins de un tremur nervos, se trînti pe pat — o ramă de lemn cu fîşii de piele întinse transversal — şi se înfăşură cît

mai strîns cu halatul. În bezna de nepătruns a chiliei se simțea o adiere rece, iar afară vîntul șuiera obsedant, nepăsător.

Daiaram se întoarse cu gîndul la convorbirea lui cu *guru*, cugetînd asupra celor spuse de înțeleptul bătrîn.

În prodigioasa memorie vizuală a artistului sînt temeinic întipărite cele mai neînsemnate trăsături, culori, mișcări și forme. Amintiri, din ce în ce mai precise și mai legate, prinseră a se înfiripa în noapte, perindîndu-se prin fața lui. Chipuri și copleșitoare trăiri, care te ard mai cumplit decît sucul otrăvit al aliorului, mai chinuitoare decît setea în pustiu, mai înverșunate decît soarele podișurilor negre ale Deccanului...

După ce primise pentru a treia oară o bursă din partea Academiei de arte, Daiaram era tocmai pe punctul de a-și încheia cea de a treia călătorie în scopul de a vizita muzeele și templele Indiei, de a studia tezaurul sculptural al antichității.

De data aceasta interesul îi fusese stîrnit de școala Kalinga care a apărut în India Răsăriteană de mai bine de o mie de ani — la Orissa — și care apoi și-a exercitat influența asupra artei din întreaga țară. Ramamurti vizitase templul *Sūrya* — al Soarelui — din Konāraka, rămas neterminat din secolul al XIII-lea — cel mai grandios monument de arhitectură și sculptură construit vreodată în India. Așezat pe o fundație înaltă, cu cele douăsprezece perechi de roți sculptate ale Carului Soarelui, de cîte trei metri diametru, înconjurat de gigantice sculpturi reprezentînd elefanți și cai, templul își trimitea spre cerul orbitor și fierbinte cubul masiv, culminînd cu un acoperiș înalt, piramidal. Sculpturile care înfățișau fenomene din natură și ființe omenești surprinzător de vii și de o mare frumusețe, avînd ca temă dragostea fizică, formau un singur tot cu zidurile, de parcă ar fi fost turnate o dată cu edificiul. La templele din sudul Indiei — Madurā, Tanjore, Madras — pilonii gigantici ai porților sînt acoperiți cu mii de sculpturi. Această uimitoare îmbinare a unei munci titanice cu o concepție nu mai puțin genială este tot atît de impresionantă ca și templele cioplite în peșterile de la Ellorā. Totuși sculpturile templelor din sudul Indiei nu se pot compara cu cele de la Orissa — în măreția templului *Sūrya* de la Konāraka, fantezia artiștilor și marea măiestrie a execuției se contopesc cu o nespusă armonie într-un singur tot, în pofida faptului că templul n-a fost terminat.

Şi totuşi, dorinţa lui Daiaram era să ajungă la Vindhya-Pradesh, la Khajurāho, unde stilul caracteristic al Orissei, apărut cu trei veacuri mai devreme decît la Konāraka, evoluase dînd sculpturi şi construcţii deosebit de pure, de elegante, de frumoase şi de cizelate.

În sătucul Sānci, aproape de Bhilva, cîndva capitala Mālvei de Răsărit, se păstrase un templu budist semisferic — *stūpa* — vechi de două mii de ani. Templul celor şaizeci şi patru de *yoghine*, de la Bheraghat, Bharhut, Ghiaraspur, la sud-vest de Khajurāho — toate acestea Daiaram le vizitase înainte de a se apropia cu o maşină rablagită de şesul întins, colbuit şi năpădit de mărăciniş, pe care se înălţau cele treizeci de temple de la Khajurāho.

O emoţie inexplicabilă îl cuprinsese la vederea atîtor *şikhare* — turlele de deasupra sanctuarelor, grupate ici, colo pe fundalul munţilor albaştri în formă de mese, prin mirajul văzduhului fierbinte şi încărcat de praf, care plutea deasupra cîmpiei cenuşii. Templele feluritelor credinţe — *şivaism, vişnuism, jainism* — durate pe platforme înalte de cărămidă, fie alăturate, fie despărţite de boschete sau de copaci scunzi. Uimitorul templu al lui Kandharya Mahādeva pornea spre cer ca o rachetă, părînd nemaipomenit de înalt graţie formei lui piramidale, deşi cununa *şikharei* — turlei sale crestate — nu atingea nici patruzeci de metri.

Gresia solară, galben-deschisă, din care fusese clădit templul, rămăsese intactă în intrînduri şi firide, iar tot ce ieşea în afară era înnegrit de veacuri. Diferenţa de culoare a pietrei nu dăuna, ci, dimpotrivă, sublinia frumuseţea sculpturală a edificiului. Între balcoane, de-o parte şi de alta a faţadei, se vedeau trei brîie pe care se reliefau cîte cinci coloane, dintre care două înguste, toate sculptate cu figuri cam de un metru înălţime. Fiecare brîu era prevăzut în partea de sus cu un fel de cornişă care ferea piatra de intemperii.

Fiecare basorelief era o minunată operă de artă — eroi din legende religioase, războinici, figuri mitologice...

Daiaram trecu fără grabă pe la toate templele, luînd notiţe, alcătuind planul viitoarelor sale schiţe şi a îndelungilor sale contemplaţii şi meditaţii. Soarele tocmai scăpăta dincolo de şesul colbuit, cînd artistul se apropie de templul Vişvanath, care avea să joace un rol atît de mare în viaţa lui.

Înălţat în anul 1002 al erei noastre, templul Vişvanath se deosebea printr-un finisaj de un deosebit rafinament. *Şikhara*

lui, simbolizînd-o pe *Amrita* cu potirul, se ridica, după cum glăsuia succintul lui ghid, la o înălţime de treizeci şi nouă de metri. Tăiată parcă din fîşii prelungi, în muchie, turla se îndrepta năvalnic spre cerul fierbinte şi albastru. Balcoanele erau mai reliefate, mai colţuroase decît cele ale templelor Mahădeva şi Kali, iar pe capitelurile coloanelor groase se zăreau ieşind capetele şi umerii unor viteji atlanţi, culcaţi. Pilaştrii dintre balcoane, fiind aşezaţi pe colţ, figurile erau sculptate pe două feţe şi nu pe semirotunduri ca pe coloanele de la Kandharya Mahădeva.

Ca o compensaţie a ornamentaţiei colţuroase a clădirii, sculpturile templului Vişvanath fuseseră executate în cele mai unduitoare şi rotunjite atitudini, concepute cu minuţiozitate. Artiştii duceau mai departe linia clasică a artei indiene, interpretînd femeia ca pe o eroină, care însă nu pretinde să stea pe aceeaşi treaptă cu bărbatul, nici ca vitejie, nici ca merite ; or, tocmai asta constituie eroarea obişnuită în maniera de a sculpta a Occidentului. Nu, aceste sculpturi reprezentau femei eroice, dar în cadrul vieţii lor obişnuite. Demnitatea îmbinată cu mîndria, duioşia cu condescendenţa, patima înflăcărată şi dăruirea totală, ca şi dîrzenia temerară, se contopeau armonios în aceste statui a căror chemare era să înfăţişeze poporului idealul de femeie indiană, să-i ajute pe cei de azi şi pe cei de mîine să-şi dea seama de tot farmecul şi ţelul vieţii lor...

Vreme de zece veacuri aceste statui ca rupte din soare au stat în faţa multor generaţii şi vor mai uimi ani îndelungaţi pe cei ce vor urma după noi, emoţionîndu-i şi înălţîndu-i spiritual, graţie minunatei frumuseţi a omului !

Una dintre *surasundari*, aflată în galeria interioară a sanctuarului, produse o zguduitoare impresie asupra tînărului. Era o dansatoare celestă — sculptată pe pilastrul îngust care despărţea două firide pline de sculpturi de *sarduli*. Astfel de sculpturi împodobeau de jur împrejur sanctuarul, semiobscur şi misterios, dar această *apsară* era de o perfecţiune incomparabilă cu toate celelalte.

Sardulii — animale mitologice, care seamănă cu nişte lei încornoraţi, ocupau toate firidele templului Vişvanath, pe porţiunea brîului de basoreliefuri ce ocolea templul atît în interior, cît şi în exterior. *Sardulii* erau socotiţi drept simbolul lui *Şakti* — forţa activă a naturii. Unele basoreliefuri, zugrăvind chipuri umane sub labele *sardulilor*, cu mîinile

înfipte în cozile acestora, simbolizau lupta oamenilor împotriva stihiilor. Altele, reprezentînd figuri omeneşti, mai mici, călărind pe spinările fiarelor, simbolizau putinţa omului de a birui stihiile.

Ca o mîngîiere, ca făgăduinţa unei bucurii, în mijlocul acestei lupte aspre, plutea printre monştri, împodobită cu o cingătoare îngustă, o brăţară şi un colan, o *surasundari* goală. Cu capul aplecat pe o parte, *apsara* se uita peste umăr, în aceeaşi atitudine ca a fiarei din dreapta ei, dar răsucindu-şi într-un chip inimaginabil trunchiul extins. Sculptura era deteriorată — picioarele mai jos de genunchi lipseau, şi totuşi Daiaram nu putea să-şi ia privirea de la această statuie, făurită parcă nu de dalta unui sculptor, ci de însăşi natura-mamă.

Lumina de zi, şi aşa săracă, în sanctuarul întunecos, se stingea cu repeziciune. Pînă la urmă, Ramamurti se hotărî să plece. În chip de bun rămas mai lumină o dată dinspre dreapta statuia cu lanterna lui de buzunar. Frumoasa ruptă din soare îl privi peste umăr, de parcă ar fi fost vie, îmbietoare şi sigură de ea, iar lumina lanternei din mîna lui care tremura de emoţie, printr-un fascinant joc de umbre şi lumini, imprimase trupului ei strălucitor o stranie însufleţire. Artistul rămase pe loc, dus cu gîndul la *apsarele* legendare, cu sînge de soare, care deveneau uneori iubitele muritorilor de rînd — semn al celei mai înalte distincţii, pentru faptele lor vitejeşti. Chipul unei asemenea *apsare,* dăltuit în piatră, se afla acum în faţa lui, după ce petrecuse o mie de ani în clarobscurul templului. Nu mai avea rost să caute — tot ce era mai frumos, din cîte crease arta antică a ţării sale, era aici, la o lungime de braţ de el.

Sufletul lui Daiaram fu pătruns de o cucernică teamă, ca şi cum visînd şi propunîndu-şi ca ţel să făurească un chip de femeie din ţara sa, chip ieşit din comun, ar fi săvîrşit un sacrilegiu faţă de meşterii care fuseseră în stare să execute cu amar de ani în urmă o statuie atît de desăvîrşită. Aşa fiind, năzuinţele lui nu puteau stîrni decît milă !

Dar sentimentul acesta de ruşine şi stinghereală se risipi repede.

Cel mai măreţ ţel şi vis al artei — reflectarea forţei naturale a omului în deplina frumuseţe şi putere a trupului şi sufletului său — a propulsat în chip nestrămutat atît năzuinţele artiştilor Greciei, cît şi ai Indiei antice. India există şi mai e şi azi plină de forţă — la milenii după dis-

pariţia Greciei — aşadar, cine altul decît ea are datoria să poarte făclia mai departe ? Ce fericire că majoritatea pictorilor Indiei se află pe calea cea dreaptă ! Dar sculptorii... ce să-i faci ? cineva va trebui s-o ia de la început. Nu-i nimic, dacă această operă se va realiza în umbra moştenirii gigantice a artei trecutului. Nu-i nimic ! *Cearaiveti* — înainte, călătorule !

Ramamurti îşi împreună mîinile şi făcu o plecăciune în faţa statuii *apsarei*, şoptind : *anadi cearuta* (frumuseţe veşnică) ! Un sunet ciudat, asemeni unui suspin, se auzi dinspre trecerea îngustă dintre pereţii dubli ai sanctuarului. Artistul privi înapoi, dar întunericul care se lăsase era de nepătruns. I se păru deodată că simte o uşoară vibraţie aeriană în direcţia platformei centrale a *mandapei* — galeriei — şi o atribui vîntului de asfinţit. Se îndreptă spre ieşire, coborî treptele şi o luă spre sat. Trăsese acolo şi nu într-un hotel în care forfotesc fără întrerupere turiştii zgomotoşi. Prefera să viziteze templele singur, adîncit în gînduri, dimineaţa, devreme, sau seara tîrziu, cînd nu dădeai nici peste turişti, nici peste credincioşi. Pentru populaţia locală, numărul templelor destinate odinioară capitalei împărăţiei Djahoti era peste măsură de mare.

De aceea şi erau totdeauna pustii platformele înalte ale templelor, treptele lor năpădite de ierburi ce creşteau în smocuri aspre în toate crăpăturile, iar singurul însoţitor al artistului în peregrinările sale prin aceste măreţe edificii era tăcerea fierbinte şi solemnă.

Lui Daiaram îi era prielnică această pustietate, doar arareori tulburată de cîte un grup de turişti care vizitau în fugă templele, grăbiţi să se înapoieze în răcoarea hotelului şi a băuturilor lor reci ca gheaţa.

El, care se străduia din răsputeri să pătrundă înţelesul şi graiul străvechilor sculpturi, avea impresia că liniştea templelor le desprindea de lumea înconjurătoare şi de timp ; atunci se simţea cufundat în trecut, pătruns de spiritul marilor meşteri necunoscuţi, primind, cu toată făptura lui, cele făurite de ei.

Aruncînd în treacăt o privire spre intrarea hotelului, ascunsă de copaci scunzi, Daiaram întîlni cîteva automobile şi se bucură o dată mai mult de hotărîrea luată — cea de a locui în sat. Cei şase kilometri, pe care avea să-i parcurgă zilnic, erau floare la ureche pentru un om iute de picior ca el.

CAPITOLUL 4

Triumful tigrului

Ramamurti azvîrli de pe el pătura, ca şi cum în chilia sa îngheţată ar fi năvălit dogoarea zăpuşitoare a colinelor Vindhyei. Aducerile-aminte continuau să-l chinuiască, nelăsîndu-l să doarmă. Deschizătura întunecată a ferestruicii lui căpătase un contur mai precis, vestind apropiata ivire a zorilor.

Ziua aceea, petrecută la Khajurāho, se anunţase caldă. Dis-de-dimineaţă soarele bătea în platformele de piatră; razele lui jucau pe zidurile de un galben-deschis ale *mandapei* Kandharya Mahādeva. Daiaram coborî pe îngusta scară laterală spre un pavilion micuţ situat între templele Mahādeva şi Kali. Şapte trepte duceau spre porticul sau pavilionul deschis din trei părţi, susţinut de două coloane. În pavilion se afla o sculptură stranie — un leu uriaş cu laba dreaptă dinainte ridicată deasupra unei femei ghemuite în faţa lui. Femeia era într-o atitudine de implorare sau de deznădejde, cu ochii aţintiţi şi cu braţele înălţate spre capul monstrului aplecat asupra ei. Leul, statuie executată în tradiţia evului mediu, îşi arcuise puternic partea anterioară a corpului şi grumazul, încordîndu-şi labele dindărăt, gata să sară asupra victimei. Maxilarul inferior al botului căscat al fiarei fusese spart şi în locul acestuia se deschidea o gaură mare şi neagră. Părea că leul rîde cu hohote de această femeie.

Cerul se acoperise de o pîclă rară, iar soarele dogorea necruţător, răsfrînt de dalele netede de piatră, scăldînd în lumină întregul portic. Daiaram înainta în răcoarea galeriei strîngîndu-şi pleoapele şi nu observă pe dată că, sub portic, chiar în faţa leului, era îngenuncheată o femeie. Stătea nemişcată ca o statuie, cu faţa îndreptată în sus, iar cosiţa cît braţul, împletită din părul ei negru, se încolăcise în semicerc pe lespedea soclului sculpturii. Auzind paşi, femeia sări în picioare, acoperindu-şi instinctiv obrazul cu un capăt al vălului ei străveziu. Ramamurti se apropie şi se înclină; necunoscuta se îndreptă de spate, sprijinindu-se de laba stîngă a leului. Sculptorul îi văzu întîi ochii nemăsurat de mari, a căror luminoasă adîncime îl făcură să încremenească. Uluit, căută să adune laolaltă trăsăturile chipului femeii pe care le fura din cîte o privire: sprîncene înguste cu un contur

perfect, nasul drept, nici mare, nici mic, rotunjit la vîrf, buze răsfrînte... pînă în clipa cînd realiză că tot acest obraz e desenat în linii cum nu se poate mai regulate, mai precise şi mai cizelate, turnate parcă în metal sau cioplite dintr-un lemn de esenţă tare.

Forma ochilor, linia pleoapelor, conturul buzelor, ovalul feţei — niciunde mîna naturii-mume nu şovăise ! Şi totuşi necunoscuta nu era o aşa-zisă frumuseţe statuară în toată accepţiunea cuvîntului — o zeiţă cu trăsături pronunţate ale feţei, ca cele ce sînt de obicei alese ca dansatoare sacre sau interprete ale rolurilor principale din filmele istorice. Era cu totul altfel, însă atît de frumoasă, încît Daiaram, cu sensibilitatea lui de artist, simţi un fel de şoc electric. Niciodată pînă atunci nu-l şocase o feminitate atît de aprigă, de înflăcărată şi de tulburătoare. Ruşinat, izbuti să se domine.

Un *sari* [9] negru ca noaptea îi înfăşura strîns trupul, vrednic de a fi pus alături de cele mai frumoase statui din Khajurāho.

Surprinzînd o fluturare de zîmbet pe chipul necunoscutei, Ramamurti găsi în sfîrşit cuvintele de salut. O fată... nu, o femeie... nu, numai o fată putea să privească şi să surîdă cu un aer ştrengăresc atît de neprefăcut. Era totuşi cu neputinţă să nu fie conştientă de efectul pe care îl produce frumuseţea ei năucitoare... Nestînjenită şi veselă, cum poate s-o facă numai o *maharani* instruită din copilărie cum trebuie să se poarte la recepţii, sau o artistă, făcu şi ea o plecăciune. Într-adevăr, semăna foarte mult cu Pranoty Ghosh — după părerea lui cea mai frumoasă actriţă de cinema din India, dar mai oacheşă şi mult mai voinică decît gingaşa bengaleză.

— Mă cheamă Amrita Vidiadevi, sau cum mi se spune în mod obişnuit — Tillottama.

— *Apsara* din *Mahābhārata* — exclamă Ramamurti, cuprins, fără veste de bucurie — *„frumoasa cît un bob de mei !“* Una din cele mai minunate legende din marele poem. Şi... pot depune mărturie că această nouă întruchipare... Se fîstîci, învăluind-o cu privirea.

— Nu e mai mare decît cea veche, sfîrşi ea în locul lui. Şi e trist, pentru că mi-am dorit toată viaţa să fiu înaltă, ca toate frumuseţile celebre.

— Cine v-a vorbit de frumuseţile celebre ? ! ! exclamă el aproape indignat. Eu sînt sculptor şi am consacrat mulţi ani studiului canoanelor din antichitate — cu un gest cuprinse

templele cu minunatele lor statui, încremenite şi parcă toropite de arşiţă — peste tot unde sînt sculpturi în mărime naturală, de la Mathurā la Konāraka, am constatat că cei din vechime preţuiau mai mult statura de un metru şaizeci, aproximativ înălţimea dumneavoastră !

— Puteţi să juraţi c-aşa e ?

— Da, jur ! Şi mai jur că n-am avut intenţia, constatînd acest lucru, să vă măgulesc. De altminteri toate acestea le ştiţi şi singură prea bine.

— Dar ceea ce spuneaţi acum, o aud pentru prima oară ! Şi am mai aflat că sînteţi un artist care v-aţi consacrat mulţi ani... şi mai departe ? Dar să trecem la umbră, vă e cald.

După atmosfera răcoroasă a templului, acum, în bătaia soarelui, Daiaram năduşise de-a binelea. Fata, însă, deşi purta un *sari* negru şi avea chipul ca de bronz, împodobit de acel păr bogat negru cum e pana corbului, rămăsese la fel de proaspătă, ca după baia de dimineaţă.

La sunetul glasurilor lor, un bărbat înalt, morocănos şi bărbos, care fuma la umbra platformei, se grăbi spre pavilion cu ochii la Tillottama. Aceasta schiţă un gest imperceptibil, şi omul se întoarse la locul lui.

„Probabil că e fiică de *maharajah,* gîndi Daiaram, iar individul e păzitorul ei..."

Se aşezară la umbră pe soclul pavilionului. Tillottama îndreptă conversaţia asupra sculpturilor templului. Ramamurti, însufleţit atît de frumuseţea femeii, cît şi de seriozitatea şi interesul cu care-l asculta, începu să vorbească, tot mai înflăcărat, istorisindu-i călătoriile sale, împărtăşindu-i căutările şi visurile lui de a făuri o statuie a *Anupamsundartei.* Din ce în ce mai inspirat, vorbi despre renaşterea vechii contopiri a omului cu natura şi despre frumuseţea care se naşte din armonizarea forţei spirituale conştiente cu cea trupească.

Îi vorbi despre idealul de frumuseţe feminină, zămislit din timpuri străvechi de către India — ţară răsfăţată de dogoarea binefăcătoare a soarelui şi de răsuflarea jilavă a puternicelor vînturi ale mării. Pămîntul umed şi rodnic revărsase în torente năvalnice viaţa care tinde irezistibil spre soare şi cer, înflorind şi dezvoltîndu-se cu repeziciune. Natura tropicală, care zămislea belşugul de plante şi animale, le ucidea tot atît de necruţător, în succesiunea rapidă a generaţiilor şi în vîrtejul precipitat al naşterilor şi al mor-

ţilor. De aceea se şi deosebeşte chipul *Pārāmratiei* de cel contemporan, cînd viaţa de la oraş l-a îndepărtat pe om de infailibilul simţ al frumosului, care se naşte din unitatea lui cu natura.

În India antică însă sculptorii şi pictorii erau înfrăţiţi în năzuinţele lor. Aceasta se simte în frescele roşii ale templelor cioplite în peşterile Ajantei cu femeile lor cu păr negru şi cu ochi migdalaţi, în frescele de la Tanjore, sculpturile de la Mathurā, Sānci, Khajurāho şi Konāraka. Sculptura unei fiinţe mitologice — *iakşa* din *stūpa* de la *Sānci*, un tors de femeie deteriorat de fanatici, dăltuit în secolul unu înaintea erei noastre — a fost furată din ţară în timpul dominaţiei engleze şi vîndută în America muzeului din Boston. Tot în America a ajuns şi un bust de amazoană — una din cele şaizeci şi patru de *yoghine* din Madhya-Pradesh.

Ramamurti descrise atît de plastic această statuie, care, cu braţele larg desfăcute, cu capul ridicat cu mîndrie şi cu sîni înalţi, rotunzi şi tari, dădea impresia că e gata să-şi ia zborul, încît Tillottama parcă-i vedea aievea faţa rotundă cu ochi migdalaţi, gura mică şi cărnoasă şi semnul flăcării între sprîncenele parcă trase cu penelul.

Daiaram îi povesti despre minunata *Vrikşaka* — nimfa arborilor, despre perechea de *gandharvi* de o extrordinară gingăşie, din muzeul din Gwalior, despre statuia femeii cu potirul de la muzeul din Benares — aparţinînd şcolii de la Mathurā — semănînd foarte mult cu participantele la serbările religioase din Elada, despre străvechile statui de *iakşe* de la muzeul din Mathurā.

Surprinzînd-o pe Tillottama că se uită pe furiş la ceasul ei de aur micuţ şi plat, Daiaram spuse :

— Ştiu că vă reţin, dar aş vrea să vă împărtăşesc impresiile mele despre un tablou din zilele noastre, care are mari contingenţe cu chipurile din trecut. Creatorul lui este pictorul Metharam Dharmani. E vorba de *Toaleta Pārvatiei*. Artistul înfăţişează clipa în care zeiţa e îmbrăcată de slujnice ; ea se află în faţa unui templu micuţ, în văzduhul străveziu al dimineţii ; dincolo de templu se văd coamele unor dealuri cenuşii-albăstrii, ca cele de aici. Daiaram arătă spre măgurile munţilor Vindhya estompaţi de pîcla arşiţei. Pe tablou, se disting în depărtare culmi înzăpezite, iar în văile înguste, lîngă templu — chiparoşi în formă de piramide. Aceeaşi bucurie se revarsă şi asupra naturii şi asupra trupurilor mlădioase, pe jumătate dezgolite, trupuri de o

rară frumuseţe ale *Pârvatiei* şi ale slujnicelor ei. Întregul tablou, în gama lui de culori deschise, e ca un cîntec de mîngîiere.

— O, aproape că îl şi văd! exclamă Tillottama.

— Femeile acelea seamănă foarte mult... cu dumneavoastră. Mai ales fata cea oacheşă din dreapta, care ţine în mînă o tavă.

— N-am văzut tabloul şi nu pot să mă pronunţ, Tillottama schiţă o strîmbătură de nemulţumire.

— Şi nu numai în acel tablou. Aici, aproape de tot, există sculptura unei fete care v-ar putea fi... soră.

— Surorile pot fi şi foarte deosebite. Tillottama îi aruncă o privire piezişă.

— Nu mă credeţi? Daiaram simţi o uşoară ameţeală. Iată-l, e în templul acesta, de alături.

Tillottama se uită îngrijorată la ceas, apoi se întoarse pe loc hotărîtă:

— Să mergem, dar cît se poate de repede! Se apropie de marginea platformei şi spuse cîteva cuvinte în *urdu* [10] însoţitorului ei. Acesta mormăi ceva şi porni, alene, la o oarecare distanţă, în urma celor doi tineri.

Peste cîteva minute se aflau în galeria sanctuarului lui Vişvanath, în faţa statuii *surasundarei*. Din pieptul tinerei fete izbucni un strigăt de admiraţie.

— Dacă am înţeles bine tot ce mi-ai spus, începu ea după o tăcere destul de lungă, această *apsară* e altfel decît femeile din Kärli.

— Asta înseamnă că m-aţi înţeles perfect. Cu două mii de ani în urmă, sculptorii, dorind ca ideile lor să fie pe înţelesul tuturor şi străduindu-se în această direcţie, subliniau cu tot dinadinsul ceea ce considerau ei că e minunat. Capacitatea lor de a fermeca rezidă în faptul că operele realizate nu şi-au pierdut frumuseţea şi par pline de viaţă, iar asta nu e cu putinţă decît la un înalt nivel de măiestrie şi prin înţelegerea justă a esenţei umane. Priviţi, sora dumneavoastră trăieşte! O, zei, cît de minunate sînteţi amîndouă!...

Şi, supunîndu-se unei porniri spontane, artistul se înclină pînă la pămînt în faţa Tillottamei, care se dădu înapoi uimită.

— E timpul să plec. Sînt aşteptată! Îţi sînt foarte recunoscătoare, *murticarule* [11]. Cu dumneata templele vechi prind din nou viaţă, şi trecutul se contopeşte cu prezentul.

— Noi nici nu ne dăm încă seama ce comori de frumuseţe împodobesc templele ţării noastre! Pot spune că abia am început să le studiez. Ah, de-ar fi aici învăţătorul meu, profesorul Vitarkananda!

— Ce nume ciudat, sună întocmai ca pseudonimul unui *yoghi!*

— E chiar pseudonimul cu care semnează lucrările literare.

Tillottama îşi aruncă din nou ochii spre ceas:

— Nu-ţi cunosc profesorul şi nu am habar nici de adînca sa erudiţie, cunoştinţele dumitale însă îmi sînt de ajuns. Îmi par nemărginite.

— Atunci, daţi-mi voie...

În loc de răspuns, Tillottama îşi ridică mîinile cu palmele înainte, prinzîndu-şi unul de altul degetele arătătoare, apoi îşi îndoi degetele mîinii drepte, lăsîndu-l pe cel mare întins... Erau obişnuitele *mudrā* — mişcări ale mîinilor în dans, şi Daiaram le descifră uşor.

— Aşadar, refuzaţi? întrebă el amărît.

— Gestul acesta nu înseamnă numai un refuz. Degetele ei subţiri fluturară grăbite — două în jos, trei încrucişate...

Sculptorul încetă de a le mai pricepe tîlcul. Tillottama izbucni în rîs cu capul lăsat pe-un umăr, în timp ce ochii ei de vrăjitoare străluceau:

— O, învăţatul meu prieten, există deci şi lucruri pe care nu le cunoşti. Acestea nu sînt decît semnele celor ce se iubesc, după străvechiul nostru canon al dragostei — *Kamasūtram!* Eu ţi-am dat a înţelege că deşi îmi va fi greu, voi fi aici în *şikhara* mîine după ce soarele va fi la sud-vest. Nu sînt vinovată dacă cei din trecut nu aveau ore precise, dar pentru că noi trăim în secolul douăzeci, voi adăuga — la ora cinci. E bine aşa?

Ramamurti aprobă cu entuziasm şi, ieşind în balconul galeriei, urmări silueta mlădioasă drapată în *sariul* negru, coborînd în fugă scara laterală şi dispărînd după arbuşti împreună cu posacul ei însoţitor.

Curiozitatea şi dorinţa de a o cunoaşte mai de aproape pe Amrita-Tillottama nu-i mai dădură pace şi, în aşteptarea zilei următoare, răbdarea îi fu pusă la grea încercare. Precum se înţeleseseră, Amrita-Tillottama veni; purta acelaşi *sari* negru, iar brăţările „populare" ieftine, lucrate din bucăţele de oglindă, scînteiau orbitor în soare, dînd braţelor

ei netede de bronz frumuseţea straşnică a unei divinităţi împodobite cu stele. Mergea repede, aproape alergînd şi gîfîind uşor, fără a mai fi supravegheată de acel antipatic slujitor.

O admirară iarăşi, tăcuţi, pe *surasundari*. Pe furiş, Daiaram arunca Amritei cîte o privire. Frumuseţea Tillottamei producea asupra lui o impresie aproape dureroasă, care-i tăia răsuflarea. Astăzi era cu totul alta : veselia, ba chiar îndrăzneala care izbucneau cu o zi înainte cînd şi cînd din vorbele şi gesturile ei pieriseră.

Simţind că întreţinerea lor nu ia direcţia dorită de el, artistul începu să-i istorisească din nou despre temple şi misterele lor.

Vorbi despre extrordinarele statui ale *gandharvilor* — muzicanţi celeşti, sculptaţi în poziţie de zbor sus de tot pe zidul templului Kailăsanath de la Elloră şi redaţi atît de veridic, încît par într-adevăr a pluti în văzduh ; despre un disc cu un centaur călărit de o femeie goală — o sculptură în stil pur elin, care împodobea în chip cu totul inexplicabil balustrada balconului vestitei *stupe* din Sănci. Îi vorbi apoi despre o amazoană călare pe un cal cu trompă de elefant şi labe de leu, sculptură ce decora faţada dinspre apus a templului Mukteşvara de lîngă eleşteul sacru Bhuvaneşvar de la Orissa, unde, după cum spune legenda, au existat şapte mii de temple din care nu s-au păstrat decît o sută.

Îi vorbi şi despre surprinzătoarele feţe ale femeilor din frescele templelor *dravidiene* de la Bădămi, în apropierea faimosului sat Aihole — cîndva capitala dinastiei Cialuchia — feţe rotunde, cu ochi albaştri prelungi şi cu gîturi foarte înalte. Însuşirea aceasta din urmă era socotită după canoanele Indiei antice drept semn de nestatornicie, iar ochii albaştri — drept ochi păcătoşi — „ochi de felină". Interpretarea *Părvatiei* însă într-un asemenea stil nu o puteau face decît nişte eretici sau nişte străini. Dar de unde oare au apărut aceştia aici, în inima Deccanului ?

— V-am împărtăşit acele puţine mistere pe care le-am întîlnit personal, încheie Ramamurti, dar cîte asemenea ecouri uitate ale trecutului mai există încă ! Graţie lor vom înţelege simţul cu care strămoşii noştri pătrundeau viaţa.

— E foarte bine spus — este tocmai simţul cu care ei pătrundeau viaţa — fu de acord Tillottama. Nu cum facem noi în mod obişnuit, acordînd atenţie numai exteriorului, unei forme, al cărei conţinut a murit demult, şi... nu ne

alegem decît cu o tristeţe deşartă. Da nu te mai mira atît, adăugă Amrita surîzînd, oare numai bărbaţii au dreptul să-l citească pe Aurobindo Ghosh ?

— O, nu m-am gîndit la asta... m-am mirat numai.

— De ce ? Oare n-ai spus rîndul trecut că reprezentarea femeii şi a frumuseţii ei este tema principală a întregii arte a Indiei ? Că milioanele de statui constituie mărturia faptului că nu numai adepţii cultului *Şakti*, ci întregul nostru popor se închină în faţa femeii ? Dacă înţelegi acest lucru, atunci de ce...

— N-am fost deprins — începu Daiaram, dar se corectă — nu, să nu credeţi, eu socot că femeia noastră e steaua Indiei, sprijinul şi salvarea poporului nostru !

— Cuvinte pompoase şi, ca tot ce e pompos, mincinoase ! Tillottama rîse răutăcios şi dispreţuitor. Destul ! Am auzit multe despre felul în care e iubită femeia la noi. Dumneata, cu sentimentala dumitale stea a Indiei, cu tema femeii în artă — ce ştii despre viaţă, *murticarule* cu suflet nobil ?

Tăcu, înălţîndu-şi fruntea.

Ramamurti o privi fîstîcit, negăsindu-şi cuvintele.

Vorbele ei îl loviseră cît se poate de dureros, deoarece oricărui artist adevărat, discrepanţa brutală dintre viaţa înconjurătoare şi idealul lui îi produce în suflet o rană ascunsă ce nu se închide niciodată...

— Da, e un adevăr amar ! rosti el în cele din urmă.

Tillottama se muie brusc şi-i mîngîie cu blîndeţe umărul cu mîna ei ca turnată în bronz, lăsînd să-i alunece brăţările pînă la cot.

Daiaram tresări surprins.

— Cînd am citit pe faţa dumitale atîta amărăciune, mi-am amintit că bărbaţii nu ajung niciodată să fie pe deplin maturi. Poate că asta explică... Dar să nu ne adîncim în subiecte neplăcute — avem prea puţin timp. Vorbeşte-mi despre dumneata, eşti un om atît de interesant...

Daiaram îi vorbi pe scurt despre tatăl lui care murise în război ca *subadar* [12] al armatei anglo-indiene, despre mama lui — profesoară, care îl crescuse pe el şi pe cele două surori ale lui.

— Eşti deci din Rādjasthān.

— Desigur, nu-i greu de ghicit. Dar dumneata ?... cred că eşti din India de Sud. Din Mysore.

— Nu, n-ai ghicit. Sînt din Travancore-Cochin ! *Naiară*...

— Stăpînitorul Şiva ! Aşadar de aici ţi se trage aerul acesta de firească independenţă ! Şi eu care credeam că eşti fiică de *maharajah* !

— Prea le ştii pe toate şi în acelaşi timp nu ştii nimic.

— Ba ştiu, se încăpăţînă Daiaram. Chiar şi că dumneavoastră, *naiarii,* eraţi socotiţi drept casta a patra, iar dumneata eşti *kşatrya,* cu toate că nu porţi şnurul sacru.

— Mă predau, spuse Tillottama, trecînd de la tonul trist la cel ştrengăresc, zeflemitor, provocant. Ba nu, nu mă predau. *Naiarii* sînt pomeniţi încă în *Mahābhārata.* Unde ?

Artistul îşi ridică amîndouă mîinile deasupra capului, cerînd în glumă cruţare.

— În povestea prinţului Sahadeva care s-a întîlnit, în sud, cu împăratul Albastru-Negru. În împărăţia lui femeile erau deosebit de frumoase şi se bucurau de o nemaipomenită libertate morală, rosti cu gravitate Tillottama.

— Că sînt şi acum deosebit de frumoase, nu există nici o îndoială, spuse Daiaram în limba *malayāla* [13] — limba ţărmului de sud al Malabarului.

De uimire, Tillottama se dădu cu un pas înapoi.

— În timpul războiului am locuit la soţul surorii mele celei mari, la Trivandrum, o lămuri sculptorul în aceeaşi limbă.

— Iar eu m-am născut lîngă Nagercoil ; părinţii mei s-au mutat însă demult la Madras. Acolo am învăţat la şcoala de dans, apoi mama s-a îmbolnăvit grav, iar mătuşa mea m-a luat cu dînsa în Bengal... dar asta nu mai e interesant !

— Nu îndrăznesc să stărui, deşi tot ce te priveşte pe dumneata mă interesează.

— Povestea asta e lungă şi tristă.

— Spune-mi, cel puţin, unde trăieşti acum ?

— La Lahore.

— Cum asta, la Lahore ? Eşti pakistaneză ? ! ! exclamă sculptorul.

— Acum, da !

— Şi eşti măritată acolo ? Atunci cum se face că... eşti singură aici ?

— Acolo nu sînt măritată, iar aici nu sînt singură, răspunse ea pe un ton tăios, aruncînd o privire spre micul ei ceas, privire de care artistul se temea cel mai mult.

— Bine, văd că te-am obosit cu întrebările. Dă-mi puţin palma dumitale — sigur, văd aici semnul *anka* — cangea cu

care se mînă elefanţii — semn al originii regeşti. Şi nu mă îndoiesc că pe talpa stîngă ai cerculeţul care înseamnă că eşti născută a fi regină, glumi Ramamurti străduindu-se să risipească atmosfera de înstrăinare care se ivise între ei.

— Nu sînt născută regină, ci sclavă — glasul ei avusese o rezonanţă dureroasă, dar îşi schimbă deodată intonaţia — ca toate femeile indiene... însă trebuie să plec chiar acum, se întunecă. Îţi mulţumesc încă o dată, învăţatul meu prieten. Şi iarăşi se înclină în faţa lui.

— Îmi vei îngădui, oare, să mă consider prietenul dumitale ?

— Nu ştiu, în curînd va trebui să plec de aici.

— Ne vom mai vedea, nu-i aşa ?

— Da ! Dar nu mîine. Poate peste două zile, poate peste trei. Te rog, nu face mutra asta nenorocită, pentru că oricum îmi va fi imposibil să rămîn. Bine, atunci peste două zile la ora cinci, lîngă leu. Iar dacă nu voi veni, atunci... atunci vei găsi un bilet în gura leului. Ştii să citeşti în *malayāla ? So long* [14], cum spun englezii...

Ramamurti nu apucase să-şi vină în fire, cînd se trezi singur în templul pustiu. După această a doua întîlnire cu Tillottama, rămase cu un sentiment confuz de tristeţe, cu totul diferit de năvalnica bucurie ce-l cuprinsese după prima lor întîlnire. I se păruse că tînăra aceasta poartă în suflet o mare nefericire, ascunsă de vioiciunea şi vitalitatea specifice tinereţii. Dar ce anume ? Ce putuse întuneca viaţa unei fete atît de frumoase — a unei mîndre *naiare* ?

Şi, în drum spre casă, Ramamurti se strădui să-şi amintească tot ce ştia despre *naiari*.

Aceşti locuitori de pe malul Malabarului constituiau una din cele mai cultivate şi instruite naţionalităţi ale Indiei, în care ca formă de orînduire socială s-a păstrat străvechiul matriarhat. Rămăşiţe ale matriarhatului nu se mai întîlnesc pe glob decît la unele mici triburi din India, ale aşa-zişilor locuitori ai dealurilor, şi la *tuaregii* din Sahara.

Nicăieri pe lume însă egalitatea dintre femeie şi bărbat nu se manifestă într-o formă atît de desăvîrşită şi de pură ca la *naiari*, atît la sate, cît şi în familiile de vază. La *naiari*, căsătoria nu era considerată drept acel jug sacru care o leagă pe femeie de orice pas al bărbatului, cu îndatorirea de a-l sluji pînă la moarte. Femeia măritată nu-şi părăseşte casa părintească şi nici bărbatul pe a lui. Copiii cresc cu

mama şi rudele acesteia pe linie femeiască, cu unchii şi mătuşile care alcătuiesc baza economică a familiei.

Bărbatul cel mai vîrstnic este capul întregii familii, dar în administrarea averii nu are drepturi speciale, nu poate dispune, fără consimţămîntul celorlalţi membri. Nu se cuvine ca un soţ *naiar* să-şi aducă în casă soţia şi copiii mai mult decît pentru cîteva zile. O femeie care se respectă trebuie să refuze darurile venite din partea bărbatului. După părerea *naiarilor*, daruri nu primesc decît curtezanele. În felul acesta *naiarii* sînt singurii oameni de pe glob la care legăturile dintre sexe nu sînt legate de factori economici. La ei divorţul se obţine cu multă uşurinţă, şi, lucru de mirare, tocmai acolo divorţurile sînt extrem de rare, poate pentru că nu sînt atinse nici un fel de probleme privitoare la proprietate.

Situaţia femeilor la *naiari* prezintă în mod vădit un şir de avantaje faţă de principiile patriarhale de viaţă, din toate celelalte regiuni ale Indiei. O femeie *naiară* nu va fi nicicînd umilită, ca surorile ei din Pakistan. Ea străbate drumul vieţii cu capul sus, egală cu bărbatul, deoarece libertatea nu e cu putinţă fără o deplină responsabilitate faţă de propria-ţi soartă. Lucrul acesta îi surprindea întotdeauna pe cei ce călătoreau prin Malabar, cînd constatau pentru întîia oară că îmbinarea penibilă, dar aparent inevitabilă, a vieţii sexuale cu cea economică, este desfiinţată, uşor şi simplu...

De ce, atunci, în toate celelalte regiuni ale Indiei, dragostea şi respectul faţă de femeie, care străbătuseră mileniile istoriei poporului indian, mergeau invariabil mînă în mînă cu umilirea, suspiciunea şi miile de precauţiuni, generate de neîncrederea în femeie, de teama că fără aceste măsuri ea ar ajunge obligatoriu o decăzută, o fiinţă vrednică de dispreţ ?...

A doua zi Tillottama-Amrita n-a mai apărut. Artistul rătăci prin toate templele, nefiind în stare să se concentreze asupra lucrului. Gol pînă la cingătoare, se căţăra vitejeşte pe cornişele templului Kandharya Mahădeva la o înălţime de zece metri, studiind brîul lui de sculpturi. Solitudinea îi fu tulburată de uruitul unor maşini, de strigăte şi de zgomot de motoare. Întinzînd şerpii negri ai cablurilor şi aşezînd reflectoare puternice, operatorii de film îl readuseră din evul mediu la realitate. Pesemne că sosise aici o echipă de cineaşti.

Daiaram se înapoie devreme în sat, dormi pînă seara şi ieşi să mai stea la taifas cu stăpînul casei care tocmai se

întorsese de la lucru. El, care fuma arareori, primi de data aceasta ţigara oferită de gazdă şi-i urmărea distrat fumuleţul albăstrui ce se destrăma încet în aerul înăbuşitor. Gazda îl întrebă cum îi merge cu studierea templelor şi-l sfătui să se ducă o dată să le vadă şi într-o noapte cu lună.

— Noaptea, la lumina lunii, cică-i straşnic de frumos, reînvie zeii şi eroii. De văzut, n-am văzut, dar am auzit asta, îi declară el cu convingere.

— Păi atunci, dumneata, care locuieşti aici, de ce nu te-ai dus niciodată ?

Omul rîse, încurcat :

— Ştiţi, noi sîntem altfel decît cei care locuiesc într-un oraş mare. Se spune că unui om de rînd nu-i este îngăduit să vadă cum trăiesc divinităţile pe locul ăsta străvechi. Eu, desigur, nu cred, dar ştiţi, tuturor ălora de s-au dus acolo li s-a întîmplat cîte o nenorocire. Acum, de m-aş duce eu, de pildă, nevastă-mea şi-ar ieşi din minţi.

— Şi cam ce fel de nenorociri li s-au întîmplat ?

— Nu ştiu, lumea vorbeşte multe. Cică dacă năpasta nu dă peste om îndată, apoi dă mai tîrziu. Dumneavoastră sînteţi un om învăţat şi o să rîdeţi. Nici eu nu cred, dar de dus, nu mă duc. Aveţi o putere pe care eu n-o am !

— Ce fel de putere ?

— Învăţătura dumneavoastră ! răspunse cu seriozitate omul. Dacă vi se năzare cumva ceva, nu vă speriaţi, pe cînd alde noi, ne pierdem minţile.

„Cîtă dreptate are“, gîndea artistul, dînd a încuviinţare din cap şi luînd pe loc hotărîrea de a pleca chiar în seara aceea spre temple. Cerul senin făgăduia o noapte cu lună. Luna în descreştere răsărea tîrziu, şi el nu avea de ce să se grăbească. Ultima luminiţă din sat se stinse înainte ca sculptorul s-o pornească în plimbarea lui nocturnă. Se strecură pe o potecă, prin faţa templului Kali, şi peste puţin Vişvanath suspendă deasupra lui înalta sa *şikhară,* scăldată în lumina lunii. O tăcere neobişnuită şi apăsătoare venea dinspre zidurile din care mai emana dogoarea soarelui, adunată peste zi.

Iritat de zgomotul sandalelor, Ramamurti le lepădă pe scară şi urcă pe platformă, desculţ. Minunata şi cunoscuta *apsară,* care dănţuia ţinînd în mînă o creangă de *Aşoka* — copacul dragostei — încadrată de un medalion ogival, în stînga porticului, se contură cu atîta claritate pe fundalul umbrei albastre din firidă, încît Daiaram rămase ca împietrit

la vederea sculpturii într-o înfăţişare cu totul nouă. În contrastul puternic al umbrelor proiectate de luna care-şi urma drumul ei domol, imperceptibil, pe bolta cerească, *apsara* înviase, schimbîndu-se ca prin farmec cu fiece clipă. Părea că tremurul unei încordate aşteptări înfiora trupul celestei dănţuitoare. Abia ţinîndu-şi răsuflarea, în extaz, Ramamurti alergă spre grupul de statui de pe peretele de după colţ. Iată, aşadar, taina pe care o mai păstrau statuile marilor sculptori din trecut! Nu numai la lumina lunii, ci şi la flăcările torţelor sau la pîlpîirea opaiţelor, în nopţile de veghe ale credincioşilor, aceste divine sculpturi căpătau o însufleţire supranaturală.

Războinicii îşi îndreptau ameninţător umerii puternici, zeiţele ba surîdeau enigmatic, ba te priveau drept în faţă, scrutător, cu dispreţ. *Apsarele* îşi unduiau provocător şoldurile rotunde, şerpuindu-şi parcă voluptos trupurile mistuite de dorinţă, iar perechile îmbrăţişate tresăreau, respirînd tulburate!

Trecutul îndepărtat, bogat în bucurii, plin de o nestrămutată încredere în viaţă al strămoşilor gata oricînd de dragoste şi de luptă, se reîntorcea de peste veacuri. Tînărului artist i se păru că în tot trupul i se revarsă un flux de vitejie şi de dorinţi înflăcărate, că pieptul, dilatîndu-se, capătă duritatea unei lespezi menită a-i fi scut invulnerabil, că picioarele lui sînt coloane indestructibile, pe care nici greutatea uriaşă a bolţii de piatră nu le-ar putea sili să se îndoaie. Daiaram regretă că în incinta sanctuarului întunecos nu o va putea vedea pe mult iubita lui *surasundari*. Totuşi, din balcoanele aflate la capetele galeriei sanctuarului se puteau vedea de foarte aproape şirurile de sus ale statuilor exterioare, luminate din belşug de lună.

Artistul intră cu băgare de seamă, străduindu-se să nu tulbure cu nimic liniştea vrăjită care contopea trecutul cu prezentul. După ce urcă încet treptele largi, trecu de portic, străbătu galeria acoperită — *mandapa* — cu platforma ei centrală, mărginită de patru piloni. Lumina lunii, aşternută peste lespezi în pete scînteietoare, alterna cu dîrele întunecate de umbră, care păreau nişte şanţuri. Daiaram pipăia involuntar piatra cu piciorul înainte de a păşi.

Sanctuarul — *vimāna* sau *rādhā*, în chip de car triumfal — situat la un nivel mai înalt în fundul templului — era pe de-a-ntregul cufundat în beznă. Numai capetele galeriei, des-

coperite de-o parte şi de alta, străluceau argintiu în contrast cu restul.

Ramamurti o luase spre dreapta, sprijinindu-se cu mîna de zid, ca să nu se poticnească de vreo treaptă, cînd, printr-un interstiţiu al zidului, sclipi brusc o luminiţă, dar atît de slabă, încît era vizibilă numai datorită faptului că în jur domnea o beznă de nepătruns. Prinzînd deodată cu urechea un tîrşîit uşor de picioare goale şi o respiraţie întretăiată, Daiaram încremeni pe loc. Peste măsură de mirat, ocoli fără zgomot zidul.

Cele două opaiţe străvechi nu puteau risipi bezna deasă care copleşea limbuţele înguste ale flăcărilor pîlpîitoare. O beznă şi o linişte care te hipnotizau şi-ţi paralizau gîndurile... Aidoma unei flăcărui pîlpîitoare, un trup viu omenesc intră în cercul abia luminat. Goală ca o *devadâsi* din antichitate, Tillottama executa de mult uitatul dans sacru — *arati* — care odinioară avusese semnificaţia celei mai înalte trepte de apropiere cu divinitatea. Începea ca *Alarippu* — primul dans din *Bharath Natia* — dar apoi trecea la o înşiruire de atitudini statice, care se succedau brusc, trecînd dintr-una într-alta, cu neputinţă de reţinut pe o lumină atît de nesigură, nici chiar de un artist.

Unele atitudini îi aminteau cît se poate de viu *apsarele* de pe frescele din încăperea a şaptea din sanctuarul templului lui Brihadisvar de la Tanjore, create în aceeaşi perioadă cu sculpturile de la Khajurăho. Umerii drepţi, braţele lipite de trunchi şi îndoite din coate, se deschideau în lături într-o continuă legănare. Uşoarele răsuciri ale trunchiului alternau cu mişcări de braţe, care semănau cu bătăile de aripi ale unei păsări de mare. Dar din dansul Tillottamei lipseau acele lăsări pe vine obligatorii, care în *Bharath Natia* simbolizează atracţia vieţii pămînteşti.

Ea se apropia şi se depărta, îndreptîndu-se brusc din şale şi, cu fiecare pas de dans, se desprindea tot mai mult de cele lumeşti, devenind tot mai inaccesibilă. Fără nici o podoabă, fără cabotinaj, fără gesturile convenţionale ale dansului, fata asta goală era autentică şi sinceră, singură cu ea însăşi şi cu stăpînitorul universului — *Djagganath*.

Necutezînd să facă nici cea mai mică mişcare, sculptorul o privea pe Tillottama fără măcar a-i trece prin gînd că săvîrşeşte o faptă urîtă.

Dansatoarea era mai presus de toate acestea, ca o divinitate antică, o adevărată *apsară*. Trupul ei era mai minunat

chiar decît şi-l închipuise. Nici cea mai mică ezitare sau mustrare de conştiinţă nu-i tulbură sufletul. Era pierdut în contemplaţie şi extaziat de neverosimilul celor ce se întîmplau sub ochii săi. Fără îndoială că nu era decît un vis — îndată se va trezi şi totul va dispărea. Din străfundurile memoriei lui se ridică parcă o vagă amintire... O, zei măreţi! Tillottama executa dansul, întocmai cum fusese descris în cartea cunoscutului cercetător al artei indiene Adjita Mukerdji, apărută numai cu şase ani în urmă. Da, desigur!

„Pas cu pas devenea simbolul renunţării la dorinţi — îşi amintea artistul — o verigă între trecut şi prezent, între cele văzute şi nevăzute... Distrugînd toate urmele personalităţii sale, ea îşi găsea «eul» în imagini, create şi destinate creaţiei, ba chiar ceva mai măreţ, la care lumea realităţii incontestabile nu a putut ajunge niciodată." Ce descriere genială a dansului *arati* şi iată acum şi executarea lui! Daiaram era convins că Tillottama îl citise pe Mukerdji şi-i urma fidel indicaţiile. De ce?

Dansatoarea se opri şi privi în juru-i. Ramamurti nu izbutise încă să-şi vină în fire, cînd, cu o suflare uşoară a buzelor, fata stinse opaiţele. În aceeaşi clipă totul pieri într-o beznă de nepătruns. El se retrase după un ieşind al zidului şi se vîrî într-o firidă. Paşii ei uşori abia se auziră. Neîndrăznind să facă vreo mişcare, artistul rămase multă vreme încremenit în întuneric, apoi ieşi în portic şi se uită cu băgare de seamă în jur. Luna se ridicase sus de tot, triumfătoare, iar statuile de pe ziduri păreau acum şi mai reliefate în firidele lor, dar artistul nu mai era în stare să le admire. Asistase la misterul frumuseţii vii, de o sută de ori mai captivantă decît toate statuile din Khajurāho şi se împărtăşise din ritualul de o vechime imemorială. „Ea îşi găsea propria-i personalitate în imagini... create sau destinate creaţiei..." răsunară iarăşi într-însul cuvintele lui Mukerdji. „Destinate creaţiei..." Cum de n-a înţeles el pînă acum că înşişi zeii i-au trimis modelul pentru crearea *Anupamsundartei Pārāmrati!* Numai ea, Amrita-Tillottama îl va inspira pe el, un simplu artist, şi-i va da putere să realizeze opera atît de grea pe care şi-a propus-o şi pe care singur nu se simte în stare s-o înfăptuiască.

Conştiinţa propriei sale forţe, ce încolţise în el în noaptea asta, era acum reală, o senzaţie complexă de bravură şi de încredere în sine. Daiaram se prăbuşi la pămînt, lipindu-şi pieptul de lespezile dinspre miazănoapte ale templului;

răcoarea lor plăcută îi învioră trupul înfierbîntat ; apoi se întoarse pe spate, pornind cu privirea spre adîncimea bolţii cereşti, unde razele lunii se războiau cu stelele abia licărind în tării.

Se luminase de ziuă cînd Ramamurti se întoarse în sat. Dar în pofida perdelelor trase, artistul nu izbuti să adoarmă. Luînd înfăţişarea unei *apsara-surasundari*, care a prins deodată viaţă, Tillottama îl obseda — aceeaşi flacără vie ca în întunericul *vimănei* lui Vişvanath. Nici ţigara nu-i răcori capul înfierbîntat. Artistul sări în picioare şi începu să se îmbrace. Vai, s-a făcut ora două ! Dar dacă în biletul pe care i-l va fi pus astăzi Tillottama, îi va fi fixat întîlnirea pentru o oră mai timpurie. Cu toate că arşiţa era în toi, Daiaram mîncă în grabă şi plecă.

Obişnuita dogoare grea şiruia tremurătoare pe ieşiturile negre şi pe lespezile galbene ale templului Kandharya-Mahădeva. Nu întîlni nicăieri ţipenie de om. Cineaştii îşi sfîrşiseră munca. Materialul de filmare se afla încărcat pe o platformă acoperită remorcată de automobilul cu staţia electrică. După ce aruncă instinctiv o privire în jur, Daiaram intră în pavilion şi îşi vîrî mîna în golul fălcii rupte a leului.

Biletul scris în *malayăla*, cu litere citeţe, deşi neglijente, îl vestea că astăzi nu se vor putea întîlni. „Mîine la zece seara pe balconul cel mic al templului Vişvanath, sub copaci. Trebuie să-ţi vorbesc !“

„Draga de ea ! Era pentru prima oară cînd îi spunea aşa în gînd Tillottamei. Dar eu, cîte aş mai avea să-ţi spun !“

Micul balcon aflat dincolo de *garbha-griha*, în colţul cel mai îndepărtat al templului în care nu se putea pătrunde decît printr-o galerie îngustă, era locul cel mai retras cu putinţă. O balustradă înaltă de piatră îl îngrădea din trei părţi, iar de sus atîrnau crengile unor copăcei. La nevoie se putea sări pe ieşindul platformei, iar de acolo pe pămînt, făcîndu-se nevăzut în tufişuri.

Era evident că Tillottama dorea ca întîlnirea lor să rămînă neobservată. Un loc mai potrivit nici că s-ar fi putut găsi !

Amărăciunea că n-o va vedea în aceeaşi zi se preschimbă într-o uşoară înciudare, dar şi aceasta se risipi de îndată ce-i trecu prin minte că amînarea este poate pricinuită de faptul că-şi va repeta şi astăzi straniul ei dans. Pînă la unu noaptea mai era nespus de multă vreme. Ramamurti se

apucă de lucru, dar din pricina căldurii şi a celor două nopţi fără somn, ochii lui refuzau să vadă cu agerimea necesară. Daiaram se hotărî să intre în templul Vişvanath şi rămase acolo pînă se făcu noapte. Descoperise mai înainte scara interioară care ducea de la *garbha-griha* la temelia ieşindului din faţă, unul din cele patru ieşinduri principale ale *şikharei* adînc despicate în două. Acolo se afla acel balcon tăinuit, suspendat deasupra părţii de sus a acoperişului piramidal al *mandapei*. Daiaram se strecură repede în locul acela retras şi răsuflă uşurat. Adierea, care jos nici nu legăna frunzele tufişurilor, aici se simţea mai tare. Ostenit de atîtea emoţii, tînărul se lungi cu voluptate pe micuţa platformă încadrată de o bordură scundă de pietre, punîndu-şi sub coaste mapa cu desenele, iar sub cap geanta cu instrumente, şi adormi buştean.

Cînd se trezi, stelele îşi risipeau deasupra lui lumina difuză, tremurătoare, printr-un văl uşor de pîclă. De pe dealurile dinspre nord vîntul sufla alene, răspîndind în aerul cald, înăbuşitor, miresmele ierburilor de munte.

Departe, dincolo de zidurile templului, tropicala noapte fierbinte răsuna de chemări pe diferite glasuri. Dîre de arome dulcege şi pătrunzătoare, iritante şi tulburătoare, pluteau purtate de curenţii uşori de aer, se amestecau, dispăreau, apoi se făceau iarăşi simţite. Prin văzduh săgetau liliecii şi roiau gîzele de noapte. Daiaram sări în sus şi se uită la ceas. O, fleacuri — abia nouă. Luna tîrzie nu răsărise încă.

Undeva se auzi un claxon, luminile unor faruri trecură în goană pe drumul de la poalele dealurilor.

O pasăre de noapte ţiui înfiorat.

Deodată, de undeva de jos, parcă din fundul *mandapei*, ajunse la urechile lui tînguitul dulce al strunelor unei *vine* [15]. Daiaram ascultă atent. Sunetelor *vinei* li se alăturaseră sunete de *sarangi* [16], însoţite de ritmul precis şi mărunt al unor tobe. Artistul se apropie de marginea ieşindului şi se aplecă cu băgare de seamă căutînd să vadă dincolo de porticul templului. Marginea acoperişului povîrnit al *mandapei* se pierdea în întunericul nopţii, iar relieful lui mărunt în formă de trepte părea ca netezit de beznă. Neizbutind să vadă nimic, Ramamurti coborî în *garbha-griha*. Muzica molcomă se auzi mai tare — fără îndoială că venea din interiorul templului.

A doua seară cu minuni! Simţind instinctiv că e ceva fără doar şi poate în legătură cu Tillottama, Ramamurti o zbughi iute spre galeria interioară şi văzu lumină. Galbenă

şi tremurătoare, lumina era totuşi mai puternică decît aceea din seara precedentă. Acum însă opaiţele nu ardeau în încăperea tainică a sanctuarului, ci în sala înaltă dintre sanctuar şi *mandapa*, unde se terminau zidurile interioare ale galeriei.

Apropiindu-se tiptil, artistul se ascunse în bezna de nepătruns, din spatele unei jumătăţi de coloană ieşită în afară. Spaţiul din mijlocul sălii era luminat de cîteva opaiţe aşezate simetric pe piedestale înalte de bronz. În interiorul acestui pătrat slab luminat, dansa Tillottama, goală ca şi ieri, dar purtînd risipă de podoabe. O cingătoare subţire alcătuită din cinci rînduri de mărgele de aur îi cuprindea şoldurile, iar mijlocul îi era strîns de un şirag de pietre mari scînteietoare. Aceleaşi pietre, fără îndoială artificiale, scînteiau şi la cele două colane de la gît, la brăţările pe trei rînduri ce-i acopereau încheieturile mîinilor ca şi la inelele clopoţeilor de la glezne. Părul pieptănat în stilul tradiţional *devadâsi* era împodobit la tîmple cu două rozete de mărgăritare — simbolizînd luna şi soarele. Artistul se uită repede în jur, căutînd orchestra ascunsă undeva în gangul întunecos al galeriei din stînga, dar nu văzu pe nimeni.

„E un magnetofon“, gîndi el.

De îndată ce-şi reveni din ameţeala ce i-o pricinuia frumuseţea Tillottamei, înţelese deosebirea de caracter a dansului ei de acum, faţă de cel din ajun. Unele dintre mişcări îi părură totuşi cunoscute. Iat-o executînd o fandare pe piciorul drept, stîngul e perfect întins, iar torsul desenează o superbă arcuire spre spate; braţele graţios aruncate în lături, capul răsucit îndărăt — e *adava-djethi*... desigur, iar degetele larg desfăcute şi răsfrînte — *alapadma*. Acum palmele i s-au alăturat deasupra capului — *andjali* — una din atitudinile cele mai frumoase ale dansului...

„Di-di-thai, di-di-thai — un glas din întuneric, de după coloane, începu să fredoneze pe notele de sus — thai-tath, thai-hi...“

Tobele îşi revărsau neliniştite bătăile surde cu ecouri prelungi, care se repercutau sinistru printre ziduri şi coloane. Sunetele *sarangelor* semănau cu nişte ţipete, în timp ce strunele *vinelor* dădeau glas unor tînguiri prelungi şi tremurate, ce se curmau brusc. Tobele îşi înteţeau bătăile într-un tempo năvalnic, întretăindu-se la sferturi sau jumătăţi de măsură. Daiaram privea vrăjit trupul de bronz care răspundea cu fiecare muşchi desenului complicat al ritmului. Acest dans ciudat nu semăna de fel cu cele pe care le cunoştea artistul.

Era poate o improvizaţie în care se contopise India cu Occidentul. Ceva îi aminti de litaniile *tantrice* ale căror desene le văzuse în lucrările privitoare la studiul dansurilor Indiei nordestice ; acesta însă avea fără îndoială la bază arta coregrafică musulmană.

Mirosea violent a batoane aromate al căror fum albicios ba se aşternea pe lespezi, ba se încolăcea în spirale în jurul şoldurilor Tillottamei, furat de învîrtiturile avîntate ale dansatoarei. Aroma aceasta se contopea cu mireasma unui parfum deosebit. Daiaram îl simţise încă la prima lor întîlnire, numai că acuma era mult mai tare.

Sentimentul de cucernică admiraţie, pe care îl încercase în seara precedentă şi care-l stăpînise toată ziua, dispăruse. Se uita la spinarea tinerei fete, mlădiindu-se cu mişcări iuţi, la legănarea precipitată a şoldurilor, la jocul pîntecului ei supt, cu totul străin de dansurile indiene. Un vîrtej impetuos de piruete, apoi o bruscă oprire, în care trupul rămîne împietrit ca o statuie întunecată, străbătut deodată de lente înfiorări. Alternările de încordare şi relaxare a muşchilor ei elastici se succed cu repeziciune, se simte o incandescenţă crescîndă, o acumulare de forţă, prevestitoare a unui salt înfricoşător. Într-adevăr, dansatoarea este acum pur şi simplu înspăimîntătoare. Din mişcările Tillottamei emana o forţă hipnotică ameninţătoare, de nebiruit, întocmai ca unduirile unui şarpe care-şi ademeneşte victima. Fata ilustra parcă puterea dominatoare a întunericului de veacuri asupra tainiţelor de nepătruns ale sufletului omenesc. Tobele, în bătaia lor obsedantă, păreau a rosti într-una : „Tillo-ttama-tillottama... Til-lo-t-ta-ma... Ti-i-i-lo-o-t-ta-ta-ta-ta-a... !"

Fără a o pierde o clipă din ochi, Daiaram se pomeni legănîndu-se în neştire în tactul muzicii. Fata îşi curmă deodată dansul. Pe buze îi juca un surîs neruşinat, provocator. Sfîrcurile machiate cu carmin ale sînilor tari, ridicaţi, păreau negre, accentuînd acea forţă ameninţătoare pe care o emana dănţuitoarea. Îşi îndreptă ochii mult machiaţi exact în direcţia lui Daiaram, căruia i se opri inima în loc, ca şi cum Tillottama l-ar fi putut vedea. El îşi feri privirea, trecîndu-şi limba peste buzele uscate, neîndrăznind să facă nici o mişcare.

— Destul ! O să meargă aşa ! tună în *urdu* un glas neomenesc, rostogolindu-se prin toate ungherele templului. Artistul se dădu îndărăt speriat, lovindu-se atît de tare cu capul de o cornişă, încît i se făcu negru înaintea ochilor.

Lumina albăstruie orbitoare a unor reflectoare ţîşni spre el. Glasul de sus continua să tune, repercutîndu-se prin templu, care răsuna acum şi de gălăgia altor glasuri.

— Pregătiţi-vă de filmare ! Atenţie ! Linişte !

Daiaram sări afară din firidă şi o luă, orbecăind prin întuneric, „pe galerie“, în loc să se ascundă în sanctuar.

— Începem ! urlă cel nevăzut, dar îşi curmă comanda, pentru că Ramamurti se încurcase în cablurile întinse de-a curmezişul galeriei şi căzuse cît era de lung, trăgînd după el trepiedurile cu reflectoare.

— Ce se întîmplă acolo, mîrlanilor ? Luminaţi galeria !

— Un huligan s-a strecurat în templu, Hazrud-*mahaşai !*

— Prindeţi năpîrca, loviţi cu ce vă vine la mînă ! urlă megafonul — Ahmed, şi tu, Alibeg !

Daiaram sări în picioare, scăpă printr-o fentă de omul cu turban albastru care sărise asupra lui şi dispăru în întuneric. Cunoscînd însă bine templul, reuşi doar în cîteva clipe să se ascundă în acelaşi balcon înalt, unde dormise cu o jumătate de ceas înainte. Tremura ca varga.

Vuietul de după zid se auzea şi mai desluşit acum. Din galerie şi de pe balcoane ţîşneau puternice fascicule de lumină. Tobele se repercutau surd în tavanul conic al sanctuarului, iar Tillottama, scăldată în lumina reflectoarelor, îşi executa dansul *tantric*. Executa — acesta e cuvîntul ! Iată secretul acestei fete : e actriţă de cinema !

Aşadar, dansul ei inspirat şi singuratic de ieri nu fusese altceva decît pregătirea stării ei de spirit pentru rolul de *devadâsi !* O, zei ! Dar, propriu-zis, la ce se aşteptase din partea ei ? Să fi fost cu adevărat slujitoarea unor divinităţi necunoscute, preoteasă a unor ritualuri demult perimate ? Cum ar fi fost cu putinţă una ca asta ? Doar în închipuirea exaltată pînă la paroxism a unui artist...

Un simţămînt înveninat, de gelozie, ardea inima lui Daiaram.

Sosi cu o întîrziere de o jumătate de ceas în limitele regulilor de politeţe indiană. Probabil însă că la ea simţul timpului se europenizase, deoarece începu pe dată să se justifice :

— Mi s-a întîmplat ceva neprevăzut şi am fost nevoită să întîrzii.

— Ştiu ! Acest element neprevăzut sînt eu. Eu m-am încurcat în cabluri şi v-am răsturnat reflectoarele, mărturisi

morocănos sculptorul, părăsind gîndul inițial de a-i ascunde că fusese și el acolo.

Cu un gest scurt, Tillottama se sprijini de marginea balconului, făcu un pas înapoi, se îndreptă de spate, rămase tăcută o vreme, apoi întrebă încet-încet :

— Ai văzut tot ?

— Da !

Trecură cîteva minute pînă ce fata vorbi iar :

— N-aveam de gînd să-ți ascund nimic. Doream să afli tot numai cînd ai fi... cînd eu... cînd ne-am fi cunoscut mai bine...

Își trecu mîna peste față, apoi șopti :

— Daiaram ! Numele artistului, pe care-l rostise abia auzit, îi dădu parcă puțin curaj. Reluă, vorbind repezit, cu hotărîre : Nu mă crezi ! Nu mă vezi încă...

— Ba te văd ! Te-am văzut încă atunci, aplecată asupra statuii femeii cu leul ! Cînd mă ascultai vorbind despre artiștii din vechime, cînd ai rămas cu răsuflarea tăiată în fața *surasundarii.* Mai mult decît atît — ieri, cînd te străduiai să pătrunzi esența vieții prin dansul sacru *arati,* singură, noaptea tîrziu.

Fata își înăbuși strigătul de uimire, și se dădu înapoi, atît cît permitea parapetul balconului.

Ramamurti făcu un pas spre Tillottama care rămăsese țintuită locului, înmărmurită :

— Ieri... și artistul revărsă un potop de vorbe fără șir, străduindu-se să exprime profunzimea celor trăite de el, la vederea întruchipării, de astă dată vii, a visărilor lui de ani îndelungați, la *Anupamsundarta.* Îi vorbi despre fluxul de energie eroică ce se revărsase în el, despre chemarea imperioasă de a înfăptui o operă măreață care-l însuflețea, despre îndemnul irezistibil de a cădea în genunchi în fața ei, spre a o implora să-i slujească drept model al intangibilei și celestei *apsare.*

Copleșit de apriga-i dorință, Daiaram căzu într-adevăr în genunchi, apoi își ridică privirea spre ochii imenși ai Tillottamei pe care paloarea obrazului îi făcea să pară și mai mari.

— S-a întîmplat vreodată ca modelul care pozează unui artist să nu-i devină amantă ? S-a întîmplat ? Răspunde-mi ! întrebă dansatoarea.

Daiaram tăcea, străduindu-se cu orice preț să-și amintească.

— Vezi ! Pînă şi *apsarele,* coborînd din ceruri, se dăruiau înţelepţilor şi eroilor. Faptul acesta are — cred eu — o pricină adîncă : simţul frumosului se împleteşte strîns cu acela al dragostei şi al patimii...

— Aşa este, dar jur că...

Cu vîrful degetelor Tillottama îi apăsă uşor buzele :

— Să nu mai susţii lucruri imposibile. Şi, te rog, ridică-te. Nu sînt nici divinitate, nici *apsară,* nici fiică de *maharajah,* cum ai crezut dumneata. Nu sînt decît o dansatoare care se produce în filme proaste despre India, pentru Occident. Ascultă, aşadar, povestea mea.

Tillottama îşi amintea vag de orăşelul situat pe pragul stîncos al unuia din grupurile Munţilor Kardamon, de palmierii înşiraţi pe ţărmul oceanului, ca şi de trestiişul crescut de-a lungul lagunelor, cînd, la vîrsta de cinci ani, a fost luată într-o călătorie, pe o apă liniştită, într-o barcă mare cu prelată. Pînă atunci crescuse în casa mamei, care o ducea acum la Madras, unde trăia cel mai vîrstnic dintre unchii ei, un om posac şi întotdeauna ocupat. Micuţa Amrita petrecu doi ani, ca internă, într-o şcoală de dans, undeva la periferia nordică a marelui oraş, şi învăţă limba *tamilă* [17].

— *Malayāla, tamila, hindi, urdu,* constituie un bagaj considerabil pentru o actriţă, surîse Daiaram. Eşti ca steaua noastră din Sud, Revati, care vorbeşte şi interpretează roluri în cinci limbi — *malayāla, kannadă* [18], *tamilă, telugu* [19] şi *singhaleză* [20].

— Mai adaugă la mine engleza şi vor fi tot cinci, spuse calmă Tillottama.

...Amrita împlinise şapte ani cînd mama ei se îmbolnăvi grav. Tocmai în timpul acela, în casa unchiului ei se petrecu ceva neobişnuit, dar ce anume, fetiţa nu putu pricepe. Atunci, o rudă (căreia maică-sa îi spunea soră, dar care nu semăna de fel cu o *naiară)* — o femeie tînără de tot, stabilită cu bărbatul ei undeva în Bengal, veni s-o ia. Cei doi voiau s-o ţină la dînşii un an sau doi. Destinul însă le zădărnici cu brutalitate planurile. Fetiţa nu şi-a dat seama de cele petrecute atunci, decît mult mai tîrziu. Amîndouă, ea şi cu „sora“ mamei sale, fuseseră prinse în vîltoarea monstruoaselor dezordini — omoruri, jafuri şi acte de fanatism — care copleşiseră India în perioada ciocnirilor dintre musulmani şi indieni în anul 1947.

Pînă şi azi îi stăruie în minte imaginea gării cuprinsă de flăcări şi aude strigătele pasagerilor indieni asasinaţi, precum şi răcnetele furioase ale musulmanilor. Retrăieşte fuga lor, în panică, la adăpostul nopţii, drumul parcurs a doua zi, pe arşiţă, în duhoarea grea a cadavrelor în descompunere, spectacolul oferit de oamenii întîlniţi în cale, care alergau bezmetici, să şi-i răzbune pe cei dragi.

— Ce scurtă ne e memoria, constată cu amărăciune Tillottama. S-a săvîrşit o nelegiuire fără seamăn. Doar una ca asta nu se întîmplă în chip spontan. Atunci, cine e vinovatul ? E de necrezut că pînă acum nimeni n-a întreprins în această direcţie o anchetă serioasă. Cineva are interes ca urmările întîmplărilor de atunci să fie uitate.

— Ai fost şi dumneata o victimă a acestor întîmplări ? Şi artistul îi mîngîie cu duioşie mîna aşezată pe un ieşind al pietrei. Tillottama tresări, ca şi cum în noaptea caldă de primăvară s-ar fi strecurat în văzduh o suflare îngheţată, de iarnă.

— N-am „fost", ci „sînt". Nu ştii încă în ce fel. Atunci ascultă !

Şi fata îşi continuă povestirea.

Pe Sakila, „sora" mamei, evenimentele o zăpăciseră cu desăvîrşire. Amrita îşi aminteşte că fuseseră urcate într-un tren care gonea ca turbat spre vest, în direcţia opusă celeia spre care porniseră. Aci trenul avu din nou o oprire de lungă durată, după care fură nevoite să fugă iar, pînă ce găsiră adăpost într-o casă de oameni înstăriţi, unde rămaseră cîteva zile. Casa aceea a fost însă jefuită de o bandă de nelegiuiţi. Aceştia luară cu ei, drept pradă, femeile care le plăcuseră mai mult. Pînă la urmă Sakila şi Amrita se pomeniră în Pakistan, laolaltă cu alte sute de femei tinere şi frumoase, răpite şi ele şi vîndute de bandiţi unor case de toleranţă.

— Şi în ziua de azi se mai duc tratative, dintr-o parte şi din cealaltă, pentru răscumpărarea fetelor, încheie Tillottama. Ştiu că pînă acum au fost înapoiate Indiei vreo patruzeci de femei...

— Sînt mai multe ?

— Cu mult mai multe ! Dar multe din ele tac — dacă s-ar întoarce, cum şi-ar mai putea relua viaţa ?

— Dar Sakila ?

— S-a otrăvit în cincizeci şi doi. Pe mine m-au dat unei foste *devadāsi*, ca să-mi facă educaţia. Făcea parte din

așa-zisele *Lakșmi Kāli yuga,* care aveau numele *Venkatesvara* ars pe șold. Nu era o femeie rea și știa multe. M-a învățat diferite dansuri, arta de a cuceri și cea a gătelii. Îmi recita pe dinafară pagini întregi din *Mahābhārata.* Ei, bineînțeles că m-a învățat tot ce culesese din *Kamasūtram, Rati Rahasia* și *Anangi Rangā...*

— Adică din cele mai de seamă lucrări despre arta amorului... Și pe urmă ? o zori nerăbdător artistul.

— Pe urmă am mai crescut și am fost dată la învățătură alteia — o musulmană de undeva din Africa de Nord. Dansuri m-a învățat și ea, dar altele...

— Și pe urmă ?

— M-am întors la fosta mea stăpînă.

— În... casa aceea ?

— Da, dar în urma instrucției primite devenisem un element prea prețios. N-au trecut nici două luni și stăpîna m-a vîndut unui bogătaș, care a plătit pentru mine bani grei !

— Cîți ani aveai ?

— Șaptesprezece. După datina celor din India de Sud, îmi terminasem creșterea. La Lahore se credea că sînt mai în vîrstă.

— Cum ai ajuns să faci film ?

— Stăpînul meu era un om bătrîn și a socotit că e mai avantajos pentru el să mă facă dansatoare într-un bar. Acolo m-a văzut regizorul Hazrud și l-a adus și pe „producător". Acesta a fost de părere că sînt foarte potrivită pentru filme „speciale", i-a plătit stăpînului o sumă cu mult mai mare decît cea pe care o primise patroana mea și — iată-mă aici — vedetă de filme „speciale", fără nume și libertate, la drept vorbind — o sclavă...

— Filme speciale — asta înseamnă, iartă-mă, filme pornografice ?

— Asta-i adevărul !

— O, zei, o, zei ! Cum e cu putință ! În zilele noastre ! Daiaram era agitat și în același timp deznădăjduit. Dar de ce n-ai... puteai să fugi, să te întorci acasă ?

— Asta după ce vreme de cincisprezece ani am trăit — nu se știe unde ? Ba mai rău — se știe unde, fără acte, fără rude ? O fetiță de șapte ani care nu cunoștea nimic în afară de numele ei... Unde să fugi ? Și cum să fugi ? Societatea de filme care m-a cumpărat nu e mai bună decît o bandă de gangsteri. Peste tot are oamenii ei, peste tot șperțari ; supraveghetorii nu mă lasă o clipă singură, pe unul

din ei l-ai văzut. Asta aici, iar într-un oraş mare nu sînt lăsată singură absolut nicăieri...

— Dar dumneata cunoşti mai multe limbi, chiar şi engleza. Cum ?

— Producătorul, şeful firmei, e un american de provenienţă portugheză. El mi-a angajat profesori... Voia să facă din mine o stea de mărimea întîi.

— De filme din astea ?

— Eram gata să joc orice, numai să nu ajung acolo unde a murit Sakila ! Ei au metodele lor, foarte sigure, pentru a mă împiedica să plec.

— Ce fel de metode ?

— E mai bine să nu vorbim despre asta !

Luna care răsărise îi lumină obrazul ridicat spre el. Ochii ei plini de lacrimi aveau o privire adîncă şi nemişcată. Ai fi zis că vrea să-şi verse sufletul în sufletul lui.

Ramamurti îi luă amîndouă mîinile :

— Tama, sînt gata să fac orice pentru dumneata. Vino cu mine. Nu sînt un bogătaş, n-am rude influente, sînt doar un intelectual indian, sărac. Tot ce pot face este să te scot de aici ca să-ţi regăseşti patria şi condiţia de om... Să fugim cît mai repede !

Tillottama răsuflă de cîteva ori din adînc, căutînd să-şi stăpînească tremurul nervos al trupului şi clătină din cap :

— Nu acum, Daiaram ! Trebuie să găsim momentul prielnic, altfel rişti o mare primejdie, iar eu voi fi dusă de aici, şi nu ne vom mai putea întîlni niciodată.

— Cînd, atunci ?

— Peste două zile filmările se termină. După care urmează să plecăm la *maharajahul* Rewahului — domeniile lui nu sînt departe de aici. Poimîine-noapte ar fi momentul prielnic, numai să poţi face rost de un automobil bun. Trebuie să dispărem în aşa fel, încît ei să nu ne dea de urmă imediat, iar noi să apucăm să ne ascundem undeva în inima Indiei.

— La Travancore.

— O-o ! Şi iarăşi trupul ei fu străbătut de un fior de nerăbdare.

— Aşadar, poimîine-noapte, la ora unu, aici.

— Nu, mai bine în ruinele sanctuarului, chiar în spatele hotelului. Alături de clădire e un drum.

— Ne-am înţeles ! Dacă se schimbă ceva — cutia noastră postală se află în gura leului.

— O, zei! Mi-e şi frică să mă gîndesc! Acum, însă, e timpul să plec.

Daiaram sări peste parapetul balconului, apoi o primi în braţe, cu toată grija, pe Tillottama, care sărise în urma lui. Învăluită într-un *sari* subţire, fata adăstă o clipă la pieptul său; dogoarea trupului ei tînăr, înfiorat, îl îmbătă. Tillottama făcu un pas îndărăt, privind alarmată în juru-i.

— Nu trebuie, nu mă conduce!

— Numai pînă la gard, prin desiş!

Artistul o însoţi pînă la drumul care ducea la hotel. Tillottama îşi întoarse capul, împreunîndu-şi mîinile într-un gest de salut, şi Daiaram surprinse privirea ochilor ei imenşi, care căutau parcă să pătrundă pînă în străfundurile sufletului său. Acum, însă, privirea îi era luminată de speranţă. Cine oare i-ar putea-o zădărnici? În nici un caz el — orice s-ar întîmpla!

Ramamurti se grăbi să ajungă acasă, îşi făcu socoteala banilor pe care îi avea asupra lui, ca şi a datoriilor ce trebuiau achitate neîntîrziat, şi, după ce se mai linişti, adormi atît de adînc, încît se deşteptă cu un ceas mai tîrziu decît de obicei. Fără a-şi mai pierde vremea cu gustarea de dimineaţă, o şi porni spre staţia de autobuz ca să ajungă la orăşelul cel mai apropiat. Mergea iute, furat de gînduri şi nu observă că un tînăr zvelt, cu braţele larg deschise, cu un turban înalt pe cap, îi barasè drumul.

Ramamurti se ciocni de un piept tare ca o stîncă, făcu un salt înapoi, îşi pierdu echilibrul şi ar fi căzut, dacă cele două braţe, pregătite să-l întîmpine, nu l-ar fi cuprins.

— Anarendra! De unde ai răsărit? strigă el plin de bucurie, recunoscîndu-şi prietenul cu care învăţase împreună şi cu care cutreierase cîndva prin India.

— Am venit la chemarea profesorului meu. El a fost invitat să ia parte la realizarea unui film istoric, şi m-a rugat să-l ajut. Dar ia spune-mi, eşti tot în căutarea *Anupamsundartei*, ca şi înainte vreme?

— Am şi găsit-o, răspunse cu seriozitate Daiaram, dar prietenul lui o luă drept glumă şi îl mîngîie aprobator pe umăr:

— Ai să-mi arăţi Khajurāho? Am sosit abia acum un ceas!

— Dacă vrei — mai pe seară. Acum mă grăbesc la autobuz!

— De ce la autobuz ? Îi putem cere profesorului automobilul, şi te duc chiar eu.

— O, zei ! E *Lakşmi* [21] care mi-a venit în ajutor ! Spune-mi, ai putea să faci treaba asta nu astăzi, ci poimîine ? Însă foarte devreme ?

— Desigur ! Dar de ce acest ton solemn ? Ce-i cu tine ? Văd că eşti nervos ca niciodată !

— Ai să înţelegi mai tîrziu.

— Fie, sînt de acord şi cu asta.

O luară spre temple.

Anarendra Kinkar era pictor-decorator, însă nu consacra profesiunii decît jumătate din timpul său, ocupîndu-se în rest cît se poate de serios cu *hatha-yoga,* adică cu practicarea unui complex de exerciţii care trebuiau executate sîrguitor şi care cereau o neobişnuită tărie de caracter şi o viaţă extrem de sobră, printr-o autoeducare fizică, confundată adeseori, din ignoranţă, cu meşteşugul scamatorilor orientali. Gradul de dezvoltare corporală a lui Anarendra îl punea adeseori pe Daiaram în încurcătură, iar entuziasmul lui se îmbina adesea cu o doză serioasă de groază, ba uneori şi de dezgust. Prietenul lui putea lua poziţii de neconceput de către un ins normal, putea de asemeni să-şi încetinească bătăile inimii, ceea ce îi permitea să stea sub apă cu mult mai mult timp decît oricare altul.

— Veţi fi filmaţi în chip de *yoghi ?* întrebă Daiaram.

— Da, în roluri de fachiri. Orice altă utilizare a educaţiei noastre corporale depăşeşte puterea de înţelegere a Apusului.

— Şi, bineînţeles, totul într-o atmosferă ieftină de misticism, nu ?

— Altfel cum ? Vom săvîrşi „minuni" pe un fundal de temple, cu tigri şi cu frumoase dănţuitoare... Tacîmul complet al faimosului nostru exotism !

Daiaram tresări :

— Dar cum de a putut profesorul tău să accepte o asemenea profanare ?

— El socoteşte că are sens să arătăm Apusului şi sub forma asta căile gîndirii noastre. Timpul a alăturat mult cultura indiană de a lor, dar pentru ca acestea să se sudeze, e nevoie de înţelegere şi de realizarea unui ţel comun. Iar cinematograful posedă două forţe foarte importante — foto-

grafia, ca document, şi milioanele de spectatori. Acestea sînt cuvintele lui.

— E înţelept, acest *guru* al tău. De multă vreme vreau să-l cunosc. Ia spune-mi, el este acela care a consimţit să facă o demonstraţie în faţa unor înalţi oaspeţi din Rusia ? S-a culcat sub nişte scînduri peste care a trecut un camion cu pasageri ! Şi încă ceva...

— Da, a făcut-o din acelaşi impuls. Aş fi foarte bucuros dacă ai veni şi tu.

CAPITOLUL 5

Cărarea întunericului

După ce se mai domoli arşiţa, Ramamurti îşi strînse schiţele de sculpturi din Khajurāho şi se îndreptă spre aşezarea din preajma templelor — la Anarendra şi la profesorul acestuia. Îl găsi pe celebrul *guru* lungit pe covorul camerei lui de hotel, cu storurile trase.

Profesorul de *hatha-yoga*, Şarangupta Djanah, semăna mai degrabă cu un bivol blînd decît cu un înţelept. Înfăţişarea lui îl dezamăgi întrucîtva pe sculptor. Capul rotund, complet ras, şi muşchii colosali ai gîtului care porneau chiar din dreptul urechilor spre umeri nu-i dădeau cîtuşi de puţin un aer de intelectual. Muşchi nu mai puţin puternici se conturau sub ţesătura subţire de in a cămăşii lui moderne. Şarangupta era destul de înalt, dar masivitatea trunchiului îl făcea să pară scund. Abia după ce întîlni ochii strălucitori şi puri, ca de copil, ai acestui bărbat care nu părea a avea mai mult de patruzeci şi cinci de ani, descoperi într-înşii o inteligenţă ageră, umor şi spirit de observaţie, ascunse la prima vedere de impresia de sănătate şi de forţa fizică, excesive, pe care o făcea.

Şarangupta îi oferi lui Daiaram cele necesare, ca să-şi spele picioarele în micul bazin de după perdea, îl ospătă apoi cu fructe şi cu apă proaspătă. Convorbirea lor se îndreptă curînd spre obiectul cercetărilor lui Daiaram, şi simpaticul *yoghi* se arătă extrem de interesat de părerile pe care le avea interlocutorul său despre idealul fizic din antichitate. Şarangupta era convins că sculpturile de la Kārlī, Mathurā şi Sānci fuseseră executate iniţial ca portrete ale unor modele vii şi nu erau rodul închipuirii vechilor sculptori. Spunea

că în acele îndepărtate timpuri, educaţia fizică era cît se poate de completă şi de severă datorită condiţiilor grele de trai care pretindeau omului, pentru a reuşi în viaţă, o sănătate şi o rezistenţă ieşite din comun. De aceea, multe dintre metodele *hatha-yoga* erau pe atunci folosite pe scară generală, şi numai după cucerirea Indiei de către musulmani, şi mai ales după instaurarea dominaţiei engleze, au devenit bunul celor puţini, care, pe lîngă altele, au învăluit şi această ştiinţă, atît de pămîntească, cu un văl de mister şi de misticism. Şarangupta îi arătă lui Daiaram care anume dintre exerciţii ajută la dezvoltarea „frumuseţii forţei", cum se exprimase el vorbind despre canonul din evul mediu, şi artistul înţelese că civilizaţia contemporană aproape că exclude dezvoltarea şi propagarea lui.

Daiaram se uită la ceas abia după două ore şi se îngrozi de lipsa lui de politeţe. Ieşi însoţit de Anarendra, care îl pofti să intre o clipă în camera sa, pentru a se înţelege asupra programului zilei următoare. Nici nu apucă să-i povestească prietenului său despre întîlnirea lui cu Amrita-Tillottama şi despre planurile lor, cînd cineva bătu la uşă. În odaie intră un bărbat spătos, care se comporta cu dezinvoltura unui *maharajah*, străin de bună seamă, dar care vorbea bine în *urdu*.

— Am trecut să vă spun bună ziua, domnule Kinkar, şi să mă conving personal că sînteţi instalat cum se cuvine. Am sosit chiar acum de la Bombay. Ah, iertaţi-mă, nu sînteţi singur !

Anarendra îl prezentă pe sculptor, „patronului" său — *producerul* filmului — Steven Traysish, americano-portughez.

— Ca întotdeauna am avut noroc, declară noul venit. Tocmai îmi lipsea un artist cunoscător al templelor. O, numai pentru o scurtă consultaţie ; vreau să am certitudinea că fundalul cadrelor a fost bine ales. Iată ce este, domnilor, nouă, oamenilor de afaceri, ne place să avem raporturi mai neoficiale cu oamenii cam de aceeaşi vîrstă cu noi. Să mergem deci la mine să bem ceva, să stăm de vorbă... Ah, uitasem că aşa ceva nu se obişnuieşte la dumneavoastră, dar vă pot oferi un ceai şi o limonadă, excelente. Amîndoi sînteţi artişti şi e bine să facem această consultaţie cît mai curînd. Apropo, mîine seară începem filmarea secvenţelor dumneavoastră. Vă convine ?

Daiaram, cam năucit de acest torent precipitat de cuvinte, îşi privi nedumerit prietenul. Surîzînd cu amabilitate,

Anarendra refuză invitaţia sub pretextul că are un colocviu cu profesorul. Atunci americanul se întoarse spre musafir. Îmboldit de irezistibila curiozitate de a-l cunoaşte mai de aproape pe patronul Tillottamei, Daiaram acceptă invitaţia.

Aflînd că artistul nu locuieşte la hotel, ci în sat, Traysish îl şi luă la el, aproape fără a-i lăsa răgazul să se înţeleagă cu Anarendra asupra întîlnirii lor de a doua zi dimineaţa.

Producătorul ocupa un apartament de două camere, împodobite cu covoare şi măsuţe joase în „stil mongol", care le creează străinilor iluzia de Orient. În camera amenajată ca salon era zăpuşeală. Aripile de lemn ale celor două ventilatoare nu reuşeau să primenească aerul cald îmbibat de miros de tutun, alcool şi un parfum tare. În întîmpinarea lor se ridică un om cu capul mare, de tip afgan, cu un fes roşu-închis şi o faţă brăzdată de cute.

— Vă aşteptam, *sir.* Glasul lui răguşit şi puternic îl transportă deodată pe Daiaram în ambianţa acelui moment de groază din templul lui Vişvanath. Planul de mîine va suferi vreo schimbare ?

— De ce ? Totul merge bine. Faceţi cunoştinţă, rosti neglijent *producerul,* domnul Ramamurti, artist, şi cunoscutul regizor Hazrud.

— Din Pakistan ? se informă exagerat de amabil Daiaram.

Hazrud, care citise ceva pe chipul artistului, îl privi oarecum bănuitor.

— Probabil că v-am văzut tablourile pe la expoziţii, cred că-mi amintesc de ele.

— Nu căutaţi să vă amintiţi de ceva care nu există. Eu sînt sculptor, îi explică Daiaram, mirat şi el că nu rezistase dorinţei de a-l jigni pe pakistanez.

— A-a, făcu prelung regizorul, vădind astfel totala lui indiferenţă faţă de toţi sculptorii din lume.

Traysish se grăbi să pună capăt atmosferei penibile care se crease, instalîndu-şi oaspeţii în două fotolii europene moderne.

— Îl vom ruga pe domnul Ramamurti să ne dea cîteva îndrumări în privinţa expunerilor şi a celor mai interesante cadre din punct de vedere artistic şi istoric.

— Pentru asta trebuie să cunosc atît scopul, cît şi subiectul filmului dumneavoastră. Dar să ştiţi că, acum cîţiva ani, Khajurāho a fost filmat de către Studioul cinematografic

de stat al Indiei şi a fost distins cu premiul întîi, la un festival internaţional, cred că la Manilla.

— Asta e într-adevăr o convorbire de afaceri, şi văd că n-am greşit alegîndu-te pe dumneata, exclamă mulţumit americanul, bătîndu-l pe Daiaram pe genunchi. Desigur că noi cunoaştem filmul lui Vadhvani şi tocmai succesul lui a stîrnit în noi dorinţa de a alege Khajurāho. O ţigară ? O limonadă ?

Ramamurti refuză prima şi o acceptă pe a doua. Traysish reluă :

— Noi nu producem filme pentru India, ci pentru Occident şi... pentru Pakistan. Eu socot că cele mai interesante filme sînt cele romantice — filmele de aventuri. Desfacere sigură şi cerere mare. Acum însă spectatorul a devenit mai deştept şi mai exigent — nu-l poţi păcăli cu decoruri ieftine gen Tarzan sau King Kong. Nu, noi vrem să redăm o Indie autentică cu templele, junglele şi ruinele ei...

— La ce vă referiţi cînd vorbiţi despre romantism ?

— Ei, doamne, la ce visează spectatorul obişnuit, obsedat de pericolul războiului, sătul de politică, chinuit de grija pentru ziua de mîine ? El trebuie transportat într-o lume cu totul deosebită, unde i se vor arăta ţări nemaivăzute, subterane misterioase, fachiri care fac minuni, fete minunate şi prinţi viteji. Acum însă, în secolul călătoriilor, al avioanelor cu reacţie, al televiziunii şi sputnicilor e cam greu să-l faci pe spectator să creadă că asemenea imagini extravagante mai există undeva pe mica noastră planetă. Aşadar, filmul trebuie să fie sau istoric, sau să te poarte în cosmos, pe planete îndepărtate. Pe mine cosmosul nu mă interesează, filmele istorice însă sînt un *business* real, care dă frîu liber fanteziei celei mai extravagante, celor mai formidabile aventuri. Filmul ăsta al nostru va fi un film istoric, de mare succes. Aventurile unei dansatoare de templu — *devadāsi*, răpită dintr-un templu distrus în timpul cuceririi Indiei de către musulmani, vîndută unui harem şi salvată de acolo de un prinţ indian.

Nu ne vom zgîrci cu filmările de temple şi de subterane, ne vom duce la Ellorā şi la Ajantā, dar înainte de asta vom petrece o lună la *maharajahul* din Rewah. Acolo se găsesc nişte tigri albi uriaşi. Din cei cîţiva capturaţi, *maharajahul* a înjghebat o crescătorie, într-unul din palatele lui părăsite de la Govindarh. Ce noroc pentru noi — să vedem nişte tigri chiar în palat. Avem şi fachiri — l-ai întîlnit doar pe prietenul dumitale.

Daiaram surîse — prea era flagrantă deosebirea dintre aspectul prietenului său, atît de fin şi de instruit, şi un fachir vagabond, care nu-i decît un iluzionist abil... *Producerul* surprinse zîmbetul artistului şi-i făcu amuzat cu ochiul.

— Nu sînt desigur atît de naiv şi înţeleg că prietenul dumitale, ca şi profesorul lui, sînt oameni instruiţi, care au acceptat să joace aceste roluri într-un anumit scop. Ce importanţă are — atît ei, cît şi eu sîntem în cîştig, şi în plus pentru osteneala lor primesc şi o remuneraţie serioasă... Am impresia că dumneavoastră, indienii, nu puneţi atîta preţ pe timp ca noi, europenii, şi mai cu seamă ca americanii.

— Asta nu-i întru totul exact. Noi preţuim pur şi simplu altfel diferitele evenimente ale vieţii, şi multe din cele cărora dumneavoastră le acordaţi o mare importanţă pe noi nu ne interesează.

— Dar banii ? Toţi au nevoie de bani !

Ramamurti ridică din umeri. I se păru că nu are nici un sens să polemizeze cu un *businessman*. Începu să le precizeze punctele interesante de filmat, arătîndu-le schiţele, fotografiile şi planurile unora din temple pe care le desenase. Regizorul la început ascultase cam sceptic, dar acum bătea din cînd în cînd aprobator cu degetul în masă, dînd din cap şi pufăind fără întrerupere din ţigară. Patronul turna mereu în paharul său şi al regizorului o băutură tare. Acesta nota grăbit cîte ceva în planul de filmări ori în alte foi.

— Ai, e bine *acci !* exclamă Hazrud, cînd Daiaram sfîrşi. Bine aţi făcut, *bara-sahib* [22], că l-aţi adus aici pe acest *murticar* inteligent. Dar eu, cu voia dumneavoastră, mă duc. *Salam !*

Daiaram se ridică şi el. Traysish protestă cu energie :

— Nu ne-am socotit încă !

— N-am nici o pretenţie ! Pentru mine asta n-a constituit nici o greutate, cît despre timp, noi indienii nu prea îl preţuim, spuse el cu un zîmbet deschis.

— Îngăduie-mi cel puţin să-ţi ofer un ceai ! Nu mă refuza, că pur şi simplu mă jigneşti. Eu unul mi-am permis doar să profit de ajutorul pe care mi l-ai dat !

Traysish agită un clopoţel şi şopti ceva servitorului care intrase.

— Îndată vei face cunoştinţă cu vedeta noastră, care va interpreta rolul de *devadâsi*. O cheamă Tillottama — nu e desigur decît un pseudonim, dar sună bine... Ce-i cu dumneata, nu ţi-e bine ? Sau ţi-e teamă de femei ?

Daiaram redeveni stăpîn pe sine.

— Fleacuri, am uneori dureri de inimă. Dar trec repede !

— Îţi garantez că ai să simţi acum în inimă o durere care nu-ţi va trece repede, rîse zgomotos patronul, uşor ameţit de băutură.

Artistul, cumplit de tulburat, ceru o ţigară. Traysish dădu să-i întindă portţigaretul, dar îşi retrase mîna şi se ridică grăbit.

— Am să ţi le ofer pe cele mai bune. Americanul scoase din sertarul mesei o cutie japoneză lăcuită, plină de ţigări învelite într-o hîrtie roşie-aurie. Daiaram trase adînc în piept fumul parfumat, mai iute parcă decît tutunul obişnuit.

Tillottama, care intrase cu paşi grăbiţi în cameră, se opri în loc, împietrită de uimire. Patronul i-l prezentă pe musafir, iar Daiaram făcu o plecăciune stîngace, fără a-şi lua ochii de la fată. Traysish îi privi pe amîndoi cu atenţie şi izbucni într-un rîs zgomotos :

— E pentru prima oară cînd o văd pe fetiţa mea obraznică, zăpăcindu-se în aşa hal ! Nu mă mir că artistul a sucombat de la prima privire — e cît se poate de firesc. Dar tu, Tillottama ? ! ! !

Tillottama îşi reveni şi începu să vorbească repede în *malayāla*, aruncîndu-i sculptorului priviri mînioase :

— De ce eşti aici ? Nu cumva să te încrezi în el ! E un om foarte periculos, s-o ţii minte asta, Daiaram !

Artistul surîse a încuviinţare. *Producerul* o cuprinse de talie atrăgînd-o spre el cu un gest de stăpîn absolut, în timp ce Ramamurti clocotea de indignare.

— Dacă n-aş şti că asta-i cu neputinţă, aş crede, zău, că sînteţi vechi prieteni. Şi apoi, cum de îndrăzneşti să vorbeşti în prezenţa mea în limba asta cîinească ? Ce fel de secrete aveţi ? Dar hai să bem ceaiul, aşa cum i-am făgăduit domnului Ramamurti acum o jumătate de ceas. Aşezaţi-vă odată !

Tillottama refuză categoric.

Traysish ridică din umeri cu nepăsare :

— Speram că ai să ne ţii companie. Ar fi fost mai plăcut. Acum du-te !

Tillottama se înclină şi, din prag, mai aruncă spre artist o privire adîncă şi alarmată :

— Daiaram, oamenii ăştia sînt cu totul altfel decît dumneata şi cu mine. Să n-ai încredere în ei !

Cu o mişcare bruscă a capului Tillottama îşi scutură cerceii albaştri de ţigancă, în formă de inele, şi dispăru după uşă.

— Cum o găseşti ? întrebă americanul de origine portugheză şi, dispensîndu-se de serviciile *boy*-ului, se şi apucă să toarne ceaiul.

— Doriţi neapărat să-mi ştiţi părerea ?

— Nu mă refer la calităţile ei de femeie, răspunse Traysish rece, pe acestea le pot aprecia şi singur. E potrivită pentru rolul de *devadâsi* ? Cum crezi ?

— Nu veţi găsi în toată India o interpretă mai potrivită, răspunse cu sinceritate artistul. Ea este întruchiparea *citriniei* — femeia-strălucirii, cea mai minunată fiziceşte din cele patru categorii în care împarte femeile vechea noastră literatură. După cîte îmi pot da seama, cea mai potrivită pentru cinematograf este *citrini*. Nu degeaba a fost dintotdeauna socotită prietena artiştilor şi muzicienilor.

Traysish scoase un „hm“ de satisfacţie :

— Aşa e ! Adevărat că nu m-a costat ieftin — cam preţul unui iaht bun. De cum am văzut-o într-un local de noapte, am înţeles că fata asta e o adevărată comoară... dacă-mi dai voie, eu la ceaiul meu am să adaug un *whisky* dublu.

Îşi trase mai aproape păhărelul larg la gură.

Ramamurti simţea o ciudată surescitare. *Producerul* se lăsă pe spate, cu pieptul scos înainte, privindu-l pe Daiaram fix printre gene cu ochii lui întunecaţi. Toată figura sa cu maxilare puternice, cu nasul mare uşor coroiat, cu gura de asemenea mare şi cu fruntea înaltă şi netedă, îi dădeau un aer de nesfîrşită încredere în sine, vecină cu aroganţa. Ramamurti luă o a doua ţigară.

— Nu prea înţeleg termenii „nu m-a costat ieftin“ şi „preţul unui iaht“ — începu el, căutînd să pară indiferent. Oare în timpul nostru mai există sclave ? Oare legea nu pedepseşte traficul de carne vie ?

— Tînărul meu prieten, eşti naiv ! Chiar şi în America se practică acest gen de comerţ. Să răpeşti o fetişcană frumoasă din cine ştie ce sat pierdut şi s-o vinzi unei case de toleranţă, cît mai departe ! Ce să mai vorbim de ţările voastre barbare ! Aici, mai ales, s-au înfruptat unii, în timpul măcelului din patruzeci şi şapte... Bineînţeles că am glumit ! Noi, americanii, sîntem oameni cu mult umor şi asta trebuie s-o înţelegeţi ! adăugă Traysish, observînd în ochii oaspetelui său

o flăcăruie rău prevestitoare. Lucrurile stau tocmai invers. Datorită mie a scăpat de casele de toleranţă şi de barurile de noapte ; am făcut din ea o actriţă de cinema...

— De filme pornografice ?

— Ei, văd că ştii mai mult decît îmi închipuiam ! Oamenii isteţi sînt periculoşi, ha, ha, ha ! Dar asta, numai din punctul de vedere al cenzurii voastre, şi, după cît ştiu, şi a celei din Rusia. Preşedintele cenzurii cinematografice de aici din India, din ţara dumitale, a scris în ziar că pentru un hindus nu numai goliciunea femeii constituie o indecenţă, ci şi sărutul în faţa publicului. Pentru noi, apusenii, însă, un film fără sex, fără prezenţa unei fetişcane frumoase dezbrăcate, ar fi ca un film de al vostru, fără cîntece şi dansuri ! De altfel schimbarea asta s-a petrecut la voi abia după cuceririle musulmanilor. Dar înainte de asta — cine din întreaga lume era mai îndrăzneţ în problemele sexuale decît indianul ? E destul să te uiţi pe fereastră la templele din Khajurāho ! Dar despre ce vorbeam ? A, da. În ziua de azi însă, dacă apare într-un film o fetişcană un pic mai despuiată, imediat ţi-l taxează drept film pornografic ! Dă-o dracului ! În schimb, ce formidabilă cerere pentru proiecţiile în cerc închis ! Dumneata nu ştii că numărul comenzilor particulare pentru aceste filme e aproape tot atît de mare ca pentru filmele destinate marelui public. Iar preţul lor e considerabil — o afacere rentabilă !

— Dar dumneavoastră, mai întîi de toate, sînteţi om de artă, replică Daiaram. Se cere să aveţi conştiinţă, bun-gust şi simţul măsurii. Să cunoaşteţi limita celor permise. Poţi înfăţişa o femeie cu desăvîrşire goală şi, în acelaşi timp, pură ca un cristal şi de o nobilă frumuseţe. Poţi prezenta pasiunea în aşa fel, încît să nu aibă nimic amoral. Uitaţi-vă numai la sculpturile din Khajurāho. Sau dumneavoastră, europenii, le vedeţi cu alţi ochi ?

Traysish îşi mai turnă *whisky*, iar artistului — ceai.

— În ce priveşte Khajurāho, ai dreptate. Trebuie să ai o imaginaţie sexuală aprinsă sau să fii un puşti de zece ani, ca să socoţi amorale acele sculpturi. Dar, dragul meu, tocmai asta-i problema. Toţi fotografii de modele frumoase ştiu că nudul ca atare nu are, cum să-ţi explic, nu are *sex-appeal*, cum îi spunem noi — nu deşteaptă porniri sexuale. Ca să-l obţii, trebuie să dezbraci femeia pe jumătate, cu iscusinţă, pentru că fără asta fotografia nu va avea căutare, deci nici succes. Tot aşa şi în film. Pe noi nu ne interesează de

loc nici nuditatea, nici frumuseţea, ci exclusiv *sex-appeal*-ul. Chiar dacă imaginea e urîtă ! Pentru toate există legi şi, crede-mă, noi le-am studiat.

— Vă cred bucuros, exclamă Daiaram strîngîndu-şi pumnii de indignare, le-aţi studiat, dar n-aţi înţeles că săvîrşiţi o crimă ? Sau o faceţi în mod conştient ?

— Exagerezi, dragul meu ! Ce legătură are asta cu crima ?

— Crima dumneavoastră şi a celor de teapa dumneavoastră constă în specularea lucrului celui mai minunat din viaţă — frumuseţea, care ne înnobilează şi ne înalţă pe noi oamenii, ne ornamentează viaţa, care e departe de a fi veselă. Iar dumneavoastră, în loc să-i obişnuiţi pe oameni s-o înţeleagă şi s-o preţuiască, îi învăţaţi cum s-o afunde în noroi, cum să întrezărească dincolo de ea numai senzaţiile animalice iscate între mascul şi femelă. O, zei sublimi ! Frumuseţea este dăruită omului spre a se înălţa şi a se depărta de animal, frumuseţea este un ţel către care omul să năzuiască în viaţă... Pe cîtă vreme dumneavoastră vă slujiţi de ea, după nişte legi pe care le-aţi studiat, dar nu înălţîndu-i, ci coborîndu-i şi demoralizîndu-i pe oameni. Sînteţi mai răi decît politicienii ! Aceia mint şi înşală folosindu-se de cuvinte, răstălmăcind toate noţiunile despre datorie, cinste, libertăţi şi drepturi în avantajul grupării lor, în aşa fel, încît un om obişnuit se zăpăceşte complet. O dată convins de deşertăciunea vorbelor, el încetează de a-i mai crede. Dumneavoastră însă subminaţi credinţa lor în frumos, iar asta constituie o imensă nenorocire pentru vremurile viitoare, pentru cei care vor porni în viaţă gata otrăviţi din tinereţe de aceste producţii pline de cinism !

Traysish îl asculta fumînd, cu ochii din ce în ce mai îngustaţi. Cînd artistul se opri ca să-şi tragă sufletul, americanul îi puse mîna pe genunchi şi-i spuse prieteneşte, pe un ton confidenţial :

— Minunată predică ! Dar să ştii că n-am priceput nimic. Constat însă că dumneata eşti un artist care s-a născut cu cultul frumosului, cu simţul şi cu vocaţia frumosului. Dar ce pretenţie poţi avea de la un om care nu posedă asemenea însuşiri, în afară de atracţia sănătoasă bărbătească, pe care o simte faţă de o femeie frumoasă ? El atît ştie — atît simte — şi nimic altceva.

— Acel om trebuie — şi e cu putinţă — să fie educat pentru a putea înţelege frumosul. Aţi spus chiar dumnea-

voastră : atracţie faţă de o femeie frumoasă. Deci orice om îşi dă seama dacă o femeie e frumoasă. Deci are calitatea de a înţelege frumosul, însă aceasta e insuficient dezvoltată.

— Asta aşa-i, fir-ar al dracului, orice culi o ştie, dar blestemat să fiu dacă pricep cum se face că o ştie. Probabil instinctul...

— Chiar aşa fiind, nu-i oare acelaşi lucru ? Dacă fiecare e înzestrat cu un astfel de instinct, atunci de ce să-l lăsăm să rămînă copleşit de tot ce-i mai murdar în viaţă ? De ce să încurajaţi dumneavoastră acest lucru ?

— Drace, eşti tare în argumente, mai-mai să mă convingi. Să zicem că ai dreptate, numai că pentru a-l educa, trebuie să-l sileşti pe om să înveţe, dar el e leneş din fire. Sexul însă îl înşfacă de gîtlej, îl face să roşească şi să tremure, să uite de tot şi de toate. Iată în ce constă forţa filmelor noastre şi tocmai ea constituie argumentul nostru hotărîtor. Ceea ce de altfel se poate dovedi şi prin faptul că sînt atît de căutate...

— Şi documentarul despre Khajurāho a avut o căutare colosală.

— Nu accept comparaţia. El a rulat pentru masele largi. Îngăduie ca oricare din filmele mele să ruleze fără a trece pe la cenzură şi mă angajez să las în umbră orice alt film, realizînd un venit de o sută de ori mai mare.

Daiaram schiţă un gest de dispreţ.

— Pînă acum eram şi eu indignat de îngustimea de vederi a cenzurii noastre de filme, dar după ce am stat de vorbă cu dumneavoastră, văd că altfel nu se poate. Nu poate fi lăsată nici o fisură prin care să nu vă strecuraţi imediat mîna murdară. Sexualitatea normală şi sănătoasă nu poate fi lăsată să se manifeste liber pentru că o veţi răstălmăci pe loc, întorcînd-o spre favorizarea instinctelor animalice. Şi asta — cît ai clipi ! Abia acum am înţeles că dumneavoastră împreună cu cei de aceeaşi teapă aţi determinat apariţia cenzurii şi aţi împiedicat formarea unei atitudini normale faţă de frumuseţea corpului omenesc şi a moralei sexuale.

— Ia ascultă ! se înfurie brusc *producerul*. Vorbeşti despre toate astea şi te pui într-o lumină favorabilă, numai pentru că în minunata dumitale ţară n-ai văzut niciodată un asemenea film. Acum am să-ţi arăt unul din filmele mele, *Barul de noapte*, şi dacă nu te va lăsa indiferent, dacă nu te va dezgusta, ci, dimpotrivă, te va distra, te rog s-o recunoşti ! Acest film mi-e drag, şi, oriunde m-aş duce, am o

copie cu mine. Adeseori filmul ăsta îmi prinde bine în convorbirile mele de afaceri. Nu, nu refuza, asta nu-i o atitudine sportivă. Dumneata eşti cel care m-ai provocat şi eu accept provocarea.

— Am văzut *Barul de noapte* acum cîţiva ani — o prostie ! se apără printr-un gest artistul, conştient că e prea violent, fără a fi însă capabil să se stăpînească.

Veni şi rîndul americanului să rîdă dispreţuitor :

— Ştiu la ce te gîndeşti. La dulcegăria aia indiană produsă de studioul *Varma* din Bombay. În sfîrşit, s-a hotărît şi Kamini, steaua dumneavoastră, să-şi arate picioarele, ce răsturnare din temelii a tradiţiei ! E drept că picioarele ei nu sînt urîte, dar cu asta, basta ! Sînt de acord — e o prostie !

Un servitor aduse un geamantan cu un aparat de proiecţie portativ, apoi altul, în care se aflau cutiile de film. Înalt şi morocănos, cu bărbuţă scurtă, individul acesta i-l aminti artistului pe însoţitorul Tillottamei.

Traysish se scuză că va proiecta filmul fără sunet din cauza unei defecţiuni a aparatului, pe care era prea tîrziu s-o repare. Îi va da explicaţii în timpul proiecţiei, dacă va fi nevoie.

Se auzi un zumzăit dulce, lumina se stinse, iar pe un mic ecran prinseră a licări valuri albastre şi nisipuri trandafirii.

Daiaram, care îşi aduna desenele, scăpă din mînă două foi. În timp ce le căuta sub masă, ca să le aşeze în mapă, genericul fusese de acum proiectat. Aplecîndu-se, simţi o slăbiciune, neobişnuită la el, dată fiind sănătatea de care se bucura. Urechile îi ţiuiau, cel mai mic zgomot se amplifica fantastic. Zumzetul dulce al aparatului îl asurzea ca uruitul puternic al unui automobil. Îşi simţea capul ciudat de uşor, iar gama de culori a peliculei îi provoca dureri de ochi, atît îi păreau de aprinse. Daiaram se aşeză cît mai drept în fotoliu, străduindu-se să-şi biruie slăbiciunea ; văzu venind spre el de pe ţărmul mării o femeie. Avea ceva familiar lui şi simţi o vagă bucurie cînd o văzu, singură, cu părul negru bogat fluturînd în vînt ca un stindard al feminităţii victorioase. Ah, dar asta e Tillottama ! Purta un ilic de catifea neagră cusut cu fir de argint care îi mula torsul, şi nişte şalvari azurii, de voal străveziu.

Daiaram şedea ca împietrit în fotoliu, încercînd aceeaşi slăbiciune şi închise ochii.

Abia cînd zgomotul aparatului încetă şi se aprinse lumina, artistul se întoarse spre *producer* şi schiţă un zîmbet forţat, voind să pară liniştit.

— Ei, ce spui ? întrebă acesta bobinînd pelicula.

— Fleacuri ! răspunse artistul pe un ton cît se poate de indiferent.

— Auzi, fleacuri ! urlă indignat americanul. Păi aici joacă Tillottama.

— Am băgat de seamă, continuă ironic Daiaram.

Producerul îşi desfăcu mîinile a neputinţă.

— Să vezi atunci una din scenele cele mai reuşite : după ce părăseşte mica tavernă din port, fata nimereşte într-unul din barurile cele mai luxoase ale oraşului. Acolo îl prinde în mrejele ei pe un milionar ! Uită-te, iar eu am să mă aşez lîngă dumneata ca să-ţi explic despre ce e vorba. Mi se pare că n-ai sesizat...

De data aceasta trucul cu ochii închişi nu-i reuşi, deoarece Traysish se apleca întruna spre el dîndu-i pe şoptite explicaţii. Daiaram îşi întorcea atît de des capul ca să-l asculte, încît la un moment dat producătorul tăcu. Artistul mai recurse la un vicleşug, îndreptîndu-şi ochii în direcţia opusă celei în care şedea *producerul*. Dar chiar în această atitudine fu silit să înregistreze o parte din secvenţele filmului.

Daiaram văzu nişte săli somptuoase, joase şi spaţioase, despărţite prin boschete de interior, care dădeau într-un parc cu un eleşteu mare. Eroul, un tînăr frumos de tip arab, îmbrăcat într-un costum negru de seară, străbătu grăbit sălile, însoţit de un grăsun care tot zîmbea şi i se înclina servil. În sala tapisată cu mătăsuri de un roşu-închis, se înşiraseră ca pentru paradă nişte fete fermecătoare, îmbrăcate în costume la fel, dar fiecare de altă culoare — dacă se puteau numi costume bucăţelele de ţesătură care le înfăşurau strîns, abia acoperindu-le pîntecul şi şoldurile, legate la spate cu trei funde mari. În fata care stătea deoparte, cu un costumaş roşu-auriu cu funde negre, Ramamurti o recunoscu imediat pe Tillottama.

— Uite-o cum iese în evidenţă chiar şi în mijlocul acestui rond de flori ! constată vesel *producerul* — iar *sex-appeal*-ul ei e foarte puternic, nu-i aşa ? „Sex-bombele“ noastre de la Hollywood sînt nişte spălăcite faţă de ea ! Bătrînul care a răscumpărat-o şi mi-a cedat-o mie a fost un bun pedagog. Îţi garantez că ea e singura dansatoare din tot Pakistanul

care cunoaşte, cred, toate poziţiile ritualului *Rati*, în număr de cinci sute, sau şi mai multe ? Desigur că e o prostie să faci dintr-o asemenea comoară o prostituată. Se spune că o prostituată de clasă, instruită şi cu aptitudini, aduce un venit tot atît de mare ca un mic hotel, sau un garaj cu o capacitate de două sute de camioane. Însă steaua filmelor noastre... o, mi-e şi teamă să-ţi dezvălui cifra veniturilor pe care le aduce — ca să nu-ţi stîrnesc invidia.

„Dacă nu tace imediat, îl lovesc", gîndi artistul căutînd prin întuneric un obiect destul de greu cu care l-ar putea izbi. Americanul tăcuse şi se pregătea să-şi aprindă o ţigară. Pe ecran, Tillottama şi eroul se retrăseseră într-un salonaş octogonal, cu divane late aşezate de-a lungul pereţilor împodobiţi cu oglinzi mari în rame de argint.

— De ce te-ai ridicat ? întrebă Traysish. Conectez îndată magnetofonul cu banda sonoră înregistrată la faţa locului.

— Eşti un nemernic !! Cel mai mare ticălos pe care mi-a fost dat să-l întîlnesc vreodată ! Daiaram nu se mai putea stăpîni. Ţinîndu-se de tăblia mesei ca să-şi biruie ameţeala, trase ca un turbat de cablul aparatului de proiecţie. Traysish făcu lumină, îşi aprinse ţigara şi răspunse cu sînge rece :

— Nu voi îngădui să fiu insultat ! Afară de aici, jigodie ! Nu vezi că eşti beat ? Afară cît mai eşti încă întreg ! Şi eu care socoteam că am în faţă un bărbat şi nu un avorton, un impotent !

Starea de inexplicabilă surescitare a artistului îl salvă pe Traysish de o mare neplăcere. *Producerul* nu ştia că Daiaram, uscăţiv la vedere, poseda o mare forţă fizică şi se antrena regulat pentru diferite probe sportive combinate. În clipa aceea însă, abia se ţinea pe picioare şi, pierzîndu-şi firea, începu să urle, regretînd pe loc nesăbuitele lui cuvinte :

— Acum ştiu tot despre dumneata, traficantule de carne vie, corupătorule, speculantule ! Sînt convins că guvernul ţării mele nu va mai tolera aici, în inima Indiei, haita voastră infamă. Voi avea eu grijă de asta ! Dacă azi nu mai există *thugi*-sugrumători, au apărut în schimb colonizatorii — sugrumătorii libertăţii, şi mai vin tîrîş şi alte spurcăciuni — tot sugrumători, dar ai frumosului. Te urăsc !

Daiaram se răsuci pe călcîie şi o porni spre uşă clătinîndu-se. Traysish dădu să se repeadă la el cu pumnii

strînşi, dar se răzgîndi, şi se trînti în fotoliu cu un rîs neobrăzat :

— Ieşi, jigodie de culoare ! N-ai putut rezista, ai fumat haşiş pe săturate ! Aşa sînteţi voi toţi, intelectuali cu suflete nobile...

Producerul mai lansă în urma lui cîteva injurii, pe care Daiaram nu le mai auzi ; ieşise valvîrtej pe uşă cu dorinţa de a ajunge cît mai departe de acest loc abject. Aşadar, asta era explicaţia surescitării sale — ticălosul l-a tratat cu ţigări narcotizante ! În ce scop ? Ca să-şi bată joc de el ? La început păruse sincer... O, zei, cît e de greu să urmezi drumul cel drept ! Nu, el nu putea da ochii cu Anarendra în halul ăsta ! Artistul porni cu chiu, cu vai, spre sat împleticindu-se. Drumul pînă la zidul de incintă al templelor i se păru că durează o veşnicie. Ajuns în dreptul unor tufişuri, se trînti la pămînt, strîngîndu-şi capul în palme. Avea senzaţia că e gata să-i sară în bucăţi din pricina monstruoasei amplificări a sunetelor şi a îmbulzelii de figuri groteşti, ciudate şi deformate, ba apărînd, ba dispărînd, luînd înfăţişarea Tillottamei, a lui Anarendra şi a lui Traysish sau a templelor din Khajurāho...

Între timp, Traysish convocă de urgenţă la sfat pe cele două ajutoare ale lui — *patanul* [23] Ahmed, nelipsitul însoţitor al Tillottamei şi *baltistanul* cu ochi galbeni şi căciulă de astrahan, pe o sprînceană.

— Eu am văzut-o pe *rani* [24] a dumneavoastră cu acest *murticar* încă acum patru zile, *bara-sahib !* declară *patanul.*

— Ei, drace ! Acum am priceput. Am făcut o prostie şi mi-a scăpat din gură ce nu trebuia, murmură în engleză *producerul,* făcînd paşi mari prin cameră — credeam că am în faţa mea un prostănac de indian obişnuit.

— Poţi să pleci, Ahmed, iar tu, Halib, rămîi, spuse americanul în *urdu.*

De îndată ce însoţitorul Tillottamei ieşi, Traysish îşi scoase portofelul şi-i înmînă lui Halib un teanc de bancnote de cîte zece *rupii.* Acesta îşi privea stăpînul, în aşteptare, cu un aer devotat.

— Să-i fac de petrecanie *murticarului, bahadur ?*

— Nu, nu ! În nici un caz, mă auzi ? Trebuie acţionat altfel, dar fără a se pierde nici un moment, înainte ca prostănacul ăsta ameţit să ajungă acasă.

— O să meargă pînă s-o lumina de ziuă, *bahadur.* Ţigările de Pamir nu-s pe măsura lui.

Producerul deschise dulapul şi-i întinse lui Halib un flacon plat cu *whisky*. Amîndoi se aplecară deasupra mesei vorbind în şoaptă, ca nişte complotişti, semănînd atît de mult în clipele acelea unul cu altul, de ai fi jurat că-s fraţi. Cu nasuri coroiate, cu cîte o mustăcioară îngustă deasupra buzelor subţiri şi cu nişte ochi la fel de cruzi...

— Uite cheia automobilului meu. Dar ţine minte — un omor va aduce după sine o anchetă, pe cîtă vreme de un beţivan bătut nu-i pasă nimănui...

Daiaram, care şedea sub un copac aşteptînd ca organismul lui să biruie otrava şi lumea să înceteze a se mai învîrti, observă vag, graţie sensibilităţii lui amplificate, o maşină cu farurile stinse care trecu pe drumul ce ducea spre sat şi care peste puţin se înapoie în tîrguşor. Apoi auzi iarăşi un zgomot de maşină şi glasuri înăbuşite... „Uite-l, aici e !“ se repercută dureros în timpanele lui suprasensibilizate. «Ce comic : ăştia doi, care se furişează şi se uită în jur, par nişte ştrengari care se joacă de-a tîlharii, ha-ha ! Daiaram rîdea în hohote nestăvilite, şi lacrimile i se prelingeau pe obraji. Arătă cu degetul spre oamenii care se apropiau de el — ce caraghioşi...»

Fu înşfăcat de guler, ridicat, zgîlţîit cu brutalitate şi tîrît spre maşină. Merseră multă vreme cu viteză mare.

Semnalele nenumăratelor maşini care veneau din direcţie opusă, ca şi şocurile repetatelor frînări, îi dădură a înţelege că se apropiau de un oraş mare. Cîteva cotituri bruşte, şi farurile se stinseră, iar maşina, după ce mai rulă puţin, se opri. Omul care şedea pe spinarea lui Daiaram sări jos şi ieşi din automobil, dezmorţindu-şi picioarele. Artistul încercă să se ridice. O izbitură puternică în tîmplă, apoi, ceva, ca o mare roşie, îneca întregul univers... Daiaram n-a mai simţit cum a fost bătut, bestial, lovit peste faţă şi călcat în picioare.

Apoi, pe cînd se afla încă în stare de inconştienţă, îi descleştară cu forţa maxilarele şi începură să-i toarne pe gît *whisky*. Artistul se trezi înecat de tuse, făcu un efort ca să-şi ţină capul întors, dar strînsoarea era solidă, şi cei doi îl forţară să înghită tot conţinutul sticlei. Gemînd, încercă să se ridice, dar nu izbuti. Între timp, maşina făcu o întoarcere şi pieri, înghiţită de întuneric.

Daiaram nu-şi reveni în simţiri decît în camera de gardă a spitalului din Allahabad. Avea rupte o coastă şi un braţ. Obrazul lui tumefiat şi plin de echimoze era în aşa hal desfigurat, încît, cînd i se aduse o oglindă, o puse imediat la o

parte, amarnic dezgustat. „Vagabondul“ beat nu fu interogat decît a treia zi de un poliţist care îl ascultă impacientat, fără bunăvoinţă, cerîndu-i apoi numele celor din bandă. Ce putea să-i răspundă oare Daiaram ?

După ce i se puse ghipsul, se simţi mai bine şi ceru în repetate rînduri să fie lăsat să iasă din spital, însă cum medicii refuzară, sculptorul începu să insiste să i se dea posibilitatea de a vorbi cu directorul secţiei. Zilele trecură una după alta, iar Daiaram, cumplit de neliniştit, îşi tot făcea socoteli asupra termenului posibil de rămînere a bandei de cineaşti pe domeniile Rewahului. Daiaram strigă, imploră şi urlă pînă ce fu scos pe un pat de pe sală, unde, în sfîrşit, directorul îi făcu hatîrul să-l viziteze, dar care, fără măcar să-l asculte ca lumea, îi declară că va rămîne aici exact două săptămîni, şi că după aceea va fi pus la dispoziţia poliţiei care va dispune de el cum va crede ea de cuviinţă. Ramamurti răcni ca un turbat că orice s-ar întîmpla, el va fugi noaptea din acest infern. Directorul dădu atunci cu glas ostenit un ordin şi, pe loc, nişte vlăjgani de sanitari îl mutară într-un pat cu tăblii laterale trainice, acoperit cu o reţea de oţel. Ramamurti înţelese că soarta e împotriva lui şi se resemnă.

Aici, pe coridor, era chiar mai uşor de zăcut decît în salonul înăbuşitor. Urmele loviturilor dispăruseră şi omul îşi recăpătase iarăşi obrazul frumos, bărbătesc, atrăgîndu-şi astfel simpatia celor din jur. Sanitarul însuşi consimţi să expedieze o telegramă pe propria lui socoteală. Daiaram îşi dădu însă imediat seama că telegrama pe care proiectase să i-o trimită lui Anarendra, pe adresa echipei de filmare, va nimeri mai degrabă în mîinile lui Traysish. De anunţat rudele — nici vorbă ! Acum, primăvara, era foarte posibil ca prietenii lui să fie plecaţi, şi nu-şi putea îngădui să piardă această şansă, unică pentru el. În ultimă instanţă se hotărî să telegrafieze la Universitatea din Agra, unde învăţătorul lui, profesorul, urma să-şi ţină cursurile facultative de primăvară despre arta de la Mathură. Vitarkananda sosi fără întîrziere, acoperind în numai cinci ore distanţa de la Agra la Allahabad, cu trenul Orient-Expres. Din momentul acela totul se schimbă, ca la atingerea unei baghete magice. Unul dintre elevii bogaţi ai profesorului îi împrumută automobilul şi, cu toată interdicţia medicilor, artistul, însoţit de un sergent al poliţiei federale, goni spre Rewah. Echipa de filmare însă plecase.

Daiaram trecu şi pe la Khajurāho ca să-şi ia lucrurile şi, mai ales, să afle ceva despre Tillottama. Gazdele lui din sat îşi închipuiseră că fusese nevoit să plece grabnic undeva şi-i păstraseră toate bagajele. Nu-i lipsea decît mapa cu desene, uitată pe masa *producerului*. Ce putea face altceva, decît să se înapoieze la Allahabad unde îl aştepta profesorul Vitarkananda, îngrijorat de soarta lui, aidoma unui părinte. Rănile lui Daiaram, încă nevindecate, începură să se inflameze, pentru că nu stătuse locului, şi profesorul, după ce-l internă într-un spital bun, plecă cu avionul la Agra ca să-şi continue cursul, iar după un timp îl luă pe sculptor cu el la o mănăstire budistă din Micul Tibet.

Ramamurti se ridică şi se aşeză în capul oaselor, clănţănind din dinţi de frig. Răsfrînte de zăpadă, zorile pătrunseseră şi în chilia lui. Afară, vîntul şuiera şi se tînguia trist. Artistul se înfăşură în halat, trăgîndu-l peste cap, ca să se mai încălzească. Urletele stridente ale *radongelor* şi uruitul tobelor mari de rugăciune vestiră deşteptarea celuilalt grup de călugări, care-i schimbau pe cei ce se rugaseră noaptea. O sută de glasuri profunde de başi intonară un amplu coral. Nici zi, nici noapte nu contenea cîntarea nenumăratelor rugăciuni, care semănau mai mult a litanii, deoarece sensul lor era necunoscut majorităţii călugărilor lama... Un bubuit cu ecou prelung pluti deasupra munţilor — fusese lovită toba cea mare, de zece picioare diametru.

Învăţătorul şi discipolul se izolară în turnul cel mai înalt al mănăstirii în dosul unui parapet de lespezi mari. După răsăritul soarelui vîntul se potolise, şi Daiaram avea impresia că întreaga întindere scînteietoare a zăpezilor veşnice ascultă vorbirea molcomă a profesorului.

— M-am gîndit mult la tine, Daiaram, începu Vitarkananda. Nu pot să te numesc *cela*, nu pentru că ai fi trecut de vîrsta adolescenţei, ci pentru că n-ai putea fi, chiar dacă ai vrea... La gestul de protest al tînărului, profesorul răspunse printr-un zîmbet. Tu poţi fi elevul meu în înţelesul occidental al cuvîntului, dar nu mai mult. Eşti un om curat, în concepţia căruia munca în folosul semenilor constituie un ţel, un om care cunoaşte măsura năzuinţelor sale. Din măsură şi ţel se naşte sensul şi ordinea în viaţă...

În turn apăru un copil-slujitor, cu veşminte călduroase, dar murdare şi rupte. Băiatul făcu în faţa lui Vitarkananda o plecăciune.

— Să aduci aici mangalul, un urcior şi o strachină pentru orez, îl rugă *guru* şi tăcu, în aşteptare.

— Învăţătorule, în momentul de faţă lipsesc din viaţa mea şi ţelul, şi ordinea. Nu sînt acelaşi dinainte : nu sînt decît un biet ciob pe care tu l-ai ridicat de jos, acolo, pe malul Jamnei. Ţi-am mai vorbit despre o tînără fată care e întruchiparea *Părămrutiei,* aşa cum am purtat-o în mine, aşa cum am conceput-o în neostenitele mele căutări. Şi, ca tot ce este viu, e de o mie de ori mai minunată. Este oare de mirare că am iubit-o din prima clipă ? Apoi a început să se depene ghemul impur al pînzei de păianjen care o înfăşurase pe *Părămrati* a mea, iar eu... o, nu, nenorocirea stupidă care mi s-a întîmplat n-a schimbat nimic. Mai e şi altceva, dorul meu de Tillottama, pe care am pierdut-o, se împleteşte, pe fiecare zi ce trece, cu simţămîntul nu mai puţin chinuitor al geloziei. Niciodată n-am crezut că am să încerc o asemenea stare sufletească şi că ea ar putea avea vreodată o cît de mică însemnătate... mai mult, eu înţeleg că frumuseţea desăvîrşită a unei femei nu poate fi decît rezultatul unei iubiri fizice puternice şi trainice. Dar nu pot face nimic cu mine. Cînd îmi amintesc de ea, gîndul că cineva, care a posedat-o ani şi ani, continuă s-o posede, îmi devine insuportabil. Iartă-mă, *guru !* Din străfundurile sufletului meu se ridică o surdă mîhnire, împotriva căreia sînt neputincios ; glasul lui avusese o tresărire dureroasă. Poate că m-aş fi vindecat mai repede şi aş fi găsit în mine destule forţe pentru a porni în căutarea ei, chiar şi în Pakistan, dacă nu s-ar fi trezit în mine acel sentiment josnic, de nebiruit. Cum aş mai putea veni la ea, cum s-o pot lua cu mine dîndu-i tot ce e frumos şi luminos, precum o merită ? O, blestematul acela de Traysish — parcă a ştiut cu ce anume să mă otrăvească ! În comparaţie cu asta, haşişul e fleac !

Ramamurti tăcu tulburat, cu răsuflarea grea. Tăcea şi învăţătorul. Deodată, Daiaram se lăsă la picioarele lui Vitarkananda şi îşi ridică privirea naivă şi rugătoare spre faţa plină de bunătate a acestuia :

— Învăţătorule, eu ştiu că tu poţi multe, despre care nu-mi vorbeşti niciodată. Am văzut cu ochii mei cum, fără o vorbă, l-ai silit pe omul acela pe jumătate nebun de la Srinagar să uite de pierderea mamei lui, pe care o adora. Am văzut cum la porunca ochilor tăi un hoţ s-a căit chiar acolo, pe drum, şi s-a tîrît pe brînci mărturisindu-şi în gura mare nelegiuirile făptuite. Aici mi s-a povestit că....

— Dar tu ce anume vrei ? îl întrerupse Vitarkananda.

— *Şastri,* sileşte-mă s-o uit, să uit tot, să redevin acelaşi sculptor simplu şi vesel, cum eram cînd am venit cîndva la tine. Sînt gata să rămîn pentru totdeauna aici, la poalele împărăţiei luminii, departe de lume şi de viaţă !

Artistul citi un răspuns neînduplecat în ochii buni şi trişti ai învăţătorului său.

— Nu vrei ? strigă el.

— Aş face-o poate pentru un plugar de rînd din satul de jos... ba nu, nici pentru el — nu !

— Învăţătorule ! De ce ?

— Ai uitat, oare, că tu eşti cel care îţi clădeşti *Karma* înălţîndu-te încet şi dîrz pe treptele fără de sfîrşit ale desăvîrşirii ? Numai şi numai sufletul poartă toată răspunderea pe acest drum de care nu e absolvit nici măcar un singur atom din univers... O, drum măreţ al desăvîrşirii ! Ştii tu, oare, ce drum lung şi chinuitor a străbătut materia ca, după incalculabilele generaţii de monştri hidoşi, care înfulecau nămol şi mortăciuni, de rumegătoare tîmpe şi fiare veşnic flămînde, să ajungă să-şi îmbogăţească spiritul, să dobîndească atîtea cunoştinţe şi atîta putere asupra forţelor oarbe ale naturii — *Şakti ?* În acest torent, şi eu, şi tu, ca tot ce există, sîntem aidoma unor picături în apele Gangelui.

Vitarkananda îşi ridică braţele spre munţi şi făcu un gest de amplă îmbrăţişare, prin care voia parcă să-i strîngă într-un singur tot.

— În univers mai există extrem de multă materie inertă, moartă. Şi, aşa cum pretutindeni, pe pămînt sau pe îndepărtatele planete, curg infime izvoare şi pîraie, se deapănă şi *Karma* fiecăruia. Toate aceste mărunte picături de gîndire, de voinţă şi de năzuinţă spre desăvîrşire nu sînt altceva decît pîrîiaşe ale spiritului care se îndreaptă, toate, către necuprinsul ocean al spiritului universal. Nivelul lui creşte într-una, şi o dată cu el creşte şi adîncimea, iar crestele înspumate ale talazurilor acestui ocean vor ajunge pînă la cei mai îndepărtaţi aştri ! Pe ochii sufletului tău, Daiaram, mai stăruie trainic legătura *Maya,* dar tu vezi doar că prin puterea ei *Karma* ţi-a îngăduit să duci o viaţă curată şi cinstită, cu toate mrejele *Maya.* Oare se poate scoate ceva din sufletul tău cu sila ? Oare ceea ce rămîne vei fi tot tu, iar schimbarea va aduce purificarea ta ? Atunci, de ce vrei asta, fiule ?

Vitarkananda mîngîie capul plecat al tînărului sculptor, şi adevărul sfîşietor al vorbelor sale parcă-şi mai pierdu din gravitate.

Se apropie copilul-slujitor.

Vitarkananda luă din mîna acestuia un urcior înalt de aramă, şi aşeză pe el strachina plată, în care puse jăraticul din mangal.

— Edificiul sufletului omenesc este de mult cunoscut înţelepţilor Indiei şi este exprimat prin formula *Om mani padme hum* — un mărgăritar într-o floare de lotus: iată lotusul — cupa cu focul nepreţuit al sufletului. Cu vîrful degetelor *guru* presără pe cărbuni cîteva grăunţe, de el ştiute. Din cupă se înălţă o jerbă de fum înmiresmat, care se destrămă în văzduh. În felul acesta, reluă învăţătorul, se nasc, se aprind şi se înalţă, dispărînd apoi, intenţiile măreţe, năzuinţele nobile, stîrnite de focul sufletului. Iar jos, sub lotus, urciorul de aramă are o bază adîncă şi întunecată pe care o vezi cum se lăţeşte şi cît de puternic e ancorată în pămînt. Tot aşa este şi sufletul — al tău şi al oricui. Vezi cît de puţin adîncă e cupa lotusului şi cît de adînc e urciorul ? De la baza asta veche cît lumea pornesc toate gîndurile tulburi, instinctele şi reacţiile inconştiente care s-au format în decursul milioanelor de ani în care spiritul animalic se desăvîrşea orbeşte. Cu cît focul din cupă e mai viu, cu atît mai repede purifică şi topeşte aceste ancestrale adîncuri. Dar toate cîte sînt pe lume au două aspecte — un foc puternic sălăşluieşte într-un trup puternic, în care sînt puternicele şi străvechile chemări ale spiritului. Şi, în cazul cînd *Karma* n-a adîncit atît cît trebuie cupa lotusului — Vitarkananda îşi aşeză mîinile cu muchia pe marginea străchinii — atunci din fundul urciorului se poate ridica ceva atît de neaşteptat şi de violent, încît focul să nu-l poată mistui, ba poate chiar să se stingă. Tu, Daiaram, eşti puternic, şi în cupa ta de lotus arde un foc fierbinte, însă prea trainic legat de ancestralele temelii ale vieţii. Eşti strîns înfăşurat de veşmîntul *Maya* şi de aceea îi simţi cu atîta ascuţime toate cutele şi toate culorile. Zmeul *Kundalini* — concentrarea unei senzualităţi puternice — la început a fost sub controlul căutărilor tale, însă *Karma* s-a dovedit a nu fi desăvîrşită. Răsplata a venit pe calea aleasă de tine — făurirea frumuseţii trupeşti, întruchiparea întregii forţe a *Mayei* în chipul unei femei. În aceasta s-a concretizat victoria ta asupra lui *Kundalini,* deosebirea între admiraţie şi dorinţa

ca atare, pe care o poate stîrni femeia. Dar tot aici îţi afli şi slăbiciunea! Creaţia a devenit iubire, iar iubirea — patimă. Zmeul *Kundalini* s-a desfăşurat în toată puterea lui, şi atunci patima, în loc să-ţi dăruiască fericirea dragostei, te-a otrăvit cu o groaznică gelozie.

Vitarkananda îşi curmă vorba. Cu răsuflarea tăiată, Daiaram se străduia să reţină fiecare cuvînt al lui. I se părea că bătrînul dascăl îi zugrăveşte în cîteva simple trăsături de penel imaginea sufletului, cu o pătrundere aproape de neconceput.

— Mi-ai vorbit despre chipul *Pārāmraticei* tale, urmă profesorul, şi am înţeles limpede că eşti pe de-a-ntregul stăpînit de *Maya*. Frumuseţea şi gelozia — amîndouă fac parte din străvechiul spirit de aici — *guru* ciocăni cu degetul în urciorul care scoase un sunet surd, metalic — însă frumuseţea favorizează ascensiunea, iar gelozia te trage în jos.

Fiecare trăsătură şi fiecare linie a idealului tău se adevereşte a fi fost conturată dinainte, cu menirea ei strictă, întrevăzută fără greş de străvechiul instinct — *iaunvritti*. În vremurile trecute puterea lui *Rati* şi *Kama*, respectiv *Astarte*[25] şi *Eros*[26] la europeni, era cu mult mai mare. Există o lege, astăzi uitată: cu cît e mai aprigă patima părinţilor, cu atît copiii se nasc mai frumoşi şi mai sănătoşi. Din cei doi care se unesc, cel a cărui patimă este mai puternică va determina sexul copilului.

De aceea străvechiul ideal de femeie cuprinde şi puterea dragostei fizice îmbinată cu o maternitate ideală, cu o rezistenţă, o mobilitate şi o forţă ideale. Trei meniri deosebite s-au contopit, s-au proporţionat şi s-au echilibrat armonios în chipul minunatei prietene a bărbatului — meniri care constituie temeiul preţuirii, visul şi idealul. Iată de ce veneticii din Occident sînt surprinşi şi adeseori indignaţi de idealurile voioasei şi sănătoasei noastre senzualităţi, exprimate în frescele templelor străvechi ale Indiei.

Vitarkananda se ridică şi se apleca peste parapetul turnului ca să contemple valea în adîncul căreia se zărea şerpuind rîul Nubra. Daiaram rămase nemişcat.

— Cu cît dragostea ta va fi mai mare, cu atît zmeul *Kundalini* se va încolăci mai vîrtos în jurul sufletului tău, sporindu-ţi gelozia: cu asta nu poţi lupta decît tu. Să retopeşti prin îndelungate sforţări tot ce e vechi în sufletul tău, ajungînd la disciplina de fier *raja-yoga*, asta poate... *Guru* rămase o clipă pe gînduri. Nu, pentru tine ca artist, să

renunţi la *Maya,* ar însemna să renunţi la viaţa ta însăşi, şi asta ar fi o crimă. Rămîne numai să ridici ancestralele chemări pînă la acel eroism al slujirii, pînă la extazul creaţiei.

Vitarkananda tăcu. Părea că, uitînd de toate, se cufundase în contemplarea piscurilor îndepărtate ale crestei Ladakh.

Daiaram îl privea, dîndu-şi abia acum seama de uriaşa putere de gîndire a acestui om. E oare cu putinţă, ca el, *guru,* să nu fie în stare să-l scoată pe cărarea înţelepciunii, e oare cu putinţă să-l lase să se zvîrcolească în captivitatea insuportabilă a patimilor ce zac în „urciorul de aramă" ? Artistul îşi aminti de povestirile auzite şi citite în copilărie, cum aici, în lumea pură şi rece a munţilor Tibetului, în refugiul mănăstirilor, cocoţate pe culmi de stînci ameninţătoare, tinzînd către cer şi către comuniunea cu eternitatea, aici în sufletele oamenilor se petrec uluitoare schimbări. O aprigă dorinţă de linişte şi pace cuprinse întreaga lui făptură chinuită şi slăbită. De şi-ar afla liniştea şi înţelepciunea, de s-ar descotorosi odată de chinuitorul delir al dorinţelor lui neîmplinite, de-ar pune odată capăt aleanului, de s-ar sfîrşi odată cu regretul după cele pierdute ! Va îndura toate încercările pentru a ajunge la acea bunătate, la acea linişte sufletească a învăţătorului său... Să semene măcar pe departe cu el !

— Învăţătorule, i se adresă Daiaram, am auzit despre o anumită probă practicată aici — încercarea întunericului, care transformă repede şi sigur sufletul omului, îl aduce pe calea cea bună, dîndu-i o dîrzenie şi o bărbăţie supraomenească. Ajută-mă să trec prin această încercare ca să lepăd, ca pe nişte zdrenţe inutile, tot ce m-a copleşit, părîndu-mi-se cîndva minunat. Se spune că aici există subterane tăiate în stîncă în care îşi petrec anii cei mai zeloşi asceţi ai credinţei budiste. Nu sînt nici budist, nici credincios fanatic, după cum ştii, dar trecînd prin această încercare aş putea şi eu poate să-mi recapăt liniştea...

Vitarkananda se întoarse spre artist cu o bruscheţe care nu-i era proprie :

— Numai un ignorant poate spune una ca asta, unul care habar n-are ce înseamnă antrenamentul spiritual ! I se potriveşte, oare, unui om din zilele noastre, instruit, înzestrat cu o inteligenţă şi cu o imaginaţie rafinată, cu nervii slăbiţi şi necălit, să treacă prin încercarea care era destinată în

trecut unor fii ai munţilor, perfect sănătoşi şi cam obtuzi? E vorba de o presiune grozavă asupra psihicului, care provoacă dezagregarea unei minţi sănătoase... Vedenii, groază, şi pînă la urmă o stare de beatitudine, care dă aparenţa unei concentrări superioare, după ce toate legăturile normale ale sufletului au fost distruse — iată ce este proba întunericului. Vitarkananda tăcu, rămînînd puţin încruntat, şi dojenindu-se parcă pentru acest discurs al său excesiv de emoţional.

Daiaram îşi plecă fruntea.

De cînd lumea, începînd cu perioada focurilor aprinse de locuitorii din peşteri, şi sfîrşind cu cea a flăcării duzelor unei nave-rachete, în fiecare om e tăinuită credinţa în miracol, în puterea unui leac sau a unui loc cu puteri miraculoase. Credinţa în ceva din afară care va veni şi va şterge oboseala, deznădejdea şi dezamăgirea din suflet sau boala din trup.

Vitarkananda îl urmărea atent pe artist, citindu-i gîndurile, apoi îşi ridică mîna mare şi lată şi-şi netezi barba unduioasă.

— De, poate că ai mai multă dreptate decît mine! Dreptate în sensul că încercarea îţi va indica drumul pe care tu nu-l vezi, deşi eu mă străduiesc să ţi-l arăt. Ochii sufletului tău sînt însă închişi şi credinţa copilărească într-un miracol, într-o salvare imediată te împiedică să-i deschizi. Dar fie şi aşa! Totuşi trebuie să te previn — ia priveşte în sus, spre Hatha-Bhoti. El nu are acea minunată cunună de zăpezi ca ceilalţi vecini ai lui. Povîrnişurile sale stîncoase sînt prea repezi. Rîpa aceea acoperită de gheaţă, lipsită de orice vietate, care nu scînteiază răsfrîngînd lumina, ci-şi arată doar faţa posomorîtă din pricina stîncii ei cenuşii şi brăzdate, e neînchipuit de greu s-o urci — iată ce te aşteaptă. Te hotărăşti?

Daiaram simţi că tonul învăţătorului era de o gravitate care aducea a ameninţare, şi inima începu să-i bată mai tare. Îşi umezi buzele uscate şi îşi coborî cu încăpăţînare fruntea. *Guru* îşi trecu poala mantiei peste umăr şi începu să coboare din turn, fără a mai rosti un cuvînt.

Călugărul-curier, trimis la o mare mănăstire vecină, se înapoie în aceeaşi zi, iar în dimineaţa următoare, *guru*, Daiaram şi trei însoţitori o porniră la drum. Merseră două zile, coborînd pe poteci suspendate deasupra unor prăpastii şi ape urlătoare, pînă ajunseră la rîul Shyok, un afluent mare

al Indului. Primăvara tibetană, în general schimbătoare, suferise şi acum, în mai, o simţitoare răcire. Către asfinţit, ploaia măruntă, care cernuse de pe la amiezi, se preschimbă întîi în lapoviţă, apoi într-o ninsoare aspră, care îţi înțepa obrajii. Daiaram îngheţase în chip atît de cumplit, încît nici nu şi-a dat seama cînd şi cum au ajuns în sătucul unde se mai încălziră puţin, bînd ceai cu unt şi lapte gras de iac. Pînă la destinaţie — o mănăstire a sectei *Sa-skya-pa* — nu mai erau decît cîteva ceasuri de mers, dar *guru* se trezi de cum se lumină de ziuă. După gerul din timpul nopţii, o ceaţă deasă năpădise defileul. La cotituri, prin pîcla albicioasă, jos, iar sus trandafirie, se ridicau fără veste în faţa lor ziduri înalte, cenuşii, aproape negre. Artistului i se părea că fusese adus într-o ţară de basm ascunsă sub un gigantic acoperămînt.

Daiaram nu se putea despovăra de sentimentul că e smuls din lume şi din viaţă şi îndepărtat pentru totdeauna, şi că în afară de acest frig cumplit, de ceaţă şi de urletul torentului turbat, pentru el nu va mai exista nimic...

Voind parcă să-i confirme acest simţămînt, rîul îşi întețise goana şi clocotul asurzitor. Apa lui albă, înspumată şi învolburată se lovea cu o uriaşă forţă de bolovanii enormi, îngrămădiţi în albie, proiectînd la o înălţime de cîţiva metri stîlpi de argint care în cădere se răsfirau în albe penaje de stropi. O pojghiţă subţire de gheaţă învelea pietrele netede ale potecii, şi, la cea mai mică imprudenţă, călătorul risca să se prăbuşească în prăpastie. În pofida frigului, pe Ramamurti îl treceau şapte rînduri de sudori, străduindu-se din răsputeri să ţină pasul cu tovarăşii săi de drum, să nu rămînă în urma acelor munteni sprinteni şi nici a prietenului său, profesorul.

Cînd ieşiră la un loc mai larg al defileului, Vitarkananda hotărî să se facă un popas. Pe terenul acela nu mai erau bolovani, iar rîul nu mai urla şi nu se mai învîrtejea, ci îşi purta povara apelor repezi într-o neîntreruptă legănare. Soarele se ridicase acum deasupra munţilor, şi o cascadă luminoasă de un galben-palid cobora din tării, silind zidul de ceaţă să se retragă. Razele soarelui prinseră a se juca în nenumăratele băşicuţe ale spumei, care aluneca la suprafaţa apei. Vitarkananda arătă spre ele, îngîndurat, făcîndu-l atent pe Daiaram:

— De cîte ori, stînd pe malul rîurilor de munte, nu mi-a fost dat să cuget asupra asemănării acestor torente cu viaţa

oamenilor. Priveşte — băşicuţele astea sînt ca şi vieţile noastre: una e mai mare, pe alta cade mai mult soare şi va părea mai strălucitoare, scînteind cu toate culorile curcubeului. Asta, de pildă, vezi, a izbutit să plutească pînă la mijlocul fîşiei luminate, în vreme ce alte mii de băşicuţe au plesnit şi au dispărut pentru totdeauna... Acelaşi lucru se întîmplă şi cu noi — unii izbutesc să se menţină la suprafaţă mai multă vreme, să strălucească mai tare, şi, fiecare, în scurtul său drum, e unic. De cum se schimbă curentul, unghiul razelor sau reflexele stîncilor, totul capătă altă înfăţişare. Nişte băşicuţe de spumă, care trăiesc doar cîteva clipe, gonind pe apă de la un perete de ceaţă pînă la celălalt, sîntem şi noi, în viaţa noastră individuală. Ţi se umple inima de tristeţe cînd urmăreşti aceste băşicuţe dinainte condamnate. Uiţi că ele sînt o părticică dintr-un torent puternic care răzbeşte prin munte şi aleargă pe distanţe de mii de mile spre întinderile de necuprins ale oceanului. Pierind, băşicuţele nu dispar, ci se alătură torentului comun. Să înveţi a te simţi întotdeauna ca o părticică a unui torent, deşi ca individ eşti unic — iată condiţia obligatorie a înţelepciunii! Şi încă ceva — cu cît apa se luptă mai aprig răzbind prin piedici, cu atît mai iute îi e fuga, cu atît se nasc mai multe băşicuţe şi cu atît le e mai scurtă existenţa. Jos, însă, pe suprafaţa mai liniştită a apei, băşicuţele sînt mai rare şi trăiesc mai mult.

— În schimb, apa curgînd mai încet, ele parcurg toate aceeaşi distanţă, observă Daiaram care-l asculta cu atenţie pe profesor.

— Tu ai prefera, desigur, să fii o băşicuţă dintr-un torent năvalnic, nu? surîse *guru*. Aşa şi trebuie — eşti tînăr. Dar e timpul s-o pornim la drum!

Prin zgomotul rîului se auzeau din cînd în cînd chemările stridente ale *radongelor* şi ale uriaşelor scoici de mare. Un vînt îngheţat irupse dinspre vale, străpungîndu-l pe Daiaram ca un cuţit. Deodată, artistul se opri încremenit de uimire: pe o limbă triunghiulară de piatră, acoperită de zăpadă proaspătă, care înainta în rîu, stăteau în picioare patru oameni cu desăvîrşire goi. Stropiţi de apă şi biciuiţi de zăpadă, cei patru stăteau aşa, absolut imobili. Să nu fi fost aburul răsuflării lor, risipit de vînt, ai fi putut crede că sînt statui de piatră galbenă... dar nu, iată că unul din ei s-a aplecat, a udat o bucată de pînză albă cu care şi-a acoperit spinarea expusă vîntului îngheţat. Necrezîndu-şi ochi-

lor, artistul rămase pe loc, pînă cînd, luîndu-l de mînă, Vitarkananda îl trase după el pe poteca ce o lua spre stînga.

— N-ai auzit niciodată de *respi*? îl întrebă el mirat, ca ca şi cum ar fi fost vorba de un fenomen cunoscut de toată lumea. La răspunsul negativ al lui Daiaram, Vitarkananda îi povesti despre obiceiul practicat din timpuri străvechi în Tibet, de a se alege oamenii cei mai căliţi şi stoici pentru a face din ei sfinţi insensibili la frig. Atunci îşi aduse şi Daiaram aminte că văzuse cîndva nişte fotografii de lama, înfăţişînd oameni care stăteau goi în mijlocul zăpezilor muntelui sacru Kailas.

Potrivit învăţăturii misticilor tibetani, la astfel de oameni lua naştere din propria lor sămînţă o energie numită *tumo*, care se răspîndea prin nenumăratele canale ale corpului, încălzindu-l. Actualmente, acest sistem de minuscule canale a fost din nou descoperit de nişte biologi coreeni şi a căpătat denumirea de *Kenrak*.

Neofiţii, aleşi cu multă grijă, se pregătesc pentru această încercare încet şi metodic, făcînd diferite exerciţii speciale şi o gimnastică de respiraţie, pe ger, la început cu o îmbrăcăminte uşoară de bumbac, apoi complet dezbrăcaţi. Pentru a primi titlul de *respa* trebuia să treci anumite probe. Pe o noapte geroasă şi vîntoasă, cu lună, candidaţii se aşezau jos pe pămînt, lîngă un lac sau lîngă un rîu, înfăşurîndu-şi în jurul corpului nişte cearşafuri mici ude, pe care trebuia să le usuce cu căldura corpului lor. Înainte vreme erau obligaţi să usuce cel puţin trei cearşafuri. *Respii* pot sta în ger, de la douăsprezece pînă la douăzeci şi patru de ore. Uneori le este atît de cald, încît le apar pe corp broboane de năduşeală! Un *respa* refuză îmbrăcămintea călduroasă ca şi căldura focului, iar unii dintre ei, cei mai fanatici, îşi petrec iernile în peşteri în mijlocul munţilor înzăpeziţi, purtînd numai o uşoară îmbrăcăminte de bumbac.

— Cum de se poate? întrebă uluit Daiaram, înfiorîndu-se numai la gîndul celor patru statui de pe malul îngheţat al rîului.

— Oamenii nu prea-şi cunosc posibilităţile şi au prea puţină încredere în forţele lor, zîmbi *guru*... Dacă te gîndeşti bine, rezistenţa la frig a *respilor*, care pare a fi de domeniul miracolului, n-are nimic inexplicabil. Nu se cuvine să uiţi faptul că aceştia sînt tibetani care s-au născut şi au crescut pe podişuri veşnic reci, vieţuind în pielea goală în nişte iurte ca de gheaţă, unde nu puteau umbla de-

cît tîrîndu-se pe brînci, încălzindu-se la o vatră în care focul abia pîlpîia. Nu uita că aerul de munte, fiind destul de lipsit de umezeală, face ca gerul să fie mai uşor de suportat. Adu-ţi aminte de practica *hatha-yoga* care spune: dacă nu mai poţi de căldură, evocă în închipuirea ta rîuri de munte şi zăpezi din Himalaia, care să-ţi sugereze răcoarea. *Respii* procedează invers — ei recurg la aceeaşi autohipnoză, dar îşi sugerează senzaţia ce ţi-o dă focul sau evocă arşiţa unei văi între stînci încinse de soare. Pînă şi savanţii din Occident au început să ajungă la rezultate asemănătoare. Am citit despre experienţele medicului englez Headfield. Iar un medic francez, dintr-un lagăr al morţii fascist, condamnat să fie ţinut douăzeci şi patru de ore afară în ger şi udat cu apă, a scăpat de la moarte, punînd în practică acelaşi fenomen de sugestie. Arzînd de dorinţa de a trăi şi de a se răzbuna pe ticăloşi, medicul şi-a sugestionat că se află pe Riviera şi că stă culcat pe o plajă. Spre propria lui surprindere, nu peste mult timp a simţit că i se face cald, şi astfel a trecut prin această tortură fără a suferi vreo leziune... Dar iată că am şi ajuns!

Pe o terasă largă a muntelui, adăpostite de peretele vertical al coamei muntoase, se înşirau clădirile mănăstirii scăldate în soare. Un zid înalt o împrejmuia spre sud, lăsînd fără apărare, suspendat deasupra văii, un deal care culmina cu clădirea principală a mănăstirii şi a trezoreriei. Atît zidurile, cît şi clădirile mănăstirii erau colorate cu dungi verticale, roşii şi albe, care contrastau puternic între ele, indicînd că mănăstirea aparţine sectei *Sa-skya-pa* — lama cu glugi roşii din Micul Tibet.

— Priveşte: aici sălăşluieşte arta străveche. Vitarkananda arătă spre zidurile masive şi spre clădirile cubice care dădeau o inexplicabilă impresie de aerian, tocmai ceea ce lipseşte arhitecturii zilelor noastre cu volumele ei în formă de cutii. Observă că aici zidurile converg pe nesimţite în partea de sus, iar suprafeţele, precise din punct de vedere geometric, sînt uşor concave, dar realizate cu atîta sobrietate, în pofida materialului lor brut, încît se obţine o formă plină de nobleţe.

Daiaram cunoştea acum aranjamentul obişnuit al *dzonelor* tibetane. Dincolo de ziduri, pe treapta de jos a mănăstirii, se aflau acareturile — atelierele — de ţesătorie, artizanat şi tîmplărie, infirmeria şi farmacia. În spate, pe o terasă plată a muntelui — şcoala, biblioteca şi capelele pentru slujbele de pomenire. În incinta acestei mănăstiri se înălţa o stîncă

cu vîrful retezat care constituia temelia a trei temple. Călătorii noştri se îndreptară către templul din centru, cel mai înalt.

În interiorul mănăstirii urlau nişte trîmbiţi, scoicile scoteau strigăte stridente, iar tobele bubuiau surd şi înfundat — se desfăşura o slujbă solemnă. Călugării, aplecaţi asupra unor teancuri de micuţe foi volante, împestriţate cu litere tibetane, rosteau pe un ton tărăgănat rugăciuni, cu glasuri voit joase, iar cei mai sîrguincioşi răcneau atît de tare, încît răguşeau înainte de a se auzi clopotul, prin care stareţul-lama vestea o pauză. Panouri mari de pînză, pe care erau pictate scene religioase — *burhana* — atîrnau de grinzile afumate ale tavanului, fiind legănate de rafalele unui curent rece care nu părea a stingheri pe nimeni.

În curtea pătrată dintre primul şi al doilea templu se adunase o imensă mulţime de călugări — pesemne întreaga populaţie a mănăstirii. Oameni tineri, băieţandri şi moşnegi, se amestecaseră laolaltă, înghesuindu-se şi înghiontindu-se. Categoria superioară de călugări se deosebea de celelalte prin nişte glugi curioase şi înalte cu cîte o creastă miţoasă în vîrf.

Toţi îi priveau cu o nestingherită curiozitate pe cei patru noi veniţi, care urcau încet galeria acoperită spre etajul superior al templului. Erau aşteptaţi de cei mai de vază lama — de stareţul mănăstirii, de astrologi, de vraci şi de înalţi iniţiaţi. Daiaram se uita pe furiş în jos la mulţimea aceea deasă care mirosea a unt rînced şi a trupuri nespălate : „Cîtă risipă de forţă umană ! cugetă el. Să închizi aici, în linişte şi inactivitate, atîţia bărbaţi zdraveni ! Şi asta, într-o ţară în care e atîta nevoie de mîini pricepute de agricultori şi crescători de vite, unde populaţia-i rară şi iernile aspre... Poate că, închizînd atîţia bărbaţi în mănăstiri, condamnîndu-i să rămînă celibatari, strămoşii organizatori ai societăţii au aşezat din instinct o stavilă în drumul înmulţirii, într-o ţară a cărei sărăcie nu putea asigura hrana decît unei populaţii restrînse ? Dar chiar aşa fiind, era cu atît mai stupid să hrăneşti toată grămada asta de slujitori inactivi. Ce păcat că e cu desăvîrşire neajutorat în problemele de economie... Cîte lucruri interesante şi importante ar fi putut şti, spre a reflecta asupra problemelor vieţii..."

Ramamurti se trezi deodată la realitate, uimit de nepotrivirea dintre gîndurile lui şi cele ce-l aşteptau aici...

Stareţul ieşi prietenos în întîmpinarea lui Vitarkananda — cea mai mare cinste ce se poate acorda unui muritor de rînd. Lui Daiaram îi adresă un surîs aprobator. Faţa tipic indiană a artistului, cu ochii arzători de aşteptare şi de neliniştte, cu sprîncene îmbinate şi cu o gură perfect conturată, îi plăcu bătrînului lama. Stareţul se întoarse spre cei mai bătrîni ai mănăstirii şi vorbi în tibetană, ştiind că artistul nu înţelege această limbă :

— Preacinstitul nostru oaspete, *pandit* şi *svami* Vitarkananda, ne roagă să-l supunem pe elevul său, artistul Ramamurti, la încercarea singurătăţii. Artistul ne-a adresat aceeaşi rugăminte, printr-o scrisoare pe care am primit-o acum patru zile. Noi n-am găsit de cuviinţă să-i refuzăm.

După ce tăcu, cei prezenţi dădură din cap, în semn de încuviinţare şi înţelegere : aşa să fie !

— Conduceţi-l pe onoratul nostru oaspete şi pe elevul lui în chilie şi împărtăşiţi-i acestuia taina ritualului. Între timp noi vom pregăti totul jos...

Cînd Daiaram, fără alte veşminte decît o mantie largă care-l acoperea din cap pînă în picioare, apăru pe galerie, călugării, aşezaţi în rînduri, într-o desăvîrşită ordine, îl întîmpinară cîntînd monoton şi trist.

Loviturile de timpane şi tobe se succedau într-un ritm încetinit ; rînduri-rînduri, oameni, în aceleaşi veşminte roşii, se legănau în tact, iar glasurile lor tărăgănate se contopeau, înălţîndu-se şi coborînd, într-o tălăzuire ritmată de sunete. Cu toată încordarea lui nervoasă, Daiaram se lăsă în voia influenţei hipnotice a masei de oameni care se legănau şi cîntau. Ascuţimea simţurilor lui se stingea treptat-treptat, anihilînd în el facultatea de a observa ceea ce se petrece în juru-i. Legăturile cu lumea exterioară se rupeau una cîte una, şi sculptorul se cufunda, din ce în ce mai adînc, într-o stranie senzaţie de ireal. Încercatele metode de autohipnoză în masă au venit întotdeauna în ajutorul religiei, a spiritismului şi a tuturor celorlalte demonstraţii ale aşa-ziselor puteri supranaturale.

Rîndurile de călugări se legănau tot mai încet, iar cîntecul se stingea treptat. Lui Daiaram îi fu acoperită faţa cu mantia, apoi fu luat de mîini şi condus jos. Alaiul solemn coborî în templul subteran, tăiat în stîncă.

Tremurătoarele pete de lumină ale torţelor prinseră a alerga pe pereţii pe care erau zugrăvite, cît se poate de pitoresc, imagini ce reprezentau spiritele dezlănţuite ale iadu-

lui. Templul era plin de jertfelnice, de statui cu multe braţe şi poliţe pe care se aflau statuete reprezentîndu-l pe *Bodhisatva.* Pe coloane atîrnau măşti înspăimîntătoare, cununi alcătuite din cranii şi imitaţii de piei jupuite de pe trupurile păcătoşilor.

În continuarea templului propriu-zis, subteranul dădea într-o galerie largă şi scurtă, care se termina cu un zid orb de piatră.

Procesiunea se opri. Toţi cei care-l însoţeau pe Daiaram se grupară în tăcere în fundătură, înălţîndu-şi torţele deasupra capului. Cînd îi descoperiră faţa, artistul privi în jurul său şi inima i se strînse. În stînga şi în dreapta se zăreau două deschizături negre, tăiate în piatră, dar atît de strîmte, încît un om n-ar fi putut trece prin ele decît tîrîş, pe o parte. Aceste crăpături înguste duceau spre celulele subterane. Cei supuşi acestei încercări erau zidiţi în interior ani de zile, şi, astfel izolaţi, atingeau cel mai înalt grad de perfecţiune. Amîndouă temniţele erau goale — trecuseră ani, de cînd aici, la mănăstire, nimeni nu-şi mai manifestase dorinţa de a se autoînălţa pe o cale atît de înfricoşătoare.

Daiaram se cutremură cînd văzu alături de crăpătura neagră o lespede bine şlefuită, exact de dimensiunea deschizăturii.

Lespedea urma să fie lipită cu lut şi împinsă pe o coastă, în locul de trecere, rămînînd în partea de sus un mic spaţiu, prin care abia îţi puteai strecura mîna. Marginea de sus a lespezii forma un fel de poliţă pe care era aşezată zilnic porţia respectivă de mîncare şi apa de băut. Întemniţatul putea să-şi ia hrana cu mîna, însă acest orificiu era prevăzut spre interior cu o treaptă, formînd un cot în unghi drept, şi astfel, nici cea mai mică lumină care ar fi putut eventual ajunge în fundătura subteranului, în cazul cînd cineva ar fi intrat în templul de jos cu o făclie, nu putea pătrunde pînă în celula întemniţatului...

Stareţul se apropie de Daiaram şi-i dădu jos veşmîntul care-l acoperea. Artistul rămase cu desăvîrşire gol. Tot părul de pe trup îi fusese ras. I se făcuse de asemeni şi abluţiunea — spălarea corpului pentru purificare. Măcar că în subteran nu era prea rece, Daiaram tremura ca scuturat de friguri. Cu capul plecat, trecu, rînd pe rînd, pe lîngă toţi cei care îl însoţiseră. Fiecare lama recita în şoaptă cîte o rugăciune, şi cînd termina, îl împingea uşor pe cel supus încercării spre temniţă. Ultimul dintre ei fu stareţul. El îl

stropi pe Daiaram cu apa din lacul sacru, Manasārovar, apoi, deodată, începu să strige tare, întorcîndu-şi faţa de la el şi făcînd cu amîndouă mîinile gestul care anunţa momentul culminant al ritualului, izolarea. Artistul, prevenit, căzu în genunchi — sosise clipa cea cumplită. Se uită neliniştit în jur pînă cînd întîlni ochii învăţătorului său. Forţa de încurajare care emana dintr-înşii îi insuflă lui Daiaram tăria de care avea nevoie.

Călugării-lama intonară un imn cu glasurile joase şi disonante, şi îşi întinseră toţi deodată mîinile spre el. *Guru* îi făcu un semn cît se poate de discret. Copleşit de tristeţe şi teamă, Daiaram se prosternă la pămînt, apoi se întoarse pe o parte şi se vîrî în deschizătura îngustă. Pieptul lui bombat, cu muşchii bine dezvoltaţi, nu trecea prin deschizătură. Fu nevoit atunci să expire aerul din plămîni şi să-şi strîngă umerii. În timp ce se strecura spre bezna celulei, greutatea apăsătoare a stîncii de deasupra îi dădu impresia că pătrunde într-o capcană înfiorătoare. Daiaram îşi întoarse capul, şi dreptunghiul luminos al deschizăturii i se păru neverosimil de îngust, încît nici nu putea fi vorba să-l mai treacă vreodată îndărăt. O spaimă oarbă, animalică, îi întunecă mintea. Voi să strige, dar, ca într-un coşmar, din gîtlejul lui sugrumat nu ieşi decît un urlet nearticulat.

Daiaram se culcă pe o parte ca să iasă înapoi la lumină, să renunţe pentru totdeauna la încercarea asta nebunească. Cum putea el, un om slab de înger, vrednic de milă, să se compare cu acei giganţi ai spiritului, care petrecuseră aici ani îndelungaţi ? Şi apoi, astfel de oameni au existat, oare, aievea ? Poate că nu sînt decît legende ?

Se pomeni într-o beznă absolută. Daiaram începu să caute pe pipăite marginea trecerii, cînd simţi o uşoară izbitură în creştet. Era lespedea grea care fusese împinsă înăuntru, tăindu-i astfel orice cale de înapoiere. Artistul începu să izbească lespedea, dar aceasta nu se deosebea cu nimic de restul pereţilor netezi ai temniţei — piatra nici nu se clinti. Spaima de nedescris a omului îngropat de viu îl făcu să se cutremure din creştet pînă în tălpi. Apoi, aidoma unui pumnal, îl străpunse gîndul : „*Guru* n-a spus nimic despre durata încercării. Cum va şti el, cu toată înţelepciunea lui extraordinară, cînd va trebui să fiu eliberat ? Va trebui să petrec în capcana asta ani în şir şi să mor fără să mai văd lumina zilei." Gîndul acesta îl făcu să-şi iasă din fire ; căută să prindă spasmodic

cu gura cît mai mult aer, simţind că se înăbuşă în mormîntul lui de piatră. În sfîrşit, căzu mort de oboseală şi se pierdu într-un somn asemeni unui leşin.

După ce îşi veni în fire, mai zăcu încă multă vreme amorţit. Apoi se apucă să-şi cerceteze temniţa cu mîinile. Îi trebui un timp îndelungat ca să-şi dea seama de forma celulei — un ou culcat cu pereţii extrem de netezi. În centrul duşumelei concave era o scurgere — un puţ îngust. În partea de sus a oului exista probabil un canal de aerisire, deoarece aerul din celulă era destul de proaspăt. Artistul găsi pe jos o rogojină şi se tîrî multă vreme pe brînci ca să afle un loc pe care să se poată întinde, fără a aluneca spre centru. Mirosul de lut îl ajută să descopere gaura prin care urma să-şi vîre mîna după hrană. În timp ce strecură mîna prin deschizătură să apuce strachina şi ceainicul mic de aramă, vărsă aproape toată apa de băut şi o bună parte din păsatul moale de *tsampa*. Înainte de a pune vasele îndărăt pe poliţă, repetă de cîteva ori mişcarea, pînă învăţă să le treacă fără să le încline.

Daiaram era chinuit de accese de frică animalică şi de halucinaţii auditive. Adeseori, zăcînd în stare de semiconştienţă, sărea ca ars pentru că „auzea" nişte glasuri. Uneori i se părea că îl strigă oameni care făcuseră parte din trecutul lui, dar mai adesea i se năzărea că aude îndepărtate gemete şi strigăte după ajutor, care răzbăteau pînă la el prin grosimea zidurilor de piatră. Îşi ciulea urechile, gîndindu-se cu groază că mănăstirea luase foc şi că el va rămîne pe veci înmormîntat sub cenuşa sinistrului. Apoi începu să-l chinuiască muzica. Auzea parcă depănarea înceată a strunelor unei *vine* sau melodia unui cîntec molcom venind dinspre ungherul cel mai îndepărtat al temniţei. Puţin cîte puţin însă muzica se înteţea, şi sub bolta subteranului începea să răsune o orchestră întreagă, fără a-i da o clipă de răgaz. Începuse oare să audă sunetele care umplu spaţiile cereşti, pe care oamenii obişnuiţi nu le percep ? Pentru a face ca muzica să înceteze, striga, vorbea sau se apuca şi el să cînte. Pe măsură ce timpul îşi continua în neştire scurgerea, în bezna şi în desăvîrşita linişte de aici, sunetul propriului său glas devenea tot mai straniu. Încetă atunci de a mai vorbi singur, şi halucinaţiile auditive se curmară pe nesimţite. Artistul începu să pătrundă sensul acestei crîncene izolări. Omul pe de-a-ntregul legat de mediul înconjurător trebuia rupt de toate senzaţiile

care-i umpleau mintea. La un moment dat el pierdea chiar şi noţiunea timpului : secundele, minutele, orele, zilele, nopţile nu se mai deosebeau cu nimic de ceea ce fusese înainte, topindu-se într-o beznă informă. Timpul s-a oprit ! Şi întemniţatului i se părea aici că e chiar la hotarul dintre fiinţă şi nefiinţă, putînd să tragă cu ochiul dincolo de perdeaua cu înflorituri ciudate, ţesută de *Maya* din mirajul vieţii şi a tuturor simţămintelor omului în comuniunea lui cu natura... După concepţia vechilor asceţi, prizonierul trebuia să se purifice de tot ce-l împiedica să se desprindă de viaţa lui plină de deşertăciune. Asta pentru ca sufletul său, şlefuit ca o oglindă, să poată reflecta întreaga adîncime a cosmosului.

Dar, vai, nu era decît o iluzie ! Omul şi lumea care-l înconjoară formează un singur tot ! Ruptura provocată între ei, artificial, nu crea nici o măreţie, şi nici nu-i dăruia forţe supranaturale, deoarece părţile nu pot fi niciodată mai mari decît întregul, şi un ciob, oricît de dur ar fi, nu va întrece niciodată în rezistenţă cristalul întreg. Etapele de început ale izolării erau probabil o bună şcoală a disciplinei, a cugetărilor aprofundate... Dar se pune întrebarea, cît poate dura această etapă de început pentru a nu aduce reale prejudicii psihicului ?

Artistul nu cunoştea nimic despre descoperirile cele mai noi ale ştiinţei din Occident, care, după ce ignorase vreme îndelungată psihofiziologia, se apucase cu toată seriozitatea s-o studieze în ultima perioadă. Studenţi voluntari îşi puneau măşti de scafandri cu tuburi de aer şi se cufundau în bazine cu apă la temperatura corpului omenesc. Izolaţi de obişnuitele legături senzoriale cu lumea exterioară, peste puţin timp aceşti oameni nu mai erau în stare să deosebească părţile propriului lor corp — partea de jos de cea de sus, să-şi dea seama dacă sus le e capul, sau picioarele. Omul nu mai simţea nimic şi se afunda într-o mare linişte, iar apoi în somn. Deşteptîndu-se, descoperea că gîndurile lui se repetă la nesfîrşit, deoarece nici un fel de senzaţi din afară nu le schimbaseră orientarea. Apoi gîndurile deveneau dezordonate, realitatea şi halucinaţia se contopeau, orice simţ de orientare dispărea. În general, starea lor psihică semăna cu schizofrenia, cu incapacitatea de a se concentra, de a rezolva cea mai simplă problemă, situaţie care mai dura cîteva zile, chiar după terminarea experienţei.

Încercarea întunericului aici, în Tibet, nu anihila senzaţiile naturale ale corpului — greutate, putinţa de orientare, efortul muscular şi nici simţurile, drept care Daiaram avea posibilitatea de a se concentra, ba chiar de a-şi ascuţi imaginaţia la limită.

Pe măsură ce spaimele, halucinaţiile auditive şi senzaţiile fizice i se potoleau, vederea lăuntrică îi devenea mai acută şi, o dată cu ea, în sufletul artistului renăşteau şi vechile lui nelinişti şi nădejdi. Locul cel mai însemnat al vedeniilor îl ocupa Tillottama.

Atentă şi încordată ca o căprioară în pădure, îi apărea strînsă în *sariul* ei negru, lîngă Pavilionul leului scăldat în soare. Îi răspundea doar din priviri în care el citea tristeţe faţă de trecut şi bucuria revederii.

Sau apărea sub forma divinităţii desprinse de ea însăşi, *apsara,* din semiîntunericul sanctuarului, sub coloanele ce se pierdeau în înălţimea întunecată, exprimînd prin dans enigma vieţii. Mişcarea precisă a braţelor mlădioase simboliza chemarea şi implorarea adevărului. Cosiţa neagră care se încolăcea pe pămînt ca un şarpe, în timp ce trupul i se mlădia înfiorat de dorinţă, sub pielea de bronz, şi ochii imenşi, pierduţi în necunoscut...

„Dănţuieşte şi plînge adevărul vieţii !“ îi spusese Tillottama, şi, cu drept cuvînt, în fiece gest atît de cizelat al dansului ei era tăinuit un simţ adînc al tuturor nuanţelor vieţii.

O amară tristeţe îl copleşea atunci. Se străduia să alunge gîndurile obsedante, dar bogata lui imaginaţie de artist îi zugrăvea servil tablouri din viaţa Tillottamei — sclava cumpărată de cel puţin doi stăpîni — musulmanul şi americanul. Secvenţa de film văzută în acea seară se desfăşura luînd proporţii de epopee, chinuindu-l cumplit. Atunci începea s-o urască pe femeia care-i pricinuise atîta suferinţă. Era gata să blesteme ceasul acela fierbinte de amiază, cînd o întîlnise la Khajurāho.

De fapt, ce voia el ? Avusese norocul de a o fi întîlnit pe pămînt, iar ea îi răspunsese cu nădejde şi încredere ! Intervenise apoi ceva îngrozitor. Nici el şi nici ea nu sînt zei atotputernici — nimeni nu are putere asupra trecutului. Dar ce-i pasă lui de ceea ce a dispărut şi va mai dispare în trecut, de vreme ce are alături de el o mare fericire ? De ce, de îndată ce îşi întinde plin de dragoste braţele spre ea,

un demon îngrozitor îi otrăveşte sîngele, pricinuindu-i o durere atît de cumplită, încît e gata să fugă încotro vede cu ochii, numai să uite? Tocmai dorinţa aprigă de a uita îl adusese aici, în celula asta de piatră!

Daiaram nu ştia cînd i se aduce hrana — ziua, seara sau noaptea. Nu reuşise să urmărească la ce intervale de timp, şi de aceea nu avea nici cea mai vagă noţiune a numărului zilelor şi nopţilor petrecute în beznă şi tăcere absolută. Poate că va rămîne aici pentru totdeauna şi nu va mai vedea niciodată culorile şi luminile lumii, nu va mai auzi glasurile vieţii şi nu va mai încerca bucuriile luptei şi ale creaţiei. Dar Tillottama?

Deodată simţi în el o schimbare. Era pentru întîia oară cînd Daiaram se gîndea la ea, nu prin prisma dragostei şi a geloziei lui, ci ca şi cum s-ar fi aflat chiar el în locul Tillottamei. Aceste gînduri noi nu dispăreau, ci se înteţeau, urmărindu-l necontenit, şi atunci înţelese că sentimentele şi gîndurile sale se aşezaseră pe făgaşul care ducea la victoria asupra lui însuşi.

Pînă acum o privise ca pe o viitoare proprietate a sa, pe care trebuie s-o smulgă din mîinile fostului ei posesor, s-o smulgă în aşa chip, încît să devină el posesorul absolut al iubitei, stăpîn pe trecutul, prezentul şi viitorul ei. În consecinţă, furia proprietarului, care nu avea nici o putere asupra trecutului, ajungea la paroxism. Tillottama însă nu este un obiect, ea îşi urmează propria ei cale. S-o ajute, s-o ferească de suferinţa şi umilinţele pe care le întrevedea de-a lungul neobişnuitului ei destin... Dacă el nu va izbuti să-şi biruie sufletul josnic, nu va mai fi iubit de ea şi nu va dobîndi decît ceea ce merită! Însă nici forţele cerului, nici ale iadului nu-l mai puteau împiedica de a o iubi cu acea patimă cu care e în stare să iubească numai un artist.

Daiaram sări în picioare. Pentru prima oară în tot acest răstimp, cumplita deznădejde care-l apăsa îi căzu de pe umeri ca povara de pe spinarea unui călător ce urcă din greu un povîrniş abrupt. Gol şi neajutorat, zidit de viu în acest subteran, stătea în picioare, învăluit în beznă, privind plin de nădejde înainte, cu ochi care nu vedeau. Şi, încet-încet, neghiobia fără seamăn a faptelor lui i se dezvălui cu o umilitoare limpezime.

Fugise, se ascunsese în puritatea şi libertatea munţilor ca un ţîngău, lăsînd-o pe tînăra fată la cheremul unor afacerişti

brutali şi cupizi, pentru care ea nu era decît o unealtă, o sursă de venituri, folosită pe deasupra şi pentru desfătările lor senzuale.

O, nevrednic rob al unor josnice patimi! Era de mirare că înţeleptul Vitarkananda descoperise într-însul ceva care îl făcuse să-i consacre atîta vreme, pentru a-l învăţa ceea ce el ar fi trebuit să înţeleagă din primul ceas al însănătoşirii.

Simţea născîndu-se într-însul o forţă nouă. O amarnică ruşine îl năpădi cînd îşi aduse aminte cîtă vreme nu se preocupase decît de el, de ceea ce se petrecea în sinea lui. Neliniştea sa pentru soarta Tillottamei creştea cu fiecare clipă. Ce se întîmplă cu ea? Ce gîndeşte oare despre el? Cine e el? Un lamentabil laş care făgăduise atît de multe şi nu realizase nimic, care fugise ca un ticălos?... El, care în lumina vrăjită a lunii de la Khajurāho cutezase să se asemene cu eroii trecutului!

Amrita-Tillottama furată din patria ei... Daiaram îşi aminti de lagunele ca oglinda ale satelor din Travancore, de palmierii viguroşi care se înclinau deasupra întinderii azurii a oceanului, de stîncile albastre ale Munţilor Kardamon, de vîntul vesel şi hoinar al mării şi de cîntecele bărbăteşti şi triste ale pescarilor din Malabar, de veşmintele albe şi uşoare ale femeilor şi de chipurile lor voioase şi deschise.

Iar Tillottama e la Lahore! Nu prea îi venea să creadă ca firma aceasta cinematografică a gangsterilor să se afle pe vastul prospect Mel. S-a aciuat mai degrabă pe la Anarkali sau s-a ascuns şi mai departe pe undeva, dincolo de Zid. Străzi înguste şi întunecoase, duhnind a bucătărie, a fructe putrede şi a necurăţenii, milioane de muşte, zăpuşeală şi gălăgie. Femei înfăşurate într-un lung veşmînt de pînză, care le acoperă din cap pînă în picioare, cutreieră străzile şi li se face loc să treacă, de parcă ar fi leproase, asta pentru că nici un dreptcredincios nu-şi îngăduie măcar întîmplător să se atingă de o femeie necunoscută. Undeva, în mijlocul acestor sute de mii de oameni necunoscuţi, trăieşte ca o prizonieră, singuratică, cea mai minunată fată din India. Se apropie vara, care în Lahore e insuportabilă din pricina zăpuşelii ei istovitoare, iar Tillottama trebuie să se întoarcă acolo. Daiaram jură că nu va mai aştepta nici o clipă. De îndată ce i se va da drumul, va alerga în căutarea ei, şi sărbătoarea de toamnă, *Onam*, din luna septembrie a acestui an, Tillottama o va sărbători pe pămîntul natal, pe ţărmul Malabarului!

Dacă i se va da drumul... Dar dacă nu i se va da? Sau dacă îl vor elibera peste cîţiva ani? Ce pornire lipsită de orice noimă îl împinsese aici, în bezna asta mai cumplită decît haosul iniţial, ca în însuşi *thamas* — abisul inerţiei, opusă principiilor active ale firii — *Prakrti*? Da, vreme de lungi veacuri, individualismul profund al căutărilor spirituale, ritualurile şi aflarea căilor vieţii au constituit un dezastru pentru India. Iar el, un bărbat instruit, în vîrstă de treizeci de ani — un cetăţean al Indiei contemporane — o luase pe acelaşi drum arhaic... În timp ce acolo, în viaţa adevărată, existau prieteni adevăraţi, tovarăşi. Nu singur, ci înconjurat de prieteni — aşa ar fi trebuit el s-o elibereze pe Tillottama. Numai Anarendra face cît trei, şi mai e Seşaghirirao — inginer-chimist şi mecanicul-auto Arvind — prietenii lui cei mai buni. Da, la ei va face apel în primul rînd. Vor elabora un plan, cu toţii împreună... O, zei, în această clipă e mai departe de ei decît dacă s-ar fi aflat în îndepărtata Americă!

Daiaram se gîndea cu o nelinişte crescîndă la Tillottama, fiinţă cu totul lipsită de apărare. Însuşirile ei care păreau a constitui o ameninţare pentru un bărbat sensibil la frumuseţe şi care l-ar fi putut înrobi, devenindu-i fatale, în cazul Tillottamei se întorceau împotriva ei, făcînd-o teribil de vulnerabilă. Era ca un firicel de iarbă crescut la marginea unei grădini fără gard, mereu strivit sub paşii trecătorilor. Dorinţa de a scăpa de aici se aprinse în el cu o şi mai aprigă forţă. Rupîndu-şi unghiile, Daiaram împingea din răsputeri, încercînd să clintească din loc lespedea. Simţea că nu e departe clipa cînd îşi va pierde minţile. Prosternat pe duşumeaua concavă de piatră îşi concentra pentru a mia oară întreaga putere de voinţă spre a-i transmite lui Vitarkananda dorinţa lui nebună de a părăsi temniţa. Respirînd rar şi adînc, Daiaram punea în fiecare bătaie a inimii sale o chemare către *guru*. Din pricina concentrării prea mari a voinţei şi a repetării continue a aceluiaşi gînd, începu să-l cuprindă ameţeala şi o ciudată amorţeală prinse a se ridica încet de la picioare în sus. Apoi nu mai ştiu nimic. Bezna înconjurătoare se risipi. Zăcea acum într-o lumină cenuşie de amurg, în timp ce în urechi îi răsuna un zăngănit din ce în ce mai ascuţit şi mai puternic. Daiaram înţelese că i se apropie sfîrşitul. Chipul surîzător al Tillottamei se apleca deasupra lui, dar în ochii ei trişti citi o nesfîrşită compătimire.

CAPITOLUL 6

Grădinile Kashmirului

Stă culcat pe un pat confortabil, neobişnuit de moale, cu o legătură peste ochi. Îşi duce mîna la frunte cercînd a smulge legătura, dar cineva îl opreşte cu blîndeţe :

— Mai aşteaptă, Daiaram, curînd se va însera şi atunci vei avea voie să vezi. Deocamdată — mănîncă ceva.

I se dă o ceaşcă de frişcă. E nespus de gustoasă. În preajma sa aude aievea glasul învăţătorului. Se simte în culmea fericirii ! Totuşi, îndoiala nu-i dă pace.

— Învăţătorule, cum de n-am auzit şi n-am simţit nimic cînd am fost eliberat ? Sau — cuprins de o nelinişte înfiorătoare, Daiaram se aşază în capul oaselor — poate dorm şi visez ?

— Acum nu dormi, dar după ce temniţa a fost deschisă, eu te-am cufundat într-un somn adînc. Altfel, şocul ar fi fost prea puternic !

— Spune-mi, *guru*, cîte zile am stat în subteran ?

— Douăzeci şi opt de zile.

— Numai ? Eram încredinţat că am stat în întuneric cel puţin un an ! Tu mi-ai auzit chemarea, învăţătorule ! şopteşte Daiaram, şi-n glasul lui tremură lacrimile recunoştinţei.

— Termenul pe care-l stabilisem era de o lună, aşa că mai rămăsese foarte puţin. Dar tu ai ştiut să-mi transmiţi sentimentele tale, căpătînd, după cum vezi, o mare putere. E adevărat că ai făcut-o dintr-o uriaşă pornire de iubire. De aceea izbînda ta a fost numai de o clipă, pierzîndu-se apoi definitiv. Dar asta să nu te neliniştească. Tu trebuie să petreci încă două zile în chilie, ca să te deprinzi din nou cu lumea.

— Două zile ! strigă Daiaram ridicîndu-se pe pat.

Nu poate vedea cum Vitarkananda s-a încruntat, dar după tăcerea lui prelungită, însoţită de o respiraţie regulată, înţelege că *guru* cugetă.

— Învăţătorule, începe el sfios, dar acesta îi apasă pieptul cu mîna, poruncindu-i să stea culcat. Apoi se ridică şi iese...

Daiaram zăcu astfel un timp nesfîrşit de lung, dar asta nu însemna nimic pe lîngă acea stare deznădăjduită în care zăcuse la hotarul nefiinţei, învăluit într-o beznă de nepătruns.

Vitarkananda intră pe nesimţite în chilie, apropie o ceşcuţă de buzele tînărului, îi ordonă să bea şi să stea culcat

fără să se mişte şi fără să vorbească. Lichidul astringent, gros şi dulceag, îi provocă o senzaţie chinuitoare de febră, urmată de înţepături şi de o inexplicabilă jenă care, plecînd din regiunea coastelor, i se răspîndi prin tot corpul. Un geamăt involuntar îi scăpă printre fălcile încleştate.

— Aşa e bine, constată mulţumit *guru*. Acuma ia şi asta.

Una după alta, îi fură introduse în gură două pilule, pe care le înghiţi cu puţin lapte. Stinghereala dogoritoare dispăru, făcînd loc unei energii extraordinare, care i se răspîndi prin tot trupul, iar capul şi-l simţi deodată uşor şi rece. *Guru* îi puse mîna pe inimă, îi porunci să-şi strîngă bine pleoapele, şi-i smulse legătura de pe ochi. Un şuvoi de raze îl izbi peste pleoapele închise.

— Acum ridică-te şi deschide ochii ! se auzi glasul profesorului. Cu o mişcare bruscă Daiaram se ridică pe pat. O lumină insuportabilă îl străpunse pînă în creier. Apucă să vadă barba profesorului şi peretele încăperii, apoi căzu cu faţa în jos, cuprins de o puternică ameţeală. Vitarkananda şedea la căpătîiul lui, netezindu-şi barba lungă şi mătăsoasă. Daiaram se aşeză iar pe pat, sorbind cu toată făptura lui penumbra blîndă minunată a încăperii. Vedea aievea ! Nu mai avea nici o îndoială că s-a întors în lumea lucrurilor vizibile.

Profesorul îl urmărea cu un aer binevoitor şi calm.

— Acum ai văzut şi tu că subteranul e destinat spiritelor cam obtuze şi apatice, pentru a le face mai sensibile şi mai ascuţite. Dar să-i lipseşti pe cei ca tine de sentimentul frumuseţii lumii — înseamnă să le goleşti sufletul. Rămînerea prelungită în beznă ţi-ar fi omorît „eul". Treapta spre autodesăvîrşire ar fi fost prea neînsemnată şi obţinută cu un preţ mult prea mare. Acum ştii că drumul tău duce spre lumea oamenilor, minunată şi chinuită, luminoasă şi întunecată, bogată-n bucurii şi nefericiri. Slujeşte-o cu puterea talentului tău, dezinteresat şi fără să-ţi precupeţeşti eforturile, fără să te laşi stăpînit de răutate, invidie şi lăcomie, dar nu uita că bunătatea oarbă poate pricinui şi ea destule rele. Să ştii întotdeauna cui şi de ce îi faci binele !

Artistul îşi asculta învăţătorul cu capul plecat, ca un erou din antichitate, care, făcînd pregătirile de luptă, urmăreşte cu toată atenţia iniţierea ce i se face. Vitarkananda îi ghici gîndul.

— În artă, măreţia adevărată a faptei se concretizează prin smulgerea frumosului din viaţa care e adesea duşmă-

noasă, posomorîtă şi urîtă, prin săvîrşirea unei munci titanice întru făurirea unei frumuseţi veritabile, incontestabile, pe înţelesul tuturor, şi care să contribuie la ascensiunea spirituală a fiecăruia. Şi nu numai atît — va trebui să te războieşti cu influenţa din ce în ce mai mare a trîntorilor care cred că, printr-un truc abil, printr-o scamatorie care îi uimeşte pe proşti, pot înlocui arta cea adevărată. Ei îţi vor respinge căutările, îşi vor bate joc de idealul tău. Incapabili de a depune munca eroică a adevăratului artist, vor declara drept descoperire a lor orice procedeu nou, orice îmbinare a două culori, orice trăsătură de penel sau efect reuşit de umbră şi lumină, proclamîndu-le drept elemente universal valabile, neînţelegînd că în felul cum percepem noi natura şi viaţa nu e nimic simplu, că peste tot şi în toate există extrem de complexele înflorituri ale ţesăturii *Maya*, că simţul nostru pentru frumos se pierde în adîncul mileniilor trecute, de-a lungul cărora s-a format sufletul omenesc! Numai o artă adevărată poate reflecta printr-o muncă neobosită o asemenea complexitate. Acum trebuie să porneşti în viaţă, nu numai ca om de creaţie, ci şi ca luptător... Dar despre asta am să-ţi mai vorbesc cînd o fi să porneşti la drum. Acum, stai culcat, cugetă, reîntoarce-te la viaţă.

Vitarkananda se depărtă şi trase la o parte perdeaua. Deschizătura ferestrei din zidul gros dădea spre panorama povîrnişurilor trecătorii. Umbrele asfinţitului le transformaseră în uriaşe ziduri albastre ca azurul, cu muchiile de aur şi purpură ale stîncilor. Piscuri azurii, ascuţite ca nişte colţi, se înfigeau în cerul gălbui-deschis, strălucitor.

Daiaram coborî din pat, făcu ocolul chiliei — o încăpere spaţioasă cu două banchete moi, cu o perdea, o masă joasă pe care se îngrămădeau teancuri de foi scrise de mînă, legate cu şnururi de mătase galbenă, aşezate între scîndurile înnegrite de vreme. Vitarkananda îl instalase în propria lui locuinţă... Paşii uşori ai bătrînului *guru* îi tulburară firul gîndurilor.

— Curînd se va înnopta şi ne vom urca amîndoi în vîrful turnului unde ai să faci exerciţii de respiraţie.

— Le-aş putea face şi acum. Mă simt în putere, golul din stomac mi-a trecut şi nu mai am ameţeli, răspunse cu vioiciune Daiaram.

— Pînă nu se întunecă, nu se poate. Eliberarea ta timpurie subminează credinţa în puterea acestei străvechi încercări. Le-am făgăduit gazdelor noastre că nimeni de aici de

la mănăstire nu te va vedea. În zorii zilei, doi cai iuţi şi o călăuză te vor aştepta mai la vale, pe malul rîului, acolo unde i-am văzut pe *respi*. Ai să ajungi acolo singur, apoi veţi trece peste coama Ladakhului în valea Indului. Călăuza ştie cum se poate ieşi pe drumul Srinagarului, la apus de Leh... acolo şi-a instalat tabăra o expediţie geologică. Cercetătorii au şi un elicopter. Pentru o sumă serioasă de bani, fierul zburător te va transporta dacă nu la Srinagar, cel puţin pînă la autostradă... Vrei să spui că... ?

— Da, *guru* ! Daiaram îşi lăsă ochii în jos.

— Ştiu ce vrei să-mi spui, dar s-o lăsăm pe mai tîrziu. Fiindcă de data asta ne vom despărţi pentru multă vreme, trebuie să-ţi împărtăşesc ce anume îţi va fi de ajutor atît în munca ta, cît şi în drumul către ea, către Tillottama. Să nu te temi de suferinţă. Tu ai un suflet tare şi tocmai de aceea suferi mai violent decît ceilalţi, deşi ai vrea s-o eviţi prin toate mijloacele. Suferinţa duce însă spre culmi, şi graţie acestui fapt întreaga omenire devine mai bună. Numai că, aşa cum sînt toate în viaţă, suferinţa trebuie să aibă şi ea o limită — altfel se va întoarce împotriva sufletului tău şi va deveni un izvor al răului. Acum, din nefericire, suferinţa omenirii nu are limită. Vitarkananda arătă spre coama care ascundea valea Indului şi îşi alătură mîinile în formă de cupă : Dacă aş putea scoate cu mîinile mele, aşa cum scoţi apa, simţămintele celor care trăiesc în valea aceea, aş ridica la cer o cupă plină de suferinţă omenească. Dacă ai putea ţine seama şi aduna laolaltă amărăciunile şi bucuriile întregii omeniri, ar ieşi un bilanţ atît de dezastruos, încît ţie, om tînăr şi puternic, nu ţi-ar veni a crede în ruptul capului. Femeile au suferit întotdeauna mai mult decît bărbaţii. Au suferit începînd cu vremurile în care statele cu conducere militară au obţinut victoria asupra tuturor celorlalte forme de guvernămînt ale societăţii, cînd femeia era proslăvită din făţărnicie, dar în realitate era hăituită, dispreţuită şi asuprită, datorită faptului că e mai bună, mai duioasă, mai receptivă în faţa naturii decît bărbatul. Noi ne indignăm de ruşinoasa perioadă a evului mediu creştin din Europa, cînd femeile erau supuse unor groaznice torturi şi arse pe rug, acuzate fiind de vrăjitorie ; dar în decursul propriei noastre istorii, n-a existat oare obiceiul înfiorător de a îneca în Gange pruncii de sex feminin ? Da, aşa a fost, Daiaram, nu te îngrozi ! Ai ajuns şi tu la convingerea că trecutul este ireparabil. El poate fi doar uitat sau înţeles, dar cuvîntul

iertare nu e în cazul acesta decît un sunet gol, lipsit de sens, deoarece asupra *Karmei* nu au putere nici zeităţile şi ceea ce a intrat în angrenajul soartei şi al pedepsei sau recompensei nu mai poate fi înlăturat. Cu ce sînt mai prejos rugurile europenilor faţă de indienele *Sati* ? În legendele noastre se cîntă dragostea femeilor care s-au jertfit pe rugul soţilor lor, puţine la număr, ce-i drept, dar atît de curajoase, fanatice sau înnebunite de durere, încît au preferat să piară de această moarte groaznică, lăsînd în urma lor copii şi rude, decît să poarte într-însele de-a lungul vieţii memoria celui drag. Aceste cazuri conveneau indivizilor roşi de gelozie, care nu se împăcau de loc cu gîndul ca frumoasele care le-au aparţinut lor să rămînă în viaţă după ei şi să iubească pe altcineva. Asta e realitatea, Daiaram, şi nicidecum alta !

Iar în timpul cuceririi Indiei de către musulmani, după ce mii de eroine şi-au pus capăt zilelor, aruncîndu-se în flăcările oraşelor incendiate, asediate, pentru a nu cădea în mîinile învingătorilor, *Sati* a intrat în obicei. La început a fost o modă, stabilită de prinţii de sînge, de *maharajahi*, apoi s-a răspîndit ca o dovadă de „bonton" şi în rîndul celorlalte caste şi pături ale populaţiei, de la brahmani la *shudra*. Şi, ca întotdeauna şi pretutindeni, pentru ca acest monstruos obicei să fie justificat şi să i se dovedească originea străveche din *Cartea Vedelor* [27], s-au găsit nişte „savanţi" care s-au pretat să falsifice istoria. Un ticălos necunoscut n-a schimbat decît două litere ale unui cuvînt din sancrită şi a condamnat la moarte prin foc un număr incalculabil de femei nevinovate. Acolo unde în *Cartea Vedelor* era scris că la moartea soţilor soţia trebuie să meargă în fruntea — *arga* — procesiunii, el a schimbat cuvîntul în *agni*, care înseamnă foc ! Uneori mi se pare că omenirea a uitat, chiar de atunci, de cînd a dispărut matriarhatul şi cultul femeii-mame, că ea nu este numai iubită, numai mamă care aduce pe lume copilul ! Ea este educatoarea omului — atît a copilului, cît şi a bărbatului. Gîndeşte-te la adîncimea „urciorului de aramă" şi ai să înţelegi limpede că educarea omului constituie problema cea mai importantă pentru întreg viitorul globului, mai importantă decît dobîndirea prosperităţii materiale. Şi în această problemă frumosul e una din forţele principale, cu condiţia ca oamenii să înveţe să-l înţeleagă şi să-l preţuiască la justa lui valoare şi tot în acest fel să-l folosească. Iată de ce vreau să te ajut prin toate mijloacele : la început te vei

război cu cei care defăimează şi minimalizează frumosul, iar apoi îl vei făuri tu, pentru toţi cei prezenţi şi pentru viitor.

Işi puse amîndouă mîinile pe umerii lui Daiaram :

— De aceea trebuie să accepţi ajutorul meu, să nu-l refuzi dintr-un exces de mîndrie sau de ruşine. Tu porneşti acum spre lumea de jos, unde numai tăria sufletească, oricît ar fi ea de mare, nu-ţi va fi de ajuns !

Rostind aceste cuvinte, Vitarkananda aduse dintr-un colţ al încăperii un sipet de lemn, îl deschise şi scoase de acolo un teanc gros de bancnote :

— Poftim...

— *Guru !*

— E un dar din partea unor oameni care îţi sînt binevoitori ţie şi cauzei tale. Primeşte-l ! Iarăşi te-ai gîndit numai la tine, îl dojeni Vitarkananda, înmînîndu-i banii. Dacă destinul ei atîrnă de primirea sau neprimirea acestui pumn de hîrtii ? Fără această femeie drumul ţi-e închis. Nu uita niciodată noţiunea numită dedublare a unicului, atotputernică în lumea asta, aminteşte-ţi de vălmăşagul de simţăminte care rătăcesc între trupul animalic şi sufletul omenesc ! Tu şi Tillottama — deoarece toţi cei care iubesc cu adevărat tind să se unească într-un singur tot — veţi fi inevitabil cele două laturi ale acestei unităţi. Cu cît vă veţi contopi mai strîns, cu atît mai violente vor fi şi contradicţiile ce se vor manifesta în voi. Asta să nu te mire şi nici să nu te sperie — nu te lăsa copleşit de astfel de porniri care vor părea că vă dezbină. Fata te va iubi. Inevitabil şi firesc va voi să fie a ta cu toată forţa sufletului ei deschis şi fierbinte. Ce vei face tu atunci, dacă demonii vor reînvia cu o reîmprospătată violenţă ? Tillottama nu te va putea ajuta cu nimic. Cu cît va fi mai puternică dorinţa ei de a-ţi aparţine, cu atît ţi se va părea că fata nu face altceva decît să-şi amintească de propriu-i trecut.

— Aşa este, învăţătorule, strigă deznădăjduit artistul, ce să fac ? Ajută-mă !

În ochii adînci ai lui *guru* pîlpîi o tristeţe care nu aparţinea firii sale.

— Magia neagră nu e doar o poveste, ea există într-adevăr. Nu e desigur vorba de descîntece oculte şi de filtre din buruieni, ci de altceva, cum ar fi puterea unui suflet rău şi spurcat, care le supune pe cele mai slabe. Contraponderea ei este magia albă a gîndurilor bune, a dorinţelor curate, a întrajutorării şi dragostei. Dacă omul e într-adevăr tare în

însuşirea acestora, ceilalţi i se supun şi în jurul lui se creează o atmosferă de linişte salutară care respinge şi zădărniceşte forţele nefaste ale răufăcătorilor. Cîndva toţi o vor înţelege şi vor începe fără superstiţii lupta cu „magia neagră" — manifestare a forţelor întunecate ale psihicului omenesc! Iar eu te sfătuiesc s-o faci chiar acum şi să birui în primul rînd ceea ce se iveşte în tine însuţi. Ţi-am mai spus: va trebui să urmezi calea *Tantrelor*. Dar hai să urcăm în turn, mai aproape de stele.

Pentru ultima oară, sub cerul verde al nopţilor Micului Tibet, Ramamurti sorbi cu nesaţ, făcînd mişcări de respiraţie, inspirînd şi expirînd foarte încet, cu pieptul desfăcut, aerul de o neprihănită puritate al marilor înălţimi. Cînd se simţi reîmprospătat de un nou flux de energie, se aşeză la picioarele lui *guru*, care îi vorbi despre obîrşia *Tantrelor* în semnificaţia lor iniţială, nedenaturată de ceremonialurile magiei şi pseudoritualurile desfrîului şi beţiei.

Apărut în primele secole ale erei noastre, adică acum vreo două mii de ani, din cultul *Devi* — zeiţa-mamă — învăţătura *Tantrelor* glăsuia că *Vedele* fuseseră create din timpuri imemoriale, cînd oamenii erau cu totul altfel, mai buni şi mai stoici. În vremea de azi, numită *Kāli-yuga*, epoca răului sau a demonului *Kāli*, oamenii sînt altfel, situaţi la un nivel inferior faţă de strămoşii lor. Ei tind spre rău şi resping binele, vădind o sete neostoită pentru desfătări. Rezultatul este că, în mod inevitabil, răul din lume creşte, naţiuni pun la cale războaie împotriva altor naţiuni, prietenia se transformă în exploatare reciprocă, iar senzualitatea rămîne singura legătură între bărbaţi şi femei.

Tantrele spun că această situaţie a lumii i-a fost predestinată de soartă. Oamenii au decăzut într-atît, încît nici nu-şi mai dau seama de decăderea lor, nu sînt în stare să vadă drumul salvării lor. De aceea, misiunea *Tantrelor* este de a crea un cult religios atrăgător pentru oameni prin cinci elemente *(tattve)*, aşa-numitul „Cinci M". După cum o otravă, care ucide, se preschimbă în mîna doctorului într-un leac, tot astfel şi omul, după ce se dedă tuturor plăcerilor trupeşti, se lecuieşte de ele sub îndrumarea pricepută a unui *guru*. Dar aşa cum cea mai mică greşeală în folosirea otrăvii poate duce la moarte, tot astfel pot evolua lucrurile şi urmînd calea *Tantrelor*.

Acestea sînt poziţiile de bază ale *Tantrelor*, care au constituit în decursul mileniilor obiectul diferitelor ceremo-

nialuri, ritualuri magice şi uneori chiar al unor tăinuite beţii şi orgii mascate de un sumbru văl mistic. Şi aici exagerarea stupidă a adumbrit judecata sănătoasă, rămînînd numai o formă care justifică cele mai primitive vicii şi destrăbălări, fapt care a determinat pe mulţi indieni, care au încercat să-şi afle în ele revelaţia, să respingă, pînă la urmă, *Tantrele*.

Vitarkananda făcu o lungă pauză. Îmbinîndu-şi sprîncenele şi mîngîindu-şi barba, privea cu tristeţe înaintea lui ca şi cum degenerarea inevitabilă a înţelepciunii şi denaturarea acelor culturi religioase l-ar fi mîhnit adînc.

— Şi totuşi învăţăturile *tantrice* au adus multe foloase, vorbi din nou *guru*, ele fiind cele mai înverşunate adversare pentru *Sati*. Pricinuirea unui neajuns de un fel sau altul unei femei era privită ca fapta cea mai reprobabilă.

Tantrele încurajau recăsătorirea văduvelor, insistau asupra dreptului femeilor de a divorţa de bărbaţii impotenţi şi interziceau ca femeia să fie privită numai ca un obiect de desfătare.

Pentru cunoaşterea omului însuşi, *Tantrele* au făcut un imens pas înainte recunoscînd existenţa în corpul acestuia a unor enorme forţe aţipite, proprii omului şi nu dăruite de o zeitate. Cea mai de seamă din aceste forţe, pe care o putem asemui cu forţele sexului, se numeşte *Kundalini*, care dormitează în trupul omului sub forma unui balaur încolăcit. Este însă şi *Şakti* — energia naturii şi trezirea ei — care generează în om apariţia unor forţe şi aptitudini uriaşe. Din acest punct de vedere învăţăturile *Tantrismului* fac una cu *hatha-yoga* care şi obîrşeşte din ele. Vreau să-ţi atrag atenţia asupra unui pasaj din *Rudraiamala-Tantra* care glăsuieşte aşa: „Acolo unde există desfătare lumească, nu există eliberare. Însă pentru minunaţii adepţi ai acelei forme ale lui *Şakti*, care se numeşte *Şri-Sundari* (frumuseţea sacră), atît desfătarea, cît şi eliberarea se află între palmele lor împreunate..."

— Cît e de minunat, învăţătorule! nu se putu stăpîni să exclame Daiaram.

— Iată de ce ţi-am vorbit despre *Tantrism* — numai pentru această singură *Tantră!* Are tot ce-ţi trebuie ţie ca artist, pentru care frumuseţea constituie sensul şi desfătarea vieţii. Dar să nu-ţi închipui greşit că drumul tău va fi uşor şi simplu. Ca orice drum drept, va fi greu şi primejdios.

— Primejdios? De ce, învăţătorule?

— Pentru că, lăsîndu-te pradă simţurilor, dezvoltîndu-le şi rafinîndu-le pînă la extrem, eşti totuşi dator să le domini. Altfel, te aşteaptă nebunia, descompunerea şi prăbuşirea sufletească. E ca şi cum ai trece pe tăişul unei săbii, peste o prăpastie plină de spectre înfiorătoare.

— Oare voi fi în stare să răzbesc, învăţătorule ? Nu sînt decît un om obişnuit cu un destin obişnuit !

— Eu simt că ai să fii. Sufletul tău e susţinut de doi pivoţi — iubirea şi năzuinţa spre frumos. Şi, cum iubirea asta a ta mai înseamnă şi întruchiparea frumuseţii în toată măreţia ei, socot că eşti bine înarmat. Ai auzit vreodată despre *Şoraşi-Pudja* — cultul femeii ?

Artistul, neajutorat, nu putu decît să zîmbească, iar *guru* îi împărtăşi esenţa ritualului *tantric* — purificarea prin frumuseţe şi dragoste.

— Şi să ţii minte, încheie Vitarkananda, că *Şoraşi-Pudja* poate fi repetat de mai multe ori. Însă, dacă în timpul îndeplinirii ritualului vei cădea de pe tăiş, vei fi sfîşiat de simţămintele josnice. Destăinuieşte-i tot, fără să ascunzi nimic. În felul acesta ea îţi va fi un ajutor credincios. Nu uita asta !

Apoi, după cîteva clipe de tăcere, Vitarkananda se ridică.

— E timpul ! Să dormi bine. Atinse cu vîrful degetelor fruntea lui Daiaram, ridicată spre el. Am să le explic ospitalierelor noastre gazde că plecarea ta, fără a le fi mulţumit, a fost o necesitate vitală şi nu o încălcare a regulilor de respect şi recunoştinţă. Noi doi ne luăm acum rămas bun pentru multă vreme şi îmi pare rău. Mare e puterea cu care un suflet se leagă de alt suflet...

— Învăţătorule ! şopti cu amărăciune Daiaram, simţind cum i se strînge inima. Abia acum înţelese cît de mare era dragostea şi admiraţia lui faţă de omul acesta nespus de bun, de înţelept şi de modest. Niciodată nu-l pusese în inferioritate cu superioritatea lui. Din omul acesta, mai înţelept decît toţi cei pe care îi cunoştea în India, nu emana nimic altceva decît dragoste şi o bunăvoinţă absolut dezinteresată.

— Nu mai fi amărît, aşa e bine şi pentru tine şi pentru mine. Uneori, poate, voi fi cu tine, voi veghea asupra ta din depărtare, te voi ajuta cu un gînd bun. Ţine minte, fiule, că gîndurile bune şi rele, murdare şi curate, îşi au viaţa şi menirea lor proprie. O dată născute, se varsă în torentul comun al acţiunilor care determină *Karma* — pe a ta, pe a altora, chiar şi pe a întregului popor. De aceea ţine-le

strîns, nu îngădui gîndurilor nedemne de tine să înflorească. Adio !

Artistul văzu pentru ultima oară, sub sprîncenele stufoase, ochii aproape rotunzi ai lui Vitarkananda, nasul lui fin şi coroiat, barba lungă şi căruntă, pometii puternic reliefaţi pe obrajii lui supţi. Daiaram coborî în chilia de la baza turnului, ce-i fusese indicată, şi se prăbuşi pe pat. Părea că nu trecuse decît o secundă, cînd simţi că un călugăr necunoscut îl şi zgîlţîie de umăr. Daiaram coborî în trecătoare, şi cînd îşi întoarse capul ca să arunce o privire de bun rămas mănăstirii, fu prea tîrziu — aceasta dispăruse în dosul peretelui de stîncă.

Ramamurti şi călăuza începură urcuşul peste creastă însoţiţi de croncănitul unor păsări de pradă. Apăsătoarele zile ale greşelii lui fatale — aceea de a se fi rupt de lume — trecuseră. Întoarcerea sa în chiar miezul grijilor şi neliniştilor omeneşti, pline de aşteptări şi planuri, îl silea să acţioneze rapid şi fără şovăire. Mirat de el însuşi, artistul se simţea plin de energie şi forţă. Escaladară prima creastă, apoi a doua, ajungînd pe seară, cu caii vlăguiţi, pe un podiş imens, năpădit de pelin înmiresmat, încadrat de rîpe galbene. Călătorii se căţărară pe un dîmb pe care erau înfipte blocuri ascuţite de piatră.

Întregul platou scăldat în razele soarelui care scăpăta se transformă într-un nemărginit luminiş auriu. Spre miazăzi, podişul era străjuit de zidul roşu-violet al unor repezişuri, dincolo de care se înălţau munţi înveşmîntaţi într-o uşoară pîclă albăstruie. Dealurile din apropiere se coloraseră în ultramarin, iar cele din depărtare păreau liliachii. Mai departe, spre sud, creastă cu creastă, culoarea devenea mai aprinsă. Albastrul lor devenea din ce în ce mai vesel, mai pur. Culmile dulci, rotunjite, aminteau de faldurile unei ţesături vaporoase. Lanţurile acestea de munţi se aflau aproape de patrie. Ţara albastră te îmbia cu blîndeţe, şi Daiaram simţi cum îi coboară în suflet bucuria. Nu bucuria aceea rece şi tonifiantă pe care o simţise contemplînd splendorile de gheaţă ale Himalaiei, ci alta, cu o nuanţă de tristeţe care, ivindu-se în timpul contemplării a ceva viu şi minunat, oglindeşte în subconştient simţămîntul unei inevitabile pierderi.

Oare ceea ce vede nu este însuşi acoperămîntul *Maya*? Întunecat şi de nepătruns jos, iar mai departe şi mai sus,

ţesătura se face tot mai albastră, mai străvezie şi mai uşoară, pînă ce se confundă cu cerul nemărginit...

„E bine! gîndi sau simţi Daiaram. Totul va fi bine!"

A doua zi parcurseră aproape douăzeci de mile, coborînd spre Ind. Văzduhul devenea mai cald, mai prietenoase deveneau şi văile acoperite cu vegetaţie, mai slab, vîntul.

Şeful echipei de geologi fu foarte mirat de apariţia tînărului indian în veşminte tibetane, care, la salutul lui în *ladakhă: „Djuh-le!"*, îi răspunse într-o *hindi* perfectă. Spre norocul lui Daiaram, şeful fusese chemat de urgenţă la Srinagar şi cum elicopterul pleca aproape gol, artistul nu mai fu nevoit să-şi întărească cererea cu bani. După ce dădu drumul însoţitorului său care luă cu el caii, Daiaram îşi petrecu noaptea în tabără, iar dimineaţa, ciudata maşină insectiformă, învîrtindu-şi palele elicei, rămase suspendată deasupra Indului, apoi porni tacticos printr-o trecătoare largă spre sud-vest. Prin partea din faţă, transparentă, a cabinei, Ramamurti privea ca într-un vis torentele înspumate, blocurile de piatră şi ţancurile stîncilor, codrii de *deodari* — cedrii Himalaiei — care se depărtau plutind. În defileurile adînci, aparatul era împresurat de pereţi ameninţători şi surpături de repezişuri, iar rafalele de vînt legănau elicopterul, gata-gata să-l izbească de stînci. Poate că priveliştea roţilor sale, care se învîrteau neputincioase în înălţime, era cea mai neplăcută...

Aparatul ateriză pe un aeroport, de la poalele coamei muntoase Pir-Pandjal, la şase mile de oraş. Prima victorie! Două zile în loc de două săptămîni! Deocamdată însă această biruinţă nu constituia meritul său — totul se datora sprijinului pe care i l-a dat *guru*. De aci încolo va acţiona independent...

Întîi de toate — un magazin de confecţii, o baie bună după abstinenţa fortuită din Tibet. Şi — repede la poştă — sosise oare în sfîrşit răspunsul lui Anarendra?

Răspunsul sosise — o scrisoare voluminoasă, expediată *par avion*, zăcea acolo de aproape o lună. Deci, scrisoarea era pe drum încă de cînd izbutise a-l convinge pe *guru* să-l supună cumplitei încercări... Ce neghiob, ce stupid încăpăţînat fusese! Daiaram desfăcu plicul şi, la gîndul ce-i fulgeră prin minte, rămase împietrit... Dar dacă... în clipa următoare toate visurile lui vor fi spulberate...

— Cît pe-aci să nu te recunosc în hainele astea europene, auzi el un glas cunoscut. Şeful geologilor era la cîţiva

paşi de el împreună cu un tînăr european cu păr blond şi ochi albaştri, îmbrăcat cu un costum dintr-un material subţire — „prea uşor pentru Kashmir", îi trecu prin gînd lui Ramamurti, care, cu toate că era călit după stagiul din Tibet, se îngrijise de haine mai călduroase.

Încă din zilele pe care Daiaram le petrecuse în tabăra geologilor, şeful expediţiei îl simpatizase pe tînărul artist, iar entuziasmul ce-l manifestaseră amîndoi în faţa frumuseţii naturii Kashmirului, în timpul zborului îi apropiase şi mai mult. Inginerul observă însă imediat scrisoarea deschisă din mîna lui Daiaram, ca şi expresia lui de îngrijorare :

— Iartă-mă, văd că te-am stingherit ! Dar noi ne vom mai vedea — drumurile călătorilor se încrucişează întotdeauna. Să mergem, domnule... Daiaram nu desluşi bine numele neobişnuit, străin, pe care îl rostise celălalt.

Scrisoarea începea cu un reproş. Anarendra era de părere că dacă Daiaram i-ar fi explicat totul de la început, amîndoi ar fi eliberat-o pe Tillottama chiar în prima seară. Îi descria cu lux de amănunte cum s-au desfăşurat filmările pe domeniile de la Rewah. Vechiul palat de la Gowindarh, unde *maharajahul* îşi cocolea tigrii albi, prinşi de el, devenise locul de desfăşurare a celei de a doua părţi a filmului. Răpită din templu (Khajurāho), *devadāsi* (Tillottama) este adusă de către „prinţ" în vechiul lui palat păzit de tigri. *Devadāsi* face o încercare de evadare şi e la un pas de pieire, dar „fachirul" (Anarendra) o salvează. Anarendra îi scria că Tillottama îl uimise chiar şi pe el, un neînfricat *yoghi*, cu extraordinarul ei curaj, pînă în momentul cînd a priceput că se petrece ceva neobişnuit cu ea. Tocmai se desfăşura acea secvenţă a filmului cînd, potrivit acţiunii, *devadāsi* trebuia să alerge pe zidul care îngrădeşte curtea interioară în care se aflau tigrii. Ea s-a oprit la un moment dat sus pe zid şi s-a clătinat puţin ca şi cum şi-ar fi pierdut echilibrul, speriată. Aparatul de filmat începuse să bîzîie cu înverşunare. Anarendra, care mergea pe zid în întîmpinarea Tillottamei, văzu că fata nu-şi mai reia fuga, ci rămîne pe loc, pierdută în gînduri, total absentă la indicaţiile furibunde ale regizorului. Un tigru uriaş, alb ca zăpada, cu striaţiunile lui transversale de un negru-intens, se apropie de zid, se ridică sus de tot pe picioarele-i dindărăt, chiar în dreptul Tillottamei, cu gîtul întins spre ea. Ochii fiarei de un albastru-puternic o urmăreau neîncetat, cînd deodată fata se aplecă, întinzînd mîna spre tigru. Regizorul amuţi

speriat, iar operatorul continuă să filmeze neaşteptata desfăşurare a scenei. Fiara îşi căscă botul dezvelindu-şi colţii mari, îşi culcă urechile şi se lăsă pe picioarele dindărăt. Privit de sus, capul i se păru lui Anarendra turtit şi lătăreţ ca de şarpe, iar ochii aţintiţi asupra actriţei, cu o clipă în urmă dispreţuitori, poate curioşi, începură să se întunece, din ce în ce mai injectaţi, plini de răutate... Tillottama se clătină din nou şi Anarendra înţelese că dacă mai trece o secundă, tigrul va face un salt atît de mare, încît o va ajunge, sau că ea va sări de pe zid drept în ghearele fiarei. Iute ca fulgerul, Anarendra porni spre ea, o înşfăcă, străbătu, alergînd, zidul, coborî cele cîteva trepte ale scării şi o aduse la umbra unui smochin care creştea într-un colţ al curţii.

Cum scena fusese splendid prinsă, regizorul refuză s-o mai filmeze o dată, dîndu-i nişte lungi explicaţii producătorului, care venise aici împreună cu echipa. De îndată ce „fachirii" îşi jucară rolurile, el le achită suma datorată, le mulţumi în termenii cei mai călduroşi şi... le oferi automobilul pînă la Allahabad.

Anarendra nu bănuia că tocmai în timpul acesta, Daiaram zăcea stîlcit în bătaie, pe un pat de spital, în acelaşi oraş.

Întorcîndu-se acasă şi primind scrisoarea lui Daiaram, Anarendra culese de îndată informaţii prin intermediul băncii care servea interesele companiei „Orfeu", cum se numea dubioasa firmă a *producerului*. Domnul Traysish pornise cu întreaga echipă de filmare la Ajantă şi Elloră, iar de acolo la Bombay. Acum se odihneşte la Lonauli — o staţiune balneară nu departe de Bombay, unde a închiriat o vilă pe timp de două luni. Anarendra îi şi însărcinase pe prietenii lui din Bombay să-l urmărească pe american.

El, de fapt, nu aştepta decît o telegramă din partea lui Daiaram ca să plece la Bombay sau oriunde va hotărî acesta. Telegrama îşi luă, aşadar, zborul spre New-Delhi, înştiinţîndu-l pe Anarendra că Ramamurti va sosi cu primul avion de la Srinagar, că trebuie să comande două locuri pentru Bombay, că are şi bani, contrar aşteptărilor. Imediat după expedierea telegramei, artistul ieşi grăbit de la poştă şi o luă la goană cît îl ţineau picioarele spre agenţia de transporturi aeriene. Avu norocul să pună mîna pe un bilet la care tocmai renunţase un militar, dar avionul nu pleca decît a treia zi dimineaţă. Mai mult de douăzeci şi patru de ore de aşteptare! Dacă Tillottama într-adevăr nu mai vrea să trăiască ?... Dacă fusese ultima oară cînd crezuse în liber-

tate, bunătate şi cavalerism ? Şi dacă acum se credea amăgită, deoarece nu avusese de unde să afle ce se întîmplase cu el ? O, zei, la ce bun să te lamentezi — trebuie să aştepţi şi să acţionezi ! Totuşi, felul nedemn în care abandonase lupta îl va mai face să simtă multă vreme arsura ruşinii.

— Am spus eu că drumeţii se întîlnesc întotdeauna, spuse rîzînd vesel geologul din Ladakh, intrînd în biroul agenţiei, însoţit de acelaşi tînăr. Ai venit să-ţi iei un bilet sau l-ai şi luat ? Pentru New-Delhi, desigur ?

— L-am şi luat. Pentru cursa de poimîine.

— Uite şi un tovarăş de drum — domnul Ivernev. Faceţi cunoştinţă, domnilor — sculptorul Ramamurti, abia întors din Micul Tibet, şi noul nostru mare prieten, geologul rus Ivernev. Iartă-mă, dar îmi vine foarte greu să pronunţ corect şi celălalt nume al dumitale.

Ramamurti îl cercetă cu interes pe omul uscăţiv, de aceeaşi vîrstă cu el, şi prea uşor îmbrăcat.

— Ai petrecut multă vreme la Ladakh ? îl întrebă, într-o engleză corectă, geologul rus, împreunîndu-şi palmele cu degete prelungi, în loc să-i strîngă mîna după obiceiul european.

— O, numai o lună şi jumătate... într-una din mănăstirile din Tibet.

— Tare mult aş vrea să ajung şi eu acolo ! se însufleţi rusul. Ştii, pentru noi, oamenii cu o structură romantică, Tibetul cu mănăstirile lui rămîne un pămînt misterios, bogat în cunoştinţe cu totul deosebite...

— E clar că ai citit romane de aventuri apărute în Apus ! se amestecă şeful geologilor din Ladakh.

— Bineînţeles ! recunoscu vesel rusul. Noţiunile formate în copilărie sînt greu de şters.

— Ai fi găsit acolo un loc minunat ca să te refugiezi de viaţă, spuse Daiaram. Aş fi de acord cu mănăstirile din Tibet ca locuri de odihnă sau de psihoterapie. Odată şi odată aşa vor şi deveni !

— Interesantă idee pentru un indian !

— Faci aluzie la religiozitatea poporului meu ? Dar eu abia vin de acolo !

— Pe dumneavoastră nu v-am auzit făcînd o asemenea apreciere, se adresă rusul şefului expediţiei geologice, şi spuneţi că aţi petrecut acolo două anotimpuri. Bineînţeles, nu la o mănăstire... De altfel, am glumit. Dar mi-aţi făgăduit o masă drept răsplată pentru definirea unui mineral inte-

resant din cele descoperite de dumneavoastră — vă rog să vă îndepliniţi făgăduinţa. Ceea ce am descoperit noi, merită într-adevăr o masă bună. De altfel, îngăduiţi-mi mai bine să vă invit eu pe dumneavoastră, ca descoperitor — o meritaţi într-o măsură mult mai mare decît mine. Şi îl vom pofti şi pe noul nostru cunoscut...

— Domnul Ivernev se află aici într-un scurt concediu de odihnă, explică şeful, şi ne-a împărtăşit prieteneşte multe din vastele sale cunoştinţe în mineralogie. Acesta a fost motivul pentru care am venit aici şi te-am putut aduce şi pe dumneata. Expediţia în care prietenul nostru rus lucrează în calitate de consultant îşi are acum sediul în sudul Indiei...

— Atunci îţi sînt recunoscător şi dumitale, se înclină Daiaram, fără dumneata m-aş fi aflat şi acum cel puţin la vreo două sute de mile de Srinagar.

— E întotdeauna plăcut să-ţi oferi spontan ajutorul, vorbi Ivernev cu surîsul lui întrucîtva maliţios, întrucîtva trist; cînd procedezi aşa, te simţi într-adevăr bogat.

— La drept vorbind, chiar eşti — ştii atît de multe! spuse geologul din Ladakh.

— Nu sînt decît un inginer ca toţi inginerii, doar că am învăţat la un institut unde inginerul de mine e dator să-şi însuşească perfect cele trei materii de bază necesare muncii practice a unui geolog — mineralogia, arta minieră şi chimia.

— E vorba de Institutul de mine din Leningrad?

— Întocmai. La noi cunoaşterea mineralogiei, priceperea de a determina repede şi cu precizie mineralele e asemănată cu cunoaşterea simptomelor unei afecţiuni de către un medic. Şi într-un caz, şi într-altul se obţine cu mijloace simple un diagnostic just, ceea ce, departe de laborator, e indispensabil... Dar nu cred ca aceste amănunte să-l intereseze pe un artist, adică pe domnul Ramamurti. Cu dumneavoastră vom mai sta de vorbă seara, după lucru. Iar mîine, daţi-mi voie să vă invit pe amîndoi la o excursie prin Srinagar şi împrejurimi. E ultima mea zi liberă şi am şi comandat un automobil...

Daiaram acceptă bucuros invitaţia — ziua chinuitor de lungă va trece astfel mai repede...

Geologul rus veni să-l ia de la hotel exact la ora stabilită. La volan şedea un *sikh* [28] morocănos, cu barba crescută pînă-n albul ochilor, iar geologul din Ladakh lipsea. La privirea întrebătoare a lui Daiaram, rusul răspunse că *mis-*

ter Şenoi fusese reţinut din cauza unor probleme urgente, dar dacă el, *mister* Ramamurti nu se va plictisi în compania lui, dat fiind că nu cunoaşte de loc Srinagarul...

— Uneori e mai bine să nu cunoşti nimic şi să mergi cu ochii larg deschişi, neinfluenţat de cunoştinţele şi de gustul altuia.

Rusul îl privi o clipă drept în ochi, dar nu spuse nimic.

Nici artistul nu avusese prilejul de a face cunoştinţă cu capitala Kashmirului în drumul său spre Ladakh. I se întipări în minte pentru toată viaţa această zi în care rătăciseră împreună, „încotro vedeau cu ochii", prin acest oraş necunoscut pe care Thomas Moore în poemul său liric compus în secolul al XIX-lea l-a numit „raiul pe pămînt". Poeţii Indiei, musulmani şi hinduşi, au cîntat şi ei, folosind epitetele cele mai subtile şi pompoase, valea Kashmirului. Este adevărat că în mare parte versurile aparţin poeţilor curteni din diferite epoci, care au făcut din simţămintele şi vorbele omeneşti arme de neruşinată linguşire. Totuşi, nici cuvintele linguşitorilor nu au putut denatura adevărata frumuseţe a Kashmirului şi a capitalei lui. „Sîntem săraci — spun locuitorii Kashmirului — dar avem cele trei bunuri care uşurează inima, după cum sună un vechi proverb : apa curată, iarba verde şi femei de o rară frumuseţe."

Trecură peste rîul cu ape repezi şi răcoroase, Djelam, nu departe de moscheea Şah-i-Hamad, clădită în formă cubică ; moscheia, culminînd cu o săgeată ascuţită pornită din centrul ei, a fost construită din lemn, fără un singur cui. Maşina ocoli pe o şosea impecabilă muntele „Tronul lui Solomon" — un dublu con, ca un baraj la marginea sudică a lacului Dal. Ivernev şi Daiaram ocoliră pe şosea acest lac de cinci mile, mergînd de la est spre vest, pentru a arunca o privire şi asupra curioaselor parcuri Nisat şi Şalimar ale unor împăraţi mogoli. Faima şi-o cîştigase Şalimarul, creat la porunca unuia dintre stăpînitorii mogoli de vază — Djahanghir, în care se îmbinau însuşiri de crîncen suveran şi de ins sentimental, iubitor de flori, de linişte şi de femei. Legenda spune, că, zăcînd pe patul de moarte, cînd a fost întrebat de curteni ce şi-ar dori mai mult, el a răspuns doar atît : „Kashmirul !"

Şalimarul, cu poienile lui verzi şi copacii umbroşi, cu bazine şi cascade în trepte pe fondul munţilor albaştri împăduriţi, îl dezamăgi pe Daiaram. Poate pentru că auzise şi citise prea multe despre frumuseţea lui incomparabilă, ima-

ginîndu-şi-l într-un chip cu totul extraordinar. Şalimarul însă, cu tot farmecul său, nu era cu nimic mai presus de alte grădini celebre ale patriei sale.

După ce ocoliră lacul Dal, se adînciră din nou în oraş, mergînd pe şosea, între două lacuri, lăsînd în urmă la nord dealul cu cetatea Hari-Parbat, trecură din nou peste Djelam şi se îndreptară, tot pe şosea, spre apus. La vreo şase mile de oraş, şoferul se opri lîngă cel de-al treilea lac, unde şoseaua se bifurca, îşi întoarse capul şi se uită întrebător la Ivernev. Geologul îi făcu doar semn spre drumul din stînga, *sikhul* dădu satisfăcut din cap, şi maşina o porni sprintenă pe o pantă lină, de-a lungul unui rîuleţ vijelios, cu apa ca smaraldul.

Daiaram înţelese că au luat-o de-a dreptul spre poalele Muntelui Pir-Pandjal şi chiar în clipa în care voi să întrebe încotro anume pornesc, rusul îi explică zîmbind, puţin sfios, aidoma unui puştan, că nu putuse renunţa la dorinţa de a vizita Hulmargul. Aşezat chiar la picioarele muntelui Afarvat, Hulmargul fusese construit de englezi, care, suferind teribil din pricina căldurii din şesurile Indiei, îl foloseau drept loc de odihnă în timpul concediilor. O dată cu plecarea englezilor, orăşelul rămăsese pustiu. Hotelurile confortabile de cîte trei etaje ca şi vilele erau goale, iar vitele oamenilor de la munte păşteau în voie prin poieniţele curăţate de pietre şi destinate plimbărilor.

— Îmi plac nespus locurile de munte, dar nu cele sălbatice, ci cele rînduite pentru oameni, spuse Ivernev, deoarece în regiunile părăsite numai vremelnic, şi nu abandonate, găsesc un anumit farmec melancolic. Îmi place grozav să hoinăresc toamna — e perioada cînd la noi, în Rusia, natura amorţeşte înainte de gerurile iernii — prin cartierele de vile ale Istmului Karelski, o zonă întinsă, destinată odihnei, chiar lîngă Leningrad, oraşul meu natal. Cînd istmul se goleşte toamna, sanatoriile şi vilele frumoase devin cu desăvîrşire pustii, ceea ce creează o atmosferă de linişte deosebită. Ea emană din toate : din ploaia potolită şi rece, din zborul lin al frunzelor purpurii, din vuietul vîntului venind dinspre mare, din legănarea domoală a crengilor de pin. Dar nici o clipă nu-ţi lasă impresia de pustiu : sub tălpi simţi aleile asfaltate, pe şosea gonesc maşini, şi într-o oră te poţi întoarce într-un oraş enorm, plin de oameni... Nu cred însă că te interesează aceste impresii personale ale mele, şi îţi cer iertare că nu te-am prevenit că vom face această mică abatere din

drum. Ai fi preferat, poate, oraşul ? O să ne întoarcem acolo repede !

— Te înşeli amarnic. Mă interesează foarte mult atît călătoria, cît şi conversaţia noastră, protestă Daiaram şi, după o clipă de ezitare, întrebă : Dumneata ai suferit de curînd o pierdere grea ?

— Cum de ţi-a venit asta în gînd ? se întoarse, nedumerit, rusul.

— Crede-mă, nu ştiu cum să-ţi explic... Poate ceva în expresia ochilor dumitale, cîte un cuvînt aruncat din cînd în cînd, iar acum — dorinţa asta melancolică de singurătate. Un indian ar fi procedat la fel, totuşi mi se părea că un european ar căuta mai degrabă să-şi verse năduful la un pahar, înconjurat de lume, în vacarmul unei orchestre. Sau, poate, mi-am făcut o idee greşită despre europeni ?

— Eu cred că există şi europeni, şi indieni deosebiţi. Şi cu dumneata s-a întîmplat ceva de te-ai refugiat într-o mănăstire tibetană...

— Da, a început cu răni fizice, boală şi slăbiciune, iar apoi am încercat să fug de mine însumi.

— Şi n-ai izbutit ?

— Bineînţeles că nu. Dar acum sînt altul !

— Aşadar, nu socoţi singurătatea tristă drept slăbiciune ?

— Nu, atîta vreme cît îţi aduni gîndurile şi forţele, atîta timp cît îţi faci planul cum să procedezi mai departe... după cele ce s-au întîmplat. Dacă, însă, eşti convins că e pentru totdeauna, înseamnă că ţi-ai pierdut tăria. Am început să înţeleg asta după încercarea întunericului la care am fost supus.

— Încercarea întunericului ? Ce-i asta ? Rusul deschise o cutie masivă cu nişte ţigări lungi, neobişnuite. Pe capac se afla desenat o mîndreţe de cal negru ca pana corbului. El întinse cutia lui Ramamurti şi şoferului. Daiaram refuză, iar şoferul luă cu băgare de seamă una şi, după ce o aprinse, zîmbi pentru prima oară, cucerit de atenţia prietenească, aproape duioasă, a geologului din depărtata ţară nordică.

Artistul se simţi deodată pătruns de atîta încredere în Ivernev, încît începu să-i istorisească trista lui poveste. Drumul era din ce în ce mai prost ; ploile desfundaseră şoseaua — maşina era zdruncinată şi se tot lăsa pe-o parte, cînd şoferul ocolea gropile. Neluînd în seamă neplăcerile iscate de acest drum, rusul îl asculta cu mare atenţie, reaprinzîndu-şi din cînd în cînd ţigara care se stingea mereu.

— Îţi doresc succes! Din toată inima! spuse geologul şi, punîndu-şi mîna peste degetele lui Daiaram, i le strînse cu putere, şi îţi mulţumesc. Povestea dumitale e atît de extraordinară, încît mi se părea că nici nu era vorba de dumneata, ci de un om cu totul aparte... erou de film sau, mai curînd, eroul unei legende străvechi! Aş vrea să fiu în locul dumitale... Ivernev tăcu şi îşi aprinse altă ţigară.

— În locul meu? întrebă, sincer mirat, artistul.

— Desigur! Ai un ţel precis, ai luat o hotărîre fermă, vei da o luptă făţişă. Poţi să te baţi pentru iubita dumitale pierdută, ştii unde s-o găseşti, unde s-o duci...

— Dumneata, nu?

— Eu nu pot, nu ştiu nimic şi nici n-am posibilitatea să aflu!

— O posibilitate oarecare, cît de mică, există întotdeauna. Numai să iei acea hotărîre şi să te ţii de ea cu dîrzenie...

Trecură de Tangmarg şi se aflau la altitudinea de şapte mii cinci sute de picioare. Drumul era din ce în ce mai desfundat şi, după un sfert de oră de luptă aprigă cu hîrtoapele, şoferul opri maşina, făcînd un gest larg, prin care îi invita pe pasageri să-şi continue drumul pe jos, ca să parcurgă restul de două mile, avînd de străbătut încă patru sute de metri în sus pe povîrniş.

Daiaram şi rusul o apucară pe urcuşul lin, folosind cărarea cailor, aşternută chiar lîngă drumul care se transformase într-un jgheab presărat cu pietroaie. Reuşiseră să ajungă cu maşina la nivelul primelor măguri acoperite cu păduri ale regiunii premuntoase. Brazii argintii, gigantici, ai Himalaiei, de cîte şaptezeci de metri înălţime, drepţi ca nişte lumînări, se ridicau în văzduhul străveziu — singuri sub bolta albastră a cerului. Puternici, încît îmbrăţişarea a trei oameni abia le-ar fi putut cuprinde trunchiul, aceşti copaci ridicau pînă în tării un număr incalculabil de crengi suprapuse, foarte scurte, cu ace dese şi întunecate. Stînd la picioarele acestor giganţi, oamenii păreau aidoma unor pitici. Lui Ivernev, obişnuit cu copacii nu prea înalţi, din patria lui nordică, cadrul acesta îi făcu impresia de a fi fost transplantat aici din erele îndepărtate, cînd pămîntul era locuit de animale uriaşe. Îi împărtăşi această impresie şi lui Daiaram. Indianul oftă cu tristeţe:

— Sînt într-adevăr codri foarte bătrîni din vremurile trecute, care au scăpat, au rămas teferi. Fratele cel mare al

mamei e pădurar, şi ştiu de la el că după tăiere, asemenea codri nu se mai refac. În orice caz, asemenea giganţi nu vor mai creşte nicicînd. Se pierde ceva din ambianţa înconjurătoare, la fel stau lucrurile şi cu *secvoia* din America.

— Sau cu cedrii din Siberia. Şi fiindcă veni vorba, acele lor de culoare închisă îmi amintesc grozav de cedrii noştri. Ca zvelteţe, brazii din Himalaia seamănă cu ai noştri din Tianşan, dar acele lor sînt mai deschise, iar ca înălţime sînt de două ori mai mici! Dar ce minunăţie e aici! Parcă te simţi mult mai bun, spuse gînditor geologul, trăgînd cu nesaţ în piept aerul minunat de munte. Pe noi, nordicii, căldura din India ne dă gata. Mîine vom fi la Delhi, unde totul e altfel, dar eu trebuie să ajung şi mai departe, în Sud.

— În Sud? Dacă nu sînt indiscret, te-aş întreba: unde anume?

— La Madras, pentru că acolo se află baza expediţiei cu care lucrez eu.

— La Madras? Dar şi eu voi fi acolo peste cîteva zile. E absolut necesar să găsesc acolo nişte rude de-ale Tillottamei şi să fac demersuri pentru ca ea să-şi recapete cetăţenia. Trebuie să încep cu Madrasul — e singura cheie a problemei.

— Înţeleg. Poate că ai să-mi dai şi mie de ştire cum s-a încheiat cutezătorul dumitale plan, pe care eu îl doresc încununat de succes. Şi, crede-mă, că nu din curiozitate.

— Unde poţi fi găsit la Madras?

Rusul scoase din portofel o carte de vizită.

— Aici găseşti tot — şi telefonul şi adresa mea. Roiapetta nu e departe de Mount-road.

— Îţi mulţumesc. Ai să ai curînd veşti de la mine. Sau, dacă nu le vei avea, vei înţelege că am suferit un eşec.

— Nu ştiu de ce, dar am sentimentul că vei izbîndi. Poate din cauză că în dumneata există acea fermitate de fier, care e însăşi chezăşia succesului.

În poiana verde a Hulmargului, înconjurată de dealuri acoperite cu păduri dese de cetină întunecată, sufla un vînt destul de rece care cobora de pe repezişurile stîncoase din jur. Mai sus de terasa albastră a muntelui se ridicau încă două trepte, acoperite cu zăpadă, pînă la creasta ascuţită de gheaţă a coamei Pir-Pandjalului.

Case de lemn, hoteluri şi magazine se înşirau de-a lungul străzii pe care nu întîlniră nici ţipenie de om, întocmai ca într-un castel fermecat. Obloanele şi uşile uitate între-

deschise scîrţîiau şi se trînteau pocnind, bătute de vînt, sporind impresia de părăsire şi de singurătate.

Odată întorşi de la Hulmag, luară masa, apoi se plimbară cu *şkiara* — ambarcaţie „taxi" — pe canalele lacului Dal pe care se înşirau hoteluri plutitoare şi bacuri-vile ce se închiriau. Se despărţiră seara tîrziu.

Daiaram, obosit de atîtea impresii, adormi cu greu, retrăind şi depănînd în minte ziua petrecută în tovărăşia noului său cunoscut, atît de străin în aparenţă, şi totuşi atît de prietenos, mai apropiat decît se întîmplă adeseori să-ţi fie o rudă.

Artistul stătea, ca de obicei, culcat, cu ochii închişi, şi imaginile i se perindau în minte, ca o peliculă de film, proiectată cu încetinitorul.

Vesele îngrămădiri de căsuţe, ghemuite una în alta, constituiau aşezări la poalele munţilor, printre dealuri cu pini. Oraşul însuşi, cu rîul, canalele şi lacurile lui liniştite, cu casele de piatră a cîte două caturi în care nu găseşti două ferestre la acelaşi nivel, cu acoperişuri de lut întărit pe care creşte iarba şi adesea şi tufişuri, păstra acelaşi aspect. Vedea pereţii înalţi ai canalelor, grosolan pietruiţi, cu ieşindurile caselor suspendate deasupra lor, proptite cu bîrne atît de strîmbe şi de nesigure, încît, privindu-le, te lua groaza. Ştrengarii veseli înotau în Canalul Mar printre bărci şi gunoaiele aruncate din case. Apoi, prin faţa lui se perindară grădini împrejmuite cu ziduri care înaintau pînă în rîu, grădinile de zarzavat, plutitoare pe lacuri, grădini aflate pe nişte plute de trestie, pămînt şi alge, ancorate de pari înfipţi în adînc ; bazarurile pestriţe cu mulţimea lor de tîrgoveţi, stînd impasibili în faţa mărfii pe care o expuneau şi cu mulţimea trecătorilor care nu cumpărau nimic. Peste tot locul, ca oriunde în India — cerşetori infirmi, băieţandri obraznici, ţigăncuşe murdare cu feţişoare frumoase, cu trăsături regulate şi ochi imenşi.

Forfotă şi mizerie, alături de simplitate şi măreţie. Zăpezi scînteietoare, lacuri reci şi pure şi ulicioare înguste, murdare şi puturoase. Aici, în această vale minunată, înconjurată de întreaga splendoare a lanţurilor muntoase, a luncilor şi a codrilor, obişnuitele contraste ale patriei sale păreau a ieşi mai puternic în evidenţă ca oriunde. Sau poate el devenise mai receptiv...

Pe canale şi pe lacuri pluteau nenumăratele bărci ale negustorilor, în care sub prelate de pînză groasă tronau oa-

meni cu un aer grav sau, dimpotrivă, servili, fumînd tacticos *huki* — una din narghilelele Orientului. Vindeau de toate: de la căciuli şi broderii, la fioroase pumnale şi pistoale. Superbe erau bărcile pline vîrf cu flori. Buchete înfoiate şi proaspete — de un roşu-aprins, galbene sau albastre, acopereau ambarcaţiile înguste, în toată lungimea lor, cu mormane compacte şi înmiresmate.

Prietenul său cel nou îl uimise. Era obişnuit să-i vadă pe europeni colindînd febril bazarurile şi magazinele, cumpărînd cît mai multe obiecte şi de tot felul. Ivernev privea cu interes minunatele broderii, covoarele şi urcioarele cizelate, sau obiectele de lemn sculptat care fac faima Srinagarului, dar acest interes nu-l depăşea pe cel care îl manifesta el faţă de celelalte particularităţi ale oraşului. Geologul nu-şi cumpărase nimic, deşi, după cum observase Daiaram, nu se uita la bani dacă era vorba de o deplasare cu automobilul sau cu barca-taxi. O singură dată, cînd un negustor înfipt le abordase barca şi întinsese în faţa rusului o superbă blană de leopard, Ivernev vădise fie o şovăială, fie un regret, pentru că, după plecarea negustorului pe care îl concediase, rămăsese îngîndurat multă vreme...

Succesiunea imaginilor ce se perindau în mintea artistului se topi pe nesimţite într-o somnolenţă. Se trezi cu un minut doar înainte de a fi intrat în cameră *boy*-ul hotelului.

În timp ce taxiul gonea pe drumul colbuit spre aeroport, Ramamurti întorcea mereu capul, încercînd zadarnic să zărească maşina geologului rus. La aeroport, însă, află de ce n-a văzut maşina geologului: zborul se amînase cu două ore din pricina unei furtuni iscate în regiunea Amritsar. Probabil că Ivernev aflase despre furtună din timp. Daiaram ieşi din clădire şi se aşeză pe o bancă sub un şopron, admirînd ţancurile albe ale Pir-Pandjalului, înfăşurate ici-colo cu văluri de nori străvezii. Întîrzierea — o nimica toată — două ceasuri şi încă două de zbor... Se va despărţi pentru multă vreme de aerul pur al platoului cu giganţii înzăpeziţi înfipţi în azurul neasemuit de intens al cerului. De pe această ultimă treaptă, înaltă de cinci mii şi jumătate de picioare, va coborî în şesuri dogoritoare, pîrjolite de un soare necruţător, înecate în pulberea şi în mirajul adierii fierbinţi sub un cer plumburiu, care apasă capetele oamenilor întocmai ca metalul acesta moale şi greu.

Apoi, căldura umedă a Bombayului. Bombayul unde se chinuieşte Tillottama!

Aeroportul se umplea de pasageri. Artistul îl zări de departe pe noul său prieten rus, înconjurat de un grup numeros de oameni între care, singurul lui cunoscut, era şeful echipei de geologi de la Ladakh. Sfiindu-se să se apropie, Daiaram îi salută pe cei doi de la distanţă, şi se grăbi să se urce în avionul supraîncălzit de soare. Abia după ce decolară, se aşezară alături pe bancheta liberă din coada avionului şi convorbirea lor avu ca subiect schimbarea intervenită în viaţa oamenilor, o dată cu posibilitatea lor de a se deplasa cu repeziciune la distanţe uriaşe. După cum schimbările în lumea înconjurătoare se petreceau literalmente într-un răstimp de ore, tot astfel şi viaţa suferea întorsături fulgerătoare, impunînd oamenilor rapide schimbări în acţiunile, hotărîrile sau deprinderile lor. Nu era deci de mirare că aceste întorsături intervenite în viaţa omului, dezorganizîndu-i traiul obişnuit, supuneau sistemul lui nervos unor puternice tensiuni, care pretind existenţa unui psihic bine echilibrat. Dar cum condiţiile de viaţă civilizată slăbesc organismul, rezultă o discrepanţă între cerinţele noului şi starea de fapt a omului.

Avionul fu puternic zgîlţîit şi legănat în zona în care aerul rece al Himalaiei se ciocnea cu frontul de aer fierbinte al văii Indo-Gangelui. Jos, se aşternuse o pîclă galbenă, uniformă. Încă puţin şi avionul rula lin peste dalele uriaşului aerodrom al New-Delhiului. Zăduful îi şi luă în primire pe cei care coborau din avion. Daiaram îşi luă rămas bun de la rus şi se grăbi spre Anarendra şi spre grăsunul şi veselul inginer Seşaghirirao, care-i făceau semne.

— Tibetul ţi-a priit ! exclamă inginerul. Ai devenit irezistibil. Tocmai ce-ţi trebuie ca să porneşti la cucerirea frumoaselor !

— Da, dacă nu ţinem seama că-s tuns chilug. Nu mi-a crescut încă părul, răspunse Daiaram.

— Sub turban nu se vede ! Acum înţeleg eu de ce eşti îmbrăcat ca un *maharajah*.

Anarendra îl privi dojenitor pe prietenul său : cum se poate glumi cînd e vorba de probleme atît de serioase ? şi spuse :

— Dacă nu eşti prea obosit, am putea pleca mai departe cu avionul chiar astăzi. Am şi reţinut două locuri.

— Cum adică, tu, Seşaghirirao, nu vii cu noi ?

— Nu. Anarendra mi-a spus că sînteţi destui şi fără mine. E chiar mai bine aşa — acum mi-ar fi fost greu să-mi iau liber. Totuşi, dacă va fi nevoie...

— Hotărît nu, spuse ferm Anarendra, să mergem să prînzim. Mai avem un ceas şi jumătate. Duceţi-vă şi ocupaţi o masă, iar eu văd de bilete...

Într-un colţ al restaurantului se aflau multe mese libere. După ce luară loc, inginerul îşi întoarse puţin capul, apoi îşi apăsă palma peste mîna lui Daiaram :

— Făgăduieşte-mi că-mi dai de veste dacă ai să ai nevoie de ajutorul meu. Iar acum nu mă refuza! Şi Seşaghirirao îşi scoase portofelul. Daiaram îl opri :

— Crede-mă că de bani nu am nevoie! Priveşte, am asupra mea o sumă importantă, ca un afacerist... Artistul îi arătă portofelul doldora de bancnote.

— O, zei! Faţă de aşa comoară, cele cinci sute de *rupii* ale mele sînt ridicole. Dar mai rămîne ceva. Întinde mîna pe sub masă!

Daiaram simţi în mînă un obiect voluminos, metalic.

— Ce-i asta ? exclamă el cînd dădu cu ochii de un ditamai pistol automat cu ţeava scurtă şi cu un trăgaci neobişnuit de mare. Oţelul armei masive avea luciri sumbre.

— La ce bun ? strigă el înapoindu-i arma, cu repulsia instinctivă a indianului faţă de crimă. Noi nu putem proceda la fel cu gangsterii.

Seşaghirirao izbucni într-un rîs vesel, schiţînd un gest de nepăsare :

— Cunosc la fel de bine ca şi tine stupiditatea legilor datorită cărora omul cumsecade umblă întotdeauna neînarmat, iar orice bandit şi hoţ, căruia puţin îi pasă de legi, face din el ce pofteşte. Aşadar, pentru a evita o asemenea eventualitate am născocit această armă. Nici un tribunal de pe glob n-o va putea considera drept armă de foc. Priveşte! Inginerul deschise o clapă şi scoase din mînerul pistolului un flacon turtit, cu un lichid opalescent. Iată ce are arma în loc de încărcător şi cartuşe. Asta e pistonul care presează de jos în sus, aici e clapa care deschide ţeava o dată cu apăsarea pe trăgaci şi mai are încă un piston prevăzut cu un pulverizator. Agresorul primeşte astfel drept în bot o porţie de materie chimică usturătoare, dar inofensivă — secretul meu. Nici vorbă de omor — în schimb victorie deplină asupra oricărui inamic! Un flacon la douăzeci de „împuşcături" de astea. Şi poftim încă două. Găseşti că e rău ? Ia-l că are să-ţi prindă bine!

Daiaram îşi aminti de vorbele lui *guru* : „Acum tu păşeşti în lumea de jos, şi numai ţăria de spirit nu-ţi va fi

îndeajuns !" — şi, zîmbindu-i cu recunoştinţă, vîrî pistolul greu în buzunar.

Sosi şi Anarendra cu biletele. Cei trei prieteni au stat la masă, pînă cînd au fost chemaţi la avion. Şi, abia după ce se ridicară în aer, Daiaram se hotărî să-i pună întrebarea care-l chinuia de atîta vreme : „Cum nădăjduiesc prietenii lui de la Bombay s-o găsească pe Tillottama ?"

— A şi fost găsită ! răspunse cu sînge rece Anarendra.

CAPITOLUL 7

Focul stelar

Pe terasa acoperită care dădea în grădină, Tillottama stătea în picioare, sprijinită cu umărul de unul din stîlpii îmbrăcaţi în verdeaţă. Povîrnişul dealului pe care se afla vila fusese îngrădit cu un zid de piatră, dincolo de care se înşirau vile asemănătoare, iar mai departe se vedeau alte dealuri cu copaci rari şi se zărea lucind vag şoseaua netedă care duce spre Bombay şi spre ocean. *Producerul* Traysish o adusese aici, la marginea localităţii balneare Lonauli, după ce luările de vederi ale filmului fuseseră terminate. Incidentul de pe zidul de la Gowindarh, cînd fata, supunîndu-se unui impuls momentan fusese pe punctul de a sări în ghearele tigrului, îl pusese pe gînduri pe american. Se hotărîse, aşadar, s-o lase pe „steaua" lui să se odihnească şi să-şi mai acorde şi lui ceva distracţii, punîndu-şi totodată la punct unele afaceri la Bombay. Nu putea să nu-şi dea seama că după şederea lor la Khajuraho, Tillottama se schimbase, era mai tristă, mai dură şi că fiecare zi ce trecea o înstrăina şi de vechile-i obiceiuri, şi de dînsul, fără ca ea să manifeste însă o rezistenţă făţişă. Această pasivitate dispreţuitoare îl făcea să turbeze.

Şi acum, de pildă, Traysish ieşise pe terasă în papuci moi, urmărindu-şi pe furiş „steaua", pierdută în gînduri, cu desăvîrşire absentă la tot ce se petrecea în jur.

Părul ei negru cu reflexe albăstrii nu era împletit în cozi, ci ridicat după moda europeană, încolăcit pe creştet într-o torsadă mare care părea mult prea grea pentru gingaşul ei gît dezgolit.

Traysish o privi, comparînd-o cu noua lui cunoştinţă, italianca Sandra, şi o întrebă, iritat :

— Ce-i cu tine ? Eşti bolnavă ? La ce te gîndeşti într-una ?

Tillottama tresări surprinsă. I se păruse că în întrebările lui Traysish vibrase o nuanţă de compasiune.

Cu palmele împreunate a implorare şi cu capul plecat, Tillottama se lăsă pe genunchi :

— Dă-mi drumul, stăpîne ! Tu singur ai spus că ţi-am adus mult mai mulţi bani decît i-ai plătit bătrînului Sohrab. Nu mai pot, tînjesc. Atîta timp cît sînt pe pămîntul ţării mele, am putinţa de a-mi regăsi pămîntul natal pierdut, şi poate şi rudele. La ce-ţi trebuie o simplă dansatoare neagră ? Văd cum te uiţi la italianca aceea minunată — asta e o femeie pentru tine. Lasă-mă să-mi urmez calea şi am să-mi amintesc cu recunoştinţă de tine toată viaţa...

Traysish tăcea.

Ea îşi înălţă fruntea şi citi ironia mută din ochii lui, mult mai elocventă decît vorbele. Tillottama se ridică. Traysish aprinse o ţigară :

— Şi care e, mă rog, calea asta a ta ? O casă de toleranţă ? Nu, eşti prea scumpă pentru aşa ceva ! rîse el cu răutate.

De după zid se auzi un fluierat vesel.

— Iată-i pe prietenii tăi, italienii ! Fugi la ei, fetiţo, şi nu te mai gîndi la prostii. Zău că nu-ţi doresc răul ! Roagă-i să mă scuze, dar trebuie să plec chiar acum ; rămîn peste noapte la Bombay.

— Tama, Tama ! o chema un glas sonor.

— Ţi-am mai spus, Lea, să nu-i mai zici Tama. Cică *tama* înseamnă „dorinţă". E ceva prea intim !

— Nu mai bombăni, Cesare. Nu-ţi prieşte căldura ! Fata asta e personificarea dorinţei, şi nici un bărbat adevărat n-ar putea contesta asta !

— De contestat — nu, dar aşa ceva nu se strigă pe stradă !

— O stradă în care nu e nimeni şi nimic, în afară de nişte vile goale...

— Hai, nu vă mai certaţi, copii, interveni Sandra, serioasă, uite-o pe Tillottama. Imediat o să-l vedem pe Cesare contorsionîndu-se ca un scamator şi trăgînd focuri din colţul ochiului stîng. Ce comici sînt bărbaţii în faţa femeilor frumoase !

— Şi mai ales cînd nici nu-şi dau seama de asta, adăugă Lea.

— Destul cu calomniile, sînt la limita răbdării!

Şi Cesare o salută pe Tillottama într-o engleză înfiorătoare. Ca întotdeauna, Sandra îi veni în ajutor:

— Azi rulează un film nou — unguresc, care a ajuns aici în chip inexplicabil. Ne-a atras faptul că artista seamănă cu Lea. Hai să mergem s-o vedem pe Lea la cinema!

Tillottama acceptă, şi toţi patru o porniră spre centrul orăşelului, pe strada năpădită de o iarbă aspră. Traysish nu se mai temea că vedeta lui va fugi de aici, şi cum avea încredere în italieni, o lăsa uneori să iasă singură cu ei. Ea era însă convinsă că de după arbuşti sau din umbra caselor o urmăreşte o iscoadă — şi nu greşea...

— Să ştii însă că nu admit să te săruţi în film cu altul! declară Cesare.

— Interesant, şi ce ai să poţi face?

— Am să trag în ecran!

— Cu un tubuleţ cu vopsea?

Italienii izbucniră în rîs. Sandra traduse convorbirea, şi Tillottama surîse cu tristeţe.

— Apropo de tubul cu vopsea, spuse Cesare. Cînd mergem data viitoare la Bombay am să cumpăr un *colt* adevărat. Am rămas cu un sentiment dezagreabil după aventurile noastre din Africa de Sud. Am impresia că de jur împrejur mişună ceva spurcat care nu aşteaptă decît să faci un pas greşit...

Sandra se adresă pictorului:

— Ştii, Cesare, eu am senzaţia că parcă am fi toată vremea urmăriţi. Nici în orăşelul ăsta liniştit nu mă simt bine.

— Ce sensibili sînteţi amîndoi, rîse Lea. Cesare a devenit capitalist şi îi e frică să nu fie prădat. Zău că era cu mult mai bine cînd n-aveam bani. Nu m-am aşteptat să primim o asemenea sumă de la Callegari, şi închipuiţi-vă că e încă departe de a fi tot!

— Bine, să zicem că eu mă tem de bandiţi, dar Sandra? se încruntă Cesare.

— Sandrei îi e frică de americani, de patronul Tillottamei. Se simte, în general, vulnerabilă în faţa bărbaţilor demoniaci. Amintiţi-vă de profesorul turc de la Capetown! Cît despre Traysish, de cum îi aruncă o privire, ea îşi şi găseşte de lucru cu o ţigară, sau se grăbeşte să se aşeze jos.

— Ai o limbă imposibilă, Lea, rîse Sandra. Dar vă rog, nu mă distrageţi de la convorbirea mea cu Tillottama. Nu ştiu de ce e veşnic tristă. Am impresia că tot timpul o urmăreşte

din spate o umbră ameninţătoare, cum de altfel ne urmărea şi pe noi în Africa. Sau asta mi se pare pentru că e atît de frumoasă, cum nu se mai poate !

— Asta-i conform teoriei tale despre pieirea frumuseţii în înfruntarea ei cu viaţa, interveni Lea. Dar să ştii că ea este mai prejos decît tine ; tu eşti prea modestă, Sandra. Sînt convinsă că Tillottama îmbrăcată europeneşte n-ar face cine ştie ce impresie. Ce părere ai, Cesare ?

— 39—22—43 la o înălţime de 162, după socoteala noastră europeană, sau cinci picioare, cinci ţoli după cea americană, declară sigur de el Cesare.

— Vezi că e prea mică ?

— Iar dumneata, Cesare, îl dojeni Sandra, vorbeşti ca un angajat al unei agenţii de reclamă ; m-ai readus în atmosfera vremurilor trecute şi a spiritului lui Flaiano !

— Eşti bolnăvicios de susceptibilă faţă de tot ce e legat de fotografia de reclamă, Sandra, observă Lea, nu-i nimic, are să-ţi treacă. Dar oare, nu vi se pare, prieteni, că nu se cade a vorbi de cineva prezent într-o limbă pe care n-o înţelege ?

— Ca întotdeauna ai dreptate, Lea ! Şi Sandra se strădui toată seara s-o distreze pe Tillottama.

Filmul rula cu subtitluri în indiană, şi italienii nu pricepură mare lucru în afară de subiectul lui relativ simplu ca psihologie şi de jocul bun al unor actori simpatici. Sandra privea furiş spre Tillottama. Filmul o tulburase grozav. Nu văzuse prea multe filme europene şi dintre acestea, cele mai multe de aventuri, cu gangsteri şi cu poliţişti viteji, sau superfilme istorice, despre trecutul Occidentului, prea puţin cunoscut de ea. Văzuse şi cîteva filme în care fie un milionar care călătoreşte incognito, fie fiul unui bogătaş, se îndrăgosteşte de o fată simplă, o salvează de diferite primejdii sau o scoate din sărăcie şi face din ea o doamnă din lumea mare, o mare actriţă sau o femeie răsfăţată.

Peste tot eroinele erau urmărite de un noroc uimitor : indiferent dacă se aflau în ghearele unor gangsteri, în haremurile Orientului, în captivităţi la inamici sau în puterea unor ticăloşi, izbuteau să rămînă neprihănite, virtuoase şi curate, pentru eroul filmului. Era o înşelăciune vădită — Tillottama cunoştea doar prea bine viaţa reală.

Acest film unguresc însă înfăţişa soarta obişnuită a unei tinere perechi. Aici oamenii nu se bizuiau decît pe ei înşişi, nu considerau drept nenorocire munca de fiecare zi, ştiau să aprecieze plăcerile simple ale vieţii şi se bucurau de dra-

gostea multor prieteni. Asta era tocmai viaţa la care visase întotdeauna Tillottama, iar după ce-l întîlnise pe sculptorul Ramamurti, visurile ei confuze începuseră să capete realitate. Soarta însă o obliga să-şi continue rolul minor de obiect frumos, cumpărat pentru desfătare şi expus vederii, pentru bani. Chiar dacă nu direct, ca la barul de noapte, ci în realitatea fantomatică a peliculei de film, într-un fel sau altul, ea slujea acestui scop.

Cînd sosise la Khajurāho, chiar din prima zi, dăduse cu ochii de Daiaram.

Sculptorul se afla cocoţat pe o cornişă, într-o poziţie atît de nesigură, încît inima fetei bătuse, fără să vrea, cu toată puterea, de grijă pentru acest necunoscut. Artistul nu purta decît o legătură în jurul şoldurilor şi ea îi admirase, fără voie, picioarele frumos formate, umerii largi şi ţinuta dreaptă de sportiv. În aceeaşi seară, rătăcindu-se prin galeriile templului Vişvanath, Tillottama îl surprinse în faţa statuii *Surasundari*. Avea aerul că se închină frumuseţii ei — şi cum s-ar fi putut interpreta altfel acel elan neprecupeţit de extaz. Atunci fugise ruşinată, înţelegînd că fusese martora unui spectacol foarte intim. A doua zi, cînd îl întîlni pe Ramamurti lîngă sculptura cu leul, citi în privirea lui acelaşi extaz, adresat de astă dată ei. În ceasul de neuitat al primei lor întîlniri, îşi văzuse, pentru prima oară în viaţă, frumuseţea chipului oglindită în adîncul ochilor lui. Ea este, aşadar, în stare să-l inspire pe un bărbat, să-l facă să creeze o mare operă de artă — aşa a înţeles ea că stau lucrurile atunci, şi asta i-a confirmat-o însuşi Daiaram mărturisindu-i iubirea, nu prin vorbe, ci prin puterea sentimentului care se vădea dincolo de cuvinte. Ea ar putea sluji drept model pentru sculpturi şi tablouri de aceeaşi valoare ca acele străvechi opere de artă, din care emana puterea frumuseţii şi a iubirii, exprimînd marea capacitate de creaţie a făuritorilor lor, aducînd în acelaşi timp mîngîiere oamenilor pe anevoiosul lor drum prin viaţă...

Tillottama urmărea filmul cu nespusă tristeţe. Eroina cea veselă, veşnic gata să rîdă, venise să se scalde împreună cu iubitul. Fata, în costumul de baie roşu cu buline albe, care se armoniza perfect cu părul deschis şi cu pielea ei bronzată, aurie, de nordică, îl tot tachina pe drăguţul ei pînă ce se pomeni înşfăcată de două braţe puternice şi ridicată în aer. Amîndoi rîdeau nepăsători, uitînd de tot şi de toate. „Cît de liberă e femeia europeană în comparaţie cu noi! gîndi Tillottama, cu ochii la adorabila ştrengăriţă care semăna în-

tr-adevăr cu mica italiancă Lea. Ea își poate îngădui să rămînă nepăsătoare ca un copil și în asta nu e nimic extraordinar. Își pune un costum care, dacă l-aș purta eu, oamenii ar arunca în mine cu pietre, și acceptă cu toată demnitatea omagiile bărbaților. Dar și aceste omagii se manifestă altfel decît la noi, pentru că europenii sînt obișnuiți cu trupul neacoperit al femeilor și au învățat să vadă în el frumusețe, nu să cîntărească anumite detalii care stîrnesc poftele. Pe cîtă vreme eu, în filmele mele, trebuie să mă las fotografiată goală ca cele din «casta a cincea», intangibilele care nu aveau dreptul să-și acopere trupul cu veșminte, spre a nu fi la fel cu oamenii din castele superioare. Să mă descopăr în fața privirilor murdare, infame ale unor trîndavi cărora nu le place nimic și care nu cred în nimic..."

În clipa aceea dorința de a-l vedea pe Daiaram fu atît de puternică, încît simți în inimă o durere fizică. I-ar fi spus că acum, după ce se simțise învăluită de suflul entuziast al sentimentelor lui, ea nu mai poate trăi astfel. Daiaram dispăruse — pesemne că Traysish îi istorisise tot ce știa despre ea — mijlocul cel mai sigur de a-l îndepărta pe un bărbat. Și el dispăruse pentru totdeauna!

Tillottama nici nu prinse de veste cînd și cum se terminase filmul și abia apucă să-și ascundă fața pentru ca nimeni să nu-i observe lacrimile. Mergea spre casă, silindu-se să răspundă la glumele italienilor. Aceștia, mergînd alături, vorbeau încet între ei. În fața vilei, se desprinse de lîngă zid silueta înaltă și întunecată a lui Ahmed. Acesta se duse să descuie poarta, iar Tillottama își luă în pripă rămas bun de la italieni.

Tăcută și însingurată, Tillottama ședea pe marginea unei otomane joase, sub trofeele pline de praf, care împodobeau „colțul de vînătoare" al holului. Alături, într-un rastel din lemn de mahon, se aflau arme și puști, dar nu de butaforie, ci adevărate, aparținînd lui Traysish, amator de arme de foc, și de arme albe. Cîndva el îi dăduse lecții de tir pentru filmul *Suverana thugilor.*

Tillottama întinse încet mîna, scoase din cuibul rastelului o pușcă grea cu țeava scurtă, încastrată în lemn. Capătul brunat, cu o cătare în formă de inel, era pironit asupra ei ca privirea fixă a unui șarpe veninos. Și, ca și atunci la Gowindarh, îi fulgeră prin minte același gînd, provocîndu-i aceeași amețeală.

Inima Tillottamei se strînse de mîhnire, o mîhnire atît de adîncă, încît toate se depărtară şi-i deveniră indiferente, în afară de gura neagră a ţevii. „Probabil că va fi dureros..." se gîndi ea cu un pic de teamă. Dar în clipa următoare se învioră, curajoasă — va dura foarte puţin. Şi atunci nefericita ei viaţă se va curma pentru totdeauna, o dată cu toate greşelile, decăderea, ruşinea şi dorul după cele ce nu se împliniseră şi nu se vor mai putea împlini... Tillottama îşi puse arma pe genunchi şi întoarse închizătorul cu arc dur. Acesta se deschise, ţăcăni încetişor şi se retrase îndărăt. Dedesubt, ca un dinte de cobră, se arătă căpşorul ascuţit al glontelui. Fără grabă, ca în somn, băgă cartuşul în ţeavă. Închizătorul ţăcăni din nou scurt, ascultător.

Dar deodată în faţa ochilor ei apăru Daiaram, cu surîsul lui sfios şi extaziat. Ciudata amorţeală şi tristeţea care o copleşise ca un narcotic se curmară brusc, şi inima începu să-i bată fierbinte, precipitat.

„Tu exişti şi ai să vii ! îşi spuse ea. Iar dacă nu, voi porni eu să te caut ! Şi dacă ucigaşii îmi vor curma viaţa, nu-i nimic... Voi muri pe drum spre tine, cu vîntul libertăţii în plete, cu picioarele umede de roua zorilor. Dar nu aici ca într-o cuşcă, ferecată ca o fiară !" Tillottama se îndreptă de spate şi îşi înălţă capul privind în beznă spre tavanul înalt. Se liniştise, de parcă artistul dispărut i-ar fi făgăduit într-adevăr că va veni.

Un strigăt înăbuşit o făcu să-şi întoarcă privirea spre uşă. În dreapta, la intrarea în coridorul de jos apăruse Asan — un omuleţ scund şi gros, ale cărui atribuţii îi erau necunoscute şi de neînţeles. Un fel de secretar şi om de încredere al lui Traysish... Asan strigă după ajutor, iar în pragul holului se ivi Ahmed.

Tillottama ridică arma. Ahmed se aruncă spre ea cu dinţii rînjiţi. Ea nu voia decît să-i tragă o sperietură, dar nu avea habar de piedică. Aproape că nu atinse trăgaciul şi împuşcătura izbucni. Ahmed căzu jos, iar Asan începu să urle ca un turbat, acoperindu-şi faţa cu mîinile. Surprinsă, Tillottama azvîrli cît colo arma, pe care Ahmed, viu şi nevătămat, o şi înşfăcă, mormăind pe înfundate blesteme printre care ea desluşi *bherini !* ceea ce înseamnă în indiană „lupoaică".

— *Hat djao !* Afară ! strigă ea autoritar, sărind în picioare. Cele două siluete albe se retraseră ameninţînd-o că se vor plînge patronului. Tillottama izbucni în hohote de rîs

şi continuă să hohotească pînă înţelese că nu se va putea opri. Vîrîndu-şi în gură un colţ al vălului, fugi sus la ea, se aruncă pe pat rîzînd şi plîngînd, simţind astfel în suflet o mare uşurare după ceasul de grea cumpănă prin care trecuse.

— Nu crezi că ar fi timpul s-o luăm din loc ? Lea se tolănise leneşă într-un fotoliu al terasei, care cam aducea cu cea din vila lui Traysish. Ei nu mai pot face nimic pentru mine !

— Tot e bine că şedinţele astea de sugestie te-au mai liniştit şi că Sandra şi cu mine ţi-am putut povesti tot, fără ca tu să te sperii.

— Şi prăpastia neagră s-a umplut, aprobă din cap Lea, dar numai aşa, ca dintr-o carte. Parcă aş fi citit toate astea şi apoi mi le-am închipuit. O explicaţie însă tot nu există !

— S-o lăsăm în plata domnului ! Numai tu să fii cea dinainte, draga mea !

Duioşia profundă care vibrase în glasul lui Cesare o mişcă.

Toţi trei se aflau în India de aproape trei luni... Se duseseră întîi la Institutul de parapsihologie din Ganganagar, unde se cercetau tot soiul de fenomene psihice inexplicabile. Cum însă directorul, profesorul Banerji, lipsea, fiind plecat în Rusia, la Moscova, în institut — un mic colectiv de entuziaşti — nu rămăseseră decît doi colaboratori. Ceilalţi cinci erau plecaţi care încotro, în vacanţă, o dată cu sosirea *garmi*-ului, perioada de călduri a anului. Italienii se întorseseră la Bombay şi veniseră aici, la Lonauli, la un institut *yoga,* întemeiat de cunoscutul *svami* Kuvaliananda. Nici aici nu a putut fi descoperită enigma îmbolnăvirii Leei, dar şedinţele de sugestie, liniştitoare, o ajutaseră să-şi recapete echilibrul sufletesc. Cesare era mai convins ca oricînd că întreaga vină o purta coroana neagră ; totuşi presupunerile pe care şi le exprimase cu prudenţă, nu găsiseră o confirmare nici la parapsihologi, nici la savanţii din Lonauli. Cesare înţelese că încercările de a face ca psihologia umană să se dezvăluie „din ea însăşi“, fără observaţii asupra naturii, lipsiseră aceste investigaţii speculative de baza aceea solidă, a comparaţiei şi a experimentării, pe care o posedă ştiinţa europeană, care deocamdată înainta foarte încet în domeniul psihologiei. Artistul începu să viseze la o întrevedere cu un erudit savant european de

tipul enciclopediştilor, care devin an cu an mai rari pe acest pămînt.

— Eu ştiu la ce te gîndeşti acuma, Cesare! exclamă Lea. Ţi-ai adus aminte de Ganganagar. Aşa-i? Cesare dădu afirmativ din cap.

— Un orăşel ciudat, cu vînt şi praf, la marginea unui deşert, spuse Sandra. Insuportabil de cald chiar din luna mai.

— De ce ciudat? surîse Cesare.

— Pentru că are farmecul lui. Lume puţină, vecinătatea cu pustiul, vîntul care vuieşte fără încetare fac ca acest Ganganagar să dea impresia... ah, cum aş putea să mă exprim?

— Că timpul s-a oprit în loc! rosti cu hotărîre Lea.

— Da... mai curînd că a rămas în afara timpului.

Apoi Sandra adăugă:

— În astfel de orăşele trăiau protoindienii şi supuşii lui Alexandru Macedon. Cu siguranţă că adînca lui ancorare în vremurile trecute constituie tocmai ciudăţenia orăşelului. Şi la noi în Calabria sau în Apulia există asemenea locuri. Pe cîte un promontoriu sau un platou dai de ruinele unui templu din antichitate — doar şase-şapte coloane, cu cîte o frîntură de fronton; o iarbă aspră şi uscată care foşneşte trist, bătută de vînt, la fel ca acum o mie de ani. Singur cu marea nemărginită, cu norii, cu lumina fierbinte a soarelui, ai sentimentul că toate astea îţi sînt familiare, apropiate, că îţi aparţin. Te simţi făcînd parte din infinitul trecutului şi al viitorului care s-au întîlnit pe o linie de hotar subţire de tot şi că acest hotar eşti tu. Nu ştiu cum să vă explic mai bine. Apoi faci cîţiva paşi şi dai peste o şosea pe care gonesc nebuneşte maşinile. Undeva, pe sus, uruie un avion mare. Atunci te uiţi cîteva minute la toate astea, din afară, de parcă ai fi venit dintr-o altă lume, şi totul ţi se întipăreşte în minte cu atîta claritate, cu atîta prospeţime...

— Sandra, eu am încercat acest sentiment, spuse Lea, îţi aduci aminte, cînd am trecut de Suratgarh, de gospodăria aceea de stat pe pămîntul unui pustiu irigat. Tractoare ca nişte elefanţi de luptă, jeturi de apă ţîşnind din acele aparate de stropit rotative, miros de vegetaţie proaspătă! Şi nu sînt decît cinci ani de cînd ruşii i-au ajutat să înjghebeze gospodăria asta!

— Da, au retezat o bucată de pustiu. Şi pămîntul a devenit o grădină!

— Bine, impresii din călătoria asta am cules noi pe toată viaţa, dar parcă era vorba să hotărîm ce facem mai departe ?

— Tutorele şi patronul nostru cel cu picioarele pe pămînt, *sahib* Pirelli, nu ne îngăduie să fim romantici, spuse rîzînd Lea, să vorbim deci serios. Eu sînt sănătoasă ca un... ca un tigru...

— Aş zice mai bine — ca o tigroaică !

— Admit, comparaţia nu-i rea ! Făcînd o săritură, Lea se cocoţă pe balustrada terasei.

— Lea, nebunatico, se sperie Sandra, ţi-ai şi închipuit că eşti o tigroaică. Ai grijă să nu aterizezi drept în grădină !

— N-are să se întîmple nimic. Treceam drept o persoană cu reflexe rapide şi coordonare bună în mişcări. Cesare are dreptate — sînt o pisică sălbatică !

— Niciodată n-am spus asta !

— Fie şi aşa ! Principalul este că sînt sănătoasă şi că nu mai are nici un rost să fiu tîrîtă toată ziua bună ziua pe la psihiatri, fie ei şi indieni. Sigur ! E timpul s-o ştergem de aici, din staţiunea asta plicticoasă.

— Sînt de acord să plecăm. Sandra şi cu mine nu ne-am pierdut vremea. Sandra mai ales — a devenit o adevărată expertă în arta antică indiană.

— Obişnuita înclinaţie a artiştilor spre exagerare, se întoarse Sandra cu o mişcare leneşă spre Cesare. Este adevărat că am văzut multe lucruri interesante, atît de multe, încît mi-am dat seama cît de limitată e instrucţia noastră istorică. Fără Asia nu putem pretinde că înţelegem istoria omenirii şi nici a artei.

— Ai un geamantan plin doldora cu caiete de notiţe, zîmbi Cesare, şi tot nu-ţi ajunge. Au fost date uitării pînă şi amazoanele ; cineva a jurat să scrie o carte despre ele...

— Lasă că şi tu ai un teanc de albume greu cît toate zilele, cu aceleaşi temple şi muzee ca şi caietele Sandrei, o apără Lea, voi mă lăsaţi frumuşel pradă vracilor lecuitori, şi între timp...

— Nu te plînge, draga mea, nu ţi-au scăpat chiar atît de multe. Dar încotro să ne îndreptăm acum ? Ce-ar fi să mergem la Madras, centrul culturii Indiei de Sud ?

— Foarte bine ! bătu Lea din palme, bucuroasă. Iar de acolo să mergem la Şantiniketan — Universitatea de artă Tagore, unde se învaţă la umbra copacilor, ca în antichitate. Singurul lucru prost e că o să fie cald.

— Dacă ne simţim obosiţi, plecăm spre nord, n-am fost prin părţile alea — măcar la Delhi.

— Nu mai am ce adăuga — planul e gata. Să vedem numai ce spune şi doctorul nostru în arte, Sandra! Poate că are o altă idee? De ce taci, doctore?

Tolănită într-un jilţ de răchită, Sandra privea gînditoare spre întinsul pustiu şi spre strada scăldată în arşiţă. Cuvintele lui Cesare despre amazoanele uitate o făcuseră să depene în gînd impresiile culese în timpul şederii în India. Desigur, avusese noroc. Dacă te gîndeşti să te apuci de un studiu istoric serios asupra dispariţiei supremaţiei feminine — a matriarhatului — nu te poţi lipsi de India antică.

O trăsătură importantă a filozofiei ei este că socoate femeia ca element de bază activ al naturii, iar bărbatul, ca element pasiv. *Şakti*, cuvînt care înseamnă, ad-literam, *energie*, este principiul feminin şi lui i se închinau oamenii, el fiind întruchipat de către Devi, mama divină, de *Kumari* — fecioara, sau de *Kali* — distrugătoarea răului. Sandra o văzuse în multe temple pe *Kali* reprezentată călare pe un monstru semănînd cu un leu, repezindu-se să lupte cu demonii. Şi întotdeauna în urma ei goneau credincioasele sale însoţitoare, cu ghioagele avîntate, *yoghinele* — amazoanele Indiei. Nici că s-ar fi putut găsi o mai bună confirmare a presupunerilor Sandrei.

Dravidienii au dat dovadă de mare înţelepciune, asemănînd femeia cu focul vieţii care trezeşte, îndrumă şi formează forţele naturii şi, ca mamă — ocrotitoare, educatoare şi îndrumătoare a căii către ceea ce este frumos şi folositor. O astfel de reprezentare a femeii nu o va respinge astăzi nici un om cult din Orient sau Occident.

De mai bine de trei mii de ani oamenii au ajuns la maturitate în privinţa înţelegerii frumuseţii corporale. Idealul creat de ei din antichitate, reprezentat printr-un trup puternic, este răspîndit de la Marea Mediterană pînă în valea Indului: cultura Cretei, Feniciei, Mohenjo Daroului şi Anauului. În fîşia aceasta de pămînt existau cele mai bune condiţii de viaţă. Aici, înaintea celorlalte ţări, apar aşezările sau oraşele cu casele cele mai confortabile, cu canalizare, cu căzi de baie şi cu băi de aburi. Nu temple gigantice, piramide sau palate, ci aşezări obşteşti. Pe acea vreme, în ultimul mileniu înaintea erei noastre, civilizaţia a marcat un înalt nivel în ce priveşte ocrotirea sănătăţii

omului, aici, în India, şi care s-a menţinut şi în primele zece veacuri ale erei contemporane.

Sandra evocă în memoria ei multe din sculpturile create de popoarele Indiei.

Impresia cea mai puternică i-o făcuse templul budist de la Kārlī, cioplit în stîncă, nu departe de Poona. Chiar intrarea în *şaitya* — sanctuar — adînc săpată în chiar povîrnişul muntelui de bazalt, te transpunea în ambianţa vremurilor demult apuse, cînd oamenii erau în stare să realizeze, cu uneltele cele mai rudimentare, fără a utiliza cărţi, fotografii şi îndreptare, lucrări gigantice, avînd ca ţel numai crearea frumosului. O imensă arcadă săpată în adîncime cu muchii în relief se înălţa vertiginos deasupra deschizăturii dreptunghiulare a intrării. La dreapta, în rîpa cioplită vertical, era un rînd de elefanţi-femele, mici, de piatră, cu trompele lăsate pînă la pămînt. La dreapta şi la stînga intrării, pe două panouri late, erau sculptate figuri omeneşti — patru perechi — *dampati*, care se armonizau de minune, contopindu-se într-o perfectă unitate cu concepţia de ansamblu a intrării templului. Figurile aflate pe partea stîngă nu se păstrează chiar atît de bine, pe cînd piatra întunecată a sculpturilor din dreapta — bazalt dur — se reliefa conturîndu-se cu precizie pe fundalul firidei, cîndva colorată.

O femeie de statură potrivită, într-o mişcare lină de dans, îl ţinea de mijloc pe bărbatul de lîngă ea. Piciorul drept era petrecut peste cel stîng, îndoit din genunchi. Braţul drept, distrus de vreme, fusese cîndva întins înainte. Brăţările groase de la glezne, cingătoarea îngustă, împletită, alunecînd peste şolduri şi cele două inele mari, cerceii, alcătuiau toată găteala acestei femei. Obrazul ei rotund, deteriorat de vreme sau de barbaria oamenilor, reda totuşi o frumuseţe veselă cu prisos de bucurie, caracteristice sculpturilor acelor timpuri, hotar între cele două ere. Forma capului aducea cu cea a femeilor *dravidiene* din India. Fruntea era îngustă, dar prelungă, nasul mic şi rotunjit, iar buzele cărnoase, răsfrînte ca petalele unei flori. Umerii drepţi erau înguşti, picioarele, mici, cu glezne subţiri. Sînii apropiaţi şi proeminenţi ca nişte emisfere, lucru obişnuit la statuile indiene. Mijlocul îi era foarte subţire, contrastînd violent cu şoldurile conturate ca două arcuri, mult rotunjite, pe care prelungindu-le am fi obţinut un cerc cu un diametru mai mare decît linia umerilor. După cum se convinsese

Sandra, acest cerc, care în partea de sus trecea prin locul cel mai îngust al taliei, iar în partea de jos cobora pînă la ultima treime a şoldului, era caracteristic, fără excepţie, sculpturilor de pe la sfîrşitul erei trecute şi începutul erei noastre. Ce voiseră să exprime prin acest stil al artei lor meşterii antichităţii ? Oglindirea exagerată şi accentuată a idealului existent în realitate ?

Sandra intră în sala subterană a *şaityei*, în care lumina abia se strecura prin fantele boltei în formă de potcoavă alungită, care se ridica pînă la o înălţime de cincisprezece metri, enormă pentru o sală-peşteră, şi ornamentată cu muchii arcuite. Două cîte două, capetele retezate ale acestor muchii rămîneau suspendate deasupra unor coloane hexagonale cu capitelul în formă de lotus simbolic, încununat de cîte o lespede pătrată cu figuri de călăreţi pe elefanţi culcaţi. Toate acestea semănau foarte mult cu sălile subpămîntene ale sanctuarelor din Ajantă, numai că erau mai mari, mai simple, fără ca artiştii-sculptori să fi insistat prea mult asupra detaliilor, cînd au cioplit piatra.

Sanctuarul, în forma unei *stūpe* simple, semisferice, aflat la capătul sălii, era la fel de sobru ca şi întregul lăcaş de treizeci de metri lungime pe opt lăţime, pentru construirea căruia fusese nevoie să se taie nu mai puţin de zece mii de tone de bazalt.

Sculpturile de sus, ca şi *dampati* de la intrare, erau făurite de aceiaşi mari artişti. O rază slabă de lumină, care căzuse asupra uneia din coloane, îi îngăduise Sandrei să cerceteze sculptura în toate amănuntele. Femeia care şedea chiar pe grumazul elefantului şi cea de la intrare semănau ca două picături de apă. Picioarele ei cuprindeau gîtul animalului şi erau ascunse de urechile acestuia. Femeia se lăsase pe spate, cuprinzînd cu mîna dreaptă gîtul bărbatului care şedea în spatele ei, iar stînga şi-o dusese după cap. Un surîs galeş îi flutura pe obrazul ridicat a nepăsare în sus, iar nişte cute mici subliniau răsucirea puternică a trunchiului — toate aceste amănunte precise dădeau viaţă statuii. Acum Sandra nu se mai îndoia că sculptorilor antichităţii le serviseră drept modele femei adevărate. Altminteri nu era cu putinţă să redai atît de veridic expresia iubirii şi a lascivităţii...

— Trezeşte-te, prietenă ! Unde ţi-au zburat gîndurile ? ! o mai strigă o dată Lea.

— Nu chiar atît de departe — nu mai departe decît la Kārlī. Vezi tu, Cesare nu are dreptate — am început să cred cu adevărat că voi scrie despre amazoane numai aici, în India. Străvechea ei artă este plină de ecourile acelei perioade extraordinare din istoria omenirii pe care vreau s-o transpun în cartea mea. Să ştiţi că am început să-mi închipui viaţa şi aspiraţiile oamenilor de pe vremea aceea, aşa cum au fost în realitate.

— Şi din cauza asta vrei să rămîi aici ?

— O, doamne, nici prin gînd nu-mi trece una ca asta. Dar unde vreţi să plecaţi, iertaţi-mă, n-am fost atentă ?

— La Madras. Să facem cunoştinţă cu cultura din sudul Indiei. Pe urmă la Şantiniketan.

— S-a făcut ! Ce bine că dumneata şi Lea v-aţi încheiat socotelile cu parapsihologii sau cum le-o fi zicînd. Vom fi liberi să mergem unde vrem.

— Tu chiar de la început n-ai prea avut încredere în *yoga*.

— După ce mi s-a înfăţişat, probabil, adunătura aceea de oameni despuiaţi, murdari de praf şi cu părul nemăsurat de lung ! Nu pot să cred în înţelepciunea unor oameni de teapa ăstora. Ei nu au viitor. Dar te ai uitat vreodată, Lea, la copiii indieni ? La ochii lor enormi, care ard de atîta curiozitate şi inteligenţă, încît m-am ruşinat că m-am consacrat prea puţin învăţăturii ? O ţară cu asemenea copii trebuie, fără doar şi poate, să ajungă departe. Noi n-am avut prilejul să discutăm cu oameni de aici într-adevăr instruiţi, şi probabil că nici nu-l vom avea.

— Ai dreptate, pînă acum n-am prea avut noroc de cunoştinţe, afară de Tillottama. N-am venit de loc în contact cu pătura adevăraţilor intelectuali din India. Am nimerit într-un cerc de trîntori şi *businessmeni* bogaţi, veniţi la odihnă cu *Buick*-urile lor.

— Am reuşit să-i detest ! spuse Sandra cu aprindere. Sînt nişte snobi înveteraţi, care nu-i prea au la inimă pe europeni.

— Da, ei pretind că pînă şi pielea albilor pare a fi aidoma pielii morţilor.

— Poate că în afirmaţia asta a lor este şi un pic de adevăr. Aici, în India, pielea albă pare ofilită şi lipsită de viaţă.

— D-aia te plîngeai că nu mai poţi umbla pe plajă în costumul tău de baie sub privirile înfocate ale indienilor, pentru că ai impresia că umbli goală ?

— Da, e o senzaţie penibilă ! Cînd mă gîndesc, de cît curaj trebuie să dea dovadă drăguţele de sportive indiene !

— Dar să ştii că cele mai obişnuite *sariuri* transparente nu sînt mai prejos decît costumul tău de baie, ripostă Lea.

— Ba da, pentru că sînt obişnuite. În asta stă tot, iar dacă o femeie ţine morţiş să-şi arate corpul, va reuşi tot atît de bine cu *sariul* ca şi cu un *bikini*.

— Da, să ştii că *sariul* mă face să recunosc superioritatea femeilor indiene faţă de ale noastre. Gîndeşte-te numai, cîte eforturi, cîtă inventivitate şi cîte parale irosim noi cu fiecare schimbare a modei, pe cînd ele recurg de milenii la o simplă bucată de material care e cu mult mai elegantă decît rochiile noastre.

— Ba eu pretind că nu-i aşa. Există un model nu mai puţin nemuritor decît *sariul* — o fustă largă şi scurtă, un corsaj care mulează torsul şi descoperă umerii. E mai practic decît *sariul*, pentru că dă o mare libertate de mişcare picioarelor. Şi zău că nu ştiu de ce noi, europenele, nu adoptăm exclusiv acest model, în diferite variante, ca şi *sariul*. N-are nici un rost să tot inventezi modele peste modele stupide, să-ţi iroseşti pentru ele jumătate din viaţă şi să cheltuieşti jumătate din ce cîştigi. Şi unde mai pui că strădania e zadarnică. Tot mai mulţi bărbaţi, nu ştiu de ce, mai ales americanii, le bănuiesc pe femei că poartă „falsuri".

— Asta ce mai e ? N-am mai auzit !

— Mulţumeşte-i lui dumnezeu ! Sînt fel de fel de şiretlicuri care completează diferite lipsuri, care ar trebui să fie lăsate aşa cum sînt : sutiene cu resorturi şi gume, burleuri pentru şolduri...

— Ia ascultaţi, femeiuştilor ! se supără deodată Cesare. Mult o să mai trăncăniţi despre cîrpe ? În felul ăsta n-o să hotărîm în veci nimic !

— Ce să mai hotărîm ?!! se miră Lea. N-am spus că plecăm la Madras ? Dă-mi o ţigară şi hai să telefonăm la hotel ! Îi expediem o telegramă şi lui nenea Callegari ca să vină şi el la Madras.

— Să mergem cu toţii, se ridică Sandra, iar la întoarcere să-i facem o vizită Tillottamei, ca să ne luăm rămas bun. Ce fată minunată ! Nu-ţi mai vine să-ţi iei ochii de la ea !

— Şi, profund nefericită, asta e convingerea mea, adăugă Lea. Am simţit-o deosebit de limpede ieri-seară. Am impresia că e veşnic încuiată în casă, şi că, de îndată ce face un

pas, apare în urma ei mutra aia feroce cu turban albastru şi nasul teşit, ca din topor.

Cu toate că Cesare ciocănise cît se poate de energic, poarta vilei lui Traysish nu se deschise decît atunci cînd pe terasă se ivi Tillottama care îi porunci lui Ahmed să-i lase pe oaspeţi să intre.

Îi conduse într-un salonaş de la etaj, apoi se scuză şi ieşi, întorcîndu-se peste puţin timp cu o tavă cu dulciuri.

— I-am dat drumul slujnicei să iasă în oraş, spuse fata în engleză, cu accentul ei dulce, aşezînd cu mişcări îndemînatice farfurioarele pe masă.

Sandra îi urmărea mişcările căutînd să-şi dea seama în ce consta surprinzătoarea ei distincţie. În precizia, în armonia mişcărilor sau, dimpotrivă, în iuţeală, poate chiar bruscheţe ? De ce pare întreaga ei făptură atît de maiestuoasă, atît de aeriană ? Îmbrăcată cu o rochie modernă, ar arăta ca o statuie înfăşurată într-o pînză...

Mişcările Tillottamei erau însoţite de clinchetul acela uşor, ca o şoaptă, care e indiciul că se apropie o femeie indiană, aşa cum parfumul şi fîşiitul rochiei o vesteşte pe o europeană. De altfel şi Tillottama mirosea a parfum, o mireasmă foarte slabă, proaspătă şi uşor amăruie — „Mitsuko"-ul lui Guerlain.

Lea o urmărea şi ea pe amfitrioană, gîndindu-se la cu totul altceva. Are un trup superb, un păr negru şi des ca o noapte tropicală, ovalul feţei gingaş şi perfect conturat şi nişte ochi de asemenea dimensiuni, încît într-o altă ţară, şi nu aici unde ochii mari constituiau un atribut obişnuit, ar fi părut cu totul nefireşti. Tillottama era de o frumuseţe prea expresivă, ieşită din comun, plină de un mister romantic, o frumuseţe tulburătoare, senzuală, chinuitoare chiar.

Cesare văzuse jos în hol o ghitară europeană. Se rugă să-i fie adusă sus, şi începu să fredoneze împreună cu Lea *Cantare, volare,* în timp ce Sandra stătea de vorbă cu Tillottama. Puţin cîte puţin conversaţia lor devenea mai intimă. Sandra îi povesti cîte ceva din viaţa ei. Întîmplările nefericite prin care trecuse această femeie europeană, care părea atît de independentă şi de inaccesibilă, o uimiră şi o tulburară pe Tillottama. Fără a prinde de veste, se pomeni că-i vorbeşte Sandrei, cu toată sinceritatea. Italianca o asculta fascinată. Spre sfîrşit, lacrimi mari i se rostogoliră fără voie pe obraji.

— Doamne, Sandra, ce-i cu dumneata ? sări în picioare Cesare, lăsînd ghitara din mînă.

— Nimic... Sandra îşi scutură înciudată pletele ; scoase o batistă din poşetă. Dă-mi repede o ţigară ! Trebuie să le spun şi lor ce mi-ai povestit. Să ştii că sînt cei mai buni prieteni ai mei, îmi dai voie ? i se adresă ea Tillottamei. Fata schiţă cu amîndouă mîinile un gest care putea însemna şi permisiune, şi protest. Cu obrajii aprinşi şi tremurînd de indignare, Sandra le împărtăşi pe scurt şi celorlalţi doi povestea Tillottamei.

— Să-i transmiţi, spuse pictorul, că o vom lua cu noi, iar apoi îl vom găsi şi pe artistul ei. Eu voi sta de vorbă cu el cum se stă de vorbă între confraţi întru artă... Pe scurt, mîine plecăm la Bombay, şi ea va veni cu noi !

Sandra traduse, adăugînd şi din partea ei cîteva cuvinte convingătoare. Tillottama clătină cu tristeţe din cap :

— Gangsterii lui Traysish ne-ar ajunge din urmă, fără doar şi poate. Nu pot admite ca voi să vă riscaţi viaţa. Dar vă sînt recunoscătoare tuturor din toată inima !

— Atunci, ce-ai să faci ?

— Am să fug de îndată ce se va ivi prilejul. Şi dacă voi fi ucisă — să n-aibă nimeni de tras ponoasele în urma mea.

— Dar dacă ar veni sculptorul dumitale, tot aşa i-ai respinge ajutorul ? intră în vorbă Lea.

După ce auzi traducerea Sandrei, Tillottama zîmbi :

— Dar asta ar fi cu totul altceva !

— Are dreptate, ar fi într-adevăr altceva, spuse Sandra.

Se auzi claxonul puternic al unui automobil, şi Tillottama tresări uşor.

— El e ! Vă rog nici un cuvînt ! Şi vă mai rog să faceţi tot posibilul să nu se observe ce părere aveţi despre el. O schimbare de atitudine i-ar da de bănuit.

— O, cred şi eu ! făcu Sandra cu un zîmbet răutăcios.

Peste puţin timp în salon intră şi Traysish. Purta pantaloni scurţi, albi ca neaua şi o cămaşă de un albastru viu. După privirea ce i-o aruncă pe furiş, Tillottama îşi dădu pe dată seama că fusese informat asupra incidentului cu arma.

Traysish îi salută cît se poate de amabil pe cei prezenţi şi se lăsă într-un fotoliu, întinzîndu-şi picioarele înainte.

— Poate cîntaţi ceva şi pentru călătorul obosit ? spuse el văzînd ghitara. Îmi plac atît de mult canţonetele voastre !

Cesare şi Lea încercară să refuze, dar Sandra le spuse pe un ton poruncitor :

— *Fado!*

De mirare, *producerul* îşi lăsă în jos mîna în care ţinea bricheta.

Sandra înaintă cîţiva paşi şi, cu o mină severă, îşi aşeză braţul pe speteaza unui fotoliu. Lea nu-şi mai recunoscu prietena. Tînăra fată, veşnic gînditoare şi interiorizată, dispăruse, şi-i luase locul o femeie ţanţoşă, încordată ca o strună, autoritară, vădind o exagerată siguranţă de sine. Fiecare din mişcările ei, fiecare unduire a trupului era calculată spre a stîrni o desfătare senzuală, dar cu o regească indiferenţă faţă de tot şi de toate. Ochii ei înguştaţi, prelungi şi oblici, aruncară spre portughez o privire atît de expertă, de promiţătoare şi dispreţuitoare, încît, ca bărbat, lui Cesare i se făcu milă de ticălos.

Se auzi un murmur de strune. Sandra începu un cîntec învăţat la Angola. Cesare mai repetă o dată refrenul. Tulburat, Traysish îşi maltrata ţigara, dovedind că dorul de patrie îi poate emoţiona chiar şi pe cei care nu sînt legaţi de ea decît prin strămoşi. Tillottama îşi privea, nedumerită, patronul care se muiase cu totul. Privi şi spre seducătoarea italiancă — incontestabil o bună actriţă. Dacă ar putea şi ea face la fel! Dar, de fapt, ar fi preferat să fie ca Lea, care stătea în picioare, nestingherită, în faţa lui Traysish, în şortul ei cu dungi galbene şi albe şi cu jacheta-i mică, tot galbenă, care contrasta atît de frumos cu culoarea aurie a pielii ei bronzate...

Producerul sună, porunci să se aducă băuturi şi o dojeni pe Tillottama că nu se gîndise la asta mai devreme, deoarece europenilor le plac băuturile alcoolice. Totuşi, oaspeţii refuzară categoric să bea şi se ridicară să plece. Sandra se frămînta cum să găsească mijlocul de a-i transmite Tillottamei că trebuie să se bizuie pe ajutorul lor şi să le scrie la Madras, dacă va avea nevoie de ei. Nu bănuia că, la rîndul lui, *producerul* căuta febril să găsească mijlocul de a continua relaţiile cu ei. Cînd află că italienii pleacă la Bombay nu-şi mai putu ascunde bucuria.

— Iar după aceea, încotro? întrebă el grăbit.

— La New-Delhi, de acolo, la Kashmir, răspunse tot atît de grăbit Cesare, care, pentru orice eventualitate, se gîndise să nu-i destăinuie direcţia călătoriei lor.

— Vă rog insistent, se înclină Traysish în faţa Sandrei, pe dumneavoastră şi pe încîntătorii dumneavoastră prieteni, să fiţi oaspeţii mei la Bombay. Am închiriat o vilă în cel mai

elegant cartier al oraşului — pe dealul Malabar. Veche, ce e drept, dar cu o grădină minunată...

Sandra, în numele tuturor, refuză în mod prietenos invitaţia, pretextînd că au şi reţinut camere la hotel.

— Dacă nu vreţi să fiţi oaspeţii mei, îngăduiţi-mi cel puţin să vă ofer bilete la concursul de schi pe apă. Au venit sportivi americani, egipteni, iugoslavi şi germani ; merită să fie văzut acest spectacol excepţional.

— Şi, într-adevăr, merită ! fu de acord Sandra. Tillottama, la aceste competiţii ne vom întîlni, nu-i aşa ?

— Da... desigur, răspunse în locul ei *producerul* după o pauză. Deci aşa a rămas hotărît. Poimîine vin să vă iau de la hotel şi vă duc pe plajă. Păcat totuşi că n-aţi vrut să beţi nimic !

— Iar eu aş spune că e imprudent să consumaţi alcool pe căldura asta... la vîrsta dumneavoastră, nu se putu stăpîni Lea.

— Scumpă *signora*, vîrsta mea nu e chiar atît de îndepărtată de a dumitale, ripostă americanul.

— Cu atît mai rău — bătrîneţe timpurie !

Traysish îşi muşcă buza, iar obrajii i se îmbujorară uşor. După ce-l salută, Cesare se grăbi s-o scoată pe Lea din casă.

De la volanul *Thunderbirdului* său, Traysish le făcu semn italienilor, care coborau în fugă treptele scării hotelului. Privirea şi-o aţinti asupra Sandrei ; un rînjet de satisfacţie îi dezveli dinţii mari şi foarte albi, sub firul de mustaţă neagră.

Sandra se opri brusc în loc.

— Dar Tillottama unde-i ?

— Nu vă speriaţi ! Trecem acum s-o luăm, şi cu ocazia asta veţi vedea unde m-am instalat. Am să vă rog ca mîine seară să fiţi invitaţii mei — la o mică petrecere cu ocazia inaugurării locuinţei mele.

Din strada Mahatma Gandhi, trecînd prin faţa muzeului şi a universităţii, ieşiseră la havuzul Florei.

— Ce înseamnă *Thunderbird ?* o întrebă Lea pe Sandra, pe care Traysish o aşezase lîngă el.

— „Pasărea trăsnetului“ — unul din noile modele ale lui Ford.

— Îţi place ? întrebă americanul fără a întoarce capul.

— Nu ! E ieftină şi trage prost, răspunse fata cu o nemaipomenită impertinenţă.

Cesare sări în sus şi se holbă la ea uluit.

— Maşina asta ? întrebă cu condescendenţă Traysish. Dar crezi că te-ai putea descurca cu o astfel de maşină ?

— Cred că da, făcu Lea modestă.

Automobilul coti într-un pasaj larg, tăiat de cîteva ulicioare. Traysish frînă în dreptul porţii unei vile mici, împrejmuită de un gard viu alcătuit din tufe dese de arbuşti ţepoşi tunse cu grijă. Nu intră cu maşina în curte, ci începu să claxoneze nerăbdător. Pe treptele scării mici de la intrare se ivi Tillottama. Radiind de bucurie că-şi revede prietenii, veni în fugă să-i întîmpine. Italienii o priveau cu ochii mari pe dansatoare, care abia îşi trăgea răsuflarea, — neştiind că Traysish îi poruncise să se gătească întocmai ca o prinţesă.

Vedeau în faţa lor o femeie coborîtă de-a dreptul din poveştile *Mahābhāratei* sau ale *Rāmāyanei*. *Sariul* de un roşu-aprins, brodat cu stele de aur şi cu aur pe poale, era strîns de o cingătoare lată tot de aur, cu o pafta masivă, pătrată, bătută în pietre roşii. O panglică grea, ţesută din fir de aur, prinsă de pafta, îi atîrna pînă la pămînt. Două şiraguri de mărgele strălucitoare, cu capetele lăsate libere, se încrucişau pe şolduri. *Cioli* — bluzuliţa care se îmbracă sub *sari* — era dintr-o mătase neagră ca noaptea, cu dunguliţe înguste, aurii. Mînecile, scurte, erau prinse de brăţări vechi, late, bătute cu rubine şi peruzele. Brăţări mai masive îi prindeau încheieturile subţiri ale mîinilor. Două şiruri de perle, o semilună de aur pe piept, două sfere mici de aur pe lănţişoare lungi la urechi şi o diademă dantelată, contrastînd puternic cu părul ei negru — toate aceste podoabe, chiar şi pentru ochiul profan al italienilor, purtau pecetea antichităţii. Sandra bănui că Tillottama îşi pusese costumul pregătit pentru film. Tillottama se fîstîci sub toate aceste priviri aţintite asupra ei şi, cu obişnuitul gest plin de farmec al femeilor indiene, îşi acoperi faţa cu un colţ al vălului ei lung, rozliliachiu, prins pe cap, care-i cădea pînă jos.

— Doamne, dar asta e *Şakuntalā* sau *Sitā !* exclamă Sandra.

— Mai degrabă *Draupadī*, interveni cu ironie în glas Traysish, iar Tillottama se înroşi coborîndu-şi genele peste ochii foarte machiaţi.

— I-ai spus ceva urît ? sări de la locul ei Lea. De ce o tachinezi întotdeauna pe Tillottama ?

Traysish îi spuse înclinîndu-se :

— Draga mea, dacă binevoieşti, pot să-ţi ofer locul !

Lea îi făcu un semn de încurajare lui Cesare care se uita la ea speriat, şi se aşeză sigură de sine la volan.

„Pasărea trăsnetului“ demară lin, luînd viteză. La o încrucişare, Lea acceleră şi, întorcînd puţin cîte puţin volanul, luă virajul la cîţiva centimetri de bordură. Înmărmurit de teamă, Cesare nu-şi mai lua ochii de la dînsa.

Traysish fuma strîmbîndu-şi gura, dar pînă la urmă fu nevoit a recunoaşte că Lea e un şofer excelent cu reacţii excepţional de prompte. Sandra îi adresa de mult fetei bezele prin oglinda retrovizoare.

— Încotro acum ? întrebă repezit Lea, ieşind în Marine-Drive.

— La dreapta, spre poarta aceea de lemn, cu steaguri.

Îşi croiră drum prin mulţimea deasă spre tribunele de lemn înjghebate la repezeală, pentru publicul ales. Erau multe femei frumoase, majoritatea în *sari*, iar altele îmbrăcate europeneşte. Sandra remarcă două tipuri caracteristice de femei — înalte, maiestuoase şi calme, cu trăsături mari „orientale“ şi cu pielea deschisă — femei din provinciile nordice şi din cele centrale, iar celălalt tip — oacheşe, cu ochi imenşi şi chipuri rotunde, mai mici de statură, în genul ţigăncilor, la fel de înfocate, de o veselie contagioasă, care întruchipau frumuseţea *dravidiană* a Indiei de Sud, aceeaşi pe care o ilustra atît de expresiv Tillottama.

Întrecerea începu. Miile de spectatori îi urmăreau cu respiraţia tăiată pe neînfricaţii sportivi.

Bărci rapide cu motor goneau peste valuri, trăgînd după ele cu cabluri subţiri de nailon cîte unul sau doi concurenţi. O dată cu creşterea vitezei, începeau salturi ameţitoare, răsuciri în aer şi sărituri lungi peste platforme înalte de trei metri. O fată tînără şi voinică, într-un costum de baie verde, execută o săritură, descriind în aer un cerc uşor înclinat, de vreo treizeci de metri lungime. Apoi, după ce îşi lepădă un schi, îşi vîrî piciorul drept în ochiul unui trapez fixat de cablul de remorcare şi îşi continuă goana executînd pe un singur picior ample şerpuiri, ca o balerină pe gheaţă. Dar nici asta nu i se păru destul. Deodată, în plină viteză, fata se întoarse cu spatele spre cablu şi, balansîndu-şi cu graţie braţele date în lături, adresă publicului uluit, care ovaţiona frenetic, sărutări aeriene.

— E ceva de neconceput ! exclamă Lea minunîndu-se.

— După cîte ştiu, au legături rotative, îi explică Cesare.

Un bărbat înalt şi muşchiulos, ca o statuie de războinic elen, gonea cu o viteză ameţitoare peste oglinda apei. Părea că zboară prin aer abia atingînd suprafaţa înspumată a mării. Priveliştea aceasta era atît de surprinzătoare, încît întreaga asistenţă de pe plajă izbucni într-o furtună de aclamaţii.

Un cuter larg cu două motoare, gonind cu patruzeci de mile pe oră, ducea după el un sportiv înalt şi bronzat pînă la refuz. Purta pe umăr o femeie micuţă în costum vişiniu de gimnastică. În acompaniamentul motoarelor cei doi începură să execute exerciţii de gimnastică, poate nu prea complicate pentru o arenă de circ, dar uimitoare pentru aceste schiuri pe apă, care lăsau în urma lor o dîră de spumă ce despica albastrul mării ca o potecă de un alb orbitor.

Numărul următor fu executat de cinci tinere fete cu corpuri minunate, în costume de baie multicolore, care se armonizau perfect cu înfăţişarea lor. Într-o aliniere desăvîrşită sau descriind zigzaguri complicate, executau figuri spectaculoase de balet, alunecînd pe cîte un singur schi. Una din ele, brună, cu un corp deosebit de frumos, prezentă o întreagă suită de dansuri la o viteză de treizeci de mile pe oră.

Cuterul descrise un amplu arc de cerc şi cele cinci balerine fură proiectate pe mal. Fetele îşi desfăcură cu dibăcie schiurile în chiar ultima clipă şi continuară să alerge în apa mică, răspunzînd drăgălaş furtunoaselor ovaţii ale publicului.

— Vai, ce frumoasă e *rusalka* asta jucăuşă ! exclamă Lea.

— Poate că e Nancy Gant, campioana Americii ? răspunse Sandra, mai informată în chestiunile sportive.

Ţopăind şi zumzăind ca o viespe furioasă, ţîşni în larg un cuter de mare viteză, trăgînd după el un zmeu galben pentagonal. Nu departe de tribună, zmeul se smuci ridicîndu-se la vreo treizeci de metri în văzduh. Sub el, pe un cadru uşor din tuburi de aluminiu, sta atîrnat un gimnast, cu braţele îndoite. Schiurile lui atingeau aproape vîrfurile uriaşilor cocotieri aplecaţi deasupra apei.

— Posibilităţile omului sînt pur şi simplu nelimitate ! exclamă Cesare.

Lea sărise în picioare, cu obrajii roşii ca focul. Cei din spate începură să sîsîie. Sandra o trase de mînă, şi Lea se aşeză la locul ei, dar, aruncînd întîmplător o privire spre Tillottama, tresări şi începu să vorbească repezit în italiană :

— Sandra, ia te uită, ce-i cu ea ?

Tillottama îşi dusese la obraz un capăt al vălului, căutînd să-şi ascundă paloarea ca de cenuşă. Sandra se aplecă spre ea,

iar Lea, fără să mai stea pe gînduri, îi puse lui Traysish o întrebare „tehnică".

În şoaptă, abia auzit, Tillottama îi spuse Sandrei:

— Jos pe plajă trec acum doi inşi... unul, cel cu turban... Vezi, acolo? E... Ramamurti. Te implor, să-l ajungi din urmă şi să-i povesteşti tot...

Sandrei nu-i trebui mai mult de o clipă:

— Cesare, acolo jos e un vînzător de bomboane. Ai putea să-l ajungi din urmă înainte ca el să se piardă în mulţime?

Şi, drept răspuns la privirea lui mirată, îi explică repede în italiană ce trebuie să facă. Pictorul, ca un adevărat sprinter, o şi zbughi din tribună.

— Ce mai cavaler! făcu Traysish, ironic, în urma lui. Dar ce secrete aveţi, mă rog, cu Tillottama?

— Bărbaţii bănuiesc veşnic că avem tot soiul de secrete... Nu vezi, oare, că steaua dumitale nu se simte bine?

Traysish o privi scrutător pe Tillottama.

— Ar fi poate mai indicat să te duc acasă, spuse el morocănos, dînd drumul mîinii Tillottamei, care tremura nervos, apoi aruncă o privire spre Sandra.

— De noi să nu duci nici o grijă, spuse italianca. Vom face o plimbare pe Marine-Drive, iar de acolo o să luăm un taxi. Aici, oricum, cursele vor mai dura. Îţi mulţumesc mult pentru acest rarisim spectacol pe care ni l-ai oferit!

— Aşadar, nu uita — mîine, neapărat!

Traysish se aplecă spre mîna Sandrei. Între timp Lea îşi învîrti degetul deasupra creştetului cu un vag început de chelie al *producerului.*

Sandra o dojeni discret din ochi.

Italiencele abia avură răbdare să-i vadă ajungînd la ieşire.

— Acum repede jos! I-am poruncit să-i ia cu el pe indieni şi să-i ducă mai încolo pe plajă, spre palmieri, dar nu cred ca iubitul nostru Cesare să reuşească să le explice în englezeşte tot ce trebuie.

Şi, cu drept cuvînt, engleza lui era cît pe-aci să-i joace festa. Cînd îi ajunse din urmă pe cei doi prieteni, gîfîind şi năduşit de atîta goană şi emoţie, constată că uitase toate cuvintele necesare şi nu putu să îngîne decît *„wait, wait, there, there..."* arătînd spre grupul de palmieri din depărtare. Ramamurti strînse din umeri şi se pregăti să-şi vadă de drum cînd lui Cesare îi veni ideea salvatoare:

— Tillottama, Tillottama, *wait!*

Efectul fu zguduitor. Ramamurti îşi înfipse degetele ca de fier în carnea lui Cesare şi slobozi asupra lui un torent de vorbe englezeşti, din care acesta nu pricepu o iotă, dar continuă să arate spre palmieri. De astă dată cei doi indieni se îndreptară într-acolo fără a crîcni.

— Zeii şi milostiva *Karma* v-au trimis la mine, o, prietenii mei nepreţuiţi ! se înclină adînc Ramamurti în faţa celor trei italieni.

— Prostii. Eu cred însă că te vom putea ajuta şi de aci încolo. Mîine sîntem invitaţi cu toţii la Traysish. De ce să nu profiţi de această serată ca să pătrunzi în casă ? spuse Cesare. Noi vom căuta să-i distragem atenţia *producerului*, iar în timpul acesta dumneata o vei răpi pe Tillottama. Sandra traducea dînd aprobator din cap.

— Prietenul italian are perfectă dreptate, observă liniştit Anarendra. Trebuie să pregătim totul pentru mîine şi să ne înţelegem şi cu Arvind. Chiar şi profesorul meu mi-a dat ordin să-l anunţ ca să fie şi el prin apropiere... –

— Şarangupta în persoană ? se miră Daiaram.

— El va acoperi retragerea, dacă va fi nevoie... Tu nu-l cunoşti încă pe acest neobosit luptător împotriva răului şi a fricii.

— Bine, atunci să veniţi la noi la hotel mîine după-masă. Dar fără Daiaram, pentru că, dacă americanului îi vine cumva în gînd să ne viziteze, să nu bănuiască ceva, spuse Sandra. În felul ăsta o să stabilim totul aşa cum se cuvine.

Indienii îşi luară rămas bun, iar italienii plecară încet în urma mulţimii care părăsea plaja, discutînd cu aprindere despre noua aventură în care îi aruncase bună-credinţa lor.

Sandra, Cesare şi Lea dădură drumul taxiului în dreptul pasajului în care se afla vila lui Traysish şi priviră în jurul lor. Puţinele felinare, mult umbrite de copaci, îi împiedicară să-l vadă pe Daiaram, care le făcea semn să se apropie. Cei patru indieni se ascunseseră sub crengile joase ale unui platan mare. Italienii îi fură prezentaţi lui Arvind, un om subţiratic şi lui Şarangupta a cărui statură voinicească n-o putea camufla nici semiîntunericul. Mecanicul-auto stătea sprijinit de maşină într-o atitudine de indiferenţă. Radiatorul ei strălucitor se vedea ieşind din umbra deasă. Cele patru faruri mari, cîte două de fiecare parte, erau îngropate într-un grătar masiv argintiu, farurile mici erau mult apropiate de pămînt, mai jos de bara de şoc, ascunsă şi ea după un scut

special, care intra sub maşină ca falca unui degenerat. Aripile erau prevăzute cu nişte muchii lungi verticale; deasupra capotei plate, o creastă, iar pe grătar nişte litere mari de metal: *Oldsmobile*. Întregul aspect al enormei maşini avea acea ostentaţie de prost-gust prin care micul burghez — om de nimic, îşi atribuia o închipuită superioritate. Tot în acest scop el îşi construieşte o vilă somptuoasă în mijlocul unor cocioabe mizere şi îşi plimbă nevasta, proastă ca noaptea, încărcată de bijuterii, prin mulţimea de oameni trudiţi, sărăcăcios îmbrăcaţi.

— *Mamma mia*, de unde aşa maşină? şopti Lea.

Arvind o lămuri că o dată îl scosese dintr-un mare impas pe un *play-boy* — un petrecăreţ. Acum, la rugămintea lui, acesta îi împrumutase maşina asta nouă, primită abia de două luni din America.

— Mi-am luat un concediu de cinci zile, urmă mecanicul-auto, vă conduc pînă la Madras şi apoi mă întorc pe la Delhi. În felul ăsta n-o să vă poată nimeni da de urmă nici pe calea ferată, nici prin aeroporturi. Şi, în afară de asta, poliţia nu va îndrăzni să oprească o asemenea maşină pe magistrală...

— Planul nostru e următorul, vorbi Anarendra, care părea a-şi fi luat asupra-i rolul de comandant al „operaţiei": Arvind rămîne la maşină, Daiaram şi cu mine pătrundem în casă, profesorul se plimbă pentru orice eventualitate pe lîngă intrare. Sandra şi Cesare s-au oferit să-l ţină de vorbă pe patron, iar dumneata, Lea, în cazul cînd se încinge o bătaie, va trebui s-o aduci pe Tillottama la maşină!

— Aşadar, vor merge Arvind, Anarendra, Tillottama, Daiaram şi Lea — cinci inşi?

— Vom încăpea şi cinci la nevoie. De fapt are patru locuri, răspunse mecanicul.

— Numai atîtea, un asemenea monstru?!! se miră Lea.

— E o maşină decapotabilă, cu cîte o singură portieră de fiecare parte. Acum i-am ridicat capota, explică Arvind.

— Oricum ar fi, interveni Sandra, tot nu putem pleca toţi — am da de bănuit. Cesare şi cu mine rămînem, ne vom exprima regretele faţă de amfitrion şi vom veni apoi cu avionul. Vom justifica dispariţia Leei spunînd că i s-a făcut rău şi a fost nevoită să se înapoieze acasă...

Ferestrele vilei lui Traysish erau luminate cît se poate de îmbietor. Pe treptele care duceau în hol, amfitrionul, îmbrăcat în haine negre, îi întîmpină vesel pe oaspeţi.

Doi vlăjgani de slujitori gătiţi în fracuri albe erau postaţi la uşa scării dinspre grădină.

— Aţi venit pe jos ? N-am auzit maşina, întrebă Traysish aplecîndu-se spre mîna Sandrei.

— Am greşit strada şi abia după ce-am dat drumul taxiului am realizat acest lucru. Dar nu s-a întîmplat nimic — o plimbare de cinci minute — atîta tot.

— Cu asemenea pantofi ? Traysish se uită la tocurile „cui" de trei ţoli ale Sandrei şi la sandaletele decoltate ale Leei.

— În Italia sîntem obişnuite cu plimbările seara, pe malul mării. Aici, ce-i drept, căldura te cam moaie, dar noi ne-am păstrat vechiul obicei.

Casa închiriată de *producer* se dovedi a fi spaţioasă, avînd la parter cîteva saloane şi o terasă acoperită, care dădea într-o minunată grădină.

Spre mirarea italienilor, se adunaseră oaspeţi puţini. Numai două femei, amîndouă îmbrăcate europeneşte, care le întîmpinară pe italience cu priviri neprietenoase, şi şase bărbaţi, toţi, pesemne, indivizi înstăriţi şi siguri de ei. Un domn gras şi mustăcios, cu nasul coroiat şi cu ochii bulbucaţi începu imediat să fie de o teribilă amabilitate cu micuţa Lea şi, convingîndu-se că fata nu ştie bine englezeşte, trecu la limba franceză. Grăsunul se declară mare amator de pietre preţioase şi bijuterii şi între ei se legă o conversaţie cît se poate de însufleţită. Lea îl dădu gata pe noul ei cunoscut, spunîndu-i : „Perlele se aleg dimineaţa în dreptul unei ferestre care dă spre nord", recomandaţie aflată de la pictorul japonez Minoru Terada, care studiase în Italia. Terada era fiul unui cunoscut comerciant de perle. Iar cînd îi mai dezvălui încă un secret al lui Terada, spunîndu-i că pentru ca perlele să-şi păstreze luciul, trebuie spălate de două ori pe an cu apă călduţă săpunită şi că de şapte ori pe an ele trebuie înşirate din nou, dar numai pe un fir de mătase naturală, niciodată pe fir de nailon, grăsunul îşi scoase carneţelul.

Sandra o căută din ochi pe Tillottama şi, nevăzînd-o, îl întrebă pe amfitrion unde e. Încruntat şi nemulţumit, acesta o încunoştinţă că încă din ajun ea nu se simţise bine şi, deci, nu va coborî să ia parte la serată. Atunci Sandra ceru s-o vadă. Traysish spuse cîteva vorbe unui servitor, apoi o conduse printr-un salon lateral pe terasa care dădea în grădină. Tillottama purta *sariul* ei negru. Sandra o vedea pentru prima

oară astfel îmbrăcată şi se minună din nou de frumuseţea ei inspirată.

— Te las cîteva minute, dar te rog nu întîrzia. Ne vom aşeza îndată la masă...

Sandra se grăbi să-i transmită tot ce aflase de la Ramamurti. Tillottama se transfigură sub ochii ei. Îşi înălţase mîndră capul şi un surîs ironic, cutezător şi plin de nerăbdare îi descoperi dinţii albi de sub buza de sus plinuţă şi răsfrîntă. Se auziră paşii lui Traysish.

— Am să le trimit vorbă să fie jos în dreptul terasei cam peste un ceas, îi şopti Sandra grăbită, iar aici va veni Lea. Adio, ne vedem la Madras!

Tillottama o îmbrăţişă atît de tare pe italiancă, încît aceasta îşi pierdu răsuflarea, o sărută întocmai ca o europeană şi dispăru după o draperie. Sandra îşi aprinse iute o ţigară, se aplecă peste balustradă căutînd să vadă dacă e cineva prin grădină.

Stăpînul casei ieşi pe terasă.

— Ce faci aici în singurătatea asta? Traysish o luă de braţ.

Sandra rîse ademenitor, şi, supusă, se lăsă a fi condusă la masă.

Cu greu izbuti ea să se apropie pe neobservate de Lea şi de Cesare spre a-i preveni. În toiul cinei, pictorul îşi exprimă dorinţa de a schiţa portretul vecinei sale — o femeie cu o faţă mică şi răutăcioasă şi cu un gît lung ca de şarpe, dar, constatînd că îşi uitase creionul de aur în salon, se scuză şi ieşi. Băuturile tari încălziseră şi învioraseră societatea, altfel lipsită de vlagă. Discuţiile deveneau tot mai gălăgioase, Traysish golea pahar după pahar îmbiind-o mereu şi pe Sandra. Jocul cu *producerul* care îi acorda o atenţie din ce în ce mai stăruitoare, ca şi aşteptarea deznodămîntului celor puse la cale îi încordaseră nervii, iar băutura o ameţise, şi Sandra se simţea în stare să comită cine ştie ce trăsnaie. Numai teama de a nu zădărnici planurile prietenilor ei o determinau să se stăpînească.

Cesare se întoarse şi-i făcu discret cu ochiul Leei care se ridică şi ieşi.

— Azi o să dansăm? întrebă Sandra cu glas tare; în aceeaşi clipă Traysish sări cu stîngăcie în picioare.

— „Coctailuri şi rîsete, sărutări — şi apoi..." cîntă Sandra un cîntec american. Şi apoi ce?... făcu cîţiva paşi în tactul

cîntecului, aruncînd spre american o căutătură piezişă, aprigă şi chemătoare.

Oaspeţii aplaudară. Traysish, şi mai roşu la faţă, se apropie de Sandra :

— Vino, te rog, o clipă în salon. Vreau să-ţi arăt ceva !

O asemenea invitaţie nu se potrivea de fel cu planurile lor ; fata prinse cu coada ochiului privirea alarmată a lui Cesare. Traysish însă o şi apucase de mînă şi o trăgea cu încăpăţînare spre salonul lateral. Ridicînd din umeri, Sandra se supuse. Acesta închise bine uşa în urma lui şi o conduse spre dulăpiorul din faţa oglinzii, sculptat în stil baroc.

— Pur şi simplu în semn de prietenie... şi mai mult decît prietenie ! spuse el, scoţînd din dulăpior o cutiuţă îmbrăcată în mătase aurie.

Sandra îi dădu mîna la o parte, totuşi el deschise cutia. Înăuntru se afla un flacon de cristal împodobit cu aur, în formă de fragă.

„Parfumul «Fraise», ghici Sandra. Cel mai scump din cîte cunosc..."

— Îţi mulţumesc, dar nu pot să sufăr mirosul de fragi ; nici măcar sub forma asta înnobilată. În ultima vreme folosesc parfumul franţuzesc *Ma griffe*. O, desigur, numai în ocazii speciale, cum ar fi cea de azi. Iar pentru fiecare zi prefer *C'est lui* — acesta e parfumul meu. Aşa că dăruieşte mai bine acest parfum Tillottamei.

Traysish puse, cu un aer indiferent, cutia la loc şi surîse stingherit :

— Ce legătură are asta cu Tillottama ? Acum eu am nevoie de dumneata — tot atît de fermecătoare ca şi iubirea mea — în absenţă — Celo Alonzo. Ştii că semeni neverosimil de mult cu ea. Deodată amuţi, trăgînd cu urechea.

Înainte ca Sandra să-l fi putut reţine, se şi afla pe terasă. Tillottama şi Lea stăteau lîngă balustradă.

— Ce cauţi aici ? Am poruncit să stai sus ! Ca să tragi cu urechea, să mă spionezi ?! O înşfăcă de mînă şi o trase spre el.

Lea, care nu înţelesese nici un cuvînt (Traysish vorbise în *urdu*), se aruncă în apărarea ei, dar *producerul* o dădu brutal la o parte :

— Te rog să nu te amesteci ! Tillottama, imediat sus !

— Ţine-ţi mîinile murdare acasă, ticălosule ! strigă Lea într-o engleză corectă.

Traysish o înşfăcă pe Tillottama de mijloc şi o tîrî spre cealaltă uşă. Înfuriată, fata îl plesni cu toată puterea peste obraz, se smulse din braţele lui şi se repezi spre balustradă ; Traysish o înşfăcă din nou, dar primi o palmă şi mai zdravănă. În culmea furiei, americanul se năpusti ca turbat asupra ei şi o trînti jos. Nemaiputîndu-se stăpîni, Lea îl pocni pe *producer* atît de tare, încît acesta scoase un strigăt de durere. Îmbrîncind-o nebuneşte pe italiancă, Traysish se aplecă spre Tillottama, căzută la pămînt. În clipa aceea Daiaram sări peste balustrada terasei. Fără a mai sta pe gînduri, îi trase *producerului* una zdravănă peste şezutul strîns în pantalonii strîmţi. Individul zbură spre colţul opus al terasei, aterizînd cît era de lung, pe pardoseala de ciment. Ramamurti o ridică în braţe pe Tillottama şi făcu un pas spre balustradă. Traysish sărise însă în picioare, ducîndu-şi mîna la spate, ca să-şi scoată revolverul din buzunar.

„Totul e pierdut !" se gîndi Lea.

Cu o mişcare mai iute decît a americanului băut şi zăpăcit de lovitură, Daiaram scoase din buzunar darul inginerului Seşaghirirao, îndreptă ţeava spre acest obraz atît de odios şi apăsă pe trăgaci. Nările umflate, ochii ieşiţi din orbite şi gura deschisă a lui Traysish primiră din plin jetul de lichid usturător. Îşi pierdu răsuflarea, lăsă să-i cadă pistolul şi îşi duse mîinile la obraz, apoi se prăbuşi la pămînt, tuşind, strănutînd şi sughiţînd. Ahmed şi încă un servitor se iviră, cît ai clipi pe terasă. Cu un rîs care nu prevestea nimic bun, Daiaram îi culcă alături de stăpînul lor. Substanţa toxică pulverizată făcu atît pe Lea, cît şi pe Tillottama să strănute. Amîndouă săriră peste balustradă în braţele lui Anarendra, care izbutise să ajungă la timp. Toţi patru o luară la fugă pe aleea grădinii.

Dar grădina, pe cît se vede, era păzită, deoarece la fluieratul puternic care se auzi de după tufişuri, apărură cinci sau şase vlăjgani cu mutre fioroase de munteni din Pakistan. Îi ajunseră pe fugari în poartă.

— Fugi, Daiaram ! strigă Anarendra. Am să te ajung din urmă !

Adeptul disciplinei *hatha-yoga* scăpă printr-o fentă fulgerătoare de lovitura unei vine de bou cu plumb la capăt, îl înşfăcă pe adversar întocmai ca pe un sac şi chiar cu povara asta îl culcă la pămînt pe cel de al doilea agresor. Apoi se rostogoli la pămînt, evitînd astfel o lovitură de cuţit în spinare, dar se ridică iute şi, cu o zvîcnitură de

picior, făcu să zboare cuţitul din mîna vlăjganului. Chiar în clipa aceea auzi glasul liniştit al învăţătorului său :

— Fugi, e timpul, nu mai zăbovi !

Supus ca de obicei, Anarendra o zbughi afară pe poartă. Cu o mişcare imperceptibilă a piciorului, profesorul îl făcu să cadă pe cel care se aruncase în urma lui Anarendra şi se pregăti să-i întîmpine pe ceilalţi. Stînd în faţa agresorilor, tăcut ca un bloc de piatră, îi intimidă cu calmul lui imperturbabil. Unul din ei, pesemne cel mai îndrăzneţ, sări într-o parte, scoase un cuţit lung şi începu să-i dea ocol pe la spate. Tot ce a urmat s-a desfăşurat într-o clipă, aşa încît oamenii, pe care Traysish i-a interogat ulterior, n-au fost în stare să explice cum s-au petrecut lucrurile. Şarangupta sărise şi el în direcţia omului cu cuţitul, îi strivise mîna şi dăduse cu el de-a azvîrlita în ceilalţi care căzură grămadă unii peste alţii ca seceraţi. După ce examină liniştit maldărul de trupuri, Şarangupta o porni spre poartă. Zăbovi o clipă lîngă *Thunderbirdul* lui Traysish care staţiona singuratic în faţa intrării — oaspeţii, fie că veniseră cu taxiuri, fie că dăduseră drumul maşinilor lor. Cu un oftat de părere de rău, Şarangupta deschise portiera şi puse mîna pe volan. Muşchii lui dorsali formidabili se umflară, apoi se auzi un geamăt şi un scrîşnet de metal. *Hatha-yoga* aruncă volanul rupt în tufişuri şi, cu acelaşi pas tacticos, ieşi pe poartă, topindu-se în beznă. Singurul martor al acestei fapte eroice fusese Cesare care alergase spre logia vilei, îngrijorat de soarta Leei şi a prietenilor lui indieni. Tot el zărise şi lumina îndepărtată a unor faruri sclipind pe panta dealului Malabar. Cu un suspin de uşurare italianul îşi aprinse o ţigară şi o porni în căutarea Sandrei. O găsi în centrul atenţiei generale a musafirilor, care nu bănuiau nimic şi o ascultau istorisind întîmplări cu substrat anecdotic din viaţa vedetelor italiene de cinema.

— Cesare, dă-mi o ţigară !

Sandra îl privi întrebător.

Întinzîndu-i portţigaretul, acesta ridică în sus degetul mare. Sandrei îi scînteiară ochii de bucurie.

— Dar unde este scumpul nostru amfitrion ?

Traysish dădu buzna în sufragerie cu un pistol în mînă, cu faţa tumefiată şi murdară. În urma lui, alergau cu armele în mînă Ahmed, şoferul şi fiorosul pakistanez care îndeplinea funcţia de grădinar. Musafirii săriră în sus îngroziţi, răsturnînd scaunele şi cupele cu băuturi.

— Am fost jefuit! urlă americanul. Mai repede, fricoşilor, porcilor, maimuţoilor! Mişcaţi-vă! N-au putut ajunge departe... Iertaţi-mă, domnilor! În casa mea au năvălit nişte bandiţi. Au fugit, dar eu trebuie să... Oaspeţii nu mai auziră sfîrşitul frazei, peste o secundă însă răzbătu de afară un răget fioros. Traysish descoperise lipsa volanului de la maşina lui. Urmă o serie de invective auzite de toţi prin ferestrele deschise, însoţite de justificările pe diferite glasuri ale oamenilor care păzeau grădina, apoi un tropăit de picioare, după care se aşternu liniştea.

— Eu cred, Cesare dragă, că e timpul să plecăm acasă, îi spuse liniştită Sandra în engleză. Stăpînului casei nu-i arde de noi!

Musafirii începură să-şi cheme prin telefon maşinile şi taxiurile.

Traysish se întoarse gîfîind din greu şi se apropie de telefon.

— Dar spune odată ce s-a întîmplat? îl întrebă Sandra. Ai ţîşnit de lîngă mine din salon ca scos din minţi şi ai dispărut. Ai fost atacat? De cine?

Traysish se uită prin cameră şi rîse cu răutate:

— Dar unde e prietena dumitale?

— A intrat aici în fugă şi mi-a spus că ai jignit-o, începu Cesare apropiindu-se de el. Nici n-am apucat s-o opresc, că a şi ieşit pe poartă şi s-a urcat într-un taxi care tocmai trecea. Cer o explicaţie!

Cu un rînjet rău prevestitor, Traysish schiţă un gest de nepăsare şi întinse mîna spre telefon. Cesare însă era cu mîna pe aparat:

— *Sir,* aţi jignit-o pe soţia mea! Vă oblig să-mi daţi o explicaţie!

— Eşti beat, *signor* Pirelli! Lasă-mă în pace!

— Ba dumneata eşti beat, *mister* Traysish! E revoltător! Ne inviţi la dumneata în casă, te îmbeţi, te legi de soţia mea, dai buzna în salon cu un revolver încărcat în mînă! Ce înseamnă toate astea?

Sugrumat de un acces de furie oarbă, Traysish nu putu articula cîtva timp măcar un singur cuvînt. Pentru el, ar fi fost un fleac să-i dea o lecţie acestui aventurier italian, dar... asta l-ar fi dezavantajat.

Pînă la urmă, storcînd un zîmbet strîmb, spuse:

— Vă cer scuze şi dumitale şi soţiei dumitale. Se afla lîngă mine tocmai în momentul unei scene... hm... fami-

liale şi, fără să fi priceput despre ce e vorba, a intervenit. Am fost nevoit s-o dau la o parte, ceea ce regret! Iar acum, iertaţi-mă, trebuie să telefonez la poliţie.

Oaspeţii începură să plece.

— Cred că totul a decurs cît se poate de bine, îi spuse pictorul Sandrei pe cînd goneau cu o maşină spre hotel.

Sandra întrebă:

— Acum — la Madras?

— Da, potrivit planului. Biletele sînt reţinute. Eu am să mă duc să le iau, iar tu să pregăteşti bagajele. Avionul pleacă la ora două noaptea şi noi trebuie să ne evaporăm înainte ca drăguţul nostru de amfitrion să înceapă iar a te sîcîi ca să-ţi obţină asentimentul la ceea ce rîvneşte. Totul merge strună, Sandra dragă! Ce plăcut e să te crezi un vrăjitor bun!

Siguranţa lui plină de voioşie ar fi scăzut considerabil, dacă ar fi auzit convorbirea celor doi indivizi, postaţi nu departe de casa de bilete. În timp ce Cesare achita biletele reţinute, conversaţia lor decurgea cam astfel:

— Ai avut dreptate, spuse cel cu ochelari fumurii, el e, blestematul acela de italian care a fugit de la patron la Capetown. O să punem laba pe un *grand* (o mie de dolari)!

— Nu înţeleg de ce îşi bate patronul capul cu el? L-am achita şi am face-o uitată. Cînd colo, cîtă tărăgăneală.

— Asta, frăţioare, nu-i treaba noastră! E clar că, deocamdată, n-avem voie să-i facem de petrecanie. Trebuie, pesemne, mai întîi să se stoarcă de la el ceva. Dar la urma urmei, ce ne pasă nouă, bani să iasă...

Anarendra îi ajunse pe Tillottama, pe Lea şi pe Daiaram chiar lîngă platanul sub care staţiona automobilul. Arvind aştepta cu portierele deschise, schimbîndu-se, nerăbdător, de pe un picior pe altul. Uriaşa maşină se urni din loc, fără a face nici cel mai mic zgomot. Arvind nu aprinse farurile, şi automobilul se strecură tiptil de-a lungul străzii întunecoase. Numai farurile mici ca nişte ochişori aproape orbi, îndreptaţi în jos, luminau pămîntul. Pe străzile acestui cartier nobil, aproape că nu întîlneai trecători. Arvind conducea repede, dar prudent: cel mai neînsemnat incident de stradă putea compromite strălucita operaţie a „răpirii *devadăsi*-ei“, cum o numise Anarendra, după titlul filmului la realizarea căruia colaborase nu demult cu Tillottama.

Cele două femei se instalaseră pe un singur loc, strîns lipite una de alta pe marochinul moale ca pielea de mănuşi, matlasată mărunt, transversal.

Maşina trecu de cartierele fabricilor Parel şi Dadar şi ieşi cu viteză în şoseaua principală, dar fu nevoită să zăbovească la digul Şaion, unde un puhoi compact de maşini şi căruţe se mişcau neîntrerupt în ambele direcţii, cu toate că era ora zece şi jumătate noaptea. În sfîrşit, automobilul ieşi în şoseaua liberă şi îndată cubuleţul verzui luminos al indicatorului de viteză alunecă încet pe liniuţa prelungă a vitezometrului. Se auzi vuietul surd al aerului, care se freca de capotă. Lea apucă să zărească, în dreapta, stîlpul indicator, la cotitura drumului spre Lonauli.

Legănîndu-se şi tresăltînd, maşina gonea prin întunericul uniform pe magistrala largă, lăsînd în urmă vehiculele care mergeau în aceeaşi direcţie. Farurile puternice sfîşiau întunericul pe o distanţă de două sute de metri înainte şi se stingeau automat cînd întîlneau luminile altor maşini.

Tremurînd din creştet pînă în tălpi, după toate prin cîte trecuse, Tillottama se lipea cît mai strîns de Lea, aruncînd din timp în timp, pe ascuns, cîte o privire spre Daiaram, care şedea lîngă dînsa. Maşina asta, care gonea nebuneşte, ducînd-o departe de lunga şi umilitoarea ei captivitate, i se părea un vis, un basm, caleaşca fermecată din vechile legende, zburînd prin beznă, tot mai departe în necunoscut, spre neprevăzut, dar, fără îndoială, spre ceva minunat. Iar chezaş e Ramamurti — braţele lui puternice...

Din ce în ce mai destins, în goana rapidă a maşinii, Daiaram se simţi pătruns de o fierbinte recunoştinţă faţă de puterea tehnicii. Nu-i venea a crede că eliberarea Tillottamei fusese atît de simplă, că ceruse atît de puţin timp, şi că o realizase numai cu ajutorul a trei prieteni de nădejde, un automobil şi un pistol cu chimicale... nimic mai mult. Simţi nevoia să-i împărtăşească acest gînd şi lui Anarendra. De răspuns, însă, îi răspunse Arvind, aprinzîndu-şi o ţigară:

— Putea să se întîmple exact contrariul — pistolul să fi tras în dumneata, iar automobilul să te fi dus departe de Tillottama, aşa cum ţi s-a şi întîmplat de altfel. Nu, realizările tehnicii, dacă nu sînt dirijate raţional şi în scopuri bune, nu numai că nu fac nici două parale, dar sînt mai primejdioase decît toporul în epoca de piatră!

Lea pufni fără veste în rîs.

— Ce faţă, ba nu, ce mutră a mai făcut Traysish!

Ramamurti începu să rîdă cu hohote. Rîse şi Tillottama.

Acele de pe cadranul negru, pătrat, cu linii subţiri, concentrice, fosforescente, din centrul tabloului de bord, arătau ora unu noaptea, cînd, după un urcuş lung, apărură luminile oraşului Poona. Cele trei poduri de peste împletitura şerpuitoare a trei rîuri şi cele două bariere de cale ferată nu-i întîrziară pe călătorii noştri. Spre sud, în depărtare, se înălţau masivele Munţilor Ghaţi. Acum intraseră într-o regiune a ţării pe care n-o cunoşteau. Maşina străbătu străzile drepte şi triste ale fostului orăşel militar al englezilor. Încă un pasaj de nivel şi iarăşi noaptea străpunsă de lumina farurilor, pe şoseaua pustie.

Anarendra se întoarse spre Lea care bombănea că în felul ăsta poţi străbate întreaga Indie, fără a avea ce povesti acasă.

— Aici nu sînt locuri care să ţi se întipărească în minte — nici ca arhitectură, nici ca monumente ale antichităţii. Poate doar un zid de cetate din centrul oraşului — Şanvar Peth, monument al stăpînirii *Marāthī*. Se mai păstrează şi azi cuiele de fier de cîte un sfert de metru lungime, cu care strămoşii asigurau porţile cetăţilor ca să nu le poată clinti elefanţii de luptă. Iar în partea asta — Anarendra arătă spre sud-est — în munţi, este vestita Singarh — „Cetatea Leului", care ziua se poate vedea şi de aici.

Tăcu. Vuietul vîntului şi scrîşnetul cauciucurilor pe şosea creşteau într-una împiedicîndu-te să vorbeşti.

Matahala de *Oldsmobile* gonea cu iuţeala fulgerului. Cubuleţul vitezometrului aluneca mereu spre dreapta. Cînd oscilă între cifrele 110 şi 120, la stînga sus, pe tabloul de bord se aprinse o luminiţă roşie.

În aceeaşi clipă răsună un semnal prelung şi asurzitor, ca al unui apel telefonic de vapor.

— Ce-i asta? se aplecă Lea spre Anarendra, neîndrăznind să-l stingherească pe Arvind.

— E un semnal de alarmă. Viteza maximă e de o sută douăzeci de mile! spuse repezit Arvind.

Cei din maşină se simţiră împinşi înainte ca de o labă moale şi grea. Mugetul asurzitor al claxonului sfîşie tăcerea nopţii şi se rostogoli spre dealurile îndepărtate.

Departe, în faţa lor, la limita de vizibilitate a farurilor se zări, ca o nălucire cenuşie, un car cu o pereche de boi,

care întorcea pe mijlocul şoselei. În pofida faptului că Arvind micşorase viteza, ocolind carul, goana maşinii era atît de turbată, încît numai după geamătul strident şi sinistru al anvelopelor, pasagerii îşi dădură, în sfîrşit, seama cu ce repeziciune rulau.

— Poate că ar fi mai bine să vă puneţi centurile ! strigă şoferul.

Toţi se încinseră cu nişte benzi late, ca în avion.

Surescitarea nervoasă începu să slăbească. Apăreau semne de somnolenţă, de oboseală.

— Cum de nu-i e frică să conducă aşa ? se gîndi Lea cu glas tare.

— De ce să se teamă ? se întoarse spre ea Anarendra. Dacă la o asemenea viteză se întîmplă ceva, totul se sfîrşeşte pe loc, fără suferinţă şi spaimă. Proprietarul maşinii nu va fi prea amărît, pentru că e asigurată.

— Consolator avantaj al maşinilor de mare viteză, încuviinţă Lea.

Se lăsă pe spate, se lipi strîns de umărul Tillottamei şi peste puţin timp adormi cu buzele întredeschise. Tillottama se întoarse spre Daiaram şi-i întinse mîna stîngă. Braţul fierbinte şi puternic al sculptorului o găsi de îndată pe întuneric. Degetele lor se împletiră. Fericirea o copleşi pe Tillottama. Avea impresia că inima i se dilatase într-atît, încît nu mai era în stare să bată. Daiaram, aplecat înainte, îi săruta rînd pe rînd degetele şi palma. În maşina care zbura ca vîntul, timpul se oprise în loc. Îndrăgostiţii nu observau nici luminiţele caselor care săgetau pe lîngă ei, nici maşinile întîlnite, nici micile tîrguri prin care trecea magistrala — Satara, Kolhapur, Belgaum...

Spre răsărit cerul prinse a se lumina. Înainte de a o lua pe drumul în pantă, Arvind opri maşina pe marginea lată a şoselei. Tăcerea păru deodată uimitoare. Tuturora le ţiuiau urechile, iar mişcările le erau nesigure ca după un şoc nervos. Îşi desfăcură curelele şi coborîră. Arvind apăsă pe un buton. Capota lată ca un capac de pian sări în sus. Mecanicul cercetă motorul, apoi dădu ocol maşinii şi se uită şi sub botul ei. După ce-i făcu un control general, deschise cutia de bagaje şi scoase canistrele cu combustibil pe care Daiaram şi Anarendra îl turnară în rezervorul aproape gol.

— A trebuit să iau rezerva completă. Nu înghite decît combustibil de primă calitate, *premium*, şi din ăsta nu găsim pînă la Bangalore, îi explică el Leei care tocmai se apropiase.

— Şi mai e mult pînă acolo ?

— Pînă la Bangalore ? Vreo trei sute cincizeci de mile.

— Iar de acolo ?

— Încă vreo două sute de mile pînă la Madras.

— Şi atît ?

— Atît !

— Atunci de ce această goană fantastică ? Vezi, bagă de seamă — Lea atinse cu duioşie obrazul supt al mecanicului — te distrugi !

— Fleacuri ! Noi trebuie să ne depărtăm la o distanţă de neconceput pentru viteza unei maşini, ca să ieşim din raza lor de urmărire. Vor cerceta aeroportul, gările, şi şoseaua bineînţeles, fără însă ca ei să poată prevedea viteza cu care merge *Star-fire*-ul nostru.

— Cum ai spus ? *Star-fire* ? — foc stelar, ce frumos sună ! exclamă Lea.

— E ultimul model de *Oldsmobile*. Trei sute cincizeci de cai putere !

— O ! N-aş fi crezut niciodată, Lea arătă spre motorul relativ mic acoperit cu un lac roşu, cu discul mare al aspiratorului de praf, dintr-un aluminiu scînteietor.

— Presiunea e foarte mare, motorul are patru viteze, patru mii opt sute de turaţii...

Lea se retrase în marginea drumului. La tropice răsăriturile au o durată scurtă. Acum putea vedea cum se prezintă în întregime giganticul *Star-fire*. Caroseria lucioasă a maşinii de culoarea oţelului albastru era plină de praf, ca şi roţile albastre cu steaua lor strălucitoare în trei colţuri pe discurile concave şi haşurate.

Lea spuse :

— Animalul ăsta uriaş e frumos, dar nu e elegant. E prea lat, prea lung, prea cutie — într-un cuvînt un mastodont de lux.

— Urcaţi-vă în maşină ! Plecăm ! comandă Anarendra. Ştiu că vă chiorăie maţele de foame, dar n-avem ce face. Nu ne putem opri nici la Dharwar, nici la Hubli ; o să mîncăm abia la Bangalore... Repetă acelaşi lucru în engleză şi pentru Lea.

— Poate că ar fi bine să-l înlocuiesc pe Arvind, iar el să se mai odihnească ? propuse ea.

Faţa vioaie a lui Anarendra se împietri ca să-şi ascundă zîmbetul, dar Tillottama interveni, povestindu-i despre măiestria de şofer a Leei.

— Acum, locul lui Arvind îl voi lua eu, spuse el, după aceea te vom ruga şi pe dumneata. Dacă ne schimbăm des la volan, vom putea goni cu toată viteza.

Star-fire-ul se smuci înainte. Anarendra avea reflexe precise şi rapide şi nu conducea mai prost decît Arvind, însă şoseaua era din ce în ce mai circulată de maşini şi căruţe. Încordîndu-se din răsputeri, Anarendra izbuti să menţină o viteză de aproximativ şaizeci de mile pe oră. Peisajul se schimbase mult faţă de cel din ajun. Copaci rari, mărăcinişuri întinse, case de pietre cioplite, cu acoperişuri turtite. Sate ca nişte mici ostroave verzi pline de tamarini şi grădini de *mango* sau de portocali cu cîte o fîntînă cu cumpănă în mijloc. Femei subţiri şi înalte înveşmîntate în *sari* de culoare cafenie, ponosite, prinse între glezne, ca şalvarii turcoaicelor. Un zăduf uscat şi apăsător, peste platourile roşietice.

Înainte de a intra în Bangalore, Arvind îl schimbă pe Anarendra la volan. Călătorii făcură apoi un popas de o oră, instalîndu-se, din prudenţă, într-un crîng, pe o colină, în partea nord-estică a oraşului, apoi se urcară din nou în răcoarea *Star-fireului*. Cum prima porţiune a şoselei, pînă la Kottur, nu era prea circulată, volanul îl preluă Lea. Arvind stătea alături de ea picotind. Fata întrebă de rostul cadranului de jos de sub tabloul de bord, fixat pe faţa înclinată a cutiei de viteze, care despărţea cele două locuri din faţă. Cadranul misterios nu era decît un tahometru. Lea se familiariză destul de repede cu sumedenia de butoane de pe tabloul de comandă. Arvind urmărea cu atenţie toate manevrele ei. Nu trecu nici un sfert de ceas şi văzduhul începu să vuiască în jurul maşinii, doar ceva mai slab decît atunci cînd condusese Arvind. Lea stăpînea cu multă siguranţă fioroasa maşină. Şoferul o mai urmări o vreme ; apoi îşi stinse ţigara, se sprijini de peretele moale al portierei şi închise ochii. Lea se desfăta de puterea *Star-fireului*. Volanul maniabil reacţiona la cea mai uşoară mişcare. Claxonul puternic, pe trei tonuri, făcea ca tot ce era viu să ţîşnească spre marginea drumului, speriind pînă şi placidele vaci. Banchetele puteau fi aşezate, automat, în

orice poziţie, după voia ta, lucru care-i plăcu cel mai mult micuţei Lea. Optzeci de mile pe oră — nu era rău pentru o şosea şerpuitoare, cu cotituri şi umblată de ţărani căruţaşi cam grei de cap. Lea aproape că-şi făcuse somnul în timpul nopţii şi acum, după ce ieşiseră din Bangalore, gonea de-a dreptul spre răsărit, aşa după cum cotise magistrala bine reparată.

Goana lor dura de şaisprezece ceasuri. Şi Arvind, şi Anarendra moţăiau, iar în spate dormea dusă Tillottama, cu capul sprijinit de umărul sculptorului. Daiaram veghea, ţinînd cu gingăşie în mîna lui mîna Tillottamei.

La Kolar, Lea se cam încurcă şi abia reuşi să se strecoare cu *Star-fireul,* din cale afară de lat, prin ulicioarele înguste. Arvind continua să moţăie, surîzînd cuiva în somn, fericit.

Peisajul se schimbă pentru a treia oară. Blocuri de stîncă de forme ciudate alternau cu nişte salcîmi ţepoşi, iar în depărtare se vedeau povîrnişuri brune acoperite de nişte plantaţii de pomişori necunoscuţi cu frunziş mărunt, de un verde-închis. Se mai scurse o oră şi jumătate şi Lea trecu de Kottur remarcînd doar acoperişurile povîrnite, de olane, ale caselor. Şoseaua cobora spre valea largă a unui rîu, cotind brusc spre dreapta. Zăriră de departe, spre sud, linia de cale ferată care, ieşind din Bangalore, se distanţa de şosea. Arvind se îndreptă din spate, privi în jur, îşi aprinse o ţigară şi o rugă pe Lea să oprească maşina.

— Dezmorţirea ! Ultima ! Peste două ore — Madras !

Tillottama schiţă cîţiva paşi de dans pe şosea. Cu fiecare ceas de călătorie, tăcuta ei tristeţe se risipea.

După popas, Lea fu declarată demnă de a ocupa locul de cinste de lîngă şofer. Arvind nu mai goni cu viteza turbată de la început, şi cubuleţul vitezometrului oscilă în preajma cifrei 70.

— Cum îţi place maşina asta ? o întrebă el.

— E bună, răspunse ea nu prea convinsă.

Numai patru locuri tapisate cu marochin la trei sute cincizeci de cai putere — o disproporţie inadmisibilă, neruşinată şi absolut inutilă. Ba mai mult — dăunătoare pentru imensa majoritate a oamenilor ; dacă unul izbuteşte să-şi procure o asemenea maşină, răpeşte altora posibilitatea de a şi-o cumpăra vreodată.

„E în genul acelei statistici care spune că dacă fiecărui individ îi revine cîte un biftec, şi unul din ei a mîncat

trei, înseamnă că doi au rămas flămînzi“, îi trecu Leei prin cap.

— Eu cam ştiu la ce te gîndeşti, îşi îngustă Arvind ochii: îţi zici că e o maşină pentru netrebnici şi că dacă ai fi în locul guvernului, ai interzice să se mai fabrice vehicule de acest tip.

— Ai ghicit! Cu toate că sînt foarte recunoscătoare „focului nostru stelar“ — Lea mîngîie tabloul de bord al maşinii — dar aşa este! Şi, totuşi, oare am fi putut efectua acest raid nebunesc pe un drum nu chiar aşa de bun, într-o ambianţă de confort şi răcoare, dacă n-am fi avut o asemenea maşină?

— Bineînţeles că nu! Şi cu atît mai mult sînt şi eu de părere că ar fi mai nimerit să posede asemenea maşini cercetătorii, învăţaţii care au nevoie să călătorească, nu nişte trîntori, care fac risipă de combustibil preţios, de dragul îndoielnicei beţii a vitezei. Unde e limita? Cu o jumătate de veac în urmă bogătaşii posedau automobile de patruzeci de cai putere, care fugeau cu viteza „ameţitoare“ de treizeci de mile, pătrunşi de aceeaşi superioritate ieftină faţă de ceilalţi, pe care o încearcă şi *play-boy*-ul zilelor noastre care goneşte cu o sută de mile mai repede!

— Toate astea au ca scop să le dea de înţeles tuturor celorlalţi, indiferent pe ce cale, cît sînt ei de superiori şi de buni. Nici nu e neapărat necesar automobilul. Să-l vedeţi pe bogătanul nostru de la ţară care se umflă în pene cînd iese călare pe armăsarul lui puternic şi bine hrănit! Totul în el ţipă: oricum vă întrec, uitaţi-vă ce mai cal! Invidiaţi-mă! Pesemne că sentimentul ăsta din om e cu neputinţă de distrus...

— Dar trebuie distrus! spuse cu hotărîre mecanicul. Altfel n-are să iasă nimic!

— N-are să iasă nimic cu cine?

— Cu omenirea! Cu socialismul!

— Dumneata crezi în socialism?

— Păi cum altfel? Omenirea nu are altă cale — se impune ca societatea să fie organizată cum trebuie. Bineînţeles, un socialism fără înşelăciune, unul adevărat.

— Ah, cum aş dori să stau de vorbă mai pe-ndelete cu dumneata, dar nu mă pricep. Însă cînd o să vină Sandra cu avionul... Cît timp rămîi la Madras?

Arvind îşi aruncă privirea spre ceas:

— Vom sosi la ora cinci. Ne odihnim douăzeci şi patru de ore, iar mîine spre seară o pornim înapoi. Dar nu pe acelaşi drum, ci pe malul mării pînă la Gudivada, de acolo la Hyderābād, apoi prin Sholapur la Poona. De astă dată o să călătorim fără grabă şi a treia zi vom fi la Bombay...

— Zău, îmi pare rău că ne despărţim aşa. Dă-mi adresa dumitale de la Bombay, îl rugă Lea. Şi eu, şi Sandra doream grozav să cunoaştem intelectualitatea muncitoare indiană! N-am avut parte decît de comercianţi, de artişti, şi mai cu seamă de oameni care nu fac nimic!

— Nici nu te poţi aştepta să dai peste de-alde ăştia ca noi prin hotelurile de lux! Dumneata pluteşti prin pătura superioară, ca flotorul în carburator, cu toate că nu semeni de loc cu o memsahib, cum le spunem noi englezoaicelor sau americanelor şi pe care nu prea le avem la inimă...

— În pătura superioară? se indignă Lea. Dar eu acum două luni eram săracă lipită pămîntului, ca un şoarece de biserică, ducînd grija zilei de mîine.

— Aha, o moştenire, aşadar?

— Poţi s-o numeşti cum vrei, rosti încet Lea, gîndindu-se că era într-adevăr moştenitoarea acelor necunoscuţi căutători de diamante, care le lăsaseră o hartă şi o bocceluţă cu pietre, pe care Flaiano fusese cît pe-aci să şi le însuşească.

Arvind o privi cu oarecare îndoială, dar nu spuse nimic.

Madrasul se aşternea pe un şes, în preajma ţărmului. Străzile largi erau mărginite de cîte două-trei rînduri de copaci, ale căror frunzare ascundeau vederilor vitrinele magazinelor ce se înşiruiau la o distanţă apreciabilă de partea carosabilă a străzilor. Însă, ca şi în toate celelalte oraşe ale Indiei pe care le văzuse Lea, alături de fiece cartier confortabil ţi se înfăţişa o monstruoasă îngrămădire de case. Cintadripet i se păru o speluncă, încercuită într-un cot al canalului fetid, cu apă stătută.

Intrară în oraş prin Poonamalay-road, trecură de două ori peste linia de cale ferată şi peste braţele rîului, cotiră brusc de la fortul Saint-George pe frumoasa Mount-road, în care se afla hotelul — locul lor de întîlnire, stabilit dinainte. Maşina nici nu apucă să se apropie de treptele largi ale intrării cînd de sub colonadă ieşiră alergînd în întîmpinarea lor Sandra şi Cesare.

Arvind apăsă pe un buton şi capota începu să se retragă încet, împăturindu-se în încăpătorul spaţiu gol din spatele banchetei. Zăduful năvăli în maşina decapotată ca un şuvoi fierbinte într-o cadă. Sandra îşi îmbrăţişă cu duioşie prietena.

— Pentru toţi sînt reţinute camere. Pe Tillottama o iau la mine. Să nu vă miraţi dacă găsiţi la voi nişte valize nou-nouţe care nu conţin decît cîteva cărţi. Le-am cumpărat împreună cu Cesare pentru ca Daiaram şi Tillottama să treacă în ochii tuturor drept nişte călători respectabili. Anarendra şi Arvind cu automobilul lor fantastic par magnaţi în toată legea, aşa că „geamantanele lor" pot rămîne în cutia de bagaje.

Arvind îşi dădu jos pasagerii şi făgădui că se va întoarce după ce automobilul va fi spălat, revizuit şi uns. Toţi rămaseră uimiţi de gestul Tillottamei care, făcînd o adîncă plecăciune în faţa lui Arvind şi a maşinii, şterse cu vălul ei praful gros de pe o bucăţică a caroseriei şi îşi apăsă buzele de suprafaţa strălucitoare, albăstruie a oţelului, rostind ceva care suna ca un recitativ cît se poate de melodios.

— Spune — traduse grav Daiaram — că încă din copilărie păstrează în memorie un basm cu o caleaşcă, o caleaşcă albastră, care duce oamenii departe de spaime şi suferinţe, într-o lume vastă şi luminoasă. Basmul a devenit realitate — iată caleaşca şi, oare, e albastră numai aşa... întîmplător ?

CAPITOLUL 8

Apsara Tillottama

Pictorul Cesare a fost cu totul pe neaşteptate victima unui atac banditesc. Într-o seară, chiar pe ulicioara de lîngă hotel, patru indivizi se năpustiră asupra lui, îi legară mîinile şi începură să-l tîrască într-o direcţie necunoscută. Opunîndu-le o rezistenţă disperată, Cesare porni să strige cît îl ţinea gura după ajutor. O lovitură zdravănă în cap îl făcu să-şi piardă cunoştinţa. În urma comoţiei cerebrale suferite, zăcu în spital timp de trei săptămîni. Întîmplarea nu părea a avea vreo legătură cu Traysish presupunînd că acesta ar fi în-

cercat să se răzbune, pentru că indivizii aceia intenţionaseră să-l ducă undeva.

Italienii bănuiau, şi nu fără temei, că atacul era în legătură cu coroana neagră. Ei îşi închiriară o vilă separată unde peste puţin sosi şi căpitanul Callegari. Grupul de prieteni era acum complet, cu excepţia locotenentului Andrea.

Madrasul li se păru prietenos, iar cu căldura se obişnuiseră. Sandrei şi Leei le plăcea obiceiul femeilor de aici să umble desculţe, îmbrăcate numai în *sari*, le plăceau feţele oacheşe, cizelate ale *tamililor* şi ale celorlalţi reprezentanţi ai popoarelor din sudul Indiei. Chiar şi oraşul era mai curat decît celelalte pe care le cunoşteau ; pînă şi petele roşii de betel pe care localnicii îl mestecau şi-l scuipau murdărind dezgustător străzile, lucru cu care nu se puteau de fel obişnui călătorii noştri, erau aici mai rare.

Totuşi, după atacul săvîrşit asupra lui Cesare, sentimentul de securitate şi linişte îi părăsise. Viaţa lor încîntătoare dinainte, în calitate de turişti curioşi şi nepăsători, fără nici un fel de obligaţii, aidoma unor făpturi dintr-o altă lume, fusese distrusă. Lea îşi cumpără un pistol automat, învăţă repede să tragă şi-l purta în permanenţă armat în poşetă. Căpitanul Callegari căuta zadarnic s-o convingă că o armă nu poate fi de mare folos, dacă nu ştii cînd şi de cine să te fereşti, pentru că cel care loveşte primul are întotdeauna şansele de partea lui şi că în asta constă puterea oricărei bestii.

După părerea căpitanului, era timpul să plece definitiv, dacă nu din India, măcar din Madras. Sandra şi Lea erau de aceeaşi părere, dar nu se putea face nimic înainte ca Cesare să fie complet restabilit.

În ajunul ieşirii lui Cesare din spital, italienii fură vizitaţi de Daiaram, care le aduse vestea îmbucurătoare că el şi Tillottama reuşiseră în sfîrşit să obţină toate documentele şi mărturiile necesare. După planul întocmit de Tillottama, cei doi colindaseră întreg oraşul, stradă cu stradă, casă cu casă, şi în cele din urmă izbutiră să dea de unchiul ei — unica ei rudă din Madras care se mai afla în viaţă. Locuia în aceeaşi mică vilă din Triplicane ca şi în anul acela funest — 1947.

Zilele acestea urma să aibă loc şedinţa tribunalului pentru restabilirea drepturilor cetăţeneşti ale Tillottamei, după care se vor putea căsători.

— Şi plecăm de aici ! strigă bucuroasă Lea.

— Încă nu. Am început să lucrez — modelez o statuie cu Tama ca model.

— Vai, ce bine ! O să venim s-o vedem.

— E încă prea devreme. Dar vreau să vă invit, în orice caz, pentru că zilele astea soseşte de la Salem un prieten de-al meu rus, geolog. Vă amintiţi poate de întîlnirea mea de la Kashmir ? Pînă atunci se va înzdrăveni şi *mister* Cesare.

— O să venim neapărat, promise Lea, chiar doresc să fac cunoştinţă cu un învăţat rus. Dar... avu o ezitare, să modelezi o statuie, aşa cum ai vrut-o dumneata, cere foarte mult timp. Or, noi vom pleca. O să rămîneţi aici amîndoi cu Tama, în ditamai oraşul. Cine ştie, s-ar putea ca Traysish să vă găsească. Mie mi se pare, poate influenţată de nenorocirea care s-a abătut asupra lui Cesare, că e primejdios să rămîneţi.

Ramamurti surîse cu condescendenţă şi o contrazise cu o încăpăţînare care nu era în firea lui. Se vedea că lucrul îl pasiona din cale-afară şi că nu voia, sau mai degrabă nu putea să se gîndească la nimic altceva.

Lea se supără şi revărsă asupra lui un torent năvalnic de vorbe, profitînd de faptul că îşi perfecţionase simţitor engleza.

La acest atac atît de temperamental, Daiaram îşi pierdu o clipă cumpătul şi îşi desfăcu mîinile a neputinţă.

— Dumneata crezi deci că în singurătatea prizonieratului ei, Tillottama ar fi iubit pe orice venetic care i-ar fi apărut în faţă ?

— Nici vorbă ! Eşti prea modest şi ai face bine să te uiţi mai des în oglindă, ripostă aproape supărată Lea. Dar, cum să-ţi spun, mie frumuseţea Tillottamei mi se pare extraordinară, cum ar fi, să zicem, automobilul colosal cu care am fugit de la Bombay. Aşa cum un *Star-fire* nu poate aparţine decît unui om foarte bogat, tot astfel se întîmplă şi în viaţă ; nu e de loc simplu să trăieşti cu o femeie de o frumuseţe atît de neobişnuită, atît de rară. Trebuie să fii ori foarte puternic, ori de nu — s-o ţii încuiată. Privind-o pe Tillottama, îi înţeleg pe musulmani.

— Şi eu în ochii dumitale...

— Da, nu-mi pari destul de influent, de puternic, de impunător, de crunt, ca s-o păzeşti neîncetat pe frumoasa dumitale în viaţa asta obişnuită, cu oameni obişnuiţi, ca şi noi, care nu sînt nici prinţi de sînge, nici arhimilionari. Mă tem

pentru dumneata şi pentru Tillottama, te rog să nu mă înţelegi greşit, Daiaram. Ce însemnăm noi, care nu ne putem bizui nici pe influenţă, nici pe forţă ? Simplu ca bună ziua dumneata poţi fi omorît, iar Tillottama, legată burduf, poate fi dusă de aici, cît ai clipi, aşa cum era, de altfel, s-o păţească Cesare. După Capetown pluteşte asupra noastră o veşnică ameninţare. Nu înţelegem despre ce anume ar putea fi vorba şi deci nu ştim cum să ne apărăm. Grea e soarta „Neasemuitei Frumuseţi" în lumea noastră crudă ; în acelaşi timp e cu neputinţă să fugi şi să te ascunzi într-una, pentru că la un moment dat ţi se face silă să mai trăieşti ! Simt cum totul în mine se revoltă de cum încep să mă gîndesc. Tama trebuie să devină o mare artistă de cinematograf... şi să aparţină poporului Indiei, ba chiar lumii întregi !

Lui Daiaram îi năvăli tot sîngele în obraz. Cîteva clipe o privi pe Lea fără a rosti vreun cuvînt. Aceasta, simţindu-se stînjenită, se grăbi să-şi aprindă o ţigară.

— M-am gîndit şi eu mult la asta, reluă el încet, şi am hotărît că cei ce mă vor ajuta s-o păzesc pe Tillottama, după ce vom ajunge la Delhi, vor fi prietenii mei. Noi, indienii, transpunem sarcina răspunderii noastre asupra destinului şi ne-am obişnuit să acceptăm tot ce ni se întîmplă, fără a ne face din asta o culpă, în afară de cazul cînd am ascunde adevărul faţă de noi înşine.

Lea îşi întoarse descurajată capul :

— Nu-l mai recunosc pe Daiaram al nostru. Parcă a băut mătrăgună. Sau aşa sînt toţi artiştii cînd îi mistuie focul creaţiei ?

— Destul, Lea, lasă-l în pace pe *mister* Ramamurti ! interveni deodată căpitanul. Ce rost are să te amesteci în treburile altora şi încă într-o ţară străină. Aventura de la Bombay vă ajunge ! Aşa nu mai merge !

— Chiar dacă te amesteci cu intenţii bune ?! nu se lăsă Lea.

— Nu e uşor să hotărăşti ce e bine şi ce e rău în mijlocul unor oameni şi ale unor obiceiuri străine...

— Ba mie mi se pare că dacă priveşti treburile altora ca pe ale tale proprii, totul se clarifică, interveni Sandra. Se poate ca şi într-o ţară îndepărtată să te simţi ca la tine acasă, după cum poţi fi aidoma unui străin faţă de rudele tale de sînge. Scumpul nostru căpitan raţionează de pe o poziţie marinărească şi pentru el orice ţărm este îndepărtat.

Callegari nu catadicsi să mai răspundă ; îşi trase tacticos pipa din buzunar şi începu să fumeze. Lea se repezi s-o sărute pe Sandra — aşa obişnuia ea să-şi exprime entuziasmul.

Daiaram Ramamurti se întoarse acasă pe seară, după ce rătăci multă vreme prin suburbia de sud a Madrasului, unde el şi Tillottama închiriaseră un *bungalow* nou-nouţ chiar la marginea mării.

Odaia lui Daiaram, care îi servea şi de dormitor, şi de atelier, avea o fereastră joasă şi foarte lată care dădea drept spre ocean. Artistul deschise larg fereastra. În cameră năvăli briza umedă a oceanului, zgomotul valurilor, foşnetul palmierilor de pe ţărm şi glasurile de seară ale păsărilor. Şevaletul cu crochiuri în cretă şi cărbune şi două socluri cu eboşe în lut erau aşezate lîngă fereastră. Pe o măsuţă scundă zăceau mape cu foi de hîrtie groasă, pe care erau întipărite nesfîrşitele căutări ale liniilor feţei şi trupului Tillottamei. La perete, în faţa celeilalte ferestre, se înălţa o statuie neterminată în mărime naturală, înfăşurată cu grijă într-o pînză umedă.

Daiaram se aşeză la fereastră şi îşi aprinse o ţigară. Prea multe evenimente se petrecuseră în ultima vreme, şi viaţa îi pusese prea multe probleme mari care cereau rezolvări prompte. Poate că el, cu firea lui contemplativă, nici nu e potrivit pentru un asemenea rol ? Dar, oare, *guru* nu i-a spus că sufletul fiecăruia se poate ridica şi desăvîrşi numai prin el însuşi ?

Iar el, Daiaram Ramamurti, trăieşte azi pe socoteala învăţătorului său, şi singurul mijloc de a răsplăti marea datorie, ce o are atît faţă de *guru*, cît şi faţă de toţi ceilalţi care în ceasul de grea cumpănă fuseseră alături de el, era să creeze ceva de o reală valoare şi frumuseţe.

Da, sarcina lui nu era uşoară.

Lucra ca un posedat, cuprins de un elan de inspiraţie, recunoştinţă şi iubire. Primise în dar de la soartă un model de o perfecţiune aproape supranaturală. La ce putea cuteza să mai năzuiască ?

Uneori toată inspiraţia lui se spulbera brusc, ca şi cum s-ar fi lovit de un zid orb, lunecos, rigid. El nu se poate înălţa pînă la treapta superioară a inspiraţiei, să contopească într-un singur tot trăsăturile schimbătoare, de o clipă, care se fracţionau în mii de aspecte, ale Tillottamei, să le oprească, să le redea cu aceeaşi viaţă, în lut, iar mai apoi,

în piatră sau în bronz. Uneori se credea un sculptor incapabil, care se zbate cu o sarcină ce îi depăşeşte puterile.

Ramamurti îşi aducea, ruşinat, aminte de cele întîmplate în perioada începuturilor sale. Făcuse multe schiţe cu capul Tillottamei, prinzînd cele mai variate unghiuri şi expresii, apoi începuse să-i schiţeze corpul, îmbrăcat, neîndrăznind să-i ceară mai mult. Ceea ce ar fi putut spune, uşor şi simplu, fie chiar şi unei presupuse fiice de *maharajah*, acolo, la Khajurāho, acum, după ce aflase povestea ei, i se părea de neconceput.

Ghicindu-i liniile trupului sub *sariul* subţire, o desena înveşmîntată. Tillottama îl urmărea atentă, uitîndu-se din cînd în cînd peste umăr la desene. Şi o dată, în timp ce Daiaram se chinuia, căutînd să redea linia inimitabilă a umerilor ei, Tillottama îl rugă să se întoarcă cu spatele. Un fîşîit uşor îi trădă intenţiile. Ea îşi lepădă *sariul* subţire şi apăru în faţa lui, dreaptă, în toată splendoarea goliciunii ei, puţin mai palidă şi foarte gravă.

Daiaram desena febril pe hîrtie schiţă după schiţă, rugînd-o numai, din cînd în cînd, să-şi schimbe poziţia.

Artistul desenă astfel pînă ce observă că Tillottama e gata să cadă din picioare de oboseală, se trezi la realitate şi încetă lucrul.

— Stai şi tu jos, dragul meu! Tillottama întrebuinţa arareori aceste cuvinte care pe buzele ei căpătau o deosebită duioşie. Spune-mi adevărul, numai adevărul despre tine şi despre mine. Ce se petrece aici? Îi puse palma pe piept, în dreptul inimii. Văd că suferi, că nu mai eşti sigur de tine, că eşti mîhnit. Parcă te-ar părăsi puterile. Şi îmi dau seama că nu eu sînt pricina. Noi doi ne-am apropiat foarte mult. Am înţeles acum ce înseamnă o dragoste adevărată, mare, pentru toată viaţa — asta-i cînd o aştepţi pe *amritmaya*, încîntarea de fiecare clipă. Şi aceasta pogoară asupra noastră, creată de noi amîndoi. Tu crezi în mine, iar eu — în tine, şi dorinţa devine nesecată, pentru că nuanţele simţămintelor sînt nenumărate şi devin tot mai aprinse datorită dragostei. Oare asta nu te înaripează?

— Cum să nu te înaripeze cea mai mare fericire cu putinţă, dăruită de zei?

— Atunci ce anume te stinghereşte şi te împiedică să creezi?

— Tu trebuie să mă înţelegi, Tama! Fericirea de a te fi întîlnit e ca tăişul unui pumnal — grozav de ascuţit şi

foarte îngust. Iar alături, şi în stînga, şi în dreapta, două abisuri întunecate... Unul — ecoul tristeţii comune tuturor oamenilor şi tragedia întîlnirii cu frumosul: noi ne dăm seama cît este de insesizabil şi cum ne scapă tot ce am văzut, învăţat şi creat în zborul iute al timpului, asupra căruia nu avem nici o putere. Clipele minunate zboară ca vîntul, frumosul de care ne e dat să ne bucurăm atît de puţin în viaţă trece pe lîngă noi. Toţi oamenii care se întîlnesc cu frumosul simt o tristeţe, dar e o tristeţe plăcută! Ea dă forţă, stîrneşte dorinţa de luptă, îl cheamă pe artist la fapte mari, şi atunci artistul poate opri timpul în loc şi reţine frumosul în creaţiile lui.

— Dar celălalt abis? întrebă neliniştită fata.

— O, să nu vorbim de el — l-am biruit încă acolo, în Tibet. Vina mea este că m-am dovedit mai slab decît am crezut şi n-am putut deocamdată trece pe tăişul pumnalului. Dar tu exişti, eu te văd, te aud, te simt, şi nu se află putere pe lume care să te ascundă vederii mele, să te ia din viaţa mea! De fiecare dată iarăşi şi iarăşi pricep asta, şi puterea şi încrederea în mine ca artist cresc. Numai prin artă voi fi pe de-a-ntregul al tău, pentru totdeauna, dacă pînă atunci mă vei socoti vrednic...

— De ce prin artă? Oare nu-i mai bun drumul drept? Iată-mă în faţa ta, aşa cum sînt!

— Făurindu-te din nou în lut sau piatră, voi birui tot ce e întunecat, care se iveşte în mine însumi şi poate şi în tine. Dacă mă voi putea înălţa pînă la un asemenea nivel al creaţiei, voi păşi şi peste toate celelalte şi voi urma drumul nostru comun, cel al *Tantrei!*

— Poate că ar fi mai bine să mă îndepărtez... să te las? Ultimele cuvinte Tillottama le rostise abia auzit.

— Nu se poate! Tu nu poţi fi smulsă din inima mea, pentru că asta ar însemna să mi se ia şi sufletul. Dar dacă crezi că e mai bine pentru tine, e altceva!

În loc de răspuns, ea îi întinse amîndouă mîinile. Daiaram i le luă într-o pornire de dragoste şi extaz şi o atrase spre el. Tillottama, fără pic de sînge în obraz, îşi întredeschise buzele, iar răsuflarea i se opri.

O ridică în braţe. Un geamăt uşor îi scăpă Tillottamei printre buze cînd îi cuprinse cu toată puterea ei umerii puternici.

În clipa aceea Daiaram se trezi. Cuvintele sacre „adu-ţi aminte" îi răsunară în auz, lăuntric. „Altceva, altceva, şi

totul va fi altfel..." repeta el ducînd-o pe Tillottama în atelier. O lăsă cu nesfîrşită duioşie pe lada care-i slujea drept postament pentru pozat. Cu ochii larg deschişi de uimire, Tillottama surprinse pe faţa lui o expresie de concentrare cu o nuanţă de tristeţe, aproape de disperare.

— A sosit timpul, steaua mea, spuse el, îţi va fi greu! Tu crezi în mine?

Ochii ei imenşi străluciră:

— Dragul meu, aştept de mult! Stăpîneşte-mă şi voi fi ca argila care ascultă supusă de degetele tale!...

Casa de la ţărmul mării se transformă în refugiul a doi schimnici. Daiaram şi Tillottama petreceau în atelier zile, iar adeseori şi nopţi întregi. Era casa tăcută a muncii şi creaţiei, unde stăpîn atotputernic era artistul, exigent, interiorizat, nerăbdător.

Puţin cîte puţin devenea tot mai limpede ce anume trebuia exprimat în statuia *Anupamsundartei*, şi dificultatea supraomenească a misiunii lui se ridica în toată măreţia ei. Iată chipul unei femei, pătruns de ancestrala forţă a patimii, a sănătăţii şi a maternităţii, de o uluitoare supleţe, de o vioiciune în mişcări aproape animalică şi în acelaşi timp încununată de cea mai înaltă spiritualitate umană. Cîtă dreptate avusese *guru*, vorbind de marea contradicţie între trupul animalic şi sufletul omenesc!

Urma să cizeleze pînă la extrema limită perfecţiunea animalică, insuflîndu-i focul luminos şi puternic al gîndirii, voinţei, iubirii, răbdării, atenţiei, bunătăţii şi grijii — tot complexul din care se adapă spiritul omului — sufletul femeii...

O asemenea performanţă nu era mai uşoară decît mersul deasupra unei prăpăstii pe tăişul unui pumnal. Nu-i era îngăduit să irosească nimic, nici măcar o picătură, din nepreţuita perfecţiune a creaţiei milioanelor de veacuri de dezvoltare animală şi în aceeaşi măsură nici să-i adauge măcar o picătură! Aici nu se putea aplica metoda îngroşării liniilor care îl salvează întotdeauna pe artist printr-o accentuare artificială a formei, menită a-i exprima forţa. El va izbîndi numai în măsura aceea strict severă în care va reda cealaltă latură a omului — cea spirituală. Va trebui să îmbine aceste două elemente contradictorii în limbajul formelor şi al liniilor care se exprimă într-un mod cu totul deosebit unele faţă de celelalte.

Dacă va predomina latura animalică — va fi un eşec! Fiecare va interpreta în chipul *Părămratiei* lui o chemare către acel ceva viu, frumos, dar fără valoare, care-l trage pe om în jos, spre abisul dorinţelor întunecate.

Dacă vor interpreta statuia lui drept o biruinţă a raţiunii asupra naturii, va fi un eşec tot atît de mare, deoarece în realizarea figurii *Anupamsundartei* trebuie să se păstreze însuşirile unui suflet minunat, întreaga finalitate superioară, armonioasă şi desăvîrşită a naturii.

O, zei, cum să înfăptuiesc o asemenea operă?

Daiaram nici nu bănuia că-şi propusese acelaşi ţel ca şi artiştii anticei Elade — *Kalokagathia* — unitatea frumuseţii sufletului şi a trupului. Acest ţel se născuse nu o dată în clipe de mare inspiraţie creatoare în diferite ţări, în decursul istoriei omenirii, peste tot unde oamenii realizau înţelegerea forţei şi a frumuseţii naturii lor animalice, luminată de setea de cunoaştere.

Atitudinea statuii artistul o concepuse demult. O văzuse o dată pe Tillottama îngenuncheată la malul mării, căutînd scoici. Unul din genunchii ei atingea pămîntul, celălalt picior se sprijinea pe vîrful degetelor. Cu mîna stîngă ridicată spre ceafă îşi ţinea părul fluturat de vînt, iar cea dreaptă, întinsă cu degetele desfăcute, era vîrîtă în nisip. El a strigat-o, iar fata şi-a întors faţa spre el, cu ochii larg deschişi, încă pierdută în gînduri, dar peste o clipă chipul Tillottamei se lumină de zîmbetul ei deosebit, plin de gingăşie. Se ridică în vîrful degetelor, îndreptîndu-şi, sprintenă, trupul mlădiu. În clipa aceea, artistul o văzu pe *Părămrati-Tillottama* cu torsul uşor îndoit spre spate, cu umerii daţi înapoi, susţinîndu-şi pletele grele căzute pe ceafă. Mîna dreaptă întinsă se dădu într-o parte voind parcă să înlăture ceva; picioarele strîns alăturate se încordară îndreptîndu-se din genunchi. Momentul unduirii avîntate şi sprintene a trupului coincise cu însufleţirea obrazului gînditor, aproape trist, luminat deodată de bucurie. Această secundă unică, de tranziţie, dintre trup şi suflet, artistul ştiuse s-o surprindă şi să şi-o întipărească în minte. O atitudine mai potrivită pentru statuia lui nici nu mai trebuia să caute!

Forma aceasta exterioară se îmbina de minune cu ideea principală a concepţiei lui Daiaram, de a înfăţişa trezirea sufletului care năzuieşte spre stele, o dată cu efortul tuturor forţelor şi al simţurilor izvorîte dintr-un trup tînăr.

Ramamurti izbuti să execute foarte repede schiţa provizorie a statuii.

Însă, între reuşita planului general al sculpturii şi terminarea ei se deschidea o prăpastie uriaşă. În calea lui Daiaram se interpuneau acum mii de detalii, mărunte, dar importante, mii de nedumeriri şi enigme. Tillottama îl ajuta adeseori, sugerîndu-i soluţii de o mare subtilitate cu o intuiţie surprinzătoare, vorbindu-i prin graiul trupului şi al sufletului ei, depăşindu-l uneori chiar pe artist. Era la fel de pasionată de proiectul făuririi statuii ca şi el, şi nu arar, după ore întregi de muncă neîntreruptă, adormea chiar acolo, în atelier. Nu o dată, cînd Daiaram, mîhnit de cîte un insucces, lăsa lucrul devreme, Tillottama îl deştepta, pentru că îşi dădea deodată seama în ce anume constase dificultatea. Alteori, dimpotrivă, se întîmpla ca artistul să intre el ca un vifor în odaia ei, unde o găsea dormind, senină, ghemuită, cu mîna sub obraz, aidoma unui copil, şi atunci o trezea, zorind-o, ca să nu se destrame cine ştie ce idee salvatoare, care de abia îi mijise în minte.

Vremea trecea şi, cu cît se apropia momentul în care statuia urma să fie terminată, cu atît creştea şi neliniştea lui Daiaram. Încrederea în izbîndă, de care fusese stăpînit la începutul lucrului, se topea cu fiecare zi. Teama punea din ce în ce mai vîrtos stăpînire pe artist...

Capul Tillottamei se ivi în dreptunghiul ferestrei. Se ducea să se scalde în mare. Văzîndu-l fumînd la geam, îl chemă cu gestul indienilor — ţinea palma înainte mişcînd graţios degetele. Daiaram sări pe fereastră, şi amîndoi coborîră panta acoperită de iarbă. Luna răsărise, argintînd oceanul şi perdeaua subţire a aburilor, care se ridicau din pămîntul umed şi cald. Malul era pustiu, şi plescăitul valurilor nu tulbura acea linişte imensă, ca în spaţiile siderale. Nu mai exista pe lume nimeni, în afară de Tillottama, de el şi de ocean. Ramamurti o ridică în braţe, intră cu ea în apă, iar cînd valul se apropie, o lăsă jos. Tillottama începu să înoate. Înota şi el alături de ea, simţind cum i se risipesc toate îndoielile, de parcă acestea s-ar fi diluat în ocean. Prea multe raţionamente instabile, confuze. Trebuie să lucrezi, adunîndu-ţi toate forţele, toată voinţa. Aşa procedau vechii meşteri care ştiau că cel mai însemnat secret al izbînzii este dorinţa nesăţioasă şi neînduplecată de a crea!

Dar Tillottama? El va modela cu mîinile lui chipul *Anupamsundartei* ca să-l dăruie oamenilor, iar frumuseţea

Tillottamei va dăinui veşnic, zugrăvită pe pînza pictorilor sau a ecranelor — nu-i oare totuna? Cîndva îi va fi dat şi lui s-o ajute, aşa cum îl ajută şi ea acum. Vor fi împreună, amîndoi, atîta vreme cît există şi va exista dragostea; lăsînd în urmă umbrele trecutului, se vor avînta în întîmpinarea viitorului, în întîmpinarea bucuriilor, amărăciunilor sau primejdiilor vieţii lor viitoare!

Ieşiră la mal. Ceaţa ascunse depărtările, transformînd plaja într-un palat fantomatic cu un labirint de pereţi străvezii de argint. Tillottama cea de bronz, în această lume difuză şi impalpabilă, era singura realitate vie, cizelată cu o precizie uluitoare. Cînd îi văzu ochii, i se tăie răsuflarea: străluceau ca stelele! Întocmai ca stelele, şi abia acum înţelese sensul comparaţiei care i se părea banală, pentru că strălucirea lor răzbătea din adîncuri, aşa cum răzbate lumina stelelor din abisurile fără sfîrşit ale spaţiilor.

Tillottama îl privea pe Daiaram; era aşa cum îl văzuse pentru prima oară în templul Kandharya Mahādeva.

— Tama!... Căzu în genunchi în faţa ei.

Tillottama voi să spună ceva, dar nu izbuti. După lunga ei nostalgie, după gelozia lui Daiaram, după deznădejdea iscată de năzuinţele ei neîmplinite, bucuria dorinţei o cutremură pînă în străfundurile fiinţei. Scurte hohote de plîns înăbuşit îi izbucniră din gîtlej.

Rareori, în timpul dansului, în momentele de maximă inspiraţie, mai simţise Tillottama o bucurie a trupului şi a sufletului atît de pură. Obişnuită cu privirile lui străine, cercetătoare, din timpul lucrului, cu răceala ermetică pe care i-o arăta în clipele în care încerca să se apropie de el, se simţea acum transportată în lumea visurilor împlinite. Nu crezuse niciodată că patima poate fi atît de frumoasă, că atît sufletul, cît şi trupul vor cînta cu totul deosebit în braţele iubitului, înflăcărîndu-se şi înălţîndu-se graţie adoraţiei lui.

Apsara-Tillottama şi Tillottama lui cea vie deveniră pentru Daiaram una şi aceeaşi întruchipare reală a bucuriei şi a forţei, pe care oamenii o numesc frumuseţe.

Pletele negre ale Tillottamei se răsfiraseră pe nisip, obrajii rotunzi ardeau ca focul, buzele cărnoase şopteau cuvinte de dragoste şi recunoştinţă. Opreliştea care îi despărţise atîta vreme şi care păruse mai trainică decît o barieră de fier se destrămase ca fumul de îndată ce se aprinsese flacăra adevăratei iubiri.

„Aceasta şi este *Şoraşi-Pudja* noastră", îşi spuse Tillottama, aducîndu-şi mîinile sub ceafă.

„Oare ne-am abătut de la calea noastră *tantrică?*" se întreba Daiaram, admirînd-o.

Ceaţa se risipi ; o dată cu primele licăriri ale zorilor, marea se făcu albastră-cenuşie, iar nisipul — trandafiriu. Pe acest fundal, trupul Tillottamei părea întunecat, ca de tuci, cioplit din cine ştie ce materie, datînd de la facerea lumii ; ochii — fîntîni tainice ! şiragul dinţilor frumoşi ce se zăreau printre buzele întredeschise — mărgăritare strălucitoare ! Liniile negre ale sprîncenelor contrastau cu albastrul din jurul pleoapelor, braţele suple se încrucişaseră sub ceafă, pieptul se înălţase, iar dunga care brăzda în lung pîntecul se adîncise. Toate liniile corpului deveniseră mai pure, mai cizelate de pornirea patimii. Această frumuseţe nouă era fiziceşte palpabilă şi pentru ea, căreia îi trecu fulgerător prin minte că statuia ei ar fi trebuit sculptată tocmai acum.

Daiaram şedea cuprinzîndu-şi genunchii cu braţele.

Aşadar, pornind pe calea *Tantrei,* ei n-au urmat oare ritualurile *Şoraşi-Pudja* prin care oamenii îşi dezvăluie trupurile, dar nu se apropie cu adevărat ? Dar apropierea lor s-a săvîrşit pe drumul creaţiei comune, umăr la umăr, sub semnul dragostei şi al patimei stăpînite.

Acum nu mai le era teamă de torturile sufletului „inferior" — apropierea lor nu se făcea prin bezna originară, ci pe tăişul luminos al pumnalului, deasupra tuturor abisurilor inimii, se înălţa ca o floare triumfătoare a iubirii, deasupra firii, întunecate şi puternice, a Pămîntului.

Artistul se simţi ca învăluit de răsuflarea nemărginitului ocean al veşniciei. Aidoma unui orb ce şi-a recăpătat vederea, înţelese că în această nemărginire nu există decît dragoste şi cunoaştere, bucurie şi bunătate, puritate şi lumină.

Toate cîte sînt în afară de acestea nu merg înainte, continuîndu-se în veşnicie, ci se depun în străfundurile tulburi ale vieţii, ca putreziciunile în străfundurile golfurilor întunecoase şi tainice.

Vreme de milioane de ani, picătură cu picătură, oceanul orb al vieţii lipsite de sens clipoceşte pe faţa Pămîntului şi cine ştie a cîtor alte lumi. Clocotul mut al patimilor şi al gîndurilor sumbre, fără întoarcere, fără înălţare, a dominat sute de mii de ani existenţa unor făpturi, jumătate oameni, jumătate animale. Şi aşa s-au perindat aceste făpturi — fără legătură cu trecutul, fără a se gîndi la viitor, dispărînd ca o

frunză smulsă de vînt. Dar întunericul din suflet trebuia biruit, trebuia să răzbeşti prin el, aşa cum îi fusese de altfel şi lui dat s-o facă, în această nouă epocă de putere a omului, încă prizonierul vechii sale răutăţi.

Pentru Daiaram, calea *Tantrei* se adeveri a fi aidoma drumului creaţiei lui întru făurirea *Anupamsundartei.* Aşa şi trebuia să fie ! Întocmai aşa e şi Tama ! Înţelege şi intuieşte tot, i-o ia adeseori înainte, graţie mai strînsei ei apropieri de natura-mumă şi a fineţei ei de străveche *dravidiană,* înţeleaptă şi pătrunzătoare, în care mai arde focul întunecat al forţelor primare... „O, zei, cît de mult o iubesc !"

Pe nesimţite, soarele ieşi la suprafaţa oceanului, voios, aşternîndu-şi razele peste crestele mici ale valurilor line. Tillottama şi Daiaram se pomeniră în văzul întregii lumi, sub bolta mută şi azurie a cerului. Dar ei n-aveau ce ascunde, nici lor, nici celorlalţi — n-aveau să ascundă acel ceva nou care pusese pe de-a-ntregul stăpînire pe ei. Se întoarseră acasă fără grabă.

Lucrau ziua şi noaptea, abia lăsîndu-şi timp pentru somn şi mîncare. Tillottama îşi privea copia cu înţelegere şi bucurie. Era şi nu era ea. Cu o intuiţie de mare artist, Daiaram ştiuse să îmbine în opera lui desăvîrşirea trupească şi un spirit înaripat.

Zilele treceau. Daiaram aproape nu mînca, nu dormea, mistuit de focul creaţiei, alunecînd uneori în mod primejdios spre extaz, asemenea celui pe care-l atinge un *yoghi* sau un *sadhu*...

Purtîndu-i de grijă lui Daiaram, Tillottama uitase de sine, de oboseala ei. Îl implora să mai lase lucrul, să se odihnească măcar cîteva zile, dar sfătuindu-l astfel, nu făcea decît să-l îndîrjească.

Artistul simţea că dăduse tot ce putea dărui cu mintea, inima, iubirea şi mîinile sale...

În Tillottama se născu un simţămînt ciudat. Statuia nu era aşa cum şi-o imaginase ea, cînd visa clipa în care va sta în faţa chipului terminat al *Anupamsundartei.* Clipa aceasta sosise. Statuia era splendidă, dar privind-o, fata nu încerca un simţămînt de bucurie. Ea nu era încă în stare să înţeleagă că, de vreme ce luase parte la făurirea celor mai gingaşe detalii, pierduse putinţa de a vedea opera în totalitatea ei.

Nici Daiaram nu era mulţumit. Ceasuri întregi retuşa cîte un amănunt, imperceptibil pentru un ochi străin. Era

neliniştit şi, în mod inconştient, amîna mereu finisarea statuii, ca şi cum s-ar fi temut de un eşec, sau de a recunoaşte că nu se poate da mai mult. Şi totuşi, această clipă sosi.

Artistul cercetă fiece cută cît de neînsemnată a lutului crud. Tillottama îl urmărea cu respiraţia tăiată, fără a îndrăzni să facă nici cea mai mică mişcare. Chipul lui exprima o crîncenă nelinişte. Făcu un pas înapoi, suspină şi spuse :

— *Hatam !* (Gata !) Văd multe imperfecţiuni, dar nu mai sînt în stare de nimic. N-a ieşit aşa cum am visat-o, cum am conceput-o... Dar n-are a face... Cu aceste cuvinte păşi spre lada pe care şedea Tillottama, îşi întinse braţele spre dînsa şi se prăvăli la picioarele ei leşinat. Fata sări îngrozită şi încercă să-i ridice trupul greu. Dar, deodată în faţa ochilor săi totul fu acoperit de o perdea de flăcări roşii şi *apsara* cea vie căzu şi ea la picioarele sculpturii triumfătoare de frumuseţe, forţă şi viaţă.

Tăcerea din atelier atrase atenţia slujnicei lor care alergă ţipînd la doctorul din apropiere şi, din fericire, la această oră matinală, îl găsi acasă.

— Cum se poate una ca asta, îl dojeni cu asprime bătrînul medic. Puternici, dumneata ca un tigru, dumneaei ca o tigroaică, şi să ajungeţi în halul ăsta ! Puţin vin, supraalimentaţie şi trei zile la pat, dar separat, separat ! Să luaţi şi somniferul ăsta !

O scînteie de ironie se aprinse în privirea artistului aţintită asupra Tillottamei. Pricepînd cărui fapt îi atribuie medicul starea lor de slăbiciune, ea se făcu roşie ca focul şi îşi ascunse faţa în mîini, scuturată de rîsul pe care căuta să şi-l reprime. După ce mai bombăni niţel şi o privi dojenitor, medicul plecă. Daiaram sări în picioare şi se apucă să înfăşoare statuia cu cîrpe ude. De cum termină, fu nevoit să se culce iar, din cauza unui nou acces de slăbiciune.

Rusul Ivernev, care bănuise că tăcerea lui Daiaram nu prevestea nimic bun, îi găsi pe amîndoi palizi şi slăbiţi.

Amintindu-şi de călătoria lor cu avionul spre necunoscut, de plimbarea cu maşina şi de discuţia lor atît de sinceră, artistul se bucură nespus, privind obrazul fin, arămiu, rumen, ars de soare, al geologului, ascultîndu-i engleza domoală în care înghiţea sfîrşitul cuvintelor şi-l accentua teribil pe „r“. Vîntul ce năvălise pe fereastră îi răvăşea părul ca inul, moale, decolorat de soare, şi spulbera cenuşa ţigării lui lungi, ruseşti. Un zîmbet de bucurie îi lumina faţa. Artistul credea

că un astfel de surîs, deschis şi luminos nu-l poate avea decît un om cu ochi albaştri, din nordul cel îndepărtat. În surîsul fiilor Sudului, rămînea întotdeauna ceva tăinuit. Sau poate că era numai o impresie din cauza culorii închise, de nepătruns, a ochilor ?

Ivernev se ridică, străbătu emoţionat camera, apoi surîse din nou :

— Ei, acum arată-mi-o şi mie pe fata cea răpită. Se poate ?

Daiaram o chemă pe Tillottama, care îşi pusese *sariul* negru şi brăţările de sticlă, ca ţărăncile indiene. Geologul rămase încremenit cîteva clipe, îşi trecu apoi mîna peste ochi şi prinse a rîde încetişor. La privirea întrebătoare a artistului, spuse reţinut :

— Oare *apsarele* au avut vreodată nevoie de complimente ? Iar dumneavoastră, doamnă Vidiadevi, sînteţi desigur o *apsară !* Tillottama, pot oare şi eu să vă spun astfel ?

Tillottama, care-şi descoperise ca europenele faţa privirii entuziasmate a oaspetelui, se înclină sfioasă, împreunîndu-şi mîinile ca indienele...

— Iată unde s-au ascuns ! se auzi glasul sonor al Leei.

Bucuroasă, Tillottama ieşi în fugă s-o întîmpine. Alături de Lea o zări pe Sandra, iar în spatele lor venea Cesare, slab, cu ochii adînciţi în orbite, însoţit de un bărbat cărunt şi roşu la faţă, în uniformă de marinar.

— Ne întrebam dacă n-aţi fost cumva atacaţi de acoliţii lui Traysish ! spuse Cesare. Eram neliniştiţi şi ne-am hotărît să vă vizităm. Unde aţi dispărut ?

— Am lucrat tot timpul, surîse cu vinovăţie Ramamurti, apoi îl prezentă pe geologul rus.

Lea se instală imediat lîngă sculptor, cu intenţia de a da frîu liber curiozităţii ei nesăţioase.

— Ia spune-mi, ce ai tot lucrat ? întrebă Cesare privind statuia înfăşurată. Trebuie să ne-o arăţi. Deşi nu-s decît un pictor de reclame, sîntem totuşi, colegi de breaslă...

Daiaram se ridică brusc, păli; şi, cu mîini tremurătoare, dădu jos pînza. Se lăsă tăcerea. Lea înmărmuri cu gura întredeschisă, şi artistul îşi dădu seama cu o nesfîrşită uşurare, că făcuse o operă de artă ieşită din comun.

Trase la o parte perdeaua, şi razele soarelui prinseră a juca pe lutul umed, ca pe pielea vie a Tillottamei. Era ca şi cum *valakhilii* — spiriduşii soarelui — coborîseră din tării şi alergau pe statuie, strălucind, chicotind şi hîrjonindu-se.

Sub focul lor jucăuş, fineţea vrăjită a lucrării artistului făcuse ca liniile trupului celestei prietene a muritorilor — ai *apsarei* — să prindă viaţă.

Tînăra femeie se unduia într-un avînt cutezător, susţinîndu-şi la ceafă podoaba grea a părului, desprinzîndu-se parcă de pămînt cu un gest al mîinii. Picioarele întinse şi încordate înălţau amfora şoldurilor frumos rotunjite. Mai sus de acest punct de concentrare a forţei feminine, torsul ei subţire se lăsase spre spate oferind cerului şi soarelui emisferele sînilor ei împliniţi. Încă o treaptă a năzuinţei spre înălţimi o constituia gîtul prelung, surprins într-o pornire avîntată şi viguroasă, purtîndu-şi cu semeţie capul. Faţa, luminată de iubire şi raţiune, tăinuia, undeva în conturul pleoapelor, al sprîncenelor şi al buzelor, melancolia visătoare a meditaţiei.

Tillottama privea statuia, de parcă ar fi văzut-o pentru întîia oară.

Cesare se uita aproape înspăimîntat la confratele lui indian.

— Fir-aş de zece mii de ori blestemat ! Şi focosul italian îl luă în braţe pe hindus.

Toţi începură a vorbi deodată. Atelierul răsuna de vorbărie în italiană şi engleză. Tillottama fugi din cameră, aruncînd pe furiş o privire spre rus. Acesta stătea degajat, cu cotul sprijinit pe o măsuţă şi privirea aţintită spre statuie.

— Ce ai de gînd să faci mai departe, Daiaram ? S-o torni în bronz sau s-o ciopleşti în piatră ?

— Nu ştiu, mărturisi artistul. Aş dori s-o cioplesc dintr-un bazalt de Deccan, acelaşi din care au fost create sculpturile antice de la Kārlī şi Ellorā, însă mă tem că nu voi avea pentru asta nici destulă forţă şi nici destul timp. Din nefericire, furat de o pornire, am sculptat statuia aici şi nu acolo unde am de gînd să mă stabilesc, adică la Delhi. Ca să cîştig timp s-ar putea să fie lucrată în piatră cu o maşină de copiat şi abia pe urmă s-o duc acolo, dar căutarea materialului ia timp şi... necesită fonduri. Din aceleaşi motive nu pot executa nici cea de a doua variantă — s-o torn într-un aliaj special din bronz în care se adaugă argint şi cadmiu, descoperit de meşterii antichităţii. Nu se contractă de loc la răcire, reproduce exact forma, e rezistentă şi are culoarea pielii... Tillottamei. Poate totuşi am să găsesc bani cu împrumut pentru un bronz obişnuit...

Fumul ţigărilor plutea spre fereastră, şi toţi se uitau la indianul întristat, care nu-şi mai lua ochii de la opera lui. Geologul rus rupse primul tăcerea :

— Daiaram, ascultă-mă cu atenţie ! Eu primesc aici de la guvernul vostru bani frumoşi. Dumneata ştii că nu sînt un mare amator de a achiziţiona lucruri şi că sînt singur... Aşteaptă ! Tonul rusului devenise autoritar. În consecinţă, posibilitatea de a vărsa o sumă oarecare pentru statuia dumitale îmi va da prilejul să fac cu plăcere un dar acestei ţări, care mi-a devenit foarte dragă. Îţi voi completa pe loc un cec pentru suma de două mii de dolari. Nu, nu ai dreptul să refuzi ! E vorba de soarta unei opere care de acum încolo nu-ţi mai aparţine. Înţeleg că poţi găsi bani şi aici, dar... timpul ! Nu ţi-e îngăduit să rişti ! Primeşte, aşadar, această sumă de la un rus, ca semn al năzuinţelor şi sentimentelor noastre comune...

— Ba nu, dă-mi voie, dumneata gîndeşti mai repede decît noi ! se amestecă Cesare. Te rog, crede-mă că şi eu aveam de gînd să-i fac aceeaşi propunere. Pînă mai ieri eram un pictor în mizerie. Cine altul te poate mai lesne înţelege decît mine, Daiaram ?! Printr-o fericită întîmplare am ajuns posesorul unei considerabile sume de bani. Şi nu numai eu, ci şi Lea, şi Sandra, iar asta graţie iubitului nostru căpitan. Cesare arătă spre căpitanul Callegari. Trebuie să primeşti această sumă de la noi !

Pe faţa lui Daiaram se zugrăvi o dureroasă şovăială.

— Păi e foarte bine ! spuse împăciuitor rusul. Participăm cu toţii, în semn de prietenie şi comuniune pentru triumful adevăratei arte în lume. Vă rog să credeţi că dacă domnul Ramamurti ar fi creat nu „Neasemuita Frumuseţe“, ci cine ştie ce capodoperă abstractă, n-aş fi dat nici o copeică, cu toată simpatia mea pentru Tillottama şi Daiaram.

Cesare aruncă o privire pătrunzătoare spre geolog, dar acesta se şi aplecase asupra carnetului de cecuri.

— Deci, cîte două mii fiecare, şi *apsara* Tillottama să fie turnată din acel aliaj de pe vremea antichităţii pe care l-au creat metalurgiştii din Vijayanagar ! E prea mult ? Poftim, dacă mai rămîne ceva, ai să ni-i restitui, mie şi domnului Pirelli. Dar gîndeşte-te şi la transport ! Iată cecul !

— Dumneata, după cîte văd, cunoşti aliajul de la Vijayanagar ! exclamă Ramamurti.

— Aş fi un prost geolog dacă n-aş fi studiat istoria tehnicii unei ţări în care am fost invitat să lucrez! Vechii indieni au fost în general mari meşteri în domeniul metalelor.

— Şi cunoşti toate aliajele? se interesă Cesare.

— Ei, chiar pe toate nu, surîse rusul, crezi că sînt puţine în lumea asta!

— Nu, eu mă refer la metalele care se întrebuinţau în antichitate.

— În general le ştiu. Dar în fiecare an geologii descoperă ceva nou. S-a constatat că metalurgiştii din antichitate amestecau în aliaje fel de fel de materii, ceea ce noi numim adaos. Poate chiar unele pe care nici nu le cunoaştem. Pentru a găsi şi a dibui un secret sau altul al antichităţii, trebuie să ajungi tu însuţi la acelaşi nivel al cunoaşterii, ba poate să-l şi depăşeşti.

— Oare noi n-am depăşit pînă azi antichitatea? întrebă Sandra.

— Depinde! Căile antichităţii nu sînt la fel cu ale noastre, şi la multe lucruri ei au ajuns, ca să zicem aşa, pe o cale ocolită. Cu prilejul săpăturilor de la Micene, spre exemplu, au fost descoperite nişte brice, meşterite cu trei mii de ani în urmă, din „bronz negru" — un aliaj special de metale rare care au tăria oţelului de wolfram. Tot aşa, într-o corabie scufundată, a fost găsită o sabie dintr-un aliaj de vanadiu, mangan...

— Doamne, ce interesant! Nu ştiam asta! exclamă Sandra. De pildă, descoperirile subacvatice... Îşi curmă vorba, avertizată de privirea căpitanului.

Cesare simţea însă că poate avea deplină încredere în rus. Cineva care îşi dă fără nici un interes banii pentru opera de artă a unei ţări străine nu poate să nu fie un om de treabă. Nu era o poză: ce profit putea avea el de pe urma unor italieni întîlniţi întîmplător sau a unui artist indian, fără influenţă, şi fără avere.

— Spuneţi-mi, ce compoziţie ar putea avea un aliaj negru, care a stat în mare mii de ani, intact, fără a fi suferit vreun fel de modificări? întrebă pe un ton stăruitor Cesare.

— Ştiu eu?! Depinde la ce a fost întrebuinţat, ce s-a făcut din el. Luaţi de pildă cunoscuta coloană neagră de la Delhi, înălţată cu o mie cinci sute de ani în urmă, în timpul domniei lui Kumaragupta, construită din fier negru care nu rugineşte niciodată. Dimensiunile ei — înălţimea de opt metri şi greutatea de şase tone — sînt prin ele însele

mărturia unei mari măiestrii, fără a mai vorbi de metal... Poate că metalul la care te referi e pur şi simplu un fier asemănător ?

Cesare nu mai stătu pe gînduri şi-i povesti lui Ivernev toate amănuntele despre coroana neagră.

— Va să zică, chiar dumneavoastră sînteţi italienii aceia, strigă el, de îndată ce artistul se opri pentru a-şi trage sufletul. Ce extraordinare coincidenţe ! Păi atunci am şi eu ceva interesant pentru dumneavoastră !

Asaltat de întrebările italienilor, Ivernev abia putu povesti pînă la sfîrşit păţania din memorabila seară a logodnei lui din îndepărtatul Leningrad. Agitaţia care se stîrnise fu pînă la urmă curmată de Sandra.

— Va să zică, a existat o legendă cunoscută numai de istorici şi arheologi. Atunci devine lesne de înţeles ce anume voia profesorul Deragazi !...

Ivernev sări ca ars, pierzîndu-şi cu totul calmul obişnuit :

— Iartă-mă, te rog, *miss* Citti, ai spus — Deragazi ? Unde l-aţi întîlnit ?

— La Capetown, răspunse Cesare. Acest ciudat profesor ne-a oferit o sumă enormă pentru coroană. Îl cunoşti şi dumneata ?

Fără să răspundă, Ivernev se ridică şi începu să se plimbe încolo şi încoace prin cameră.

— Coroana neagră cu pietre cenuşii, murmură el, pietre cenuşii, unde am mai auzit eu despre pietrele cenuşii ?! Aha ! strigă el cu însufleţire. Un prieten al meu, mineralog din Leningrad, mi-a vorbit despre nişte pietre cenuşii. Nişte pietre furate de la Muzeu... furate ! Trebuie să-i scriu neapărat...Şi socoteşti că tocmai coroana asta a fost pricina îmbolnăvirii inexplicabile a soţiei dumitale ? se opri el în dreptul fotoliului pe care şedea Cesare.

— Eu nu ştiu nimic, numai că altă pricină nu poate fi. Nimeni nu mi-a confirmat presupunerile... Visul meu este să stau de vorbă cu un mare savant, nu cu un specialist — m-am săturat de ei — ci cu un enciclopedist.

— Am să-i scriu profesorului meu, Vitarkananda, interveni Daiaram. E un mare cunoscător al artei antice şi e de o mare erudiţie. Poate că el ar putea să vă ajute să elucidaţi provenienţa acestei coroane.

— Dacă aveţi dreptate şi dacă în coroană stă dezlegarea misterului, atunci poate că acesta şi este motivul pentru care unii se căznesc din răsputeri să pună mîna pe ea. Geologul

îşi aprinse iar o ţigară, acceptă ceaiul oferit de Tillottama şi reluă : Cunosc şi eu un savant — enciclopedist, medic şi biolog — doctorul Ghirin. Dacă va veni la Congresul psihofiziologilor de la Delhi, poate că l-aţi putea întîlni şi încerca să rezolvaţi problema. Cît timp mai aveţi de gînd să staţi aici ?

— La Madras sau în India ?

— La Madras, pentru ca eu să am timp să primesc un răspuns de la prietenul meu mineralogul, şi în India, dacă aveţi de gînd să treceţi şi pe la Delhi.

Italienii schimbară priviri între ei :

— Avem de gînd să mai stăm aici vreo două săptămîni, pînă la mijlocul lui octombrie, răspunse pentru toţi căpitanul Callegari, iar pe urmă să plecăm la Calcutta şi la Orissa.

— Dar am putea-o lua imediat şi spre Delhi ! interveni Lea făcîndu-i cu ochiul lui Cesare. Iar la Calcutta — după aceea.

— Văd că totul se rînduieşte cît se poate de bine, spuse Ivernev. Lăsaţi-mi adresa, iar mie să-mi scrieţi aici, pe adresa asta, şi le dădu cartea lui de vizită.

— Cum îţi place Madrasul ? întrebă Lea.

— Mult de tot. Îmi aminteşte de Nankin — fosta capitală a Chinei în timpul Gomindanului.[29] E tot atît de răsfirat, şi tot aşa întîlneşti la orice pas lanuri de semănături, chiar în raza oraşului, iar transportul, dată fiind aria lui foarte mare, e la fel de defectuos.

— Dar aici, cu ce te-ai ocupat ? De altfel, iartă-mă. Poate că e un secret profesional.

— Geologia are într-adevăr secretele ei pe care sîntem obligaţi să le păstrăm în interesele ţării care ne invită. Dar nu în cazul de faţă. Am fost la Salem, la sud-vest de aici, am studiat diferite feluri de roci, aşa-zisele gnaisuri cearnochitice.

— Şi sînt interesante ?

— O, extrem de interesante ! E vorba de o formaţie de roci care alcătuiesc, am putea spune, temelia continentelor emisferei sudice — a Africii de Sud, a Australiei şi chiar a Antarctidei. Faptul că ele se întîlnesc la temelia Indiei, pledează pentru originea lor comună. Cu miliarde de ani în urmă India şi Africa alcătuiau un singur tot, iar acum...

— Poţi găsi în ele minerale asemănătoare ?

Ivernev o privi, mirat, pe Lea :

— Ai o minte ageră, doamnă Pirelli !

— Spune-mi simplu — Lea... eu şi „doamnă"... Asta înseamnă oare că în India s-ar putea găsi zăcăminte diamantifere tot atît de bogate ca şi în Africa de Sud, că ar trebui căutate ?

— Dumneata ar fi bine să iei parte la consfătuirile geologilor din această ţară !

— Nu te eschiva de la răspuns. Ar fi posibil ? Trebuie căutate ?

— Este posibil ! Şi trebuie ! Dar într-un viitor îndepărtat. India are multe lacune în privinţa exploatării celor mai importante zăcăminte care stau la baza dezvoltării tehnice a oricărui stat mare. Dar o să mai vorbim despre asta cînd ne vom întîlni ; acum însă, trebuie să plec. Mi-e teamă că i-am obosit pe amfitrionii noştri. Eu unul abuzez de mult de răbdarea lor. Prietene Daiaram, aştept o veste despre turnarea statuii. O vei turna aici, nu-i aşa ?

Ivernev făcu în faţa tuturor o plecăciune, aidoma unui indian, se opri o secundă în faţa statuii *apsarei,* rosti repede cîteva vorbe, apoi ieşi.

— Ce-a spus ? întrebă Tillottama care se uita în urma oaspetelui lor din ţara cea rece şi îndepărtată — Rusia.

— A spus „o floare în zorii zilei", răspunse Sandra. Eu i-aş spune altfel : „Zorii zilei într-o floare".

— O, se potriveşte şi una, şi alta, exclamă Tillottama, trupul *apsarei* este într-adevăr o floare în zori, iar sufletul — zorile într-o floare. Asta înseamnă că amîndoi aveţi dreptate.

Cesare aplaudă.

Pe o scară foarte largă dintr-o piatră de culoare deschisă, Tillottama şi Daiaram intrau tocmai în localul expoziţiei de artă organizată în aripa stîngă a muzeului, construit ca un palat în stil modern.

Săli enorme, cu belşug de lumină şi aer, duşumele şi scări colorate în albastru-deschis, armătura şi balustrada, din aluminiu argintiu. Ferestre mari cît pereţii, străvezii ca cristalul, sau de o gingaşă opalescenţă...

„Iată într-adevăr o construcţie a viitorului, deschisă şi senină, se gîndi Daiaram amintindu-şi de templele întunecoase, înţesate de coloane, îmbîcsite de miile de obiecte inutile ale ritualurilor, prăfuite şi vetuste, afumate de veacuri de tămîiere... Oare în clădirile acestea atît de vesele ale vremurilor de azi oamenii vor deveni şi ei mai buni ? Mai buni, în aceeaşi măsură în care s-au înfrumuseţat şi construcţiile noi ?

Sau clădirile au devenit mai frumoase, iar oamenii mai răi ? Ce atitudine vor lua ei oare cînd vor veni în contact cu visul meu despre «Neasemuita Frumuseţe» ?..."

În expoziţie nu era multă lume. Acolo însă unde se termina unul din pasajele laterale, se aflau întotdeauna mulţi vizitatori. Aici stăruia acel murmur înăbuşit în care se putea desluşi atît entuziasmul, cît şi observaţiile critice prin care publicul îşi exprimă întotdeauna părerea cînd e vorba de o operă de artă adevărată.

Metalul cafeniu-roşietic cu nuanţe liliachii al sculpturii scotea minunat în relief toate liniile corpului. O modestă inscripţie : *D. Ramamurti — Apsara,* pînza de in cenuşie care învelea soclul, un colţ de perete gălbui-cenuşiu, şi atîta tot. Visuri, ani de frămîntări, suferinţe, o muncă necruţătoare... ajutorul Tillottamei, sprijinul prietenilor care se adunaseră întîmplător laolaltă din ţări atît de îndepărtate şi atît de deosebite !

Tillottama, emoţionată şi tulburată, se ascundea după o draperie care dădea pe scara de serviciu de unde vedea şi auzea tot ce se petrece în preajma statuii. Ea se vedea ca printr-o perdea de ceaţă, despuiată şi neajutorată, expusă judecăţii mulţimii. Observaţiile critice care îi parveneau la ureche le considera drept jigniri aduse iubitului ei, drept profanări ale visului lor sacru, al amîndurora.

Cel mai mult îi şfichiuiau nervii glasurile unora, stridente şi pline de importanţă. Erau probabil ale aşa-zişilor apreciatori consacraţi ai frumosului. Aceştia stăteau chiar lîngă statuie, privind-o şi vorbind despre ea ca nişte neguţători de sclavi despre o sclavă, insultînd-o cu fiecare gest, cu fiecare vorbă.

— Corpul e urît ! aruncă în silă o femeie slabă, îmbrăcată europeneşte. Ia uitaţi-vă ce şolduri, la o talie neverosimil de subţire ! Un fel de *Nitambini* din *Kāmasūtram !*

— *Vasnottedjak,* interpretarea erotică a femeii, se auzi un glas răsunător, reîntoarcerea la primitivismul din antichitate.

— Nu se înţelege prea bine ce a vrut să exprime artistul cu toate că are incontestabil ceva dinamic, poate...

— Nicidecum, e doar o stilizare după vechile canoane.

— Are prea multă forţă animalică. Pur şi simplu, se topeşte de dorinţă !

Tillottama făcu un pas înapoi, astupîndu-şi urechile. Ar fi vrut să alerge spre statuie, s-o acopere cu trupul ei şi să strige: „Nu-i adevărat! Nu-i adevărat! Oare nu vedeţi?!“

Mîna lui Daiaram, puternică şi drăgăstoasă, o strînse pe neaşteptate de braţ; auzise şi el:

— Tama, nu te potrivi! *Guru* m-a învăţat că dacă omul nu are sădit în el frumosul care să-i aprindă flacăra inimii, care să-l răscolească, să nu-i dea tihnă, zadarnic vei încerca să-i vorbeşti... Din nimic nu se poate naşte nimic. Toate vorbele şi explicaţiile cad în gol, în abisul acelui suflet care nu se va schimba în vecii vecilor. Trebuie să stai de vorbă cu cei în care zace o bogăţie care nu s-a trezit încă — atunci va veni şi ecoul. Gîndeşte-te numai — au trecut milenii, iar ei, aceştia, n-au adăugat nimic la vechea înţelegere a frumuseţii şi patimii, n-au luminat aceste tainice străfunduri cu flacăra adevăratei cunoaşteri. Iar arta pe care o propovăduiesc redă nuanţe de simţăminte mărunte care se nasc din stări minore şi dispar într-o neînţelegere grosolană a legilor dragostei şi frumuseţii. Nu-i asculta, oricine ar fi ei. Închipuita lor erudiţie nu e de fapt decît o ruşinoasă orbire în faţa trecutului, născut între zidurile unei vieţi mărginite, sufocante, care se pleacă înrobită în faţa primejdiilor şi dificultăţilor cunoaşterii!

Ramamurti o luă de mînă, şi amîndoi coborîră scara.

Spectatorii recunoscură într-o clipită în Tillottama modelul statuii, iar pe Daiaram, drept făuritorul ei. Îmbujorîndu-se, Tillottama îşi acoperi faţa cu vălul. Ramamurti însă nu se pierdu cu firea. Vesel şi nestingherit, făcu o plecăciune celor care doreau în mod sincer să-şi manifeste entuziasmul în faţa *apsarei* — creaţia lui — şi în faţa Tillottamei care nu peste mult timp va purta numele de Steaua Indiei în operele de artă pe care le va mai inspira.

Tillottama îşi birui sfiiciunea şi privi în juru-i. Chipurile morocănoase şi nemulţumite aparţineau doar celor cîţiva inşi care se aflau foarte aproape de sculptură. Zeci de oameni însă, bărbaţi şi femei, care se găseau ceva mai departe de lucrare, nu-şi mai luau ochii plini de admiraţie de la *apsară*.

— Sînt zorile în care mai dăinuie mult întuneric — rosti ca pentru sine un bărbat cu ochelari mari cu ramă de aur şi înfăţişare de savant — dar, fără doar şi poate, zori!

„Cîtă dreptate are, gîndi Daiaram. Mai dăinuie mult întuneric şi în Tillottama, şi în mine însumi. Imaginea fru-

museţii antice se contopeşte în mod inevitabil cu întunericul existent în natură, cu felul în care s-a realizat întruchiparea ei feminină. Iar acest lucru nu poate fi depăşit altfel decît străbătînd prin el, aşa cum eu însumi am străbătut prin bezna tăcerii în subteranul de piatră...

Dacă datorită raţiunii, omul a ştiut să transforme simpla atracţie animalică în flacăra sacră a iubirii, va veni de la sine şi cealaltă treaptă a ascensiunii. Patima tulbure şi chinuitoare a trupului va deveni o desfătare conştientă, supremă, întru adorarea frumuseţii. Chipul iubitei, cu mlădierile trupului, cu fluturarea genelor, cu strălucirea ochilor, cu noianul ei de fermecătoare întruchipări, îţi va împlini ceasurile şi zilele. Şi patima însăşi, izvorîtă din frumos, va deveni un admirabil dar al naturii care ascute simţurile şi înalţă sufletele..."

PARTEA A PATRA

Tăişul briciului

CAPITOLUL 1

Pietrele de la şes

Seleznev îl vedea acum pe Ghirin pentru a doua oară. De data aceasta, îmbrăcat în halat alb, îi păru schimbat, străin şi sever. De faţă erau, bineînţeles, şi nelipsitele ajutoare ale acestui doctor ciudat: Serghei, un băiat iute şi inimos şi Verocika, o fată subţirică şi vrednică — „devotaţii mei ostaşi pe cîmpul de bătălie", cum obişnuia să spună în glumă Ghirin. Cei doi ostaşi arboraseră nişte mutre solemne, ca la o trecere în revistă. În fundul laboratorului zăpuşitor din subsol, abia luminat de cîteva lămpi, care atîrnau din tavan, aproape pînă jos, şedeau la o masă foarte lungă cîteva persoane, tinere şi bătrîne. Toţi îl ascultau pe Ghirin, care vorbea făcînd energic naveta de la un capăt la celălalt al mesei.

— Innokenti Efimovici Seleznev a venit din Siberia Răsăriteană spre a afla explicaţia ciudatelor halucinaţii de care a început să sufere în urma unei răni primite pe front şi care s-au agravat foarte mult după o intoxicaţie puternică cu ciuperci. Aceste halucinaţii îl chinuie, îl alarmează. Simţurile devin ascuţite, pacientul are impresia că-l pîndeşte o primejdie de moarte. I se nălucesc fel de fel de animale pe care dumnealui nu le cunoaşte decît din ilustraţii — elefanţi, rinoceri, feline gigantice; apar şi dispar, cînd izolate, cînd învălmăşite. Sîntem întemeiaţi să credem că avem de a face aici cu un caz extrem de rar de afirmare a memoriei ancestrale *memory of generations*, cum a denumit-o un savant englez, adică a „informaţiei ereditare", cum ar spune învăţaţii contemporani în termeni cibernetici. Această memorie, inimaginabil de vastă, gigantică am putea spune, este codificată de organism pentru a acţiona în zona adîncă a subconştientului. Numai în cazuri anumite şi probabil numai la om, ea irupe în conştient, şi poate fi descifrată astfel în unele imagini supuse gîndirii.

— Doriţi să întrebaţi ceva? se adresă el unui bărbat în vîrstă, care îl privea sceptic de după ochelarii lui cu ramă subţire, de metal.

— Vreau o lămurire. Dumneavoastră călcaţi, aşadar, pe urmele lui Freud, împărţind activitatea nervoasă superioară a omului în conştientă şi subconştientă?

— Aici nu e vorba de Freud, ci de realitatea obiectivă a naturii. Eroarea comisă de el şi de adepţii săi constă tocmai în faptul că şi-au imaginat psihicul nostru disociat în conştient şi subconştient. În fond este vorba de o unitate dialectică, de cele două laturi ale unui proces unic, care se numeşte gîndire. Cum ar fi două curente paralele care exercită în permanenţă o acţiune de influenţare reciprocă şi care se controlează şi se induc reciproc... M-am exprimat clar?

— Clar, clar, continuaţi, Ivan Rodionovici! se auzi un glas plin de nerăbdare. A trecut vremea cînd unii pseudosavanţi despărţeau psihicul de fiziologie, iar ceilalţi, dimpotrivă, căutau să explice totul cu ajutorul reflexelor, drept care s-a ajuns la un impas. Noi am ieşit din acest impas numai cu ajutorul ciberneticii. Şi cînd te gîndeşti că Pavlov însuşi visa la o „căsătorie legitimă a fiziologiei cu psihologia". Dar să terminăm odată cu preambulurile!

— Nu fiţi atît de categorici, prieteni! Adeseori o premiză eronată duce la o experienţă reuşită, iar o teorie falsă prilejuieşte descoperirea unui adevăr, care altfel ar fi rămas pe veci îngropat sub un maldăr de observaţii şi date, aparent inutile. În ştiinţă şi în artă trebuie să munceşti, nu glumă! Să mergi înainte, chiar dacă te poticneşti din cînd în cînd. Dar, aşa cum se spune în Asia Mijlocie, drumul nu-l biruie decît cel care înaintează... Să ne biruim şi noi drumul... După o tăcere, reluă: memoria ereditară care zace în organismul uman, este rezultatul experienţei de viaţă a nenumărate generaţii, începînd cu vertebratele — peştii — şi sfîrşind cu omul, de la paleozoic pînă în zilele noastre. Această memorie instinctivă a celulelor în parte şi a organismului în ansamblu este tocmai autopilotul, cel care ne conduce automat prin toate formele de manifestare ale vieţii, luptînd cu bolile, punînd în funcţiune cele mai complexe sisteme de reglare, nervoase, chimice, electrice, sau mai ştiu eu care altele. Cu cît cunoaştem mai bine biologia omului, cu atît descoperim în ea sisteme mai complexe. Toate duc la ţelul principal — independenţa organismului faţă de influenţa nemijlocită a mediului înconjurător, cu

alte cuvinte, la echilibrul şi independenţa procesului de gîndire, pe calea creării unei permanente stabilităţi a umorilor din mediul intern al omului — ceea ce poartă numele de homeostază. Afară de asta, pentru asigurarea supravieţuirii, este nevoie de formarea discernămîntului, iar acesta determină în mod subconştient orientarea spre frumos, îl face să evite un loc primejdios sau un aliment dăunător. Pe scurt, impune acele reacţii care în trecut erau atribuite inspiraţiei divine, atunci cînd se manifestau mai puternic. Bagajul de experienţă individuală din subconştient îi îndrumă adeseori pe savanţi la descoperiri neaşteptate, intuitive — ceea ce de fapt nu constituie decît rezultatul unui proces de triere, subconştient şi foarte îndelungat, al unor fapte şi concluzii. Uneori, anumite senzaţii din bagajul memoriei experienţei trecute duc la apariţia halucinaţiilor, deşi, ca regulă generală, aceste halucinaţii nu apar decît în cazul unei disocieri bolnăvicioase a activităţii cerebrale normale. Eu nu am în vedere decît halucinaţiile reversibile, provocate în conştiinţă de nişte particule iscate din adîncul insondabil al memoriei. Ele ne mînă spre posibilitatea de-a dreptul ameţitoare — de a privi chiar prin om în abisul milioanelor de veacuri care s-au scurs de-a lungul istoriei umane, trezind la viaţă zăcămîntul de amintiri codificat din conştiinţa lui. Noi vom putea nu numai să disociem conştientul de subconştient, ci să şi dezvăluim memoria subconştientă pe care, reflectînd-o în conştient, să obţinem descifrarea ei.

Aceasta este deocamdată singura cale de urmat, deoarece descifrarea propriului său cod nu o poate efectua decît creierul însuşi. Bănuind că halucinaţiile lui Innokenti Efimovici sînt reversibile, i-am propus să accepte a fi supus unei experienţe inofensive, deşi dificile, şi el a primit, aducînd astfel un real folos ştiinţei.

— În felul ăsta oi ajunge şi eu să pricep despre ce e vorba, interveni Seleznev care îl ascultase pe Ghirin cu toată atenţia.

— Iată despre ce e vorba: Un om normal se numeşte acela la care — exprimîndu-mă la figurat — acul indicator al psihicului palpită în dreptul lui zero — la limita insesizabilă dintre conştient şi subconştient, care se influenţează reciproc şi fuzionează de-a lungul axului psihic, fin ca... tăişul de brici. Această stare este asigurată de un sistem extrem de complex de procese chimice, de acţiunea reciprocă a hormonilor, enzimelor, chiar şi a unor substanţe simple opuse

ca polaritate, şi care, la rîndul lor, oscilează pe axe tot atît de înguste. Una dintre axele chimice principale ale psihicului este axa hormonilor hipofizei şi a glandelor suprarenale, cu alte cuvinte axa pituitară — adrenalinică — cea care reglementează circulaţia fosforului în creier şi în întregul organism. Reţinerea fosforului o dată cu urina şi dezechilibrarea acestei axe o poate provoca un anumit preparat, cum ar fi LSD-25. Noi i-l vom administra lui Innokenti Efimovici şi-i vom disocia conştientul de subconştient. Vom vedea ulterior ce anume vom folosi pentru excitarea stării de depresiune, pentru a-l sensibiliza la maximum faţă de semnalele din subconştientul lui disociat. Am de gînd ca la început să folosesc bufotenin. Va fi poate necesar să mărim conţinutul de serotonin din creier, sau să-i dăm, de probă, să fumeze seminţe de Cohaba — plantă din America de Sud. În afară de acestea trebuie intensificat procesul de gîndire. Asta e tot.

— Cum se obţine oare intensificarea procesului de gîndire ? întrebă Serghei.

— Prin tulburarea echilibrului dintre colinesterază şi acetilcolină, tot atît de antagoniste, ca şi celelalte sisteme. Prima substanţă stimulează activitatea cerebrală intensificînd procesul de gîndire, iar cealaltă — îl reduce. Este interesant de observat că pe măsură ce vom coborî pe scara animală, efectul abrutizant al acetilcolinei se va mări. Am găsit mijlocul introducerii inofensive a colinesterazei în creier prin lacunele sanguine...

— Pe ici, pe colo, n-am înţeles, spuse Seleznev, dar ceea ce mă interesează este rezultatul. Şi chiar foarte mult. De la o vreme încoace nu-mi mai e capul aşa cum trebuie şi mi-e teamă să nu păţesc ceva... dacă totul, aşa cum aţi spus, e pe o muchie de cuţit.

— Toate pe lume sînt astfel şi totuşi dăinuiesc de milioane de ani. Tocmai în asta stă miracolul vieţii şi mai cu seamă al gîndirii. Iată cum vom proceda : Acum am să vă dau o porţie de LSD-25 şi veţi cădea într-o stare de euforie — vă veţi simţi vesel şi liberat de orice griji, supărări şi temeri, de tot ce e urît în viaţă. Va fi o stare de euforie cum o încercăm uneori într-un vis frumos. O să vă simţiţi deci foarte bine, dar nu peste mult timp vă va fi rău, foarte rău ! Veţi intra într-o stare de nostalgie, apoi într-una de adîncă amărăciune pentru fericirea spulberată, iar adînca amărăciune va culmina cu o stare greu de redat — ceva comparabil cu un abis cosmic în care sînteţi gata-gata să cădeţi. Şi veţi

cădea, implorînd ajutor. Ghirin se întoarse spre ascultătorii lui şi observă: La bolnavii de schizofrenie, năzăririle infernului şi torturilor infernale, întotdeauna legate de un abis fără ieşire, sînt incontestabil generate de acest stadiu de disociere a psihicului.

Cînd aceste senzaţii violente se vor atenua, nu veţi mai simţi decît indiferenţă şi apatie faţă de toate cîte s-ar mai putea întîmpla. Poate că vi se va năzări un drum îngust mărginit de două prăpăstii, dar asta nu vă va mai înfricoşa. Pînă şi soarele se va întuneca şi vă veţi adînci într-un hău rece şi rupt de lumea întreagă. Acesta este ultimul stadiu. După ce într-un răstimp de aproximativ patru ore veţi trece prin cele trei faze, vă veţi reîntoarce la starea dinainte. Mai gîndiţi-vă — puteţi încă renunţa. Nu vă sileşte nimeni!

— Ba să mă ierţi, doctore! Nu m-am temut de nimic în viaţă şi n-am să mă sperii nici de acele prăpăstii despre care aţi vorbit. Daţi-mi tabletele — ce s-o mai lungim!

— O clipă! Totul trebuie făcut după anumite reguli. Ghirin deschise uşa groasă a camerei encefalografului şi-l aşeză pe Seleznev într-un fotoliu mare, adînc. O să vă încuiem aici, izolat de întregul univers. Vom comunica prin telefon. Ne veţi ţine în curent cu toate impresiile şi senzaţiile pe care le veţi încerca, iar noi vom face notaţiile corespunzătoare. De asemeni puteţi nota tot ce doriţi; poftim aici, sub această mică lampă de birou, albastră, un caiet, un creion şi un ceas. Căutaţi, dacă puteţi, să notaţi şi timpul. Ei, acum totul e într-adevăr gata! Ghirin îi strînse mîna şi ieşi. Serghei închise pe dată uşa cu două zăvoare masive...

Seleznev trecu prin toate fazele prevăzute de Ghirin.

A fost nevoie de o săptămînă de experienţe, înainte de a se fi reuşit dozarea justă a combinaţiei de substanţe necesare, care, asemeni bisturiului chirurgical, să permită deschiderea ivărelor şi zăgazurilor memoriei subconştiente în sectoarele unde Seleznev le avea întîmplător slăbite. Ceva din lanţul extrem de lung al transmiterii mecanismelor ereditare, de la strămoşi la urmaşi, rămăsese în el intact, păstrîndu-şi prospeţimea primitivă, întocmai cum evenimente petrecute cu milenii în urmă s-au păstrat transmise din gură în gură, prin mituri şi legende. Desigur că la Seleznev nu era vorba de un glas care să vorbească din bezna mileniilor. Au trebuit biruite dificultăţi considerabile, înainte ca acest vînător, fin observator şi neîntrecut povestitor, să poată înfăţişa prin viu grai crîmpeie de culori şi de senzaţii, şi, în sfîrşit,

frînturi de imagini vizuale disparate, care ieşiseră la suprafaţă din străfundurile „eului" său.

Cînd lanţul memoriei îl legă cu trecutul şi cu eroii acestuia, al căror urmaş devenise, de fapt, potrivit amintirilor, Seleznev fu cuprins de un simţămînt inexprimabil de măreţie, ba chiar de nemurire. Cu firea lui, înclinată spre meditaţiile filozofice, îşi dădu seama de formidabila putere a Pămîntului. I se părea că priveşte lumea din vîrful unei coloane gigantice îndreptată spre cer alcătuite din nenumăratele transformări la care a fost supus tot ce e viu, coloană care îl înalţă tot mai sus, spre depărtări ale timpului şi cosmosului, de-a dreptul inimaginabile.

În urma consultărilor sale cu paleontologii, Ghirin a stabilit că între acel crîmpei din istoria omenirii, care a pîlpîit scurt timp în conştiinţa lui Seleznev, şi anul 1961, trecuseră aproape patruzeci de mii de ani. El a declarat ulterior că aceasta este o realizare modestă şi că, în viitor, ştiinţa va atinge negreşit profunzimi şi mai mari în domeniul amintirii trecutului.

Cine ar mai fi putut găsi acum pe glob locul acela cu lanţul lui de munţi stîncoşi, a căror coamă cobora pînă în şes ? Pîlcuri de cedri gigantici, crescuţi la întîmplare pe povîrnişurile abrupte, cenuşii şi roşii, despicau piatra cu rădăcinile lor şerpuitoare. Şiruri de măguri coborau domol spre cîmpie, apoi se curmau brusc, sugerîndu-ţi o labă enormă cu ghearele adînc înfipte în scoarţa pămîntului.

În peşterile acestui lanţ muntos trăia tribul din care făcea el parte — oameni voinici şi veseli, iscusiţi vînători de fiare mari ; ei îi dispreţuiau pe pescarii de pe malul rîului, mîncători de broaşte ţestoase. Aceştia din urmă cunoşteau toate curiozităţile stihiei apelor şi nu se temeau de spurcăciuni — crocodili şi şerpi veninoşi, în schimb nu se încumetau să intre în luptă făţişă cu regii fiarelor — leii, tigrii şi leoparzii, sau cu teribilele feline cu colţii ca nişte săbii, *machairozii* — vestigii ale trecutului — care uneori îşi mai alăturau urletul răguşit răgetului asurzitor al leilor şi răcnetului tigrilor.

Seleznev ştia că fraţii lui de trib nu se temeau de lupta făţişă cu felinele uriaşe. Marea lor descoperire, în afară de foc, care i-a asigurat strămoşului nostru posibilitatea de a deveni om, era suliţa. Trainică, lungă şi ascuţită, poate ţine la distanţă o forţă mult superioară, cu gheare şi dinţi aducători de moarte, neîngăduindu-i să se apropie de locul lui

vulnerabil — pîntecul. Fiind înarmat cu o suliţă, omul poate înfrunta incomparabil mai lesne fiara — se cere însă putere, inteligenţă şi iuţeală în luptă. De îndată ce a ajuns să stăpînească această armă, omul a început să se deosebească de celelalte vieţuitoare — maimuţele, permanent înfricoşate şi deci veşnic înrăite, gata de tot soiul de ticăloşii. Omul umblă pe stînci cu o agilitate cu neputinţă de atins de către majoritatea animalelor, în schimb el nu se poate cocoţa fulgerător pe copaci, pentru a-şi salva viaţa în cazul cînd e atacat fără veste, sau să sară din copac în copac, migrînd la mari depărtări în căutare de hrană.

Omul e dator să primească lupta !

În inima stîncilor, străjuit din spate de tovarăşii lui, luptători tot atît de îndrăzneţi ca şi el, e capabil să-şi apere copiii şi femeia, chiar şi noaptea, cînd stăpîne sînt fiarele. Ochii lor, care văd pe întuneric mai bine decît ai omului, le dau acestora un imens avantaj ; dacă asta se petrece în preajma stîncilor în care îşi au peşterile, nu-i o nenorocire ! Însă în cîmp deschis, cînd porneşti după hrana, atît de săracă în munţi, e vai şi amar de cei mai voinici vînători, dacă în drum îi surprinde noaptea.

Fiecare tufiş, vîlcea, dîmb devine o ascunzătoare de unde în orice clipă poate ţîşni răcnind o felină uriaşă. Dar şi mai înfiorător e atunci cînd, pe neaşteptate, aproape fără nici un zgomot, fără ca nimic să-l fi prevenit, asupra drumeţului se năpusteşte o matahală de fiară, neagră, strivindu-l sub greutatea ei. Un trosnet de vertebre, un icnet de mînie şi groază stins pe buze, şi jivina sîngeroasă s-a făcut nevăzută în tufăriş, în gheare cu prada ucisă — tovarăşul de lîngă tine. E zadarnic să-l mai cauţi pe întuneric, chiar dacă te iei după mirosul de sînge proaspăt !

Celelalte pericole, în comparaţie cu acesta sînt întîmplătoare, şi omul care nu şi-a pierdut cumpătul poate scăpa cu viaţă chiar dacă e atacat de un rinocer întărîtat sau de un taur furios.

Dar nu e nimic de făcut — trebuie să umbli după vînat şi să-l aduci acasă, ba mai trebuie să şi bei, iar apa o găseşti anevoie, şi adăpătoarele sînt primejdioase... or, se ştie că omul care umblă şi aleargă mult are nevoie de o cantitate mare de apă...

Trebuie să avem mereu prezentă în minte lupta grea care s-a dat cu natura — familiarizarea cu lumea vegetală, căutarea de noi locuri, dobîndirea hranei, perfecţionarea şi năs-

cocirea adăposturilor, a uneltelor, a căruţelor, crearea tehnicii, a artei, a medicinii, a religiei, ca şi acumularea giganticei experienţe a vorbirii şi scrierii. Oare toate acestea s-au dobîndit cu una cu două ? Zecile de milenii care s-au scurs pînă azi sînt rezultatul a nenumărate vieţi scurte, dar bogate; cînd oamenii puneau la bătaie toate forţele minţii şi ale trupului, pentru a putea vieţui şi creşte o generaţie nouă. Imensele capacităţi omeneşti fizice şi intelectuale corespund pe deplin acestei aprige lupte pentru viaţă, cu toate că unii dintre nerecunoscătorii urmaşi ai oamenilor de atunci, stînd confortabil la căldurică în cochiliile lor de piatră, încearcă să prezinte viaţa strămoşilor drept incoloră, stupidă, sub semnul unor veşnice temeri.

De toate acestea Seleznev îşi dădea instinctiv seama cu toată fiinţa lui, urmărind formidabilul belşug de animale din şesul nemărginit. Această imensă mulţime de erbivore făgăduia o viaţă îndestulată, prisos de măduvă de oase pentru copiii mici, sînge pentru femeile care îşi alăptau pruncii, carne şi seu pentru dezvoltarea muşchilor puternici şi neobosiţi ai bărbaţilor vînători. Însă, pentru a pune mîna pe o asemenea pradă, cu toată acea bogăţie de animale pe care astăzi planeta noastră a pierdut-o, trebuie să te depărtezi de adăpostul stîncilor, să te aventurezi pînă departe în cîmp deschis, devenind astfel o jucărie a întîmplării. Proporţional cu miile de capete pe care le numărau cirezile, tributul pe care şi-l luau fiarele nu era mare şi nu făcea decît să mai stăvilească înmulţirea vitelor, care, devenind prea numeroase, ar fi murit de foame după ce ar fi păscut ierburile şi frunzişul din împrejurimi.

Altfel se pune însă problema fiind vorba de oamenii din trecut. Aceştia sînt puţini şi fiecare din ei e păzit cu grijă de cei din trib : cît de anevoios este, cu toate vicisitudinile vieţii, să creşti un copil pînă să ajungă bărbat-luptător, sau femeie voinică pentru perpetuarea neamului ! Odraslele omului cresc într-un timp extrem de lung pînă să ajungă nişte membri de valoare ai tribului, instruiţi şi educaţi. De aceea, fiecare individ omorît sau schilodit în încăierările cu fiarele constituie o pierdere mare, iar moartea cîtorva vînători sau a cîtorva femei poate aduce întregul trib în pragul dispariţiei... Ca valoare superioară individuală, omul se aseamănă cu elefantul care şi el se dezvoltă foarte încet, fiind păzit de ceilalţi cu vigilenţă şi apărat prin luptă.

Cu mult înainte, nişte minţi agere născociseră adăposturi săpate de-a lungul potecilor celor mai umblate. Erau vizuini subpămîntene unde se putea ascunde vînătorul atacat de o fiară, sau femeia plecată după apă. Dar aceste vizuini nu puteau salva decît unul, sau cel mult doi inşi. Ce se făcea atunci un grup mai mare de vînători, pe deasupra încărcaţi cu o pradă grea ? Afară de asta, în aceste mici vizuini nu puteau fi păstrate rezervele de alimente şi mai ales apa. Nu, pentru omul care pătrundea în cîmpie, vizuinile nu erau de prea mare ajutor.

Seleznev înţelese toate acestea, cînd se văzu în cîmp deschis departe de familiarele lui grohotişuri de stîncă şi bolovani. De obicei, vînătorii care porneau după pradă se străduiau să rămînă prin preajma stîncilor salvatoare, pentru a se adăposti în caz de pericol, fugind cu iuţeala unui sprinter, atingînd o viteză aproape egală cu cea a unui trăpaş.

Seleznev pricepu abia acum de ce stîncile şi ruinele, blocurile singuratice de piatră, ca şi repezişurile, îi atrag pe oameni şi azi, după zeci de milenii, părîndu-le prietenoase, trezindu-le vagi amintiri, slujindu-le drept prototipuri în construcţiile arhitecturale.

Apoi în faţa lui se desfăşură ca pe un ecran cinematografic o serie de privelişti din cîmpie, pe jumătate ireale, succedîndu-se cu mult mai rapid decît dacă ar fi mers sau chiar dacă ar fi alergat.

Presimţirea nedesluşită a morţii apropiate, cu care se familiarizase încă de cînd începuseră să-l chinuie halucinaţiile, se transformă de astă dată în certitudine, pentru că vedea gonind spre el un animal ciudat, tot atît de întărîtat şi atotnimicitor ca un rinocer. Dar nu, nu era rinocer, ci un elefant, un elefant însă cu totul neobişnuit. Era poate mai mare chiar decît uriaşul elefant indian *Shango,* pe care-l văzuse în Grădina zoologică din Moscova. Elefantul era negru, cu o trompă mică şi picioare scurte, dar care îi purtau cu repeziciune trupul prelung. Monstrul avea o frunte foarte teşită, ceea ce îi dădea un aer tîmp şi feroce. Impresia aceasta o accentua şi mai mult gîtul lui exagerat de gros, pe care se reliefau nişte muşchi formidabili. Surprinzători erau şi fildeşii săi groşi nemaipomenit de lungi — trunchiuri, nu alta, de cîte patru metri fiecare, de o nuanţă verzuie şi nu albi, cum sînt de obicei colţii elefanţilor. Matahala gonea spre Seleznev ! Tropotul picioarelor i se repercuta pe pămînt cu un sunet surd... Apoi arătarea dispăru brusc, şi Seleznev

nu află în ce fel scăpase de acest elefant neghiob, în care, după descrierea lui, paleontologii recunoscură mastodontul din Auvergne, sau *anancus*, care putea fi întîlnit în număr mare de-a lungul rîurilor de şes ale Europei şi Kazahstanului.

După mirosul de nuferi şi de reveneală proaspătă, vînătorul îşi dădu seama că se află în apropierea unui rîu de şes... Solul, oarecum umed şi moale, era năpădit de tufe mărunte, crescute în mănunchiuri care se desfăceau aidoma unor evantaie, împrăştiate ici-colo ca într-o grădină. Printre tufe rătăcea un animal care semăna de departe cu un taur ; avea picioarele ca nişte stîlpi şi o coamă verticală de păr. Pe botul lătăreţ, cu nările umflate, căta în sus, ca un topor, un fel de creastă în spatele căreia, pe o frunte bombată ca o cupolă, se ridica un corn drept şi lucios, ca la rinoceri. Ochii, mari şi răi, erau pe jumătate ascunşi sub arcade.

Inorogul se propti cu botul în pămînt, şi, opintindu-se din răsputeri, prinse a despica şesul în două. Muşchi de un metru grosime se bulbucară pe grumazi ca nişte valuri. Ară o brazdă adîncă din care se răsuciră rădăcini groase, şi începu apoi să le înfulece, făcînd să scîrţîie pămîntul între măselele lui puternice ca nişte pietre de moară.

Amintirea unui buldozer cu un motor de o sută de cai putere, care spinteca pămîntul, acoperi viziunea inorogului, însă paleontologii determinară cu uşurinţă că era vorba de un *elasmoteriu* — un animal curios care vieţuise prin stepele Ucrainei, Siberiei, şi aproape în toată Asia, inclusiv China.

În memoria lui Seleznev se succedară multe alte animale care rămaseră neidentificate, fie pentru că nu s-au păstrat pînă azi urmele lor, fie că s-au păstrat atît de prost, încît savanţii n-au mai putut să le reconstituie înfăţişarea iniţială.

Plăsmuirile prindeau viaţă, înghesuindu-se şi suprapunîndu-se la nesfîrşit, şi a fost nevoie de un timp considerabil, pentru ca Seleznev să încerce acea înspăimîntătoare senzaţie de scufundare în hău. Se pomeni fără veste în adîncul unei prăpăstii strîmte şi întunecoase, cu pereţii verticali, care se apropiau vertiginos în partea de sus, închipuind o boltă neagră de o grosime inimaginabilă. Această boltă părea a-l fi rupt definitiv de restul lumii. Deodată, văzu din nou lumina orbitoare a soarelui, răsfrîntă de nişte stînci mai deschise. O luă pe binecunoscuta potecă ce ducea la un izvor. În faţa lui, aruncînd înapoi priviri speriate, alerga o

femeie, ducînd pe umăr pielea încolăcită a unui uriaş şarpe boa care îi servea drept burduf pentru căratul apei. Seleznev se uita cu plăcere la picioarele ei robuste care-i purtau sprintene trupul voinic, la umerii rotunjiţi, peste care flutura podoaba părului în inele, des şi încîlcit. Îi plăceau pomeţii depărtaţi şi dinţii mari strălucitori, ochii prelungi şi înguşti care-l priveau vesel, ştrengăreşte. Florile albastre de saxifraga prinse deasupra urechii stîngi îi dădeau un aer de cochetărie. Deodată, îi sări în ochi luciul gras al unei bucăţi de piatră de pe povîrniş, desprinsă pesemne din stîncă. Putea fi o bucată din nepreţuitul nefrit — un excelent material pentru topoare, de o trăinicie extraordinară, sau o bucată de obsidian cu aspect vitros, care se despică uşor şi serveşte la confecţionarea cuţitelor tăioase sau a vîrfurilor de suliţi. Dintr-un singur salt, Seleznev se şi cocoţase pe povîrniş. Examină piatra şi sări înapoi pe potecă.

Femeia mergea repede şi, după un ieşind al stîncii, la vreo trei sute de paşi înaintea lui, dispăru. Vînătorul o luă în pas alergător în urma ei, ocolind ieşindul şi încremeni în loc, împiedicîndu-se aproape de ea. Femeia se ghemuise la pămînt cu mîinile cruce pe piept şi capul plecat.

Părul îi cădea pe faţă ca o perdea deasă. La douăzeci de paşi, acolo unde poteca intra în spaţiul dintre rîpele albe, văzu stînd la pîndă un *machairod*. Nemişcat, proptit pe labele dinainte, ţinîndu-şi semeţ capul masiv ca cioplit în piatră cenuşie, îşi măsura de sus, pe îndelete, victima dinainte condamnată. Din botul larg căscat, cum nu-l pot căsca decît *machairozii*, ieşeau cei doi colţi ai lui, curbaţi şi turtiţi ca nişte hangere, lungi de o jumătate de cot.

Cu mirosul său fin, Seleznev simţi de la distanţă duhoarea răsuflării fiarei. Din gura larg căscată, prelingîndu-se de-a lungul fălcii de jos, bale vîscoase picurau în pulberea albă încinsă a potecii.

Machairodul îl văzuse şi el pe Seleznev. Blana cu păr scurt de pe şira spinării şi-o ridicase, iar perii aspri şi negri din jurul botului i se zbîrliseră, făcîndu-l să pară mai mare şi mai fioros.

Cum *machairozii* vînează de obicei numai noaptea, apariţia acestuia ziua în amiaza mare, ba încă în preajma unor stînci locuite, vădea că mai avusese de a face cu oamenii...

Animalul se făcu una cu pămîntul, strîngîndu-se apoi ghem.

O zvîcnitură fulgerătoare şi uriaşa felină îşi va proiecta trupul în aer şi se va prăvăli cu toată greutatea asupra fragilei şi temerarei făpturi care cuteza să-l înfrunte, şi pe care, odată doborîtă, o va sfîşia cu ascuţişurile straşnicelor ei gheare, scoase ameninţător.

Seleznev slobozi atunci un ţipăt strident, care descumpăni fiara, ţinînd-o astfel în loc încă o secundă... Dar în această secundă de zăbavă vînătorul avu timp să smulgă femeia de la pămînt, înşfăcînd-o cu palma lui mare de claia ei de păr şi s-o arunce peste umăr poruncindu-i fără cuvinte: „Fugi!" Aceasta o luă spre peşterile salvatoare cu o iuţeală pe care n-o puteau atinge decît strămoşii noştri îndepărtaţi.

Seleznev însă nu mai avu cînd s-o vadă, deoarece fiara se şi năpustise asupră-i. Cu o nemaipomenită viteză de reacţie, în timp ce cădea strivit de greutatea matahalei, vînătorul nu făcu altceva decît să-şi lase mîinile să alunece în jos pe lemnul suliţei bine proptite în pămînt.

Şocul fu atît de puternic, încît i se tăie o clipă răsuflarea, şi o ceaţă roşie îi acoperi vederea. Vînătorul însă nu se mai temea de nimic şi nu simţea durere. Intrase în acel extaz războinic pe care îl încearcă orice luptător neînfricat. Această stare de extaz le dă dreptul la existenţă în neînchipuit de cruda istorie a evoluţiei vieţii pe Pămînt. *Massai* şi *vanderobo*... iscusiţii vînători de lei din Africa — iată ecourile contemporane ale acelei lupte vitejeşti a omului cu fiarele, luptă care în paleolitic se dezlănţuia cu o furie nebunească.

Trupul lui Seleznev devenise un monolit de muşchi ascultători, duri ca piatra, supuşi ordinelor unui creier care nu ştie ce-i frica. Mai tîrziu, cînd vînătorul i-a descris acestea, doctorul Ghirin i-a explicat mecanismul psihic al luptei şi al fugii, cînd din glandele suprarenale se revarsă în sînge o cantitate enormă de adrenalină, mărind brusc energia, forţa şi iuţeala mişcărilor.

Cu burta spintecată de suliţă, *machairodul* se arcui şi se întoarse pe spate, căutînd să ajungă cu dinţii şi cu ghearele la arma adînc înfiptă în măruntaiele sale. Această clipă îi fu de ajuns lui Seleznev ca să se restabilească pe picioare şi să sară sus pe povîrniş. Cu degetele lui, puternice ca nişte căngi, se agăţă vîrtos de proeminenţele abia vizibile ale stîncii, alunecă, se redresă ajutîndu-se cu piciorul, apoi se trase în mîini, ridicîndu-se numai cu o palmă mai sus

de locul unde ghearele fiarei apucaseră să zgîrie piatra, lăsînd dîre adînci şi paralele.

Răcnete bestiale, de răutate, durere şi dezamăgire îl însoţeau pe Seleznev în ascensiunea lui pe repezişul rîpei, inaccesibilă fiarei prea masive. Stăpînită de o furie nemărginită, aceasta se lipise cu burta de rîpă, străduindu-se din răsputeri să-l ajungă pe Seleznev.

Machairodul izbuti chiar să se ridice mai sus cu un cot. Vînătorul însă fu silit să-şi întrerupă ascensiunea. Povîrnişul absolut neted, uşor suspendat deasupra capului său, nu-i mai permitea să înainteze. Simţind cum îi îngheaţă sîngele în vine, se proptea de piatră cu fiecare părticică a corpului, ştiind că a te opri însemna a cădea. Nu reuşea să se menţină pe perete decît schimbîndu-şi necontenit punctul de sprijin. Cîteva clipe încă şi totul va lua sfîrşit. Fără să vrea, vînătorul îşi înălţă privirea spre cerul care strălucea nepăsător şi văzu decupîndu-se cu precizie pe albastrul lui o siluetă voinicească. Era un vînător din acelaşi trib cu el care, opintindu-se, ridică de jos un bolovan enorm şi-l zvîrli cu toată puterea. Fiara lăţită pe stîncă nu putu evita lovitura care ţintise drept în botul ei. Fără a scoate un sunet, gigantica felină cenuşie se rostogoli pe potecă. În aceeaşi clipă se prăbuşi şi Seleznev. Căzu pe picioare, lăsîndu-se pe vine alături de fiara năucită şi, fără o clipă de zăbavă, o luă la fugă în direcţia opusă. Strigătul de victorie a mai multor glasuri izbucni o dată cu o grindină de pietre, ce se prăvăliră asupra *machairodului* care prinse a se dezmetici. De astă dată biruise omul, sau, mai exact, înfrăţirea în luptă a oamenilor...

Toate acestea Seleznev le notase în urma unei halucinaţii repetate, adăugînd noi amănunte. Imaginile ce-i reveneau mai des în memorie erau cele legate de nişte pietre mari. Oamenii care trăiau printre stînci învăţaseră din timpuri imemoriabile să mînuiască pietrele, rostuindu-şi peşterile, apărîndu-şi intrările şi căile de acces spre ele. Toţi membrii tribului, bărbaţi şi femei, mutau din loc în loc, cu ajutorul pîrghiilor şi sprijinindu-le de bolovani, blocuri mari de piatră. Unul din geniile necunoscute, căruia omenirea îi datorează întregul ei viitor, a avut ideea de a muta spre şes blocuri enorme pe care nici un mastodont din Auvergne nu le-ar fi putut urni din loc. Mai multe lespezi grele, de piatră cenuşie, trainic înfipte în solul dur, alcătuiau o cetate în care se puteau adăposti la un ceas de grea cumpănă mai mulţi

războinici surprinşi de întuneric la întoarcerea dintr-o expediţie îndepărtată. Apoi alte cîteva blocuri erau transportate şi aşezate la o depărtare atît de mare, încît abia se puteau zări, dar pe care un alergător bun o putea acoperi gonind cu viteza lui maximă. Încet, încet, generaţie după generaţie, oamenii durau în şesuri fortăreţe de piatră. Un trib puţin numeros nu putea deplasa prea departe pietrele. Totuşi, aceste întărituri împinse spre şes asigurau tribului putinţa de a hrăni un număr mai mare de oameni. Creşterea numărului membrilor tribului a permis ca pietrele să fie împinse din ce în ce mai departe, în locuri cu o faună mai bogată, în vecinătatea rîurilor. Şi, în sfîrşit, sus pe dealuri — de unde un ochi ager vedea o mare de ierburi legănate de vînt, mărăcinişuri şi rare pîlcuri de copaci, care adăposteau mari turme de animale — prinseră a se înălţa semeţe inele de lespezi ascuţite, cu o îngrăditură suplimentară de blocuri verticale acoperite în partea de sus cu bucăţi prelungi de piatră paralelipipedică, aşezate transversal.

Din interiorul acestei îngrădiri de nepătruns, peste care nu putea sări nici cel mai vînjos animal de pradă, vînătorii puteau respinge atacul mai multor lei, al *machairozilor* sau al leoparzilor. Aici era destul loc pentru tăierea prăzii, pentru odihnă după vînătoare şi chiar pentru uscarea la vînt a cărnii, care, preschimbată în pastramă, nu se mai strica în timpul drumului lung pînă la peşteri.

Sub ochii oamenilor se săvîrşea o minune, şi minunea asta o realizau chiar ei. Blocuri de stînci, ce nu puteau fi urnite nici de stăpînitorii atotputernici ai şesurilor — elefanţii — cedau în faţa eforturilor înfrăţite ale oamenilor. Această superioritate îi însufleţea şi mai mult, le dădea imbold în luptă. Încrîncenîndu-se şi încordîndu-şi muşchii puternici, oamenii începură să vîre pîrghii sub blocuri, pricepînd repede cum trebuie să-şi sincronizeze mişcările într-un efort unanim. Alăturarea raţională a unor forţe acţiona cît zece mastodonţi. Pas cu pas, blocurile se tîrau încet spre şes, transformîndu-se acolo în adăposturi de nădejde, care aveau să dăinuiască veşnic, ocrotind pe cei viteji şi rămînînd în acelaşi timp obiecte de sfioasă admiraţie din partea descendenţilor lor mai slabi fiziceşte pentru a putea face faţă soartei schimbătoare a triburilor străvechi.

Mişcarea cetăţilor de piatră spre şes îi amintea ceva lui Seleznev. După ce îşi revenea la starea normală, îl obseda dorinţa de a descoperi ce anume îi sugera această

imagine, pînă cînd îi veni în minte o comparaţie. Urmaşii de astăzi ai locuitorilor peşterilor, infinit mai numeroşi şi superiori în ce priveşte cunoştinţele şi potenţialul lor tehnic, îşi alătură tot astfel eforturile, pentru a ieşi în necuprinsele spaţii ale cosmosului.

Compatrioţii lui Seleznev nu tîrau blocuri de piatră pe pămînt, ci trimiteau spre înaltul cerului uriaşe corăbii. Nu peste mult, refugii de metal — sputnicii — vor trebui să înconjoare ca o centură Pămîntul, la hotarul spaţiului cosmic, pentru a sluji drept rampă de lansare în cutezătoarele zboruri spre alte planete...

Seleznev nu va putea uita niciodată una din scenele cele mai pregnante pe care o trăise acum şi care-l umplea de trufie.

Se găsea în incinta unei împrejmuiri rotunde de piatră, ridicată pe un deal nu departe de rîu, împreună cu un grup de vînători şi de femei tinere, care nu avuseseră copii, şi vînau cot la cot cu bărbaţii, fiind în acelaşi timp foarte iscusite în pregătirea cărnii pentru păstrare. Era noapte, o noapte fără lună. Nenumăratele luminiţe ale stelelor scăpărau în bezna fără fund a bolţii cereşti, ca ochii unor fiare necunoscute şi îndepărtate, pîndindu-şi parcă prada, plutind deasupra munţilor, pădurilor, cîmpiilor şi apelor... Şi pe pămînt se aprinseseră ochii fiarelor care dădeau tîrcoale cetăţii oamenilor, adulmecînd izul cărnurilor puse la uscat şi mirosul de om. Inelul de piatră era însă inaccesibil, şi nu numai atît — ascundea o primejdie de moarte. Oamenii, invulnerabili, apăraţi de stînci, respingeau cu suliţele lor orice atac. Bîtele şi topoarele desăvîrşeau treaba, drept care, peste piatra rece a peşterilor se aşterneau alte piei moi de uriaşe feline, piei atît de folositoare cînd ai copii mici.

În noaptea aceea, instinctul prevestitor al omului, neelucidat încă de urmaşi, fie din pricină că îl socoteau supranatural şi incognoscibil, fie că îl renegau pur şi simplu, neîncrezători în marile posibilităţi ale organismului omenesc — acest instinct, deci, îi avertiză de apropierea unei primejdii. Ce fel de primejdie putea fi, n-o ştia încă nimeni. Se strînseră toţi în preajma trecerilor înguste păzite de străji. Nici unul din ei, bărbat sau femeie, n-a închis o clipă ochii întreaga noapte; au stat de veghe, sfredelind cu privirea întunericul de nepătruns, tainic, ameninţător.

Fiarele care le dădeau tîrcoale, simţind şi ele primejdia, se făcură nevăzute. Trecu destul de multă vreme. Stelele străluceau netulburate, şi în tăcerea nopţii nu se simţea nici cea mai uşoară adiere a vîntului, care arareori se potolea pe aceste întinderi.

Deodată, cel mai tînăr dintre vînători trase cu putere aer în piept — semnal de alarmă. Îşi lipi urechea de blocul vertical de stîncă, şi ceilalţi îl imitară. Prin grosimea stratului de pămînt şi prin corpul răcoros al pietrei, se transmise vibraţia îndepărtată a solului din ce în ce mai ritmică şi mai deasă, ca o călcătură. Era într-adevăr călcătura unei uriaşe turme de elefanţi, care venea chiar în direcţia împrejmuirii de piatră. Oricît ar fi de mare, turma elefanţilor nu se abate din drumul ei şi mătură tot ce întîlneşte în cale pe nesfîrşitele întinderi ale unui şes. Pornind la un drum lung, ea nu se desfăşoară, închipuind un front larg, ci caută să meargă cît mai înghesuit.

Spre a nu stîrni curiozitatea giganţilor, oamenii stinseră pe dată focurile. Tropăitul greoi creştea cu fiecare clipă. De altfel, turma de elefanţi nu se mişca fără zgomot, în cîmp deschis, aşa cum o făcea în pădure. În afară de aceasta, după toate probabilităţile, turma mergea sau la trap, sau extrem de repede, mutîndu-se în cine ştie ce locuri îndepărtate — şi vai de cei care n-au avut timp să dispară din calea ei.

În zgomotul iscat de turma care se apropia, se desluşea un ritm aparte. Părea că undeva pe sub pămînt se aude bătaia acelor tobe uriaşe care au însuşirea să-i farmece pe oameni, îmbiindu-i să facă mişcări voioase de dans... tu-tum, tum, tu-tum, tum, tu-tum, tum...

Vînătorii simţiră cum le trece un fior pe şira spinării, dar nu stîrnit de frică, ci de un puternic presentiment al primejdiei plină de făgăduinţa unor minunate trăiri, la hotarul morţii evitate, neapărat evitate — altfel n-ar mai fi putut exista nici un fel de trăiri...

Stelele mari, care licăreau la orizont deasupra ierburilor înalte, se întunecaseră. Acolo se conturau elefanţii ca nişte stînci abrupte negre ce se mişcau cu repeziciune — era avangarda turmei alcătuită din masculii cei mai mari, care croiau drumul pentru ceilalţi. Elefanţi la fel de aleşi şi de înţelepţi încheiau undeva în depărtare turma înşirată pe o lungime de cîteva mii de paşi.

Înălţimea neobişnuită a pahidermelor ce se apropiau atrase atenţia lui Seleznev. Stăpînitorii şesurilor aparţineau unei anumite specii de elefanţi, dispărute, căreia învăţaţii, urmaşi ai vînătorilor din peşteri, surprinşi de înfăţişarea ei măreaţă, i-au dat numele de *archidiskodon meridionalis* sau „elefantul meridional".

Seleznev ştia că elefanţii africani de astăzi — *loxodonta africana* — au picioarele mai lungi şi trompele mai scurte decît elefanţii de pădure din India, care se hrănesc cu iarbă. *Archidiskodonii* erau mai înalţi decît cei africani. Capetele lor cu fildeşi foarte groşi şi frunţi teşite se legănau la o înălţime de şase metri. E drept că aceştia erau căpeteniile cele mai puternice, totuşi şi mulţimea care îi urma grăbită se înălţa în beznă aidoma unui zid abrupt şi negru amintind mai degrabă de turnurile de asediu ale evului mediu decît de nişte fiinţe vii.

Archidiskodonii goneau drept spre cercul de piatră. Niciodată pînă acum cetăţile de şes nu avuseseră prilejul de a ţine piept unei turme atît de numeroase. Căpetenia vînătorilor, un uriaş, cu o coamă deasă de păr şi o barbă binişor încărunţite, nu stătu multă vreme pe gînduri. De altfel nu mai avea la dispoziţie decît cîteva secunde.

La un semnal pe care îl dădu muteşte, toţi vînătorii se retraseră spre centru şi se ghemuiră în spatele celui de al doilea şir de pietre, îngrămădite între blocurile principale. Se preschimbaseră în stane de piatră, ca toate sălbăticiunile în aşteptarea unei clipe hotărîtoare.

Elefanţii urcară dealul şi simţind miros de om, se preschimbară la rîndul lor în nişte umbre negre care înaintau tiptil, fără a face nici cel mai mic zgomot. *Archidiskodonii* erau atît de colosali încît acoperiseră aproape tot orizontul. Jumătate din inelul de piatră deveni deodată un zid orb, fără nici un interstiţiu. Asta însemna că în faţa fiecărei treceri înguste dintre blocuri, se postase cîte un elefant. Giganţii erau atît de înalţi, încît capetele lor depăşeau nivelul îngrădirii de piatră ; totuşi nu puteau ajunge pînă la oameni cu trompele pe care le trecuseră peste îngrăditură, trăgînd zgomotos aerul.

Seleznev privea necontenit la ochişorii minusculi ai elefantului ce se înălţa deasupra lui şi în care jucau parcă flăcărui roşietice. *Archidiskodonii* rămăseseră la fel de încre-

meniţi ca şi vînătorii, care nu-şi trădau neliniştea nici prin cel mai uşor oftat.

Lui Seleznev i se păru că ochii elefantului nu exprimau nici ostilitate, nici mirare, ci doar o oarecare curiozitate, atenuată de o sclipire de umor. *Archidiskodonul* din stînga se dădu deodată cu un pas înapoi, îşi lăsă capul în jos şi împinse cu fruntea şi fildeşii lespedea verticală a îngrădirii exterioare. Îndată, imitîndu-l, alţi trei elefanţi îşi aplecară capetele şi se lăsară cu toată greutatea trupurilor lor enorme ca nişte munţi asupra celorlalte pietre. Seleznev nu ştia la ce adîncime fuseseră îngropate blocurile principale, deoarece cercul de piatră îl construiseră locuitorii din peşteri ale unor generaţii anterioare. Acum totul depindea de trăinicia muncii înaintaşilor. Dacă un singur bloc va ceda la eforturile elefanţilor, aceştia vor dărîma împrejmuirea şi atunci nu va mai avea nimeni putinţă de scăpare... Gigantul din stînga trîmbiţă asurzitor şi, adunîndu-se din nou într-un ghem formidabil, împinse blocul. Toţi cei care stăteau în faţa îngrădirii îi răspunseră în acelaşi timp. Elefantul ce privea ţintă la Seleznev îl învălui cu răsuflarea lui cu iz de copac frunzos din şes.

Tropotul turmei amuţi. În închipuirea lui, Seleznev vedea cum în faţa dealului se îngrămădiseră sute de elefanţi opriţi de obstacol.

Strămoşii dispăruţi în negura vremii îi cunoşteau însă pe elefanţi şi prevăzuseră că le-ar putea da de furcă odată şi odată. Viteji vînători şi constructori conştiincioşi, ei nu-şi precupeţiseră truda, coborînd baza blocurilor în gropi adînci, şi bătucind cu străşnicie pămîntul în jur. Nici unul din blocurile-piloni nu se clinti măcar. Clipele treceau şi Seleznev simţi cum pune stăpînire pe el o bucurie trufaşă, crescîndă. Nu era încă sigur că *archidiskodonii* nu vor născoci un mijloc, cum ar fi, de pildă, să împingă în bloc cîte trei sau patru deodată. Dar fie că şeful turmei nu era prea ager la minte, ori poate o fi socotit că nu merita să stăruie, fiind mai simplu să ocolească piedica — oricum o fi fost — fapt e că giganţii se depărtară puţin de blocul de piatră, rămînînd totuşi un răstimp nehotărîţi. Deodată liniştea fu sfîşiată de un sunet ascuţit de trîmbiţă — semnal dat de elefantul cu care Seleznev se privise ochi în ochi. În aceeaşi clipă, grupul din faţă, alcătuit cam din douăzeci de masculi, se despică în două, ocolind cercul de piatră prin dreapta şi prin stînga. În două se despică şi turma care se pusese în

mişcare, prelingîndu-se pe lîngă cetatea înălţată de om, aidoma unui rîu ce ocoleşte stînca întîlnită în cale. Uneori cîte unul sau doi elefanţi se ridicau în faţa trecerilor, ca nişte ziduri negre. Întinzîndu-şi trompele, trăgeau cu zgomot aerul în plămîni. Trîmbiţele răguşite mai răsunară o dată. Era detaşamentul masculilor păzitori care încheiau procesiunea. De undeva din depărtare, în spatele vînătorilor, le răspunseră cei din frunte. Pesemne că *archidiskodonii* îşi comunicau reciproc că inelul de piatră nu ascunde nici o primejdie şi ariergarda îl ocoli prin dreapta iuţind pasul. Prudenţi, vînătorii aşteptară pînă ce nu se mai auzi călcătura greoaie a elefanţilor. De-abia atunci izbucniră din pieptul lor strigăte de triumf, care răsunară pînă hăt-departe şi se ridicară spre cerul înstelat întru slăvirea înţelepciunii omului şi a trudei strămoşilor...

Aceste ciudate trăiri, ca şi efortul depus pentru a reconstitui scene întregi din vedenii izolate, care, fie că repetau sîcîitor aceleaşi amănunte lipsite de importanţă, fie că se perindau cu repeziciune aidoma unui sobor de chipuri, pierzîndu-se din pricina neputinţei lui de a le interpreta — toate acestea, luate împreună, îl obosiseră pînă la ultima limită pe Seleznev, şi vigurosul lui sistem nervos începuse să cedeze.

Ghirin hotărî să înceteze experienţele, socotind că, de vreme ce Seleznev a înţeles fenomenul halucinaţiilor lui eidetice, a scăpat pentru totdeauna de ele. Savantului îi părea rău că trebuie să închidă această fereastră tainică, deschisă miraculos spre trecut, dar grija pentru sănătatea psihică a unui om nu-i permitea să mai stăruie.

Seleznev îl implora să continue, visînd să trăiască încă o dată asemenea aventuri nemaiauzite, ce se petreceau dincolo de perdeaua vremurilor apuse.

Doctorul rămase însă neînduplecat. Şi totuşi, Seleznev mai avu o dată prilejul să viziteze lumea fantomatică a trecutului.

Fie din neglijenţa lui Serghei, fie subtilizat cu bună ştiinţă de către unii din cei care asistau la experienţe, fapt este că dispăruse procesul-verbal al probei noului preparat cu *8-azaguanin*, care, potrivit propunerii lui Ghirin, stimula pe cale biochimică centrele memoriei informaţiei ereditare. Tocmai după experimentarea preparatului, vedeniile lui Seleznev, pînă atunci alcătuite doar din crîmpeie de imagini, care se succedau prea repede, începuseră să fie de mai lungă durată, avînd şi o continuitate, ceea ce îi permitea să reconstituie cîte un eveniment în întregime.

Ivan Rodionovici era peste măsură de mîniat. Seleznev vedea pentru prima oară cum ochii lui întotdeauna calzi şi prevenitori luaseră o expresie aspră, străină de propria-i fire. Ghirin nu suporta munca lipsită de sens, la care te supune neglijenţa sau uitarea.

— Avem şi aşa în viaţă prea multe îndatoriri şi treburi pe care nu le putem evita şi care ne împiedică să ne îmbogăţim cunoştinţele, să ne dăruim pe deplin creaţiei. Dacă nu vom fi exigenţi şi le vom spori numărul, tot refăcînd şi cîrpăcind, nu cred ca în scurta noastră viaţă să ajungem departe...

Serghei jura cu atîta convingere că procesul-verbal a fost şterpelit de duşmani, încît, pînă la urmă, Ghirin clătină din cap :

— Ia spune, ce fel de educaţie ai primit dumneata ? Auzi, n-a trăit nici un sfert de veac şi i se năzare duşmani pretutindeni.

Cu tot respectul ce-l nutrea faţă de învăţătorul lui, Serghei nu se putu stăpîni de a face o ironie :

— Şi dumneavoastră credeţi că n-aveţi duşmani ?

— Sînt convins şi pot s-o dovedesc.

— Vă rog să mi-o dovediţi.

— Poftim. Un duşman lipsit de motive constituie un caz patologic, o manifestare de sadism, uşor de depistat, mai ales de către noi psihologii, şi e un fenomen rar întîlnit. Aşadar, trebuie să ţinem seama numai de duşmanii făţişi sau ascunşi, care au un motiv să te duşmănească. Principala cauză a duşmăniei între oameni, care n-au legături directe unii cu alţii şi cu atît mai mult cînd le au, este invidia. Din păcate, invidia, în forma ei primitivă, mic-burgheză, burgheză — cum vrei să-i spui — va rămîne calamitatea cea mai gravă a relaţiilor dintre oameni. Întîmplător am venit pe lume cu sentimentul invidiei foarte slab dezvoltat, redus la zero prin educaţie — nu e meritul meu, cum nu e meritul meu că am o memorie care vi se pare prodigioasă. În consecinţă, eu unul nu sînt duşmanul nimănui.

— Dar adversarii din lumea oamenilor de ştiinţă ? Dar cei ce vă invidiază calităţile ?

— Ei, aceştia au fost şi vor fi întotdeauna, dar sfera lor de acţiune e limitată. Eu mă ocup cu nişte cercetări într-un domeniu care încă n-a fost îndeajuns explorat — domeniu care nu atrage aproape pe nimeni şi nu lasă să se întrevadă nici carieră, nici succese. Pentru ca cineva să-mi pună piedici, trebuie mai întîi să înţeleagă ce anume fac, iar asta n-o pot în-

țelege decît adevărații învățați — or, aceștia, fiindcă veni vorba, sînt incapabili de a invidia. Pe de altă parte, pentru afaceriști, eu nu prezint nici un interes : nu mă ocup nici de disertația mea, nu cer un local special ; laboratorul mi l-am înjghebat într-o pivniță — nu rîvnește nimeni la el, iar ajutoarele mele sînt voluntari, netrecuți pe state de salarii. De unde să răsară atunci acești așa-ziși dușmani de care pomenești ?

— Oricum, vă invidiază că sînteți atît de... liber. Că nu alergați după onoruri. Oare un asemenea om nu-i de invidiat ?

— Ești tare în argumente, Serghei ! Ar fi trebuit s-o știu, se înveseli Ghirin. Ce să-i faci, hai acum să dregem ce am stricat. Să ne luăm riscul de a-l mai deranja o dată pe Innokenti Efimovici !

Instalîndu-se în fotoliul confortabil din cămăruța întunecoasă, Seleznev era mai emoționat ca oricînd. Poate fiindcă era ultima lui călătorie în lumea extraordinarelor vedenii pentru care doctorul Ghirin găsise mijlocul de a le scoate la iveală, developîndu-le ca pe niște clișee și făcîndu-l astfel să trăiască episoade pe care nimeni altul nu le-ar fi putut trăi.

De acum încolo nu va mai fi nimic — o știa bine, deoarece pierduse facultatea de a mai avea halucinații între experiențe. Acum, putința de a vedea ceva era în funcție de diferite preparate — un praf gălbui într-un flaconaș lătăreț, un lichid albăstrui din niște fiole lungi și subțiri închise ermetic... apoi un extract de cactuși, altul de ciuperci și cine mai știe ce medicamente cu o putere magică mult mai grozavă decît filtrele vrăjitorilor.

În această ultimă seară de reîntîlnire cu trecutul, veniseră la laborator prietenii lui Seleznev, geologii Andreev și Turișcev. Fata vînătorului, Irina, se dusese cu Rita la o lecție de gimnastică artistică.

Andreev se interesase de la bun început de aceste experiențe, socotind că și el, și Ghirin merg pe drumuri alăturate — căutarea urmelor trecutului, unul în scoarța terestră, celălalt în om.

Prietenii fură nevoiți să plece la casele lor înainte de terminarea experienței — de data aceasta efectul preparatului se dovedise a fi extrem de prelungit, și halucinațiile vînătorului durară fără întrerupere cîteva ore. După Ghirin, acest fenomen era efectul preparatelor luate de pacient anterior, ceea ce de altfel era și un semnal de alarmă ; trebuia să se înceteze cu experiențele.

Vera isprăvi de stenografiat primele impresii ale lui Seleznev abia pe la ceasurile două noaptea. Pentru a-i calma surescitarea psihică, Ghirin îi administră siberianului o doză de clorpromazin, îl conduse personal acasă cu un taxi, îi dădu un somnifer şi, obosit şi el, se duse să se culce. Seleznev îi făgădui să vină a doua zi la laborator pentru a-i povesti totul cît se poate de amănunţit.

Savantul era nespus de mîhnit. Astăzi îşi luase pentru totdeauna rămas bun de la prima posibilitate reală de a face cercetări în domeniul memoriei ancestrale. Poate că niciodată în viaţă nu-i va mai fi dat să întîlnească o asemenea eventualitate fericită. Sau dacă o va întîlni, s-ar putea ca experienţele să nu reuşească, dacă posesorul memoriei eidetice se va dovedi un om slab dezvoltat intelectualiceşte, care să nu fie în stare să reproducă cu aceeaşi precizie şi claritate halucinaţiile lui, ca Seleznev. Da, e mai mult ca sigur că fereastra care s-a deschis pentru o clipă spre trecut, nu se va mai deschide niciodată în faţa lui, a lui Ghirin ! Ce să-i faci ! Se va mulţumi cu publicarea rezultatelor acestor experienţe, atrăgînd astfel asupra lor atenţia altor cercetători, a unora mai tineri. Cazurile de manifestare a memoriei ancestrale vor fi minuţios studiate... Colective de cercetători îşi vor consacra activitatea acestui domeniu. În urma studierii temeinice a unui mare număr de cazuri, care nu vor mai fi pierdute din ignoranţă, vor deschide acest nou drum şi vor face accesibilă omului posibilitatea de a privi în oglinda vremurilor trecute, tăinuită în propriul său organism...

„Nu este oare aceasta cea mai bună recompensă a cercetătorului ? Nu, nu e cea mai bună, îşi răspunse tot el. Cea mai bună, ar fi prezenţa a cinci-zece Seleznevi ! Deoarece durata maturităţii omului este infinit de scurtă, nu numai cînd ne referim la vastitatea de necuprins a cunoaşterii, ci şi la căutările neobosite ale savantului. Dacă simte că a ostenit pe parcurs, înseamnă că a început agonia spirituală a cercetătorului, oricît de mari i-ar fi fost realizările şi meritele din trecut. Da, ce frumos a spus matematicianul francez Poincaré : «O idee este doar un fulger în această noapte nesfîrşită, dar fulgerul acesta înseamnă totul !» Frumos, trist şi adevărat pentru vremea lui. Dar pentru noi acum e limpede, că în viitor vor scăpăra milioane şi miliarde de fulgere ce vor alunga noaptea nesfîrşită a ignoranţei, şi contopindu-se laolaltă, vor da puterea nemuririi unui şir întreg de generaţii care cercetează universul."

Lui Ghirin îi cam plăcea să se autoconsoleze. Adormi şi de data aceasta, bucurîndu-se în conştiinţa lui, că făcuse o treabă bună.

Cu toate că luase somniferul, Seleznev nu putea să adoarmă. Halucinaţiile, în ultima lor fază, fuseseră foarte limpezi. Pentru întîiaşi dată nu mai era vorba de fiare, ci de oameni văzuţi cu o mare claritate — văzuţi de aproape şi nu şterşi şi incerţi, ca nişte umbre trecătoare.

Erau cu totul deosebiţi de acei îndepărtaţi strămoşi din imaginaţia lui sau înfăţişaţi în cărţile savanţilor idealişti, mai bine zis ale pseudosavanţilor, care din fundul cabinetelor lor, incapabili fiind de a-şi face cercetările în chip obiectiv şi sub toate aspectele, atribuiau cu naivitate obiectului lor de studiu, adică strămoşilor noştri, propria lor slăbiciune şi lipsă de curaj. Ei n-au izbutit să-şi dea seama că studierea triburilor sălbatice existente astăzi nu duce practic la nimic.

Aşezate de istorie în afara drumului principal al omenirii, alungate în cele mai aride colţuri ale planetei, aceste triburi, în rîndul cărora foamea, bolile şi superstiţiile fac ravagii, sînt departe de a-i putea reprezenta pe adevăraţii noştri strămoşi — pe aceia care au mers pe calea raţiunii şi a ajutorului reciproc, evoluînd de la animalul inteligent la omul-creator, transformator al lumii înconjurătoare — progresînd de la turmă — la societate.

Dacă cei cărora le place să-i zugrăvească pe oamenii din vechime ca pe nişte făpturi terorizate, veşnic flămînde, murdare şi pline de paraziţi, s-ar gîndi cîtuşi de puţin la faptul că un copil se dezvoltă foarte încet şi că pentru a creşte un om de valoare, sănătos, inteligent şi puternic e nevoie de atîta timp şi de atîta grijă, şi-ar da seama că în ambianţa traiului primitiv părinţii lui nu pot fi altceva decît nişte eroi, nişte adevăraţi voinici cu o deosebită capacitate de adaptare la mediu şi perfecţi fiziceşte. Abia peste zeci de milenii, cînd s-a înmulţit nemaipomenit de mult, neamul omenesc şi-a putut permite odiosul „lux" al mortalităţii infantile în masă, rămînînd în viaţă un număr mic de indivizi sănătoşi, compensîndu-se parcă astfel automat incapacitatea părinţilor de a crea odraslelor lor condiţii normale de dezvoltare şi educare. Aşa se petreceau lucrurile în epoca evului mediu, mai ales în prima perioadă de dezvoltare a capitalismului, sau chiar în vremurile noastre — în colonii. Cu trei sute de veacuri în urmă, cu toate că moartea stătea peste tot la pîndă,

sau poate tocmai din cauza asta, fiece viaţă de om era o floare rară, ocrotită cu grijă de toţi membrii tribului, locuitorii dealurilor stîncoase. Ei erau prea puţin numeroşi şi obştea avea prea multă nevoie de minţi agere, de bravură, îndemînare sau forţă din partea fiecărui bărbat, din partea fiecărei femei.

Încă de la primele halucinaţii, Seleznev avusese impresia că acele făpturi erau înzestrate cu un surplus de forţă şi spirit întreprinzător. „Brav în orice împrejurare", cum spuneau despre ei înşişi eroii lui Homer. Şi totuşi i se păru surprinzător belşugul de ingenioase meşteşugiri, care uşurează viaţa din peşteri : preşuri, paravane şi despărţituri înjghebate din beţe, piei sau rogojini împletite din ierburi ; colţuri prietenoase pentru copii ; îl surprinse curăţenia din peşteri respectată cu stricteţe, plăcerea cu care oamenii se scăldau, priceperea cu care îşi scurtau părul şi barba. În ei exista o evidentă năzuinţă către frumos, oglindită nu numai în felul în care îşi împodobeau vasele şi armele, nu numai în desenele care împestriţau suprafeţele cît de cît netede ale pereţilor şi stîncilor, ci şi în îmbrăcăminte. Îşi îmbinau cu iscusinţă blănurile şi pieile după culori, ca şi mărgelele din coji de ou de struţ, dinţi de animale, cristale moi de mică, ghips sau calcit din care îşi făceau podoabe. Femeile vîrstnice purtau tunici scurte de blană de culoare închisă, cu părul scurt, mamele tinere şi chipeşe făceau pe elegantele cu fustiţe în dungi, lucrate din blănuri divers colorate, iar fetele tinere, mlădii ca nişte trestii, preferau pestriţele blănuri de leopard. În zilele călduroase femeile foşneau cu fustele lor din fire lungi de iarbă pe care izbuteau să le combine din mănunchiuri multicolore. Bărbaţilor le plăcea mai mult blana de rîs, de lup, de urs, cu părul mai lung, care le dădea o înfăţişare mai războinică şi mai voinicească, iar plozii alergau goi-goluţi, chiar cînd vremea era foarte rece.

Locuitorii peşterilor îşi făceau mult de lucru cu armele şi uneori, stîrniţi de chipurile de pe pereţi, începeau să se antreneze aruncînd cu suliţa în fiarele desenate spre a-şi menţine în formă braţul şi ochiul, gata în orice moment de a înfrunta jivinele, sau a-şi ţinti fără greş vînatul.

Seleznev se miră la început de numărul mic de bătrîni, dar mai tîrziu găsi explicaţia, văzînd rîvna cu care oamenii se aruncau în luptă la vînătoare, preferînd să moară în timpul încăierării cu fiarele, decît să poarte povara adîncilor bătrîneţi. Tribul era nevoit să ocrotească femeile şi băr-

baţii bătrîni pentru ca aceştia să se ocupe cu minuţiozitate de educaţia atît de îndelungată a copiilor, deoarece, pentru a deveni un membru de valoare al tribului, locuitorul peşterii, fie bărbat, fie femeie, trebuia să stăpînească la perfecţie, în egală măsură, dar, bineînţeles, în direcţii diferite, o serie de iscusinţe. Natura l-a înzestrat pe om cu o mare tărie şi cu o nebănuită capacitate de rezistenţă. În stadiul de sălbăticie, ca individ matur, vieţuia doar cîţiva ani, cheltuindu-şi în acest răstimp toate forţele. Acea aspiraţie a omului de a trăi intens, de a simţi din plin viaţa, aşa cum, în treacăt fie zis, o găsim exprimată în romane, în filme, şi pe care o trăieşte cu adevărat omul de ştiinţă şi ostaşul, oglindeşte de fapt modul în care s-au adaptat la mediu străbunii noştri.

Traiul lor plin de încordare nu amorţea o dată cu încheierea anotimpului marilor vînători, cînd de-a lungul lanţului întăriturilor de piatră, oamenii cărau din şes rezerve de carne, de rădăcini comestibile şi poame, strîngîndu-şi hrană pentru perioada migraţiunii animalelor, sau a celei secetoase, timp în care trăiau sub permanenta ameninţare a incendiilor. Sătui şi osteniţi, îşi refăceau forţele printr-o odihnă prelungită, îndeletnicindu-se cu treburi casnice sau ascultînd cu desfătare inepuizabile povestiri. În trib erau mulţi povestitori de talent în jurul cărora se adunau întotdeauna grupuri de ascultători ; în sclipirea ochilor, în surîsul care dezvelea şiragul strălucitor al dinţilor, în zgomotoasele lor exclamaţii desluşeai entuziasmul, interesul pe care le stîrneau povestirile. Viaţa cerea isteţime şi perspicacitate, iar oamenii erau la înălţimea acestor cerinţe, totdeauna atenţi, lucizi şi calmi în faţa nenumăratelor primejdii ale existenţei lor, căliţi, dîrzi şi puternici. În afară de asta, pe locuitorii peşterilor îi caracteriza interesul şi curiozitatea faţă de tot ce e pe lume. Ei preţuiau frumosul, fiind înzestraţi cu un gust infailibil în privinţa ornamentării obiectelor care-i însoţeau pretutindeni. Seleznev nu remarcase nici un fel de tatuaje, perforări ale nasului sau buzelor.

Viguroşi, cu fruntea lată, cu maxilare puternice şi nasuri drepte, uşor lăţite, bărbaţii îşi împodobeau capul cu pene, iar coamele negre ca pana corbului ale femeilor se armonizau de minune cu florile roşii, galbene, albastre şi albe, întotdeauna proaspete, care la rîndul lor se îmbinau fericit cu puritatea de cristal a ochilor lor luminoşi, de cele mai multe ori cenuşii...

Seleznev ieşi din peşteră şi se opri pe pragul de stîncă, orbit de lumina puternică a razelor soarelui ce scălda nesfîrşita întindere pierdută undeva departe, dincolo de orizont. Pragul, care se prelungea cît vedeai cu ochii de-a lungul coamei muntelui, era aproape suspendat deasupra grohotişului de la poale. Ici-colo, pe prag, se vedeau oameni din tribul lui, îndeletnicindu-se cu diferite treburi. Într-o adînciturǎ a prăpastiei cîţiva copii cam de zece ani ascultau instrucţiunile a doi bărbaţi cu părul şi bărbile încărunţite. Muşchi tari ca piatra zvîcneau la fiece mişcare pe trupul celor doi bătrîni.

Învăţătorul îl atrase spre el pe un băieţel gol puşcă, cu o pană de bufniţă după ureche, şi-l întoarse cu profilul spre auditoriu, explicînd caracteristicile corpului omenesc, în comparaţie cu al animalelor. Seleznev îi urmărea cu interes gesturile şi desenele pe care le schiţa pe nisip cu vîrful unei suliţe uşoare. Bătrînul vînător explica marele dezavantaj al poziţiei verticale a omului în timpul luptei cu fiarele. Animalul are în partea de sus o spinare dură, alcătuită din oase şi muşchi, iar în faţă, un bot plin de colţi. Locul cel mai vulnerabil al omului e pîntecul — aflat la acelaşi nivel cu colţii fiarei. E destul ca o singură gheară veninoasă să intre în măruntaiele lui, pentru ca omul să dispară pentru totdeauna în neştiutele spaţii albastre, de unde nimeni nu se mai întoarce. În luptă omul se apleacă, dar poziţia aplecată nu-i asigură stabilitatea, şi poate cădea mult mai uşor decît un patruped. Iată de ce, pentru a deveni un adevărat vînător, trebuie să înveţi a mînui la perfecţie arma, deoarece avantajul omului stă în armă, fie el oricît de puternic. Însă nu poţi mînui bine o armă fără a fi pe deplin stăpîn pe propriul tău trup — iată de ce e nevoie de nesfîrşite exerciţii şi întreceri de îndemînare, rezistenţă şi perseverenţă...

Seleznev trecu pe lîngă puştii care-l ascultau cu nesaţ pe dascăl şi-o luă încet de-a lungul terasei, îndreptîndu-se spre un mic ostrov cu o pădurice deasă, care se desluşea albăstrind departe în zare. O presimţire tulburătoare îl făcu să-şi iuţească pasul şi aşa destul de iute, şi să fugă chiar pe unde terenul era mai bun.

Pe o proeminenţă a coamei muntoase aşezate în curmeziş, Seleznev văzu un bărbat, nemişcat ca o stană de piatră, cu privirea pierdută în depărtarea cîmpiei. Mai aproape de potecă, într-o firidă care slujise drept cuib unui condor, şedea, de asemenea încremenită, o copilă care scruta zările cu ochii

larg deschişi. Seleznev ştia că locuitorii peşterilor se izolau adesea pentru a medita şi a retrăi trecute emoţii. Aceasta se numea „a întreba cerul şi pămîntul". Se ştia că în astfel de clipe, omul nu trebuie stingherit. Vînătorul îşi încetini mersul, urmîndu-şi drumul cu paşi neauziţi, însă fata se întoarse brusc spre el. Un zîmbet deschis şi încrezător dădea obrazului ei o expresie copilărească — şireată şi blîndă — ultimul tablou pe care-l văzu Seleznev înainte de a fi cotit spre o mică vîlcea. Surîsul acesta a fost într-adevăr ultimul salut al străvechiului popor care a locuit în munţii aceia necunoscuţi, cu trei sau patru sute de veacuri în urmă... Aici nălucirea îşi pierdu coeziunea. Vînătorul se văzu deodată foarte departe de locul unde locuia tribul său, la marginea unei păduri dese, tropicale, care se întindea pînă sub poalele crestei muntoase. Povîrnişurile albe erau spintecate de scurte trecători, în pereţii cărora se zăreau nişte goluri negre, probabil peşteri. Din adîncul trecătorilor, unde se înghesuiau copaci cu frunze late, se ridica mirosul de putregai al hăţişului umed. Peşterenii se fereau de aceste locuri, extrem de periculoase pentru vînătorul singuratic. Seleznev se opri, trăgînd pe nări aerul cald. Adierea de vînt, care abia aluneca peste vîrfurile scunde ale tufişurilor, nu aduse cu ea nici un iz deosebit, nu-l făcu să simtă cîtuşi de puţin duhoarea vreunei fiare. Vînătorul o luă de-a lungul poalelor făcînd iscusite volte printre blocurile de calcar.

După ce ocoli două sau trei ieşinduri, se opri brusc în loc. Dinspre panta domoală ca o semilună încrustată în povîrniş şi înconjurată de străji triunghiulare de piatră, rezultat al eroziunilor rîpei, Seleznev adulmecă prin văzduhul care se învîrtejise deodată un iz cu totul necunoscut, care nu-i amintea cu nimic nici mirosul de fiară, nici cel de erbivor.

Se auzi un scrîşnet de pietre mărunte strivite de o călcătură greoaie şi nestingherită. De după o stîncă triunghiulară se ivi o făptură nemaivăzută — nici om, nici fiară, ci o gigantică maimuţă care aducea cu omul după portul drept al capului, după umerii laţi şi drepţi. Răşchirîndu-şi degetele groase cît lemnul suliţei, colosul şi le propti în piatră şi luă poziţia verticală, vădindu-se a fi de înălţimea unui elefant matur, de două ori şi ceva mai înalt decît Seleznev. Uimirea, nu teama, uimirea cu drept cuvînt, îl ţintui în loc pe vînător. Trupul voinic cu un piept mai voluminos decît al unui rinocer era acoperit cu o blană cu păr scurt, de un cenuşiu-deschis. Braţele îi erau foarte groase, dar nu prea lungi.

„Explicaţia e simplă — îşi spuse Seleznev — o asemenea namilă nu se poate căţăra în copaci.“ Picioarele uriaşului erau ascunse de pietre, dar dacă ar fi fost la fel de lungi ca ale omului, nu i-ar fi putut suporta greutatea trupului. Dihania se legăna dintr-o parte în alta ca un elefant, trăgînd în piept aerul cu un zgomot ameninţător, care aducea a răget surd.

Ţinîndu-şi răsuflarea, Seleznev se uită ţintă la monstru. Nu-i era frică. Cunoştea drumul, ceea ce îi dădea posibilitatea s-o ia lesne la fugă. Era neîndoielnic însă că gigantica maimuţă l-ar fi ajuns dintr-un singur salt.

Vînătorul cerceta liniştit animalul, care a fost apoi determinat de paleontologi drept reprezentant al maimuţelor antropoide gigantice — *gigantopiteci* sau *megantropi.* Acum ele sînt cunoscute mai ales în China de Sud după neînsemnate rămăşiţe de oase ; un enorm maxilar inferior şi măsele de opt ori mai mari decît ale gorilei.

Ochii micuţi, îngropaţi sub arcadele frunţii, îl cercetau la rîndul lor pe om cu atenţie, dar fără a da semne de furie. Capul greoi, care se legăna ceva mai sus de Seleznev, semăna cu un bloc de granit şlefuit grosolan — atît de masive erau proeminenţele oaselor sub pielea zbîrcită bătînd în cenuşiu a botului său spîn. Burta maimuţei ghiorăi zgomotos, şi vînătorul rîse în sinea lui, amintindu-şi de recenta lecţie a bătrînului. Da, dacă creşti pînă la asemenea dimensiuni, într-adevăr n-ai nevoie să-ţi fereşti burta în luptă : muşchii groşi ca nişte lespezi de granit vor face să ricoşeze ca o minge chiar şi un bivol care s-ar izbi de ei ; de altfel, cine s-ar încumeta să-şi măsoare puterile cu *gigantopitecul,* cînd braţele lui cît nişte trunchiuri de copac pot frînge cît ai clipi trupul oricărui adversar, poate cu excepţia *archidiskodonului* sau a *anancusului,* care cu fildeşii lor nemaipomenit de lungi ar ajunge maimuţa de la distanţă... dar nu erau multe şanse ca drumurile elefanţilor să se încrucişeze cu această specie de făpturi, asemănătoare cu omul, cărora condiţiile de viaţă şi hrană deosebit de favorabile le-au permis să se dezvolte pînă la dimensiuni gigantice. Acestea, alegîndu-şi parcă forţa în detrimentul inteligenţei, au dăinuit o perioadă de timp mai scurtă decît alţi antropoizi şi, pesemne că niciodată n-au fost prea numeroase.

Şi totuşi, stînd în faţa unui gigant de aproape patru metri înălţime, Seleznev nu putea să nu admire forţa uriaşă şi vigoarea de luptător, tăinuite în acest fioros maimuţoi. Fără arme şi fără prea multă inteligenţă, cîţiva *gigantopiteci* erau

în stare să nimicească orice animal de pradă. Fiecare din ei putea frînge ca unui pui de dropie gîtul unui *machairod*. O asemenea forţă n-avea cum să nu fie îmbietoare. Vînătorul îi făcu prieteneşte cu ochiul îndepărtatului său confrate, care, ridicat în toată uriaşa lui înălţime, aducea şi mai mult a om. Abia peste cîteva ceasuri, în patul confortabil al unui apartament din Moscova, Seleznev pricepu că marele dezavantaj al acestor dimensiuni enorme consta în faptul că *gigantopitecul*, fiind vegetarian, nu putea vieţui decît acolo unde găsea roade hrănitoare din belşug, şi ca atare era numai vremelnic legat de locurile pe unde poposea.

Omul, potrivit staturii şi forţei sale, se situa pe la mijloc, între animalele mărunte şi cele mari, mulţumindu-se cu hrană de orice fel, putînd chiar să rabde de foame multă vreme. Pe de altă parte, posedînd arma şi bucurîndu-se de solidaritatea existentă între el şi ceilalţi, era în stare să ţină piept celor mai crînceni duşmani sau stihiilor... Toate acestea însă îi trecură prin gînd mai tîrziu, căci în timpul nălucirilor Seleznev uitase de orice, admirînd matahala de neînvins care bătea pasul pe loc pe povîrnişul acela cu pante line. Îmboldit de o pornire de simpatie faţă de *gigantopitecul*, care nu i se păruse a fi o făptură răutăcioasă, vînătorul îi adresă un discurs, căutînd să-l convingă de sentimentele sale de prietenie, lăudîndu-l pentru măreţia lui. Maimuţa îşi înclină capul, se propti cu pîntecul de stîncă şi, fără a-şi lua privirea de la Seleznev, păru că se străduieşte să-l înţeleagă. Pe neaşteptate însă, ochii i se injectară. Seleznev tăcu. Gigantul scoase un urlet asurzitor, îşi dezveli colţii bonţi, apoi se lăsă încet pe labele dinainte, pierzîndu-şi pe dată asemănarea cu omul. Dintr-o smucitură surprinzător de rapidă, antropoidul colosal se năpusti asupra lui Seleznev.

Acesta nu se sperie de fel şi sări într-o parte, simţind cum un val de aer cald îi atinge pielea sensibilă, apoi o luă la sănătoasa peste povîrnişul pietros, ţinîndu-se pe lîngă tufişuri. Îi era ciudă că animalul nu l-a înţeles. Omul şi giganticul antropoid ar fi putut convieţui de minune, ajutîndu-se unul pe altul, îmbinînd o minte ascuţită cu o forţă formidabilă. Pesemne însă că alianţa dintre forţă şi inteligenţă era imposibilă ; nişte instincte ciudate şi întunecate înfuriaseră animalul. Dîndu-şi seama că nu e în stare să pună laba pe om, uriaşa maimuţă se opri scoţînd un scîncet ascuţit, care îţi tăia auzul. Seleznev surîse şi trecu de la fugă la marş forţat, triumfînd de victoria lui facilă asupra acestei namile muşchiu-

loase. Dar triumful fusese prematur. O buturugă uriaşă, zvîrlită de o mînă dibace, ţiui deasupra capului vînătorului care, de astă dată conştient de primejdie, simţi cum îi îngheaţă sîngele în vine. O secundă mai tîrziu Seleznev gonea în zigzaguri, iar *gigantopitecul* azvîrlea în el cu pietre şi cioate, însoţindu-şi fiecare eşec cu cîte un urlet de furie. Alegîndu-şi cu grijă drumul, vînătorul alerga cît îl ţineau picioarele, făcînd salturi disperate, pînă ce socoti, în sfîrşit, că se depărtase la o distanţă care-l scotea din raza primejdioasă. Abia atunci se uită înapoi. *Gigantopitecul* stătea iarăşi în picioare, sprijinit de rădăcina unei buturugi smulse din pămînt, conturîndu-se precis pe fondul povîrnişului de culoare deschisă. Şi din nou asemănarea lui cu omul îl făcu pe vînător să uite de spaima prin care trecuse, copleşit de năzuinţe nedesluşite, irealizabile.

Acum însă un alt adevăr incontestabil îşi făcea loc, pe o cale lăturalnică parcă, în conştiinţa lui Seleznev. Se gîndea că nu întîmplător în toate basmele şi legendele din trecut, transmise oral, în decursul a sute de secole, de la o generaţie la alta, uriaşii nu apar niciodată buni, înţelepţi, ci răi şi proşti ca noaptea. Într-adevăr, de la o minte primitivă, întunecată nu te poţi aştepta la nimic bun.

Silueta antropoidului îşi pierdu claritatea, dispărînd o dată cu întregul peisaj muntos ce se profila în spatele său. În locul lor se iviră din întuneric, sclipind, contururile albăstrii ale instrumentelor lustruite.

Dispăru şi acea încordare a trupului său, care cu o clipă înainte gonea în zigzag pe grohotişul unor munţi necunoscuţi ; duritatea fotoliului de metal în care era aşezat, devenită acum familiară lui Seleznev, se transmitea corpului. Omul închise din nou ochii aşteptînd urmarea celor trăite, dar totul luase, definitiv, sfîrşit. Vînătorul mai rămase un timp aşa, ca să-şi vină în fire, apoi aprinse lampa cu abajur albastru şi se apucă să descrie în grabă totul. Abia după aceea sună, şi uşa groasă se deschise încetişor...

A doua zi, Seleznev veni pentru ultima oară în laboratorul în care trăise atîtea lucruri extraordinare şi povesti auditoriului său restrîns, dar cum nu se poate mai atent, despre *gigantopitec.* Vera, care nota totul cu atenţie, umpluse un teanc apreciabil de foi, iar magnetofonul îşi învîrtea înainte rolele albe, discret şi sîrguincios.

— Asta-i grozav ! nu se putu stăpîni Serghei, tulburînd tăcerea care se lăsase după terminarea povestirii. Ce n-aş da să pot vedea şi eu o maimuţă de asta, de patru metri !

— Nici nu-i exclus s-o vezi, dacă vei apuca vremea cînd ştiinţa va ajunge să dezvăluie străfundurile memoriei ancestrale care zace în fiecare individ.

— Şi toate astea zac într-adevăr în fiecare din noi ? întrebă pentru a suta oară Vera, cu sfiiciune.

— Nu întocmai. În fiecare sînt ascunse alte lucruri, poate chiar mai interesante — explică Ghirin. În orice individ — altceva. Vorba ceea : „la fel bat inimile noastre, dar nici una nu simte la fel".

— Aş da totul ca să mai fiu o dată acolo... spuse vînătorul privindu-l ţintă în ochi pe Ghirin. Dă-o dracului de sănătate. Cînd te gîndeşti numai că dintre toţi oamenii, deocamdată doar eu sînt unicul — ce zici, Ivan Rodionovici ? Mi se pare că noi doi nu avem dreptul să încetăm experienţele ?

Punctul acela dur din ochiul doctorului, pe care acum îl cunoştea, îi sugeră lui Seleznev că e zadarnic să stăruie. Acest Ghirin blînd şi conciliant în aparenţă cînd era vorba de lucruri fără însemnătate, devenea intransigent cînd era vorba de ceva ce socotea el a fi important. Asta siberianul o înţelesese bine.

— Dumneata nu eşti desigur unicul, răspunse aspru Ghirin. Oameni ca dumneata sînt probabil destui pe lume, dar pînă acum nu au fost depistaţi. Iar dacă eşti unicul, cu atît mai mult trebuie să-ţi purtăm de grijă, ca unui cosmonaut. Eşti cu drept cuvînt un călător — în timp — un călător în trecut. Şi degeaba crezi că însuşirea asta o ai pentru totdeauna. Ai observat doar că halucinaţiile dumitale au devenit din ce în ce mai scurte şi mai greu de provocat ? Incursiunea pe care am făcut-o în subconştientul dumitale s-a terminat şi e mai cuminte să-i mulţumeşti pentru asta soartei...

— Da, aşa este ! Am priceput. N-am ce-i face, trebuie să mă întorc acasă. Bun rămas, laborator ! Vînătorul îşi roti privirea prin încăperea joasă şi întunecată şi făcu spontan o adîncă plecăciune în faţa celor prezenţi. Îţi mulţumesc din suflet, Ivan Rodionovici, ca şi elevilor dumitale. Să nu-l supăraţi pe siberian şi să poftiţi să-l vedeţi şi acasă la el — veţi fi primiţi ca nişte rude apropiate. O să vă răsfăţ cu vînătoarea, cu pescuitul, cu poame de pădure, o să vă scăldaţi în rîul nostru de cristal, la baia de aburi o să vă aburesc cu cvas făcut din ierburi aromitoare. O să mîncaţi ce n-aţi mîn-

cat niciodată — *stroganină* adevărată din *cir*[1] congelat de viu, prăjituri crocante din alune de cedru, chifteluţe din ieruncă, prăjite în seu de urs...

— Încetează, Innokenti Efimovici, la toţi ne e foame şi ascultîndu-te, putem da în ulcer, rîse vesel Ghirin. E greu să rezişti unei asemenea invitaţii... poate că o să ne luăm un concediu şi o să dăm o raită pe la dumneata, toţi trei — Vera, Serghei şi cu mine !

— Vai, ce minunat ar fi, Ivan Rodionovici ! bătu din palme Vera.

— Păi atunci, care ar fi piedica ? stărui Seleznev.

— Anul ăsta nu se poate face nimic, clătină din cap Ghirin. La toamnă plec în India, invitat de savanţii de acolo. Şi iarna nu e totuna cu vara.

— De ce ? Şi iarna-i bine ! O să facem plimbări cu schiurile şi cu sănii trase de reni. Nu uitaţi că atunci pe meleagurile noastre e vremea colţunaşilor cu carne, şi apoi mai e şi frişca îngheţată...

— Destul, destul, îl imploră Ghirin, parcă ai fi sirena lui Cehov. Dumitale ţi s-ar potrivi de minune postul de administrator al unei cantine dietetice la un spital mare.

Răspunsul fu o cascadă de rîs. În prag apăruse Irina îmbujorată, ţinîndu-şi mîna pe creştet, peste părul cîrlionţat şi ciufulit.

— Tata, şi administrator de cantină ! Că bine le mai potriviţi, Ivan Rodionovici ! Păi acolo o să-i tragă pe toţi în proţap... ca pe nişte peşti...

— Dar tu de ce te ţii cu mîna de cap ? întrebă tatăl, fără prea multă duioşie.

— Cred că mi l-am găurit. Ca să pătrunzi aici, în templul ăsta al ştiinţei, trebuie să mergi în patru labe. N-am fost atentă şi m-am izbit de o ţeavă, de am văzut stele verzi !

— Atunci cînd ne mai vedem, Ivan Rodionovici ? întrebă Seleznev, îmbrăcîndu-şi impermeabilul bleumarin.

— Îţi voi telefona poimîine. Pînă atunci prelucrăm toate datele şi ne consultăm cu paleontologii...

Seleznev clătină din cap şi zîmbi :

— Am mereu în faţa ochilor maimuţa aceea. Mare meşteră mai era la aruncări. Cînd eram ţînc, şi eu azvîrleam cu pietre, dar ceva mai prost decît ea.

— Treaba asta ştiu s-o facă şi azi toate antropoidele mari : gorila, urangutanul, cimpanzeul. Cred că maimuţele mari au învăţat să azvîrle cu beţe şi cu pietre tocmai pen-

tru că nu puteau să alerge repede, şi — asta e poate chiar mai important — pentru că, fiind prea greoaie, nu se puteau căţăra prin copaci după fructe, pe crengi prea subţiri. Erau deci nevoite să le dea jos. Omul este de asemenea prea greu ca să ajungă pînă la roadele copacilor atît de înalţi. Aceasta l-a determinat să descopere însuşirile bîtei, cu care, ţinînd-o de un capăt, dădea de-a azvîrlita. Mai tîrziu suliţa — armă de mînuit şi nu de aruncat, i-a îngăduit să-şi poată măsura puterea cu fiarele, răpunîndu-le, şi cîştigîndu-şi astfel superioritatea de om.

— Numai suliţa ?

— Desigur că nu ! Istoria evoluţiei omului este cu mult mai complexă şi nu rareori încercăm s-o simplificăm prosteşte, eliminînd dintr-însa o sumedenie de etape.

— De pildă, împrejurările de ordin psihologic, sări Serghei, şi se roşi.

— Desigur, şi cele psihologice. Să luăm cazul cel mai simplu : faptul de a poseda o suliţă l-a făcut pe om să aibă mult mai multă încredere în sine în orice împrejurare, înzestrîndu-l cu o bărbăţie conştientă şi nu cu furia bătăioasă a fiarei. Aşadar, strămoşii noştri au parcurs un drum care le cerea o colosală bărbăţie, fapt de care v-aţi convins singuri şi chiar ne-aţi confirmat-o personal. S-au găsit vîrfuri de suliţă înfipte în oase de rinoceri şi mastodonţi, în oase de mamut, iar în India a fost descoperit un desen pe stînca unui deal din Vindhya, care reprezintă lupta unui rinocer cu oamenii — toate acestea sînt mărturii ce ne poartă în neantul mileniilor. Gîndiţi-vă la locuinţa construită în întregime din oase de mamut, dezgropată nu demult în Ucraina — ţestele, fildeşii, oasele picioarelor şi ale bazinului fuseseră aşezate unele lîngă altele, alcătuind o împrejmuire de ţăruşi, consolidată cu coaste ! O asemenea colibă în cîmp deschis trebuie să fi fost un lucru extraordinar !

— Reiese că noi, în comparaţie cu strămoşii noştri, sîntem nişte pigmei ?

— Nicidecum. Ceea ce pare surprinzător la ei, va înceta să-ţi mai pară astfel, dacă îţi vei aminti că... ei s-au adaptat la mediul înconjurător, la traiul lor primitiv de vînători, în decurs de milenii. Noi îi întrecem în alte privinţe în aceeaşi măsură în care ei ne-ar fi întrecut la vînătoare, spre exemplu. În orice fel de condiţii, şi oricît de diferite ar fi ele, omul îşi dezvăluie uriaşele sale posibilităţi.

— Am înţeles, Ivan Rodionovici. Hai să mergem, fetiţo, rîsul meu siberian !

— Tată ! exclamă dojenitor Irina.

Serghei o însoţi pe tînăra siberiană cu o privire atît de stăruitoare şi de melancolică, încît Vera pufni în rîs.

— Ce-ai găsit de rîs ? se răsti la ea studentul.

— Am găsit, pentru că am auzit că rîşii sînt nişte jivine foarte periculoase. Sar din copac drept în capul omului...

— Cîte îţi mai trec prin cap, spuse supărat Serghei, uitîndu-se în altă parte. Ce părere aveţi, Ivan Rodionovici, sînteţi mulţumit ?

— Nu mă pot împăca cu gîndul că fereastra asta s-a închis, dar, în general, rezultatele mi-au întrecut toate aşteptările. Memoria ancestrală s-a dovedit bogată în imagini, aşa cum am şi presupus. De data asta legea lui Finnegan n-a acţionat.

— Care lege ?

— Profesorul meu, academicianul Berg, geograf şi biolog, a născocit cu mulţi ani în urmă o definiţie aplicabilă aparentei concentrări a coincidenţelor nefericite şi a numit-o legea coincidenţei nefericite sau, cum s-ar zice în popor : unde-i aţa subţire, acolo se rupe. Fapt este că dacă scapi un inel pe duşumea, e aproape sigur că se va rostogoli între două scînduri, cu toate că, făcînd suma îmbinărilor, obţii o suprafaţă incomparabil mai mică decît suprafaţa scîndurilor. Un sandviş care cade de pe masă nimereşte neapărat cu untul pe duşumea, şi aşa mai departe. Nu demult am aflat că această lege este binecunoscută de savanţii englezi, mai cu seamă de experimentatori aerodinamişti sau hidraulişti. Ei au supranumit-o legea lui Finnegan — un nume irlandez. Notaţi că englezii îi socotesc pe irlandezi capabili de tot soiul de absurdităţi. *To talk Irish* — „a vorbi irlandeza", cu alte cuvinte, „a spune inepţii". Formularea legii lui Finnegan este următoarea : „Dacă o experienţă o poate lua strîmb, şi nu aşa cum ar trebui, atunci o va lua strîmb fără doar şi poate."

— A noastră n-a luat-o strîmb. Ura ! pentru Ivan Rodionovici. Ura ! pentru Verocika !

Cuprins de entuziasm, Serghei o sărută zgomotos pe Vera, se feri de pedeapsă şi ţopăi într-un picior pînă în fundul laboratorului, ca să deconecteze firele camerei obscure.

După ce mai făcu una, alta, Serghei rămase tăcut şi abia cînd Ghirin se îndreptă definitiv spre uşă, studentul se adresă şefului său :

— M-am gîndit la cele spuse de dumneavoastră, Ivan Rodionovici ! Şi am ajuns la concluzia că legea lui Finnegan, dacă există, nu poate fi aplicată decît în viaţa de toate zilele. Casă, facultate, laborator, stadion, ring de dans...

— Ai uitat să pomeneşti de restaurant, bibliotecă şi atelier, chicoti Vera.

— Lasă, Verocika, eu vorbesc foarte serios, se încruntă Serghei. Am descoperit că legea lui Finnegan nu se poate aplica în toate cazurile, asta după ce mi-am amintit de cărţile despre călătorii pe mare, despre corăbii şi corăbieri. Cînd se săvîrşeşte ceva foarte îndrăzneţ, cînd oamenii pornesc la o acţiune eroică, atunci cînd se aruncă nebuneşte în acţiune, împrejurările par a ceda în faţa lor. Dacă ar fi fost altfel, mult mai multe din aceste corăbii ar fi naufragiat. Mă refer şi la alpinişti, la piloţii-încercători, la geologi, la scafandri. Bărbăţia şi voinţa înfrîng această lege a dumneavoastră.

— Legea nu-i a mea, dar raţionamentele dumitale îmi par interesante. Într-adevăr, înţelepciunea poporului a remarcat acelaşi lucru, de unde şi proverbul : „Pe îndrăzneţ glonţul îl ocoleşte". Ideea asta are un substrat foarte important care merită aprofundat, conveni Ghirin. Un bătrîn filozof francez a spus că toate vastele generalizări sînt eronate, inclusiv şi afirmaţia lui. E aici un sîmbure de adevăr, dar un sîmbure asemănător am găsit şi în ultima nuvelă a fantezistului american Mac Intosh, în care se spune că omul are tendinţa să cunoască într-o măsură din ce în ce mai mare lucruri din ce în ce mai mici. Echilibrînd aceste două antiteze, vom găsi soluţia justă.

CAPITOLUL 2

Torpilorul *Bezuprecinîi* [2]

Fără a da vreo importanţă faptului că îl durea degetul, Ghirin se plimba cu paşi mari în sus şi în jos de-a lungul gardului şcolii, aşteptînd-o pe Sima. Cu două zile înainte îi intrase o aşchie sub unghie. Ca orice om sănătos, însă, convins că la el rănile se închid „ca la cîine", nu luase nici

un fel de măsuri, dar îşi primise pedeapsa făcînd un abces de toată „frumuseţea". Era nevoie de o mică intervenţie chirurgicală, pe care singur îi venea greu să şi-o facă, operînd cu mîna stîngă; aşa că hotărî să se ducă la o policlinică, după obişnuita lui plimbare cu Sima.

— N-ai de gînd să vii la Andreevi? o întrebă el. În seara asta are loc la ei o petrecere în cinstea Seleznevilor, care pleacă în curînd.

— N-am fost niciodată la ei.

— De ce? Doar eşti de mult prietenă cu Rita.

— De patru ani. E o fată foarte bună şi ştiu că părinţii ei sînt oameni minunaţi. Şi totuşi... cum să-ţi explic?

— Ba chiar te rog să-mi explici.

Văzîndu-l că se uită la ceas, Sima se nelinişti.

— Probabil că te grăbeşti?

— Ba de loc! Azi sînt liber toată ziua. După o intensă activitate, am încheiat seria de experienţe, iar ajutoarele mele mi-au cerut o permisie şi au plecat. Ştii ceva? Întîi ar trebui să trec să-mi fac o incizie, iar pe urmă ţi-aş propune să vii la mine. De mult vreau să-ţi arăt portretul dumitale — *Balerina* — pictat de Serebreakova.

— Cum adică să-ţi faci o „incizie"?

— Trebuie să mă tai la un deget — şi Ghirin îşi scoase din buzunar mîna dreaptă bandajată — cu alte cuvinte să-mi deschid un abces.

— O, te-ai infectat? Şi poţi să stai aşa? Înduioşată, Sima îl mîngîie pe mînă.

— M-am învăţat să-mi reprim durerile, mai ales pe cele fără însemnătate, ca asta.

— Şi cum faci?

— Prin autosugestie. În India, asta se practică de vreo trei mii de ani. De altfel şi străbunii noştri cunoşteau astfel de „secrete", secrete, numai pentru că ele depind de gradul de autoeducare a omului. Fără îndoială că vrăjitorii şi vracii vechilor slavi se pricepeau să curme durerea, cum o fac şi hipnotizatorii, folosind aceleaşi mijloace.

— Atunci să mergem la policlinica dumitale. Am să te aştept şi apoi te conduc acasă.

Descrierile literare în care eroul e cuprins de ameţeală cînd priveşte în ochii iubitei i se păruseră totdeauna lui Ghirin cît se poate de banale. De astă dată însă, privind în ochii imenşi ai Simei, uşor întunecaţi, simţi cum în gîndurile lui se produce un fel de schimbare de ritm, de parcă

peste ele s-ar fi lăsat un zăgaz, învolburîndu-le cursul regulat şi lin, preschimbîndu-le într-o galopadă incoerentă, haotică, rămînîndu-i doar sentimentul că se află în apropierea Simei. Psihicul lui disciplinat izbuti să pună capăt neorînduielii dintr-însul, dar regretul după ceea ce dispăruse îi pricinui o durere acută.

„...Acum, cînd mai am puţin pînă împlinesc o jumătate de veac, iar viaţa mea e fără căpătîi, ca şi înainte vreme, numai muncă neîntreruptă şi fără sfîrşit, ce pot să-i ofer eu ei, care a sorbit, fără doar şi poate, din vinul roşu al durerii şi din vinul alb al nădejdii, cum spun chinezii ? Nu, s-o pierd cu bună ştiinţă, nu pot ! N-am întîlnit nimic mai de preţ în toată viaţa mea. Deci va fi aşa cum va hotărî ea !“

— Îţi pare rău că n-ai elevi, sau mai bine zis că ai atît de puţini ? îl întrebă Sima cu compasiune.

— Cum de-ai ghicit ? se miră Ghirin. E adevărat ce spui, dar nu la asta mă gîndeam acum.

— Ştiu ! Atunci cînd ai spus că azi eşti liber, am surprins în glasul dumitale o inflexiune abia perceptibilă. Cu toate că atunci, în Parcul Nikitin, am dat greş, pot fi şi eu o vrăjitoare din acelea pentru care ai închinat în gînd o cupă de vin, cînd ai luat întîiaşi dată ceaiul la mine. Şi eu m-am gîndit că dumneata, care te dăruieşti pe de-a-ntregul muncii şi care posezi cunoştinţe atît de bogate, ar fi trebuit să ai un colectiv numeros de colaboratori, de elevi, să ţii conferinţe, şi nu aşa, din cînd în cînd, întîmplător, ci să creezi un curs special al dumitale de psihofiziologie sau de biologie psihică. Îmi închipui cît de mulţi auditori ai avea !

— Într-adevăr, împrejurările nu mi-au fost favorabile. Pînă nu demult am fost nevoit să tac şi să practic medicina, în loc să mă ocup de cercetări ştiinţifice. Astăzi, însă, e cu mult mai uşor. În presă au început să fie comentate chiar şi probleme de telepatie. Totuşi inerţia este încă mare şi probabil că n-am să pot face altceva decît să pregătesc terenul pentru cei ce mă vor urma. Ce să-i faci, treaba de plugar e totuşi o treabă bună, şi nu sînt mîhnit de fel. În ştiinţă nu-şi mai aduc acum aportul doar indivizi izolaţi, ci colective uriaşe de cercetători şi de aceea ştiinţa progresează atît de repede. Să vezi asta, dîndu-ţi în acelaşi timp seama că unele ramuri ale biologiei umane le duc în spinare indivizi izolaţi... este, desigur, destul de trist !

Şi din nou Sima mîngîie uşor cu vîrful degetelor mîna lui Ghirin, punînd în această atingere de o clipă o mare duioşie.

În Piaţa Vosstanie, vîntul flutura mantaua subţire de ploaie a Simei, răvăşindu-i părul scurt şi des. Trei tineri îi depăşiră şi, ca la comandă, întoarseră capul după ea.

— Uită-te — leită Barbara Kwiatkowska, numai că are corpul mult mai frumos ! Eh ! oftă dinadins zgomotos unul din ei.

Cel de al doilea îi răspunse printr-o zicală :

— Frumuşică-i Maricica, dar e-a altuia fetica.

— Iată în zicalele populare un bun exemplu de filistinism, spuse liniştită Sima. Dacă mi-ar sta în puteri, aş scoate din uz toate zicalele astea vulgare.

— Mă ierţi, dar nu i-am prins înţelesul.

— Înţelesul zicalei este că Maricica nu-i aparţine celui ce vorbeşte şi că pentru el fata e ca şi cînd n-ar exista. Asta-i morala unui egoist notoriu !

— Foarte bine. Într-adevăr, cu cîtă fineţe şi minuţiozitate trebuie să urmărim noi fiecare mişcare sufletească, dacă vrem să ne numim oameni ai celei mai evoluate societăţi. Să depistăm şi să stîrpim din noi maimuţa egoistă, stăpînul, proprietarul. Cei ce cred în viitor, să procedeze astfel.

— Ivan Rodionovici, începu Sima pe un ton rugător, poate că totuşi noi nu sîntem înrudiţi cu animalele astea infecte ?

— Ba dimpotrivă, sîntem, şi nu încape nici o îndoială ! Drept e că nu chiar rude şi nici descendenţi direcţi. Cu milioane de ani în urmă a existat un grup deosebit de antropoizi din care ne tragem noi. Vezi, picioarele noastre sînt adaptate pentru escaladarea stîncilor şi nu pentru a ne căţăra în copaci, aşa că noi sîntem de cînd lumea nişte locuitori ai stîncilor. Pavianii sînt şi ei locuitori ai stîncilor.

— Dezgustători mai sînt pavianii ăştia ai dumitale ! Noi sîntem, totuşi, altfel.

— O, ca activitate axială hormonală, se aseamănă cu noi. Vezi dumneata, există un mecanism cu hormonul glandelor suprarenale — adrenalina. În momentul unei mari încordări sufleteşti — spaimă, luptă sau furie, adrenalina se revarsă din belşug în sînge, sporind brusc activitatea musculară. Dacă sperii deodată un erbivor — o antilopă, un cerb — în aceeaşi clipă în sîngele animalului va fi pompată o doză de adrenalină, şi el va face un salt uriaş, îndepărtîn-

du-se automat de primejdie. Tigrul, cînd se sperie, se ghemuieşte pentru salt, iar omul înmărmureşte pe loc. De ce reflexul de bază al apărării acţionează la om în felul acesta ? E puţin spus că nu-i un animal de pradă ! Trăind prin locuri stîncoase sau în copaci, orice salt făcut în mod inconştient, într-o direcţie sau alta, îi poate fi imediat fatal. El trebuie, neapărat, să rămînă nemişcat, stană de piatră, cu muşchii încordaţi, spre a nu aluneca de la înălţime şi să piară. În asta noi ne asemănăm cu rubedeniile noastre, maimuţele. Nu sîntem nici tigri, nici cerbi, nici cai cel puţin. Şi e păcat !

— Da, e păcat, consimţi Sima.

O dată ajunşi la policlinică, Sima îl petrecu pînă la uşa cabinetului de chirurgie, şi, înainte ca el să intre, îi atinse uşor umărul.

Chirurgul care îl primi era o femeie zveltă, cu bucle oxigenate şi cu cercei lungi în urechi. De îndată ce-şi aruncă privirea spre degetul lui Ghirin, întrebă :

— Facem o incizie ?

— Da, răspunse acesta liniştit.

Doctoriţa făcu ochii mici şi dădu cîteva dispoziţii surorii medicale. Cînd totul fu gata, îi palpă fără menajamente degetul ca să vadă pînă unde se întinsese infecţia. Ghirin se crispă.

— Nu-i nimic, nu-i nimic, fii bărbat şi rabdă !

Se apucă de lucru, însă cu atîta cruzime, încît oricine, afară de Ghirin, ar fi început să urle de durere. Cu toate acestea, doctoriţa nu putea fi acuzată de incompetenţă : incizia fusese făcută cu pricepere şi nu mai adîncă decît era necesar. După ce puroiul şi sîngele fură înlăturate, ea continuă să scormonească rana, ba chiar o rîcîi cu chiureta. Roşie în obraji, arunca din cînd în cînd cîte o privire spre pacient.

— Ştiu că doare, dar trebuie să suporţi... trebuie să suporţi ! repeta ea.

La un moment dat Ghirin îşi pierdu răbdarea. Înţelesese că avea de-a face cu un doctor sadic. Unui chirurg, o anumită doză de cruzime nu-i strică, ba dimpotrivă, îi este necesară. Uneori însă se întîmplă ca un asemenea medic să fie atît de crud cu pacienţii, încît e vai şi amar de bieţii oameni ce-i încap pe mînă !

— Destul, spuse el tăios, tot ce era de făcut a fost făcut. Puneţi un tampon şi pansaţi-mă. Dumneavoastră sînteţi măcelar, nu chirurg !

Blonda păli de indignare.

— Ce ştii dumneata ? Eşti un răsfăţat ca majoritatea bărbaţilor. Dacă ţi-a fost teamă c-o să te doară, de ce ai mai venit ? Şi pe deasupra îl mai şi insulţi pe medicul care te îngrijeşte. Soră, panseazã-l !

— Vă aduc la cunoştinţă că şi eu sînt chirurg, şi încă militar. Şi să ştiţi că în decursul practicii mele am avut prilejul să descalific un medic care lucra în genul dumneavoastră.

— Nu înţeleg despre ce vorbiţi — femeia avusese o tresărire în glas. Acum, după ce veţi fi pansat, vă rog să plecaţi. Mai aşteaptă şi alţi bolnavi.

— În anticameră nu e nimeni. Înainte de a face o sesizare în scris, arătînd că sînteţi un pericol social, trebuie să ştiu...

— Plecaţi ! strigă ea cu glas piţigăiat, dar îşi înghiţi brusc vorba sub privirea sfredelitoare a lui Ghirin. Simţi că i se taie picioarele şi se sprijini de marginea mesei de operaţie.

— Cînd aţi început să simţiţi plăcere făcîndu-i pe alţii să sufere ? întrebă Ghirin autoritar. Ştiţi ce vreau să spun. E vorba de simţămîntul acela tainic, ascuns, pe care nu vi-l mărturisiţi nici dumneavoastră înşivă.

— Eu... eu nu ştiu.

— De cînd ?! întrebarea plesni ca un bici.

— La început nu, dar mai tîrziu am băgat şi eu de seamă... Şi, deodată, spre stupoarea surorii, femeia asta îngîmfată începu să plîngă amarnic.

Ghirin oftă uşurat şi se ridică.

— Să ţineţi minte întîmplarea asta ! Să vă rămînă bine întipărită în minte, pe toată viaţa ! Supravegheaţi-vă ! Dacă veţi lupta cum trebuie, meteahna va trece repede. Vă voi vizita peste un an ca să mă conving. Veţi opera în prezenţa mea. Iată numărul meu de telefon, îmi puteţi telefona.

— Voi face întocmai, întocmai...

În sala de aşteptare îl întîmpină Sima. Ghirin se scuză că zăbovise atît de mult, explicîndu-i că avusese ceva de vorbit cu chirurgul.

— Am constatat la ea un dezechilibru psihic. Asta se întîmplă uneori, dar pentru un medic e foarte periculos,

deoarece tocmai el este chemat să vindece suferinţele omeneşti. Un asemenea caz trebuie neapărat reprimat.

— Şi dumneata ai reuşit ?

— Ceva, ceva, am reuşit eu. Nu recurg la sugestie decît arareori, dar n-aş fi izbutit în alt chip să sparg carapacea de insolenţă şi minciună cu care se îmbracă asemenea indivizi.

— Vai, Ivan Rodionovici, dumneata ai fi omul nimerit care să treacă din cînd în cînd şi pe la unele instituţii publice ! Nu ştiu de ce, sadicii ascunşi se află tocmai acolo unde oamenii îşi aduc nădejdile, doleanţele şi suferinţele. Intri şi constaţi că eşti refuzat cu voluptate, cu grosolănie, că eşti înadins umilit şi insultat. De ce oare dai peste specimene de astea tocmai la spaţiul locativ, în tramvaie, autobuze, sau în spitale, aşa cum ai păţit dumneata astăzi ?

— Păi unde altundeva ? În uzină trebuie să creezi obiecte, pe cîmp să semeni grîne, şi ai de-a face cu maşini, iar acestea la un tratament prost răspund printr-un randament prost. Lupta împotriva elementelor sadice este o treabă foarte serioasă şi totodată foarte delicată. În cazurile cele mai frecvente, mic-burghezul lezat în aspiraţiile lui egoiste caută să se răzbune împotriva tuturor celor care cad sub dependenţa lui, fie şi vremelnic. Un egoist sadea, o canalie, făcînd rău tuturora cărora le-o poate face, încearcă în felul acesta să devină egalul oamenilor mai harnici şi mai capabili decît el. Dorinţa de răzbunare nemotivată merge pe aceeaşi linie cu tendinţa de a refuza, de a repezi, de a jigni, şi aşa mai departe. Va fi bine atunci cînd se va purcede la urmărirea celor care au de-a face cu cetăţenii, să se procedeze cam în felul următor : care este proporţia dintre solicitările refuzate oamenilor şi cele satisfăcute pe timp de un an. Şi dacă rezultatul va fi defavorabil, elementul în cauză să fie destituit pe loc din funcţia pe care o ocupă în „domeniul deservirii populaţiei".

Am început în sfîrşit să ne debarasăm de dezgustătorul obicei de a scrie denunţuri. A trecut vremea cînd indivizi cam de aceeaşi teapă făceau rău pentru a-şi chinui victimele şi a triumfa în chipul cel mai josnic, născocind scrisori de-a dreptul calomnioase, sau exagerînd cine ştie ce greşeli mărunte. Acum acestor lucruri li se acordă cu mult mai puţină importanţă, drept care oamenii suferă infinit mai puţin, totuşi, necunoscîndu-se destulă psihologie, ponegrirea nu este îndeajuns pedepsită. Ghinioniştii înrăiţi sau pur şi simplu

invidioşii mărunţi se agaţă de cine ştie ce greşeală sau de vreo neconcordanţă a punctelor de vedere emise de un învăţat, de un scriitor sau de un pictor, fac din ţînţar armăsar şi se adresează unor instanţe superioare, cerînd ca omul să fie destituit, hăituit, pedepsit.

— S-ar cuveni ca asemenea manifestări să fie urmărite încă din copilărie, adăugă Sima. Cît de frecvent se întîmplă ca la început să ai în faţă doar un copil obidit, iar după cîţiva ani...

— Un huligan înrăit ?

— Nu chiar atît de grav. Dar în orice caz te pomeneşti cu un om egoist, total indiferent faţă de cei din jur, un individ incapabil de a-şi înţelege semenii. Unul ca ăsta îşi pune radioul cu transistori drept pe fereastră, îi trezeşte pe toţi ceilalţi cu claxonul automobilului sau cu zgomotul asurzitor al motorului, îşi garează vehiculul chiar în uşa blocului sau în mijlocul trotuarului, barînd trecerea celorlalţi, le îngăduie copiilor lui să urle şi să ţipe sub ferestrele vecinilor. Şi, ca răspuns la protestele vecinilor, face şi mai rău, în ciudă. Ce blestemată expresie e şi aceasta : „în ciudă" şi cît ne strică în viaţă ! exclamă Sima cu aprindere. Şi cît de greu e să deosebeşti unde sfîrşeşte ştrengăria şi începe răutatea. Păcătuiesc şi eu adeseori în jocul ăsta — simt în mine un drăcuşor care mă îmboldeşte să comit cîte o ştrengărie.

— Şi totuşi trebuie neapărat să ştim să facem diferenţa între ele — interveni Ghirin — pentru a da copiilor o educaţie cît mai corectă. Să ne dăm seama dacă acţiunile au fost făcute din răutate, invidie, dintr-un sentiment ascuns de inferioritate sau dintr-un exces de vitalitate. Să ştim să separăm cu grijă unele de celelalte.

Sima rîse încetişor.

— Am citit într-o carte despre Africa un episod hazliu. Era vorba de o zebră care zvîrlea din copite, stîrnind praful chiar sub nasul unui leu care mergea agale la adăpat, zădărîndu-l. Asta zic şi eu ştrengărie ! Cînd un puşti se balansează sus pe o stinghie, e o ştrengărie, iar cînd bate o fetiţă plăpîndă, e o grosolănie, o manifestare de sadism.

— Nu-mi mai rămîne altceva decît să-ţi dau dreptate, consimţi Ghirin.

— Dar ia spune-mi, ce este nobleţea, din punct de vedere psihologic ?

— Un echilibru între excitaţie şi inhibiţie, adică un psihic normal care alege calea justă în diferitele împrejurări ale vieţii. Iată de ce un om normal e bun prin însăşi natura lui, şi nu rău, cum caută s-o demonstreze unii filozofi. Dacă inhibiţia va fi mai puternică decît excitaţia, va genera un egoism placid pe care nimic nu-l va abate de la satisfacerea dorinţelor şi instinctelor primitive.

Dacă excitaţia va fi mai puternică decît inhibiţia, va rezulta tipul criminalului, al senzualului, al gurmandului. Dar în acelaşi timp poate să se nască şi un creator — un artist, sau un politician fanatic. Eu cred că e destul ! Să luăm un taxi, desigur că eşti obosită.

Casa în care locuia Ghirin arăta cu totul altfel decît aceea unde stătea Sima. Era o casă nouă, cu apartamente mici, înaltă, curată şi luminoasă. Urcară la etajul opt. Ghirin o salută amabil pe vecina lui de apartament — o femeie îngrijită, cu bluză albă, care se armoniza cu părul ei argintiu — apoi o conduse pe Sima într-o cameră pătrată, cu o mobilă cît se poate de modestă.

Venise şi rîndul Simei să examineze ambianţa în care trăia el.

Aproape acelaşi mobilier ca şi al ei, dar ceva mai nou. O masă de birou pe care se aflau maldăre de manuscrise. Cărţi — nu atît de multe pe cît se aştepta se ; ea îşi închipuise camera lui îmbrăcată toată în covoare şi rafturi cu cărţi.

Deasupra mesei şi a divanului, cîteva tablouri mari — reproduceri — îi atraseră atenţia. Un elefant uriaş din Africa păşea ţanţoş, agitîndu-şi codiţa subţire. Un alt elefant, şi mai mare, clăpăug, fluturînd din urechile lui cît toate zilele, gonea drept spre ea, cu fildeşii ridicaţi ameninţător. Animalul speriat fugea de incendiul care cotropise savana ; în spatele lui pălălăiau trîmbe de flăcări. Un bivol negru, într-un peisaj de stufăriş răvăşit, adulmeca ceva, singuratic şi posomorît. O pereche de lei îşi rînjeau colţii, cutremurînd probabil cu răgetele lor valea la buza căreia îşi pîndeau prada. Aceste animale, înfăţişate nespus de expresiv, o interesară atît de mult pe Sima, încît nu observă imediat portretul unei balerine.

— Cine-i pictorul ? întrebă fata, lăsîndu-se într-un fotoliu modern, incomod, în care nu-ţi puteai sprijini capul.

— Wilhelm Kunert. Văd că nu-l cunoşti — trecătoare este gloria făuritorilor de artă care şi-au ales ca temă natura, şi nu omul.

— Vinovată sînt eu, cu ignoranţa mea, şi nu acei făuritori.

— Nu eşti nici prima, nici ultima ! Kunert a fost un celebru explorator al Africii. Şi ca vînător, şi ca pictor, e primul care a creat minunate tablouri zugrăvind animalele Africii, ele au intrat apoi în toate manualele.

— Aha, parcă-mi amintesc.

— Acum toate eforturile lui au devenit inutile. Minunile fotografiei şi ale cinematografiei au făcut posibilă executarea unor cadre cu animale, cum nici el n-a visat. Şi n-au trecut decît cincizeci de ani de atunci ! Ultimele sale tablouri Kunert le-a pictat la începutul secolului nostru, înainte de a se fi împuşcat.

— S-a sinucis ?

— Cînd s-a convins că nu mai poate călători prin Africa şi nici iubi pe tînăra lui soţie, grozav de frumoasă, şi-a tras un glonte în tîmplă cu puşca lui de vînătoare care-l slujise cu credinţă prin junglele şi savanele Africii de Răsărit. A mers la sigur !

— Îmi închipui... să-ţi faci ţeasta ţăndări la... cîţi ani avea ?

— Şaptezeci. O vîrstă la care ai dreptul să te simţi obosit după o viaţă grea şi încordată. Dar am vorbit destul despre Kunert — iată portretul dumitale.

Sima cerceta cu atenţie reproducerea după tabloul Serebreakovei şi, pe măsură ce-l privea, îi plăcea mai mult. Era o tînără balerină şezînd sprijinită într-un cot şi jucîndu-se cu o pană de struţ, gata parcă să se ridice, să-şi ia zborul, atitudine care o caracteriza şi pe Sima. Purta o rochie înfoiată, după moda secolului al optsprezecelea, bine strînsă într-un corsaj, cu o garnitură albă spumoasă pe margine, care-i descoperea mult umerii cizelaţi, pieptul sculptural şi braţele. De sub turbanul împodobit cu un şirag de mărgăritare coborau două bucle negre, dese şi lungi, încadrîndu-i obrazul aplecat spre umărul stîng, ca şi gîtul gingaş. Dar ce avea mai atrăgător erau ochii mari cu o privire în acelaşi timp fixă, gînditoare şi neliniştită, în dezacord cu desenul cald al gurii mici şi cu figura ei ca din alte timpuri ; conturul obrazului şi nasul drept, uşor prelung, constituiau atribute ale stilului Serebreakovei. Cît de

bine izbutise pictoriţa să redea spiritualitatea luminoasă a întregii făpturi a tinerei balerine, rezultatul multor ani de viaţă ordonată, de renunţări, de antrenament şi muncă asiduă. Asemănarea nu se vădea din prima clipă, măcar datorită faptului că gimnasta Sima, ca turnată în metal, era mult mai voinică decît balerina.

— Cît e de frumoasă ! oftă întretăiat Sima. Dar în ce constă asemănarea şi cine-i balerina ?

— Eu mă refer la asemănarea lăuntrică. Uită-te la ea cu mai multă atenţie. E o balerină din Leningrad, Lidia Ivanova, cea mai frumoasă şi mai talentată dintre toate prin anii douăzeci, care a murit foarte tînără de o moarte tragică.

— Mă mir că n-am auzit de ea, deşi am citit cîte ceva din istoria baletului nostru.

— A murit în împrejurări misterioase — probabil asasinată, răspunse Ghirin, şovăitor, devenind pe loc neliniştit şi făcînd legătura între balerina dispărută şi Sima. Acum, însă, am să-ţi arăt încă un portret, dar care de astă dată are cu dumneata o asemănare fizică şi nu lăuntrică.

Sima căzu pe gînduri. Ghirin rămase tăcut, iar ea reluă :

— Curios, fiecare mă vede în alt fel. Prietenele îmi spun că semăn ca două picături de apă cu statuia acelei fete cu braţele pe după ceafă, sculptată în lemn de Konenkov, şi care se află expusă la Galeriile Tretiakov. Spun că am acelaşi corp, numai că în talie sînt ceva mai subţire, iar picioarele nu...

— Adevărat, semeni foarte mult cu ea !

— Alţii mă compară cu fata de la marginea iazului, a lui Borisov-Musatov — dacă i-ai văzut reproducerea cînd ai venit la mine — un dar din partea fostului meu bărbat, adăugă Sima pe un ton indiferent.

Ghirin îşi amintea perfect de remarcabila acuarelă în care marea măiestrie a artistului îmbinase într-un singur acord desişul luxuriant al pădurii din spatele oglinzii de apă cristalină şi chipul femeii de pe malul cu risipă de ierburi. Indiferenţa din glasul Simei nu fusese prefăcută, şi totuşi un simţămînt întunecat şi astringent, ca un vin amar şi aspru, tulbură seninătatea sentimentelor lui duioase faţă de ea. Ghirin se alarmă : după atîţia ani de viaţă ?! Să-şi fi pierdut oare capul din cauza Simei ? Îi va fi oare dat să rătăcească iar pe respingătoarele cărări ale geloziei zgîndărite ? „Nu, n-am să mi-o îngădui !“ îşi porunci lăuntric

şi lepădă din minte obsedantele, meschinele gînduri legate de acel capitol din viaţa Simei.

„Bine am ajuns", se mustră în sinea lui şi spuse cu glas tare :

— Felul în care îţi formezi o părere despre un om, depinde de moment. Una e cînd te vede omul în plin elan de forţă, bucurie şi sănătate, alta, cînd eşti obosit, trist sau dezamăgit : impresia poate varia chiar de la ceas la ceas...

— Asta e adevărat. Deci dumneata m-ai cunoscut într-o perioadă de tristeţe calmă — poate că e una din cele mai bune stări ale omului. Dar, ia spune-mi, cum de ţi-am plăcut atunci cînd m-am produs la televiziune ?...

— Pentru că şi acolo erai dumneata, alta şi totuşi aceeaşi !

— Alta şi totuşi aceeaşi, repetă, gînditoare, Sima. E bine spus. Ar merita să mi-o notez... dacă în genere aş fi capabilă să scriu ! Uneori mă apucă o dorinţă teribilă să scriu — versuri mai ales. Dar n-am talent. N-am nici cine ştie ce aptitudini, şi n-am avut parte nici de cine ştie ce succese !

— Ba dimpotrivă, eşti plină de talente !

— Depinde cum interpretezi ! Eu socot că talentul este o însuşire care-ţi permite să faci ceea ce nu poate realiza omul mijlociu. Pe cîtă vreme eu — judecă şi dumneata : la patinaj artistic — locul şase, la gimnastică artistică — locul cinci, la gimnastică — locul opt, la înot şi sărituri de la trambulină, tot opt. Şi nu la cine ştie ce concursuri unionale sau internaţionale, ci în cadrul Federaţiei...

— Într-un cuvînt, nu poţi săvîrşi nimic care să iasă din comun, în schimb faci bine multe lucruri, şi tocmai asta se cheamă a ieşi din comun — ceva cu mult mai dificil decît a te specializa într-o singură ramură. Aşa mi-ai apărut în primul moment — desăvîrşita linie de mijloc, care îmi este foarte apropiată, pentru că şi eu fac parte din acelaşi tip de oameni : fără capacităţi remarcabile într-o anumită ramură a ştiinţei, lipsit de geniu, cum ar spune savanţii. Iată o mărturisire care spulberă aureola eroului dumitale.

— Nu prea îţi seamănă. Crezi că n-am surprins lăudăroşenia dumitale copilărească ? „Uite ce grozav sînt eu !"

Ghirin izbucni într-un rîs atît de molipsitor, încît prinse şi Sima a rîde, apoi întrebă :

— Ce găseşti caraghios în ce am spus ?

— Iartă-mă! Şi ca să-mi ispăşesc vina, am să-ţi arăt încă un portret al dumitale.

— Dar cîte ai?!

— Numai două. Asta-i balerina Nataşa Truhanova, reprezentată de Bakst în rolul lui Peri, răspunse Ghirin la întrebarea mută a Simei. O adeptă a Isadorei Duncan. A repurtat mari succese la Paris, prin nouă sute zece. Ulterior s-a căsătorit cu generalul Ignatiev şi a revenit în patrie. S-a stins din viaţă nu demult la Moscova.

— Pînă la urmă cred că ai dreptate! recunoscu Sima. Dar unde şi cum găseşti asemenea lucruri?

— Întîmplător. Iar cînd te-am întîlnit pe dumneata, mi-am amintit îndată de Truhanova în rolul lui Peri. Atunci am şi pus-o pe perete.

— Dar pe pictoriţa aceea — Sima se întoarse spre portretul balerinei — cum ai spus că o cheamă?

— Zinaida Serebreakova. Poate că ai văzut tabloul ei, *La oglindă* de la Galeriile Tretiakov. Îţi aminteşti, o fată în cămaşă albă în faţa oglinzii...

— Iar împrejur, flacoane albastre-argintii. O lucrare minunată, dar parcă n-am mai văzut-o de mult.

— Să fi fost scoasă? De altfel şi acest portret de balerină e pus la secţia de rezervă a Muzeului Rus din Leningrad. Acolo trebuie să fie mai multe tablouri ale acestei minunate pictoriţe ruse, unul din cei mai remarcabili maeştri, pe nedrept uitaţi. Multă vreme tineretul nostru aproape că n-a ştiut de Rőrich — unul dintre marii pictori ai omenirii — mă refer la Rőrich-tatăl. Au dispărut din expoziţii şi Bilibin şi Kustodiev, fără să mai vorbim de Golovin, de Bakst, de Lanceré, de toţi acei care au fost puşi în una şi aceeaşi oală, denumiţi *miriskusniki* [3] şi acuzaţi de păcate de neiertat. Şi pe dumneata te-a indignat acea desconsiderare din perioada antebelică a tot ce era vechi rusesc, a stilului rus în artă. Şi cît de grabnic a trebuit ca totul să fie adus la normal din momentul în care pe cerul Patriei s-a aşternut umbra războiului.

— Mai cunoşti cumva şi alte lucrări de ale Serebreakovei? Şi unde se găsesc anume?

— Da, mai cunosc. După mine, cel mai valoros este portretul soţiei lui Lansere pictat cu o forţă uriaşă — o femeie cu cosiţe negre. Dar uite-o chiar pe Serebreakova —

un autoportret. Ghirin puse în faţa Simei o carte poştală veche.

— Cam golaşă pentru un autoportret, surîse Sima, uitîndu-se la femeia care se scălda printre trestii. Acum îmi dau seama că în tabloul de la Galeriile Tretiakov tot dînsa era. Un chip foarte interesant, are o expresie cam vicleană.

— Printre lucrările ei, întîlneşti adeseori acest tip de femeie. Serebreakova e de fel din Sumî, la hotarul dintre Kursk şi Ucraina, unde femeile sînt deosebit de frumoase, o frumuseţe de odinioară, elevată şi atrăgătoare. Au cei din partea locului un „sînge" străvechi, deosebit. De cîte ori am întîlnit oameni cu fruntea lată, cu tăietura ochilor prelungă, cu bărbia îngustă, şi i-am întrebat de unde sînt, mi s-a răspuns aproape întotdeauna acelaşi lucru — din Sumî.

— Ce a devenit acum Serebreakova ?

— E în Franţa, cu o mulţime de tablouri ale ei, care nu au nici un succes. A vrut chiar să se întoarcă în patrie, dar e prea bătrînă. Are peste optzeci de ani. Eu, dacă aş fi în locul celor care dispun de soarta artei noastre, aş recupera această moştenire. Altfel va fi vîndută pe preţuri de nimic. Trebuie s-avem în vedere că e vorba de un artist mare, rus de al nostru, de o valoare incontestabilă, a cărui operă face parte integrantă din patrimoniul culturii noastre... Cîndva, înainte de război, am refuzat desenele ce ni le lăsase moştenire Alexandr Iakovlev, pictorul-călător. Ar merita ca şi această moştenire să fie recuperată. Acolo se vinde pe nimica toată, dar e vorba de un artist de al nostru, un rus veritabil — o parte inalienabilă a culturii noastre naţionale...

Ghirin se ridică şi declară că o va servi pe Sima cu ceai, ca să se decidă odată, al cui ceai e mai bun.

O aromă de iasomie pluti prin cameră de îndată ce Ghirin aduse ceainicul de ceramică roşie. La întrebarea pe un ton mirat a musafirei, el îi spuse că e un ceai chinezesc din florile *liui-cea,* pe care i-l adusese un pacient. Sima luă ceaşca, privi cu rezerve infuzia palidă, de un galben-verzui. Totuşi ceaiul se dovedi a fi surprinzător de bun la gust — fără zahăr, *liui-cea* îţi potolea setea şi te înviora mai bine decît cafeaua.

— Seamănă puţin cu *coc-ceaiul* din Asia Centrală ; dar e infinit mai bun, recunoscu Sima. Mă dau bătută. N-am

gustat niciodată un asemenea ceai şi nici prin magazine nu l-am văzut.

— Nu există în comerţ. Am să-ţi dăruiesc cutiuţa asta — ca unei adevărate cunoscătoare şi amatoare de ceai. Te rog să nu mă refuzi.

Sima îi mulţumi şi luă cu băgare de seamă cutiuţa pestriţă. Privirea îi căzu asupra teancului de note de pe poliţă.

— După cîte văd, îţi place să cînţi. Dar ai oare un cîntec preferat, unul trist şi în acelaşi timp mîngîietor, pentru clipele grele din viaţă ?

— Da, ce-i mîngîietor, e totdeauna trist. Asta uneori oamenii n-o înţeleg şi se străduiesc să-l distreze pe cel trist şi ostenit prin ţipete voioase, printr-o ritmică deşănţată, printr-un cîntec vesel. Un om veşnic vesel, fie întîlnit în viaţă, în filme, fie în cărţi sau în cîntece, îţi face totdeauna, nu ştiu de ce, impresia că e un prostănac. Mai e ceva care nu-i pe placul nimănui, şi anume : cîntecele pseudomuncitoreşti, cu exprimarea acelor sentimente mărunte, proprii, chipurile, clasei muncitoare. Şi cu drept cuvînt, nu se bucură de succes. Mă întreb de ce trebuie să-şi limiteze omul simţămintele doar la viaţa de producţie şi la aspiraţiile minore în afara ei : şi-a scos salopeta, a luat-o pe ulicioară spre nişte fete, a cîntat, a băut niţeluş şi tunde-o la meci ! Zău că vechea Rusie analfabetă, cînd îşi crea minunatele ei cîntece lirice, simţea şi visa cu mult mai frumos decît clasa celor instruiţi. De altfel aşa şi era în realitate. Pe cîtă vreme, aceste caraghioslîcuri îi displac şi-l irită pe cel care le ascultă. Un cîntec trist însă, acordat la unison cu starea lui sufletească, va atenua iritarea sau durerea, îi va spori mîhnirea şi-l va face pe om să se îndrepte din nou spre lumină şi bucurie. Minunate şi absolut juste psihologiceşte sînt cuvintele :

Senin port al meu dor,
Că tu mi-aprinzi în suflet dorul.

— Şi care-i atunci cîntecul dumitale trist-mîngîietor ?
Ghirin se fîstîci deodată, ca un băieţandru :

— Al meu e un cîntec de luptă... Da, el îmi vine întotdeauna în ajutor cînd viaţa mă supune la grele încercări. N-ai decît să rîzi, dar cîntecul meu preferat e *Variag*. Nu

acela în care „se ridică ancorele", cel de îmbărbătare, ci acela în care „se sparg reci talazuri de punte". Iată:

Căzut-a catargul cel mare
Cuirasa e spartă-ntr-un loc.
Se luptă-nvrăjbit, marinarul,
Cu marea, cu duşman, cu foc!...

Glasul de bariton al lui Ghirin bubui cutremurînd odaia, făcînd-o pe Sima să tresară.

— Ce curios... şopti ea devenind dintr-o dată serioasă, ba chiar uşor întunecată. Ghirin o privi şi îşi curmă cîntecul:

— Desigur, poate părea curios că, deşi există atîtea mii de bucăţi minunate, mie mi-e drag tocmai cîntecul ăsta marinăresc, legat de un război din vremi trecute. Cîndva, în copilărie, mi-a căzut în mînă o colecţie a unei interesante reviste, *Niva*, în care se vorbea de războiul ruso-japonez. Noi nu ne dăm încă bine seama cît de mare poate fi înrîurirea pe care o exercită asupra noastră prima carte serioasă. Interesul faţă de acţiunile flotei noastre în războiul cu japonezii trăieşte în mine şi azi, iar exemplele de uimitor eroism al oamenilor noştri în luptele acelea, fără sorţi de izbîndă, mă susţin psihologiceşte în clipele de grea cumpănă.

— Am spus că e ciudat, pentru că şi eu... Bunicul meu a participat la războiul ruso-japonez; era locotenent pe torpilorul *Bezuprecinîi.*

— Cum? Torpilorul care a pierit cu întregul lui echipaj în bătălia de la Ţuşima, sau mai bine zis, după bătălie?

Tăcută, Sima încuviinţă din cap, iar în faţa lui Ghirin apăru tabloul evocat de propria lui fantezie şi de acea succintă comunicare oficială japoneză, „Descrierea operaţiunilor de război pe mare în anii 37—38 Meidji" — singura în care se pomeneşte de soarta torpilorului, după bătălia de la Ţuşima. Ordinul irevocabil al amiralului Rojestvenski, care zăcea neputincios în cabina torpilorului „Bedovîi": „A se naviga spre Vladivostok, direcţia nord-est 23", continuă să rămînă în vigoare. Rămăşiţele escadrei învinse se strecurau cutezător spre nord, urmărite de crucişătoarele şi torpiloarele japoneze. Atunci s-a manifestat voinţa de a învinge, bărbăţia neprecupeţită şi stoicismul marinarilor militari ruşi, care au uimit întreaga omenire. Bătălia bătrînului

crucişător „Dmitri Donskoi", avariat şi arhiplin cu oameni salvaţi de pe torpilorul „Osliabia", cu cinci crucişătoare inamice, s-a pecetluit pentru totdeauna în memoria lui Ghirin. Nespus de tragică, plină de demnitate este clipa în care, întîlnind crucişătorul „Vladimir Monomah", cuirasatul „Sisoi Velikii" a semnalizat : „Mă scufund ! Rog a primi echipajul la bord !" Marinarii care îşi puseseră toată nădejdea în crucişător, citiră următoarea semnalizare înălţată pe catargele lui : „Şi eu mă scufund !" Laconismul şi stoicismul acesta marinăresc îl mişcase pînă în străfundul sufletului pe Ghirin, un om îndeobşte lipsit de orice sentimentalism. Iată de ce i se şi fixaseră, de pe atunci în minte multe din amănuntele cuprinse în rapoartele oficiale şi în dosarele tribunalului militar-naval, iată de ce ţinea şi azi minte acel scurt extras din „Descrierea operaţiunilor maritime de război". Extrasul spunea că crucişătorul „Citose" — unul dintre cele mai bune ale flotei japoneze, care se evidenţiase în multe acţiuni, a întîlnit un torpilor singuratic rusesc care naviga încet spre nord, şi care avea probabil maşinile avariate, deoarece nu-şi putea mări viteza. Crucişătorul „Citose" se apropie de torpilor şi stabili că este *Bezuprecinîi*. Semnalizînd cu fanioane şi o salvă de tun, „Citose" ordonă torpilorului să se predea. Acesta însă îşi urmă drumul. „Citose" deschise focul (desigur de la o asemenea distanţă, încît nici tunurile, nici torpedourile torpilorului nu puteau atinge nava japoneză) şi, după ce-l nimeri de cîteva ori, *Bezuprecinîi* se scufundă. Crucişătorul japonez nu izbuti să salveze nici măcar un singur om.

Nişte marinari bine informaţi îi spuseseră lui Ghirin că cele comunicate de „Citose" nu erau pe de-a-ntregul exacte. Sînt două variante posibile : fie că crucişătorul inamic nici n-a încercat să-i salveze pe marinarii noştri, fie că torpilorul a rezistat atacului vreme mai îndelungată decît susţine raportul oficial, interval în care au fost avariate mijloacele de salvare, şi întreg echipajul de pe bordul torpilorului *Bezuprecinîi* a fost distrus pînă la ultimul om. Torpilorul cu un deplasament de 350 de tone, înarmat cu şase tunuri de cîte 120 milimetri, stînd pe loc, nu avea nici o şansă de a scăpa de urmărirea unui crucişător cu un deplasament de cinci mii de tone, cu două tunuri de cîte opt ţoli şi un arsenal întreg de arme de calibru mai mic. Şi totuşi *Bezuprecinîi* nu s-a predat.

Cît despre Sima, aceasta vedea un torpilor singuratic sub focul inamicului şi un locotenent frumos şi tînăr sprijinit cu mîinile de copastia punţii de comandă. Mama ei, fiica acestui locotenent, fusese o femeie de o rară frumuseţe ; probabil că şi bunicul a fost frumos. Torpilorul înaintează dîrz prin foc, preferînd să se scufunde decît să cadă în mîna duşmanului... Sima nu-şi închipuia prea desluşit cum se desfăşoară o bătălie navală, dar mîndria resimţită faţă de acest bunic al ei, pentru faptul că făcuse parte din eroicul echipaj al acestei corăbii, trăia din totdeauna în inima ei, ajutînd-o să-şi biruie necazurile. Aşa dorea şi ea să-şi trăiască viaţa. Îi povesti lui Ghirin despre visurile ei din copilărie şi remarcă o uşoară rumeneală pe obrajii lui puţin supţi.

— Într-adevăr, mă aşteptam să aud asemenea cuvinte din gura dumitale. Închipuie-ţi că şi eu am visat să fiu *ireproşabil*. În tinereţe am săvîrşit, totuşi, unele abateri de care, deşi nu erau prea grave, mă ruşinam. În ce te priveşte, eu gîndesc că ţi-a fost mai uşor să-ţi traduci intenţia în fapt, pentru că de la naştere asta ţi-e firea.

— Îmi vine greu să mă pronunţ în această privinţă, răspunse Sima. Nimeni nu ştie cum mă comportam cînd eram mică. Şi îşi acoperi buza de sus cu cea de jos, cum fac copiii bosumflaţi.

După cîtva timp de tăcere, urmă :

— Am rămas singură la vîrsta de patru ani, şi m-a luat la ea o vecină, profesoară de limbi străine. Ea a devenit mama mea adoptivă. Ei îi datorez interesul faţă de muzică, de cărţi, aspiraţia de a mă iniţia în artă, de a cunoaşte limbi, acestei femei care a fost a doua mea mamă şi profesoara mea în accepţiunea largă a cuvîntului. Ea m-a crescut în aşa fel, încît viaţa să mi se pară interesantă, iar munca să nu-mi fie nicicînd grea, de nesuportat. Vorbesc rar despre ea — memoria mamei Liza mi-e prea scumpă... Şi mi se pare ciudat cînd unii se miră că o profesoară de educaţie fizică, o sportivă, citeşte mult şi are preocupări variate. Ca şi cum sportul merge neapărat mînă în mînă cu ignoranţa, justificînd-o totodată ! Pe urmă, în timpul războiului, am răbdat de foame într-o Moscovă rece şi pustie, iar apoi am trăit într-o sărăcie „luxoasă". Aşa numea mama mea adoptivă felul nostru de trai, pentru că posedam ceea ce socotea ea a fi lucrurile cele mai de seamă pentru intelectuali — o încăpere rostuită ca un apartament separat, un instrument

muzical și multe-multe cărți — astea nu constituiau, oare, un adevărat lux?

După aceea, Sima a intrat la Institutul de educație fizică, unde profesorii au remarcat-o încă din primii ani, iar acum chiar ea este aceea care predă de șase ani, altora.

— Nu-ți amintești de loc de părinții dumitale?

— De tata, de loc. Iar de mama — e ciudat — nu-mi amintesc cum arăta, dar parcă o simt și acum. Mi-a rămas senzația aceea de căldură, maternă și dulce, care probabil că e absorbită de orice copil, cu toată ființa lui. Tata era inginer-mecanic, mi se pare, iar mama cunoștea la perfecție cîteva limbi străine pe care le preda ca și mătușa Liza — iată de unde se cunoșteau ele. Bunica mea, nu din partea tatii, ci a mamei — soția locotenentului de pe *Bezuprecinîi* — a călătorit mult, grație pensiei primite de pe urma dispariției bunicului. Mama — pe atunci o fetiță — a fost cu ea în Anglia, Franța, Italia, Grecia și nu mai știu unde încă. Se spune că era deosebit de dotată pentru învățarea limbilor străine. Afară de asta, era poetă și redacta cărți — vezi, despre mama știu destul de multe, pentru că mătușa Liza o cunoscuse. Cît despre tata, a rămas pentru mine un om cu totul necunoscut. Și nici alte rude n-am.

— Dar știi că la Leningrad există o biserică în care, pe niște plăci de marmură fixate în zid, sînt înscrise numele vaselor, cu listele membrilor echipajelor care au pierit? întrebă cu prudență Ghirin.

— A existat. Se numea biserica Cristos Mîntuitorul și se afla pe unul din canalele Nevei; a fost construită în memoria marinarilor care au murit în războiul cu Japonia. M-am și dus în mod special la Leningrad ca s-o vizitez, dar ea și fusese dărîmată.

— Cine ce avea cu bisericuța asta?! se miră Ghirin. Avea o valoare istorică, deși nu era prea veche!

— S-a întîmplat probabil în perioada despre care ai pomenit adineauri.

— Și ești sigură că părinții dumitale nu mai sînt în viață?

— Mi s-a comunicat că „au murit absolut nevinovați".

— Nu-i așa că ăsta-i motivul pentru care n-ai fost încă niciodată la Rita?

— Ai ghicit. Mi se părea că oamenii mă tratează sau cu milă, sau cu suspiciune. Nu pot să spun că m-am sălbăticit, dar prefer să stau retrasă în cochilia mea.

Cu grijă şi duioşie, Ghirin îi luă mîna, de parcă ar fi fost de cristal, şi o duse la buze. Fata nu şi-o retrase, dar privind drept în ochii doctorului, spuse :

— Doreşti, desigur, să ştii ce a urmat ? O, în zadar protestezi, sînt hotărîtă, să-ţi povestesc tot aşa cum a fost. Mai bine mai devreme decît mai tîrziu... Fraza începută îi muri pe buze, dar nu-şi coborî privirea. La nouăsprezece ani m-am măritat cu un student de la institutul nostru ; tînărul mi s-a părut a fi întruchiparea bărbăţiei. Povestea e banală — ceea ce-i lipsea, era tocmai bărbăţia. Un suflet de băieţandru stricat, într-un trup muşchiulos. Nu trecuse decît un an de la moartea mătuşii Liza şi aveam atîta nevoie de un sprijin ! Rămăsesem singură pe lume. Convieţuirea noastră a pornit-o prost de la bun început. Cînd a aflat că originea mea îi poate dăuna în privinţa călătoriilor sale în străinătate s-a speriat aşa de rău, că mi-a spus-o în faţă. Am plecat de la el fără să mai stau pe gînduri şi, în acelaşi timp, mi-am văzut spulberate iluziile pe care mi le formasem în copilărie, prin lecturi, despre eroismul, cinstea şi cavalerismul bărbaţilor...

— Dintr-o statistică psihologică, interveni Ghirin, a reieşit clar, că, în condiţii grele de viaţă, bărbaţii se împart în două categorii distincte. La unii se înregistrează o creştere a dîrzeniei şi a curajului, iar la ceilalţi — o creştere a iresponsabilităţii, tendinţa de a fugi de orice povară psihică şi de griji, trecîndu-le pe umerii femeii sau căutîndu-şi uitarea în alcool.

— Mie însă mi se pare că sexul masculin e pur şi simplu răsfăţat de numărul de femei rămase fără bărbaţi în urma războiului. Iar dacă-i vorba de tineri, care n-au văzut frontul, aceştia îi imită pe cei vîrstnici, ripostă Sima.

— Dar ce altceva este răsfăţul, decît lipsă de dîrzenie şi refuzul de a face faţă oricărei responsabilităţi ? surîse Ghirin.

— Adevărat, nu m-am gîndit la asta ! Dar n-am spus încă tot. Sima îşi eliberă mîna din degetele calde ale lui Ghirin. Apoi am mai avut două... pasiuni... care păreau a fi serioase.

— Şi ?...

— După cum vezi ! Sînt de mult şi în chip absolut singură ! Să-ţi explic de ce, e complicat şi prea intim. Iar acum...

— Aştepţi să-ţi povestesc şi eu viaţa mea, nu ? S-a făcut !

Şi Ghirin îi vorbi Simei despre copilăria, învăţătura şi munca lui de medic, ca şi despre primele lui încercări de a-şi afla drumul propriu în ştiinţă. Despre război şi cum a izbutit să se specializeze în chirurgie, într-un timp record. Despre lunga perioadă de după război în care nu-şi putuse canaliza eforturile în acel domeniu al ştiinţei spre care se simţea atras. Despre căsătoria lui nereuşită, fără copii, care se încheiase cu cîţiva ani în urmă, cînd el şi soţia lui se despărţiseră, negăsind că mai are vreun rost să-şi continue viaţa în comun. Deosebirile dintre ei care, la început, îi încîntaseră pe amîndoi, se dovediseră a fi inconciliabile.

— Cam asta-i tot, în linii generale, îşi încheie el povestirea — iar acum — Moscova. Am fost solicitat să vin să lucrez aici, pentru a fi folosit, fără s-o ştiu, desigur, ca pion în întrecerea carieristă a unor afacerişti ai ştiinţei, necunoscuţi mie. Mi-am dat seama de asta la timp, am refuzat şi am fost lăsat în voia celor patru vînturi. Lucrez acum la un institut care are prea puţin de-a face cu profilul cercetărilor de care am eu nevoie. Studiind fiziologia halucinaţiilor vizuale, am la dispoziţie un laborator, aparate complexe şi posibilitatea de a merge pe calea mea — în timpul pe care mi-l lasă liber tematica. Aceasta este una din cauzele faimoasei mele lipse de timp...

— Să ştii că n-am să te mai ironizez, iartă-mă, şopti Sima cu un aer de vinovăţie.

— Fleacuri !

— O întrebare. Am înţeles oare bine, că ai acumulat întruna cunoştinţe, fără să te risipeşti în treburi secundare, şi că în asta te-a ajutat tocmai ceea ce la prima vedere pare un şir de ghinioane ?

— Pe legea mea, Sima, mă surprinzi prin felul dumitale plastic de a-ţi imagina lucrurile complicate. Cred că aşa este. A trebuit să fiu un izolat în ştiinţă, ca dumneata în viaţă.

Sima şedea ca de obicei pe marginea canapelei „gata să-şi ia zborul“, privindu-l tăcută.

— Aş putea să te întreb ceva, Sima ?

— Tot ce vrei. Simt şi văd...

— Că n-am să te întreb nimic indiscret ? Asta n-o garantez. Uneori opreliştile noastre lăuntrice sînt stranii. Eşti fericită, Sima ?

— Nu ştiu. Acest cuvînt e prea des folosit fără temei şi sensul i se pierde, transformîndu-se într-un sunet gol. Ce întîlnim mai adesea în romane sau piese ? Unul aleargă după fericire, dar se află mereu la un pas de ea, altul se mulţumeşte cu o fericire iluzorie, pentru care tremură toată viaţa. Mie una mi se pare că fericirea adevărată constă în schimbare, chiar şi într-una nefavorabilă, dar cu care să ai puterea să lupţi şi pînă la urmă să învingi.

— În orice fericire există inevitabil şi un revers, aşa cum există succese şi insuccese, rînduială şi neorînduială. Iar noi evaluăm adesea fericirea din punctul de vedere al vieţii obişnuite, mic-burgheze, fără a bănui cît de multilaterală şi schimbătoare e fericirea. Dar care e fericirea dumitale concretă acum ?

— Elevele mele, care din stîngace, urîte, sfioase şi aduse de spate, devin din zi în zi mai frumoase, mai sigure de ele ! Dacă ai vedea cum conştiinţa că trupul lor e minunat, ascultător şi uşor, le dă putere de viaţă, le schimbă psihologia ! Iată de ce am ales eu munca asta şi n-aş schimba-o pentru nimic în lume, în ciuda tuturor eşecurilor, amărăciunilor şi, în sfîrşit, a manifestărilor de ignoranţă şi grosolănie — doar ai de-a face cu tot soiul de oameni. În sensul acesta deci sînt fericită, cu toate că nu încetez de a visa la o întîlnire miraculoasă. Îmi doresc uneori cu atîta disperare ceva măreţ, ceva deosebit, care să mă poarte pînă la hotarul dintre viaţă şi moarte printr-o trăire extraordinară, printr-un avînt grandios de sentimente. Să iubesc sau să slujesc o cauză atît de pasionantă, încît să nu-mi fie frică de moarte, ci dimpotrivă, să-mi dau cu drag viaţa pentru triumful ei, deşi în fiecare fibră a corpului meu sălăşluieşte o nesecată dorinţă de a trăi... Nu ştiu cum să spun !

Ghirin se ridică, palid de emoţie. Se aplecă spre Sima, întinzîndu-i mîna cu palma în sus, cînd deodată se auzi o bătaie în uşă. Sima tresări.

— Ivan Rodionovici, sînteţi chemat la telefon, spuse un glas de femeie, probabil al doamnei cărunte pe care o întîlniseră cînd au intrat în casă.

Ghirin se încruntă, stătu cîteva clipe pe gînduri, apoi, din nou stăpîn pe sine, se scuză şi ieşi.

Se înapoie peste cîteva minute, găsind-o pe Sima contemplînd portretul balerinei. Fata se întoarse spre el :

— Trebuie să plec !

— Dar la bolnavul meu mă duc abia peste două ore.

— Am venit la dumneata la trei, şi acum e şase şi jumătate. Mătuşa Liza spunea că maximum de timp care unui musafir civilizat îi este îngăduit să-l petreacă într-o casă este de trei ceasuri. Eu însă am depăşit limitele bunei-cuviinţe şi nu vreau să fiu nepoliticoasă. Sper însă că ai să-mi îngădui să vin din cînd în cînd să admir portretul balerinei ?

— Am să ţi-l dăruiesc... Ba nu, mai bine să rămînă aici, că aşa ai să vii mai des pe la mine ! exclamă Ghirin şi, prinzînd-o de mînă, îi sărută degetul mic.

— Mîinile doamnelor se sărută aici ! arătă ea dosul palmei, şi, izbucnind deodată în rîs, străbătu în fugă vestibulul trîntind uşa în urma ei.

Încruntîndu-se şi surîzînd, Ghirin se lăsă pe canapea, mai degrabă alarmat decît bucuros de sentimentul ce-l cuprinsese şi a cărui intensitate răsturnase toate opreliştile psihologice pe care el şi le ridicase de-a lungul anilor. Toate astea se datorau faptului că nu întîlnise mai devreme o fată ca Sima, o fată care să corespundă visurilor sale ; că între ei nu se ridica nimic care ar fi putut sluji drept temei pentru un refuz. Vîrsta ? Era sigur că, în timpul întrevederilor lor, nici măcar o singură dată nu se făcuse simţită, nu răsunase nici o notă falsă care să pară că vrea să camufleze diferenţa lor de vîrstă.

Şi-o închipui limpede, mergînd pe stradă, aparent fără a se grăbi, dar în realitate iuţind pasul, depărtîndu-se din ce în ce de casa lui. Privirile trecătorilor întîi alunecă indiferente asupra ei, pentru ca în clipa următoare să rămînă intrigate de frumuseţea ei ciudată, discretă şi fermecătoare. Entuziasmul, invidia, senzualitatea sau pornirile urîte din aceste priviri fugare, se stingeau însă brusc în faţa seninătăţii ei binevoitoare, atît de deosebite de voita inaccesibilitate sau de aerul provocator al unora dintre femeile frumoase. Ce fel de armă posedă oare Sima, împotriva inevitabilei asprimi a vieţii, ea care reacţionează cu prea multă violenţă la nedreptate ? Ghirin intuia că punctul oarecum vulnerabil al Simei se afla tocmai în această trăsătură a caracterului ei, pe care n-o puteau schimba nici loviturile primite, nici autoeducaţia, nici semeţia ei lăuntrică. Ea e aidoma acelui trandafir din adorabila poveste a lui Saint-Exupéry, care avea ca armă împotriva tuturor primejdiilor din viaţă doar patru spini. Nelinişţea lui

Ghirin constituia mărturia puterii dragostei sale crescînde. La urma urmei, nu era nici el decît un biet suflet de om, nehotărît, stăpînit de dorinţe contradictorii. Dar dacă după atîţia ani de la singura şi adevărata lui iubire, pasiunea de acum se va dovedi a nu fi fost decît trecătoare, sporită de ceea ce era neobişnuit în această fiinţă ? Atunci, în loc să devină sprijinul şi tovarăşul ei de drum, se va alătura şi el, fără voie, forţelor duşmănoase ale lumii împotriva cărora fata nu are decît patru spini... pe cîtă vreme, dacă n-ar fi nutrit pentru ea nici un sentiment, ar fi putut deveni prieteni. Nu, cu Sima nu e cu putinţă, e prea feminină şi aprigă, şi apoi, îi place atît de mult. Dacă el ar fi avut vreo şaizeci-şaptezeci de ani... ba nu, şi atunci ar fi iubit-o... Cu dragostea lipsită de drepturi a unor speranţe apuse şi a unui trup care se stinge...

În timpul acesta, mergînd pe o străduţă aproape pustie, Sima văzu venind spre ea doi bărbaţi beţi criţă cu mantale de ploaie şleampăte şi pălării cafenii. Cei doi îi barară dinadins drumul. Sima dădu să-i ocolească, dar beţivul care mergea pe partea dreaptă, făcu un pas, i se postă în faţă şi întinse braţele, gata-gata să pună mîna pe ea. Sima făcu o promptă eschivă în partea opusă, dar acolo o aştepta cu braţele deschise cel de al doilea huligan. Fata se opri în loc. Primul, bolborosind ceva, încercă s-o înşface. Ea îl apucă de mînă, îl smuci spre ea, şi se dădu brusc la o parte, pornind liniştită înainte. Întărîtat, voinicul începu să alerge după ea, înjurînd trivial şi ameninţînd-o cu pumnul. Sima se opri în loc, aşteptă să se apropie şi, cu îndemînare, îl apucă de cot, îi trînti una peste ceafă şi, îmbrîncindu-l, îi puse o piedică zdravănă. Flăcăul se prăbuşi ca suflat de vînt cu nasul în asfalt, iar Sima o luă cu paşi repezi din loc. După ce se ridică, greoi, individul se uită în jur şi o porni glonţ după neobrăzată, strîngînd în pumn o bucată de cărămidă, dar se lovi piept în piept cu un bărbat în vîrstă care-i închise drumul. Încercă să-l ocolească, acesta însă nu cedă, iar pe tovarăşul lui, care tocmai sosea şi el, îl respinse un tînăr bine îmbrăcat. După un scurt schimb de cuvinte, cei doi pierde-vară se potoliră şi o porniră frumuşel braţ la braţ, fără să se mai agaţe de femeile întîlnite în cale...

Printr-un efort de voinţă, Ghirin îşi impuse să nu se mai gîndească la ea. Era din nou chemat ca de obicei în cazurile disperate să vină în ajutorul unui bolnav necu-

noscut, căruia, conform unui diagnostic categoric îi fusese semnată sentinţa. Telefonul îl primise de la un aviator vîrstnic, astăzi pensionat, pe care Ghirin îl îngrijise cîndva cu succes şi care de atunci credea în el orbeşte. Îl implora să vină să-l vadă pe un camarad de-al lui, la care fusese de curînd diagnosticat un cancer pulmonar; boala evolua cu repeziciune. Se impunea o neîntîrziată intervenţie chirurgicală, dar bolnavul nu voia să se supună nici unei operaţii, socotind, şi nu fără temei, că, în cazul lui, metastazele izolate vor fi foarte greu de depistat. Dacă îi este sortit să moară curînd, vrea să plece din viaţă întreg, nu ciopîrţit. Aviatorul îl convinsese pe Ghirin să se deplaseze pînă la prietenul lui şi să-l convingă că este absolut necesar să accepte a fi dus la tăiere, cum îi spunea acesta intervenţiei chirurgicale. Ghirin nu-l refuzase, desigur, dar... aviatorul urma să vină să-l ia pe la opt, şi el încă nu se pregătise; mai bine zis nu era convins că are rost să-l facă pe omul acela să-şi schimbe hotărîrea. Dacă concluzia medicilor care i se transmisese prin telefon era justă, şi nu avea nici un motiv să se îndoiască de ea, operaţia nu va avea ca rezultat decît o scurtă amînare a inevitabilului. Din fericire, bolnavul nu avea dureri atît de mari, încît să accepte orice, numai să se liniştească. Dar cine poate afirma că totul se va desfăşura neapărat aşa şi că destinul n-a lăsat o portiţă de scăpare pentru măiestria chirurgului şi radiaţiile puternice ale tunului de cobalt? Ghirin se ridică, se duse la bucătărie şi scoase din frigider o sticlă cu *riajenka* lui preferată. El nu mînca după ora şase decît dacă urma să lucreze seara.

Fostul aviator îşi conducea *Volga* tăcut, cu mînă sigură. Furat de gînduri, Ghirin abia îşi dădu seama că ajunseseră undeva pe şoseaua Leningradului. De cum intrară în casă însă, ochiului ager al doctorului nu-i scăpă nimic: nici mersul ţeapăn al femeii care le deschise uşa, nici ochii speriaţi ai unui băieţandru lung şi deşirat pe care îl zări pe coridor, nici felul cum, printr-un efort de voinţă, de pe obrazul amicului său dispăru mîhnirea. Aviatorul intră deci în cameră, exclamînd voios: „Poftim, Nikolai, ţi l-am adus pe făcătorul meu de minuni!"

Bărbatul, culcat pe o canapea extensibilă, îşi înălţă curios capul, şi Ghirin înţelese cît ai clipi, că omul acesta nu are nevoie de nici o consolare şi că, dimpotrivă, el e cel care ar putea consola pe oricine... Profesiunea mode-

lează chipul oamenilor. Nu o dată întîlnise Ghirin astfel de fețe ca turnate în metal, modelate de intensele lor trăiri și răspunderi, cum ar fi chipurile energice ale aviatorilor încercați sau ale șoferilor care avuseseră prilejul să fie pionierii unor traseuri noi și primejdioase, sau cele ale căpitanilor de nave...

Ochii albaștri ca azurul ai bolnavului îl cercetară pe Ghirin cu calm și cu o ușoară nuanță de ironie. Cu un gest larg și firesc îi pofti pe noii veniți să șadă.

„Cît de puțin îi cunosc oamenii chiar și pe cei mai apropiați prieteni ai lor!" ,își spuse Ghirin, gîndindu-se la aviatorul care îl adusese acolo. De ce să recurgi la metoda standard de încurajare, eficace poate la un copil, sau chiar la un om matur, dar prostănac, nu însă la monolitul acesta sufletesc.

Refuză țigara oferită, se așeză la picioarele bolnavului și începu să vorbească fără nici o afectare profesională, așa, de parcă el, Ghirin, ar fi fost un vechi și apropiat prieten al acestui om — renumit pilot-încercător. Fără a se pripi, fără a face uz de falsa autoritate cu care unii medici își ascund deseori slăbiciunile și greșelile față de bolnavi, el îi împărtăși toate raționamentele pe care și le făcuse anterior. Îi vorbi despre eșecul posibil, îi vorbi cu convingere și despre posibilitatea unei „portițe de salvare" la care n-are nici un sens să renunțe cu atîta ușurință și încăpățînare. Ironia care mijise în privirea bolnavului, dispăruse. Nu-și mai lua ochii de la doctorul necunoscut. Probabil că tot astfel își urmărise și instrumentele de bord în clipele de primejdie. Abia cînd Ghirin tăcu, omul oftă zgomotos și își aprinse o nouă țigară:

— M-ai pus pe gînduri — și eu care nu voiam să mai ascult de sfatul nimănui! Care va să zică, astfel stau lucrurile... ca într-un zbor de încercare — nici la stînga, nici la dreapta; mergi ca pe o sfoară întinsă. Iar sfoara-i subțire-subțire, și numai ce te pomenești că odată plesnește...

Bolnavul privi cu coada ochiului la Ghirin. Acesta nici nu-i zîmbi încurajator, nici nu-l descumpăni. Ciudatul doctor ședea calm, cu ochii ațintiți spre colțul îndepărtat al încăperii, unde se afla o pianină.

— Cîntați la pian? întrebă deodată bolnavul cu o lacomă curiozitate și, la semnul de aprobare al lui Ghirin, urmă: Mă prăpădesc după muzică, mai ales după cea cîntată la pian, dar de cîntat — n-are cine. Personal n-am

avut timp să învăţ, iar pe feciorul meu îl tot pun să exerseze, dar el, în loc să-i facă lui taică-său o bucurie, fuge de pian ca dracul de tămîie!

— Nu i-aţi găsit un profesor bun, asta-i. Muzica e un lucru gingaş care cere o pregătire treptată în funcţie de capacitatea şi gustul elevului, iar părinţii şi profesorii uneori habar n-au de asta. Şi astfel, neştiind cum să-l ia, copilul nu rămîne decît cu un fel de oroare faţă de una din bucuriile vieţii.

— Va să zică, asta e! N-am ştiut-o şi nici n-aveam de unde s-o ştiu. Ar fi bine ca dumneavoastră, doctorii, sau muzicienii, mă rog, n-are importanţă cine, să scrieţi despre asta. Chiar aşa cum aţi spus-o! Dracul ştie, oare toţi s-au lăsat pe tînjală? Afli la bătrîneţe lucruri care ar fi trebuit să le ştii din pruncie. Păcat!... Bolnavul tăcu un timp, îşi mai aprinse o ţigară şi spuse: Ce-ar fi, doctore, dacă v-aş ruga să-mi cîntaţi ceva, dar să fie neapărat ceva trist? Însoţindu-te cu muzica, gîndeşti mai bine, mai adînc, mai limpede...

Ghirin nu-l putu refuza şi se aşeză la pian. Studia bucata asta de două luni. *Morarul şi pîrîul* de Schubert-Liszt, cu muzica ei cristalină, tristă ca o despărţire, îl vrăji pe bolnav, care asculta atent, sprijinit într-un cot.

Ghirin gîndea şi el mai bine în sunetele muzicii şi, cu cît trecea vremea, cu atît creştea în el dorinţa de a-l salva pe acest om. Gîndurile i se răsuceau ca spirala unui resort bine strîns, apoi se desfăşurau rapid, licărind unul cîte unul. Concentrîndu-se la maximum, ceea ce se numeşte în general flux de inspiraţie, îşi amintea de vechile lui raţionamente în legătură cu posibilităţile tratării afecţiunilor canceroase. Tumorile canceroase apar în general în urma unei tulburări a programului molecular complex al metabolismului şi al înmulţirii celulelor. Celulele capătă atunci însuşiri noi şi se dezvoltă potrivit unui program propriu, independent de structura generală a organismului.

In consecinţă, organismul îşi pierde posibilitatea reglării acestor formaţii celulare.

Totuşi, în decursul a milioane de ani de existenţă a organismelor superioare complexe, fără îndoială că trebuie să se fi creat nişte metode de luptă împotriva tulburărilor de acest fel.

Este aproape sigur că în procesele de metabolism ar trebui să se petreacă o anumită schimbare care ar putea

exercita o influenţă asupra celulelor canceroase, schimbîndu-le structura genetică, întrerupînd procesul lor de înmulţire independentă faţă de organism.

Ghirin termină de cîntat. În tăcerea care se lăsase, auzi oftatul zgomotos al bolnavului:

— Ah, cum aş mai vrea să trăiesc — din an în an totul e mai interesant. O să aflăm ce se petrece pe Venus, apoi pe Marte, apoi vom aseleniza, cu om la bord. Universul se tot lărgeşte, şi tu să fii obligat să pleci!... Mi-e ciudă de nu mai pot!

— Acum am să-ţi cînt *Balada a patra* de Chopin, se întoarse spre el Ghirin.

În sunetele severe ale binecunoscutei melodii, gîndurile i se aşezau ordonat, legîndu-se unul de altul precum cărămizile unei clădiri.

„Judecînd apriori, un organism viabil trebuie să posede necesarmente astfel de dispozitive de apărare, pentru că este posibil ca o tulburare a complexului program molecular al organismului să fi intervenit nu o dată în decursul vieţii individului şi, în consecinţă, de cvadrilioane de ori în istoria dezvoltării vertebratelor superioare. Drept confirmare certă a celor spuse, slujesc ultimele observaţii ale marelui endocrinolog contemporan Lipschitz, originar din Rusia, care lucrează în America de Sud făcînd studii asupra hormonilor steroizi. Elevii lui au observat nişte simptome care indică prezenţa unei substanţe celulare ce opreşte dezvoltarea celulelor canceroase. Vagi indicii asupra existenţei unor celule, care reglează înmulţirea celulelor numite convenţional *promin* şi *retin*, au şi fost obţinute cu prilejul unor recente cercetări în domeniul biologiei moleculare. *Prominul* provoacă înmulţirea celulelor, iar *retinul* o frînează. *Retinul* este probabil mai puţin stabil decît *prominul* şi, o dată cu vîrsta, cantitatea de *retin* scade. Toate acestea nu reprezintă decît studiile incipiente ale unor cercetări şi ipoteze teoretice, şi totuşi...

Desigur că, cu ajutorul sistemului de reglare neurohormonal, adică neurobiochimic al metabolismului, se poate exercita o influenţă asupra celulelor acestor tumori. Probabil că în anumite cazuri organismul o poate face singur, dar, ca regulă, trebuie ajutat... Cu ce să-l ajutăm însă, deocamdată nu ştim. De aceea este mai lesne să-l otrăvim, decît să-i aducem un folos real.

Să luăm experienţele recente cu anticoagulante — substanţe care nu permit sîngelui să se închege. Cum coagularea bruscă a sîngelui prezintă un pericol de moarte, organismul e prevăzut cu o puternică armă de apărare. Introducîndu-se un coagulant, care face ca sîngele să se închege, în el creşte brusc conţinutul de anticoagulanţi, fibrinolizina şi heparina. Reacţia este aproape fulgerătoare, acţionînd prin creier (subconştient) şi salvînd în felul acesta organismul. Şi iată că s-a adeverit cum creşterea conţinutului de anticoagulante se poate provoca pe calea sugestiei.

Ceva asemănător trebuie să aibă loc şi în procesul de distrugere a celulelor canceroase — substanţe care să influenţeze mecanismul genetic trebuie să existe şi în organism. Şi dacă-i aşa, ar trebui să se încerce să i se provoace organismului această stare, tot prin creier, prin sugestie, ca şi în cazul fibrinolizinei..."

Aplecîndu-se spre pian, Ghirin surîse, prevăzînd scepticismul şi ironia cu care ar fi privită încercarea sa de a pune în mod public bazele unei asemenea metode ; ba mai mult, ar fi acuzat că face apel la leacuri băbeşti.

Ripostînd închipuiţilor săi adversari, adică celor mai înverşunaţi adepţi ai teoriei virotice a cancerului, Ghirin gîndi :

„Admiţînd că e un virus, totuşi cauza iniţială constă în tulburarea metabolismului şi a reglării neurochimice.

Ei caută să găsească diferite virusuri, crezînd că, descoperindu-le, vor înlătura cauza îmbolnăvirii. Asta e ca şi cînd în cazul unui accident pe vas, marinarii ar începe să calculeze pierderile pricinuite de năvălirea apei, în loc de a căuta spărtura şi a o închide. Un virus nu pătrunde în organism decît atunci cînd un sistem de apărare slăbit îl lasă să pătrundă, cînd se formează o breşă în regulatorul neurohormonal. În primul rînd, trebuie căutată breşa — cum ar căuta marinarii spărtura vasului — şi anume în activitatea superioară nervoasă a centrilor care se ocupă cu elaborarea anticorpilor ce vor forma scutul de apărare împotriva afecţiunilor respective.

În orice caz, nimeni nu riscă nimic — îşi reluă el raţionamentele, punînd în finalul «crescendo» al baladei accente mai viguroase — şi am convingerea că există o şansă, fie şi infimă, pentru salvarea acestui om. Trebuie în prealabil bine gîndită desfăşurarea şedinţelor de sugestie ; trebuie să-l fac pe bolnav să creadă ; numai încordarea

maximă a psihicului său îmi poate fi de ajutor. Va fi nevoie, desigur, de cîteva şedinţe de hipnoză — cu una singură n-am făcut nimic..."

Ghirin încetă să cînte, coborî fără zgomot capacul pianului şi se ridică :

— Acum am să vă rog pe toţi să ieşiţi şi să închideţi bine uşa. Trebuie să rămîn singur cu colonelul.

Fostul aviator, cunoscutul lui Ghirin, şi soţia bolnavului, care şedea mîhnită într-un colţ cu ochii ţintă la bărbatul ei, se uitară miraţi la doctor, dar privirea acestuia şi tonul său autoritar îi făcură pe amîndoi să se supună. Ghirin se aşeză lîngă bolnav şi îi împărtăşi toate la cîte se gîndise, cerîndu-i în acelaşi timp să păstreze secretul.

— La ce altceva te puteai aştepta de la mine, decît la un consimţămînt total ?!! se miră bolnavul. Încă pe cînd cîntai, am hotărît tot, în mod irevocabil...

— Ai hotărît să refuzi operaţia ? întrebă plin de înţelegere Ghirin.

— Da ! Sau viaţa în adevărata accepţiune a cuvîntului — sau nimic. Punct !

— Cu atît mai bine. Aşa nu vom pierde nici timp. Dar să ştii că în ce priveşte propunerea mea, trebuie să fii la fel de hotărît.

— Te-am înţeles ! Dar, ia spune-mi, doctore, te pricepi la aşa ceva ? Ai învăţat metoda, sau e un dar al dumitale înnăscut ?

— Şi una, şi alta, îi zîmbi prieteneşte Ghirin.

— Înseamnă că am noroc !

— La Moscova sînt specialişti mai mari decît mine în domeniul sugestiei, dar de cazul dumitale vreau să mă ocup personal, pentru că ştiu ce anume trebuie. Altul n-ar înţelege, sau ar vădi neîncredere.

Colonelul îi întinse mîna lui slăbită, dar încă puternică :

— Aş fi vrut să-ţi mai spun una, alta, dar văd că nu e nevoie. Rareori s-a întîmplat probabil ca în ochii albaştri ca azurul şi cam severi ai acestui luptător călit în focul atîtor întîmplări neprevăzute să pîlpîie o asemenea flacără. Va să zică, pornim amîndoi într-un zbor orb, dumneata ţinînd locul aparatelor de bord ?

— E o comparaţie interesantă, dar nu şi justă. Eu trebuie să-ţi deconectez conştiinţa, ca să acţionez asupra sectorului subconştient al psihicului. În acelaşi timp şi dum-

neata trebuie să dai dovadă de voinţă şi tenacitate în a mă urma. La aşa ceva trebuie să te pricepi!

— M-oi pricepe, dacă vei izbuti să mă lămureşti, declară cu convingere colonelul, şi Ghirin, bucuros, izbucni în rîs, simţindu-se dintr-o dată încrezător în succesul acestui proiect ce părea lipsit de sorţi de izbîndă.

Furios, proferînd blesteme la adresa ţevilor de pe coridoare, neîndrăznind încă să-şi îndrepte spinarea, fostul aviator, prieten cu Ghirin, dădu buzna în laborator cerînd să vorbească neîntîrziat cu medicul. Serghei, indignat de modul incalificabil în care fusese încălcată ordinea stabilită, se mulţumi să arate fără o vorbă spre uşa cămăruţei în care Ghirin se izolase cu un pacient, pentru experienţe. Aviatorul se aşeză încăpăţînat pe un scaun scîrţîitor şi, oftînd zgomotos, declară că e hotărît să-l aştepte pe doctor chiar pînă la miezul nopţii. În cele din urmă, Vera se dădu bătută şi-l puse în legătură cu Ghirin, prin telefonul interior.

— Ivan Rodionovici, trebuie să mergem la Demin. Am primit un telefon de acolo şi mi s-a spus să te aduc neîntîrziat. S-a întîmplat ceva!

Lui Ghirin îi îngheţă inima.

— Dar ce anume s-a întîmplat, nu ţi s-a spus?

— Nu. Nevastă-sa m-a chemat şi mi-a spus că el vrea să te vadă imediat.

— Bine! Du-te la maşină şi aşteaptă-mă.

În vestibul îl întîmpină chiar colonelul, îl îmbrăţişă lăsîndu-şi cîteva clipe capul pe umărul lui.

— Azi-dimineaţă a avut loc consultul medical. Toţi m-au felicitat: diagnosticul fusese greşit. O anumită formă de inflamare a ganglionilor, nimic altceva; şi colonelul îi adresă un surîs larg, luminos, făcîndu-i cu ochiul. Acum e momentul să faci un mare tărăboi! Sînt gata să-ţi servesc de cobai!

— N-o să fie nici un tărăboi! Ghirin îi făcu şi el la rîndul său cu ochiul.

— Cum vine asta?! Vrei adică să rămînă o taină, ceva la care năzuiesc mii de învăţaţi şi visează milioane de oameni? Atunci chiar eu am să...

— Ba n-ai să faci nimic. Ţi-am mai spus că există întotdeauna posibilitatea unui diagnostic greşit. Pentru a

dovedi că a fost just, ar trebui să te deschidă, dar dumneata ai de gînd să mai trăieşti mult.

— Nu glumi, doctore, e vorba de ceva foarte serios!

— E naiv să mă convingi de importanţa vindecării cancerului. Se vede, colonele, că nu ştii nimic despre valul uriaş şi tulbure al pseudoştiinţei care a cuprins toate ţările. Cîte nu s-au mai născocit: şi anumite metode de alimentare, şi o gimnastică a ochilor pentru a nu avea nevoie de ochelari la bătrîneţe; şi nu mai ştiu ce unde magnetice *dianetice* — educaţia psihologică a omului de cînd e în pîntecele mamei; *pseudoyogismul, chiropractica* — un anumit masaj prin care se aşază la loc nişte elemente inexistente ale scheletului — poţi oare să le enumeri pe toate? Despre sumedenia de medicamente nici nu mai vorbesc. Acum însă în multe ţări a fost instituit un control de stat, care va fi şi mai vigilent în urma incidentului cu *talidomida* — un tranchilizant german care a schilodit o mulţime de copii în pîntecele mamei; sau medicamentul american, nu-mi mai amintesc cum îi spune, care dizolvă excesul de colesterol în cazurile de scleroză, şi care provoacă o cataractă prematură — tulburarea cristalinului.

Să nu-ţi închipui cumva că astea sînt doar pasiuni izolate, trecătoare, cum apar şi dispar la noi. Nu, în Apus sînt institute întregi pseudoştiinţifice, cu milioane de adepţi, şi care dispun de mijloace serioase. America deţine locul întîi, dar nici alte ţări nu s-au lăsat mai prejos...

— Vrei să spui că întîi trebuie să măsori de o sută de ori?

— Absolut just. Şi fără gălăgie, dacă nu chiar în taină, pentru a nu stîrni speranţele credulilor sau ale condamnaţilor, care se agaţă şi de un pai. Ştiinţa adevărată procedează astfel pentru a nu trezi în oameni nădejdi zadarnice. De aceea şi dumneata ai să taci, iar eu, cu atît mai mult. Ştiinţa cuprinde an de an mase mai largi, apoi se bucură de mult respect şi nu e prost plătită; dar nu şi-a format încă o metodă prin care să fie depistaţi trîntorii, cîrpacii şi farsorii care se travestesc în savanţi. Iată de ce tocmai în vremurile noastre, învăţaţii trebuie să fie deosebit de atenţi şi să nu tulbure apa limpede a căutărilor ştiinţifice.

CAPITOLUL 3

Verigile lanţului

În sufrageria încăpătoare a Andreevilor nu mai era loc de musafirii veniţi să-şi ia rămas bun de la siberienii care cîştigaseră simpatia tuturor. Irina tot schimba priviri cu Rita, aşteptînd pe cineva. În sfîrşit, Rita, care o zbughise pentru a nu ştiu cîta oară de lîngă ea, auzind soneria, se înapoie şi îi făcu semn Irinei să se apropie, şoptindu-i: „Ea e!"

„Ea" fu întîmpinată cu exclamaţia răsunătoare a amfitrionului însuşi:

— Aha! A sosit, în sfîrşit, această misterioasă Sima, alias Harun al-Raşid... Să vină încoace!

Profesorul puse stăpînire pe amîndouă mîinile fetei care se fîstîcise de tot şi o cercetă cu simpatie. Ekaterina Alexeevna însă îi sări în ajutor.

Clătinînd dojenitor din cap, o luă cu ea, ca să i-l prezinte pe Seleznev. Siberianul o pofti imediat să vină la ei ca să le „muştruluiască şi pe fetele de la noi, întru pierzania bărbaţilor".

— Mă uit la Irina mea cum s-a făcut, urmă vînătorul, avea un mers legănat, ca o raţă, iar acum — ba pluteşte precum lebăda, ba ţopăie aidoma unei iepşoare sirepe...

— Tată! îi strigă, indignată, Irina, aflată în spatele lui. Nu-l asculta, Serafima Iurievna. Aşa-i la noi în taiga obiceiul, să ne tachinăm într-una. Nici nu poţi să-ţi închipui cîte trebuie să îndur...

Irina o conduse pe Sima în colţul camerei unde se afla tineretul. Rita dispăru după pian cotrobăind preocupată într-un teanc de note.

— Vrei să-ţi cîntăm *Geologii*? se adresă ea tatălui ei.

— Nu-i nevoie! Melodia-i frumoasă, dar cuvintele sînt stupide. Ea îi tot jură fidelitate şi-l tot convinge că nu-l va înşela. Foarte demodat! E frumos tot ce e în pas cu vremea, chiar dacă noi, bătrînii, nu-l pricepem uneori. Se mai întîmplă însă ca şi o piesă „modernă" să sune fals. Nu arareori vi s-a întîmplat chiar vouă ca, aflîndu-vă în faţa unei lucrări compuse într-o manieră de mult depăşită, să exclamaţi: „Asta nu-i tipică pentru vremurile noastre!"

— Spre exemplu? întrebă Rita.

— Ei, uite, de pildă, noi: pentru generaţia noastră, idealul de om, eroul, era un bărbat dîrz, scump la vorbă, stăpînit. Astăzi însă în Apus, ba chiar şi la noi, eroul cărţilor şi al filmelor este de o sensibilitate gingaşă, sau de-a dreptul un isteric, un vorbăreţ spiritual, zgomotos, repezit şi cu capul în nori. După părerea mea, e un fel de întoarcere la evul mediu, la feudalism. Şi atunci era, şi acum este un orăşean înveterat. Aici e buba.

— Şi ce nu-ţi place ?

— Nu-mi place acest ideal. Îl socot o întoarcere la o ediţie veche şi mai puţin reuşită a omului. E dezgustător cît sînt de supărăcioşi şi de sentimentali asemenea tineri. Iar cînd omul e supărăcios, dovedeşte lipsă de integritate a caracterului, iar cînd e prea sentimental, dovedeşte cruzime...

— Oho, Leonid Kirillovici, spuse Ghirin, nu mă aşteptam ca dumneata să ai un astfel de punct de vedere — clasic pentru un psiholog ! În general, însă, îţi împărtăşesc părerea !

— Un moment !... se auziră cîteva glasuri deodată, dar soneria stridentă din vestibul întrerupse convorbirea.

— Cine ar putea fi ? se întrebă, intrigată, Ekaterina Alexeevna. Rita, deschide !

În sufragerie intră un bărbat cu mişcări iuţi, uscăţiv şi oacheş.

— A, Soltamurad ! exclamă cu glas prietenos profesorul. Mă bucur foarte mult, te rog, pofteşte. Tovarăşi, acesta este Soltamurad Behoev, colegul elevului meu Ivernev, care se află acum în India. Soltamurad — cunoscător al limbilor indiene !

— Vai de capul meu ! strîmbă el din nas. Nu sînt copt încă. Iertaţi-mă, nu ştiam că aveţi musafiri. Evghenia Sergheevna este aceea care mi-a poruncit să trec pe la dumneavoastră cînd vin la Moscova, să vă întreb ce mai e nou ?

— Deocamdată, nimic. Totuşi va trebui să mai rămîi cu noi. Stai jos. Pari cam tulburat, aşa-i ?

— Nu. Ştiţi... să vă spun ce mi s-a întîmplat. Am vrut să vă telefonez de la un telefon public, dar aparatul era defect, iar geamurile cabinei sparte. Altul tot defect şi cu geamul spart. Mai departe — o firmă spartă. O iau după colţ, fac cîţiva paşi, cînd deodată — poc ! — cineva a tras în mine cu o praştie. Cum sînt iute de felul meu, îl şi ochisem pe ştrengar şi am alergat după el pînă l-am prins.

Pramatia a început să urle ca din gură de şarpe, de parcă l-aş fi tăiat de viu. Cît ai clipi au şi răsărit nişte oameni în toată firea care au început să strige la mine: „De ce baţi copilul? Şterge-o cît eşti încă teafăr!“ Eu încerc să le spun că nu e vorba de un copil, ci de un huligan, de un fricos, de o scîrnăvie care te pîndeşte de după colţ, iar ei, nu se lasă: „Ba huligan eşti tu, întinde-o şi spune bogdaproste că nu te-am dat pe mîna miliţiei, că au văzut oamenii cum ai stîlcit copilul în bătaie.“ Am scuipat şi mi-am văzut de drum. Sînt foarte necăjit — cum e posibil să fie educaţi astfel copiii? Ce o să iasă din ei — din mişelul ăsta, de pildă?! Face o ticăloşie şi se ascunde — aşa sînt ei învăţaţi să trăiască? Unul ca ăsta să intre în comunism! Raionul dumneavoastră e frumos, nou, nimic de zis, dar oamenii de aici nu sînt încă buni gospodari! Oare un adevărat gospodar se apucă să strice ce-i al lui, ba să-i şi jignească pe cei care-i ocrotesc avutul? Halal de aşa gospodari!

— Lasă, Soltamurad, stai jos. Crede-mă că nu toţi cei de aici îs la fel.

— Urîte-mi mai sînt aceste scîrnăvii care pîndesc de după colţuri, cum prea bine le-ai spus, interveni tulburată Sima, nişte mişei care jignesc şi chinuiesc întîi fetiţele, pe urmă fetele tinere, iar mai tîrziu îşi maltratează nevestele. Cîtă bestialitate zace în acei nemernici care se strecoară noaptea prin parcuri, ca să mutileze o statuie minunată, să zgîrie cu un cui, pe marmura curată ceva trivial, să spargă o cabină telefonică sau să pilească scîndurile unui scrînciob de copii. Spune-mi, Ivan Rodionovici, dacă ăştia pot fi numiţi oameni normali?

— Criteriul normalului constituie în Occident obiectul unor serioase discuţii. Unde se află hotarul dintre un om normal şi unul anormal? Mie mi se pare că răspunsul e simplu şi nu pretinde publicarea a tomuri de rapoarte. Cel mai convingător criteriu al normalului este comportarea omului în societate. Orice abatere de la disciplina liberconsimţită, care deformează sau afectează bunele relaţii tovărăşeşti, se datorează probabil unor defecte psihice care merită a fi cercetate. Nu vorbesc, desigur, de unele abateri întîmplătoare în comportare, ci de încălcarea sistematică a regulilor normale de conduită.

— Destul despre psihopaţi, interveni Ekaterina Alexeevna, aşezaţi-vă la masă!

— Te rog să mă ierţi, surîse Ghirin vinovat, sînt atît de obişnuit să-mi predic ştiinţa, încît am căpătat o deformaţie psihică — sînt gata întotdeauna şi oriunde să ţin conferinţe.

La masă, Ghirin nimeri lîngă Behoev.

— Nu cumva eşti rudă cu celebrul Zelim-han, îl întrebă doctorul pe *cecen*, supranumit Abrek Zaur ?

— Cum, îl cunoaşteţi pe Zelim-han ?

— Întîmplător. A apărut pe vremuri o carte a scriitorului *osetin* Gatuev. Prin anul douăzeci, după cartea aceasta s-a realizat filmul *Abrek Zaur*. Eram încă puştan pe atunci şi m-a pasionat teribil. N-ar strica să ruleze din nou. Conţine mai mult romantism decît cel mai actual film de aventuri. După cîte îmi amintesc, tatăl lui Zelim-han şi al lui Soltamurad era Guşmazuko, fiul lui Beho — cum se obişnuia să se scrie numele celor din munţi în vremurile ţariste — Behoev. Iar Zelim-han purta numele de Guşmazukaev.

— Totul e chiar aşa, exclamă plin de entuziasm *cecenul*. Soltamurad Guşmazukaev a fost bunicul meu ! Am devenit cu toţii Behoev în timpul Puterii Sovietice.

— Dar cine e acest Zelim-han ? întrebă Andreev.

— Un erou izolat, un vajnic luptător împotriva jandarmeriei şi a funcţionărimii ţariste, pentru triumful dreptăţii. De altfel, aşa se şi cuvenea să facă un *abrek* — adică un răzbunător izolat — să lupte împotriva încălcării libertăţii şi onoarei, răspunse Ghirin, însoţit de gesturile de aprobare ale lui Soltamurad.

— Cam în genul dumitale ? rîse înfundat Andreev.

— Ba nu, în cazul acesta analogia nu-şi are locul, răspunse cu seriozitate Ghirin. Dacă ai şti cîte „teorii“ pseudoştiinţifice şi ipoteze false născocite de şarlatani şi paranoici, înzestraţi uneori cu însuşiri strălucite, există în biologie, n-ai mai ironiza pe oamenii care încearcă să pună stavilă în calea pătrunderii acestor teorii în biologie şi medicină. În Apus sînt publicate mii de tomuri cu teorii demenţiale, care au cîştigat printre ignoranţi milioane de adepţi, de fanatici — mi-e greu să le spun altfel. Chiar atunci cînd ştiinţa distruge cîte o şcoală pseudoştiinţifică, adepţii ei se ţin de ea încă mulţi ani de zile. Toate acestea sînt probleme foarte complexe — oamenii sînt prea dornici de miracole, de dorinţa de a adera la ideile unui profet oarecare. Acum, cînd toată lumea s-a convins de marea putere

a ştiinţei, pe terenul ei au început să apară asemenea profeţi şi nu pe acela al religiei, cum se întîmpla pe vremuri.

— Şi dumneata nu vrei să devii un astfel de profet ?

— De bună seamă că nu. Ar însemna falimentul întregii mele vieţi !

— Da, în parte ai dreptate ! recunoscu Andreev. Noi nu ştim încă să dirijăm ştiinţa ca lumea. Ea se înalţă ca un val uriaş, dar mai conţine şi multe gunoaie. De altfel şi înlăuntrul ştiinţei adevărate s-au strecurat tot soiul de mincinoşi.

— Cum pot fi compatibile ştiinţa şi minciuna ? Asta înseamnă că nu e ştiinţă ! protestă un aspirant-cristalograf.

— Ba da, e ştiinţă, dar... cum să-i spun, aflată pe o treaptă inferioară, luată drept superioară. La noi în geologie, de pildă, au fost multe lucrări de genul acesta. Cîte un cercetător, tînăr şi ambiţios, începător, ajungînd la cîte un sector nou, face nişte observaţii care contrazic, să zicem, concluziile mele. Fără zăbavă, i se şi publică articolul său în care susţine că, de vreme ce observaţiile lui le contrazic pe ale mele, toate concluziile pe care le-am tras eu, Andreev, sînt eronate. Observaţiile sînt adoptate, citate, şi nimănui dintre acei pripiţi nu-i dă prin gînd că deducţiile lui Andreev au fost făcute pe baza unui material incomparabil mai vast. Dacă vrei să mă combaţi, atunci fă-o în momentul în care tu însuţi ai adunat un material cel puţin la fel de bogat. De la asemenea indivizi care sînt puşi pe negaţii, ştiinţa are puţin de cîştigat. Mult mai mult folos ar fi adus ştiinţei dacă tipărea mica sa observaţie, arătînd cinstit că, deocamdată, e vorba de unicul caz care contrazice schema lui Andreev, şi că mai are nevoie încă de multe date pentru a ajunge la concluzii definitive.

— Omul e grăbit să ajungă un mare savant, ripostă ironic aspirantul. După părerea mea e şi mai rău cînd născoceşti mai întîi o schemă şi abia după aceea te apuci să-i adaptezi faptele, denaturînd, înşelînd şi exagerînd. Aceştia îi defăimează cum vor pe adversarii lor ştiinţifici, îi împroaşcă cu noroi, îi învinuiesc de neghiobii şi falsuri.

— Dar ştiu, oare, cetăţenii, tineri şi mai vîrstnici, se ridică deodată de la locul ei Rita, că astăzi, mult stimata noastră maestră a sportului la pentatlon, Sima Metalina, împlineşte ...sprezece ani şi că, în consecinţă, e ziua ei de naştere ?

— Oho ! Cîţi, cîţi ? se auziră exclamaţii vesele.

— V-am spus doar ...sprezece. Ca toate tinerele ce trec de nouă...sprezece ani. Sima, dragă, ştiu că am s-o păţesc cu tine, dar n-am putut rezista tentaţiei de a-ţi face un dar. E o surpriză pe care noi ţi-o pregătisem de mult.

— Şi cine sînt aceşti „noi", mă rog ? întrebă Andreev.

— Ei, elevele Simei împreună cu băieţii lor, să zicem, pentru că nu te poţi lipsi de tehnica masculină.

Într-o încăpere lungă şi îngustă, incomodă, se şi puseseră pe lucru doi tineri din „detaşamentul" Ritei. Unul potrivea un mic aparat de proiecţie, iar celălalt, în poziţie de santinelă, stătea lîngă un magnetofon deschis, gata conectat.

— O fi poate o surpriză, dar nu văd unde-i darul ! exclamă Andreev.

— Darul e aici ! spuse Rita, atingînd cu mîna aparatul de proiecţie. Linişteşte-te, tată, acum totul se va clarifica. Vă rog să vă ocupaţi locurile. Stingeţi lumina ! Ghennadi, hai, dă-i drumul !

În zumzetul uşor produs de aparat, începură să se proiecteze pe peretele din fund al camerei secvenţe din programele de gimnastică executate de Sima şi filmate de amatori sau obţinute prin cine ştie ce minune de la jurnalul de actualităţi cinematografice. După programul de gimnastică artistică urmă o demonstraţie de patinaj artistic ; Sima execută un splendid dans pe gheaţă, în ritmul unei vesele melodii orientale, *Abdulla*. Furată de armonia şi cadenţa cînteeului, asistenţa bătea din picioare, de răsuna încăperea. Imaginea patinoarului ce scînteia sub lumina reflectoarelor fu subit înlocuită cu alta : albăstrind sub razele strălucitoare ale soarelui, se legăna acum la picioarele unei trambuline albe o întindere de apă. Sima, într-un costum negru de baie, păşi pînă la capătul scîndurii elastice suspendată sus de tot deasupra apei, făcu o săritură pregătitoare, apoi zbură în jos, făcînd un dublu salt şi dispăru în apă, aproape fără a stîrni stropi.

Plafonierele imensei săli de gimnastică se aprinseră din nou. Sima fusese filmată lucrînd la un aparat special — paralele cu barele mai apropiate decît de obicei. Se culcă cu pieptul peste bare şi în timp ce-şi arcuia spinarea îşi ridică picioarele în sus şi-şi aduse capul spre ele, apoi, tot atît de încet, fără vreun efort vizibil, îşi depărtă picioarele în „spagat". Piciorul stîng atinse cu vîrful degetelor capătul unei bare, iar dreptul se întinse înainte deasupra capului ei. Încovoindu-se şi mai mult, Sima îşi ridică mîinile de

pe paralele şi cuprinse cu ele glezna piciorului drept, formînd aproape un inel. Spectatorii nu se putură abţine să nu aplaude; speriindu-se parcă de zgomotul aplauzelor, ecranul se stinse — scurt-metrajul de amatori luase sfîrşit.

De cum se reaprinse lumina, ochii tuturor se îndreptară în chip firesc spre Sima; obrajii fetei ardeau ca focul.

— E, oare, mulţumit califul meu de darul vizirului său? şi Rita făcu în faţa ei o bufonerie.

— Mi-ar fi fost foarte plăcut dacă reprezentaţia asta ar fi avut loc la mine acasă. Nu e, oare, o necuviinţă publicitatea asta pe nepusă masă? Reclama unei prietene făcută ostentativ!...

— Crede-mă, Serafima Iurievna, că dumneata nu ai nevoie de reclamă, se amestecă Andreev, iar filmul este foarte interesant. Aşadar, te asigur că tuturor ne-a făcut mare plăcere, drept care îţi aducem mulţumirile noastre, dumitale ca şi Ritkăi.

— Adevărat, îţi mulţumesc din inimă! Seleznev se strecurase pînă la Sima şi-i scutură cu putere mîna. Nu mi-am închipuit niciodată că o siluetă feminină mă poate mişca într-atît! Cît de frumoase pot fi muieruştele... hm... hm... femeile, fetele. Asta am priceput-o şi eu de cînd s-a metamorfozat Irina mea, şi n-a trecut decît o lună de cînd învaţă meşteşugul ăsta la dumneata.

— Ei, Irina e înzestrată de la natură.

— Se jură pe viaţă că va veni din nou la Moscova după ce va cîştiga destule parale pentru un concediu mai lung.

— E adevărat, tată! Irina se apropie cu o mişcare graţioasă de Sima şi o cuprinse de talie. Cu toate că gimnasta era voinică şi avea tocuri «cui» de şapte centimetri, ea păru scundă în comparaţie cu siberiana, înaltă şi maiestoasă ca o regină.

— Acum e rîndul lui Ivan Rodionovici! declară Rita în timp ce musafirii se aşezau în jurul mesei şi îşi treceau unul altuia ceştile cu ceai.

— Io-te-te, Ghirin hai de povesteşte, Sima hai de dovedeşte, se întoarse profesorul, prefăcîndu-se invidios. Gata! aţi şi uitat de aventurile lui Andreev? V-aţi săturat de ele? De altfel şi tu, Innokenti Efimovici, ai avea ce să istoriseşti!

— Nu vorbi aşa, Kirillîci, ripostă cu seriozitate vînătorul, noi doi, cum să spun — noi doi ştim ce ştim şi sîntem cum sîntem. Pe cîtă vreme Ivan Rodionovici ne explică de ce

sîntem aşa şi nu altfel şi cum am putea deveni mai buni. Am trăit atîta amar de ani şi nici n-am bănuit că poate să existe o asemenea ştiinţă şi că se cunosc atîtea lucruri despre om... Cum să nu fie interesant ?

Ghirin se ridică, şi, făcînd cîţiva paşi de-a lungul peretelui, se opri locului :

— „Acum ascultaţi asta !“ spuse el. Aşa începea pe vremuri explicaţia unei situaţii de luptă în flota engleză. Noi ne-am obişnuit cu continua dezvoltare şi perfecţionare a tehnicii, ba chiar ne-am plictisi, dacă n-am fi la curent cu noile descoperiri ştiinţifice care azi depăşesc pînă şi imaginaţia.

Numărul din ce în ce mai mare al descoperirilor, creşterea ritmului de dezvoltare a ştiinţei, iar după ea şi a tehnicii, se desfăşoară, cum ar spune un inginer, în curbă exponenţială. Eu, ca om cu un sistem de gîndire în imagini şi nu abstract, îmi închipui dezvoltarea civilizaţiei tehnico-ştiinţifice ca pe un val uriaş care se ridică deasupra capetelor noastre la o înălţime gigantică, aproape ameninţătoare. Poate exagerez, spunînd ameninţătoare, dar situaţia asta te face să te şi temi că psihicul omului nu-i pregătit pentru asemenea ritm, iar noi am făcut prea puţin ca să-l pregătim.

Concepţiile noastre asupra omului viitorului decurg din categoriile care au apărut şi s-au dezvoltat în trecut, dar oamenii prezentului — fie că o vrem, fie că nu — sînt cu totul altfel. Avîntul ştiinţei cere tot mai mari eforturi, tot mai multe forţe.

Şi va fi nevoie de mult mai multe, pentru îndeplinirea măreţei misiuni de transformare a oamenilor şi de refacerea economiei în vederea făuririi societăţii comuniste. Dar oare aceste forţe cresc şi se educă proporţional cu ritmul cerut ? Ce s-a realizat în vederea înţelegerii generale a legilor vieţii psihice umane ? Mă tem că n-am reflectat încă serios asupra acestei probleme ! Există o discrepanţă între pregătirea noastră şi imperioasele cerinţe ale epocii, ale vieţii, ale rolului nostru de avangardă a umanităţii.

Priviţi adevărul în faţă : creşterea inevitabilă a densităţii populaţiei din marile oraşe, mai ales în ţările capitaliste, dăunează sănătăţii individuale şi vigorii fizice, măcar că progresele medicinii oferă condiţiile unei longevităţi mai mari şi o apreciabilă scădere a mortalităţii cînd se ivesc unele epidemii. Rezistenţa fizică redusă şi prea marea încordare nervoasă slăbesc echilibrul psihic al omului.

De aci rezultă o serie de manifestări de dezechilibrare psihică, în majoritatea lor neînsemnate şi inofensive, dar cîteodată cu consecinţe neaşteptat de dăunătoare pentru societate. Este interesant de reţinut faptul că aceste manifestări sînt îndeobşte mai accentuate în ţările care au un standard de viaţă ridicat. În primul rînd constatăm existenţa alcoolismului şi a narcomaniei — încercări de a oferi un repaus sistemului nervos suprasolicitat, de a se refugia de tensiunea cotidianului, de a reduce contactul cu lumea înconjurătoare, ajungînd astfel la un pas de îndobitocire. După care urmează acele sălbatice explozii de huliganism, consecinţă a slăbirii centrilor de frînare ai creierului şi mai ales a autodisciplinei. În sfîrşit, mai înregistrăm existenţa a ceea ce în Occident e numit *escapism* — dorinţa de a te refugia indiferent unde, spre a scăpa de vacarmul infernal, insuportabil al metropolelor. Refugiul unora se concretizează prin mania de a colecţiona fel de fel de fleacuri, cum ar fi timbre, cutii de chibrituri, invitaţii, sau discuri cu muzică de jaz care îi îmbată cu ritmul ei infernal. Acestea din urmă îşi află întrucîtva explicaţia : se ştie, din timpuri imemoriale, că pînă şi nişte simple bătăi de tobă pot literalmente fascina un om.

Un aspect mai rafinat al *escapismului* îl constituie aspiraţia de a pătrunde în alte lumi, în care prinţese minunate îi aşteaptă, în grădini de o neasemuită frumuseţe, pe vitejii de aici, de pe pămînt. Aşa se explică uriaşul succes al literaturii ştiinţifico-fantastice cu privire la cosmos...

— Cum, dumneata eşti împotriva pătrunderii omului în cosmos ? izbucni Rita şi se ascunse în spatele Irinei.

— Care intelectual poate fi împotriva acestui superb vis al omenirii ? ripostă pe un ton liniştit Ghirin. Dar visul acesta nu trebuie în nici un caz să degenereze în dorinţa de a evada de pe Pămînt, unde, chipurile, omul nu e în stare să-şi găsească un rost în viaţă şi tinde spre aflarea altor lumi mai frumoase, a unor civilizaţii superioare, cu intenţia de a jefui şi a se întoarce din piraterie pe Pămînt, putred de bogat, aşa cum de altfel şi sînt prezentate lucrurile adesea în literatura ştiinţifico-fantastică americană. Există o singură cale adevărată care duce spre Cosmos — cea generată de un surplus de forţe, de pe o planetă organizată, în căutarea unor fraţi întru intelect şi cultură. Iar ca să îndeplinească o asemenea acţiune, omul trebuie să se simtă cum nu se poate mai mult legat de acest Pămînt, pe care îl transformă printr-o muncă avîntată, devenind el însuşi tot mai bogat şi mai tare din punct de ve-

dere spiritual, pentru a face faţă eforturilor titanice ce i se vor cere întru adevărata supunere a spaţiilor interstelare. Toate acestea nu sînt posibile decît în condiţii de organizare superioară a societăţii — socialism şi comunism. Însă formele sociale superioare nu pot fi create decît de oameni educaţi, disciplinaţi şi cu o înaltă conştiinţă — aceasta este inevitabila interdependenţă dialectică subliniată neobosit de Lenin şi atît de clar formulată de către Congresul al XXII-lea al Partidului.

Vremea trece, şi omul, ca parte integrantă a societăţii, devine atît de preţios pentru ziua de mîine — pentru acel mîine comunist — încît de pe acum educaţia, cultura şi pregătirea psihică a lui nu mai trebuie socotite ca pînă acum drept elemente de suprastructură, ci ca elemente de bază ale forţelor de producţie. Şi într-adevăr, legătura reciprocă a acţiunilor colective ale oamenilor din societate se dezvoltă, devine tot mai complexă, căpătînd o tot mai mare importanţă. Rezultă de aici un lanţ lung ale cărui verigi, luate în parte, dacă se vor dovedi slabe, de proastă calitate, vor provoca necontenit rupturi ale lanţului zădărnicind astfel eforturile elementelor trainice. Se impune o deosebită atenţie şi un mare simţ de răspundere în mînuirea unor maşini complexe şi primejdioase, în fabricarea unor medicamente şi preparate chimice neobişnuite, în conducerea unor operaţii de mare delicateţe cu regimuri şi toleranţe de o extremă precizie şi, în sfîrşit, în dirijarea unor utilaje cu caracter ucigător — absolut peste tot e nevoie de mare atenţie şi simţ de răspundere, bazate pe un psihic sănătos şi pe o deosebită rezistenţă fizică. Spre deosebire însă de corpul omenesc, psihicul care n-a fost educat din copilărie se lasă lesne supus intemperiilor existenţei sau unor influenţe nefaste, deoarece conştiinţa se formează în raport cu condiţiile de mediu, nu mai puţin importante decît ereditatea ; de aceea tocmai psihicul se dovedeşte a fi mai gingaş.

O educaţie greşită traumatizează grav psihicul — părinţi brutali şi despotici, un mediu dubios generează oameni cu înclinaţii paranoice : bănuitori, agresivi şi cruzi.

Gingaş lucru mai e şi psihicul ! Poţi lucra cot la cot cu un om timp de zece ani de zile fără a bănui că ai de-a face cu un schizofrenic sau cu un paranoic, cînd, la un moment dat, un simplu şoc, pe care un ins absolut sănătos îl suportă uşor, îl transformă pe cel dintîi într-un maniac sau într-un ucigaş, cu atît mai periculos, cu cît, necunoscîndu-i-se meteahna, i s-ar putea încredinţa, fără rezerve, o muncă de răspundere.

Iată de ce dezvoltarea psihologiei şi psihiatriei, observaţia şi studiul psihofiziologiei constituie una dintre cele mai importante preocupări de viitor şi n-am să obosesc de-ar fi să repet asta pînă în ultima clipă a vieţii. E timpul ca ştiinţelor menţionate să li se dea atenţia cuvenită. E timpul ca de pildă în şcoli, copiii cu deficienţe psihice sau cu un psihic dezechilibrat în urma unei educaţii greşite să fie separaţi cu mai multă scrupulozitate de copiii absolut sănătoşi şi normali. În unele profesii... Dar n-am de gînd să enumăr sumedenia de măsuri indispensabile care ar fi trebuit de mult luate.

Ghirin se plimbă de cîteva ori de la un capăt la celălalt al mesei.

— Din spusele mele, rogu-vă, să nu trageţi concluzia că lumea e pe cale să alunece spre abisul demenţei. O asemenea interpretare ar fi pe de-a-ntregul greşită. Toate predicile — despre răul congenital şi despre creşterea anormalităţii, a perversităţii şi a sadismului — proprii, chipurile, omului — izvorăsc atît de frecvent în arta contemporană apuseană, dintr-o profundă lipsă de înţelegere a legilor biologiei, dintr-o ignoranţă care nu se deosebeşte prea mult de cea a fanaticilor religioşi ai evului mediu. Într-adevăr, dacă veţi fi vreodată martorii unei manifestări de furie inexplicabilă sau ai dorinţei sadice a cuiva de a chinui, umili şi a face rău, e aproape sigur că aveţi în faţa dumneavoastră un caz de deficienţă psihică şi că omul acesta trebuie transferat de urgenţă într-un domeniu de activitate în care să nu mai aibă prilejul de a-şi manifesta violenţa.

Dar asta să nu vă neliniştească. Prin însăşi forţa lucrurilor, omul este bun şi omenos, pentru că aceste calităţi îi sînt adînc sădite încă din pruncie de către părinţi, fiind expresia grijii acestora faţă de urmaşi. Numai imperioasa nevoie de a face bine, de a compătimi şi a ajuta — numai aceste simţăminte au determinat schimbarea psihicului fiarei obtuze, silind-o să-şi ocrotească puiul ani în şir, întîmpinînd nenumăratele greutăţi şi primejdii ce se iveau pînă ce acesta ajungea un membru de valoare al turmei, nemaivorbind de perioada cînd turma a evoluat spre societate. Acelaşi rol salutar l-au jucat şi ancestralele instincte sociale : altruismul, întrajutorarea, prietenia şi grijile vitale. Ca rezultat al procesului de selecţie naturală au supravieţuit iniţial cele mai unite familii, apoi cele mai unite ginţi, iar mai tîrziu — triburi.

Cunoscutul popularizator al biologiei, Jean Rostand, în ultima lui carte, *Esenţa omului*, în care îşi expune teoria sa

consacrată geneticii, şi-a exprimat părerea asupra structurii morale a psihicului omenesc în următorul fel: „Răul este dominant, iar binele — recesiv". Cu alte cuvinte, în ereditatea omului apar întîi sentimentele rele, iar cele bune vin pe planul al doilea cu tendinţa de a dispărea în general. E lesne de constatat că în cazul de faţă nu poate fi vorba de genetică, ci de transferarea aceloraşi idei freudiene asupra unei născocite scheme a genelor biologice. Într-adevăr, motivele de bază ale autoconservării, ca egoismul, cruzimea şi lăcomia, ar fi predominat în om şi probabil că ar fi distrus omenirea cu totul, dacă n-ar fi trecut acele sute de milenii, cînd făpturile pe jumătate oameni mai trăiau în colective unite: toţi pentru unul, unul pentru toţi. În acest răstimp în ereditatea psihică s-au infiltrat adînc elementele de ajutorare reciprocă, de dragoste părintească, de compasiune şi putere de sacrificiu.

Tot aşa, în decursul a milioane de veacuri s-au format şi mecanismele ereditare ale omului, care, luate, în ansamblu, alcătuiesc o nesecată rezervă de sănătate şi forţă. Iată de ce, atunci cînd se îmbunătăţesc condiţiile generale de trai şi constituţia oamenilor se modifică, ei devin aidoma unor voinici, înalţi şi chipeşi, iar bunătatea, aspiraţia spre frumos şi dreptate, îşi croiesc drum prin mileniile de asuprire, cruzime şi minciună...

— Bravo, straşnic mai eşti! tună pe neaşteptate Andreev.

— De ce? Eu nu vă împărtăşesc decît nişte lucruri simple, dar care au fost uitate, intenţionat sau întîmplător — asta s-o stabilească viitorii cercetători. Mă tem să nu abuzez de atenţia dumneavoastră, totuşi ţin să vă mai spun ceva. Îngăduiţi-mi numai cîteva minute.

Îndoiala asupra însuşirilor pozitive ale omului a generat neîncredere în privinţa capacităţii şi forţei sale creatoare — ceea ce a dus la pesimism, la teama că omul nu va putea suporta ritmul turbat al civilizaţiei şi că va cădea în abis. Şi iarăşi este vorba în esenţă de necunoaşterea biologiei şi a psihofiziologiei, de ignoranţă în ce priveşte istoria evoluţiei animalelor şi a statornicirii fiinţei cugetătoare. Cu cît vom cunoaşte mai bine imensa complexitate a organismului uman, cu atît ne vom da mai limpede seama de uriaşele rezerve şi de neaşteptatele posibilităţi ascunse într-însul. Chiar dacă n-am fi ajuns la progresele actuale ale biologiei, această certitudine ar fi putut fi elucidată numai din istorie, din observa-

țiile asupra lumii contemporane. Nu trebuia decît să renunțăm la acea stupidă prejudecată, mai primejdioasă decît superstiția, considerată nejust drept scepticism științific, dar care nu e de fapt decît ignoranță.

Pe măsură ce condițiile vieții și ale societății devin mai complexe, țelurile simple și clare din trecut, ale omului izolat, se tot îndepărtează și se pierd în această complexitate. Iată de ce oamenilor de azi le este de-a dreptul neîngăduit să rămînă inculți, căci astfel se pierde legătura dintre fenomene și acțiunile indispensabile omului ca membru al societății.

Noi am negat pur și simplu unele însușiri cunoscute ale fachirilor indieni, de teama ca nu cumva să fie socotite drept supranaturale. În acest fel noi am renunțat la explicația lor științifică, lăsînd ca ele să fie tălmăcite de idealiști, care cred în minuni. În realitate, omul posedă efectiv posibilitatea de a-și încetini într-atît bătăile inimii, de pildă, încît el să poată rămîne un timp îndelungat îngropat în pămînt, reducîndu-și la maximum respirația. Un camarad al meu de arme, ofițer al Armatei Sovietice, poseda această însușire din naștere. De față cu mine își încetinea bătăile inimii pînă la douăzeci-treizeci pe minut, spunînd că și-ar putea opri inima de tot, dar că îi e frică să nu-și piardă cunoștința și să moară. I-am spus și eu atunci că unii dintre prizonierii din lagărele de concentrare nemțești, aduși la disperare de pe urma torturilor la care erau supuși, au învățat această artă, rărindu-și într-atît bătăile inimii, încît își provocau astfel o moarte rapidă și fără durere.

Se știe că o sectă de călugări din Tibet pot sta goi în nopțile geroase, ba se mai și udă cu apă. *Yoghii* indieni, dimpotrivă, ca să scape de căldură, se sugestionează, închipuindu-și că se află în preajma unor rîuri răcoroase de munte sau pe culmile înzăpezite ale Himalaiei.

Se știe de asemenea că oamenii din epocile miceniană și cretană umblau în veșminte foarte ușoare, iar femeile lor își meritaseră porecla de *baticolpos* (piept adînc) pentru că purtau o îmbrăcăminte atît de decoltată în față, încît amîndoi sînii le rămîneau descoperiți. Spartanilor, în general, le era interzis pînă la bătrînețe să poarte veșminte călduroase, ci exclusiv din pînză de in și iarna, și vara. Femeile și fetele umblau în tunici necusute în părți, drept care erau numite de atenieni *himnomeros* — cu șoldurile descoperite. A umbla cu șoldurile goale în timpul iernilor nu prea dulci ale Greciei, însemna o călire atît de serioasă, încît spartanele n-aveau

a se teme de loc de frig, iar părul lor extrem de des a devenit proverbial. Există multe exemple cu privire la influenţele binefăcătoare ale călirii în condiţii aspre a organismului, însă în timpul din urmă au cam fost uitate, la fel ca şi faptul că omul posedă o mult mai mare forţă şi rezistenţă fizică decît cea pe care ne-am deprins a o socoti drept normă.

Dervişii din secta *Rifa-i* din Cairo, adepţii „sfîntului" *Saadi*, organizează uneori spectacole numite *dosch*.

Căpetenia acestei secte trece cu o caleaşcă peste trupurile prosternate ale *dervişilor* lui, fără a le pricinui vreun rău. Este absolut sigur că aici nu e vorba de nici o minune. O anumită gimnastică şi anumite exerciţii de respiraţie dezvoltă în aşa măsură muşchii intercostali ai acestor oameni, ca şi plămînii şi presa lor abdominală, încît ei pot suporta fără nici un risc o greutate de neconceput pentru un european mai puţin rezistent, în condiţiile de viaţă civilizată din oraşe. Eu, de exemplu, mi-am dezvoltat în mod special muşchii abdominali după sistemul lui Müller şi... Ghirin îşi roti privirea prin încăpere — cred că aici nu există nici un obiect pe care să nu-l pot susţine pe pîntece, chiar dacă i-aţi da drumul din tavan. Iar tinerii aceia greci care au slujit de modele pentru celebrele statui ale lui Lisip şi Policlet, *Apoxiomenul* şi *Doriforul*, s-ar putea culca fără grijă sub un camion de trei tone, dacă nu de cinci...

Cînd muşchii sînt bine dezvoltaţi, iar pielea e rezistentă şi întinsă, graţie practicării exerciţiilor fizice în aer liber şi a înotului, omul e capabil şi de alte „minuni", cum ar fi aceea de a sta culcat pe cuie sau cuţite. Omul se poate da de-a rostogolul pe cioburi de sticlă aşa încît acestea să trosnească şi să se spargă, iar pielea lui să rămînă nevătămată.

Rezistenţa normală a dinţilor omului poate părea acum o scornitură, dar am văzut cu ochii mei la ţară oameni turtind între dinţi monede groase de aramă sau ridicînd în dinţi maşini de cusut, apucîndu-le de axul acela vertical mic şi neted pe care se pune mosorul. Mai e nevoie, oare, să pomenim de faptul că nu orice cal se poate compara, din punct de vedere al rezistenţei, cu omul ? De pildă, Leonid Kirillovici — e aici de faţă — în anii tinereţii, ca să-i facă de ruşine pe colectorii lui văităreţi, a făcut pe jos o sută douăzeci de verste prin stepă în numai douăzeci şi patru de ore. Am întîlnit oameni, pentru care, ca şi pentru dumneavoastră, geologii, a parcurge nouăzeci de kilometri într-o zi, nu constituia nimic extraordinar, cu toate că drumurile tre-

ceau prin potecile muntoase ale taigalei. Se ştie de asemeni de mult, că ostaşii *zuluşilor* din Africa se întreceau la fugă pe distanţe mari cu caii lor cei mai iuţi.

Într-una din insulele Japoniei — nu-mi mai amintesc în care anume — samuraii practicau din timpuri străvechi o anumită tehnică a luptei fără arme. Cu muchia palmei, ei pot rupe în două o scîndură groasă sau coloana vertebrală a unui om, ba chiar îi pot reteza capul.

Nu mai vorbesc despre „minunile" cunoscute de toţi, pentru că ne-am deprins cu ele şi nu ne mai par cîtuşi de puţin supranaturale.

Dar, oare, artiştii de circ nu ne prezintă surprinzătoare exemple de echilibru, de calcul, de precizie şi de o fenomenală coordonare musculară ? Oare ceea ce a executat adineauri în faţa noastră pe ecran Serafima Iurievna nu constituie aceeaşi minune care nu-i minune, graţie admirabilei perfecţiuni a trupului omenesc ?

Îmi amintesc că prin anul treizeci am fost cu toţii surprinşi de fapta eroică a zoologului american Beebe care a coborît într-o batisferă la o adîncime de o jumătate de milă. Te lua groaza cînd citeai amănuntele coborîrii în abisul negru al oceanului, descrierea acelei lumi înfricoşătoare a străfundurilor, inaccesibilă omului ; cablul de oţel trosnea şi scîrţîia sinistru sub greutatea acelei sfere masive ; cea mai mică defecţiune a etanşeităţii ferestruicilor de cuarţ îi putea fi fatală.

Pe cîtă vreme azi, omul coboară fără batisferă, ba chiar fără costum de scafandru, la aceeaşi adîncime, iar cu un acvalang se poate scufunda mai în adînc ! Totul se rezolvă doar prin găsirea combinaţiei corespunzătoare de gaze care să poată înlocui azotul din aer. Iar cu cît trece vremea, se realizează alte performanţe — şi mai şi. Copiilor şi tinerilor din ziua de azi le apare un aşa-zis al şaselea simţ — putinţa de a deosebi culorile şi de a citi cu degetele chiar fără ca suprafaţa celor scrise sau desenate să fie atinsă. Vedeţi, aşadar, cum se lărgesc din ce în ce capacităţile omului, în măsura în care el se cunoaşte mai bine pe sine însuşi !

Ştiţi, oare, că tigrul sau leul, ducînd în bot o pradă mare, dezvoltă în momentul saltului peste un obstacol înalt o forţă care poate atinge cincizeci de cai putere ? Or, aceste feline nu au cine ştie ce musculatură. Secretul acestei forţe formidabile stă în sistemul lor de reglare neurohormonală, care le permite să primească din partea muşchilor un randa-

ment complet. Omul este de asemenea înzestrat cu un sistem nervos foarte puternic, şi el poate primi din partea trupului său un randament nebănuit de mare, dar asta va dobîndi numai în urma unui îndelungat antrenament. Noi, orăşenii, ne temem de o potaie, în timp ce strămoşul nostru primitiv răpunea singur o haită de dulăi. Printre vînătorii din Africa sînt frecvente cazurile cînd un om se ia la trîntă cu un leopard. Vajnicii noştri străbuni, asemeni lui *Mţîri,* răpuneau feline şi mai mari, cu mîna goală. Charles Cotter, unul dintre celebrii vînători ai Africii de Răsărit, a scos-o la capăt cu doi leoparzi care-l atacaseră simultan. I-a sugrumat frumuşel pe amîndoi, şi, după ce şi-a legat rănile, şi-a văzut mai departe de vînătoare. Iar în India, leopardul antropofag îi nimicea pe semenii noştri cu sutele, răspîndind groaza în regiuni întregi, dat fiind că populaţia nu cuteza să înfrunte fiara.

Posibilităţile omului, atît fizice, cît şi psihice, sînt neînchipuit de mari şi nu există nici un motiv să ne facem griji, să punem la îndoială perspectivele lui de viitor, în cazul cînd vom şti să păstrăm şi să dezvoltăm echilibrul dintre psihic şi forţa noastră fizică !

Ghirin tăcu, se lăsă pe un scaun şi îşi întinse paharul spre Rita care tocmai turna ceaiul.

— Ivan Rodionovici, vorbi Sima cea dintîi, am avut prilejul să asist la prelegerea dumitale în faţa artiştilor, cînd ai demonstrat cu atîta limpezime că simţul şi nevoia de frumos sălăşluiesc în noi şi că ne sînt indispensabile. Apoi, cu ajutorul lui Innokenti Efimovici, i-ai convins şi pe alţii de noianul de amintiri care şi ele zac tăinuite în străfundurile psihicului nostru...

— Mai degrabă în cele ale fiziologiei noastre, o corectă el, pentru că aceasta face parte din trecut, pe cîtă vreme psihicul apare ca un rezultat al influenţei reciproce dintre fiziologie şi mediul existent.

— Îţi cunosc meticulozitatea de savant, surîse Sima, dar trebuie să-mi ierţi imprecizia în exprimare. Reiau deci. Azi ne-ai vorbit despre însemnătatea psihologiei... a psihofiziologiei, pentru viitor. Dar dacă ai sintetiza toate acestea ? Fă-o pentru noi, ca să înţelegem mai bine.

— Da, bine. Am să încerc ! Din tot ce am spus mai înainte, aţi dedus desigur că perfecţiunea fizică, sănătatea şi forţa constituie însăşi frumuseţea. Orice dezvoltare în această direcţie, dacă e practicată nu unilateral, ci multilateral, duce

în mod firesc la înfrumusețarea omului. Nu trebuie să ne ferim de condițiile grele de viață — dacă nu sînt exagerat de grele, dacă mediul e prielnic și hrana suficientă, ele vor contribui la făurirea unui om frumos și zdravăn.

Nu întîmplător în ultima vreme s-au înmulțit „descoperirile" în materie de oameni de o uimitoare frumusețe, care viețuiesc în condițiile aspre ale munților și junglei, și trebuie avut în vedere că acolo frumusețea nu e un fenomen izolat, ci un fenomen de masă. Așa, de pildă, surprinzător de frumoși sînt *daiacii* [4] din Indonezia. În acest sens s-a mai făcut recent următoarea descoperire : niște geologi francezi, călătorind prin Tailanda, au dat în Munții Ceantaburi peste un trib vechi, care trăia izolat în junglele de munte. După cum comunică ziarele, oricare dintre femeile acestui trib ar putea ocupa locul întîi la un concurs de frumusețe.

Se poate spune că perfecțiunea fizică se realizează la hotarul dintre condițiile de trai aspre și cele favorabile.

Tot astfel și desăvîrșirea psihică se situează la hotarul dintre acțiuni și porniri contradictorii, fiind expresia echilibrului psihic.

Un psihic normal, „nobil", va simți și alege indiscutabil calea justă, firească în cea mai evoluată societate — societatea comunistă — care, structural, nu poate fi formată nici din fanatici, nici din filistini. Să muncești, dar în așa fel, încît să nu uiți de toate celelalte obligații ale tale de cetățean, educator al copiilor tăi, și al tău personal. Societatea este un organism foarte complex, iar în comunism va fi alcătuită din oameni dezvoltați multilateral, cu multiple preocupări : deci cum e și firesc, și cu un psihic multilateral dezvoltat.

Dacă omul nu are preocupări variate, devine în scurt timp un indiferent, un egoist. Această groaznică indiferență cunoscută încă în Roma antică sub denumirea grecească de *acedia,* — se răspîndește astăzi în diferite țări și este extrem de dăunătoare oricărei societăți — nemaivorbind de a noastră !

Amfitrionul surîse :

— Așadar, disciplină și iarăși disciplină ?

— Nicidecum ! Nici nu-i posibil ca omul să fie pe de-a-ntregul adaptat la condițiile înconjurătoare, deoarece acestea sînt într-o continuă schimbare.

„Omul care își înăbușă pornirile, fără a cunoaște pricina, comite un rău tot atît de mare ca atunci cînd s-ar deda cu

bună ştiinţă relelor“ — spune o maximă indiană. Voi observa în treacăt că aceasta este în deplină concordanţă cu legile psihofiziologiei.

„Dorinţele neîmplinite te macină pe dinăuntru“ — iată încă o vorbă din bătrîni.

Conformism înseamnă în esenţă frînarea sau sistarea dezvoltării. Lupta lăuntrică dialectică este baza oricărei organizări în viaţă, a oricărui proces şi a oricărei structuri complexe. Fără această bază nu se realizează decît o creştere cantitativă, asemeni unei tumori canceroase din celulele omogene, fără influenţă reciprocă ; în locul unei societăţi organizate — am avea de-a face cu o mulţime eterogenă.

E mult mai uşor să guvernezi o mulţime, dar evoluţia e un fenomen continuu, iar mulţimea rămîne pe loc ca o formaţiune obştească stagnantă, şi ruptura ei de membrii de frunte ai societăţii şi de cerinţele progresului se adînceşte tot mai mult. Iată unde duce o disciplină exagerată. Pentru introducerea ei se cere multă înţelepciune şi prudenţă. Trebuie evitat prin orice mijloace să se exercite o presiune permanentă asupra psihicului şi omul trebuie neapărat lăsat să-şi „revină“, aşa cum îşi revine oţelul, pentru a nu se face prea fragil. Era cît pe aci să uit să vă spun cum trebuie lăsate să-şi „revină“ femeile pe care le apasă în permanenţă fel şi fel de griji, ducîndu-le la crize de isterie de-a dreptul penibile.

— Iar aveţi ceva contra femeilor, se indignă Rita. Nu mă aşteptam la una ca asta din partea dumneavoastră, Ivan Rodionovici !

— Eşti prostuţă, fata mea ! răspunse liniştită Ekaterina Alexeevna. Tot ce a spus e just. Femeia-i veşnic legată de casă, ea e şi „croitoreasă, şi grădinăreasă“, şi nu are niciodată răgaz să se destindă.

— Bine, mamă, dar astăzi sîntem tot atît de instruite ca şi bărbaţii, izbucni Rita.

— Da, şi, din păcate, needucate. Nenorocirea asta cu educaţia a început din secolul al nouăsprezecelea, o dată cu dezvoltarea capitalismului. Educaţia bărbaţilor a fost înlocuită cu instrucţia, situîndu-i pe ei pe o treaptă mult superioară în viaţă. Apoi educaţia a dispărut, rămînînd doar ca o tradiţie în familiile aristocratice. Femeilor, în schimb, li se făcea pretutindeni mai mult educaţie decît instrucţie. Asta le-a slăbit puterile în lupta cu viaţa, dar în acelaşi timp a

salvat neamul omenesc de la o totală sălbăticire. Şi Ekaterina Alexeevna se uită, triumfătoare, în jur.

— Într-un fel aveţi dreptate, aprobă Ghirin. Oamenii sînt din zi în zi mai puţin aserviţi muncii, acelei munci nesfîrşite şi monotone, dar în acelaşi timp nu şi-au pus problema cum să-şi folosească clipele de răgaz. Eşecul psihologic al civilizaţiei contemporane se concretizează printr-o trîndăvie lipsită de sens, necompensată cu nimic. Or, compensarea trebuie făcută prin educarea copiilor şi prin autoeducare. Marea problemă a vieţii este să menţii omul în stare alertă, să fie concentrat fiziceşte şi spiritualiceşte. Pentru asta el are nevoie să aspire la un ţel măreţ.

— Sînt ţeluri şi ţeluri, rîse Sima, dîndu-şi ca de obicei capul pe spate. După mine, tineretul nostru de sex masculin suferă de un *escapism*, după cum spui dumneata, Ivan Rodionovici — un *escapism* aparte, aş zice eu, orientat spre grosolănie, ignoranţă şi spre un limbaj voit trivial.

— Oare nu-i o consecinţă a faptului că vreme de mulţi ani omului muncitor i s-au trecut cu vederea anumite lipsuri de educaţie — o moştenire a trecutului — care se resimţeau în comportamentul său ? bubui glasul lui Andreev. Iar suspomeniţii tineri se inspiră din acest trecut.

— Eu cred că aici e vorba pur şi simplu de delăsare, ripostă Ghirin. Noi ne-am pierdut obişnuinţa de a educa. Am înlocuit diversitatea învăţăturii, stînd ore în şir la şcoală şi făcîndu-ne lecţiile. Procedînd aşa, credem că totul e în ordine. Nu, tovarăşi, pentru a educa un om, trebuie să-l pui să muncească paisprezece ore din douăzeci şi patru, şi, bineînţeles, în domenii diferite. Învăţătura primită la şcoală să alterneze cu patinajul, dansul, automobilismul, ciclismul, gimnastica şi muzica. Prins în cleştele muncii şi al antrenamentului — numai aşa va ieşi un produs veritabil şi nu un rebut ! Trebuie neapărat variaţie ! E timpul să ne dăm seama de imensa greşeală pe care o comit toţi părinţii, făcînd sacrificii, zbătîndu-se din răsputeri, spre a asigura copiilor lor un viitor tihnit, fără griji de ordin material. Şi procedînd aşa, copiii în loc să fie căliţi, învăţînd ce-i viaţa, nu iau act de ea.

Oamenii cu judecată înţeleg că nici vilele, nici mobilele, nici automobilele şi nici banii nu au nici o valoare, dacă omul nu există ca atare, dacă nu e educat ca un cetăţean activ, stoic, însetat de cunoaştere, dornic de dragoste şi de

ştiinţă, dacă nu păşeşte prin viaţă singur, dacă nu şi-o făureşte cu mîinile lui, evitînd să trăiască pe socoteala altora.

— A sosit timpul să se instituie o responsabilitate juridică a părinţilor pentru rebuturi în educaţie ! strigă un tînăr cu o bogată podoabă de păr.

— Poate că n-ar fi cazul să se procedeze chiar atît de sever, surîse Ghirin. Fii dialectician şi învaţă că nu poţi pretinde de la viaţă împlinirea în chip absolut a idealului şi a ţelului rîvnit. Totul e relativ, şi iată de ce nu ne e de loc indiferent preţul, ca să zicem aşa, cu care ne realizăm aspiraţiile. Dacă pentru a ne atinge scopul vom recurge la orice mijloace, vom săvîrşi o monstruozitate. Viaţa va întoarce inevitabil foaia şi idealul se va schimba. Este atît de greu să faci o lege dreaptă pe un tăiş de brici, încît pentru a o realiza e nevoie de uriaşele eforturi comune ale celor mai luminate minţi. Iar toate astea sînt aşa, pentru că pe măsură ce trece timpul, răul se transformă adeseori în bine, iar binele, în rău. Este dialectica vieţii, acel proces în faţa căruia religia s-a dovedit neputincioasă, cu toate strădaniile de a impune oamenilor veşnicele ei dogme şi canoane.

— Ne-am cam obişnuit să ne învinuim unii pe alţii, să-i căutăm pe vinovaţi cu lumînarea, să ameninţăm, rosti îngîndurată Sima. Noi nu facem altceva decît să condamnăm. După mine, e cu mult mai interesant să cauţi să înţelegi, nu să condamni... să înţelegi că fiecare om îşi are slăbiciunile lui, dar şi laturile lui pozitive...

Ekaterina Alexeevna îi cuprinse, în tăcere, umerii şi o mîngîie pe cap.

— Eu am să mă exprim ostăşeşte, interveni Seleznev, ostaşul din prima linie nu are unde să se ducă atîta vreme cît luptă. Sau mormîntul — sau spitalul. Un om adevărat nu are altă soluţie în viaţă decît să stea în linia întîi.

— Bravo, tată ! exclamă entuziasmată Irina.

Însă Ghirin clătină din cap a îndoială.

— De cînd lumea, cei ce păşesc în frunte, luptătorii curajoşi şi tari, beneficiază pentru aportul lor deosebit în cadrul societăţii, şi de glorie, şi de cinstire, şi de o retribuţie materială excedentară — Ghirin rosti mai apăsat ultimele cuvinte. Comuniştii însă trebuie să renunţe în mod conştient, din convingere, la acel surplus. Dar cu asta n-am ajuns decît la jumătatea drumului spre comunism. Cealaltă jumătate mai anevoioasă este rezolvarea problemei legate de asigurarea mijloacelor de existenţă a celor slabi. Aceştia, la rîndul lor,

sînt şi ei datori să-şi aducă aportul pe măsura posibilităţilor, desigur, dar nu cu mai puţină rîvnă şi dăruire decît cei tari. Aici e al doilea element de sprijin al echilibrului dialectic în societatea comunistă.

Şi am să mai adaug ceva — anume pentru dumneavoastră, fetele şi femeile tinere. Să înţeleagă fiecare femeie-mamă că ea şi copilul ei nu sînt scîntei izolate care gonesc spre întuneric şi se sting fără urmă, ci sînt verigile unui lanţ fără sfîrşit, întins din trecut spre viitor. Trăinicia lanţului depinde de fiecare verigă. Iar veriga asta are nevoie de ocrotirea psihicului încă din pruncie. Iată tot ce vă pot spune în concluzie şi scuzaţi-mă că v-am reţinut atît de mult atenţia.

Tăcerea care se lăsase fu întreruptă de aspirantul-cristalograf.

— S-a făcut tîrziu, şi Rita îmi face semne. Ar vrea să danseze, ca şi mine de altfel. Daţi-mi, totuşi, voie, să vă pun o întrebare foarte importantă : oare am înţeles eu bine că oamenii dumneavoastră cu psihic „nobil" sînt oameni de mijloc, nici obtuzi, nici geniali ? Cum rămîne atunci cu geniile din domeniul ştiinţei şi al artei ? Oare indivizii aceştia, psihiceşte echilibraţi şi perfecţi din punct de vedere fizic, nu reprezintă cumva mulţimea anodină ?

— În nici un caz ! Dacă s-ar aduna laolaltă oameni multilateral dezvoltaţi şi cu o înaltă conştiinţă socială, dintr-o asemenea mulţime aş vrea să fac şi eu parte ! În ce priveşte geniile, dacă sub acest cuvînt se subînţeleg oameni care îi depăşesc cu mult pe semenii lor de condiţie mijlocie, prin posibilităţile lor, aceştia sînt de două tipuri. Unii indivizi, datorită unei rezerve excepţionale de forţe fizice şi psihice sînt înzestraţi cu o putere de muncă ieşită din comun şi reuşesc să realizeze cu mult mai mult decît ceilalţi oameni de mijloc, tot atît de bine echilibraţi psihic. Aceştia şi sînt adevăraţii oameni ai viitorului. Dar mai există genii de alt tip în care este dezvoltată o singură însuşire, în detrimentul celorlalte. Ca o consecinţă a unei anumite puteri de concentrare a efortului, aducînd a fanatici, aceştia o iau cu mult înaintea omului de mijloc, însă psihicul lor nu se poate numi echilibrat, ci adeseori paranoic. Astfel de genii sînt, pe de o parte, membri folositori ai societăţii, iar pe de alta, dificili de suportat de către comunitate şi adeseori chiar primejdioşi. Dar destul despre asta, intrăm într-un alt domeniu. Ce just s-a exprimat Spencer : „Cunoştinţele noastre se aseamănă cu o sferă — cu cît devine mai mare, cu atît se înmulţesc şi

punctele de contact cu necunoscutul". Orice discuţie asupra unui subiect de asemenea : cu cît o chestiune e studiată mai detailat, cu atît mai numeroase devin şi problemele colaterale ce se ivesc. Drept care, merită, oare, să ne lăsăm antrenaţi în discuţii, în detrimentul plăcerii de a putea dansa cu dansatoare atît de minunate ca Margarita Leonidovna şi Serafima Iurievna ? Sau cu mica noastră regină din Siberia ?

Seleznevii au plecat, aşadar, duminică, iar luni, Andreev s-a întors acasă mai devreme decît de obicei. De cum intră, trecu în biroul său şi se trînti pe canapea.

În clipa cînd Ekaterina Alexeevna auzi recitîndu-se cu glas tare poezia *Patru* a celebrului geolog Dravert pe care Andreev o pusese personal pe muzică, înţelese că bărbatul ei primise din nou un „bobîrnac al soartei", cum numea el necazurile serioase.

Suspina undeva un pîrîu şi plouase cu floare de fragă,
Cînd prin cedri, în lumina de ceruri tîrzii,
Îmi ieşi pe potecă icoana cea dragă,
Şi fără să-mi spună vreo taină ochii căprii,
Am ştiut că-i cea de pe urmă şi iubirea dintîi.

Ea recurse pe loc la încercatele leacuri femeieşti — îi pregăti preferatele lui cotlete *„à la Kiev"*, scoase de la păstrare nişte brînză fermentată şi o sticlă de coniac moldovenesc. Profesorul bău, se aşeză pe divan, îşi aprinse cu neruşinare o ţigară chiar în faţa nevesti-si.

— Ia spune-mi ce s-a întîmplat, Leonid ? întrebă ea.

— Nimic deosebit. Traversam în diagonală curtea din apropierea institutului nostru, unde e acum un şantier de construcţie. Văd un camion vechi „ZIS" de trei tone, la fel cu cele cu care ne croiam drumul prin Deşertul Mongoliei sau ne strecuram prin pădurile taigalei. Stătea părăsit, cu cabina bătută în placaj, cu radiatorul proptit într-un gard. Ultimul lui potou, după ce şi-a făcut pe deplin datoria.

— Bine, şi pe urmă ?

— Nu e, oare, limpede că în curînd am să mă proptesc şi eu tot aşa, cu fruntea într-un gard ?...

Ekaterina Alexeevna îl privi atentă printre gene şi se aşeză lîngă el.

— Haide, Leonid, dă-i drumul !

Şi Andreev îi povesti soţiei că fusese la K.G.B. [5]. Sosise, pe numele lui, din Germania Occidentală, o carte groasă, din partea unui expeditor cu desăvîrşire necunoscut. În scoarţele puţin dezlipite ale volumului fusese găsit un cod cifrat, adresa unui loc de întîlnire şi o scrisoare prin care era anunţat că „potrivit înţelegerii, reprezentantul nostru vă va aduce cei cincisprezece mii de dolari, în schimbul informaţiei promise de dumneavoastră".

Anchetatorul cercetase volumul, documentele „acuzatoare" şi spusese :

— Liniştiţi-vă şi aveţi încredere în experienţa mea. Cei care pot plăti asemenea sume pentru o informaţie, ştiu să ascundă mai bine mesajele cifrate. În consecinţă, nu poate fi vorba de altceva decît de o provocare. Dumneavoastră sînteţi acela care aţi mai apelat la noi cu prilejul recentei vizite a unui arheolog din Ankara, un anume Deragazi ?

— Da. Ce probă de ticălos !...

— Se vede că ăsta e numai începutul. Atenţie, să nu vă pomeniţi cu ceva şi mai şi ! Noi, desigur, ne vom strădui să vă ocrotim, în cazul în care ne veţi da permisiunea să controlăm tot ce vine pe numele dumneavoastră. Dar s-ar putea să ne şi scape ceva, inofensiv la prima vedere.

— Ce înţelegeţi dumneavoastră prin „şi mai şi" ?

— De pildă, o carte sau o scrisoare care să conţină otravă sau microbii vreunei boli molipsitoare, sau un manuscris în aşa fel rînduit, încît să vă înţepaţi cînd îi desfaceţi foile. Probe de pietre sau cristale în care este introdusă o puternică substanţă radioactivă, sau o otravă care se volatilizează în contact cu aerul... Dar cîte nu poate născoci o minte diavolească, şi mintea lor e pe drept cuvînt diavolească — vă rog să mă credeţi ! De aceea vă recomand să fiţi foarte prudent ! Să n-aveţi încredere nici dacă primiţi ceva de la vechii dumneavoastră colegi — adresele lor pot fi folosite de către provocatori fără nici o dificultate.

— Înţeleg şi vă mulţumesc foarte mult... Dar... mai este un om care de asemenea trebuie prevenit...

— Vă referiţi la doctorul Ghirin ? Nu trebuie să fie prevenit, ci bătut ! Cu acea experienţă prostească a lui l-a speriat pe Deragazi şi ne-a lipsit de posibilitatea de a-l demasca.

— Poate că altfel Deragazi nici nu v-ar fi oferit această posibilitate ?

— Nu vă contrazic, s-ar putea să aveţi dreptate. Dar Ghirin al dumneavoastră ce-a obţinut ? Nimic ! Cîte parale credeţi că face declaraţia filozofică pe care a stors-o de la arheolog ? Fiecare n-are decît să gîndească aşa cum îi place. Şi s-a întîmplat aşa, fiindcă metodele noastre sînt privite cu neîncredere !

— Totuşi, cum rămîne cu Ghirin ?

— N-aveţi nici o grijă ! Doctorul dumneavoastră, atît de sigur de persoana sa, a spus că nu se teme de nimic, pentru că, chipurile, i-a poruncit individului să uite de el ! E caraghios să credem că Deragazi îl va asculta !

Cînd îşi luară rămas bun, anchetatorul îi aminti lui Andreev că ei aşteaptă cu nerăbdare din partea lui şi a lui Ivernev comunicări cu privire la acele date pe care le conţin materialele lui Ivernev-senior, date care au stîrnit interesul bandei lui Deragazi.

După ce-i împărtăşi totul soţiei, Andreev o luă iar de la început :

— Îţi dai seama ce porcărie ! Cincisprezece mii ! Ce scîrnăvie ! Şi suma a ales-o mai rotunjoară, pentru ca totul să pară mai plauzibil : adicătelea s-a prins bătrînul idiot, n-a putut rezista... Abia acum înţeleg cum trebuie să se fi simţit oamenii ponegriţi pe nedrept.

— Ba nu, nu înţelegi, îl contrazise soţia. Nu s-a făcut decît o încercare neizbutită de a ţi se pune ceva în cîrcă. Domnilor de acolo li se pare că la noi mai există maniaci, care îşi închipuie că e destul să-i dai drumul peste graniţă oricărui savant sovietic, ca acesta, de cum coboară din tren sau de pe vapor, să alerge la serviciul de informaţii al englezilor sau al americanilor şi să spună : Iată-mă, daţi-mi atîtea lire !

Profesorul pufni de indignare, întocmai ca Rita, dădu din mînă a lehamite şi apoi, încet-încet, începu să-şi mai vină în fire. Un păhărel de coniac şi o ţigară îi redară liniştea. Cîteva minute încă şi Andreev cînta cu glas tare o romanţă ţigănească.

Deodată îşi curmă cîntecul şi căzu pe gînduri.

„Am să scotocesc din nou peste tot ! Am să mă duc la Leningrad la buna mea prietenă, Evghenia Sergheevna, ca să-mi arate arhiva personală a lui Maximilian Feodorovici. Cred totuşi că sînt mai puţin greu de cap decît Mstislav..."

CAPITOLUL 4

Milostivirea zeilor

Soarele revărsa asupra oraşului risipă de raze. Moscoviţii, în nesfîrşit şuvoi, se îndreptau spre locurile de agrement din împrejurimi. Nici Sima cu Ghirin n-au rămas de căruţă. Serghei plecase, pentru sfîrşitul lui iunie şi întreg iulie, la nişte lucrări de construcţie. Înainte de a pleca îi încredinţase iubitului său dascăl comoara lui nepreţuită — motocicleta. La banii obţinuţi din vînzarea frigiderului cîştigat la loterie, adăugase economiile surorii sale şi o sumă oferită de Ghirin şi-şi cumpărase această mult visată motocicletă.

Ghirin, care fusese motociclist în tinereţe, îşi aminti de trecut. Este adevărat că circulaţia din zilele noastre nu-ţi permite excese de bravură, dar îţi dă posibilitatea să te deplasezi repede la locuri de scăldat, unde nu dai peste îngrămădeala obişnuită de trupuri dornice de soare şi apă.

Ei se duceau de preferinţă la un cot al rîului Moscova, unde apa era acumulată de un mic zăgaz, şi datorită faptului că şoseaua nu trecea prin apropiere — mai întotdeauna locul era pustiu. Ghirin o apuca pe poteca ştiută, făcînd adevărate acrobaţii printre buturugile albăstrii ale brazilor, apoi cobora pe o pantă nisipoasă direct spre o poiană, toată numai flori galbene, îngrădită de un răchitiş des. Sima se întindea de obicei pe un ponton vechi, împins, nu se ştie de ce, pînă departe în rîu şi se cufunda în gînduri, urmărind nuferii albi uşor legănaţi de curentul apei. Strînsă între maluri abrupte, oglindind cerul metalic, dogoritor, apa cu răsfrîngerile ei plumburii părea din ce în ce mai întunecată, mai tainică şi mai de nepătruns spre adînc.

Ghirin se aşeza la celălalt capăt al pontonului, aproape de parii vechi înfipţi sub mal, muindu-şi picioarele în apa răcoroasă şi curată. Sima, arsă de soare, într-un costum de baie violet, cu o mutră cercetătoare, savantă, pescuia cu îndemînare lujerele verzi şi groase ale florilor. Încercînd o ciudată nelinişte în suflet, Ghirin nu-şi putea lua ochii de la ea. O iubire mare implică întotdeauna un profund sentiment de răspundere şi grijă, de ocrotire şi teamă, pentru cea mai scumpă fiinţă pe care o ai pe lume. Doreşti cu toată făptura să-i rostuieşti, să-i uşurezi viaţa.

Ascundeau motocicleta şi hainele în tufişuri şi o luau înot pe firul apei ; rîzînd în hohote, se lăsau să alunece cu

burta pe pietrele îmbrăcate în muşchi, care propteau marginea desfundată a micului stăvilar. Mai jos apa se făcea foarte mică : abia le ajungea pînă la brîu. Sima şi Ghirin reuşeau totuşi să înoate de-a lungul curentului în „şir indian" cu capul în apă, ridicîndu-l doar din cînd în cînd, ca să tragă aer. Apoi, uzi şi puţin înfriguraţi, o luau pe poteca umedă a malului, se zbenguiau ca nişte ştrengari prin băltoacele călduţe şi străvezii. Lutul depus pe fund, gros ca smîntîna, se strecura plăcut printre degetele picioarelor desculţe, iar vîntul uscat, străbătut de soare, le zbicea repede pielea cu suflarea lui caldă, mîngîietoare.

În dimineaţa aceea, pe la mijlocul lui august, ziua începu senină, dar după ora douăsprezece se produse o bruscă schimbare.

Nori grei se tîrau dinspre sud-vest, şi cei doi înotători nu se mai putură bucura de soare. Ghirin găsi un adăpost sub rîpă, adună nişte vreascuri şi aprinse un mic foc.

— Mă tem că s-a terminat cu vremea frumoasă, spuse el amărît... Se termină şi concediul dumitale...

— Pînă atunci mai e încă mult de tot, spuse Sima. Mă întreb dacă face să-mi consum tot concediul acum. Mai cu seamă că n-ai să mai fii cu mine.

— Da. Plec în curînd în India.

— Mi-ai mai pomenit într-o zi de asta. Sincer vorbind, te invidiez. Odată şi odată am să ajung şi eu în ţara asta extraordinară. Corespondez cu nişte profesoare de gimnastică indiene. După părerea lor, gimnastica noastră artistică are multe elemente de dans care le-ar interesa, îndeosebi pentru a le aplica în şcoala indiană.

— Păi atunci de ce n-ai pleca acolo chiar acum ?

— Asta nu-i este dat unui muritor de rînd ca mine, care n-a fost invitat de vreo organizaţie şi n-are bani pentru un voiaj turistic ; unde mai pui că la noi un asemenea voiaj costă deocamdată exagerat de scump...

— Sima, de ce n-ai veni cu mine ? În ce mă priveşte, toate cheltuielile mele sînt suportate de un institut indian... Să ştii că nu glumesc de fel, adăugă el ca răspuns la privirea neîncrezătoare şi ironică a fetei. Ştii doar că nu sînt prea spiritual de felul meu şi acum e vorba de tot ce poate fi mai important pentru viaţa mea...

— Nu înţeleg...

— Avînd în vedere faptul că şi mie, ca şi lui d'Artagnan, nu mi-au fost hărăzite grade mari, nu poţi veni cu mine decît într-o singură calitate — cea de soţie!

Sima tresări, făcu un pas înapoi şi oftă scurt. În ochii ei larg deschişi, Ghirin citi spaimă, bucurie, şi încă ceva care aducea a ciudă sau a dezamăgire.

— Te-a tulburat propunerea mea, se grăbi el să spună, dar toate mergeau în direcţia asta, şi eu...

Sima se apropie de el cu una din mişcările ei insesizabile şi îi puse vîrful degetelor pe buze.

Începu să vorbească cu ochii în pămînt. Obrajii îi ardeau ca focul.

— Vezi dumneata, poate că eu nu sînt aşa... cum ţi se pare. Poate nu sînt o fată serioasă.

— Ce sînt enormităţile astea pe care le spui! strigă indignat Ghirin.

— O, nu! Uite că nu ştii. Cînd îmi vorbeşti, cuvintele dumitale îmi dau, în prima clipă, o bucurie imensă, iar în cea următoare simt o amărăciune. De ce?

— Cum vine asta?!

— Hai, caută să mă înţelegi!

— Aha, am înţeles. Ghirin izbucni în rîs încercînd un sentiment de nespusă uşurare, apoi se aplecă şi o luă în braţe. Continuînd să rîdă, o săltă brusc în aer, apoi o prinse şi o strînse la piept cu putere.

Sima îl îmbrăţişă pe după gît. Şi, ca atunci, în Parcul Nikitin, se încordă ca o strună în braţele lui, sărutîndu-l. Trecu multă vreme pînă ce el o lăsă din braţe.

— E bine, acum totul e bine! exclamă ea, lipindu-se şi mai strîns de el.

Ghirin o ridică din nou în braţe ca să nu-şi mai desprindă privirea de ochii ei imenşi şi nesfîrşit de adînci, ca acele faimoase vîltori fatale, la care visează de cînd lumea orice voinic.

— Vezi acum că nu sînt decît o proastă, vezi, şoptea ea strîngîndu-şi pleoapele. Ar fi trebuit să-mi dau seama încă atunci în parc — cînd colo, n-am priceput nimic, nici după ce am asistat la lupta aceea cu Deragazi. Ţi-era teamă de... puterea dumitale de sugestie, aşa-i? Am dreptate? Aşa-i, oare, Ivan, dragul meu? Mi-eşti drag, tare drag, repetă ea ascultîndu-şi propriile cuvinte.

— Aşa a fost ! răspunse Ghirin, îngropîndu-şi faţa în părul ei ciufulit şi o sărută din nou cu atîta pasiune, încît trupul Simei căpătă iar duritatea sculpturii lui Konenkov.

Cîteva picături de ploaie îi căzură pe obraz.

— O pornim ! Ghirin făcu un pas spre motocicletă. Altfel bidiviul nostru n-o să ne mai poată scoate din lutul ăsta desfundat... şi deocamdată e cald. Ne facem ciuciulete ? !

— Ne facem ! consimţi cu entuziasm Sima, dîndu-şi capul pe spate, ca să-şi înlăture de pe obraz şuviţele negre răvăşite de vînt.

Abia apucară să iasă la şosea, şi deasupra lor apărură nori negri. Ghirin goni, luîndu-se la întrecere cu vîntul, atîta timp cît şoseaua rămase uscată ; nu izbutiră totuşi să scape de ploaie. Chiar la intrarea în Moscova o aversă zgomotoasă, furibundă şi caldă se prăvăli asupra lor udîndu-i pînă la piele. Oricît îşi strîngea pleoapele ca să poată desluşi drumul prin perdeaua deasă a ploii, Ghirin fu nevoit să cotească spre marginea şoselei şi să încetinească viteza, iar Sima, udă leoarcă, cu obrazul lipit de spinarea lui, cînta veselă, parcă în ciuda intemperiei :

Pe timp rece sau călduţ
Satu-acela nou-nouţ
Din ce pricini nu se ştie
Trăia fără veselie.
Dar într-o duminică
Iat-o fată frumuşică
Nu se ştie cînd şi cum
Se ivi cu apa-n drum
Scăldînd, iaca dintr-o dată
Ziua-n veselie toată.

Biciuirea ploii, stropii care ţîşneau de sub roţi ofereau textului un acompaniament firesc.

Plescăind se varsă apa
Rîde înveselită fata.
Iar voinicul vrînd, nevrînd
Simte inima-i bătînd.

Ghirin traversă cu prudenţă o încrucişare de străzi, apoi ieşi pe Podul Borodino.

— Să mergem de-a dreptul la mine, să ne uscăm şi să bem ceaiul acela verde miraculos !

— Ştii bine că nu pot să rezist dacă mă ispiteşti cu *liu-ceai.*

...Sima aţipise pe canapea, înfofolită într-o pijama a lui Ghirin. Acesta intră în cameră, aducînd ceainicul. Cu Sima ghemuită pe canapea, odaia lui era acum cu totul alta. Fata asta avea darul de a crea în jurul ei o anumită ambianţă, de a răspîndi un farmec cu totul deosebit. Un rîuşor neînsemnat căpăta pentru Ghirin măreţia unui fluviu plin de taine, însorit şi prietenos, cînd pe mal, alături de el, se afla Sima.

În picioare, lîngă masă, cu ceainicul în mînă, Ghirin se gîndea privind-o : „Aspiraţiile omului spre tot ce e tainic şi enigmatic, proprii tuturor romanticilor — fie că e vorba de un loc, de o locuinţă şi mai cu seamă de un om — sînt generate de sentimentul de aşteptare a ceva profund, extraordinar, veşnic nou. Dacă după prima impresie se dezvăluie un suflet lipsit de adîncime, plat ca o farfurie, se produce o reacţie instantanee numită decepţie, adică o frînare stabilă, de o intensitate egală cu intensitatea aşteptării. Sima însă este veşnic învăluită de ceva nou, de ceva adînc, plin de sens. Sentimentele acestea izvorăsc oare din deosebita ei putere de stăpînire sau nu sînt decît mirajul creat de ochii mei de îndrăgostit ? Abia acum îmi explic de ce vechii slavi credeau în existenţa unor încîntătoare zîne ale pădurilor şi cîmpiilor numite „fecioarele vieţii" — *rusalcele* de mai tîrziu care aveau puterea să transmită omului bucuria şi forţa vie a naturii.

Privirea întrebătoare a fetei îi rupse firul cugetărilor.

— Mă gîndeam la bucurie şi forţă, o lămuri el, care sînt considerate drept un dar deosebit pe care ţi-l hărăzeşte soarta, ca o milostivire a zeilor. Or, tocmai astea constituie fondul unui suflet de om sănătos, se zămislesc în însuşi omul şi, în consecinţă, el este cel care şi le dăruieşte sieşi.

— Dar cum le poţi realiza ?

— Nu e vorba de a putea cu tot dinadinsul. Condiţia este ca omul să fie în stare de uriaşe elanuri sufleteşti. Şi poate nu depinde nici de asta, ci de un anume concurs de împrejurări care să dezlănţuie brusc forţe psihice pînă atunci zăgăzuite.

— Tu ai trecut prin asemenea clipe ?

— Da.

— Şi ce ai simţit ?

— În astfel de clipe ţi se pare că eşti la hotarul unui ţărm necunoscut, de parcă ai fi păşit dincolo de linia vieţii obişnuite, cunoscute. Toate forţele fizice şi sufleteşti sînt încordate la maximum şi îndreptate spre un singur ţel, tot restul rămînînd estompat, în afară, şi totuşi, perceput cu o extremă acuitate şi fineţe. Eşti indiferent faţă de toate, exceptînd acest ţel unic. Sau, mai bine zis, nu indiferent, ci cuprins de un fel de cutezanţă miraculoasă în faţa unei forţe a vieţii, care-l încătuşează pe om, determinîndu-i acţiunile. Te simţi din ce în ce mai ireal, imponderabil parcă şi, în sfîrşit, ai sentimentul că moartea-i pe-aproape. Un tărîm fermecat, ori moartea. Un singur pas te desparte de acel tărîm fermecat sau de moarte şi nu mai ştii dacă nu cumva e vorba de unul şi acelaşi lucru. Ţi se pare că în oricare din clipele următoare ai putea să mori, dar gîndul ăsta nu te înfricoşează de fel, ci, dimpotrivă, parcă te îmbie.

Multora li s-o părea stranie o astfel de senzaţie, dar dacă şi-or aminti de prima lor iubire, de clipele ei de început, de primele senzaţii ameţitoare ale celor dintîi atingeri nevinovate de îndrăgostiţi...

— Şi nu numai în iubire ! exclamă Sima. Cînd ţi se întîmplă ceva extraordinar de plăcut, ţi se pare că ai putea muri pe loc. Şi chiar aşa de-ar fi, nu te-nspăimînţi de fel !

— Aha, o ştii, aşadar, şi tu ! Sentimentul acesta al apropierii morţii apare în clipele de maxim elan sufletesc. Subconştientul nostru ne vesteşte că am atins o limită, şi struna prea întinsă a vieţii e gata-gata să plesnească. E interesant că teama de moarte dispare cu desăvîrşire. În loc de teamă, te cuprinde un sentiment de comuniune cu întregul univers, te simţi pur şi clarvăzător. Ai citit minunata carte a geologului austriac Tihi *Cho Oyu, milostivirea zeilor ?*

— Nu, şi, după tonul tău, văd că, necitind-o, am pierdut mult.

— Mult. Tihi a scris o poveste adevărată despre ascensiunea lui cu prilejul unei expediţii, cu oameni puţini şi echipament foarte uşor, pe unul dintre giganţii Himalaiei, *Cho Oyu* (Zeiţa peruzelei), înalt de opt mii două sute de metri. Curajoşii austrieci şi cei cîţiva localnici din neamul *şerpa*[6], care-i însoţeau, au atins într-adevăr această culme, dar numai dintr-o pornire disperată şi o imensă încordare a voinţei. Tihi îşi dădea seama de tot riscul expediţiei, şi faptul că a încheiat-o cu o victorie l-a interpretat drept un dar al

soartei, o „milostivire a zeilor". Dar iată ce scrie el despre ziua cînd au atins culmea.

Ghirin luă imediat de pe poliţă o carte micuţă pe care era desenat un *şerpa* alpinist pe fondul unor culmi înzăpezite şi începu a citi :

— „Celelalte vîrfuri coborau tot mai jos, tot mai larg se deschidea cerul albastru-intens al Tibetului... Am ajuns la «zona morţii» — altitudine de opt mii de metri. Această denumire n-a fost născocită de jurnaliştii dornici de senzaţional, ci de medicii care au stabilit că dacă la această altitudine în organismul omului nu se produce schimbul de oxigen, poate stagna metabolismul şi, în consecinţă, survine moartea. Acest proces este ireversibil..."

Înaintau fără oxigen, observă Ghirin, ridicîndu-şi ochii de pe carte. Simei nu-i scăpă strălucirea neobişnuită a privirii sale, care-i trăda emoţia. „Oricît ne-ar fi fost de greu să facem fiecare pas, acolo sus, oricît ne-am fi sufocat, simţeam că trecem prin cea mai extraordinară şi mai minunată aventură. Poate că pricina acestui simţămînt să se fi datorat apropierii pur fizice de cer, conştiinţei că am atins graniţele ce ne despărţeau de lumea noastră. Probabil insuficienţa oxigenului a făcut ca circumvoluţiunile noastre cerebrale să funcţioneze altfel...

Mă simţeam în acelaşi timp şi un zeu, şi un neînsemnat fir de praf. Cerul, gheaţa, stîncile şi eu — deveniserăm un tot indivizibil. Mi se părea că păşisem dincolo de limitele lumii reale şi că am atins o lume condusă după alte legi. Îmi amintesc de cuvintele lui William Blake : «Dacă s-ar deschide porţile perceperii absolute, omului i s-ar părea totul — aşa cum este — infinit». Aici porţile acestea se deschiseseră larg, şi mă simţeam copleşit de o fericire de nedescris, supranaturală. Nu se schimbase nimic în urma faptului că atunci cînd puteam raţiona normal, ajungeam la convingerea că trebuie să mor în aceeaşi zi. Urcasem tîrziu, ştiam sigur că nu ne vom putea întoarce în tabără, şi că vom muri îngheţaţi. Gîndul acesta nu-mi tulbura de fel buna dispoziţie. Nu conţinea nimic ameninţător, nici eroic, şi nu-mi dădea ghes să mă grăbesc. Bucuria viitorului nostru succes — eu fiind acum convins că vom atinge culmea — nu mai juca nici un rol. Culmea aceea, ca atare, avea absolut aceeaşi valoare ca tot ce ne înconjura, inclusiv persoana mea — culmea nu era decît o părticică a întregului.

În pofida convingerii că ziua aceea se va încheia cu moartea noastră, nu mai încercam nici o răspundere față de viața prietenilor mei din echipă. Noțiunile căpătară un nou înțeles ; nu făcuseră loc nepăsării, ci unei schimbări a valorilor...

Deodată ascensiunea se curmă («mergeau fără odihnă de opt ore !» observă entuziasmat Ghirin), și deasupra noastră nu se vedea decît o nesfîrșită boltă, aidoma unui uriaș clopot albastru care cobora asupra noastră, învăluindu-ne. Cucerirea unei culmi constituie desigur o mare bucurie, dar apropierea de cer îți dă un mai mare sentiment de maiestate. Puțini oameni înaintea noastră au fost atît de aproape de el..." Fără nici un fel de mașini, doar pe jos ! spuse Ghirin, și, închizînd cartea, i-o întinse Simei. Ți-am citit un pasaj mai mare, pentru că Tihi redă aici cu multă precizie acea stare de maximă încordare a tuturor forțelor fizice și spirituale, ca și incomensurabila bucurie în pragul morții.

— Nu înțeleg de ce se întîmplă așa, rosti îngîndurată Sima.

— Nici eu nu știu. O explicație convingătoare nu există. Cu toate acestea, din punctul de vedere al psihofiziologiei, baza fenomenului este explicabilă. Omul, ca organism, este o mașină biologică în așa fel calculată încît să poată fi din timp în timp supusă unei uriașe încordări din partea tuturor forțelor sale. Pe asta se bazează și psihicul, și de aceea asemenea clipe se îmbină cu un simțămînt de bucurie care nu poate fi asemuit cu nimic. Este inevitabil ca ele să fie rare, pentru că nu pot fi prelungite, dar și împrejurările care le provoacă sînt întotdeauna excepționale, și în multe cazuri se încheie cu moartea. Îți amintești de minunata povestire a lui Wells *Poarta verde* — nu ți-e îngăduit să-i treci prea des pragul, pentru că s-ar putea să nu te mai întorci !

Extrema încordare a tuturor forțelor a dus întotdeauna la realizări atît de remarcabile, indiferent în ce domeniu, încît erau socotite ca o milostivire trimisă de zei, din sfere superioare. În realitate aceste daruri au fost un drept dobîndit de omul care a știut să se dăruiască pe sine pe de-a-ntregul unui lucru. Nu este, oare, minunat ca un lucru realizat de om să pară divin ; și forțele ascunse într-însul — atît de mari încît să fie socotite drept un dar al zeilor ?

— Mi se pare că în cursul bătăliilor treci prin astfel de momente cînd nu mai simți frică nici pentru tine,

nici pentru tovarăşii tăi de luptă, ci numai extazul bătăliei, spuse emoţionată Sima.

— Bineînţeles ! Oare ascensiunea pe *Cho Oyu* nu a fost tot o bătălie ? Mai adaug că nu dispare numai frica de moarte, ci şi senzaţia de durere. Vestiţii *massai* din Africa de Răsărit, „viteji între viteji", care vînează lei, voinici înarmaţi numai cu un scut şi o lance, sînt cuprinşi la un moment dat de un asemenea extaz războinic, încît nici nu-şi simt rănile. Totuşi, ghearele şi dinţii leului îi rănesc grav. Se întîmpla adeseori ca vînătorii europeni să le coasă rănile pe loc, iar băştinaşii, cu trupurile împietrite, aflaţi încă în transa bătăliei, nici să nu bage de seamă că sînt operaţi. Extraordinar este faptul că în timpul unor astfel de stări psihice, vindecarea se produce şi ea foarte rapid. Abia acum începem să apreciem importanţa influenţei psihice asupra proceselor de vindecare şi în general asupra rezistenţei organismului la boli, ceea ce nu prea demult era socotit drept o prostie, în timp ce în Birmania, de exemplu, pînă şi elefanţilor li se aplică psihoterapia.

— Nu cumva să le spui una ca asta colegilor tăi, au să te facă cu ou şi cu oţet.

— Au să mă facă !

— Mie însă poţi să-mi spui — sînt convinsă că ai dreptate, cu toate că nu sînt competentă în ştiinţa asta complicată.

— Cunoscătorii vieţii elefanţilor afirmă că în privinţa caracterului, a schimbărilor ce survin cu vîrsta, ca şi a reacţiilor lui faţă de boală, animalul acesta seamănă foarte mult cu omul, fiind poate ceva mai curajos în unele împrejurări şi mai slab în altele. Se întîmplă ca un elefant să se îmbolnăvească de o boală necunoscută, care să nu cedeze la metodele de tratament obişnuite, dar care nici să nu necesite o operaţie. Soseşte o zi cînd elefantul, ostenit de a mai lupta cu boala, oftează din greu, trage un geamăt şi se culcă la pămînt. Dacă nu e imediat ridicat în picioare, nu se va mai ridica niciodată. Atunci medicii elefanţilor din Birmania se hotărăsc să recurgă la metoda extremă : chiuind din răsputeri, aruncă în ochii animalului nişte piper grozav de iute. Usturimea insuportabilă îl înfurie, animalul se ridică şi... se face bine.

Sima nu putu rezista şi izbucni în rîs.

— Mi te-am închipuit, mărturisi ea pe un ton de vinovăţie, cum te apropii de un bolnav şi după ce-l examinezi, îi arunci nişte piper în ochi. Grozav!

— Piper poate nu, mormăi el, dar nici omul nu e elefant, se pot găsi alte metode.

— De pildă, un revolver şi nişte înjurături înfiorătoare! îşi îngustă Sima ochii.

Ghirin îi aruncă o privire pătrunzătoare:

— Lasă figurile astea, Sima. Spune-mi mai bine ce ai pe suflet, ce te apasă?

— Nimic, absolut nimic... dar... eu nu plec cu dumneata, şi, la drept vorbind, ce nevoie ai avea de mine?

— Cum poţi glumi astfel! se indignă el.

— Nu glumesc de loc. Oare tu... dumneata nu-ţi dai seama de asta? Ai avut de la viaţă tot, eşti copleşit de munca dumitale pînă peste cap — ce-ţi mai trebuie?

Ghirin încremeni nedumerit ca un cal brusc oprit din săritură, apoi scutură din cap ca şi cînd ar fi vrut să înlăture un gînd.

— Multe şi în primul rînd — tu îmi trebuieşti! Ultimul cuvînt răsunase tăios, ca o izbitură a cărei violenţă Sima o resimţi fiziceşte. Greşeşti dacă îţi închipui că sînt acelaşi Vanea Ghirin care gonea într-o barcă cu vîsle pe Neva. Nu mai sînt nici acela care îşi făcea conştiincios practica într-un spital din nord. Şi nici acela care conducea un spital ca chirurg-şef, şi nici acela care a venit la Moscova acum doi ani. Pe toţi ne schimbă, ne cioplesc din nou timpul şi experienţa, lăsîndu-ne numai ceea ce avem la bază, şi, în plus, eforturile pe care sîntem în stare să le depunem şi din care rezultă sau decădere, sau perfecţionare. Şi acest nou Ivan Ghirin are nevoie, ca de aer, de Serafima Iurievna Metalina — aşa cum este ea acum, în clipa asta!

— Dar pentru tine ştiinţa e mai presus de orice!

— Acela care pune ştiinţa mai presus de orice — e un posedat fanatic, ceea ce eu nu am fost şi nu voi fi niciodată! Dar nu vreau să te conving că numai tu eşti raţiunea mea de a fi. Nu, oricît te-aş iubi, mai am nevoie de multe în afară de tine, cum ai şi tu, în afară de mine. Ce altceva ar fi decît un univers cît o cameră? Şi tot ce s-ar afla în această cameră, ar lua proporţii exagerate în chip monstruos, ca într-un coşmar! Aşa-i?

— Da! şopti Sima, apropiindu-şi din nou ochii ei primejdioşi de obrazul lui Ghirin. De data aceasta, lumina pe

care o proiecta asupra trecutului, a prezentului şi a viitorului aparţinea Simei. Şi niciodată Ghirin nu încercase o bucurie atît de luminoasă şi nu întîlnise o atît de deplină concordanţă de sentimente cu cineva.

În sfîrşit, fata se eliberă din îmbrăţişare, sări în picioare şi-i porunci lui Ghirin să admire tabloul cu elefantul. Cînd el întoarse capul, Sima se şi schimbase şi privindu-se în geamul întredeschis ca într-o oglindă, îşi netezea rochia care se uscase.

— Păi cum rămîne cu fierul de călcat ?

— N-am nevoie de el ! E timpul să plec, le-am promis fetelor mele că azi mă ocup de ele.

— Dar, mai tîrziu, seara, ne vedem ?

— Aş vrea să rămîn puţin singură ! Şi nu trebuie să mă priveşti aşa... de scrutător, Ivan, bunul meu... şopti Sima, roşindu-se pînă-n albul ochilor. Asta nu înseamnă nimic altceva decît că, pur şi simplu, vreau să rămîn puţin singură.

Ridicîndu-se pe vîrfuri şi întinzîndu-şi gîtul, îl sărută apăsat pe buze.

Ghirin îl găsi pe profesorul Andreev aplecat asupra unui maldăr de prospecte, cu o ţigară fumegîndă între dinţi — fenomen extraordinar.

— Fii mărinimos şi iartă-mă că te-am stingherit, dar Mstislav se adresează direct luminăţiei-dumitale !

Cei care-l cunoşteau bine pe Andreev se lămureau îndată după verbul lui pompos că profesorul e în preajma unor evenimente importante.

— Iată, citeşte, mi-a fost adusă azi-dimineaţă de la Ministerul de Externe. Andreev îi înmînă un imprimat mare, albăstrui.

„Rog stăruitor controlaţi materialele tatii menţionarea noului mineral cristale transparente cenuşii stop Întrebaţi Ghirin dacă se cunoaşte influenţa asupra creierului a radiaţiilor toxice ale gazelor incluse în cristale minerale provocînd pierderea memoriei stop Elucidaţi urgent Sugorin descrierea pietrelor furate primăvara trecută Muzeu mineralogic stop Telegrafiaţi New Delhi ambasada stop Ivernev.“

Profesorul îl urmărea cu atenţie pe Ghirin, sperînd că va citi ceva pe faţa lui. Neconstatînd nici un fel de reacţie, oftă nemulţumit.

— Toate astea nu-ţi sugerează nimic ? exclamă întrebător, cu o nuanţă de dispreţ geologul.

— Nimic. Leonid Kirillovici ! mărturisi Ghirin. Desigur că am să mă mai gîndesc, am să mă sfătuiesc cu nişte cunoscători în materie — biofizicieni, biochimişti, dar mă tem că...

— Te-am supraestimat !

— Dar dumneata n-ai nici o idee ?

— Păi nu vezi că e vorba de ceva cu totul nou ?!

— De ce nu vrei să admiţi că poate exista ceva cu totul nou şi necunoscut şi în domeniul nostru ? O altă specialitate decît a dumitale ar trebui neapărat să fie mai înţeleaptă ? E o concepţie cam studenţească, te rog să mă ierţi.

— N-am vrut să spun nimic, mormăi împăciuitor Andreev, slavă domnului, te cunosc de atîta amar de vreme. Admiratorii dumitale mi-au împuiat capul că eşti atotştiutor. Aşadar, ai să încerci să lămureşti lucrurile ? Dar cît mai repede cu putinţă.

— Sigur ! Totuşi, am nevoie de două-trei zile.

— Perfect. Azi plec la Leningrad să citesc acele însemnări şi totodată să aflu de la mama lui Mstislav unde se află Sugorin, ca apoi să iau legătura cu el. Şi eu am nevoie de cel puţin trei zile. Rămîi să cinezi cu noi ?

— Nu, nu pot.

— Fă cum crezi. Eu însă trebuie să ajung pe la şapte la Şeremetievo.

Peste cîteva ceasuri, Andreev stătea liniştit de vorbă cu mama lui Ivernev.

— Mi se pare că sîntem cam de o seamă, Leonid Kirillovici ?

— Dacă eşti născută în nouă sute doi.

— Atunci dumneata eşti un pic mai în vîrstă ; eu sînt din nouă sute cinci. Dar oricum, nu-i o diferenţă prea mare. Ai înţeles deci că n-am cum să ştiu ce s-a petrecut în treisprezece-cincisprezece. Va trebui să cauţi singur. Instalează-te în camera lui Mstislav. Eu n-am să te pot ajuta decît la partea tehnică — la descifrarea scrisului lui Maximilian Feodorovici. E rău desigur să fii nevasta a doua intrînd tîrziu în viaţa unui bărbat — Maximilian Feodorovici s-a însurat cu mine în douăzeci şi opt, cînd eu nu aveam decît douăzeci şi trei de ani, iar el împlinise patruzeci şi patru. Prima lui soţie a murit în douăzeci şi cinci...

— De ce ai spus că e rău, nu înţeleg ?

— Pentru că nu străbaţi împreună cu bărbatul tău drumul pînă la sfîrşit şi rămîi doar un străjer însingurat al memoriei lui.

— Dar feciorul ?

— El va ajunge probabil să-l înţeleagă pe tatăl lui după ce eu nu voi mai fi. Vorbesc de acel sentiment mare şi adînc, de acel sentiment care are o înrîurire asupra întregii vieţi ; nu vreau nicidecum să-i reproşez lui Mstislav lipsa de respect, ca fiu.

— M-m-m...

— Abia în urma întrebărilor dumitale mi-am dat seama ce lungă perioadă de viaţă a petrecut-o bărbatul meu înainte de mine şi fără mine. Nu ştiu nimic despre el — nu mă refer la întîmplările prin care a trecut — astea toate mi le-a povestit — dar nu-i cunosc sufletul. Aş fi putut, cred, să intuiesc ce anume căutaţi, dar constat că nu sînt în stare, nu simt unde ar putea fi tăinuit, în ce cuvinte anume.

— Nu-i nimic, nu se poate să nu-i dăm de rost cînd ne-om pune pe treabă amîndoi, spuse cu convingere Andreev, lăsîndu-se în fotoliul din faţa bătrînei mese de scris care îi aparţinuse cîndva lui Ivernev-tatăl şi pe care astăzi se îngrămădeau rezultatele cercetărilor lui Ivernev-fiul.

Abia a doua zi, Evghenia Sergheevna îi atrase atenţia lui Andreev asupra unei fraze subliniate apăsat şi energic, din carnetul de însemnări al geologului, din 1916 : *„Să nu uit să vorbesc cu D. U. în privinţa pietrelor mele cenuşii — pentru Anert“*. Sărind peste următoarele două pagini pline de cifre — socoteli, calculele cheltuielilor apropiatei sale nunţi, jos de tot dădură peste o frază aproape indescifrabilă : *„Ieri am fost la Alexei Kozmici la locuinţa lui (strada Gogol 19) — a vîndut pietrele mele. Ed. Ed. va fi supărat, dar nici eu n-aş mai putea acum...“* Mai departe creionul alunecase pe marginea paginii şi textul se întrerupea.

— Iată acele pietre cenuşii care tăinuiesc, desigur, cheia celor întîmplate, spuse Andreev, aprinzîndu-şi o ţigară, ţigară care nu-i mai făcea plăcere. Trebuie să cercetăm mai departe.

Mai departe însă, deşi răsfoiră amîndoi pagină cu pagină carnetul care se păstrase în bună stare şi scrisul era citeţ, nu mai descoperiră nimic şi firul conducător care abia mijise se pierdu.

CAPITOLUL 5

Cristalul cenuşiu

Uraganul zgîlţîia pereţii subţiri ai construcţiei tropicale. Ivernev, slab ca un copil, îşi reaminti de puternicele vînturi de pe Munţii Himalaia. I se perindau în minte succesiuni de imagini ale minunatului Kashmir, legănate, tremurătoare ca într-un miraj, ce dispăreau apoi, risipindu-se întocmai ca fumul pe pereţii încăperii tapisate cu o ţesătură deschisă. Una dintre privelişti, care, pesemne, i se întipărise trainic în minte, stăruia mai îndelung şi adeseori se repeta.

În munţi, la mare înălţime, dincolo de marginea pădurilor, era o vale uscată şi pietroasă, împresurată de nişte creste gigantice. De la această vale o lua pieziş o depresiune colosală cu pereţii abrupţi de forma unei pîlnii, adînc încrustată în stînca înzăpezită a acelui lanţ muntos. Chiar la gura ei se afla un cătun — cinci case numai şi un singur copăcel, ocrotit cu mare grijă. Ivernev privea de sus, de pe creasta muntelui, căsuţele din vale ; nu păreau mai mari decît sfărîmăturile de stîncă, împrăştiate din belşug pe buza văii, în stînga. Sus, la o înălţime incomensurabilă, se învîrtejea furtuna stîrnind un nor strălucitor de pulbere de zăpadă care se prelingea în jos ca un văl aproape străveziu. Un soare strălucitor şi un cer albastru se oglindeau în limbile gigantice de zăpadă care coborau prin haosul negru al stîncilor dinţate pînă aproape de gura pîlniei laterale. Văile însă, atît spre dreapta, cît şi spre stînga, cît vedeai cu ochii, erau de un cenuşiu uniform, cum nu poate fi decît piatra omogenă izbucnită din măruntaiele pămîntului. Această vastitate de necuprins a mării de piatră, aproape înfricoşătoare cu giganticii ei pereţi de stîncă şi cu orbitoarele ei zăpezi azurii, înconjura nişte mizerabile locuinţe omeneşti atît de fragile, încît ţi se făcea milă de ele ca de nişte fiinţe vii, oropsite.

În aceste case însă, locuiau oameni mîndri, puternici şi siguri de ei, zămisliţi parcă de aceşti munţi ameninţători. Cînd Ivernev, în starea lui de toropeală amestecată cu delir, se gîndea la aceşti oameni, îl cuprindea o veselie febrilă şi un sentiment de nespusă fericire că ei trăiesc acolo şi că sînt aşa cum sînt...

Boala era pe punctul de a-l părăsi, dar, slăbit încă, mai trebuia să stea cîteva zile la pat. Avusese o formă gravă de febră paratifoidă, pe care o contractase bînd apă nefiartă dintr-un puţ de o vechime milenară. Cedase unei slăbiciuni

de moment şi setei insuportabile care-l chinuise în ziua aceea.

Noii lui prieteni nu-l internaseră în spital, ci îi organizaseră o excelentă îngrijire la domiciliu, angajînd două tinere şi teribil de severe surori medicale, întotdeauna însoţite de un „frate de caritate“, hazliu şi mucalit. Medicul lui Ivernev — gras, scund şi întotdeauna asudat — îl vizita pe geolog, zilnic. Sosea cu vechiul său automobil care scotea trîmbe de fum puturos şi pe care îl conducea cu o îndemînare demnă de un automobilist de curse.

Totul mergea bine, dar Ivernev era nervos, furios pe el şi pe soartă din pricina acestei boli stupide. Ar fi trebuit să ajungă de mult la Delhi, unde îl aşteptau telegrame şi scrisori de la Andreev şi Sugorin, şi probabil şi de la Ghirin. Poate că dezlegarea misterului în legătură cu tatăl său, cu persoanele cu inele şi cu coroana neagră, se afla acolo, în acele răspunsuri la telegrama lui, care pentru alţii nu prezentau nici un interes...

Şi ce oameni surprinzător de buni a avut în juru-i! Italienii, sculptorul indian Ramamurti şi minunata lui soţie îşi amînaseră plecarea la Delhi, pînă ce el se va fi însănătoşit. Cesare aştepta şi el, mort de nerăbdare, răspunsul din Rusia. Şi nu era, desigur, numai vorba de curiozitate, ci de speranţa că dacă s-ar lămuri într-un fel sau altul misterul coroanei negre, ar şti ce trebuie să facă mai departe, ar afla care pot fi urmările straniei îmbolnăviri a Leei. Recentul atac banditesc al acelor indivizi, tocmiţi anume spre a-l răpi, constituia o mărturie elocventă a faptului că umbra care apăruse în spatele italienilor la Capetown îi urmărea şi aici în acest mare oraş indian. Cuminte ar fi fost să plece cu toţi cît mai curînd din ţara asta. Ei însă zăboveau. Poate că vinovată de aceasta era Sandra, care nutrea o profundă simpatie pentru geologul rus.

O dată, într-un acces de melancolie, consecinţă a oboselii şi totalei lipse de veşti privitoare la Tatia — maică-sa îi scria despre toate în afară de ceea ce era mai important pentru el — îi mărturisi Sandrei pricina tristeţii sale, iar Sandra găsi în spusele geologului rus puncte comune cu propria ei soartă. Nici ea nu mai primise de mult scrisori de la Andrea şi i se părea că acesta dispăruse fără urmă, întocmai ca Tatia. În compania celor două perechi fericite din preajma ei, Sandra se gîndea mereu la Andrea şi dorul de viteazul ei cavaler o chinuia nespus.

Italianca îl luă, aşadar, pe Ivernev sub protecţia ei şi poate că însănătoşirea lui destul de rapidă i-o datora acestei fete, care îl vizita zilnic pe prietenul ei rus, ca să-l binedispună.

Astăzi Sandra îi aducea o telegramă de la Delhi, prin care i se anunţa sosirea doctorului Ghirin. Ca să n-o neliniştească pe mama lui, Ivernev nu-i scrisese nimic de boală, şi Ghirin îl invita la o întrevedere. Geologul îi dictă imediat Sandrei următoarea telegramă: *„Zac bolnav Madras mare nevoie să te văd stop ia cu dumneata poşta ambasadă drumul avion plătit stop“* Era puţin probabil ca Madrasul să facă parte din planurile lui Ghirin — se pare că urma să viziteze numai oraşele Bombay şi Calcutta.

Ivernev se înşela însă — după conferinţa de la Delhi, Ghirin a fost adus tocmai la Madras.

Era prima zi cînd Ivernev putea să şadă pe pat şi acest eveniment coincidea cu sosirea lui Ghirin. Doctorul intră; părea şi mai masiv în costumul lui alb de o croială bogată, ţinînd în mînă o pălărie care-l stingherea vizibil; era însoţit de o tînără femeie nu prea înaltă, bronzată, cu ochii mari şi părul negru, care se adeveri a fi soţia lui.

Ghirin îşi apropie cu voluptate obrazul de ventilator.

Deşi purta o rochie strîmtă, Sima părea că nu se sinchiseşte de zăduf şi pielea ei netedă nu era de fel jilavă. Aceeaşi însuşire de a suporta bine căldura îl mirase pe Ivernev şi la Tillottama. De altfel, tînăra femeie avea ceva comun cu Tillottama, bineînţeles nu ca înfăţişare.

Cum era şi firesc, începură întrebările despre Moscova, despre rude şi prieteni, despre toate, întrebări ce par lipsite de interes pentru un străin, fiind însă atît de importante pentru compatrioţii care se întîlnesc departe de patrie, întocmai ca şi cuvintele obişnuite, în aparenţă, dar pline de un adînc substrat lăuntric pe care le schimbă ei între ei nişte îndrăgostiţi. Deodată, Ivernev păru că-şi aminteşte de ceva şi tăcu, iar Ghirin, făcîndu-i semn din cap că l-a înţeles, scoase din buzunar un plic oficial. Geologul îl rupse nerăbdător şi începu să citească. Discret, Ghirin se ridică şi se îndreptă spre verandă împreună cu soţia lui.

— Iertaţi-mă! de ruşine şi slăbiciune, obrazul i se îmbrobonase de sudoare, Ivan Rodionovici şi... Serafima Iurievna. Aştept de atîta vreme veştile astea, că am uitat de regulile bunei-cuviinţe.

— Fleacuri. Cu atît mai mult cu cît scrisoarea conţine într-adevăr lucruri interesante. După ce-o citeşti, am să-ţi mai spun şi eu cîte ceva... Ţi-am îndeplinit rugămintea, e drept, cu rezultate infime. Ghirin închise după el uşa subţire şi coborî împreună cu Sima cele cîteva trepte de piatră care dădeau într-o grădină neînchipuit de mică.

— În partea asta e umbră şi adie briza mării. Prea e cald pe aici pentru de-alde noi, nordicii. Şi cînd te gîndeşti că am suportat întotdeauna bine căldura. Tu, cum de nu suferi de loc ? Pe de o parte mă mîndresc cu tine, iar pe de alta, te invidiez. Asta se numeşte adevărata termoreglare.

— Prea mult te-ai ocupat ultimul an de... termoreglarea asta, îl dojeni Sima, dar numai teoretic.

— O recunosc.

Sima îl sărută, ridicîndu-se pe vîrfuri şi cuprinzîndu-i cu braţele gîtul.

— Pentru ce mă răsplăteşti ? întrebă Ghirin, dîndu-i părul pe spate şi mîngîindu-i uşor urechile micuţe care-i plăceau atît de mult.

— Cînd, oare, vor înceta bărbaţii să pună această întrebare ? A fost străbătut drumul de la peşteri pînă la zborurile interstelare, dar ca şi înainte...

— Tradiţia asta nu-i rea ! rîse în hohote Ghirin.

Un scrîşnet sonor de roţi pe pietriş, şi un automobil verde, lat şi scund, frînă în faţa porţii.

— Fără îndoială că sînt nişte musafiri care au venit la Ivernev, spuse Sima în şoaptă, ca şi cum aici cineva ar fi putut pricepe ruseşte.

— D-da ! se cam strîmbă Ghirin. Vai de capul meu, dacă vreunul din ei nu ştie englezeşte !

— Din nou o căinţă tîrzie.

— Am preferat în mod conştient să fac un pas înainte în ştiinţă decît să mă perfecţionez în limbi ! Şi, în general, nu s-a întîmplat nimic teribil. Merita. Tot n-am de gînd să călătoresc mult şi pentru astfel de deplasări, engleza e suficientă.

Din maşină coborîră o groază de oameni. Trei femei — două europene cît se poate de bronzate de soare şi o fiică a Indiei foarte oacheşă a cărei piele părea şi mai închisă din pricina *sariului* ei negru, apoi patru bărbaţi — doi indieni, doi europeni, fiecare pereche fiind alcătuită dintr-un bătrîn şi un tînăr.

— Ia te uită — însănătoşirea geologului nostru este sărbătorită azi de o întreagă delegaţie, surîse Ghirin. Se vede că Ivernev se bucură de succes pe aici.

Stăpînul casei şi noii veniţi se cunoşteau de mult, dar de astă dată, felul lor liber de a se comporta unii faţă de alţii era întrucîtva stingherit de prezenţa lui Ghirin, a Simei şi a acelui bătrîn subţiratic cu barbă deasă cum poartă *sikhii*, personaj cît se poate de impunător, cu turbanul lui alb şi înalt. Sculptorul Ramamurti le împărtăşi că acesta este *ğuru* — profesorul său de Istoria artelor, Vitarkananda. Ivernev era oarecum la curent cu rolul pe care învăţatul îl jucase în viaţa lui Daiaram şi se ridică puţin pe pat ca să-l salute cît mai respectuos. Bătrînul însă, cu o grijă de-a dreptul paternă, îl convinse să rămînă culcat şi îşi trecu de cîteva ori degetele peste fruntea şi tîmplele bolnavului. Ivernev fu pe dată cuprins de o foarte plăcută senzaţie de linişte şi încredere şi închise pentru o clipă ochii.

— Nu e bine să-l obosim! se încruntă Sandra, care o entuziasmase de la prima vedere pe Sima prin falnica ei frumuseţe.

Totuşi, după ce soţia artistului indian îşi dădu pe spate vălul subţire, făcu o adîncă plecăciune în faţa bolnavului, şi-i întinse, cu un gest pur european, amîndouă mîinile, lăsîndu-şi braţele descoperite pînă la umeri, Sima nu mai avu ochi decît pentru ea. Tot aşa şi cei doi artişti, Daiaram şi Cesare, o cercetau de partea lor pe una din reprezentantele sexului frumos din îndepărtata Rusie, care se abat atît de rar prin India.

Nimeni dintre ei, în afară de Ivernev, nu observă cum cei doi învăţaţi se priveau drept în ochi, cu acea francheţe, posibilă numai între doi mari prieteni, sau doi duşmani de moarte.

În clipa în care Vitarkananda, după ce-l liniştise pe geolog, se întorsese spre cei prezenţi, întîlnise privirea cercetătoare a medicului rus. Ridicîndu-şi uşor sprîncenele frînte, negre ca smoala, de deasupra ochilor adînci şi întunecaţi, indianul îşi îndreptă privirea întrebătoare asupra ochilor de un albastru palid, ca zăpezile Himalaiei în zori, ai rusului. Acest neobservat duel, sau, mai bine zis, această înfruntare a două forţe, se prelungi timp de cîteva minute, pînă cînd Vitarkananda îl întrebă pe Ghirin cu jumătate de glas:

— Eşti din cei iniţiaţi?

— Dacă sub cuvîntul inițiat, vă referiți la știință — da, dacă vă referiți la *yoghi* — nu.

Profesorul își ascunse zîmbetul sub mustața-i deasă:

— Fiecare învățat, dacă e un învățat adevărat, este un neînfricat și consecvent căutător de adevăr, și este deci un *jnani-yoga*, cu o disciplină a gîndirii și a voinței.

— E greu să hotărăști tu însuți dacă ești sau nu un adevărat învățat, dar eu mă străduiesc să slujesc știința din toate puterile și dezinteresat.

— Îmi dau seama, tot așa cum îmi dau seama că tînăra doamnă — Vitarkananda își trecu privirea asupra Simei — a urcat pînă acum nu puține trepte spre *Ghenanda-Samhit* (profesorul folosise denumirea *tantrică* a *hatha-yogii*).

— Sînt convins că soția mea nu s-a gîndit la asta, surîse Ghirin.

— La dumneavoastră în Rusia și în general în Occident nu sînt puțini aceia care, fără a bănui măcar că sînt *yoghi*, ating aceleași culmi ale perfecțiunii și ale înțelegerii ca și *yoghii*.

Exclamația zgomotoasă a Leei le întrerupse discuția molcomă, iar Sandra traduse torentul năvalnic al vorbelor ei:

— Lea spune că visează de mult să vadă mai de aproape una din uimitoarele gimnaste ruse!

— Deși sînt într-adevăr o gimnastă rusă, nu pot fi pusă alături de fetele noastre care au învins la Roma, ci pur și simplu sînt una din miile de maestre ale sportului de la noi. Și e purul adevăr, n-o spun din modestie.

— Oricum, dumneata îmi placi! exclamă Lea, luînd-o de braț. Ia uită-te, Cesare, și ea e mică, tot ca mine, poate un pic mai înaltă.

— Nu cu mult — cu vreo cinci centimetri!

— Cesare, m-am obișnuit cu lipsa de considerație a bărbaților, suspină Lea, dar crede-mă că e indecent să-ți holbezi ochii așa cum o faci tu. Întîi cu Tama; acum cu rusoaica. Și chiar de la prima întîlnire! Crezi că dacă ești pictor, ți-e îngăduit orice? Aș vrea să știu ce o să mai urmeze?

— Uite ce o să urmeze: Cesare se ridică. L-am obosit pe Tislav, așa pronunța italianul numele acesta greu pentru el. E timpul să mergem. Le-aș propune prietenilor noștri ruși să vină cu noi. Pe aici pe aproape e o vilă luxoasă ai cărei proprietari sînt plecați în călătorie, iar noi le-am în-

chiriat bazinul de înot — adînc şi cu o trambulină. Asta ne-a făcut suportabilă şederea la Madras, unde e aşa de cald !

Sima se uită întrebător la Ghirin, iar acesta la Ivernev. Geologul dădu a încuviinţare din cap.

— Bazinul e îmbrăcat într-o faianţă albastră de culoarea cerului, iar apa e un amestec de apă călduţă cu cea de izvor ! O adevărată răcoare azurie ! îi ispiti Cesare. Îl luăm şi pe profesor cu noi.

Daiaram şi Tillottama îşi holbară ochii de groază, dar Vitarkananda nu se simţi de fel jignit şi, cu multă blîndeţe, le răspunse că face parte din generaţia veche pentru care sînt incompatibile asemenea distracţii. Cesare se grăbi să-i ceară scuze, dar învăţatul nici nu voi să audă.

— Aş dori să mai stăm de vorbă, i se adresă el lui Ghirin, după ce vă veţi fi odihnit după drum şi veţi fi terminat cu conferinţa...

— Nu sînt obosit, dar şedinţele noastre încep chiar de mîine, răspunse acesta. Poate că v-ar conveni să ne vedem sîmbătă, după încheierea conferinţelor ?

— Foarte bine. Vă rog, aşadar, să veniţi la mine, să-mi faceţi această cinste. Îmi îngăduiţi să mai invit cîţiva prieteni de-ai mei ? Nu vor fi decît bărbaţi... Daiaram va veni să vă ia. Prietenii mei vor fi foarte bucuroşi să participe la această întîlnire cu un medic-psiholog rus. Noi am mai auzit cîte ceva despre cele expuse de dumneavoastră la conferinţa de la Delhi.

— Vă sînt foarte recunoscător, spuse încet Ghirin, nu sînt un bun orator şi nici nu ştiu la perfecţie limba engleză. Totuşi mă interesează extrem de mult să discut cu prietenii dumneavoastră. Păcat că timpul pe care îl voi petrece aici e foarte limitat.

— În cazul acesta, de ce nu l-aţi prelungi ?

— Vă făgăduiesc că am să încerc !

— Vă mulţumesc ! Şi încă o întrebare : Ştiu că Daiaram se interesează de o veche legendă în legătură cu o coroană neagră şi cu expediţia lui Iskander în India. Oare la rugămintea dumneavoastră ?

— Este o rugăminte a prietenului meu, geologul Ivernev. De altfel, şi eu sînt cît se poate de interesat în găsirea manuscrisului legendei.

— Bine. Vă vom ajuta şi noi. Trebuie să vă spun că vechile legende despre Iskander le culege şi le studiază un

profesor japonez venit acum patru ani în India. Am auzit despre el doar în treacăt. Dar pot să aflu lucruri mai precise şi să vă pun în legătură cu dînsul.

— Mai bine nu.

Vitarkananda îl privi din dungă cu ochii lui atotştiutori :

— Înţeleg. Vă feriţi să atrageţi atenţia celor... care-l urmăresc pe pictorul italian. Lucru firesc. Dar e timpul să plec. Vitarkananda se ridică, adresă o plecăciune tuturor şi ieşi însoţit de Daiaram.

Ghirin o convinse pe Sima să meargă la bazin cu italienii şi rămase cu Ivernev. Sima înţelese că au nevoie să rămînă singuri şi plecă sub protecţia Leei şi a italianului în vîrstă. Croiala tunicii sale uşoare, obrazul cu pielea tăbăcită, ca şi privirea-i fermă îl trădau pe marinarul de profesie. Veselul grup nu apucase să iasă din casă, cînd geologul îl rugă pe Ghirin să-l ajute să se ridice în capul oaselor. Scuturînd în aer foile cu binecunoscutul scris al lui Andreev, geologul exclamă de astă dată cu un glas mai plin :

— Gîndiţi-vă numai ce ciudată coincidenţă ! Leonid Kirillovici a dat în însemnările tatii peste un pasaj extrem de scurt unde acesta scrie că a găsit nişte cristale cenuşii transparente în haldele unei mine foarte vechi, în timpul expediţiei pamiro-afgane. Eu mi-am aruncat ochii pe notiţa asta, dar nu i-am dat nici o importanţă. Ce probă de tîmpit mai sînt !

— Cum a fost posibil una ca asta ?

— Însemnarea părea făcută, aşa, în treacăt. Nici tata şi nici altcineva n-au descris acest nou mineral.

— Probabil că înainte de revoluţie n-a apucat s-o facă, şi nici după aceea ; de altfel, a fost un timp cînd lucrările ştiinţifice se tipăreau greu.

— Şi totuşi, se publicau. Tata ar fi putut s-o facă mai tîrziu.

— Asta înseamnă că după revoluţie aceste pietre nu mai erau la el. Se vede că s-au pierdut într-un fel oarecare. Mineralogia nu era, după cîte ştiu, specialitatea tatălui dumitale ?

— O, nu. Era un geolog obişnuit, avînd ca preocupare locul de origine al minelor, ca toţi prospectorii şi topografii.

— Poate că nu era sigur că mineralul găsit de el este într-adevăr interesant şi, avînd de lucru pînă peste cap, nu s-a mai consultat cu mineralogii, conveni Ghirin.

— Este o presupunere verosimilă. Dar iată ce a mai descoperit Leonid Kirillovici; el transcrie însemnarea integral, şi regret că mi-a scăpat cînd am revăzut arhiva personală a tatii: *„Ieri am fost la Alexei Kozmici, la locuinţa lui (strada Gogol 19), a vîndut pietrele mele...“* Vedeţi, cuvintele acestea profesorul Andreev le-a subliniat. Acest „Alexei Kozmici“ era probabil, bijutier. În acelaşi carnet mai este o frază: *„De vorbit cu D. U. despre pietrele mele cenuşii“.*

Totuşi lucrurile nu stau chiar aşa de prost cum vi se pare. Un coleg al meu, mineralogul Sugorin, mi-a descris din memorie aspectul unor astfel de pietre furate de la Muzeu, înainte ca ele să fi fost determinate — un pandantiv montat în platină, găsit în casa de fier a unei locuinţe bombardate. Pietre străvezii, de nuanţă cenuşie, cu o puzderie de infime paiete metalice, răspîndite în masa mineralului. Judecînd după felul cum sînt aşezate muchiile, se poate presupune că aceste cristale, în stare brută, erau în formă de coloane, scurte prismatice.

Glasul lui Ivernev tremura de emoţie şi slăbiciune. Ghirin se apropie de el şi-l ajută să se culce din nou.

— Staţi puţin, că vreau să vă mai spun ceva. Vorba e că această descriere repetă întocmai descrierea pietrelor cenuşii din coroana neagră găsită de perechea de italieni pe care i-aţi cunoscut acum. Numai că cele din coroană erau mai mari!

Ghirin, care se aplecase deasupra bolnavului, se îndreptă de spate, surprins.

— Acel Wilfried Deragazi pe care-l cunoşti, i-a oferit italianului pentru coroană o sumă enormă, apoi a venit în Rusia, ca să lămurească personal, cum s-ar spune, de unde anume a luat taică-meu aceste pietre cenuşii. Iar Tatia... a primit misiunea de a-l ajuta, răsfoind manuscrisele tatălui meu.

— Ee! — atît putu scoate Ghirin.

— Daţi-mi o ţigară de acolo, din dulăpior!

— O să te apuce ameţeala.

— Daţi-mi-o! insistă el.

După ce trase un fum, îl apucă tusea, îşi şterse năduşeala cu mînecile cămăşii lui de pînză uşoară şi urmă:

— De aici putem trage o concluzie de o extremă importanţă: în primul rînd că locul de origine al cristalelor cenuşii nu-l cunoştea decît tatăl meu, şi în al doilea — că

pietricelele astea au o proprietate cu totul excepţională. Cei care o cunosc, cutreieră lumea întreagă de dragul lor, fără să se uite la bani. Şi mai ştiu ceva în legătură cu asta. Şi Ivernev îi istorisi povestea faimoasei coroane şi a subitei îmbolnăviri a Leei. Iar cînd îţi aminteşti de istoria lui Alexandru Macedon, mai precis de legenda despre plecarea lui precipitată din India, pe care ne-a povestit-o Soltamurad Behoev...

— Pe Soltamurad îl cunosc! Iartă-mă, ce ţi-a povestit?

— Legenda spune că Alexandru, după ce şi-a pus pe cap străvechea coroană fermecată, a uitat cu ce scop venise în India. Acelaşi lucru i s-a întîmplat şi Leei! De cum şi-a pus coroana pe cap, a căpătat o amnezie parţială. Recunoaşteţi că această coincidenţă este dovada faptului că flota scufundată este chiar flota lui Alexandru Macedon; după împărţeala între diadohi flota i-a revenit lui Nearh. Iar potrivit legendei, Nearh a căpătat şi coroana fermecată... Sînteţi mulţumit? O maşină electronică ar fi spus de mult — da!

— Ce-i pasă maşinii? Ea nu poate fi acuzată de nebunie. S-ar spune cel mult că a avut un scurtcircuit, şi atît. Dar schemei dumitale nu i se poate găsi nici un cusur. Se întîmplă fel de fel de lucruri din astea neaşteptate, cum ar fi descoperirea unor excelente lentile optice în vechea Troie. Mă voi limita la următoarea ipoteză: rolul cristalelor în electronica cuantică a fost înţeles de ştiinţă abia acum, şi nici asta pe de-a-ntregul. Dar ai auzit despre nişte generatori cuantici — maserul şi laserul? Sînt cristale de rubin sau ale altor minerale care produc o formidabilă intensificare a luminii. Sînt cristale care luminează Luna şi a căror lumină ajunge cu mult mai departe de limitele sistemului solar pe calea acumulării şi redării în cascadă a masei de electroni. Despre acţiunea biologică a laserului nu ştim aproape nimic. Pe de altă parte însă, ne sînt cunoscute din antichitate diferite influenţe biologice atribuite unor pietre preţioase, în majoritatea cazurilor fiind vorba tot de cristale. S-ar putea ca superstiţiile străvechi să conţină o doză de judecată sănătoasă şi rezultate ale unor precise observaţii. Da, ne rămîne să admitem că aceste cristale cenuşii, expuse în anumite condiţii luminii solare, emit raze care acţionează asupra celulelor nervoase ale creierului. Iar în coroană ele sînt dispuse şi orientate în aşa fel încît

radiaţiile lor pătrund în regiunea jumătăţilor occipitale a emisferelor mari, unde se găsesc centrele memoriei.

— Într-adevăr, Lea a stat cu coroana pe cap în lumina unui soare orbitor !... îşi aminti Ivernev. Dar cum a putut fi făcută o astfel de descoperire în timpuri atît de vechi ?

— Prin metoda experimentală şi pe dibuite, oamenii realizau multe. O parte din acele realizări au fost mai tîrziu uitate, pierdute din pricina necontenitelor războaie care distrugeau total civilizaţii întregi, atîta vreme cît populaţia era încă puţin numeroasă. Probabil că din numărul acestor descoperiri pierdute fac parte şi proprietăţile cristalului cenuşiu, redescoperite apoi de cineva, din întîmplare. În privinţa naturii acestor însuşiri, n-au decît să-şi bată capul mineralogii, cristalografii, fizicienii.

— Este absolut necesar să facem rost de o probă. Altfel nu ne rămîne decît să dăm cu bobii, ca să aflăm dacă secretul stă în cristal, sau în acele particule argintii din interior. Prezenţa unor gaze şi a unor lichide incluse în cristale se află de mult în atenţia ştiinţei. Unul dintre primii care le-a analizat a fost Humphrey Davy. Soluţii de apă sărată într-o blendă de zinc — sfalerit sau topaz, prezenţa unei substanţe asemănătoare ţiţeiului în fluorit, gaze la mare presiune în cristalul de munte — toate acestea, o dată cu elaborarea celor mai subtile metode de analiză, devin o nepreţuită mărturie a condiţiilor de presiune, de temperatură, de compoziţie a soluţiilor, care au existat în momentul formării cristalelor, cu milioane şi miliarde de ani în urmă...

— Sau poate că nici nu e vorba de incluziuni, ci de compoziţia cristalului în general ? se întrebă Ghirin.

— Totul e posibil. Nimeni nu te opreşte să dai frîu liber fanteziei, emiţînd şi ipoteza prezenţei unor materii străine, a unor elemente cu totul deosebite, „perimate“, de pe suprafaţa pămîntului, în genul tehneţiului sau franţiului. Se poate chiar admite că în compoziţia cristalului cenuşiu a intrat o substanţă provenită din adîncimi atît de colosale ale scoarţei terestre, încît toate elementele familiare nouă să se fi transformat în altele, înzestrate cu proprietăţi cu totul deosebite, aşa după cum carbonul brut, scos la suprafaţă de la adîncimi de o sută—o sută douăzeci de kilometri, ajunge la noi sub forma materiei celei mai dure din lume — diamantul.

— Şi că, laolaltă cu altele, a răbufnit din măruntaiele pămîntului acea răutate primară, cosmică, îndreptată împotriva vieţii, răutate proprie oricărui proces iniţial al mişcării materiei.

— Foarte just, ba chiar poetic! Dar cum să transplantăm această poezie pe solul ştiinţei reale? surîse ironic Ivernev.

— Nu există decît un singur mijloc: prietenul dumitale Cesare să scoată coroana, dacă este într-adevăr ascunsă după cum ţi-a dat a înţelege, şi s-o predea în mîinile învăţaţilor. În felul acesta va scăpa de primejdia care altminteri îl va ameninţa fără încetare, prin grija „prietenului" nostru comun, Deragazi.

— Într-adevăr, ar fi cea mai simplă ieşire din impas. Şi cea mai justă. Credeţi, aşadar, că-i pot împărtăşi tot?

— Desigur. Capătul firului e în mîna lui — asta pe de o parte, iar pe de alta, nu mi-a făcut impresia unui om care ar fi în stare de orice pentru bani. Ca om inteligent, nu poate să nu-şi dea seama că, atunci cînd într-o afacere se amestecă o putere organizată, omul izolat trebuie să se dea la o parte şi să încredinţeze chestiunea unei alte organizaţii nu mai puţin puternice. Iar dumneavoastră, geologii, trebuie să luaţi cele mai urgente măsuri de ocrotire a acestei mine străvechi, în ipoteza că ea, potrivit însemnărilor tatălui dumitale, ar putea fi găsită.

— Dragă Ivan Rodionovici, după cîte am înţeles, mina asta se află tocmai în Afganistan!

— Ce să-i faci, oricum ar fi, vom întocmi o notiţă-raport, iar eu chiar astăzi... ba nu, aşa nu merge. N-ai putea trimite pe cineva dintre colegii dumitale la Delhi, cu avionul?

— Nu l-aş putea ruga decît pe geofizicianul Volodea Tulîmov. Afară de el şi de mine, aici la Madras, alt geolog sovietic nu există. Să zboare, că n-o să moară!

— Foarte bine. Să-mi dai un bileţel pentru el. Acum însă te rog frumos să stai liniştit un sfert de ceas şi — la lucru. N-are rost să scrii mult — nici cei de acolo nu-s proşti. Trebuie o copie şi pentru Leonid Kirillovici, să-şi bată şi el capul.

După ce îl culcă pe Ivernev, Ghirin ieşi pe terasă şi îşi reluă firul gîndurilor.

„Cristalele — formă stabilă a existenţei unei materii — necesită, pentru a se forma, o energie suplimentară, spre

deosebire de materiile amorfe. Această energie suplimentară le dă posibilitatea de a se împotrivi influenţelor exterioare prin reţeaua lor organizată, prin colţurile lor dure şi suprafeţele lor lustruite. Prin distrugerea unui cristal se degajă necondiţionat un volum oarecare de energie. Tot astfel şi psihicul omului, înzestrat cu o imensă energie, dă dovadă de o mare stabilitate, atît în ce priveşte excitaţiile din afară, cît şi conflictele sale lăuntrice. Iar omul cu un psihic insuficient de puternic se lasă uşor influenţat de presiunea din afară, de panică, de psihozele sociale şi este în general puţin stabil din punct de vedere moral. Cam diluat... ar spune Sima..."

Sima — numele ei cald îi risipi grijile acestei zile grele. Peste un ceas cel mult îi va vedea ochii imenşi, adînci-adînci — pricina înşelătoarei lor tristeţi.

CAPITOLUL 6

A căzut o stea

Intrară cu toţii în bazin, afară de Tillottama. De cînd devenise soţia lui Daiaram, nu-şi putea permite să încalce vechile obiceiuri, cu toate că îi plăcea foarte mult să se scalde în mare împreună cu Daiaram sau cu italiencele, dar nu în prezenţa altor bărbaţi. Dansatoarea se instală la umbră sub cort, iar ceilalţi şase, cu nişte mutre satisfăcute, se cufundară în apa cu adevărat divină — dacă ne referim la culoarea şi răcoarea ei. Sima nu putu rezista tentaţiei de a sări de pe trambulină şi începu să facă salturi, sau ca „rîndunica", sau răsucindu-se în tot felul în aer însoţită de strigătele de entuziasm ale celorlalţi cinci înotători, mai puţin iscusiţi decît dînsa. Dintre toţi numai Lea se încumetă să se ia la întrecere cu gimnasta rusă şi se aruncă de pe platforma cea mai înaltă a trambulinei, executîndu-şi într-adevăr perfect săritura.

Sima se urcă la rîndul ei în vîrful trambulinei şi, stînd la capătul scîndurii elastice, se gîndi la un truc. Toţi ceilalţi se aşezară în aşteptare, pe marginea opusă a bazinului. Cesare nu-şi mai lua ochii de la ea, urmărind-o cum se balansează încet în lumina aceea puternică, aidoma unei statuete cioplite din lemn negru şi bronz auriu. Lea îl înghionti uşor pe pictor.

— Încîntătoare! şopti Cesare, şi totuşi liniile corpului ei îmi par oarecum barbare.

— Nu-i adevărat! şopti furioasă Lea.

— Stai, poate nu m-am exprimat bine. Nu barbare, ci surprinzătoare, şi de aceea, şi mai frumoase. Chiar aşa! O curbură neobişnuită ici, o gropiţă dincolo...

— Cesare al nostru a uitat chiar şi de celebrul lui *vitals,* observă Sandra.

— Vezi să nu! L-am şi stabilit de mult: 34—24—40 la înălţimea de o sută şaizeci. E original!

Făcînd o săritură pregătitoare, Sima îşi luă avîntul şi, răsturnîndu-se în aer pe spate, descrise o spirală lină, dispărînd în apa adîncă. Sandra îi făcu cu ochiul lui Cesare, iar Lea îşi duse mîna la buze şi trimise un sărut spre Sima care se apropia înot. Cesare, aplecat spre urechea lui Daiaram, îi şoptea ceva, gesticulînd cu temperamentul lui de meridional.

— Ce-or fi complotînd cei doi? întrebă în glumă Sima, urcîndu-se pe bordura de piatră galbenă, încălzită la soare, care încadra bazinul.

— Nimic, răspunse Sandra, cred că îşi dispută dreptul de a-ţi modela statuia. Priveşte numai ce mutre lacome au! Artiştii-sculptori au văzut o pradă!

— Cesare nu e sculptor, rîse Lea, dar e un excelent desenator.

— Spuneţi-le că statuia mea este de pe-acum expusă la cea mai mare galerie de tablouri din Moscova — Tretiakov... Sima făcu o pauză şi, văzînd mirarea pătrunsă de respect care se oglindea pe feţele expresive ale italiencelor, adăugă: ...făcută cu douăzeci de ani înainte ca eu să mă fi născut. Italiencele izbucniră în rîs, iar Sima reluă pe acelaşi ton serios: Toţi sînt de părere că eu aş fi copia ei. Şi nu singura. Făpturi ca mine pot fi întîlnite adesea.

— În cazul ăsta nu putem decît să invidiem Rusia! exclamă Sandra. Dar să ştii că trebuie neapărat să vezi statuia Tillottamei, modelată de bărbatul ei.

— Poate că frumoasele noastre doamne s-au răcorit şi au ciripit pe săturate? se auzi glasul lui Cesare. Să mergem la masă. *Signora* Ghirin, hai să-l luăm pe soţul dumitale. Sperăm că veţi rămîne cu noi, nu-i aşa?

Sima refuză invitaţia, pentru că după terminarea pauzei de prînz trebuia să viziteze o şcoală de dans, vestită în toată India.

Ghirin o aştepta pe Sima la locul stabilit în Marin-Drive, lîngă monumentul pescarilor.

— Dragul meu, să mergem să ne scăldăm în ocean!

— Aoleu! Acolo sînt rechini mari cît toate zilele! Oribil!

— Să-i luăm ca însoţitori pe îndrăzneţii ăştia de italieni — Cesare şi Lea. Ei au cuţite şi acvalanguri. Dar trebuie să te anunţ că am repurtat şi eu o mică victorie: am demonstrat sistemul nostru de gimnastică la şcoala de dans şi am fost solicitată de către televiziune să mă produc.

Ghirin o ridică în braţe.

— Ivan, nu-i frumos! Toată lumea se uită la noi!

— Nici pomeneală, în jur nu-i ţipenie de om.

— Nu e cavalereşte ce faci! Să profiţi de forţa asta mare şi să mă arunci în aer! E o umilire a femeii libere! Te simţi foarte mică... Tu rîzi de mine, ia uită-te niţel în ochii mei! Tu mai ai ceva, ceva cu care vrei să te făleşti un pic.

— Ai ghicit... Îţi aduci aminte de prelegerea mea ţinută în faţa artiştilor? De consideraţiile mele asupra frumuseţii? A reieşit că ele răspund înţelepciunii străvechi a Indiei. Ascultă ce-i spune un tată feciorului său:

„— Ia adu-mi de acolo un fruct de *niagrodh.*

— Poftim, domnule.

— Rupe-l în două.

— L-am rupt, domnule.

— Ce vezi acolo?

— Seminţe, atît de mici, că aproape nu se văd.

— Rupe una din ele.

— Am rupt-o, domnule.

— Ce vezi înăuntru?

— Nimic, domnule!"

Şi atunci tatăl i-a spus: „Fiule, părticica asta minusculă, pe care tu nici nu o poţi percepe, este esenţa giganticului copac *niagrodh.* Crede-mă, fiule, aici zace tot ce va alcătui copacul, toată frumuseţea şi măreţia lui..." Asta s-a scris, rîndunico, încă înaintea erei noastre, în *Ciandog Upanişade.* Dacă aş fi ştiut asta mai devreme, aş fi utilizat neapărat istorioara în prelegerea mea, ca să arăt unde stă ascuns în om simţul frumosului...

La propunerea lui Ivernev, perechea Ghirin se instalase şi ea în mica lui vilă. De la ambasadă sosise dispoziţia ca

Ivernev să plece la Delhi, de îndată ce va fi în stare să suporte călătoria cu avionul.

După şedinţe, Ghirin se ducea la biblioteca spaţioasă a societăţii pentru studiul *Vedantei*.

Serile, la Ivernev veneau italienii şi Ramamurti cu soţia. Cesare o convinsese pe Sima să-i pozeze pentru un portret. Peste două zile, Ramamurti îşi aduse şi el mapa. Cei doi se întreceau în iuţeala şi precizia crochiurilor. Lea şi Sandra, puţin geloase pe succesul Simei, stăteau de vorbă cu Ivernev şi Ghirin, punîndu-le nenumărate întrebări despre Ţara Sovietelor. Căpitanul Callegari mai mult asculta, pufăind din lulea şi, din timp în timp, dădea cîte o replică tare, spre a stîrni între tineri înflăcărate discuţii contradictorii.

Abia peste cinci zile Ghirin şi Sima izbutiră să-şi facă timp pentru a vizita expoziţia în care se afla *Apsara* lui Ramamurti.

Restul zilei Ghirin fu atît de tăcut, încît Sima se alarmă. Abia cînd fu nevoit să răspundă la întrebările ei, îşi dădu şi el seama de starea ciudată în care se afla. Ghirin îşi amintise de o statuie aşezată pe un soclu la fel de simplu, acolo unde se întîlnise prima dată cu Sima, şi, cu o nelinişte surdă în suflet, se adînci în gînduri asupra minunaţilor oameni pe care îi întîlnise de-a lungul vieţii şi a atitudinii lor faţă de societate. Anna — şi soarta ei tragică în acel sat bătrînesc. Lidia Ivanova — o balerină excelentă şi un om de calitate. Sandra — şi viaţa ei nefericită. Şi, în sfîrşit — Tillottama. Cu toate că izbutise să scape din cloaca aceea de gangsteri, asupra ei parcă planează o nenorocire. Poate că Lea avea dreptate. Nu e bine că Daiaram este atît de sigur de el. Ar fi timpul să înţeleagă că el singur constituie o prea slabă apărare. Ar trebui să renunţe la izolarea lui şi să-şi ducă viaţa la Delhi înconjurat de prieteni. Ideea de fatalitate, care gravitează în jurul oamenilor multilateral desăvîrşiţi, îşi are o foarte veche origine. În vechea Eladă oamenii îşi dădeau bine seama că bunătatea şi frumuseţea, o minte imparţială şi strădania de a afla adevărul, în cazul cînd omul nu le păstrează doar pentru el, cînd încearcă să trăiască altfel decît cei care se lasă îngenuncheaţi sau înşelaţi, toate acestea îi otrăvesc viaţa, împingîndu-l spre o iminentă şi timpurie pieire. La polii opuşi ai *oikumenei* — pămînt locuit — atît la hinduşi, cît şi la greci — se credea că zeii sînt cei cărora desăvîrşirea nu le este pe plac, cînd,

de fapt, oamenii erau cei incapabili de a sesiza un adevăr simplu : dezacordul dintre o societate prost organizată şi rarele ei elemente valoroase — precursori ai omenirii viitoare.

Încă de pe vremea legendelor despre regele Arthur cel drept, în Europa creştină dăinuia credinţa că pe cavalerii viteji, cum ar fi, de pildă, Galahad [7], dumnezeu îi lua la el. Aşa se explică tristeţea pe care o resimt toţi oamenii, cînd vin în contact cu frumuseţea, şi acesta este motivul pentru care artiştii tuturor generaţiilor şi raselor se străduiesc din răsputeri să imortalizeze frumosul, făurindu-l din materiale care să dăinuiască veşnic.

Această faptă măreaţă Daiaram o şi săvîrşise. *Apsara* lui, tînăra nimfă cerească, va intra în patrimoniul artei universale. Iar Tillottama cea vie îi va mai inspira şi pe alţi artişti să făurească noi opere de artă.

Această femeie, însă, este cu totul lipsită de apărare. Legea nu pedepseşte de bună seamă decît după ce faptul a fost consumat. Altfel nu este posibil, e adevărat, şi o atare organizare a lumii este în avantajul celui care atacă, întocmai cum avantajat este tigrul care pîndeşte un erbivor.

Nici dragostea unui întreg popor, o dragoste cum nu s-a pomenit în întreaga istorie a omenirii, dragostea unui popor cu miile lui de ochi vigilenţi, nu l-a putut păstra pe marele nostru Lenin. Nici poporul Indiei nu l-a ştiut apăra pe conducătorul ei, Mahatma Ghandi... poate şi pentru că celor care iubesc cu adevărat nici nu le trece prin minte de ce poate fi în stare un nelegiuit. Pe cînd nişte fanatici, cărora le lipseşte o doagă, sub influenţa unor oameni versaţi şi pricepuţi psihologi, îndrăznesc !

A ridica mîna asupra unei fete a cărei unică apărare este frumuseţea, găsind pentru asta un călău, e un fapt care nu prezintă nici o dificultate.

În privinţa Simei, de pildă, era liniştit. Sima asta, modestă şi în aparenţă ştearsă, rivalizează în realitate cu Tillottama, lucru de care îşi dăduseră seama amîndoi artiştii — atît indianul cît şi italianul. Cum se face că sînt liniştit ? Fiindcă în ţara noastră au fost înlăturate înseşi posibilităţile atacurilor mişeleşti ale ticăloşilor care stau la pîndă ca lupii. Mai există desigur şi oameni de nimic, dar acestora le e mult mai greu să acţioneze, pentru că a fost înlăturată puterea banului. Şi asta o înţelegi cu adevărat abia atunci cînd petreci cîtăva vreme într-un mediu atît de diferit de al nostru.

În ajunul plecării sale, Ivernev îi invită pe Ghirin şi pe Cesare la el, pentru a discuta despre coroana neagră.

Cei trei bărbaţi se izolară în camera de lucru a lui Ivernev.

Acesta îi povesti lui Cesare, de astă dată cu toate amănuntele, tot ce se întîmplase la Leningrad şi la Moscova, înainte şi după vizita lui Deragazi, fără a-i ascunde tragedia lui personală. Cuvintele sobre ale geologului îl mişcară pe pictorul italian care trăgea furios din ţigară.

Apoi Ghirin expuse presupunerile lui cu privire la cristalele cenuşii, stăruind asupra faptului că, după furtul pietrelor din Leningrad, cele incrustate în coroană rămăseseră singurele care ar putea fi puse în slujba ştiinţei.

— Să admitem că presupunerile dumneavoastră sînt juste, spuse italianul îngustîndu-şi ochii din pricina fumului, şi că într-adevăr cristalele cenuşii ar avea o influenţă asupra memoriei. Cum se explică atunci faptul că ele sînt atît de căutate în lumea întreagă, cheltuindu-se în acest scop uriaşe sume de bani ? Ce poate fi atît de extraordinar de important în faptul că un om, căruia i se pune pe cap un asemenea cristal, îşi pierde memoria ?

— Ai atins punctul nevralgic, răspunse Ghirin calm. Tocmai aici e cheia. Şi, bineînţeles, o cheie folosită în scopuri josnice, iată de ce acţionează ei pe ascuns. Josnicia are întotdeauna un caracter secret. Iată în ce constă, cred eu, fondul chestiunii. Crearea unor roboţi pentru luptă şi muncă ar fi un lucru foarte costisitor. Dar ei au la îndemînă mecanisme ieftine, aproape gratuite şi minunate din punct de vedere biologic — oamenii. Însă omul nu este un robot...

— Am înţeles, am înţeles ! exclamă Cesare, sărind în sus. Omul care şi-a pierdut memoria poate deveni un robot.

— Cel care şi-o pierde total, nu mai e bun de nimic, pentru că, o dată cu memoria, îşi pierde şi întreaga capacitate de adaptare la viaţă. Însă dacă pierderea este parţială...

— Da, da, da ! Exact cum s-a întîmplat cu Lea ! Doamne, dar e limpede ca lumina zilei. Pictorul îşi avîntă în sus amîndouă braţele. Iată de ce vînează ei coroana. Ea le poate aduce cîştiguri fantastice.

— Coroana ţi-ar putea aduce şi dumitale sume considerabile dacă te-ai hotărî s-o vinzi „doritorilor", rosti cu răceală Ghirin, cu toate că, sincer vorbind, sînt convins că banda lui Deragazi va găsi mijlocul de a scăpa de dumneata de îndată ce le vei arăta comoara. Nu vreau să te conving de

nimic, dar îţi atrag atenţia că pe omul ăsta l-am văzut de aproape!

Cesare dădu de cîteva ori din cap, dar înainte de a fi apucat să deschidă gura, Lea răsări de după draperiile trase ale uşii:

— Dragii mei, a sosit perechea Ramamurti! Tillottama o să ne danseze! Ea vine de la televiziune unde s-a produs şi e îmbrăcată cu costumul ei de dansatoare; au adus şi magnetofonul. Veniţi mai repede!

— Să mergem, surîse Ghirin, *signor* Pirelli să nu se grăbească cu răspunsul. Pentru el problema comportă o mare răspundere şi aş vrea să-l aflu numai în forma lui definitivă...

Sima se repezi înaintea lui Ghirin.

— Ivan, o să vedem acum dansurile Tillottamei! Ce bine-mi pare! Îl luă de braţ şi se lipi strîns de umărul lui.

Pe Tillottama n-o sperie de fel micimea odăii. Dimpotrivă, mişcările ei oarecum comprimate în spaţiul restrîns căpătară o plasticitate, o forţă şi o iuţeală cum nu-i mai fusese dat nici unuia să vadă pînă atunci. Magnetofonul revărsa o jerbă de ritmuri duble, greu de prins de către un european, întrerupte uneori de notele prelungi şi tremurătoare ale unor instrumente de coarde.

Emoţionată şi cu respiraţia tăiată, Sima urmărea această reîncarnare a *apsarei*, neştiind că Tillottama îşi execută o improvizaţie proprie, după muzica lui Ravi Dasom, un compozitor *tamil*, scrisă recent şi intitulată *Lacrimile lotusului*. Păstrînd întreaga gamă a mişcărilor de braţe, care uimeau în dansurile clasice indiene, Tillottama renunţase la unele atitudini, în genere respectate cu sfinţenie de către păstrătorii vechilor tradiţii, cum ar fi cele cu picioarele pe jumătate îndoite şi mult depărtate, care simbolizau nimicnicia omului, puternica lui legătură cu pămîntul şi înceata lui ascensiune spre cer; de ce să le execute, de vreme ce aceste mişcări par inestetice, chiar dacă sînt interpretate de o mare dansatoare sau un mare dansator. Tillottama urma tradiţia dansului Europei sau a Orientului arab care se formase cam în aceeaşi perioadă cu cea a înfloririi Eladei şi Cretei, şi era cît se poate de pretenţioasă în ce priveşte estetica atitudinilor şi a mişcării picioarelor, exprimate cu cel mai mare rafinament în baletul clasic rus.

Pentru o artistă indiană acest stil al dansului constituia o inovaţie foarte îndrăzneaţă, pe care spectatorii ei europeni n-o putuseră aprecia la justa valoare. Totuşi, ei nu

rămaseră indiferenţi faţă de nobleţea cizelată a mişcărilor. Acest dans le plăcu mult mai mult decît coregrafia tradiţională indiană, care, aici la Madras, ajunsese la înalta perfecţiune a *devadăsilor* din străvechile lor temple.

Numai Daiaram, care îşi urmărea într-un extaz aproape religios iubita, îşi dădea pe deplin seama de însemnătatea creaţiei dansatoarei, întrezărind în ea viitoarea artă a Indiei. Un dans nou, după care va urma un al doilea, un al treilea... Ea va crea un nou curent, contribuind astfel la înlăturarea a tot ce a viciat arta veche a Indiei. Eventualele reproşuri vor aluneca fără a o atinge, ca seminţele de muştar pe vîrful săgeţii, cum se spune în *Dhammapada* — codexul înţelepciunii Indiei de Sud...

Noaptea tropicală timpurie fu deodată luminată de lună. Daiaram stinse lumina, apoi deschise larg fereastra, şi Tillottama îşi continuă dansul la lumina atît de puternică a lunii, încît nu estompa, ci dimpotrivă, scotea şi mai bine în relief cele mai delicate mişcări ale dansatoarei, ale braţelor ei, care păreau aproape negre, ca şi trăsăturile fine ale feţei, cioplite parcă din lemn de abanos.

Glasul dulce, aproape copilăresc, din magnetofon, începu *Cîntecul dragostei* şi într-o surprinzătoare armonizare cu el, trupul Tillottamei se preschimbase într-o şuviţă de apă tremurătoare, cu jocul ei de tainice simţiri, înfiorîndu-se, apoi încremenind o clipă, neliniştită. Cîntecul încetă şi în liniştea care se lăsase se auzi pocnetul supărător al magnetofonului, căruia i se tăiase contactul. Lea se aruncă spre Tillottama, sărutînd-o, fără să-şi ascundă lacrimile de entuziasm care străluceau în ochii ei luminaţi de lună. Sima, mai reţinută, o atrase spre ea pe dansatoare şi îşi lipi obrazul de obrazul ei, aşa cum făcea în îndepărtata Rusie cînd îşi felicita prietenele sau elevele care înregistrau o victorie sportivă sau realizau o demonstraţie reuşită. Simţi la ea aceeaşi duritate a trupului încă încordat şi desprins de realitate, cînd simţurile nu percep încă lumea palpabilă din jur.

— Să-ţi ocroteşti comoara, îi spuse Ghirin lui Ramamurti.

— Desigur, răspunse Daiaram cu un surîs atît de mîndru şi de fericit, încît camera parcă se lumină.

Ramamurti îşi luă rămas bun de la cei prezenţi. Se ridicară şi cei trei italieni care se oferiră să-i conducă acasă cu maşina pe prietenii lor indieni. Ivernev, care nu era încă pe deplin restabilit, ieşi pe verandă, iar Sima şi Ghirin coborîră în grădină, ca să-i petreacă pe oaspeţii lor pînă la

poartă. Maşina italienilor era trasă puţin mai la o parte, în cercul de lumină al unui felinar puternic, înconjurat ca de obicei de o puzderie de gîngănii nocturne. În dreptul celui de-al doilea felinar, cîteva persoane şedeau pe o bancă sub copaci.

Sima schiţă către cei ce plecau un gest de sărut şi se îndreptă spre casă pe poteca îngustă. În urma ei păşea Ghirin, cufundat în gînduri şi răspunzînd monosilabic la potopul de laude pe care Sima le adresa Tillottamei. Deodată ea se întoarse şi îşi privi bărbatul pieziş, de jos în sus. Privirea asta îl fascina totdeauna pe Ghirin.

— Tu ai observat cît de negru îi e părul ? Părul ei e ca noaptea însăşi, şi tot atît de des. Astăzi, văzînd-o pe Tillottama în lumina lunii, am înţeles că numai aşa şi nu altfel arată adevărata regină a nopţii.

— Aşa e — şi eu asociez părul ei cu vălul nopţii.

— Asta pentru că părul ei n-are absolut nici o nuanţă roşcată. Bate în albastru de negru ce e, ca la ţiganii noştri. Şi eu aş fi vrut să am un păr ca al ei, cînd colo, al meu e plin de reflexe roşietice, arămii — cum e al Sandrei.

— Depinde de gust, se însufleţi în sfîrşit Ghirin. După părerea mea, în culoarea care se numeşte negru ca pana corbului e prea mult întuneric. Îmi place că în părul tău răzbat prin negru luciri roşietice, ca nişte flăcărui...

— Eşti drăguţ, Ivan.

— Iar în ce-i priveşte pe ţigani, şi ei sînt indieni de origine, sau mai precis *dravidieni*. Mi se pare verosimilă ideea că părul negru care bate în albăstrui — de altfel caracteristic multor popoare străvechi de origine mongolă şi *dravidiană* — este mărturia unor vestigii din vremuri străvechi. Este mărturia unei intensificări a radiaţiilor de undă scurtă ale soarelui, emanate cîndva, sau poate ale exploziei vreunei supernova, care au provocat o pigmentaţie deosebită a părului şi a pielii.

Deodată din stradă se auzi o pocnitură înăbuşită, ca atunci cînd se desfundă o sticlă de şampanie, apoi a doua, urmată de strigătul de spaimă, de furie şi de durere al unui glas bărbătesc. Cîteva secunde mai tîrziu se auzi detunătura cu ecou prelung a unui pistol automat, însoţită de ţipete urmate de alte cîteva împuşcături care se succedară cu repeziciune. Ghirin şi Sima se repeziră spre poartă, iar Ivernev, încă slăbit de boală, o luă alergînd pe scară, în jos, căzu şi se rostogoli pe potecă, zdrelindu-şi faţa şi mîinile. Pe stradă

se auzeau ţipete, lipăit şi tropăit de picioare, desculţe şi încălţate. Nu trecuseră nici trei minute de cînd oaspeţii îşi luaseră rămas bun de la prietenii lor.

În timp ce Sima şi Ghirin ieşeau pe poartă, cei cinci mai erau cu faţa spre ei, făcîndu-le semne cu mîna. Prima care s-a întors a fost Tillottama. În grupul de oameni înghesuiţi lîngă banca de sub copac recunoscu deodată profilul individului cu nasul mare, teşit la vîrf.

„E Ahmed !" — tresări ea, cuprinsă de acea ură aproape uitată. Dar chipul acesta al trecutului dispăru în spatele a doi tineri cu bluze multicolore.

Tillottama îl strînse pe Daiaram de mînă. Acesta se aplecă spre ea alarmat, privindu-i nedumerit obrazul devenit deodată foarte palid.

— Să plecăm cît mai repede ! îl rugă încetişor Tillottama.

Lea intră în maşină, răsuci cheia de contact şi deschise portiera, făcîndu-i Tillottamei semn să urce.

Între timp, grupul de oameni se depărtase de bancă, apropiindu-se de felinarul sub care era trasă maşina. Înainte ca vreunul să fi înţeles ce se petrece, unul dintre tineri scoase de sub cămaşă un pistol lung. Ceva se izbi de caroseria maşinii, atingînd şoldul Tillottamei. Sandra făcu o mişcare bruscă înainte pentru a o feri pe Tillottama, ducîndu-şi braţele spre spate, cum face o cloşcă cu aripile apărîndu-şi puii. Bubui o nouă împuşcătură. Glontele trecu prin braţul Sandrei şi de astă dată o nimeri din plin pe Tillottama. Cele două femei căzură la pămînt ca secerate. Cu o secundă înainte, urlînd ca o fiară, Daiaram sărise spre cel care trăgea. Unul din însoţitorii ucigaşului îi puse piedică. Daiaram căzu lat pe asfalt, la picioarele individului cu pistolul. Totuşi, apucă să-l prindă de picioare pe ucigaş, să-l smucească spre el şi să-l strivească sub greutatea trupului său, căutînd să-i smulgă arma. Cesare, care încerca să ridice femeile rănite, plin de sus pînă jos de sînge, îl lovi cumplit pe cel de-al doilea bandit şi-l trînti la pămînt. Se aplecă apoi asupra lui Daiaram, fără a băga de seamă că un al treilea individ, mai în vîrstă şi pe care nu-l observase din pricina hainelor lui de culoare închisă, ridicase asupra lui un pumnal îngust şi nemaipomenit de ascuţit. O clipă doar, şi pumnalul ucigaşului i-ar fi pătruns sub omoplat, străpungîndu-i inima. Dar Lea îi şi sărise în ajutor. Ţinînd în mînă pistolul greu pe care, din ziua atacului săvîrşit împotriva lui Cesare, îl purta totdeauna cu dînsa, trase fără pic de şo-

văială direct în mutra individului cu mustaţa neagră. Banditul se prăvăli la pămînt, lovindu-se atît de tare cu capul de stîlpul de piatră al felinarului, încît se auzi o bufnitură. Ceilalţi bandiţi se dădură brusc îndărăt, iar individul care trăsese se smulse cu un efort disperat din mîinile puternice ale lui Daiaram şi-i dădu o lovitură crîncenă în ceafă cu pistolul. Desfăcîndu-şi în neştire braţele şi cu degetele mîinilor răşchirate, Ramamurti căzu cu nasul în asfalt. Ucigaşul se trase de sub el aidoma unui şarpe şi ridică din nou arma. Lea mai trase o dată, dar mîna îi tremurase şi criminalul îşi primi glontele în pîntece. Individul se îndoi din şale urlînd de durere, cu gura lui neagră, căscată cît era de mare. Pierzîndu-şi aproape cunoştinţa de groază şi dezgust, Lea mai trase o dată. Urletul se curmă brusc, iar individul se prăvăli în faţa italiencei, care-şi zvîrli cît colo pistolul şi-şi acoperi faţa cu mîinile, simţind cum i se întoarce stomacul pe dos de greaţă.

Cesare continua să se lupte cu unul din bandiţii în bluză multicoloră. Îşi dădea seama că ar trebui să alerge în ajutorul Tillottamei şi al Sandrei, dar nu putea să-l lase din mînă pe bandit. Din toate părţile năvăleau oameni. Mulţimea, cu răsuflarea ei grea, alcătui un zid viu în jurul masacrului unde Cesare şi banditul se zvîrcoleau încă în praf.

— Ajutaţi-mă, puneţi mîna pe el ! ţipa Cesare folosind puţinele cuvinte indiene pe care le învăţase.

Mutra uscată şi feroce a individului cu nasul teşit răsări din mulţime :

— Ce staţi ? Daţi în englezii ăştia blestemaţi ! urlă necunoscutul în *urdu, tamilă* şi *hindi*. N-aţi văzut cum memsahib i-a omorît ca o fiară pe doi dintre ai noştri ?!

Acela care i se păruse Tillottamei a fi Ahmed (şi el era) îşi făcuse o socoteală justă. Mulţimea începu să vocifereze şi făcu o mişcare spre Lea încremenită şi spre Cesare care se lupta mai departe cu banditul. Chiar în clipa aceea Ghirin ieşi în pas alergător din grădină. Cu experienţa lui de medic militar, cîntări cu iuţeală situaţia şi se aruncă spre cele două femei care zăceau la pămînt, una peste alta, liniştite ca doi copii pe care i-a doborît somnul, şi această linişte nefirească prevestea tot ce putea fi mai înfiorător. Întorcîndu-şi capul, Ghirin îi strigă din fugă Simei, în ruseşte :

— Fugi la Mstislav, telefonează la poliţie cît mai repede !

După ce o ridică uşor pe Sandra şi se convinse dintr-o privire că glontele care îi rănise braţul şi alunecase pe lîngă

coaste nu-i pricinuise decît un şoc, o culcă pe bancheta automobilului, apoi se aşeză în genunchi în faţa Tillottamei. Buzele minunatei dansatoare, atît de roşii cu trei minute înainte, erau acum cenuşii, iar pielea ei de bronz întunecat luase o nuanţă albăstrie, punîndu-şi parcă pe ea pecetia morţii. Din gura întredeschisă copilăreşte, se prelingea şiroi de sînge, aproape negru, inundînd asfaltul.

Marea experienţă dobîndită în război îl făcu pe Ghirin să-şi dea imediat seama că rana era mortală. O singură săritură, şi Ghirin ajunse tocmai la timp ca să oprească cu un gest autoritar furia mulţimii. Înşfăcîndu-l pe banditul cel tînăr de mînă, Ghirin îl desprinse de pictor şi-l puse pe picioare. Banditul se muie deodată, pironindu-şi ochii bulbucaţi asupra lui. Cesare se ridică răsuflînd greu, se apropie de Lea şi o scutură cu putere, strigîndu-i ceva pe italieneşte.

Ahmed făcu un pas înainte arătînd mulţimii spre Ghirin şi spre Lea. Apoi începu să strige ca scos din minţi, rînjindu-şi dinţii şi dîndu-şi ochii peste cap. Îşi ţinea mîna în sus strîngînd un pumnal cu lama recurbată. În pumnii întunecaţi ai cîtorva bărbaţi din mulţime, apărură cît ai clipi şi alte cuţite.

Ghirin îşi pironi privirea grea ca plumbul în ochii lui Ahmed. Pakistanezul tăcu, îşi lăsă mîna în jos, apoi îşi coborî ochii în pămînt. Trupul i se muie brusc, iar pumnalul căzu zăngănind pe asfalt.

Presupunînd că servitorul americanului ştie englezeşte, îi porunci cu glas puternic şi autoritar :

— Apropie-te, ucigaşule !

Ahmed păşi supus înainte, desprinzîndu-se de mulţime şi, în aceeaşi clipă, cei care se îmbulziseră în spatele lui, crezînd că el era şeful, se dădură înapoi.

— În genunchi !

Ahmed se prăbuşi atît de brusc în genunchi, încît se auzi cum i se lovesc rotulele de asfalt.

Fără să piardă nici o secundă, Ghirin se întoarse la Tillottama. Stăpînit de nespusa amărăciune ce i-o dădea certitudinea, palpă cu mîna lui sigură de chirurg minuscula perforare lăsată de glontele care intrase piezis din stînga, pe sub braţ, luînd-o apoi puţin în sus. Acum Ghirin îşi dădea seama de tot ce se întîmplase. Străbătînd aorta, foarte aproape de bronhia stîngă, glontele sfîşiase şi bronhia. Tot sîngele Tillottamei, propulsat de inima ei puternică, se scursese pe gură în cîteva secunde.

Chiar dacă atunci, pe loc, i s-ar fi putut face o operaţie în condiţiile cele mai perfecte, „Neasemuita Frumuseţe“ a lui Daiaram tot n-ar fi avut şanse de scăpare. Totul se terminase. Viitoarea stea a Indiei apusese pentru totdeauna.

Mulţimea încremenise îngrozită. Unii căzuseră în genunchi, strigînd: „*Sanniasi! Sanniasi!*“ (E un sfînt, e un sfînt!) Banditul cel tînăr se prosternă cu faţa în jos, alături de căpetenia lui, care stătea încremenit în genunchi, cu dinţii rînjiţi, ca un cîine turbat, în lumina puternică a felinarului. Aşa îl găsi maşina poliţiei care irupse prin mulţime ca un vifor.

O linişte apăsătoare se lăsase peste casa primitoare a lui Ivernev, unde cu trei ceasuri în urmă răsunase duiosul cîntec al *Lacrimilor lotusului*.

Ghirin, adînc îndurerat, se plimba de la un colţ la altul prin salon. Sandra, iscusit pansată, stătea în capul oaselor într-un fotoliu, îmbrăcată într-o rochie a Simei, prea scurtă pentru ea. Lea fuma ţigară după ţigară, aruncînd din cînd în cînd cîte o privire spre Cesare, care şedea cu capul în palme, legănîndu-se în neştire. În camera sa de lucru, Ivernev scria ceva la maşină. Urmînd să plece, trebuia să lase poliţiei o declaraţie asupra celor întîmplate.

— Doctore Ghirin, i se adresă Sandra, ai examinat şi dumneata rana lui Daiaram?

— Am examinat-o. Osul e neatins. Are însă o puternică comoţie cerebrală.

— Dar cînd îşi va reveni?

— Ar fi trebuit să-şi revină de mult, însă cînd a fost ridicat de Salvare, i-am rugat pe doctori să-i dea o doză puternică de somnifer. Cu cît se va trezi mai tîrziu, cu atît va fi mai bine pentru el! Îşi va mai reface forţele.

— Era mai bine să-l fi omorît şi pe el o dată cu ea, murmură Cesare ridicîndu-şi capul.

— S-ar putea să ai dreptate! După cîte cunosc din obiceiurile indienilor, înmormîntarea sau mai bine zis ritualul arderii soţiei trebuie să-l facă neapărat soţul. Va trebui deci să amînăm internarea lui Daiaram în spital. I-am telefonat profesorului Vitarkananda şi parcă m-am mai liniştit în privinţa sărmanului băiat.

— Doamne, dumnezeule, Tillottama noastră e moartă! Lea, care tot timpul se ţinuse tare, izbucni în nestăvilite hohote de plîns. Mie... mi se părea tot timpul că e nemu-

ritoare — atît era de frumoasă ! Ce aţă subţire mai e şi viaţa omenească !...

Cesare o atrase spre dînsul. Lea se lipi de el plîngînd şi suspinînd amarnic. Descărcarea nervoasă care se produsese în sfîrşit îi era salutară.

Ghirin îşi băgă mîinile în buzunare şi ieşi pe verandă. Rămase acolo nemişcat, cu ochii la stele.

Sima intră în salon, împingînd în faţa ei o măsuţă pe rotile, încărcată cu ceşti şi ceainice. După ce îşi roti privirea prin încăpere, ieşi şi ea pe verandă. Spinarea voinicească a lui Ghirin acoperea lumina felinarului din stradă. Fredona abia auzit sau murmura ceva, şi Sima ştia că aşa se consola el în clipele grele din viaţă. Se apropie de el cu paşi uşori, înţelegînd că nu e îngăduit să-l tulbure pe bărbatul ei în asemenea clipe. Recunoscu romanţa *Nici un ecou, nici un cuvînt şi nici un semn* şi rămase uimită de sensul adînc al cîntecului al cărui înţeles i se dezvălui abia acum în tristeţea amară a acestei nopţi. Ghirin îşi ridică privirea spre constelaţiile din înaltul cerului, apoi îşi lăsă brusc capul în jos. Glasul îi tresări şi se frînse o dată cu ultimele cuvinte — „ca steaua care cade în neagra beznă-a nopţii". Sima nu se mai putu stăpîni şi, înecînd-o plînsul, se aruncă la pieptul bărbatului ei, cu faţa scăldată în lacrimi.

— Aşa a căzut în bezna veşniciei şi „Steaua Indiei", murmură ea. Oare într-adevăr nu putea fi salvată, Ivan, dragul meu ?

— Nu se putea, rîndunico, orice altă rană, da, dar nu o rană ca asta ! Nu plînge. Ea a plecat fără veste, în plină înflorire a frumuseţii şi puterii ei. Pentru ea e bine ! Pentru Daiaram e cu mult mai rău !...

— Nu pot... nu pot să mă împac cu ideea asta, scîncea încetişor Sima. Ce cruzime monstruoasă, ce mîrşăvie ! Spune-mi, de ce s-a întîmplat aşa, Ivan ?

Ghirin îi mîngîia tăcut părul des şi răvăşit.

— Să mergem, e mai bine să fim cu ceilalţi împreună ! zise el în sfîrşit, conducînd-o spre salon.

Cesare se ridică şi se apropie de Ghirin cu un aer oficial.

— Doctore Ghirin, trebuie să vă comunic că m-am gîndit bine la cele ce mi-aţi propus dumneavoastră şi Tislav. Am să scot coroana şi am să v-o dau dumneavoastră ! De îndată ce în Sud se termină furtunile de iarnă, căpitanul Callegari şi cu mine vom tocmi o corabie şi vom scoate

coroana. Numai eu o pot găsi. Asta o s-o facem cît mai curînd cu putinţă! Că vorba ceea: cine poate şti zilele omului ?! Cine poate şti ce-oi mai avea de pătimit!

Ghirin se gîndi cîteva clipe şi-i răspunse:

— După părerea mea n-ar fi just ca această coroană să ne fie dată nouă. Este o relicvă străveche a pămîntului indian şi aparţine poporului ei. Ea trebuie predată guvernului Indiei. Aşa socot eu că este just. Iar nouă, adică nu nouă, ci guvernului Rusiei Sovietice, s-ar cădea să ni se dea numai unul din cristalele cenuşii ale coroanei, pentru că tatăl lui Mstislav a fost primul care a descoperit aceste pietre, pentru că ele ne-au fost furate şi numai prin intermediul nostru a putut fi înţeleasă menirea lor. Şi pentru încă un motiv: numai noi putem populariza cercetările făcute asupra lor, în pofida uneltirilor tainice puse la cale de persoanele cu inele, căutătorii de pietre cenuşii. Asta e părerea mea. Dumneata vorbeşte cu Mstislav şi întreabă-l şi pe el ce crede. Cu siguranţă că-ţi va spune cam acelaşi lucru.

Cesare strînse cu putere mîna ce i se întinsese. Ghirin îl întrebă:

— Dumneata ai mai vrea să afli ceva de la mine, dar nu îndrăzneşti? Ia să-ţi iei curajul şi să întrebi. Eu n-am nici un fel de complexe şi de aceea poţi să mă întrebi tot ce vrei.

— Da, aveţi dreptate. Iată: eu am văzut cum... am văzut ce puteţi face dintr-un om, chiar dintr-un şarpe atît de primejdios ca Ahmed...

— Cu alte cuvinte, de ce nu ţi-am poruncit pur şi simplu să dai coroana?

— Exact!

— Ei, fără să mai vorbim despre etică şi morală, hipnoza nu face parte dintre minuni, şi posibilităţile ei sînt foarte limitate. Interesant e că hipnoza poate fi cu mult mai uşor folosită cînd e vorba de o faptă bună decît de una rea. De unde şi vechea credinţă că darul înnăscut al sugestiei dispare dacă e folosit în dauna oamenilor.

Cesare îşi luă cu greu rămas bun de la ruşii care păreau să fi intrat temeinic în viaţa lui.

Biletul pe care îl primise Ivernev era pentru cursa de noapte a avionului „Air India" şi geologul era foarte amărît

că nu va putea vedea pentru ultima oară splendoarea zăpezilor Himalaiei.

În clarobscurul avionului, în vuietul uniform al motoarelor, cu ochii pe jumătate închişi, Ivernev încerca să-şi închipuie întîlnirea cu maică-sa, care-i trimisese o scrisoare la Delhi. Despături pentru a zecea oară foaia de hîrtie subţiată pe la îndoituri. Cutremurîndu-se din cînd în cînd, giganticul avion îl purta spre casă, spre toate cîte făceau parte din viaţa lui pe care nu şi-o putea închipui altfel. Fără Tatia însă, şi asta pentru totdeauna ! Cuvîntul acesta te face să te înfiori ! Abia acum sesiza pe deplin înţelesul profund şi tragic, de iremediabil, al acestui cuvînt.

„*Dragul meu*, îi scria Evghenia Sergheevna, *a trebuit să mai trec printr-o încercare. Tatia a venit la mine după ce a citit* D a r u l A l t a i u l u i. *Ştia că eşti departe, şi numai asta a determinat-o să vină. Chiar aşa a şi spus, şi asta mă face să mă simt mai puţin vinovată că n-am izbutit s-o conving să rămînă pînă vii tu. Uneori mi se pare că ea are dreptate, alteori — că tu, cu acea nestrămutată credinţă a ta în puterea iubirii.*

Tatia mi-a mărturisit tot. Pătrunzînd în casa noastră ca un inamic, mai curînd ca un hoţ, s-a pomenit că iubeşte. Pe tine şi pe mine ; cu toată forţa imensului contrast între cele ce le-a găsit în casa noastră şi crudul ei trecut şi viitor, într-o ambianţă caldă şi trainică în care găsise un nou sprijin în viaţă, noi interese şi prieteni şi în plus fericirea de a iubi şi de a fi iubită. Şi totul sporit de disperarea că în situaţia ei nu are nici o ieşire, fiind în imposibilitate de a-şi salva dragostea fără a expune unui pericol de moarte nu numai persoana ei, dar şi pe noi.

Mi-a spus toate acestea plîngînd ca o fetiţă mică şi mi-am dat seama că nu minţea.

Ea s-a smuls din ghearele criminale care o încătuşaseră şi nu se va mai întoarce niciodată la viaţa dusă în trecut. Asta e cu adevărat opera dragostei tale şi, poate, şi a mele. Tatia va dispare pentru totdeauna în depărtările de necuprins ale ţării noastre. Şi asta nu numai pentru a scăpa de răzbunarea acelei bande de nelegiuiţi. În răstimpul acelor puţine săptămîni cît a stat la noi, iubită, frumoasă şi pură, iubind la rîndul ei, a înţeles pentru prima oară că o femeie, trăind o fericire curată, se simte ca o adevărată regină ; în răstimp a uitat de tot şi de toate, în afară de tine.

Scurta fericire a acestei nenorocite fete nu poate renaşte. Ea nu se simte în stare să se întoarcă în casa noastră, la tine, la mine, ca un hoţ iertat, pentru că imaginea asta ar stărui în veci între ea şi noi. Şi singurul lucru demn ce-l putea face, era să fi plecat pentru totdeauna. Şi Tatia a plecat, fiul meu !“

Ivernev îşi dădea seama că mama lui are dreptate şi că a pierdut-o definitiv pe Tatia. Nu simţea încă nici durere, nici dorul acela chinuitor — rana ce ţi-o pricinuieşte pierderea unei mari speranţe abia începea să-şi arate semnele.

Toate cîte le văzuse, întorsătura prin care trecuse în anul acela greu, îl făcuseră mai matur cu cîţiva ani. Încercase fericirea şi durerea unei mari iubiri, văzuse o ţară imensă cu o cultură milenară şi întreaga bogăţie de aspecte ce le oferă un popor de patru sute de milioane. Întîlnise oameni înţelepţi ca acest Ghirin care se afla acum în preajma lui, oameni minunaţi ca Tillottama sau ca Sima, oameni frămîntaţi de căutări ca Daiaram sau chiar ca Cesare, se ciocnise de forţele întunecate ale unor gangsteri internaţionali...

Ivernev îşi dăduse pentru prima oară seama cît de asemănătoare sînt aspiraţiile oamenilor spre frumos, spre o viaţă împlinită, însufleţită de dorinţa de a crea şi de a aduce un folos altora, atît în ţări, cît şi în epoci diferite. Aspiraţii rămase neîndeplinite, din timpuri imemoriale, pînă ce a început lupta pentru organizarea unei noi societăţi în ţara lui, o societate în care, „cîntărind ce e în dreapta, cîntărind ce e în stînga“, cum sună un vechi proverb indian, oamenii îşi vor pretinde lor înşişi de a purta o permanentă răspundere pentru fiecare acţiune, pentru fiecare cuvînt sau gînd al lor, întrebîndu-se : oare este de folos semenilor mei ?

— Nu trebuie să iei ad literam expresia mea despre drumul pe tăişul unui brici, îi spusese Ghirin la despărţire. E mai degrabă vorba de un discernămînt de o subtilitate superioară în hotărîri, cercetări, legi şi morală, şi, desigur, în alegerea direcţiei de urmat.

Şi Ivernev, care acum învăţase multe, se va întoarce la Leningrad înarmat cu această înţelepciune simplă : fericirea nu se caută ca aurul, şi nu e o roată a norocului. Fericirea şi-o făureşte cu mîna lui acela care dispune într-însul de suficientă forţă, pricepere şi dragoste.

CAPITOLUL 7

Puntea aşvinilor

Daiaram nu-şi părăsise încă patul de spital cînd sosi şi bunul lui prieten Anarendra, chemat de Vitarkananda. Bătrînul învăţat ştiuse să înăbuşe în Daiaram prima pornire de crîncenă deznădejde, dar artistul era într-o stare atît de groaznică, încît avea nevoie de o îngrijire permanentă. Totuşi, găsise în el forţa de a asista la înmormîntarea „Neasemuitei Frumuseţi", sprijinit de un braţ şi de altul de Anarendra şi de Cesare.

Valul de indignare unanimă stîrnit de mîrşăvia comisă se rostogolise de la Madras la Bombay, dar principalul autor al asasinării Tillottamei izbutise cu chiu, cu vai, să se facă nevăzut, dîndu-şi complicii pe mîna legii.

Ghirin nu-şi mai putea amîna plecarea, şi Vitarkananda îşi adună prietenii cu o zi înainte ca medicul rus să ia avionul.

Cînd Ghirin luă loc în maşină lîngă Anarendra, care avea o atitudine cît se poate de serioasă şi de respectuoasă, se înnoptase de-a binelea. Maşina părăsi în goană străzile din centru, scăldate în lumini, trecu apoi prin cartierele slab luminate ale vilelor mici şi prin cele întunecate ale suburbiilor, şi se îndreptă spre luminiţele rare, presărate ici, colo pe îndepărtatele dealuri dinspre sud-vest. Ghirin, care în drum spre Madras consultase ghidul turistic, presupunea că au luat-o pe lîngă Muntele Sfîntului Toma, cu faimoasele ruine ale unei străvechi biserici nestoriene. Drumul era destul de lung şi Anarendra gonea cu o viteză de şaizeci de mile pe oră. În sfîrşit, sigur pe volan, coti pe un drum îngust, străjuit de copaci, care abia se desluşea pe întuneric. Razele farurilor se proptiră în zăbrelele de fier ale unei porţi masive care se deschise singură ca într-un basm. Drumul, ce urcase pieptiş dealul, continua şi dincolo de poartă. Casa de pe culme, care lui Ghirin i se păru foarte mare, era abia luminată, şi de aceea în bezna deasă tropicală, la început, n-o băgase de seamă.

De după cele două uriaşe vase de lut, cu plante ornamentale, aşezate în dreapta şi în stînga monumentalei intrări, ţîşniră spre a-l primi, doi bărbaţi — desigur slujitori.

Ghirin se feri cu toată energia de nenumăratele lor manifestări de respect şi urcă în fugă scara pînă la arcada

intrării, unde îl aştepta Vitarkananda. Profesorul îşi conduse oaspetele într-un imens salon. Din toate cele patru colţuri ale încăperii, urcau în curbe elegante patru scări de piatră albă, care, cotind într-un chip de neînţeles la prima vedere, convergeau toate în dreptul unui balcon suspendat deasupra sălii.

Rusul cercetă cu interes bizara arhitectură a clădirii.

— Să nu credeţi că asta e casa mea, spuse profesorul cu zîmbetul lui spontan şi totodată aspru, care nu se potrivea cu faţa lui plină de bunătate. Unul dintre elevii mei, din străvechiul neam al unor *rajahi* din India de Sud, a vrut să mă onoreze, punîndu-mi la dispoziţie un adăpost care nu corespunde nici cu meritele, nici cu gusturile mele. Dar să urcăm — prietenii mei ne aşteaptă. Trebuie să vă previn că au foarte rar de-a face cu europenii. E un cerc intim care v-a deschis porţile în urma comunicărilor dumneavoastră de la Delhi. De aceea vă rog să nu le luaţi în nume de rău faptul că ei nu cunosc manierele europene.

Urcară pînă în balcon, apoi străbătură o cameră mare, pe jumătate descoperită spre cerul înstelat, luminată slab şi aşternută cu covoare. Aici, pe divane late şi joase, şedeau vreo zece bărbaţi înveşmîntaţi în alb, cu turbane de asemenea albe, ca şi Vitarkananda. Bărbile — cărunte sau negre ca smoala, late sau înguste, păreau a fi unicele semne distinctive ale acestor oameni. Toţi, cu excepţia unuia, cel mai bătrîn, se ridicară în picioare, salutîndu-i pe noii veniţi cu o plecăciune tăcută. Sub tavanul jos foşneau abia auzit largi evantaie mecanice.

Vitarkananda îl aşeză pe Ghirin în aşa fel încît se găsiră amîndoi în faţa celui mai vîrstnic dintre cei prezenţi — un bărbat cu barba scurtă şi o agrafă de aur prinsă în turban. Cîţiva servitori care se mişcau fără a face cel mai mic zgomot aşezară în faţa lui Ghirin o măsuţă cu băuturi şi o cutie cu fel şi fel de ţigări. Ghirin le refuză pe toate şi ceru doar un pahar cu apă. Măsuţa dispăru pe dată. Pe chipurile impenetrabile ale indienilor nu se putea citi nimic. Numai în privirea întunecată a bărbatului cu barbă neagră din stînga lui, Ghirin surprinse parcă o nuanţă de aprobare.

Tăcerea se prelungi timp de cîteva minute, în decursul cărora oaspetele simţi aproape palpabil privirea concentrată a celor adunaţi aici îndreptată asupra lui şi se străduia să-şi adune gîndurile, înţelegînd că nu dintr-o simplă curiozitate voiseră să-l cunoască aceşti oameni serioşi şi tăcuţi.

— Am fost cu toţii bucuroşi să aflăm, vorbi, în sfîrşit, Vitarkananda, că la congresul de la Delhi a luat parte un erudit psihofiziolog din ţara aceea imensă, prietenă şi profund simpatică nouă, în care, pînă în ultimii zece ani, acestei ştiinţe nu i s-a acordat atenţie. În trecut, asta ne-a pus în mod serios pe gînduri, deoarece ţara dumneavoastră, pentru prima oară în toată istoria omenirii, era cea care pornea la gigantica operă de construire a unei lumi noi. Dar cum poate exista o lume nouă fără oameni noi, fără o cunoaştere temeinică a naturii umane şi a legilor ei ?

Timp de milenii cele mai luminate minţi ale Indiei s-au preocupat de cunoaşterea omului, a sufletului şi a trupului său, dobîndind remarcabile succese în acest domeniu extrem de dificil. Din păcate, Occidentul, fără să-i punem la socoteală pe cei izolaţi, cu o gîndire mare şi vastă, n-a dat importanţă descoperirilor filozofice ale Indiei. Absorbiţi de grija de a produce o sumedenie de lucruri, mergînd pe calea dezvoltării tehnicii în dauna grijii pentru desăvîrşirea omului, europenii socoteau drept naive cercetările noastre în domeniul psihologiei. Dar, în acelaşi timp, cei din Occident se lasă ademeniţi cu naivitate de minunile pe care, chipurile, le săvîrşesc scamatorii noştri, de acele succese obţinute prin dezvoltarea fizică — prima treaptă a autoperfecţionării — *hatha-yoga*, şi care europenilor li se par acte supranaturale. Aşa-zisele minuni au acoperit cu totul în ochii lor autenticele realizări ale gîndirii umane din filozofia indiană. Nu mă îndoiesc că superstiţiile, îngrămădite în jurul faimoşilor fachiri indieni, că poveştile despre *yoghi* şi acea negură, acel mister, acea închipuită atotputernicie de care sînt pline lucrările teozofilor, ale antropozofilor şi ale altora, asemeni lor, chemaţi, chipurile, să dezvăluie în faţa Occidentului tainele ştiinţei indiene, pentru a-i atrage pe cei însetaţi de minuni, repet, nu mă îndoiesc, că toate acestea i-au împiedicat pe savanţii Rusiei Sovietice să facă mai temeinic cunoştinţă cu aportul Indiei la tezaurul comun al omenirii. Ne pare însă ciudat că, deşi reneagă ideologia Occidentului pe care o numesc burgheză, învăţaţii şi militanţii dumneavoastră pe tărîmul culturii au luat-o pe urmele acelor savanţi cunoscuţi ca lipsiţi de obiectivitate, din America şi Anglia, care ne caracterizează arta în primul rînd drept pornografică, morala drept primitivă, iar filozofia drept naiv-religioasă şi — în măsura în care nu este creştină — chiar dăunătoare.

Ne surprinde cum de n-aţi sesizat fermitatea practică a dialecticii care străbate întreaga noastră filozofie, fineţea, prudenţa şi înţelepciunea cu care s-au dezvoltat normele de comportare şi cele ale moralei sociale, descoperirile în domeniul psihofiziologiei care în multe privinţe au depăşit gîndirea ştiinţifică europeană, ca şi unele probleme ale filozofiei, cum ar fi de pildă problema trecerii de la particular la general şi de la general la particular, elucidate de noi în chip desăvîrşit. Profesorul Vitarkananda făcu o pauză de cîteva clipe, apoi încheie : Oare faptul că majoritatea acestor descoperiri sînt îmbrăcate într-o formă de exprimare religioasă vă împiedică să luaţi cunoştinţă de adevărata lor esenţă ? Iată de ce am ţinut să avem o întrevedere cu dumneavoastră. Un savant care studiază psihofiziologia nu poate trece nepăsător pe lîngă toate aceste probleme şi nu este admisibil să nu cunoască temeinic ştiinţa indiană, indiferent de părerea lui despre ea. Noi vrem să auzim de la dumneavoastră — un savant al unei ţări care construieşte comunismul, care, cu alte cuvinte, luptă pentru cea mai înaltă şi înţeleaptă orînduire socială de pe glob — vrem să vă auzim, aşadar, părerea asupra posibilităţii îmbinării realizărilor cercetătorilor Indiei şi ale celor din Ţara Sovietică.

Vitarkananda tăcu şi se lăsă jos pe canapea, luînd o atitudine de liniştită aşteptare. Nimeni nu mai rosti nici un cuvînt. Cu un efort de voinţă, Ghirin îşi stăpîni emoţia. Se ridică încet de pe pernele moi ale divanului, se propti bine pe picioare şi căpătă pe dată liniştea de care avea nevoie. „Precizie, nu uita de precizia în exprimare, nu te lăsa antrenat, că nu vorbeşti în limba ta“, îşi spuse el în gînd, inspiră adînc şi începu :

— Cea mai măreaţă realizare a gîndirii religioase-filozofice a Indiei, în mod inexplicabil nesesizată de către Occident şi de care poate că nu şi-au dat bine seama nici indienii, a fost aceea că, încă din vremuri imemoriale l-aţi pus pe om alături de divinitate. În formula că nici dumnezeu şi nici omul nu au putere asupra *Karmei*, asupra legilor generale ale Universului, eu întrevăd imensa cutezanţă a gîndirii dumneavoastră străvechi. Atît omul cît şi dumnezeu sînt părţi ale spiritului universal, cu alte cuvinte nu există o voinţă a lui dumnezeu, ci doar o desfăşurare în comun a proceselor sistemului universal, care, pentru a fi biruite, trebuie neapărat cunoscute şi de care trebuie să se ţină seama. Cît de puternică este această concepţie în compa-

raţie cu acea închinare servilă în faţa puterii ameninţătoare a lui dumnezeu, care hotărăşte întregul destin al omului, pedepsindu-l, persecutîndu-l şi blestemîndu-l, ceea ce alcătuieşte temelia religiei străvechi iudaice şi a celor ce se trag din ea — cea creştină şi cea a islamului — care cuprind toate bazele filozofiei şi moralei religioase a Occidentului — lucrul acesta cred că nu mai are nevoie de nici o explicaţie.

Ghirin se opri, îl auzi pe Vitarkananda tuşind uşor şi se întoarse spre profesor.

— I-ar fi oare greu oaspetelui nostru să facă pauze după terminarea fiecărei formulări ? întrebă cu prudenţă profesorul.

— Ba dimpotrivă ! răspunse el prietenos şi puţin vinovat. Are să-mi fie chiar mai uşor să-mi adun gîndurile — eu nu posed atît de bine engleza ca dumneavoastră.

Mulţumit, Vitarkananda făcu o plecăciune şi începu să traducă cele spuse de Ghirin, într-o limbă melodioasă, cu totul necunoscută oaspetelui. Cei prezenţi încuviinţară din cap, iar cîţiva dintre ei schimbară cîte o privire.

— Multe din tezele filozofiei indiene, acum, după ce ştiinţa europeană a făcut un pas gigantic înainte, apar într-o lumină nouă, urmă Ghirin. *Hunele* — trei la număr — sînt, conform gîndirii indiene, însuşirile de bază ale lumii materiale, ale naturii în veşnică transformare. Hinduismul include aici şi psihicul, socotindu-l, aşadar, ca ceva material şi în veşnică schimbare. Felul acesta de a înţelege dezvoltarea universului psihic al omului a fost demult preluată de către gîndirea filozofică indiană. Dacă luăm, bunăoară, învăţătura despre metempsihoză — în limbaj comun migraţiunea sufletelor sau reîncarnarea dintr-un trup într-altul, noi, materialiştii, putem accepta ideea că din punct de vedere al eredităţii, are într-adevăr loc o perpetuă transmisiune a mecanismelor acestei eredităţi. Aceste mecanisme aflate în produsele sexuale constituie tocmai adevărata imortalitate a speciei, transmiterea ştafetei vieţii de la un individ la altul şi în sensul acesta noi toţi sîntem fraţi îndepărtaţi care de multe ori am renăscut şi am murit, sub forma verigilor lanţului nesfîrşit al speciei, ducînd cu noi memoria generaţiilor, adică instinctele lor de adaptare. În ceea ce priveşte repetarea la nesfîrşit a unuia şi aceluiaşi fenomen, daţi-i orice nume doriţi, suflet, corp astral, sau cheagul cine ştie cărei substanţe — asta noi nu o putem accepta. Dacă pe lume nu există doi atomi identici, cum s-ar putea oare repeta un

organism atît de complex, o organizaţie nervoasă atît de subtilă ca a omului? Fiecare viaţă luată în parte este unică în felul ei şi totodată veşnică sau, în orice caz, de o durată lungă, este ca un lanţ întins spre viitor, alcătuit din indivizi care se înlocuiesc unul pe celălalt într-o continuă succesiune, ca rîndurile de valuri ale aceleiaşi ape care vin alergînd spre mal, se ridică şi apoi cad.

Din nou, cei trei indieni care şedeau alcătuind un grup în marginea din stînga a divanului, de îndată ce profesorul le traduse spusele lui Ghirin, schimbară cîte o privire. Un surîs oarecum întunecat şi neîncrezător flutură chiar şi pe buzele bătrînului cu agrafa de aur.

— Şi mai există o concepţie pe care vechea filozofie indiană a anticipat-o, şi anume noţiunea de *Karma,* adică mecanismul care pedepseşte sau răsplăteşte greşelile sau meritele omului din existenţele sale anterioare. Noi ştim acum că mecanismele eredităţii pe care le poartă celulele sexuale sînt influenţate — deşi nu dintr-o dată şi nici nemijlocit (şi fiindcă veni vorba, tot astfel funcţionează şi *Karma* dumneavoastră, iar asta nu e o coincidenţă, ci pura oglindire a realităţii) — de viaţa strămoşilor, de înfăptuirile şi tarele lor. Exercitîndu-şi influenţa asupra eredităţii, viaţa dusă de strămoşi determină nu numai esenţa fizică, ci şi cea psihică a descendenţilor. Este firesc că o viaţă sobră aduce după sine sănătate şi vigoare sufletească şi trupească, deci, o viaţă mai fericită şi mai plină. În felul acesta atît *Karma* cît şi metempsihoza se realizează ca o ştafetă, ca o făclie olimpică — în ce priveşte acumularea memoriei instinctive şi a sănătăţii, adică a frumuseţii şi a bucuriei, sau dimpotrivă — a bolilor, a slăbiciunii şi a nefericirii. În acest sens s-ar putea accepta şi dezvoltarea ulterioară a studiului despre *Karma* — *Karma* unor popoare întregi. Dar noi nu o vom accepta şi vom socoti drept profund greşită inevitabilitatea acelei *Karme* care depăşeşte şi puterea lui dumnezeu, şi a omului. Cunoaşterea legilor eredităţii, făurirea unei vieţi sănătoase, educarea însuşirilor înalte, sufleteşti şi trupeşti — toate laolaltă sînt în puterea omului, dar nu a individului izolat, ce e drept, ci a societăţii umane. Şi de aceea, pentru viitoarele generaţii, *Karma* poate fi corectată şi preîntîmpinată în mod conştient.

— *Karma* şi-o corectează în avantajul său înţeleptul care a pătruns legile unei vieţi drepte, ripostă Vitarkananda, după ce termină de tradus cele spuse de Ghirin.

— Dar el nu poate corecta ceea ce s-a acumulat între timp, ceea ce atîrnă deasupra capului său şi nu numai al său, ci şi al întregului popor, sub forma unor răfuieli amenințătoare — după cum reiese din învăţătura dumneavoastră. Noi însă credem că tot ceea ce se transmite din trecut, poate şi trebuie să fie corectat, cu condiţia să învăţăm cum s-o facem. Iar că acest lucru este posibil — nu cred că o veţi contesta!

Indienii schimbară iarăşi priviri între ei. Cineva rosti cu jumătate de glas cîteva vorbe pe care Ghirin nu le înţelese. Medicul reluă analizarea tezelor principale ale filozofiei indiene, înfăţişîndu-le fondul dialectic şi curăţind-o de învelişul ei mistic.

— Dumneavoastră, indienii, aţi fost de fapt mai norocoşi decît creştinii europeni, încheie Ghirin. Înţelepţii dumneavoastră se izolau pentru a medita în păduri răcoroase şi mai ales în lumea minunată a Munţilor Himalaia. Acolo, contemplînd scînteierea rece a zăpezilor de cea mai mare puritate, ca şi piscurile gigantice înălţate spre tării, în ţara aceea cu stînci golaşe şi cu un cer adînc şi limpede, desprinsă de frămîntările omeneşti, înţelepţii dumneavoastră supuneau lumea unei analize profunde şi lipsite de orice patimă. Iată ce v-a îngăduit să descoperiţi că la baza existenţei ar sta două substanţe, să-l aşezaţi pe om pe un tron, la acelaşi nivel cu dumnezeirea, să creaţi religia cea mai rece, şi dacă mă pot exprima astfel — cea mai lipsită de dumnezeu pe care abia mai tîrziu aţi îmbrăcat-o cu masca ritualurilor şi a chipurilor. Asta pentru că — fără îndoială *Advaita* şi *Vedanta*, în forma lor pură, sînt prea depărtate de inima omului de rînd, iar o religie fără inimă este poate posibilă numai în schimnicia munţilor înzăpeziţi...

Pe cîtă vreme creştinii întemeietori ai bisericii şi ai filozofiei religioase creştine se depărtau spre deşerturile Arabiei şi ale Africii de Nord. Aici — sub dogoarea necruţătoare a soarelui, în mirajul aerului incandescent, unde pînă şi stelele boltei eterne li se păreau că se leagănă ca într-un delir — erau supuşi unor groaznice halucinaţii. Creierul lor, aprins de soarele crîncen, care le sporea şi mai mult dorinţele trupeşti refulate, a generat acea concepţie nebunească despre dumnezeul pedepsitor şi despre iad, despre elementul diavolesc din femeie, despre zguduitoarele scene ale judecăţii de apoi şi ale sfîrşitului lumii, despre groaznicele uneltiri ale satanei. E caracteristic faptul că toate acestea pornesc încă de la proorocii evreilor din antichitate, care se izolau de asemenea

în pustiuri dogoritoare, iar asceţii creştini au continuat a dezvolta aceeaşi linie filozofică. Acumularea unei experienţe negative de viaţă, supusă unei permanente tensiuni psihice de teama pedepsei date de dumnezeu şi de teama păcatului, a generat multe psihoze paranoidale, luate drept revelaţii divine. Noi, europenii, am dus în spate pînă în evul mediu această povară cu totul potrivnică aspiraţiilor fireşti ale omului către frumuseţe şi către cunoaşterea acestei lumi de necuprins. Dumneavoastră, indienii, n-aţi fost siliţi să căraţi această povară nici în artă, nici în literatură şi nici în filozofie, dar n-aţi fost nici scutiţi de plată în altă privinţă — pentru nepriceperea de a vă menţine pe acea foarte subţire linie de hotar necesară în urmărirea unui drum drept, situată între fanatismul exagerat şi o înstrăinare lipsită de patimă.

— Şi care este plata aceea ? întrebă Vitarkananda, după ce traduse şi acest fragment al cuvîntării lui Ghirin.

— Dumneavoastră, indienii, aţi deschis cu milenii în urmă drumul spre desăvîrşirea omului pe calea unei minuţioase dezvoltări şi sporiri a forţelor lui fizice şi psihice. Aţi învăţat să dirijaţi acei muşchi şi nervi care în mod normal nu se supun voinţei unui european, aţi aflat multe despre hipnoză şi despre cultura fizică superioară a trupului. Dar aţi folosit, oare, această cunoaştere pentru sporirea fericirii şi a frumosului ? Perfecţionarea individuală, fără o menire de ordin obştesc, este în primul rînd incompletă, iar în al doilea lipsită de ţel. Ca şi cum ai făuri o maşină puternică şi ai încuia-o în magazie. A activa în cuprinsul societăţii umane — nu a te izola de ea — acesta-i ţelul ! Să nu luaţi spusele mele drept o învinuire — nu sînt în măsură nici să condamn şi nici să critic pe nimeni. Sînt doar un om de ştiinţă, căutător al adevărului ştiinţific, care ştie că aflarea acestui adevăr e condiţionată de împrejurări şi timp.

V-aţi ascuns de lume, probabil pentru că aţi pătruns de foarte mult timp resursele psihofiziologice ale omului, într-o vreme cînd nimeni nu se gîndea încă la posibilitatea justificată ştiinţificeşte a realizării unei formaţiuni sociale mai perfecţionate decît împărăţiile feudale sau despotismul sclavagist, cînd, în afară de casta militară şi cea preoţească, adică de grupările cele mai inutile ale societăţii, toţi ceilalţi — adevăraţii făuritori ai valorilor materiale şi spirituale — erau puşi pe o treaptă mult inferioară.

Sistemul de caste, născocit în scopul, ca să zic aşa, de

a creşte rase de oameni cu diferite meniri obşteşti, nu şi-a găsit justificarea nici cu mii de ani mai tîrziu, iar în ce priveşte ţelul lui direct — perfecţionarea oamenilor — a eşuat total. Cei din casta *paria* de aici din India sau *rodia* din Ceylon sînt adeseori specimene mai frumoase şi mai inteligente decît indivizii aparţinînd castelor superioare. Ei o datorează condiţiilor grele de trai, în timp ce brahmanii s-au prostit în multe privinţe, închistaţi în obiceiuri vechi. India n-a ţinut seama de dialectica vieţii şi şi-a primit pedeapsa.

Dumneavoastră n-aţi folosit cunoştinţele căpătate, temîndu-vă că ele ar putea dăuna oamenilor. Acelaşi lucru de altfel, se petrece astăzi şi cu puternica noastră ştiinţă europeană. Aţi socotit că însuşiri necesare pentru o cunoaştere profundă nu sînt date decît unui număr infim de aleşi.

Aşa s-a întîmplat că descoperirile făcute de minţile cele mai luminate ale Indiei au fost îngropate sub un morman de superstiţii religioase şi de ritualuri inutile, folositoare uneori unor escroci de ocazie. În ceasurile de grea cumpănă prin care a trecut patria dumneavoastră — şi nu au fost puţine în viaţa greu încercaţilor indieni — aceste cunoştinţe au fost de folos doar unui neînsemnat mănunchi de oameni — dar nu Indiei.

De îndată ce profesorul traduse aceste cuvinte, trei indieni se ridicară de la locurile lor şi începură să-i vorbească repezit lui Vitarkananda.

— Prietenii mei spun că e o afirmaţie neîntemeiată. Înţelepţii Indiei, *yoghii* şi *svamii*, au luptat pentru libertate şi au pierit în rînd cu ceilalţi şi în fruntea multora.

— Nu la asta m-am referit. Cunosc prea puţine lucruri ca să arunc o asemenea învinuire indienilor — popor pentru care nutresc o profundă stimă. Căutaţi să mă înţelegeţi. Eu mă refer la faptul că ceea ce au dobîndit *yoghii* şi *svamii* în psihologie, n-au sporit nici în trecut şi nici în prezent forţele poporului indian în drumul său spre o viaţă mai bună. Cu excepţionala dumneavoastră putere de concentrare asupra oricărui obiect, ar fi trebuit să-i fi lăsat de mult în urmă pe savanţii europeni, acum cînd vă daţi fără îndoială seama că fără ştiinţa despre natură, despre lumea materială, poporul Indiei nu va putea merge în rînd cu celelalte popoare. Şi tocmai acum constatăm că revelaţiile *yoghilor* n-au adus foloase acestei ştiinţe. Forţele lor nu s-au îndreptat spre înlăturarea efectivă a ceea ce e dăunător şi rău pe lume, ci spre alte obiective — închipuite piedici care ar sta în calea poporului.

De astă dată se ridicară în picioare toţi prietenii profesorului cu excepţia bătrînului lipsit de puteri care îşi pironise doar ochii miraţi asupra acestui ciudat savant din Rusia Sovietică. El îşi ridică doar mîna, îndemnîndu-i pe ceilalţi să se liniştească şi, cu glas slab, îi spuse ceva lui Vitarkananda.

— *Svami* Paramatmananda vrea să cunoască pricina pentru care, după părerea mult stimatului nostru oaspete, noi n-am progresat în domeniul descoperirilor lumii materiale care în ochii savanţilor din Occident par atît de importante.

— Pricina rămînerii dumneavoastră în urmă, după părerea mea, constă în aceea că aţi abandonat străvechile tradiţii ale căutărilor şi luptei, acele tradiţii care au dus India la realizări atît de înalte în ştiinţa şi arta vremurilor străvechi. Forţele spirituale şi trupeşti descoperite prin căutări de milenii le-aţi canalizat numai spre dumneavoastră pentru obţinerea acelei beatitudini individuale ; din cauza asta aţi fost pedepsiţi de către natura însăşi, întrucît cercetările ulterioare s-au curmat. Într-adevăr, dacă un om poate atinge extazul — *samādhi* — şi chiar treapta lui superioară — *nirvikālpāsamādhi* — pe care o denumiţi contopirea cu oceanul sufletului universal şi cu divinitatea, dincolo de viaţă şi de moarte, de ce să mergi mai departe ? În realitate, însă, senzaţii analoge cu *samādhi* pot fi provocate şi la oameni neiniţiaţi în disciplina *yoga*, prin reducerea bioxidului de carbon din sînge cu ajutorul intensificării respiraţiei şi a autohipnozei — aşa-numita *hipocapnie.* Este o stare anumită a organismului, şi nu o legătură mai presus de simţuri cu lumea exterioară. Noi, învăţaţii din Apus, putem obţine aşa-zisa afundare în infinit cu ajutorul anumitor medicamente. În felul acesta, toată pregătirea minunată şi prelungită a puternicei maşini cugetătoare — dacă ţelul final îl constituie o închipuită contopire cu dumnezeirea — capătă o anumită analogie cu beatitudinea oamenilor cu totul nepregătiţi din tratatul *Paradisuri artificiale* de Baudelaire. Atunci această pregătire nu duce de fapt la nici un fel de revelaţii şi culmi ale cunoaşterii. Şi nu-i greu de înţeles de ce în ultima vreme *yoghii* şi *svamii* n-au putut antrena după ei mulţi adepţi şi nici descoperi nimic care să întreacă posibilităţile savanţilor care s-au ocupat îndelung de obiectul lor de studiu.

Părerea mea este că mişcarea dumneavoastră s-a oprit, şi că nepăsarea a luat locul spiritului cîndva iscoditor, însetat de cunoştinţe al marilor învăţaţi şi filozofi indieni, care au

creat încă în antichitate filozofia materialistă *Carvaka,* au măsurat atmosfera Pămîntului, au descoperit circulaţia sanguină cu sute de ani înaintea europenilor şi au prevăzut aproape exact dimensiunile atomului de hidrogen cu două mii de ani înaintea ştiinţei noastre.

În *raja-yoga,* regina tuturor *yogelor,* una din treptele cele mai înalte — a cincea, dacă nu mă înşel — numită *titikşa,* este starea de totală nepăsare faţă de tot ce ar putea surveni — bucurie sau suferinţă. Starea asta dumneavoastră o numiţi eliberare, dar din punctul nostru de vedere este o mare nefericire. În epocile de grea cumpănă ale omenirii, în sînul diferitelor popoare apărea *acedia* — o stare de o ucigătoare impasibilitate faţă de tot şi de toate, inclusiv propria ta persoană. Această rupere a contactului cu lupta pentru viaţă e cauzată de lezarea mecanismelor ereditare şi a unei deficienţe a psihicului, iar dumneavoastră vă provocaţi aceste dificienţe în mod deliberat. Procedaţi, oare, în acest fel de teama suferinţei ? Din prudenţă, deoarece bucuria fiind legată dialectic de suferinţă, pentru a o evita pe aceasta din urmă, renunţaţi la amîndouă ?

— Aşadar, socotiţi că drumul *yoga* este inutil ? întrebă cu asprime Vitarkananada.

— Cum puteţi interpreta astfel vorbele mele ? clătină Ghirin din cap dojenitor. Forţele fizice şi posibilităţile psihice ale omului sînt uriaşe, şi priceperea de a le dirija este deosebit de necesară tocmai acum în epoca noastră, cînd ciocnirea dintre vechi şi nou ameninţă lumea cu nemaipomenite calamităţi. Chiar dumneavoastră aţi dat epocii noastre numele de „veacul de fier“ — *Käli-yuga,* epoca *Agni* — a focului cosmic ; prevedeţi răspîndirea unor boli necunoscute pînă azi, faceţi apel la „pregătirea medicilor“. Şi în acelaşi timp întregul ideal al unui *yoghi* sălăşluieşte în „salvarea“ lui personală, plecînd şi lăsînd lumea să-şi urmeze calea ei. Oare poate fi acesta un ţel în sine ? Cîteva zeci de oameni, să presupunem, vor ajunge la o mare dezvoltare a propriilor lor forţe, amăgindu-se cu închipuita lor „salvare“, feriţi de vîltoarea naşterilor şi a morţilor. Dar ce folos vor avea din aceasta fraţii dumneavoastră — oamenii ? Chiar dacă ar fi un creator a tot ce există, o faceţi pentru el ? Torentul alcătuit din miliarde de vieţi goneşte năvalnic spre viitor umflîndu-şi şi înspumîndu-şi apele, iar dumneavoastră nu vreţi decît să săriţi în afara lui, pe mal ? Sună mîndru numele de *Tirthakara* — cel care aşterne deasupra torentului existenţelor o punte

chemîndu-i şi pe alţii să-l urmeze. Dar ca rezultat final o astfel de activitate duce teoretic la curmarea morţilor şi a naşterilor, adică la sfîrşitul lumii. Şi asta după toate cîte le-a îndurat în viaţă pe drumul anevoios al înţelepciunii şi al voinţei ? Aşa, oare, au procedat *bodhisatvii* care au renunţat la nirvana ? Nu este, oare, de o mie de ori mai nobil un alt ţel, acela pe care şi l-a pus un popor întreg — poporul meu — şi care înaintează spre el în ciuda unor mari greutăţi ? Ţelul acesta este de a-i face pe toţi instruiţi, curaţi, eliberaţi de sentimentul fricii, egali în faţa legii şi a societăţii, de a le face accesibilă tuturor inepuizabila frumuseţe a omului şi a naturii. Cu cît vor fi mai desăvîrşiţi cei ce năzuiesc şi luptă pentru atingerea acestui ţel, cu atît mai repede se va sfîrşi drumul cel lung şi anevoios. Cîtă nevoie ar avea poporul indian, care acum s-a eliberat, de oameni ca dumneavoastră.

Ghirin se stăpîni, dîndu-şi seama că mersese prea departe şi încheie, de astă dată pe un ton liniştit :

— *Yoga* dumneavoastră, adică perfecţionarea psihofiziologică, aşa cum ar spune un învăţat din Apus, mi-o închipui ca ceva care înşurubează trainic conştientul de subconştient, susţinînd cu un ax de fier tăria sufletului şi a trupului şi care, printr-o puternică încărcătură de energie, îi dă puteri să-şi ia zborul spre înălţimi, să ducă o luptă grea şi să capete o dîrzenie de neînvins... Dar la ce toate acestea, dacă nu slujesc oamenilor, dacă nu le mobilizează forţele pentru a contribui la sporirea frumuseţii şi fericirii pe pămînt ? Oare nu vorbeşte *Buddha,* ca de un merit extraordinar, despre aportul, măcar de mărimea unui bob, pe care trebuie să-l aducă fiecare întru fericirea oamenilor ?

Omul care îşi cunoaşte istoria din paleontologie, care cunoaşte anevoioasa lui ridicare pînă la treapta de făptură cugetătoare, după miliarde de ani de suferinţă lipsită de sens, e dator să se simtă pătruns de o imensă responsabilitate faţă de propria-i soartă. Ce drept are el să-şi rişte fiinţa, să vorbească despre propria lui distrugere sau să refuze viaţa şi moartea cum o fac *yoghii ?* Oare numai pentru ascensiunea lui individuală ? Ce fel de înţelepciune este aceasta şi unde e celălalt taler al balanţei pe care sînt aşezate toate suferinţele trupului viu în drumul pe care l-a parcurs de-a lungul istoriei, de la amibă la om ? Prin ce se deosebeşte — judecînd după rezultate — o asemenea filozofie de delirul nebunesc al focului purificator al bombei infernale chemată

să distrugă „omenirea plină de rele“ ? Cum se explică faptul că pînă în ziua de azi ați rămas în afara adevăratei dumneavoastră chemări ?

Ghirin tăcu, se înclină stîngaci în fața celor prezenți și își reluă locul, ștergîndu-și fața nădușită de încordare și emoție. Tăcerea fu întreruptă de Vitarkananda :

— Eu îl numesc brahman pe acela care rostește o cuvîntare plină de adevăruri, instructivă, fără a fi tăioasă și fără intenția de a jigni, începu el în limba *tamilă*, repetîndu-și frazele și în engleză, pentru Ghirin. Știința a devenit religia Apusului, dar mai există multe probleme referitoare la om pe care nu le cunoaște și, ca tare, nu poate răspunde la toate exigențele lui sufletești. Vai și amar de ea, dacă știința nu va îndreptăți giganticele nădejdi care s-au pus într-însa, deoarece atunci gîndirea europeană va suferi, moralmente, un total eșec...

Profesorul Vitarkananda își înclină capul într-o parte ca o pasăre care se uită țintă la ceva și urmă :

— Deocamdată, cu toate că viața dumneavoastră, a europenilor, e mai organizată, mai asigurată și mai înzestrată tehnicește decît a noastră, nu se prea observă că ați fi dobîndit mai multă fericire. E drept, eu nu cunosc Rusia, dar cred că dumneavoastră, fiind așezați între Occident și Orient și care ați pornit să vă reorganizați viața într-un chip nou, sînteți altfel. Însă propria statistică a americanilor și confirmată de cercetări științifice vorbește despre creșterea necontenită a narcomaniei, alcoolismului și, în aceeași măsură și a îmbolnăvirilor psihice. S-a constatat că din optzeci de mliioane de americani douăzeci și opt de milioane sînt într-o măsură oarecare deficienți din punctul de vedere al sănătății lor psihice sau fizice. Numărul celor înapoiați mintal din Statele Unite, potrivit calculelor instituțiilor medicale, întrece totalul bolnavilor de cancer, scleroză, tuberculoză, poliomielită și alte calamități sociale, luate împreună. Și asta, în țara cea mai îndestulată și cea mai înaintată din punctul de vedere al civilizației tehnice. Unde sînt, așadar, avantajele științei occidentale ?

Profesorul se ridică și se apropie de balustrada care încadra partea descoperită a încăperii. Ghirin se uită în jos și abia acum își dădu seama că se aflau pe terasa unui turn scund și pătrat, cea mai înaltă parte a clădirii. Vegetația deasă a parcului se ghicea doar, neagră în întuneric, coborînd de pe deal spre șesul din preajma țărmului mării... Lumini-

țele rare, galbene, nu se puteau lua la întrecere cu puzderia de stele suspendate deasupra infinitului ocean întunecat.

— Și acolo, și acolo — Vitarkananda arătă spre ocean, apoi spre dealurile care se îngrămădeau în spatele casei — e o lume în care țările sînt, ca niște tigri gata să atace cu monstruoasele rachete, care pot șterge de pe fața pămîntului orașele cele mai mari, transformîndu-le într-o pulbere otrăvită. Oameni cuprinși de demența înarmării, și care nu cred decît în forță, se fălesc în fața lumii întregi cu puterea aducătoare de moarte a armelor lor. Gigantice submarine plutesc pe apele oceanelor; sînt înarmate și ele cu rachete, gata să țîșnească din adîncul apelor. Îmi amintesc de o reclamă dintr-o revistă americană — un cîmp neted, semănat cu iarbă deasă, iar sub suprafața lui pașnică, în puțuri adînci, zac bine ascunse corpurile ca de rechini ale rachetelor care vor sparge la momentul potrivit capacul subțire și stratul de pămînt cu iarbă, și vor țîșni la suprafață pentru a-și slobozi odioasa lor încărcătură asupra țării condamnate.

Acolo rîurile seacă și ogoarele sărăcesc, pentru că pădurile dispar, transformîndu-se în hîrtia destinată nenumăratelor gazete care împroașcă peste lume, fără nici o sfială, noianul lor de minciuni. Asemeni cîinilor din cartea sfîntă a creștinilor, gazetele se întorc mereu chiar la propriile lor născociri, lansînd în rîndul maselor o temă uitată, o minciună sau o nerozie, umflată pînă la dimensiuni cosmice. Acum, a mai apărut încă o invenție a științei apusene, de astă dată nu de vorbe, ci de imagini, umplînd timpul liber al oamenilor cu născociri himerice și dăunătoare, ținîndu-i lipiți de ecranele care-i hipnotizează — și asta în interiorul unor clădiri înăbușitoare și strîmte — timp liber care ar putea fi consacrat perfecționării utile și frumosului autentic. Chiar ceea ce împrumută Occidentul de la noi suferă o monstruoasă degradare. *Pseudo-yoghii* promit în schimbul banilor înălțare și putere grabnică, înșelîndu-i de bună seamă pe credulii însetați de minuni, incapabili de uriașul efort al adevăratei discipline *yoga*.

În America s-a răspîndit așa-zisul „budism“ al sectei japoneze *Zen*, transformat de trîntori, chipurile, confesori ai *Dharmei*, într-o răstălmăcire barbară a celor mai nedemne ritualuri ale *lamaismului* inferior. Inactivi, obtuzi și leneși, acești închipuiți „budiști“ se dedau la desfătări bestiale.

Cei din Apus au început să înțeleagă și ei că desprinderea de natură împinge civilizația lor spre o mare pri-

mejdie. Tot mai des se ridică voci care afirmă că omul, fiind şi el o parte a naturii, „o distruge sistematic, dezgolind în jurul lui aşezările în care locuieşte, creînd ideale condiţii de îmbolnăvire".

Alţii spun că omul „a distrus în jurul său frumosul într-o măsură mult mai mare decît ceea ce a adunat în muzeele şi galeriile lui de pictură. Însă ticăloşia cea mai mare este că el caută să supună legilor vremelnice ale pieţei legile de bază ale biologiei."

Am luat acestea din două cărţi americane apărute recent, *Primăvara tăcută* şi *Arma noastră sintetică*, ai căror autori se străduiesc să-şi dea seama de viitorul destin al omului în condiţiile civilizaţiei apusene. Şi acest destin le apare în culori cam sumbre...

La dumneavoastră se văd tot mai mulţi oameni cu ochelari de culoare închisă care ascund ceea ce are omul mai minunat — ochii, temîndu-se deci să-şi arate deschis privirea, care le oglindeşte adevăratele simţăminte... Iată ce este civilizaţia apuseană, care se răspîndeşte în toată lumea ca o epidemie. Ce poate face împotriva ei un *yoghi* înarmat doar cu forţele propriului său suflet ?

Profesorul tăcu, încurajat de semnele de înţelegere ale turbanelor înalte. Ghirin găsi de cuviinţă să-i răspundă şi trase adînc aerul în piept.

— Încă nici o religie de pe pămînt n-a îndreptăţit nădejdile pe care şi le-au pus în ea oamenii, în vederea unei organizări drepte a vieţii. Oricît i-a ameninţat iadul creştin, budist, musulman sau evreiesc cu cele mai grozave pedepse, sau *hinduismul* cu reîncarnarea în dezgustătoare vietăţi, n-a fost posibilă reorganizarea vieţii în concordanţă cu principiile religioase. Ştiinţa poate dobîndi cu mult mai mult, dar numai cu condiţia de a se ocupa de om în toată complexitatea lui. Mărturisesc însă cinstit că în ştiinţa europeană şi, din păcate, şi în cea sovietică, această tendinţă nu se observă încă. La noi există, însă, altceva — în lupta diferitelor ideologii se lărgeşte tot mai mult răspîndirea ideilor comuniste şi victoria finală a acestei ideologii este inevitabilă.

„De ce ?" — mă veţi întreba, desigur, dumneavoastră. Iar eu vă voi răspunde : pentru că nici o religie şi nici o altă ideologie nu promite un trai egal pe pămînt fiecărui om — puternic sau slab, genial sau cu posibilităţi reduse, frumos sau urît. Egală pentru toţi în folosirea tuturor bunurilor şi frumuseţilor vieţii, imediat, nu într-o existenţă imaginară

viitoare, nu într-o lume de apoi. Iar cum omenirea e alcătuită, în genere, din oameni de mijloc, comunismul îi convine majorității covîrșitoare a omenirii. Dușmanii noștri spun că o viață egală — pentru cei slabi și pentru cei tari — ar nedreptăți pe cei din urmă ; cei slabi ar trăi pe socoteala celor tari ! Or, tocmai în asta constă esența dreptății comunismului, la fel ca și a culmilor *hinduismului,* sau a filozofiei budismului pur. Tocmai în acest scop oamenii trebuie să devină puternici, pentru a-i ajuta pe toți semenii lor să se ridice la un nivel înalt de viață și de cunoaștere. Vedeți, oare, în asta ceva care să contrazică faimosul principiu *yoga* — „ocrotește-l pe aproapele tău ca și pe cel ce-ți este străin și ajută-i să se înalțe" ?

Pentru mine nu e un secret faptul că în Apus, ba poate și aici în Răsărit, mulți oameni, chiar și din cei cu o vastă cultură — ei înșiși fiind necredincioși — îl socotesc pe ateul declarat drept un om amoral. Explicația e simplă — principiile morale ale acestei lumi sînt formulate de religie și inoculate prin intermediul ei. În consecință, își spun ei, ateul va renega necesarmente, o dată cu religia, și toate regulile de morală și etică. Aș fi fericit dacă dincolo de formulările mele imperfecte ați vedea că din materialism, la care se adaugă o adîncă cunoaștere a naturii, se naște și o nouă morală, o nouă etică și estetică, mai perfectă, pentru că principiile ei se bazează pe studiul științific al legilor de dezvoltare a omului și a societății, pe cercetarea inevitabilelor schimbări istorice ale vieții și psihicului, pe cunoașterea necesităților imperioase ale datoriilor sociale. Aș dori să acceptați că materialistul e și el înzestrat cu un suflet profetic și cu o inimă zbuciumată, după cum se exprimă un mare poet al nostru. Neliniște nu numai pentru el, ci și pentru întreaga lume înconjurătoare de care e inseparabil legat orice om, pentru că soarta omenirii este și soarta lui.

Dar ideologia comunistă mai conține ceva care condiționează inevitabilitatea răspîndirii ei în lumea întreagă. Nici un alt sistem social nu umple cu un sens mai mare și mai înalt viața omului de mijloc, pentru că viața închinată altora în vederea atingerii unui țel mai măreț e luminoasă și mai interesantă decît țelul pe care vrei să-l atingi numai pentru binele tău ; o astfel de viață este cu drept cuvînt meschină...

Ghirin se apropie și el de balustradă — apoi se întoarse cu fața spre indieni.

— Pe acest pămînt să trăiască omul, exclamă el întinzîndu-şi mîna spre spaţiul ce se deschidea în faţa balconului, deoarece alt pămînt nu i-a fost dat. El nu a ajuns încă să răzbată pînă la alte planete prin haosul materiei neorganizate a cosmosului. Şi deocamdată noi ştim în mod cert că în sectorul Galaxiei noastre, numai aici, pe Pămînt, materia s-a ridicat pînă la gîndirea şi pînă la posibilitatea reorganizării lumii după legile frumosului şi binelui. Desăvîrşirea organismului nostru, înţeleasă din străvechi timpuri în India, n-a fost o milostivire a zeilor. Este cucerită, cîştigată prin suferinţele şi sîngele a miliarde şi miliarde de victime pe drumul dezvoltării istorice a lumii animale a planetei noastre. Cum să renegăm, aşadar, viaţa pămîntească, să-i lăsăm pe ignoranţi şi pe ticăloşi să distrugă şi să jefuiască minunata natură, osîndind generaţiile viitoare la mizerie din toate punctele de vedere?

Ghirin tăcu şi începu să cerceteze iscusitele împletituri cioplite pe stîlpii balustradei de marmoră. Era zadarnic să tragă cu urechea la discuţie, deoarece tot nu pricepea nici un cuvînt.

Indienii vorbeau încet, pe rînd, cu jumătate de glas, fără să se întrerupă unul pe altul şi fără să ridice tonul. Servitorii aduseră o băutură rece şi acrişoară, ca limonada, în pocale înalte aşezate pe tăvi. Ghirin îşi bău cu plăcere paharul. Ba unul, ba altul din cei prezenţi îl examinau cu atenţie pe medicul rus. Acesta, la rîndul său, se întreba dacă a reuşit să-i facă să priceapă necesitatea înţelegerii reciproce ce se impunea acum între moştenitorii puternicei gîndiri a Indiei şi ştiinţa contemporană materialistă. Poate că nu vorbise tocmai aşa cum ar fi trebuit. Ar fi fost mai bine poate să-şi noteze în prealabil în englezeşte ideile principale, dar cine putea şti...

Reflecţiile acestea le întrerupse moşneagul Paramatmananda. Sprijinit de cei doi vecini ai săi, se ridică în picioare şi se înclină în faţa lui Ghirin, rostind cîteva fraze.

— Prietenii mei îi mulţumesc învăţatului rus pentru înţeleapta sa cuvîntare, traduse profesorul. Ei au auzit expunerea precisă a poziţiei unui materialist în legătură cu gîndirea filozofică şi cu unele particularităţi ale ştiinţei speculative indiene. Poziţia diametral opusă a vederilor sale nu i-a speriat — noi cunoaştem de mult dialectica vieţii. Mai mult, acest contrast oferă speranţe pentru o profundă înţelegere şi

cercetarea în comun a unor probleme — dumneavoastră de pe poziţia dumneavoastră, noi — de pe a noastră...

Prietenii mei, urmă Vitarkananda după o pauză, nădăjduiesc că veţi veni din nou printre noi şi vă oferă colaborarea lor în toate cîte doriţi să le aflaţi în timpul şederii dumneavoastră aici, sau în alte oraşe ale Indiei. Dacă socotiţi necesar să mai staţi de vorbă cu noi, ne vom aduna bucuroşi din nou. Acum însă prietenii mei sînt nevoiţi să ne părăsească.

Ghirin îşi luă rămas bun de la fiecare în parte, în maniera indiană, făcînd cîte un *namaste*, adică aplecîndu-şi capul deasupra palmelor împreunate. Amfitrionul se duse să-şi petreacă oaspeţii, rugîndu-l pe Ghirin să mai rămînă cu el cîteva minute. Acesta începu să se plimbe, mîngîiat de uşoara adiere de seară, relaxîndu-se astfel după încordarea lui nervoasă.

Vitarkananda se întoarse cu un pachet nu prea mare în braţe şi i se alătură.

— Trebuie să vă spun, începu Vitarkananda, că nici unul din prietenii mei europeni n-a avut parte de o asemenea consideraţie şi n-a fost ascultat cu atîta atenţie. În drumul lor, prietenii mei au cunoscut multe şi căutările dumneavoastră le-au inspirat respect şi le-au stîrnit un interes prietenesc.

Noi cunoaştem mai multe drumuri. *Hatha-yoga* — omul care îl posedă, este stăpîn pe respiraţie, ceea ce nu e decît o treaptă inferioară, care dă trupului vigoare. Dar mai este *laia-yoga*, sau drumul voinţei cu subîmpărţirile lui în care intră *şakti-yoga*, sau stăpînirea energiei, care excită forţele naturii, *iantra-yoga* sau drumul stăpînirii formei, *mantrā-yoga* — stăpînirea sunetului, forţei şi vibraţiei sonore, *dhyānā-yoga* sau drumul cugetării care dă putere asupra procesului de gîndire.

Mie mi se pare că dumneavoastră sînteţi cel mai aproape de *raja-yoga*, sau de *yoga* de metodă şi de analiză şi mai ales de subîmpărţirea ei numită *jnani-yoga*, sau drumul cunoaşterii, stăpînirea forţelor intelectului. De asemenea nu vă este străin nici drumul *karma-yoga* sau *yoga* acţiunii, a disciplinei obşteşti şi înţelegerii interdependenţei fenomenelor din viaţă. Voi greşi, oare, spunînd că obligaţiile pe care i le impune omului acel regim social spre care tindeţi în Rusia are multe, multe puncte comune cu *karma-yoga*? Sînteţi însă foarte departe de acele subîmpărţiri ale *raja-yogei*, cum sînt *kundalini-yoga* şi *samādhi-yoga* — drumuri ale stăpînirii

forţelor neuropsihice şi ale forţelor extazului, ale revelaţiei şi contopirii cu oceanul sufletului universal.

Oricît ar fi de deosebite metodele noastre, acel ţel măreţ pe care şi-l pune omul — cunoaşterea naturii şi a lui însuşi — ne însufleţeşte deopotrivă, pe noi ca şi pe dumneavoastră.

Nu se poate să nu-ţi pleci cu respect fruntea în faţa eforturilor titanice ale ştiinţei naturii. De aceea ne şi interesează atît de mult ideile cu privire la activitatea spirituală a omului pe care le-aţi exprimat dumnevoastră, un materialist din Rusia Sovietică, precum şi punctele de contact ale cunoştinţelor, atinse în cuvîntarea dumneavoastră.

Lipsiţi de falsă trufie, prietenii mei n-au luat drept reproş acele cuvinte aspre pe care le-aţi rostit, cum că filozofii Indiei au dat înapoi în faţa datoriei lor faţă de ţară şi popor. Va trebui să cugetăm asupra celor auzite, şi la viitoarea noastră întîlnire să vă relatăm împrejurările şi forţele lăuntrice care au condiţionat situaţia actuală. Iar la despărţire trebuie să vă povestesc o istorioară.

Acum treizeci de ani, unul din pictorii noştri a pictat un tablou, care, din motive lesne de înţeles atunci, nu şi-a primit recunoaşterea. El l-a numit *Puntea Aşvinilor*, adică în traducere directă din sanscrită — puntea călăreţilor. Sub numele acesta tradiţia *Mahābhāratei* subînţelege gemenii — zei şi tămăduitori, cu alte cuvinte, zorile dimineţii şi amurgul de seară.

— Aşa ! exclamă interesat Ghirin. Tradiţia noastră rusească veche, din basme, îşi închipuie tot astfel zorile şi amurgul, adăugînd însă încă doi călăreţi — ai nopţii şi ai zilei.

— Îmi voi îngădui să vă dăruiesc tabloul *Puntea Aşvinilor,* reluă Vitarkananda despachetînd obiectul adus, învelit într-o bucată de pînză scrobită.

Într-o gamă monotonă şi sumbră de nuanţe cenuşii şi violete, se aşternea un ocean zbuciumat, zbătîndu-se între maluri stîncoase şi colţuroase, învăluite în negură. Pe malul din stînga, pe dealuri care se înălţau aidoma unor trepte spre interiorul ţării, se vedeau clădiri impunătoare şi coşuri fumegînde, iar pe cel din dreapta — munţi înzăpeziţi. La poalele lor — locuinţe strîmte, orientale şi temple durate în diferite stiluri arhitecturale : indiene, tibetane şi chineze.

Deasupra apelor oceanului, reunind cele două maluri, îşi înălţa uriaşa arcadă o punte împletită parcă din săgeţi luminoase. Pe această punte înaintau unul spre celălalt, pe cai negri, doi călăreţi, neînarmaţi, dar îmbrăcaţi în armuri. Cel

din stînga — în albastru-cenuşiu, cel din dreapta — în portocaliu-cafeniu. Cu un gest larg şi generos, ca o chemare la prietenie, fiecare întindea spre celălalt mîna lui dreaptă.

Ghirin privi cu recunoştinţă spre bătrînul indian.

— Înţeleg tot, fără să mai am nevoie de explicaţii, tot, în afară de săgeţi.

— Simbolul e simplu, surîse Vitarkananda. Săgeţile sînt gîndurile şi cunoştinţele care împletesc o punte între factorii care, în realitate, nu se pot alătura. Semnificaţia mai profundă a acestui tablou îi poate scăpa cu uşurinţă unui om din nord, pentru că lui îi este dat să vadă cum se împreună în timpul verii asfinţitul cu zorile. Pentru un locuitor al tropicelor însă aceasta este cu neputinţă, deoarece ziua fiind egală cu noaptea, asfinţitul şi zorii nu se întîlnesc niciodată.

Drept răspuns la privirea adîncă şi pătrunzătoare a lui Vitarkananda, Ghirin întinse mîna către bătrînul învăţat cu un gest aidoma cu cel al călăreţului de pe punte.

Epilog

Vîntul rece stîrnise pe suprafaţa apei valuri mărunte care sărutau nisipul plajei, susurînd încetişor. Pinii foşneau la unison cu marea, şi zgomotul acesta ritmic şi monoton îţi amorţea conştiinţa, eliberînd-o totodată, purtîndu-ţi gîndurile undeva spre depărtarea nemărginită a timpului, trezind fugare ecouri în memoria simţurilor.

Ghirin observă că Simei i se făcuse frig şi se ridică pentru a o lua de aici, din pustietatea Săgeţii.

— Să o luăm pe la insule, propuse el.

Pinii viguroşi şi scunzi se împotriveau cu mlădieri vîntului care împrăştia în cascade frunzele mestecenilor, aurii. Departe, în faţă, se zăreau brazi puternici şi negri ca nişte portaluri. Dincolo de ei se aşternea o poiană învăpăiată de un foc rece, de aur şi purpură. Frunzişul verde-argintiu al sălciilor cu trunchiuri întunecate se apleca deasupra unei ape cafenii şi curate, iar arţarii şi frasinii ce-şi pierdeau frunza acopereau cetina deasă a brazilor albaştri cu o puzderie de frunze portocalii.

Frumuseţea peisajului de toamnă cu cer întunecat, vînt şi nori ce se tîrau jos de tot, trezea în sufletele oamenilor încîntare şi melancolice ecouri.

Ghirin şi Sima trecură podul Trei de peste Elaga, şi se treziră pe prospectul Primorsk în faţa unui fost templu budist.

Sima se opri în extaz. Un gard masiv de piatră brută împrejmuia o mică grădină cu zade galbene şi stejari desfrunziţi. Clădirea era masivă, în stil tibetan, din granit cenuşiu zgrunţuros cu ferestrele şi uşile încadrate într-un chenar de labradorit negru. Pe cornişa frontonului, dungi din plăci de teracotă, roşii, albe, verzi şi albastre alternau cu şiraguri de cerculeţe din faianţă. Cele cîteva clopote aurite, o roată şi două antilope de asemeni poleite cu aur, de pe acoperiş, făceau o ciudată notă discordantă cu sobra eleganţă de forme şi culori a ansamblului.

— Ia te uită, Ivan, spuse Sima, clădirea asta e pustie. Ar trebui să ţi se dea pentru laboratorul tău.

— Nu se poate. Ar fi un început prea luxos. Asemenea pretenţii anihilează pînă şi cele mai nobile intenţii. Ar fi bine dacă s-ar organiza un institut cu un colectiv numeros. Dar şi pentru asta ar trebui un termen destul de lung. Unii oameni de ştiinţă cred că dacă oferi un local şi în plus cît mai multe locuri disponibile — adică posturi pe o schemă, prelucrarea uneia sau a alteia dintre probleme se va face cît ai clipi. În realitate e nevoie de oameni cu o pregătire prealabilă de cîţiva ani în direcţia respectivă! Eu am însă o idee pe care o voi publica în presă.

— Ce idee?

— Una cu totul nouă! Să se creeze un institut în care să se facă schimburi de idei extravagante, cum spun fizicienii. Tot ce se poate prevedea în limita posibilului, fantezii ştiinţifice, ipoteze etc. Şi astfel să poată lua contact, făcînd cu lăcomie schimb de inspiraţii din cele mai diferite ramuri ale ştiinţei — scriitori, popularizatori, fantezişti. Şi, de bună seamă, tineretul! Dar nicidecum amatorii de senzaţionale polemici şi discuţii sterpe, ahtiaţi de tot ce e la modă. Să nu iasă din asta un circ întreg în numele ştiinţei! Sprijin tovărăşesc şi critică inteligentă... pe scurt, nu dueluri între adversarii întru ştiinţă, ci căutări inspirate în comun. Pentru un asemenea institut, club, centru — numeşte-l cum vrei — al cărui ţel este limpede, cu condiţia să nu fie amestecat cu nimic altceva, ar fi într-adevăr potrivită această clădire minunată. Şi voi lupta pentru crearea unui astfel de institut, la fel cum lupt şi pentru psihofiziologie.

— Tu eşti în stare! Tu ai învins pînă acum multe greutăţi; chiar şi pe idealiştii indieni i-ai învins, dar faţă de mine ai ţinut asta în secret. Nu-i cinstit!

— De unde ştii, cine ţi-a spus-o?

— Mstislav, cînd am fost ieri la ei.

— Îmi face un foarte prost serviciu. Să strigi victorie înainte ca ea să fi avut loc, înseamnă să pierzi bătălia următoare, subapreciind forţele inamicului. Eu aş socoti că am obţinut o victorie dacă aş fi izbutit să-i fac să înţeleagă că un materialist contemporan nu e un admirator al materiei moarte cum se credea despre noi la începutul secolului, ci un om care caută să pătrundă, fără a o simplifica, imensa complexitate a universului. Transformările materiei au devenit atît de multiple, încît înşişi idealiştii noştri din Apus s-au

dovedit a fi nişte simplificatori înapoiaţi şi care nu-i mai atrag pe cei într-adevăr însetaţi de cunoaştere. Dialecticienii indieni m-au înţeles, iar înţelegerea este drumul cel mai de seamă în relaţiile dintre oameni. Mai cu seamă acum, cînd s-a copt ideea necesităţii imperioase de a uni popoarele întregii planete, făcînd să dispară în străfundurile oceanelor rămăşiţele mocninde ale vechilor ideologii, dogmatismul fanatic şi trufia naţionalistă — toate acestea o dată cu rezervele otrăvite ale armelor nucleare.

Sima îşi ridică spre el ochii, de astă dată înveseliţi.

— Acum cînd sînt cu tine, cred că nu se mai poate întîmpla nimic rău. Uneori, însă, cînd îţi aminteşti de fascism, sau citeşti cîte ceva despre dîrzenia şi furia reacţionarilor din lumea întreagă, te apucă groaza.

— Nu-ţi fie teamă, draga mea. Eu cred în bunul-simţ şi în judecata sănătoasă, deoarece cunosc istoria şi învăţ să cunosc psihologia oamenilor. Desigur, e anevoios acel unic drum just spre societatea comunistă, drum care se poate asemui cu un tăiş de brici. Pe acest drum se cere într-adevăr din partea tuturor o temeinică autoeducaţie spirituală. Simpla redeşteptare a puternicelor principii sociale care fac parte din psihicul uman, deşteptarea sentimentelor de fraternitate şi ajutorare care au existat odată în trecut, dar au fost reprimate de secole de asuprire, de invidie, dezbinări religioase şi naţionale din societăţile sclavagiste, feudale şi capitaliste, va da oamenilor o asemenea forţă, încît cele mai crîncene asupriri, cele mai crunte regimuri se vor prăbuşi ca nişte case de cărţi de joc. Aşa s-a năruit la noi autocraţia, aşa s-au dărîmat imperiile coloniale şi diferitele dictaturi din America Centrală.

— Mă simt admirabil cînd privesc lumea cu ochii tăi. Mă îngrijorează viitorul, ca aproape pe orice femeie. E nevoie să avem sentimentul că viitorul ne va fi senin, şi dacă nu-l avem, survine îngrijorarea, urmată de tristeţe. Eu am uneori, vorbind în limbajul tău medical, accese de tristeţe. Îmi amintesc că un an după moartea mamei Liza, cînd am mai avut şi alte necazuri şi mă lăsasem pradă melancoliei, am plecat vara într-un sat de lîngă Moscova. Tristeţea mă copleşea o dată cu apropierea nopţii. Mă duceam pe cîmp, afară din sat, şi hoinăream cu ochii la stelele care sclipeau deasupra zidului negru al pădurii de brazi, fredonînd un cîntec vechi. De după brazi se ridica secera lunii, iar pietrele albicioase care se zăreau în iarba luncilor înrourate semănau cu nişte

oase. Păsările săgetau tăcute pe lîngă mine, zburînd jos de tot, scoţînd din cînd în cînd cîte un ţipăt ascuţit, iar în stînga mea se stingea molcom văpaia întîrziată a asfinţitului. Îmi venea să plîng gîndindu-mă la speranţele mele mari şi aprige care nu se împliniseră decît într-o atît de mică măsură — cu atîta zgîrcenie. Mă refer la sentimente, la întîlnirile cu frumuseţile vieţii. Şi în sufletul meu neliniştea pentru viitor creştea.

Mă aşezam pe o piatră, călduţă încă de peste zi, şi trăgeam adînc în piept mireasma ierbii colbuite, umezite de rouă.

Şi deodată, simţeam ca într-o revelaţie, că toate astea sînt ale mele, iar eu a lor, de întotdeauna. Că tot aşa, ca şi mine, au stat pe cîte o piatră, căutînd să întrezărească viitorul, tînjind după trecut, şi alte fete de ale noastre, poate ieri, poate cu cinci sute de ani în urmă.

Nu pot să-ţi explic cum anume, dar starea mea sufletească se schimba, aveam presentimentul unei mîngîieri. Drumul care fugea spre depărtare şi codrul de nepătruns deveneau pragul unei minunate taine care mă aştepta. Ar fi fost de ajuns s-o pornesc într-acolo, şi să merg mult, mult de tot, la dreapta asfinţitului, la stînga lunii...

De atunci multe s-au schimbat, atmosfera de basm s-a risipit, dar a rămas aşteptarea, dezvăluirea unei taine ivite între zidurile vieţii cotidiene, care se întredeschid încetişor. Deşi nu ştiu ce anume mi se va dezvălui şi unde mă va duce viitorul. Iar de cînd ai apărut tu, aşteptarea s-a transformat în certitudine. Zidurile se deschid într-adevăr şi eu zăresc dincolo de ele o lume bogată, vastă, minunată. Nu ştiu dacă voi ajunge, nu ştiu dacă vom ajunge împreună, dar ştiu că înaintăm. Şi te iubesc atît de mult, Ivan !

Ghirin îi strînse mîna într-a lui. Antrenaţi de discuţie, cotiră o dată cu şoseaua, şi se opriră în faţa întinderii Lahtei ce se aşternuse fără veste în faţa lor. Amurgul albăstrui se lăsa peste un şes mlăştinos, pe întinsul căruia străluceau, ca nişte oglinzi trandafirii, minuscule lacuri iar deasupra vîrfurilor pinilor scunzi se aprinseră pe cer, printre nori, primele stele. O suflare de vînt foşni peste vasta întindere şi, cu aripa ei slobodă, aplecă iarba întunecată, răvăşi părul Simei, mîngîie uşor obrazul lui Ghirin. Şi amîndoi porniră grăbiţi spre oraş, contopindu-şi paşii în acelaşi ritm.

NOTE

PARTEA I

Rădăcinile mîniei

1 *Cherchez la femme* — de vină-i femeia (fr.). Pag. 11.

2 *Vitrinele Rosta* — placate politice agitatorice desenate sau pirogravate, folosite în perioada 1919—1922 de către un grup de oameni de artă (M. M. Cereomnîh, V. V. Maiakovski și alții), care activau în cadrul Rosta (Agenția Telegrafică Rusă). Pag. 26.

3 *Ekhnaton* — faraon cunoscut și sub numele de *Amenhotep al IV-lea.* Pag. 50.

4 *Rabkrin* (Controlul muncitoresc țărănesc) — organ al Controlului de Stat în perioada 1920—1934. Pag. 58.

5 Aluzie la celebra carte a lui Arkadi Gaidar (1904—1941), Timur și băieții lui. Pag. 91.

6 *Acidul lisergic* — substanță halucinantă, descoperită de elvețianul A. Hoffmann în anul 1953. Pag. 101.

7 S. *Freud* (1856—1939) — medic psihiatru austriac. Deși în momentul apariției sale a prezentat interes prin faptul că a pus problema fenomenelor psihice inconștiente, concepția freudiană este unilaterală și neștiințifică, întrucît exagerează și absolutizează importanța instinctelor față de conștiință, reduce trebuințele omului la nevoile biologice, ignorînd condiționarea lor socială, dă o interpretare arbitrară fenomenelor vieții psihice.

Extinzînd teoria sa la domeniul fenomenelor sociale, Freud a încercat să explice apariția societății omenești, războaiele, lupta de clasă, creația artistică etc., prin particularitățile psihicului individual, redus la rîndul său la instincte. Pag. 107.

8 *Helmholtz, Herman von* (1821—1894) — filozof, fizician și fiziolog german. Cu toate că lucrările sale au contribuit în mod obiectiv la fundamentarea și la dezvoltarea materialismului filozofic, Helmholtz nu a fost consecvent în concepțiile sale filozofice. El a oscilat între kantianism și materialismul spontan, științific-naturalist, și a promovat teoria agnostică a *hieroglifelor,* conform căreia senzațiile și

reprezentările omului n-ar fi imagini, copii, reproduceri ale lucrurilor şi ale proceselor reale, ci semne convenţionale, simboluri, hieroglife, care nu au nici o asemănare cu obiectele reprezentate de ele. Pag. 109.

9 *Bidstrup, Herluf* (n. 1912) — caricaturist danez. Pag. 120.

10 *Cro-Magnon* — localitate în Franţa, unde au fost descoperite în 1868 fosile ale rasei umane. Omul de tip *Cromagnon,* care a trăit în paleoliticul superior (cca 40.000—14.000 î.e.n.), prezintă în general toate caracterele omului actual. Pag. 122.

11 *Ginkgo (Ginkgo biloba)* — specie de arbore dioic străvechi, din familia ginkoaceelor, rămas aproape neschimbat din era terţiară. Este originar din China de Est. Pag. 141.

12 *Şevalet* — instrument de tortură, folosit de inchiziţie. După ce victima era răstignită pe şevalet, braţele şi picioarele îi erau trase în lături, smulse din încheieturi, apoi zdrobite. Pag. 151.

13 *Pomoreni* — locuitori ai regiunilor maritime ruse de nord. Pag. 181.

PARTEA A DOUA

Coroana neagră

1 *Fiat Millecento* — Fiat-1100. Pag. 192.

2 *Pound* — monedă echivalentă cu o liră sterlină. Pag. 198.

3 *Boşimani* — populaţie băştinaşă din sudul Africii (cca 60.000 locuitori), organizată în triburi. Ocupaţia principală a *boşimanilor* este vînătoarea şi culesul fructelor. Pag. 202.

4 *Gold-digger* — aventurieră (engl.). Pag. 207.

5 *Rodin, Auguste* (1840—1917) — celebru sculptor francez. Pag. 207.

6 *Lloyd* — este vorba de societatea de navigaţie maritimă şi fluvială cu sediul în cartierul cu acelaşi nume din Londra. Pag. 212.

7 *Golful Navarino* — actuala denumire a Golfului Pylos. Pag. 213.

8 *Dream girl* — o fată ca în vis (engl.). Pag. 227.

9 *Afrikaans* — varietate a limbii olandeze, vorbită de *buri.* Din 1925 este, alături de engleză, limba oficială în Republica Sud-Africană. Pag. 279.

10 *Flashy* — superficială (engl.). Pag. 291.

11 *Easy lay* — uşor accesibilă (engl.). Pag. 291.

Triumful tigrului

1 *M.P.V.O.* — Apărarea locală antiaeriană. Pag. 310.

2 *Ektag Altai* — Altaii Mongoliei, lanț muntos în R. P. Mongolă. Pag. 316.

3 Koto
4 Samisen } instrumente muzicale japoneze. Pag. 338.

5 *Vecernii Leningrad* — Leningradul de seară. Pag. 352.

6 *V.S.E.G.E.I.* — Institutul unional de cercetări geologice. Pag. 353.

7 *Nanai* — populație răspîndită în regiunea cursului inferior al Amurului și în nord-estul R. P. Chineze. Pag. 355.

8 *Bodhisatva* — divinitate, care, după dogmele religioase budiste, ar avea putere de a se reîncarna într-un nou-născut. Pag. 366.

9 *Sari* — îmbrăcăminte pentru femei, compusă dintr-o pînză drapată pe corp. Pag. 383.

10 *Urdu* — aspect al limbii literare *hindustane*, limba oficială a Pakistanului. Pag. 386.

11 *Murticar* — sculptor. Pag. 386.

12 *Subadar* — ofițer superior *hindus* în armata colonială engleză. Pag. 389.

13 *Malayāla* — limbă *dravidiană* vorbită de *malayāli*, locuitorii provinciei Kerala. Pag. 390.

14 *So long* — la revedere (engl.). Pag. 391.

15 *Vină* — instrument muzical de percuție. Pag. 398.

16 *Sarangi* — instrument muzical de coarde asemănător cu vioara. Pag. 398.

17 *Tamila* — limbă *dravidiană* vorbită de *tamili*, populație răspîndită în sudul Indiei, Ceylon etc. Pag. 403.

18 *Kannanda* sau *kannara* — limbă *dravidiană* vorbită de *kannanzi*, locuitori din provinciile Mysore, Madras, Bombay, una din cele mai vechi populații indiene. Pag. 403.

19 *Telugu* sau *andhra* — limba populației cu același nume, de origină *dravidiană*, care trăiește în statele Andhra-Pradesh și Madras. Pag. 403.

20 *Singhaleza* este alături de engleză limba oficială în Ceylon. Pag. 403.

21 *Lakșmi* sau *Șri* — în mitologia indiană, zeița frumuseții. Pag. 408.

22 *Bara-sahib* — şef, conducător. Pag. 413.

23 *Patan* — denumire indiană a unor triburi africane stabilite în nordul Pakistanului. Pag. 422.

24 *Rani* — prinţesă. Pag. 422.

25 *Astarte* — zeiţă feniciană, protectoare a fertilităţii pămîntului, a maternităţii şi a dragostei. Pag. 429.

26 *Eros* — zeul dragostei în mitologia greacă, fiul Afroditei. Pag. 429.

27 *Vedele* — vechi monumente de literatură (devenite mai tîrziu cărţi sfinte), principalul izvor pentru studierea istoriei Indiei de Nord de la mijlocul mileniului al II-lea, pînă la mijlocul mileniului I, î.e.n. Cuvîntul *veda* înseamnă „ştiinţă", în sens de ştiinţă sacră. Cele mai valoroase sînt următoarele patru culegeri: *Rgveda, — Veda* imnurilor; *Samaveda — Veda* cîntecelor; *Yajurveda — Veda* rugăciunilor şi a formulelor sacrificiale; *Atharveda — Veda* descîntecelor. Pag. 450.

28 *Sikh* — membru al unei secte religioase indiene; locuitor al Punjabului. Pag. 460.

29 Este vorba de perioada 1927—1949. Pag. 529.

PARTEA A PATRA

Pietrele de la şes

1 *Cir (coregonus nasus)* — specie de peşte. Pag. 568.

2 *Bezuprecinîi* în limba rusă înseamnă ireproşabil. Pag. 571.

3 *Miriskusniki* — de la *Mir iskusstva* (Lumea artei), grupare de artă care a luat fiinţă la sfîrşitul secolului trecut, pe baza unui program rafinat estetizant; în practică, activitatea grupării a rupt barierele estetismului van, dăruind nume de seamă artei realiste. Şi-a încetat activitatea în anul 1924. Pag. 583.

4 *Daiaci* — triburi indoneziene care populează raioanele şi centrele muntoase şi pădurile tropicale ale Insulei Borneo. Pag. 619.

5 *K.G.B.* — Comitetul pentru Securitatea Statului, de pe lîngă Consiliul de Miniştri. Pag. 625.

6 *Şerpa* — populaţie din Munţii Himalaiei, trăind în Nepal şi India. Pag. 632.

7 *Galahad* — figură eroică din legendele Graalului. Pag. 656.

CUPRINS

PARTEA A PATRA

Tăişul briciului

Redactor responsabil : AUREL BUICIUC
Tehnoredactor : AUREL BUCUR

Dat la cules 27.09.1965. Bun de tipar 03.02.1966. Apărut 1966. Tiraj 25 130 ex. broşate. Hîrtie ziar sul de 50 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 43,25. Coli tipar 44. Planşe A. nr. 10.810 C.Z. pentru bibliotecile mari 8S C.Z. pentru bibliotecile mici S—31=R

Tiparul executat sub comanda nr. 50.749 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — Republica Socialistă România

id